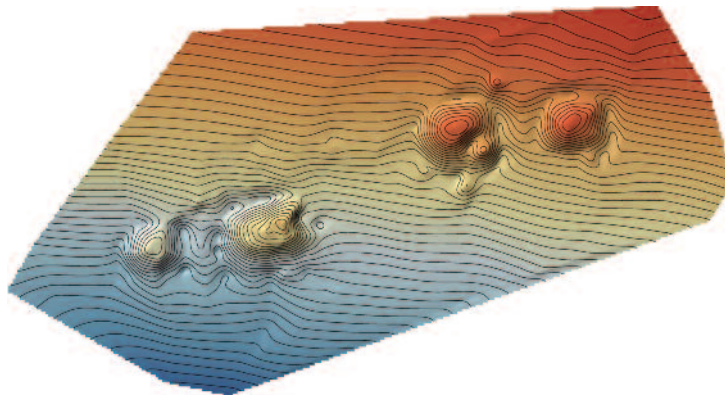

Raně středověké
mohyly v Čechách

Early medieval
barrows in Bohemia

Archeologie ve středních Čechách – Supplementum 2

Michal Lutovský a kol.
**Raně středověké
mohyly v Čechách**

Early medieval barrows in Bohemia

Michal Lutovský
Antonín Beneš (†)
Radek Bláha
Jan Ciglbauer
Petr Hejhal
Tomáš Hiltšcher
Tereza Janáková
Jan John
Miroslav Kučera
Milan Metlička
Markéta Potůčková
Petra Rokoská
Daniel Stolz
Hana Svobodová

Ústav archeologické památkové péče středních Čech
Praha 2023

Michal Lutovský a kol.

Raně středověké mohyly v Čechách

Michal Lutovský, Antonín Beneš (†), Radek Bláha, Jan Ciglbauer, Petr Hejhal, Tomáš Hiltcher, Tereza Janáková, Jan John, Miroslav Kučera, Milan Metlička, Markéta Potůčková, Petra Rokoská, Daniel Stolz, Hana Svobodová

Archeologie ve středních Čechách – Supplementum 2

Ústav archeologické
památkové péče
středních Čech

Vydal

Ústav archeologické památkové péče středních Čech, p. o., Nad Olšinami 448/3, 100 00 Praha 10

Redakce

Michal Lutovský

Odborní recenzenti

doc. Mgr. Ondřej Chvojka, PhD., PhDr. Kateřina Tomková, PhD.

Překlad souhrnu

Jan Machula

Grafická úprava, sazba, zlom, obálka

Michal Lutovský

Tisk

Powerprint, s. r. o., Brandejsovo nám. 1219/1, 165 00 Praha 6

Středočeský kraj

Vyšlo v rámci publikační činnosti
Středočeského kraje

Vydání první, Praha 2023

© Ústav archeologické památkové péče středních Čech, 2023

© Autoři, 2023

ISBN 978-80-86756-24-0

Obsah

Michal Lutovský Úvod	7
Michal Lutovský Pohřbívání pod mohylami v raně středověkých Čechách	9
Petr Hejhal – Radek Bláha – Tereza Janáková – Petra Rokoská Raně středověké mohyly ve východních Čechách	67
Milan Metlička – Hana Svobodová Raně středověké mohylové pohřebiště v předpolí hradiště u Bezemína	95
† Antonín Beneš – Michal Lutovský Mohylové pohřebiště v Dražičkách u Tábora a výsledky záchranného výzkumu z let 1976 a 1977	153
Jan John – Jan Ciglbauer Mohyly a elity: kovové artefakty z povrchu jihočeských mohylníků	187
Michal Lutovský – Daniel Stolz Co zůstane z mohyl: raně středověké pohřebiště v Rodově	205
Tomáš Hiltcher – Michal Lutovský Mohyly na dosah: raně středověké sídliště v Kožlí u Orlíka	225
Jan John – Miroslav Kučera Mohyly na mýtině: fotogrammetrické mapování pohřebiště u Červeného Újezdce pomocí bezpilotního letounu	241
Jan John – Markéta Potůčková Tři příklady dokumentace raně středověkých mohylových pohřebišť pomocí laserového skenování z bezpilotních letounů	247
Michal Lutovský a kol. Katalog raně středověkých mohylových pohřebišť v Čechách	255
Summary: Early medieval barrows in Bohemia	297
Prameny a literatura	321
Seznam autorů	335

Úvod

Michal Lutovský

Mohyly, tedy pahorky obvykle kruhového, oválného či obdélného tvaru nasypané z hlíny nebo navršené z kamene v souvislosti s ukládáním lidských pozůstatků, prostupují téměř celým mladším pravěkem. Jako součást pohřebních obřadů je lidé budovali v různých dějinných epochách, mohylové násypy mohly odrážet sociální či ekonomický status pohřbených, stejně tak ale mohla být zvyklost omezena i teritoriálně, ideově či populačně.

Posledním obdobím evropských dějin, kdy se výslednicí pohřebních obřadů stala mohyla, představuje široký časový úsek od 6. do 13. století. Tehdy se na různých místech středověké Evropy, od britských ostrovů po eurasijské stepi, objevuje – často zřetelně nezávisle na sobě – zvyk zvýrazňovat hrob mohylovým násypem. Mohyly budovaly kmeny germánské, slovanské i baltské, stejně jako středoasijské kočovnické, většinou při pochopitelné různosti významu, smyslu, původu i vyznění tohoto specifického pohřebního ritu. Mohyly tak představují i jednu ze základních charakteristik kulturního okruhu spojovaného se slovanským obyvatelstvem východní i středovýchodní Evropy, přičemž jejich výskyt v Čechách v 8. až 10. století po Kr. lze označit za nejbližší jihozápadní zásah tohoto způsobu pohřbívání ve slovanském světě a zároveň za jednu z jeho nejvýraznějších koncentrací.

Jsme si samozřejmě vědomi toho, že mohylové pohřbívání není jevem omezeným dnešními hranicemi států a územních celků, přesto námi zvolené geografické vymezení považujeme za adekvátní dosavadnímu poznání. Mohyly představují hmotný odraz nepříliš rigidního pohřebního ritu, v němž se setkáváme nejen s množstvím lokálních variant, ale i s řadou projevů již nerozluštitelných odlišností rituálních či chronologických. I proto nalézáme na jedné straně pozoruhodné shody mezi mohylami vzdálenými stovky kilometrů, avšak na straně druhé i výrazné rozdíly v rámci sousedících lokalit, ba dokonce i na jediném pohřebišti.

* * *

Předkládaná kniha si klade za cíl především základní shrnutí dosavadních poznatků o mohylách jakožto výrazném fenoménu archeologie raného středověku v Čechách a zveřejnění výsledků dvou starších, dosud podrobněji nepublikovaných terénních odkryvů – v Dražičkách u Tábora z let 1976 a 1977 a v Bezemíně na Tachovsku v letech 1989 a 1990. Další příspěvky pak přibližují i některá novější zjištění týkající se raně středověkého pohřbívání pod mohylami, závěr pak tvoří katalog raně středověkých mohylových pohřebišť v Čechách. Práci je možno chápat i jako jisté vyhodnocení zásadní etapy terénního i teoretického výzkumu mohyl započaté v polovině sedmdesátých letech 20. století. Na jedné straně navázala na starší výzkumy vedené Rudolfem Turkem i na jeho vyhodnocující studie z padesátých a šedesátých let, na straně druhé ji snad lze považovat za jakýsi „odrazový můstek“ pro případné nové terénní odkryvy i další možnosti výzkumu, dokumentace a památkové ochrany raně středověkých mohyl. Lze doufat, že se naše publikace stane také důležitým zdrojem informací pro další poznávání počátků středověku v Čechách, a to nejen v úzce vymezené oblasti pohřebního ritu. Zároveň je ovšem třeba podotknout, že pro výraznější zapojení poznatků z výzkumu mohyl do širěji zaměřených archeologicko-historických úvah dosud až na výjimky chybí přesvědčivé chronologické opory, které do budoucna může zajistit patrně pouze přírodovědné datování.

Poděkování za cenné rady a připomínky k textu náleží jak oběma recenzentům, Kateřině Tomkové a Ondřeji Chvojkovi, tak Jiřímu Fröhlichovi. V neposlední řadě se sluší poděkovat Ireně Benkové, ředitelce Ústavu archeologické památkové péče středních Čech, za všestrannou podporu i za možnost tuto publikaci vytvořit a vydat.

Pohřbívání pod mohylami v raně středověkých Čechách

Michal Lutovský

1. Úvod

Následující text je pokusem o shrnutí základních poznatků o fenoménu raně středověkého mohylového pohřbívání na území Čech. V jednotlivých kapitolách přináší mimo jiné kompletní výčet novější a výběrově i starší odborné literatury k tomuto tématu. Podává rovněž přehled jak o novějších terénních výzkumech, tak o bádání nad jednotlivými aspekty pohřbívání pod mohylami. Studie pojednává o mohylách v rámci celé české kotliny, tedy všech tří regionů s výskytem raně středověkých mohyl – jižních, severovýchodních a v menší míře západních Čech, samozřejmě s širšími přesahy do Čech středních. Mohylové pohřbívání severovýchodu Čech, jemuž se publikačně dostává pozornosti po dlouhých desetiletích, je navíc podrobněji pojednáno i v samostatném příspěvku (*Hejhal et al. v tomto svazku*).

Nedílným doplňkem této studie je stručně koncipovaný *Seznam raně středověkých mohylových pohřebišť v Čechách* (str. 59–64), kde lze ovšem nalézt pouze nejzákladnější informace k jednotlivým v textu uváděným lokalitám (správní příslušnost, velmi stručná charakteristika, literatura) a který nahrazuje nutnost obecné citace literatury u jednotlivých pohřebišť zmiňovaných v textu; citace konkrétních zjištění jsou v textu uváděna. Komplexněji pojatý katalog dosud známých raně středověkých mohylníků s podrobnějšími údaji je představen v závěru celé publikace. Studie v zásadě vychází z již publikovaného textu (*Lutovský 2013*), který byl v řadě ohledů aktualizován a argumentačně rozšířen.

2. Dějiny výzkumu

Přestože mohyly představují hned po hradištích nejvýraznější předmět zájmu české archeologie již od jejich romantických počátků, badatelskou pozornost poutaly především hrobové násypy budované pravěkými populacemi. Poměrně malý zájem rodící se archeologie o raně středověké mohyly zapříčinila sama jejich podstata; i když jde o památky relativně četné a často v terénu nepřehlédnutelné, až na výjimky neobsahují milodary v pravém slova smyslu, respektive jakoukoli výraznější či bohatší výbavu. Ve srovnání s mohylami doby bronzové či starší doby železné působily násypy z raného středověku jako víceméně prázdné a zájem o jejich výzkum byl v zásadě mizivý (*Turek 1965, 57*). Připočteme-li k tomu jejich absenci – ať již druhotnou či původní – ve staré sídelní oblasti dolního Povltaví a středočeského Polabí, tedy v archeologicky nejsledovanějších regionech Čech, lze konstatovat, že v podstatě až hluboko do dvacátých let 20. století šlo v případě výzkumu raně středověkých mohyl o akce sice relativně četné, většinou ovšem nedostatečně či dokonce vůbec nedokumentované. Nepočítáme-li tedy popisy v podobě jedné či několika vět konstatujících obvykle přítomnost střepů s vlnicí a popela.¹ Tomu

1 Stav poznání na počátku 20. století a tím i důvody malého zájmu archeologů o slovanské mohyly pregnantně vystihuje hodnocení z pera J. L. Píče: „*Mohyly tyto jsou pravidlem pouze z hlíny nasypané, zřídka s kamenným věncem neb jádrem; obsahují někdy zcela pravidelný pohřeb v nádobě hradištného typu..., avšak většinou bývá pohřeb jen nedbale uložen na úrovni země, takže často sotva trochu popela z pohřbu nalezneme, a k pohřbu nepřidali buď ničeho, neb pohodili nějaký střep neb rozbitou nádobku hradištnou; v některých mohylách nalezneme pod vrstvou popela do červena spálenou zem na znamení, že mohyla nasypána nad hranici, kdežto jinde této vy-pálené vrstvy není, patrně proto, že hranice stála na jiném místě.*“ (*Píč 1909, 14*).

Prohlášení.

Poděpsání pořádku odborným učitelem
p. Jos. Siblíkem s účastníky se vykopá na
mohylách hradištních ve dnech 29., 31.
května a 1. června potvrdují následující
fakta:

1.) ze tří mohyl v lese „u bílých
kamenů na Dobříčemi povodňových hustě
střemky nejvyšší vyčlupuje do výšky 1 1/2 m.
Střemky na ní tvoří dno hradištní, ke
30 jich může býti. — Nad vrcholou jejím,
pokud se tálo, kopalo se v rozloze 1 m
do hloubky asi 2 dm. Ve vrstvě pod povr-
chem nacházely se stříšky a hradištní ná-
dobky a kůstky.
Dovír. Běláček, odborník J. Hykeš, ob. uč.
Píčov.

2.) v „Hoci“ u Chlumu v lese po-
rostlém borovicemi sledovali jsme dvě
mohyly. Obě byly prokopány dle sdělení
p. Siblíka jím samým. To první od pa-
pírů stálo u nás jsme prokopali v neproho-

paní části.
V popelovité, uhlíky prostopupené vrstvě
při úrovní nenašli jsme kústek více než
jednu spálenou. Za to pod površkem vyba-
li jsme hojně v zemi roztroušené kůstky.

3.) Ve druhé mohyle rozšířili jsme průzkop
na stranu jihovýchodní. Ve hloubce 1 m
sáhla se vrstva popelovité, prostopupené řídké
kústkami. Kústky popelovité země složily s kúst-
kami jsme nenašli.
Jaroslav Vítka, odborník Jaroslav Raimann, ob. uč.
Píčov. Jaroslav Raimann, ob. uč.
Píčov.

Na druhé straně u Chlumu se na místě dobře rozeznal již
dříve mohyla v radi. Na nejvyšší III od vyhledání strany sledovali
jme pod površkem neprokopané část mohyly kústky
Jaroslav Raimann, ob. uč.
František Neuda, ob. uč.
Píčov.

V Píčově dne 4. června 1912
Jos. Siblík
odborný učitel

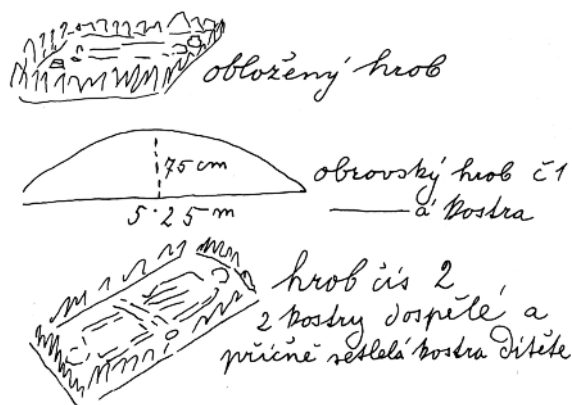
Obr. 1. Prohlášení sepsané účastníky výzkumu mohyl u Bezdědovic a Chlumu v roce 1912. Archiv autora.

ostatně odpovídá i charakter prvního soupisu raně středověkých mohyl v Čechách v Píčových Starožitnostech (Píčov 1909, 25–32), kam se dostala i řada lokalit omylem a který ani zdaleka nedosahuje úrovně tamtéž publikovaného soupisu hradišť.²

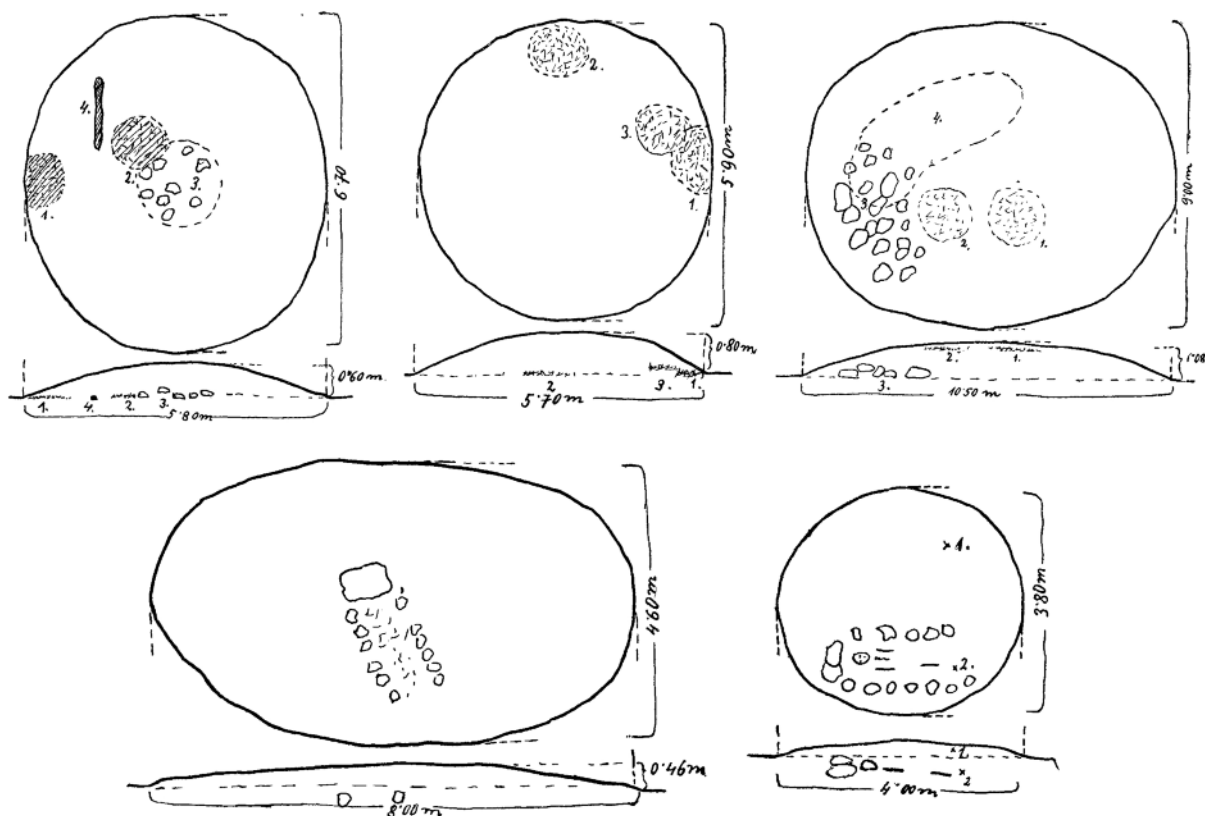
Z nepřilíh výrazných a většinou nedostatečně dokumentovaných akcí z konce 19. a prvních desetiletí 20. století tu lze připomenout výkopy Josefa Ladislava Píče, Jana Karla Hrašeho, Františka Josefa Hykeše, Josefa Siblíka, Adolfa Lindnera a o málo později i Bedřicha Dubského v jižních Čechách, v Čechách severovýchodních pak především akce Klimenta Čermáka, Jana Hellicha, Josefa Koudelky či Ludvíka Domečky.³ Některé z takto prokopaných lokalit se dostaly do novějších soupisů mohylových pohřebišť někdy i omylem, mnohdy už ale bez možnosti verifikace. Přestože se dochovaly často jen stručné záznamy o víceméně nedokumentovaných výkopech (obr. 1), jen výjimečně pak schematická kresbička (obr. 2), jde dodnes u některých lokalit často o jedinou dostupnou informaci. Což do značné míry platí i o dosud jediném dokumentovaném archeologickém výzkumu na rozsáhlém jihočeském mohylníku na Lomci u Nestanic,⁴ kde v roce 1925 prozkoumali 10 mohyl Karel Buchtela a Albín Stocký za asistence Bedřicha Dubského (publikovala Jansová 1926); co do podrobnosti a kvality dokumentace jsou to výtvoři jen o málo dokonalejší (obr. 3), na druhou stranu jde ale o první publikované plány slo-

2 Vývoj zájmu o raně středověké mohyly na příkladu mohylníku na vrchu Vávra u Červeného Újezdce podrobně dokumentuje Kovář 2006, 183–188.
3 V této době ale probíhaly i výkopy, které toho s archeologickým výzkumem ani na tehdejší úrovni mnoho společného neměly – asi nejznámějším příkladem je prokopání 12 mohyl ve dvou dnech na pohřebišti v Petrovicích na Královéhradecku v roce 1891 (Honza 1892).
4 Správná příslušnost všech v článku uváděných lokalit k okresům přináší Seznam raně středověkých mohylových pohřebišť v Čechách v závěru tohoto příspěvku.

vanských žárových mohyl u nás. Nepříliš šťastně tak byl naplňován jeden z cílů programu deklarovaného Luborem Niederlem při zakládání Státního archeologického ústavu⁵ (Hlava 2022, 63). Výzkum devíti mohyl v Černěticích a čtyř mohyl v Malči (dříve jako Besednice) A. Stocký nedokumentoval vůbec (Turek 1958, 9–10), stejně jako výzkum v Sedlicích (Stocký 1923, 339), ze dvou mohyl kopaných A. Stockým a B. Dubským v roce 1923 v Budkově zůstal pouze schematický nákres rozmístění kamenů na bázi mohyly (Dubský 1925a, 215, obr. 98), z téměř 30 prokopaných mohyl v Choťovicích (opět včetně výkopů A. Stockého) je vedle plánu mohylníku k dispozici jen náčrt rozmístění kostrových hrobů v jedné z mohyl (Koudelka – Stocký 1923, 326), pouze velmi stručně byly popsány výkopy královéhradeckého muzea na několika dalších východočeských mohylnících (Domečka 1925). A tak by se dalo pokračovat. Výzkum mohyl se už sice neomezoval na vyhloubení středového vkopu, ovšem výrazně chudě raně středověké mohyly rozhodně nevedly ke zdokonalování postupů terénního odkryvu a velmi častá absence jakékoli dokumentace tomu odpovídala. Tento způsob většinou kresebně nedostatečně či vůbec nedokumentovaného výzkumu se stal do jisté míry nejčastěji uplatňovanou „normou“; přesto – či snad právě proto – nelze jeho výsledky zcela pominout.

Obr. 2. Tušovice. Kresby březnického učitele Jana Kouta z výzkumu mohyl v letech 1897–1899. Podle Lutovský – Smejtek 1988.

Obr. 3. Nestanice. Plány mohyl zkoumaných v roce 1925 L. Jansovou a A. Stockým. Vpravo dole mohyla s patrně dodatečným kostrovým pohřbem. Podle Jansová 1926.

5 „Rozřešení intenzivním kopáním českých mohyl V.–VIII. st. po Kr. otázku počátků kultury české a současně s ní kultury merovejské.“

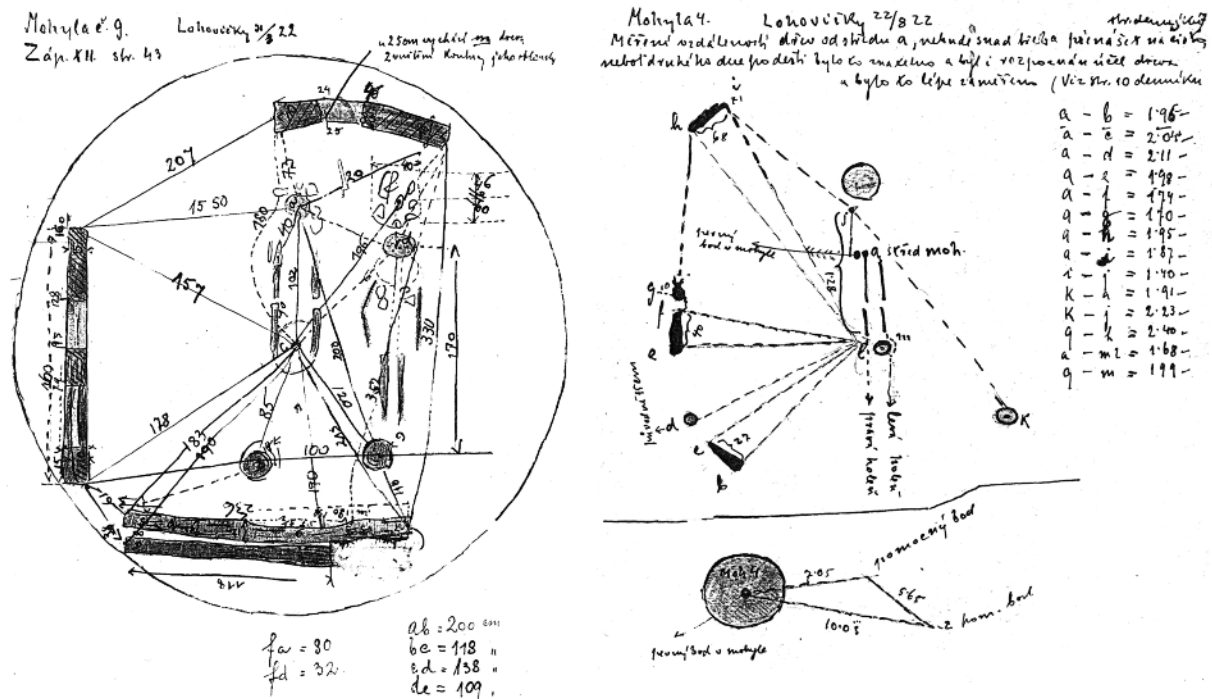

Obr. 4. Hlohovičky. Mohyly při výzkumu v r. 1922. Archiv autora.

Zvláště například četná terénní zjištění B. Dubského představovala pro poznání jihočeských mohyl poměrně důležité počiny.⁶

Výjimku představoval zčásti precizně dokumentovaný, avšak tehdy nepublikovaný výzkum Josefa Antonína Jíry v roce 1922 v Hlohovičkách u Rokycan. Vzhledem k téměř rozoráným velmi nízkým mohylám (obr. 4) šlo ovšem spíše o dokumentaci kostrových hrobů nežli mohylových násypů (obr. 5), také úroveň dokumentace kolísala a ne všech 21 mohyl bylo dokumentováno stejně kvalitně.⁷ V rámci již zmíněného Niederlova programu Státního archeologického ústavu byl přesto J. A. Jíra jediný, kdo dostal profesionálnímu přístupu.

Druhá polovina 20. a počátek 30. let 20. století přinesly (vedle dalších pouze slovně popisovaných výkopů) i první lépe archeologicky dokumentované výzkumy – v Prachovských skalách, kde kopali Josef Haken a Jaroslav Böhm v roce 1925,⁸ ve Všechlapech pod vedením Jaroslava Böhma a Antonína Knora v roce 1933 a v Jerusalemě u Příbrami, kde výzkum vedli Jiří Neustupný a Bedřich Svoboda v letech 1933 a 1937. Až po letech se jejich publikace a vyhodnocení ujal Rudolf Turek (obr. 6), který je dokázal zapojit do celkového obrazu mohylového pohřbívání (Turek 1946a; týž 1958). R. Turek si

Obr. 5. Hlohovičky. Terénní dokumentace J. A. Jíry z výzkumu mohyl v r. 1922. Archiv autora.

6 Články publikované ve 20. a 30. letech především v *Památkách archeologických* zahrnul B. Dubský – v zásadě beze změn – po letech i do svého monumentálního díla *Pravěk jižních Čech* (Dubský 1949).

7 Obdobný problém s výzkumem výrazně nivelizovaných mohyl měl v roce 1942 v Lékařově Lhotě Ivan Borokovský (cf. *Lutovský 2006*, 159–160).

8 I v Prachovských skalách byly ovšem v roce 1925 kresebně dokumentovány pouze mohyly s kostrovými pohřby, žárové mohyly se obvykle odbyly konstatováním o drobných kůstkách, uhlicích a střepech (cf. *Turek 1946a*, např. 89, 122).

patrně jako první archeolog v Čechách uvědomil, že smysl výzkumu slovanských mohyl leží jinde než v oblasti získávání artefaktů. Byly to právě jím vedené archeologické výzkumy, které změnily přístup archeologů k tomuto druhu archeologického pramene, a dovolily tak z terénní situace vyčíst do té doby nebývalé množství informací (k Turkově úloze ve výzkumu mohyl též *Lutovský 2012a*). Turkova dokumentace skladby hrobových násypů, zahájená jeho prvními výzkumy v roce 1935, předčila v tomto ohledu většinu v té době prováděných terénních výzkumů obecně, určitě pak všechny dosavadní výzkumy raně středověkých mohyl, které odpovídaly dobovým postupům, do značné míry ovšem pomijely podrobnou dokumentaci vnitřní skladby násypů s ohledem na stopy rituálu – tedy to, co je na raně středověkých mohylách patrně nejpodstatnější. Nutno konstatovat, že R. Turek pečlivě dokumentoval i odkryvy mohyl s minimem nálezů, které do té doby ani dokumentovány nebyly – zvláště to platí o některých mohylách ve Vinařicích.

Obr. 6. Rudolf Turek (uprostřed) při výzkumu mohyly v Bojeticích v roce 1935. Archiv autora.

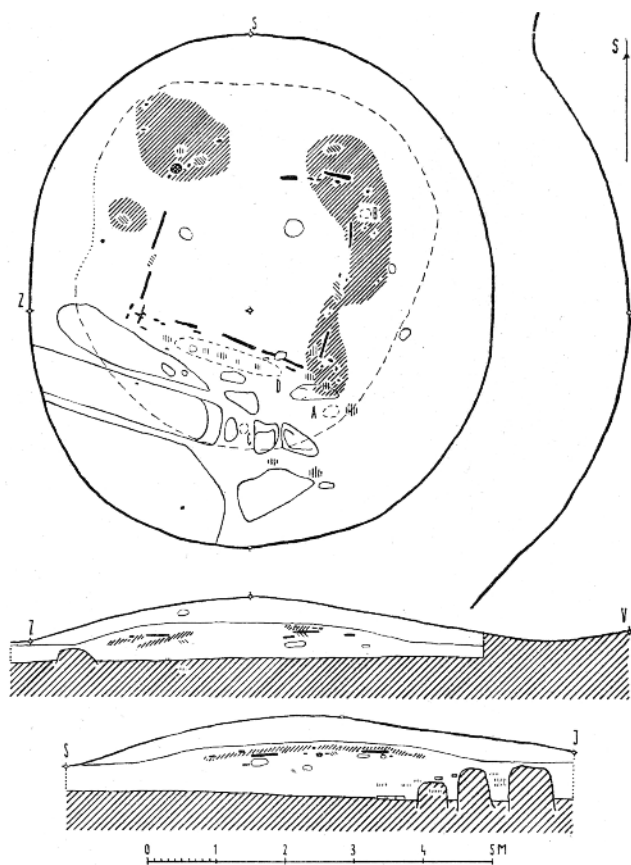
Výzkumy R. Turka rozšířily vypovídací hodnotu raně středověkých mohyl a dovolily uvažovat i o jiné stránce mohylového pohřbívání, než jsou hmotné nálezy. Na rozdíl nejen od předchůdců ale i od svých současníků pochopil, že smyslem výzkumu mohyly není jen získání artefaktů, případně schematického profilu či půdorysu, že mnohem důležitější než artefakty samy je jejich konkrétní umístění a vzájemné vztahy. Alespoň zčásti pak Turkův přístup ovlivnil i některé výzkumy ve 40. a 50. letech: méně výkopy Antonína Knora ve Dvakačovicích (v letech 1943–1944), výrazněji pak Miloše Šolleho ve Vršcích (1948) a Mužském (1953), především ale Jaroslava Kudrnáče v Bezemíně (v roce 1951; bližší *Metlička – Svobodová v tomto svazku*) a Lhotě u Černošína (v roce 1952; *Kudrnáč 1952b*).

Do poloviny padesátých let, kdy se R. Turek začal po terénní stránce plně věnovat jiné problematice, prozkoumal celkem 37 mohyl, což je vzhledem k nadstandardnímu způsobu výzkumu číslo více než úctyhodné. Všechny jím vedené klíčové výzkumy proběhly v letech 1935, 1936, 1939 a 1941, v menší míře pak ještě v letech 1951 a 1955.

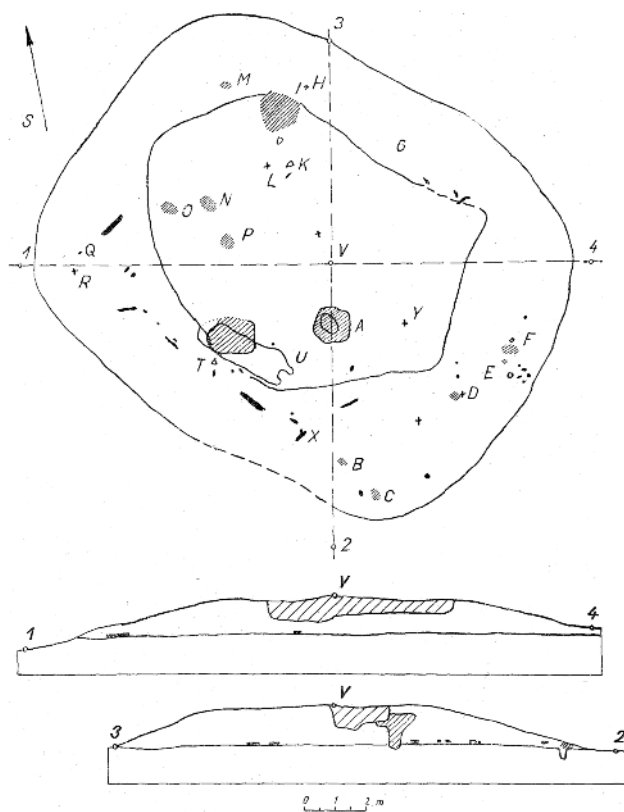
Největší počet mohyl, celkem 17, se mu podařilo prozkoumat v Prachovských skalách, kam se po prvních výkopech v letech 1935 a 1936 vrátil ještě za války v roce 1941. Výzkumy se týkaly všech mohylových pohřebišť v areálu skal,⁹ hlavní důraz byl pochopitelně kladen na již zčásti prozkoumané birituální pohřebiště na Holém vrchu, které díky zachycenému vývoji pohřebního ritu představuje jedno z možná nejvýznamnějších (nejen mohylových) pohřebišť raně středověkých Čech (*Turek 1946a*).

V polovině třicátých let proběhl také výzkum mohyl ve vrcholových partiích návrší Chlum u Mladé Boleslavi. Sedm násypů zde R. Turek prozkoumal na katastru Vinařic (*Turek 1956*, 126–136), jednu mohyly pak na katastru nedalekých Bojetic (*Turek 1956*, 106–108). Stejně jako v případě některých mohyl v Prachovských skalách podařilo se i na Chlumu dokumentovat tzv. spodní násyp, tedy jakousi primární mohyly s koncentrací nálezů při jejím povrchu. Pozoruhodné výsledky přinesl výzkum mohyly v Nadslavi u Jičína, provedený R. Turkem v roce 1936 (*Turek 1956*, 115–119). V rozměrné mohyle, jen pozdějším omylem řazené někdy do časné slovanského období (cf. *Lutovský 2010*), byla podobně jako v Prachovských skalách (*obr. 7*) dokumentována dřevěná konstrukce. Snad právě díky poznatkům získaným v Prachovských skalách se ji v Nadslavi vůbec podařilo zachytit, neboť se zachovala pouze v náznacích při samotném okraji násypu (*obr. 8*). Rámce ze zuhelnatělého dřeva, dnes většinou interpretované jako tzv. domy mrtvých, patří k nejdůležitějším vnitřním strukturám zjišťovaným při ar-

9 Tři zdejší pohřebiště a jedna osamělá mohyla leží na třech různých katastrech. Mohyly pod Kozím hřbetem a na Holém vrchu na katastru Zámostí-Blata, mohyly v Mršinci na katastru Pařezské Lhoty a násyp pod Přívýchinou náleží k Prachovu. V dalším textu jsou pohřebiště uváděna pod názvem Prachovské skály s upřesněním, o jakou polohu se jedná.

Obr. 7. Prachovské skály – Holý vrch, mohyla XVI s dřevěnou pravouhloú konstrukcí. Podle Turek 1946a.

cheologických výzkumech raně středověkých mohyl (viz dále). Poprvé byly sice v Čechách zjištěny a zdokumentovány již J. A. Jírou v Hlohovičkách v roce 1922 (viz obr. 5), tento výzkum se ale dočkal zveřejnění až po sedmdesáti letech (Lutovský – Tomková 1994). Turkova dokumentace dřevěných konstrukcí je pak plně srovnatelná s výzkumy druhé poloviny 20. století; v podstatě málo známý jev¹⁰ „rehabilitovaly“ až po dalších dvaceti letech výzkumy polské badatelky Heleny Zoll-Adamikové v malopolské Kornatce (poprvé Zoll-Adamikowa 1968; souhrnně též 1979a).

V roce 1939 obrátil R. Turek svou pozornost k mohylám jihočeským a prozkoumal zbylých šest mohyl původně snad rozsáhlejšího pohřebiště na Chocholíku u Pňovic. I zde byly v žárových mohylách zachyceny dřevěné konstrukce, i zde můžeme vysoko hodnotit kvalitu dokumentace i pohotovou publikaci v prvním poválečném čísle *Památek archeologických* (Turek 1946b, v mírně upravené podobě monograficky též 1948). To, že pozdější spor Rudolfa Turka s Helmutem Preidelem (Preidel 1964, 27–28; k tomu Turek 1965, 68) o posloupnosti pohřbívání v obou velkých pňovických mohylách můžeme dnes rozsoudit spíše v Preidelův prospěch (tj. dodatečné kostrové pohřby do starších žárových mohyl), je dáno kvalitní dokumentací schopnou porovnání s nově získanými poznatky z jiných lokalit. Pokud by bylo pňovické pohřebiště prozkoumáno a dokumentováno tehdy obvyklým způsobem, diskuse by byla bezpředmětná (obr. 9).

Raně středověkých mohyl v jižních Čechách se týkaly ještě další dva Turkovy výzkumy z padesátých let. V roce 1951 prozkoumal čtyři násypy ve Veselí nad Lužnicí (Turek 1952; též 1958, 41–43). Poslední „mohylovou“ terénní akcí, prováděnou v souvislosti s výkopy na nedalekém hradišti u Počapel, byl výzkum jedné ze dvou žárových mohyl v Hořejanech u Příbrami v roce 1955 (Turek 1958,

Obr. 8. Nadslav. Mohyla s jen částečně dochovanou dřevěnou konstrukcí v jihozápadní části násypu (černě). Podle Turek 1956.

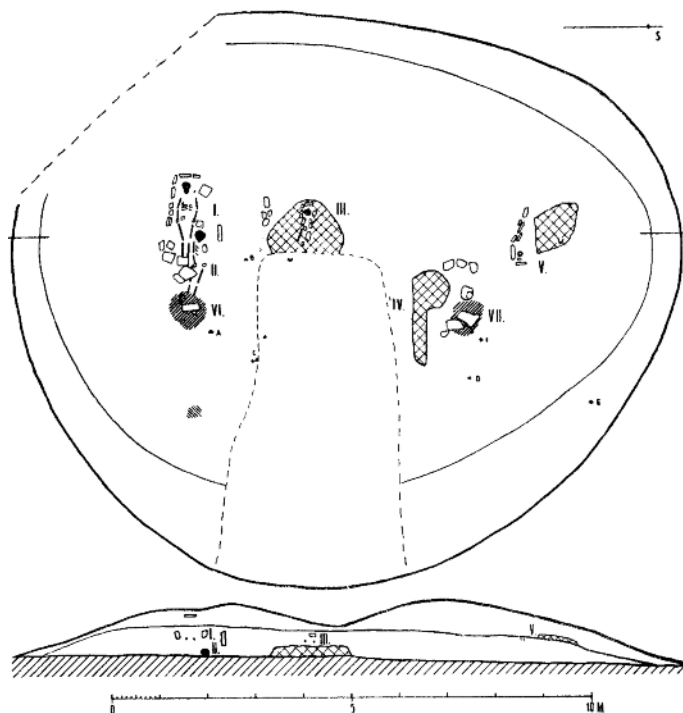
10 Na význam tohoto jevu kromě R. Turka upozorňoval H. Preidel, východiskem mu ovšem byly právě Turkovy výzkumy (Preidel 1964, 23).

17–18). Obě akce, byť s výsledky mnohem méně výraznými, než tomu bylo u výzkumů předchozích, poskytly podklad k úvahám o postupně se rozšiřujícím mohylovém násypu.

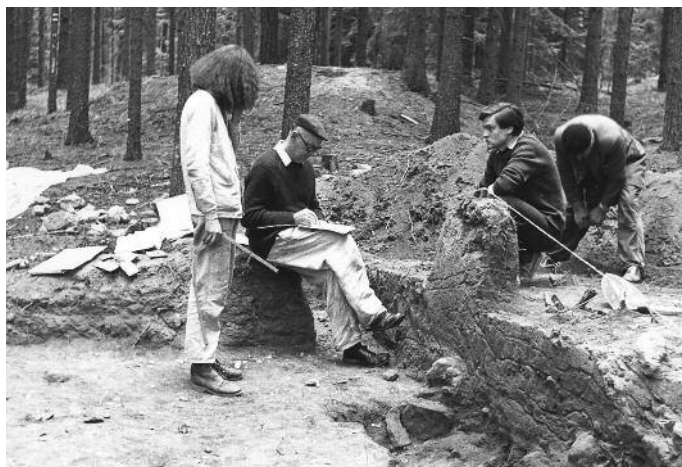
Terénní aktivita, doprovázená kvalitní publikací výsledků výzkumů, se R. Turkovi stala východiskem pro základní (nejen) soupisová zpracování mohylového ritu v Čechách. Po prvním stručném shrnutí (Turek 1940) a podobně pojatém soupisu (Turek 1946c) následovaly dvě základní práce: přes jejich vzájemnou neporovnatelnost, závislou na charakteru vlastního výstupu – tedy na jedné straně studie v časopise (Turek 1956) a na druhé straně první svazek pramenné edice Národního muzea (Turek 1958) – zůstávají obě dodnes hojně využívaná a citovaná díla dokladem přesvědčivé práce na poli archeologické heuristiky. Vzhledem k tomu, že od Turkových výzkumů z počátku padesátých let se u nás po dlouhou dobu žádný

další výzkum raně středověké mohyly nekonal, spolu s dalšími autorovými studii (především Turek 1962; *týž* 1963; *týž* 1965) uzavřely tyto práce jednu významnou badatelskou etapu. Následující vývoj poznání se Turkovým teoretickým úvahám kolem mohyl a jejich geografického rozšíření pochopitelně nevyhnul; některé byly postupem doby zpochybněny, jiné odmítnuty. Díky preciznímu způsobu dokumentace jsou však výsledky jeho terénních výzkumů v zásadě plně akceptovatelné dnešní vědou.

Další změnu přinesla až sedmdesátá léta 20. století, v terénním bádání nad mohylami ovlivněná pracemi již zmíněné polské archeoložky H. Zoll-Adamikové (k zásadám terénního výzkumu mohyl především Zoll-Adamikowa 1976). Podrobné prostorové zaměřování artefaktů i ekofaktů, které dovoluje uvažovat o stavbě mohyly a o rituálních úkonech probíhajících v rámci pohřebních obřadů, uplatnil v Čechách poprvé Antonín Beneš (obr. 10), a to v letech 1976 a 1977 při záchranných výzkumech poškozených mohyl v Dražičkách (Beneš 1985a; Beneš – Lutovský v tomto svazku) a v Drunči (Beneš 1985b), právě po konzultacích s H. Zoll-Adamikovou. Ve stejné době (1975–1977) ovšem proběhl rozsáhlý výzkum Josefa Poláčka v Ledenicích, kde šlo o poměrně rychlou záchrannou akci, při níž se nepodařilo zachytit všechny potřebné údaje a po metodické stránce se tak trochu jednalo o krok zpátky. Poměrně rychle prozkoumaných 35 mohyl neposkytlo ani zdaleka tolik informací, kolik by násypy poskytnout mohly v případě detailního a pečlivějšího výzkumu. Následná publikace, byť poměrně pohotová, neunese srovnání ani se staršími Turkovými výzkumy (Poláček 1981; k tomu kriticky Thomová – Thoma 1996; Lutovský 1997). Začátkem osmdesátých let byly při dvou malých záchranných akcích zkoumány dvě žárové mohyly, silně poničené

Obr. 9. Pňovice. Mohyla I s dodatečnými kostrovými pohřby. Podle Turek 1946b.

Obr. 10. Antonín Beneš (sedící uprostřed) při výzkumu mohyly v Dražičkách v roce 1976. Archiv autora.

při lesních pracích – jedna v Černeticích (výzkum 1981; *Michálek 1985*) a jedna ve Vitíně (výzkum 1983; *Zavřel 1986*). V letech 1986–1991 bylo kompletně prozkoumáno pohřebiště v Kožlí u Orlika (*Lutovský 1996a; týž 1998a; týž 1998b*), které poskytlo do té doby patrně nejpodrobnější informace o slovanském mohylovém pohřbívání v Čechách; k dispozici jsou odtud i zatím jediná radiouhlíková data z českých raně středověkých mohyl (*Lutovský 1996b; Görsdorf 1998*). V devadesátých letech proběhly i další výzkumy, kdy byly zkoumány mohyly narušené při lesních pracích, případně vandaly – v roce 1995 ve Vitějovicích (*Beneš – Lutovský – Parkman 2007*) a o rok později ve Skočicích (*Lutovský – Michálek 1997*). Pozoruhodná zjištění přinesl i výzkum čtyř poničených mohyl v Bezemíně v letech 1989 a 1990 (*Svobodová 1992; táž 1995; Metlička – Svobodová v tomto svazku*). Posledně uvedená lokalita leží v západních Čechách, všechna ostatní nově zkoumaná pohřebiště v Čechách jižních. V severovýchodním kvadrantu Čech žádné výraznější výzkumy mohylových násypů od padesátých let, tedy od vydání Turkova shrnujícího díla, neproběhly (bližší *Hejhal 2005; Hejhal et al. v tomto svazku*, tam i některá upřesnění staršího bádání); archeologům se ale v posledním desetiletí podařilo prozkoumat několik lokalit, které lze interpretovat jako orbou již zcela nivelizovaná mohylová pohřebiště (podrobnější informace viz *Hejhal et al. v tomto svazku* a *Lutovský – Stolz v tomto svazku*).

Spolu se stručnými soupisy archeologických nemovitých památek některých jihočeských okresů byly postupně zveřejněny i nově revidované informace o lokalizaci i aktuálním stavu mohylníků, zpočátku především zásluhou Jiřího Fröhliche, Jana Michálka (*obr. 11*) a Petra Zavřela (*Fröhlich – Michálek 1978; Michálek – Fröhlich 1979; týž 1987; Michálek – Zavřel 1996*).

Obr. 11. Jan Michálek (vlevo) a Jiří Fröhlich v roce 2010 na pravěkém mohylníku v Hanově. Foto O. Chvojka.

v devadesátých letech byly pak spolu se soupisem archeologických nemovitých památek okresu České Budějovice publikovány i geodetické plány většího počtu raně středověkých mohylových pohřebišť (*Beneš – Michálek – Zavřel 1999*).¹¹ Postupně vyšlo i několik dalších studií věnovaných fenoménu slovanských mohyl v Čechách, a to jak se zaměřením na hodnocení starších výzkumů konkrétních lokalit (*Turčan 1984; Frolík 1988; Lutovský 1990b; Hanáková – Lutovský 1992; Lutovský – Tomková 1994; Thomová – Thoma 1996; Lutovský 2006a; Menšík 2013b*), tak na různé aspekty tohoto způsobu pohřbívání a jeho zkoumání (*Lutovský 1987a,b; týž 1990a; týž 1993a; týž 1996c,d; týž 1999a; Hejhal 2006; Lutovský 2006b; týž 2010; Hejhal – Lutovský 2012; John – Michálek 2022*). Byly publikovány i nově dokumentované mohylníky (*Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010; Maxová – Menšík 2011*), zaměření pomocí GPS bylo však ve většině případů pouze orientační, pozoruhodnější výsledky přináší sledování mohylových pohřebišť pomocí leteckého laserového skenování (např. *John 2011; týž 2013; Machová – John et al. 2020*; k ranému středověku *Sokol – Kasl 2016; Švejcar – Křišťuf 2011; John – Chvojka – Beneš 2018; John – Potůčková v tomto svazku*). Prospekční akce probíhající v druhém desetiletí 21. století jsou zčásti představeny v dalších příspěvcích této publikace (*John – Ciglbauer v tomto svazku; John – Kučera v tomto svazku; John – Potůčková v tomto svazku*). Zveřejněn byl také nově revidovaný soupis všech mohyl na Písecku (*Fröhlich – Michálek 2009*) a stručný vývoj zdejšího mohylového pohřbívání (*Chvojka 2009*, k ranému středověku 148–154), jakož i podrobnější soupis mohylových pohřebišť na Jičínsku (*Ulrychová 2007*), Tábořsku (*Menšík 2008; Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010*) a Jindřichohradecku (*Menšík 2013a*). Nejnověji pak byly stručně pojednány mohyly v jihozápadních Čechách (*Metlička – Menšík 2020*).

¹¹ Plány byly výsledkem rozsáhlé rekonstrukce a zaměřování pravěkých i raně středověkých mohylových pohřebišť ze 70. let 20. století, organizovanými A. Benešem a J. Michálkem (*Beneš – Michálek – Šimana 1974*).

Shrnujícími publikačními počiny bylo celkové vyhodnocení mohylového pohřbívání v raně středověkých Čechách (*Lutovský 2011a; týž 2013*; pro jižní Čechy *týž 20011b*, zvláště 28–38). Údaje o případné raně středověké komponentě v rámci pravěkých mohylníků v jižních Čechách najdeme i v monumentálním díle Jana Michálka (*Michálek 2017*).

3. Geografické rozšíření

Mohyly sice představují jednu z typických forem raně středověkého hrobu, nepokrývají však současná či bývalá slovanská území ani zdaleka rovnoměrně. Setkáváme se s nimi dnes pouze v určitých regionech, v archeologické literatuře někdy označovaných jako mohylové oblasti (pro západní Slované souhrnně *Lutovský 1989a*). Úbytek mohyl, které většinou po rozorání či rozvezení vlastního násypu nezanechají žádnou stopu, byl jistě v průběhu především novověkého vzdělávání kulturní krajiny poměrně značný; archeologický termín „mohylová oblast“ je tedy pouze pomocný, reflektující dnešní stav v rozložení mohyl, a nelze jej proto ztotožňovat s odrazem historické skutečnosti.¹²

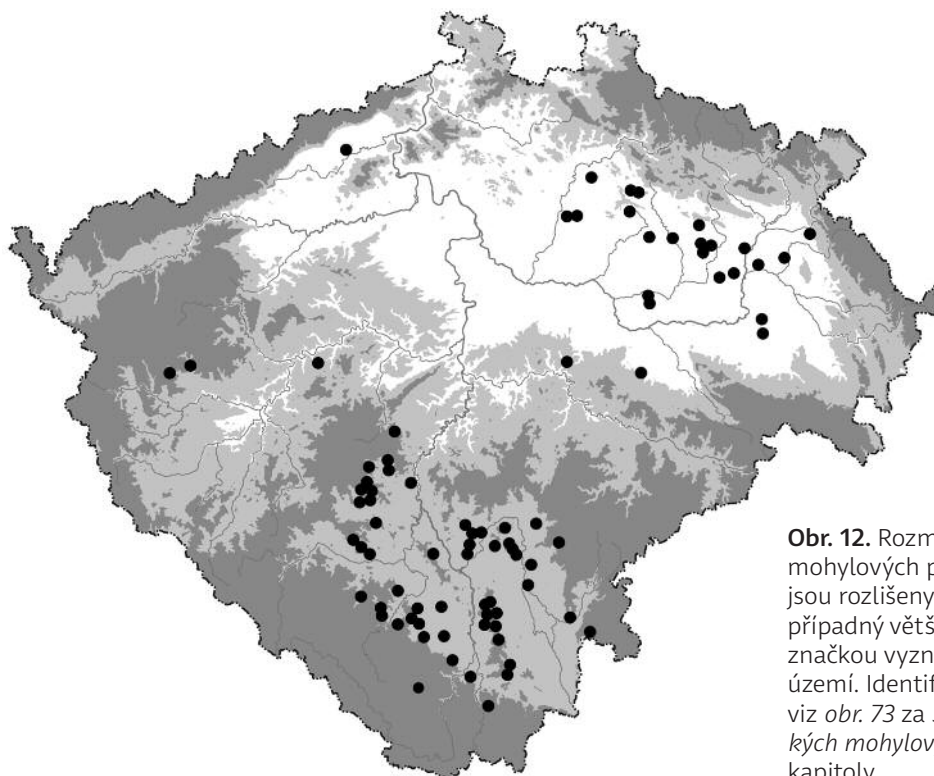
V Čechách se dnes mohyly vyskytují pouze v některých regionech (*obr. 12*) – nejvíce pohřebišt najdeme v jižních Čechách, a to zhruba od středního Pootaví na Strakonicku po první výběžky Českomoravské vysočiny na Jindřichohradecku a od jižní části Příbramska po předhůří Šumavy na Českokrumlovsku (souhrnně *Turek 1958; Lutovský 2011b*). Na jihovýchodě, kde hranici Čech tvoří vyšší pohoří, lze jistě uvažovat o možné souvislosti s relativně početnými raně středověkými mohylníky přiléhající části Dolních Rakous, respektive alespoň s částí z nich (starší shrnutí *Justová 1990*, 109–112; naposledy *Breibert 2019*). Spojitost s moravskými lokalitami v Podyjí, jako jsou Uherčice (*Novotný 1972*) a Vysočany (*Král 1959*), v rámci moravských mohylových pohřebišt poměrně výrazně vysunutými západním směrem (*Kouřil – Tymonová 2013*, 155, *obr. 112*), je málo pravděpodobná.¹³

V méně koncentrované podobě známe mohylová pohřebiště v severovýchodním kvadrantu české kotliny, od Mladoboleslavska po Chrudimsko, se zásahem až na severní Kolínsko (*Turek 1956; Hejhal 2005; Hejhal et al. v tomto svazku*). K východočeské oblasti mohyl se obvykle řadí i poměrně výrazně k jihu vysunutá pohřebiště v Hraběšíně na Kutnohorsku a někdy i v Černých Budech¹⁴ vysoko nad pravým břehem Sázavy, byť – zvláště u druhé uvedené lokality – není geografická vazba nijak zřetelná, uvažovalo se i o spojitosti s jihočeskými mohylami (*Turek 1965*, 61–62). Vzhledem k výraznému geografickému předělu v podobě pásů horstev nelze uvažovat o přímé souvislosti východočeských mohyl s mohylami navršenými slovanským obyvatelstvem v polském Slezsku, kde nejbližší násypy jednoznačně datovatelné do raného středověku najdeme až v Będkowicích na úpatí Ślęzy, další pak v Białogórze u Zhořelce (*Śledzik-Kamieńska 1979; Domański 2002*, 67–68). Navíc obě východočeská pohřebiště vysunutá až do podhůří Orlických hor patří co do existence raně středověkých mohyl k poměrně nejistým lokalitám. Z Vysokého Újezdu nad Dědinou známe z výzkumu ze 70. let 19. století kostrový po-

12 S výrazným zastoupením mohylové formy hrobu se lze v raném středověku setkat samozřejmě i mimo slovanská území, jde ovšem často o projevy odlišných pohřebních zvyklostí. Z nejbližších regionů je možné uvést Bavorsko, kde velké mohyly, převahou ze 7. či počínajícího 8. století, představují hroby pozdně merovejské elity, a výrazně se tak odlišují od mohyl nasypávaných středoevropskými Slované (naposledy *Later 2020*).

13 Přestože se někdy hovoří o jihočesko-rakouské mohylové oblasti (*Lutovský 1989*, 61; *Justová 1990*, 109), pouhé geografické rozmístění dochovaných mohylníků pochopitelně zčásti zkresluje původní kulturní afinitu. Kromě vysočanského birituálního mohylníku s výraznými projevy velkomoravské hmotné kultury (včetně většinového zastoupení kostrových hrobů v hlubokých hrobových jamách) lze uvést dolnorakouské, výlučně kostrové mohylové pohřebiště v lokalitě Wimm s hroby z 8. a počínajícího 9. století s nálezy pozdně avarského a raně karolinského horizontu a některými prvky pohřebního ritu spojujícími je spíše s okrajovými oblastmi avarského kaganátu (*Friesinger – Szameit – Stadler 1984; Breibert 2005; týž 2019*, 117–119).

14 Ve starší literatuře je tento mohylník znám spíše pod lokalitou Mělník. Katastrální území Černé Budy do jeho prostoru zasahuje až ze dna sázavského údolí, obec Mělník leží k mohylníku mnohem blíže. Vzhledem k výraznému převýšení oproti toku Sázavy, lze potenciální vazby na sídlištní lokality hledat spíše na přilehlém katastru Mělníka.

Obr. 12. Rozmístění raně středověkých mohylových pohřebišť v Čechách. Nejsou rozlišeny velikosti pohřebišť ani případný větší počet mohylníků na značkou vyznačeném katastrálním území. Identifikace jednotlivých lokalit viz obr. 73 za *Seznamem raně středověkých mohylových pohřebišť* v závěru kapitoly.

hřeb datovaný esovitými záušnicemi velkého průměru až do 12. století, dodatečně zapuštěný do blíže nedatované žárové (?) mohyly (Turek 1956, 138). Prvotní Pičovo zařazení celého pohřebiště v Běstvinách ke slovanským mohylníkům vyplynulo pak víceméně z absence nálezů v jedné zkoumané mohyle.¹⁵ Ani výkopy J. Böhma z roku 1937 (Turek 1956, 105–106) k jednoznačnému datování nepřispěly, spora-dicky nalezené střepy patří spíše lužické kultuře (Hejhal 2005, 90).

Poslední, jen málo výrazné uskupení mohylových pohřebišť leží na západě Čech, kde ovšem tvoří enklávu jen v širším okolí Stříbra (souhrnně Turek 1962; Metlička – Menšík 2020; Metlička – Svobodová v tomto svazku). Východněji umístěné pohřebiště u Hlohoviček na severním Rokycansku (Lutovský – Tomková 1994) se od nich téměř výlučným zastoupením kostrového ritu a mladším datováním výrazně odlišuje, geografická ani kulturní spojitosti tu není ani zdaleka jistá. Může jít vlastně o podobný příklad, jaký představuje výše zmíněné pohřebiště u Černých Bud, rovněž s výrazným zastoupením kostrového ritu, vůči východočeským/jihočeským mohylám.¹⁶ Mohyly v sousedícím severovýchodním Bavorsku, byť zčásti přisuzované slovanskému obyvatelstvu, vykazují již odlišné znaky, nehledě na značnou geografickou vzdálenost (k nim podrobně Losert 2020).

I když raně středověké mohylové pohřbívání v Čechách představuje jev – alespoň z archeologického hlediska – pro určité regiony charakteristický, co do množství známých lokalit nejde o nijak závratné číslo. Celkový počet archeologům známých, a to jak dochovaných, tak případně alespoň nějakým způsobem v minulosti registrovaných raně středověkých mohylových pohřebišť na území Čech se dnes pohybuje kolem jednoho sta lokalit. Cílená prospekce v lesních terénech a letecké laserové skenování v poslední době sice počet pohřebišť mírně navyšují, nově objevené lokality ale spíše doplňují již

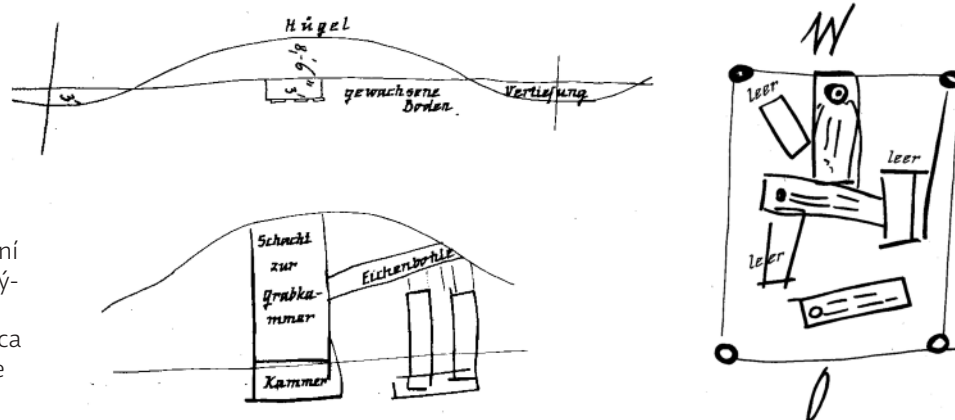
¹⁵ „... pod vrcholem nalezeno na čtyřech místech menší popeliště a jednotlivé uhliky trousily se v téže hloubce celou mohyloou. Předmětu jsme nenalezli žádného, avšak není pochybnosti, že mohylky ty jsou z poslední doby pohanské.“ (Pič 1906, 213).

¹⁶ Snahy přiřadit tyto izolované mohylové lokality, ať již Hlohovičky či Černé Budy, k některé z výraznějších koncentrací mohylových pohřebišť vycházejí pochopitelně z předpokladu užívání mohylového ritu výlučně v jižních, východních či západních Čechách. Pokud bychom přijali tezi, že mohyly se mohly původně vyskytovat i v jiných regionech, pozbývají tyto úvahy smysl.

známé koncentrace mohylníků, než aby měnily obraz rozložení tohoto jevu v rámci české kotliny. Nově registrovaná (ale i některá již dříve známá) pohřebiště jsou ovšem do raného středověku datována pouze na základě vnějších znaků (řadové uspořádání, příkopy kolem mohyl), které nemusejí nutně odrážet jednoznačné kulturně-chronologické určení.¹⁷ Počet zhruba stovky lokalit s mohylami, obsažených v *Seznamu raně středověkých mohylových pohřebišť* v závěru této studie, představuje sice pouze část z původně neznámého množství pohřebišť, a není tedy sám o sobě směrodatný, uvádíme jej ale především pro představu o vypovídacím potenciálu takto omezeně dochovaného archeologického pramene. Ještě výraznější omezení pak samozřejmě plyne z nízkého stupně prozkoumanosti konkrétních mohylníků i samotných mohyl, stejně jako z kvality dosavadních terénních odkryvů.

Jednoznačně identifikované raně středověké mohyly chybí ve většině středních a severozápadních Čech, tedy zemědělsky nejpříhodnějších a v pravěku i raném středověku nejvýrazněji osídlených regionech. Nepočítaje zmíněné okrajové (?) zásahy mohylového ritu na Příbramsko, Rokycansko, Kutnohorskou či Mladoboleslavsko je jedinou prokazatelnou výjimkou velká „knížecí“ mohyla v Želénkách u Duchcova v severozápadních Čechách z druhé poloviny 9. století. Svým průměrem asi 40 m a velkou hrobovou komorou s několika hrobovými jámami (obr. 13) a ženským pohřbem vybaveným mj. honosnými zlatými šperky (k vlastní mohyle především *Sklenář 1985*) se od ostatních raně středověkých mohyl v Čechách výrazně odlišovala. Představuje nejspíš pozůstatek jiného užití mohylové formy hrobu v podobě zvýraznění elitní příslušnosti pohřbené ženy.¹⁸ Výzkum ovšem proběhl již v roce 1850 a přes na svou dobu udivující existenci dokumentace nedovoluje přesvědčivou interpretaci zjištěných skutečností. Jen okrajově lze podotknout, že svými rozměry želéncká mohyla zdaleka převyšuje i teritoriálně nejbližší (byť o více než 100 let starší) elitní mohylové hroby v Bavorsku (cf. *Later 2020*).

Nejen vzhledem k relativně nízkému počtu dochovaných mohylníků se jako víceméně neřešitelná jeví zásadní otázka, zda výše popsany teritoriálně omezený výskyt mohyl je odrazem původní raně středověké situace, nebo zda jde o stav zapříčiněný pozdějšími změnami v krajině. Tzv. mohylové oblasti by pak z tohoto pohledu odrážely jen dnešní stav, způsobený pouze druhotným odstraněním mohyl. Pohřební rituál v žárových i většině kostrových raně středověkých mohyl se odehrával na

Obr. 13. Želénky. Terénní náčrty Karla Frosta z výzkumu knížecí mohyly v roce 1850. Vpravo skica hrobové komory. Podle *Sklenář 1985*.

17 Objevy nových mohylníků dochovaných v lesních porostech se týkají především jihočeského prostředí. V mnohem výrazněji odlesněných severovýchodních Čechách jsou nově zjištěná mohylová pohřebiště identifikovatelná stopami příkopů po zcela rozoraných násypch (viz dále).

18 Lze se pouze dohadovat, zda mohl být podobný zvyk v Čechách uplatněn i u jiných výrazně bohatých a chronologicky srovnatelných hrobů. Z těch známých by připadal v úvahu snad jen izolovaný (?) knížecí hrob z Kolína (naposledy podrobně *Košta – Lutovský 2014*). Na Staré Kouřimi byly sice nejstarší hrobky zdejšího elitního pohřebiště umístěny dále od sebe (velikost případných násypů by ale rozhodně nemohla dosahovat rozměrů želéncké mohyly), prostor kolem nich byl ale postupně zaplňován dalšími hroby, u nichž nic nnesvědčí o zapuštění do případných mohylových násypů (k stratigrafii a chronologickému rozdělení pohřebiště *Šolle 1966*, 35–53; stručně též *Profantová 2006*, 235–240). Spíše ojedinělá byla úvaha Ivana Borkovského o hrobu „bojovníka“ z III. nádvoří Pražského hradu, který by mohl být překryt mohylou vzhledem k mělkému zahloubení (*Borkovský 1946*, 130; k tomu též *Turek 1965*, 65).

Obr. 14. Lékařova Lhota. Jen málo zřetelné mohyly v době výzkumu I. Borkovského v roce 1942. Archiv autora.

z nejnovějších výrazných plošných odkrytí ve východočeském regionu²⁰ – na rozdíl od rozoraných, ale i dodnes existujících mohylových pohřebišť pravěkých, doložených ve středních i severozápadních Čechách.²¹ Na druhou stranu – i v jižních Čechách jsou dnes mohyly dochovány pouze v lesích, poslední výrazně snížené násypy na pastvinách a loukách tu byly registrovány a zkoumány ve třicátých a čtyřicátých letech 20. století (*obr. 14; Lutovský 2006a*).

Nelze zcela vyloučit, že stopou po žárových pohřbech nezahlubovaných do země (tedy nejen po rozoraných násypech, ale i jiným způsobu uložení ostatků) mohou být kovové artefakty, které na rozdíl od fragmentů keramiky nepodléhají tolik destrukci – tedy především izolovaně a mimo sídlištní kontexty nalézaná opasková kování nejčastěji avarského typu (k tomu *Hiltscher – Jiřík 2021, 230*). Zvláště, když zjištění z poslední doby přítomnost těchto artefaktů v mohylách jednoznačně potvrzují (*John – Ciglbauer v tomto svazku*); nutno ovšem podotknout, že většinou jsou poškozeny žářem.

V případě birituálních mohylníků s hlouběji uloženými kostrovými pohřby zůstanou po odstranění násypů ploché kostrové hroby a na původní překrytí mohylami může případně ukazovat jen jejich vzájemná větší vzdálenost. Tento jev lze ale považovat maximálně za indicii a nikoli za jednoznačný doklad existence mohyl; ani na původně plochých pohřebištech nemusejí být hroby umísťovány pravidelně blízko sebe – zvláště před nástupem řadových pohřebišť.²²

Jedním z výrazných argumentů pro geograficky omezený výskyt mohyl může být již připomenutá absence jednoznačně doložených raně středověkých hrobových násypů ve velké části středních a v ce-

19 Především dosud podrobněji nepublikované výzkumy v okolí Hradce Králové a Pardubic: Plačice/Stěžery, Hradec Králové – Slezské Předměstí, Dašice (stručný přehled *Hejhal et al. v tomto svazku*), v menším rozsahu i Rodov (*Lutovský – Stolz v tomto svazku*).

20 Zatím jen předběžně zmíněný, a to bez přesvědčivé datace, je nález pravoúhlého příkopovitého ohrazení na pohřebišti v Dobrovízi, okr. Praha-západ (*Psohlavcová – Stránská 2018, 179, 180, obr. 2*). Odlišnou zvyklost dokumentuje pak kruhový příkop o průměru pouhých 2,5 m obklopující skrčenou kostru doprovázenou esovitými záušnicemi a spálenými lidskými ostatky ve Stehelčevsi u Kladna (*Sláma 1977, 156–157, obr. 37*). Rozměry příkopu (šířka 20–30 cm, hloubka 60–80 cm) dovolují uvažovat spíše o stopách po palisádě či jiném dřevěném ohrazení. I zde bohužel postrádáme detailnější dokumentaci.

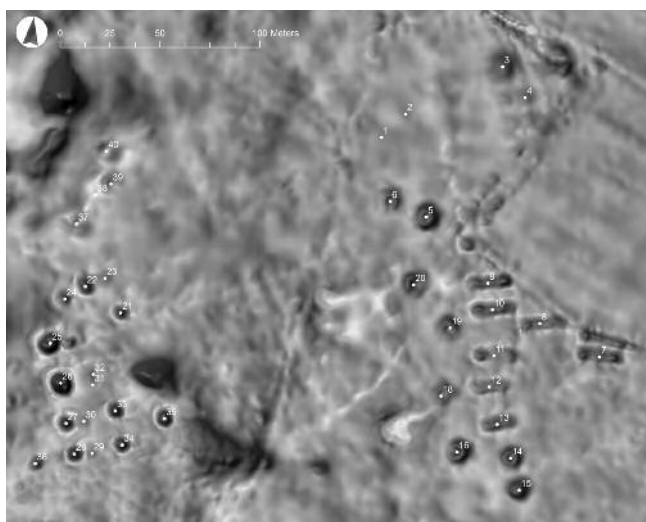
21 Rozvezení či rozorání velkého množství pravěkých mohyl v centrálních částech Čech předpokládá ostatně pravěká archeologie (např. *Dobeš et al. 2019, 163–164*).

22 Z roku 1897 se dochoval popis výrazně nivelizovaného, původně snad mohylového pohřebiště s kostrovými hroby pod úrovní terénu v Tušovicích: „Zajímavé pro nás místo nalézá se na holém temeni vrchu jihovýchodně od Tušovic ležícího, kdež stojí kříž, u něhož porůznu v rozličných vzdálenostech nalézají se nyní sotva již znatelné, hustě drnem porostlé nízké kopence. Úprava těchto k účelu pohřbívání valně se od sebe neliší. Shledáno při kopání, že objevila se zprvu tenká vrstva popela. Poté přišlo se na pleskaté kameny, jež během celých věků následkem sesazení se nasypané vrstvy země vrcholky svými tu i tam na povrch vyčnívali. Kameny rozestaveny v obdélníku, v němž jako v rakvi spočívala v každém kostra víceméně rozrušená, někdy i dvě.“ (J. Kout, Z Břežnice /Staré hroby u Tušovic a jejich prozkoumání/, *Horymír 27, 19 z 8. 5. 1897, cit. dle Lutovský – Smejtek 1988, 152*).

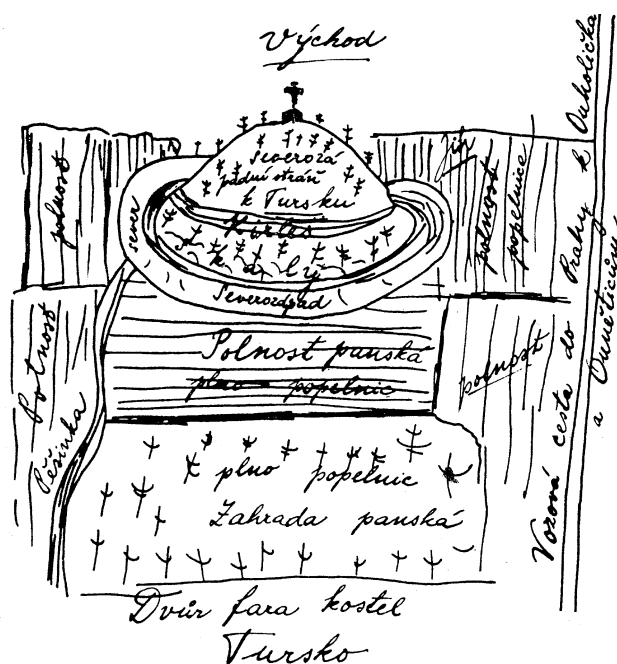
lých severozápadních Čechách. V této souvislosti se někdy zmiňují v poměrně dávné minulosti zkoumaná mohylová pohřebiště v Blevicích²³ na Kladensku (*Sklenář 2000*, 102), především však v poloze Na Lísku u Stradonic u Berouna (*obr. 15; Sklenář 2013*, zvl. 172–173; *Křišťuf – Švejcar 2015*). Argumentem pro jejich zařazení do raného středověku je tu ale především absence výraznějších – a datovatelných – nálezů,²⁴ což by jistě mohlo odpovídat obvyklé nálezové chudobě slovanských mohyl. Přesvědčivé datování ale dosavadní poznatky nedovolují, přestože mohyly stradonické splňují i některé znaky vnější. Bohužel i v jejich případě narážíme na nedostatečnou dokumentaci starších výkopů „mohyl bez nálezů“.²⁵

Jistě zajímavé jsou v tomto ohledu i středočeské doklady pohřbívání nespálených těl z 2. poloviny 9. a z 10. století do pravěkých mohyl – jde ovšem vesměs o archeologická zjištění z 19. století a jejich interpretace zůstává otevřená: Chýnov (*Sláma 1977*, 67–68), Tursko (*Sláma 1977*, 165–167), Velká Dobrá (*Sláma 1977*, 171). V případě Turska šlo ale o velkou, patrně pozdně halštatskou mohylu (*obr. 16*), která nemusela být soudobým obyvatelstvem chápána jako hrobová památka, ale jako výrazný krajinný prvek (cf. *Lutovský 1994*). Rozsáhlým terénním útvarem – a tedy spíše orientačním bodem v krajině nežli mohylovým hrobem v pojetí raného středověku – byla i eneolitická mohyla v Lichocevsí (okr. Praha-západ), z níž pochází honosný prsten z 11.–12. století (*Sláma 1977*, 71); spojení tohoto předmětu s pohřebním rytmem je už ale málo pravděpodobné (*Hejhal – Lutovský 2012*, 521).

Jednoznačnou interpretaci skutečností uvedených v předchozích několika odstavcích negativně ovlivňuje samotný žárový ritus přetrvávající v Čechách místy až do počátku 10. století, specifické ukládání spálených ostatků i artefaktů do mohyl, ale kupříkladu i otázka výraznější existence plochých raně středověkých žárových hrobů. Z doby, která se zčásti kryje s počátky mohylového pohřbívání, jich bylo v Čechách dosud objeveno jen velmi málo (souhrnně *Bubeník – Pleinerová – Profantová*

Obr. 15. Stradonice. Dvě skupiny blíže nedatovaného mohylového pohřebiště Na Lísku na základě dat leteckého laserového skenování. Podle *Křišťuf – Švejcar 2015*.

Obr. 16. Tursko, okr. Praha-západ. Náčrtek rozlehlé pravěké mohyly z pera Václava Krolmuse z roku 1856. Podle *Sklenář 1992*.

23 Při povrchu mohyl v Blevicích byly nalezeny „hradištní střepy“ (*Jansová 1932*, 92).

24 Ze stradonických mohyl bylo získáno několik železných předmětů, dnes již nezvěstných, a žernov (*Sklenář 2013*, 168–170).

25 Pičův popis jedné ze zkoumaných mohyl sice raně středověkou dataci nevylučuje, stejně tak ale mohlo jít o dodatečný pohřeb do pravěké mohyly: „5 metrů v průměru, 30 cm hluboko po celém; na popeli v prostřed setlelá neb trochu opálená kostra děcka, hlavou k západu, nohama k východu.“ (*Pič 1909*, 31).

1998, 114–120), pohřebiště známe jen dvě, Hořany a Nebovidy na Kolínsku s 11 a 14 hroby, jamkovými i popelnicovými (Dvořák – Filip 1946), v obou případech jde ale o výzkumy staršího data, absence dokumentace je tu zvlášť citelná. V ostatních několika případech se jedná o izolované popelnicové hroby, případně osamocené nádoby, jejichž spojení s žárovým pohřbem bývá ovšem často sporné (cf. Lutovský 1999b). Z těchto řídkých nálezů lze sice usuzovat, že se v Čechách ve starší době hradištní pohřbívalo i do plochých hrobů, nešlo ale patrně o výrazněji rozšířený zvyk.

Vedle mohyl a popelnicových hrobů ukládaných do jam můžeme jistě uvažovat i o jiných způsobech pohřbívání, které nejsme schopni archeologicky podchytit.²⁶ Spálené ostatky mohly být umístěny nad zemí, snad na nějaké dřevěné konstrukci, případně byl popel rozhozen po zemi či po vodě, spektrum možného zacházení s ostatky je značně široké (Zoll-Adamikowa 1979, 234; táž 1983). Stopou nadzemních pohřbů – i vzhledem k izolovanosti samotných míst nálezů jistě výjimečných – mohou být i nálezy kompletních pásových garnitur avarského typu, jejichž interpretace jakožto votivního depotu nemusí být jediným vysvětlením. V Čechách se to týká především honosného nálezu z Domoušic, okr. Louny (k němu podrobně Profantová 2021).²⁷ Pozoruhodný nález opaskové garnitury z jihočeských Závrat je s pohřbíváním (v tomto případě ovšem mohylovým) spojen s velkou pravděpodobností (John – Ciglbauer v tomto svazku). Preferování nadzemního ukládání ostatků přesvědčivě dokládají ostatně i výzkumy mohyl s popelem často umístovaným v keramické nádobě – případně jiné schránce – na temeni násypu (viz dále). Koneckonců ani všechny mohyly v Čechách nemusejí odrážet jednu a tutéž pohřební zvyklost, zvláště při vědomí dále uvedené rozmanitosti rituálních stop v mohylových násypech.

Stejně jako je mimo možnosti archeologie rozklíčovat stopy obřadů spjatých s žárovým mohylovým pohřbíváním (viz dále), neřešitelné zůstávají i důvody, které k nasypávání prvních mohyl vedly (několik možných vysvětlení shrnuje Lutovský 2010, 269–270; táž 2011, 187–191). Roli tu jistě alespoň zčásti hrály pravěké mohyly, na jejichž seskupení v některých případech raně středověké pohřbívání přímo navázalo. Zároveň se ale střetáváme s velmi podobnými – a zároveň specifickými – rituálními prvky na širokém teritoriu od jihozápadních Čech, přes severovýchodní Čechy, Moravu, Slezsko až po Malopolsko. Dřevěné pravouhlé rámce i umístování ostatků na povrchu, snad na dřevěném kůlu může představovat jakýsi rituální substrát, který se postupně, při stabilizaci osídlení, proměňoval ve zvýraznění pohřebního místa mohyloou. I to mohlo být důvodem, proč v místech s výskytem pravěkých mohyl tyto komunity navázaly svými mohylami na násypy pravěkých populací.²⁸ Ty pak považovaly za součást svého pohřebiště a svých tradic – kromě prostorové návaznosti ukládaly někdy žárové pohřby i do násypů pravěkých, které mohly považovat za hroby předků.

I v rámci regionů s dodnes významným výskytem mohyl se setkáváme s výrazně nerovnoměrným rozmístěním mohylových pohřebišť. Existují tu sice výrazné koncentrace větších i menších raně středověkých mohylníků na několika kilometrech čtverečných: především v lesích mezi Vltavou a Ševětínem na Českobudějovicku, v méně výrazné formě v okolí Radětic na Bechyňsku, na relativně malém prostoru pak na Chlumu u Mladé Boleslavi (Vinařice) či v Prachovských skalách na Jičínsku. Většinou jsou ovšem mohylníky v krajině rozmístěny poměrně řídko. A neplatí to jen pro východní Čechy s výrazně nižším počtem dochovaných mohylových pohřebišť. I v rámci jižních Čech existují území s archeologicky doloženým intenzivním raně středověkým osídlením a v zásadě zanedbatelným počtem mohylových pohřebišť. Upozornit lze především na mocensky patrně nejvýznamnější zdejší region, střední Pootaví, se čtyřmi současně existujícími hradišti – katovickou Kněží horou, Řepicemi, Liběticemi a Němčticemi – a pouhými šesti malými pohřebišti, sestávajícími navíc vždy jen z několika mohyl (Lutovský 2011b, 157–160, 161–170).

26 Připomenout tu lze i písemnými prameny lépe doložené alternativy zacházení s lidskými pozůstatky pro mladší dobu železnou, kdy v jejím závěru rovněž chybí hrobové nálezy (Chytráček et al. 2021, 603–604)

27 Analogicky by tak bylo možné zdůvodnit i obdobný nález z Trnavy, okr. Zlín (k němu především Galuška 2013, 80–84).

28 Jde ovšem pouze o několik případů vyplývajících z uspořádání mohyl. Společný výskyt pravěkých a raně středověkých mohylových násypů, včetně dodatečných pohřbů, je moderním terénním odkryvem jednoznačně doložen pouze v Dražičkách (Beneš – Lutovský v tomto svazku).

Absence mohyl na širším teritoriu nemusí být rozhodně pouhým dokladem archeologizace celých pohřebišť – výše zmíněná koncentrace stovek mohyl v lesích Ševětínské vrchoviny severně od Českých Budějovic kontrastuje s nízkým počtem či dokonce absencí mohyl v sousedních, taktéž dlouhodobě zalesněných oblastech (*John – Ciglbauer 2018, 245*).

Z hlediska koncentrace/absence mohyl je znovu možné upozornit na výrazně teritoriálně omezený výskyt raně středověkých mohyl v západních Čechách (*Metlička – Menšík 2020*), ostře kontrastující s výrazným zastoupením pravěkých mohylových pohřebišť.

S přihlédnutím k malému počtu dochovaných mohyl a jejich výrazně nerovnoměrnému rozložení i v rámci „mohylových oblastí“ lze s výhradami přijmout tezi o původně širším rozsahu mohylového pohřbívání, možná i na většině tehdy osídleného území Čech, uplatňovaném ovšem nikoli veškerým obyvatelstvem, jehož část (většina?) patrně pohřbívala způsobem odlišným. Lze přitom jistě předpokládat, že sídla nositelů mohylového ritu nebyla v české kotlině rozmístěna rovnoměrně, více se patrně koncentrovala v jižních, méně v severovýchodních Čechách, není vyloučeno, že kupříkladu do severozápadních Čech toto osídlení vůbec nezasáhlo (k tomu *Turek 1965, 65*).²⁹ Otevřenou otázkou zůstává původní existence mohylových násypů ve středočeském Polabí a dolním Povltaví. K problému teritoriálního rozmístění mohyl dnes patrně nic konkrétnějšího říct nelze – podobně jako k otázce, čím se nositelé mohylového ritu mohli odlišovat od ostatní (většinové?) populace.

Uvažujeme-li v Čechách o původně plošně výrazně větším rozšíření mohylového ritu, než jak se jeví dnes, nelze tyto závěry automaticky aplikovat na jiná území osídlená v raném středověku Slovany. Pokud vezmeme do úvahy pouhé kartograficky zachycené rozmístění mohylníků, lze snad na podobnou situaci usuzovat na Moravě (*Kouřil – Tymonová 2013, 155, obr. 112*), naopak výrazně omezené enklávy mohylového pohřbívání v hornatých částech Slovenska (*Hanuliak 2001, 278, obr. 1*) mohou ukazovat na odraz odlišných historických souvislostí. O rozsáhlých regionech bez osídlení nositeli mohylového ritu je jistě možné uvažovat i na polském území (*Zoll-Adamikova 1979, Ryc. 58 a 59*).

4. Umístění v krajině a vztah k sídlištím

Základním faktorem ovlivňujícím umístění mohylového pohřebiště byl bezesporu jeho vztah ke „světu živých“. Vzhledem k nízkému počtu dochovaných pohřebních areálů a ještě mnohem méně prokazatelným soudobým sídlištním lokalitám v jejich okolí je ovšem jakékoli výraznější zobecnění nemožné. Navíc je pochopitelně často obtížné prokázat vazbu mezi sídlištěm a pohřebišťem, zvláště uvědomíme-li si, že jediným datovacím prostředkem dostupným společně na obou typech lokalit je tu výlučně keramika 8., většinou ale 9. století, tj. poměrně rozmanitá, ale v zásadě po dlouhou dobu ve svých hlavních prvcích neměnná – obtáčené hrnce či misky s jednoduchými neprofilovanými okraji, zdobené více-násobnými vlnicemi a hřebenovými vpichy, často s otiskem osy na dně.

Ačkoli sice nelze hovořit o jednoznačně dodržovaném pravidle, alespoň některá velká pohřebiště leží ve vyšších polohách, mnohdy patrně vzdálena – i s přihlédnutím k výškovému rozdílu – od míst příhodných k osídlení. Uvažovat lze alespoň o rámcovém vizuálním kontaktu pohřebního a sídelního areálu, dnes ovšem do jisté míry setřeném změnou rozlohy i rozmístění zalesněných ploch. Poloha těchto rozsáhlejších mohylníků samozřejmě může evokovat centrální umístění vůči v okolí ležícím osadám. S tím je ovšem spjat i další problém: nevíme, nakolik pod mohylami pohřbívalo veškeré obyvatelstvo příslušného sídliště/sídlišť, ani zda pohřebiště o několika desítkách mohyl představuje nekropoli jedné větší osady, nebo zda tu své mrtvé pohřbívalo obyvatelstvo většího počtu sídlišť. V době zárovňého ritu ostatně není ani zcela jasné kolik jedinců mohlo být společně či následně pohřbeno v jednom násypu – obvykle jen malé množství spálených kostí nedovoluje přesnější kvantifikaci, s jistotou se většinou podaří rozlišit vedle kostí zvířecích jen ostatky dítěte (dětí?) a dospělého (dospělých?). Podobné nejasnosti ovšem panují i u malých pohřebišť do deseti/patnácti mohyl. Ta najdeme spíše v nižších partiích svahů či při úpatí kopců, snad tedy v relativní blízkosti příslušného sídliště, často ovšem i na

²⁹ Zajímavý je v tomto ohledu výskyt nádoby vykazující typologické znaky keramiky severozápadních Čech u jedné z mohyl v Bezemině (*Metlička – Svobodová v tomto svazku*).

Obr. 17. Veselí nad Lužnicí. 1 – pohřebiště v poloze Klobasná; 2 – izolovaný nálezní starohradištní keramiky; 3 – rozsáhlé starohradištní sídliště u Žišova. Podklad: ČÚZK.

mírných terénních vyvýšeninách, tvořících dominantu alespoň pro nejbližší okolí – příkladem mohou být mohyly na Chocholíku u Pňovic, Zelené hoře u Kocelovic, Březovém vrchu u Hubenova či tzv. Kotové hoře u Tušovic; ani v jednom z uvedených případů ale konkrétní polohu příslušného sídliště neznáme, jen ryze hypoteticky bychom je snad mohli klást do míst dnešních obcí.

Sounáležitost mohylníku a venkovského sídliště je jednoznačně prokázána pouze v případě Kozlí u Orlika, kde se ovšem oproti dřívějším představám sídliště „posunulo“ do vzdálenosti asi 60–70 metrů od mohyl (*Hiltscher – Lutovský v tomto svazku*); jiné vysvětlení nežli sounáležitost obou současně existujících komponent možné není. Ostatní uvažované příklady (pro jižní Čechy *Lutovský 2012*) již tak zřejmé nejsou – jde obvykle o jediné známé sídliště ve vzdálenosti do cca 1500 m³⁰ od mohylníku, aniž bychom ovšem mohli vyloučit existenci nějaké další sídlištní lokality v bližším sousedství. Komplikovaná je situace ve Veselí nad Lužnicí (*obr. 17*). Z prostoru sousedícího s mohylovým pohřebištěm, z jehož čtyř prozkoumaných mohyl bylo získáno jen několik chronologicky neprůkazných střípků (*Turek 1952, 412*), pochází nevelký, ale výrazný soubor starobylé keramiky, nálezní bohužel postrádá doprovodné údaje včetně přesnější lokalizace (*Turek 1952, 413; Lutovský 1993b, 6, tab. 13:6–9*). Druhá, jednoznačně sídlištní lokalita je po archeologické stránce mnohem výraznější: odděleno tokem Lužnice a vzdáleností zhruba 1500 m (avšak s vizuálním kontaktem) bylo na katastru Žišova odkryto rozsáhlé starohradištní sídliště. Řídce rozmístěné objekty byly objeveny na ploše přesahující 2 hektary při hraně terasy nad meandry Lužnice, kvalifikovaný odhad osídlené plochy hovoří dokonce o třech až pěti hektarech (nepublikováno, stručně zmíněno *Krajčic 2021*). Vzhledem k tomu, že pohřebiště ve Veselí patří k rozsáhlým nekropolím, uvažovat by jistě šlo o souvislosti se sídlištěm u Žišova, pominout ovšem těsně sousedící polohu rovněž nelze. V obou případech ale narážíme na již zmíněnou absenci chronologicky významnějších nálezů z tamějších mohyl. Ještě méně jasná je situace v okolí rovněž rozlehlého mohylníku v Dražičkách u Tábora. Na rozdíl od předchozího příkladu je širší okolí pohřebiště zalesněno a dosavadní nálezy raně středověké keramiky vně lesního komplexu jsou spíše ojedinělé. Rozsah zalesněných ploch se samozřejmě mohl výrazně proměnit, a není tak vyloučena nějaká bližší sídlištní poloha. Výrazný (ovšem bez zaznamenaných nálezových okolností) je zatím jen nálezní části středohradištní nádoby z katastru Dražic, vzdálený asi 800 m a oddělený tokem Lužnice, ale i značným převýšením – dražičský mohylník leží asi 90 výškových metrů nad hladinou řeky (*Lutovský 2012, 85–86*). Podobná vzdálenost i převýšení odděluje také jedno ze sídlišť příslušejících – ovšem rovněž pouze hypoteticky – k mohylníku ve Vitějovicích u Prachatic (*Beneš – Lutovský – Parkman 2007, 373–374*).

Oddělení světa živých a mrtvých vodním tokem, hypoteticky zaznamenané v případě Dražiček/Dražic a Veselí/Žišova není rozhodně pravidlem. Kupříkladu již zmíněný nový objev sídliště v Kozlí u Orlika, přimykajícího se víceméně těsně k pohřebišti, vyvrací dříve uváděnou hypotézu o drobné vodoteči od-

30 Tato vzdálenost se jeví na základě dosavadních zjištění jako maximální – sídliště v této vzdálenosti od mohylníku, byť nikoli s jednoznačně doloženou vazbou, známe z Jerusalema na Příbramsku (*Lutovský 1992*) a z dále zmiňovaného Žišova u Veselí nad Lužnicí (*Krajčic 2021*). Uvažovat lze samozřejmě spíše o menších vzdálenostech (*Zoll-Adamikowa 1979, 17*).

dělující zdejší sídelní a pohřební areál (Lutovský 1996, 108). Patrně jiným způsobem vysvětlitelnou, bezesporu ale pozoruhodnou situaci oddělující role říčního toku lze pozorovat u již zmiňované velké koncentrace mohyl u Dobřejovic, Líšnice, Vlkova a Vitína na Českobudějovicku. Stovky raně středověkých mohyl se tu nalézají na vltavském pravobřeží, což vynikne při srovnání s násypy pravěkými, které se ve velkém počtu vyskytují po obou stranách řeky (souhrnně Beneš – Michálek – Zavřel 1999; nově John – Ciglbauer 2018). Využití říčního toku k oddělení světa živých a mrtvých by ale v tomto případě mohlo platit pouze pro pohřebiště při břehu Vltavy u Dobřejovic, z protějšího, levého břehu ale žádné raně středověké nálezy zatím neznáme. Ostatní raně středověké mohylníky jsou vzdáleny až několik kilometrů od řeky, většinou na odvrácených svazích a lze k nim osídlení hledat spíše při úpatí kopců s mohylami; zatím ale známe jen náznak existence jednoho sídliště ve Vitíně (Militký – Zavřel 1998, 417).

Specifickým tématem je vazba mohylových pohřebišť na opevněná sídliště; přestože mohyly někdy leží relativně blízko hradišť, někdy i v jejich předpolí, zůstává jednoznačné spojení opět pouze hypotetické. Zvláště to platí pro malá pohřebiště neodpovídající rozsahem předpokládanému výraznému osídlení opevněných sídel – příkladem mohou být dvě až tři mohyly v sedle pod Hradcem u Řepice, a to přestože jedna ze zkoumaných mohyl obsahovala několik žárových pohřbů (Dubský 1949, 615). Jinak je tomu u rozsáhlého pohřebiště v předpolí hradiště v Bezemíně, kde ke dříve známým mohylám přibýly další nově identifikovatelné násypy (Sokol – Kasl 2016; viz též Metlička – Svobodová v tomto svazku).

Jen vzdáleně podobnou situaci snad lze spatřovat i na návrší Chlum u Mladé Boleslavi (mohyly leží na k. ú. Vinařice), tedy v širokém východním předpolí raně středověkého hradiště Švédské šance (k. ú. Chloumek), kde se mohyly nalézají ve čtyřech navzájem izolovaných skupinách (obr. 18). O souvislosti s hradištěm lze hypoteticky uvažovat pouze u nejrozsáhlejší skupiny mohyl v poloze Kněžský les (obr. 18:1), která měla s asi 500 m vzdáleným hradištěm (respektive s temenem jeho hlavní hrabdy) vizuální kontakt. Sounáležitost všech zdejších mohylových seskupení, a tedy existence 1,5 km dlouhého pohřebiště (Turek 1956, 126–127), je ovšem krajně nepravděpodobná. Přestože by jednotlivá seskupení násypů mohla jistě představovat torza větších nekropolí (tedy tak jako obecně vzato téměř každé mohylové pohřebiště), jejich rozmístění v terénu zpochybňuje vzájemnou souvislost. Snad jen vyjma poloh Kněžský a Bukovina (obr. 18:1,2), oddělených polem. Vzhledem k tomu, že nejvzdálenější mohyly ve Studeném (obr. 18:4) leží 2 km od hradiště, je vztah k němu v jejich případě víceméně vyloučen. Samo návrší, jedna z výrazných dominant středního Pojizeří, navíc mohlo lákat k pohřbívání obyva-

Obr. 18. Návrší Chlum u Mladé Boleslavi. H – hradiště Švédské šance; 1–4 – skupiny mohyl na k. ú. Vinařice (1 – Kněžský les; 2 – Bukovina; 3 – Velký Studený; 4 – Studený); 5 – mohyly na k. ú. Bojetice. Podklad ČÚZK.

telstvo okolních sídlišť, a vztah k hradišti nemusel tak být vůbec určující; jasně to koneckonců ukazují mohyly pod severním svahem Chlumu na k. ú. Bojetice (*obr. 18:5*).

Podobně nejasná je otázka menších mohylníků porůznu rozptýlených v areálu Prachovských skal na Jičínsku (*Turek 1946a, 78–127*). Bohatě vybavené mohyly s nespálenými těly na Holém vrchu, kde vedle relativně honosných šperků či celookovaného vědra byly nalezeny kupříkladu i ostruhy s dlouhým bodcem (*Turek 1946a, 92*), ke zdejšímu elitnímu sídlu nejspíš příslušely. Vyšší společenský statut pohřbených by v tomto případě mohl jít vztáhnout i zpětně, do doby žárového ritu, neboť pohřebiště na Holém vrchu vykazuje v Čechách snad nejzásadněji kontinuitu mohylového pohřbívání (*Hejhal 2006*). Umístění ostatních, menších žárových mohylníků mohlo být ovšem ovlivněno dominantní polohou vůči širokému okolí i sousedstvím bizarního „skalního města“ a s elitním sídlem vůbec nesouviset.

Vztah opevněné lokality k mohylám je nejasný i v případě jihočeských Skočic – pohřebiště o zhruba dvaceti mohylách (*Lutovský – Michálek 1997*) je vzdáleno asi 700 metrů od hradiště na návrší Hrad, od kterého je ovšem odděleno dalším návrším a leží vlastně i mimo pravděpodobné přístupové cesty; otázkou zůstává i charakter vlastního hradiště, tedy zda pravěká pevnost byla nově opevněna, či – pravděpodobněji – zda raně středověké osídlení jen využilo obranný a útočištný potenciál již v pravěku opevněné lokality (*Fröhlich – Lutovský – Michálek 2004, 215; Parkman – John – Hlásek 2021*).

Zajímavou, chronologicky však zatím neuchopitelnou dvojici elitního sídla a mohylového pohřebiště najdeme i na rozhraní středních a východních Čech. Asi 200 m od akropole hradiště Porán (k. ú. Vesec, okr. Jičín) leží na k. ú. Dobšín (okr. Mladá Boleslav) pět až šest nedatovaných terénních útvarů výrazně připomínajících mohyly. Pokud jde skutečně o hrobové památky, pak se souvislost se staro- až středohradištní fází hradiště jistě nedá vyloučit (*Lutovský – Waldhauser 1991*).

Období žárového pohřbívání, většinou bez přítomnosti výrazných artefaktů, navíc nedovoluje vysledovat sociální rozdíly (pokud ovšem nejsou dány samotnou existencí či velikostí mohyly), tedy ani odlišnost mezi obyvatelstvem opevněných a neopevněných sídel. Na druhou stranu není ale až do výraznějšího nástupu budování hradišť jakožto sídel elity v pokročilém 9. století zřejmé, zda víceméně jednoduše opevněná výšinná sídliště skutečně představují jedinou elitní sídlištní strukturu. Lze tu připomenout nové nálezy částí garnitur opasků i koňských postrojů pozdně avarského i západního typu ve velké koncentraci mohyl mezi Ševětínem a Vltavou severně od Českých Budějovic, tedy v oblasti mimo jakýkoli kontakt se soudobými hradišti (*John – Ciglbauer v tomto svazku*).

5. Vnější vzhled mohyl a mohylníků

5.1. Velikost a uspořádání mohylových pohřebišť

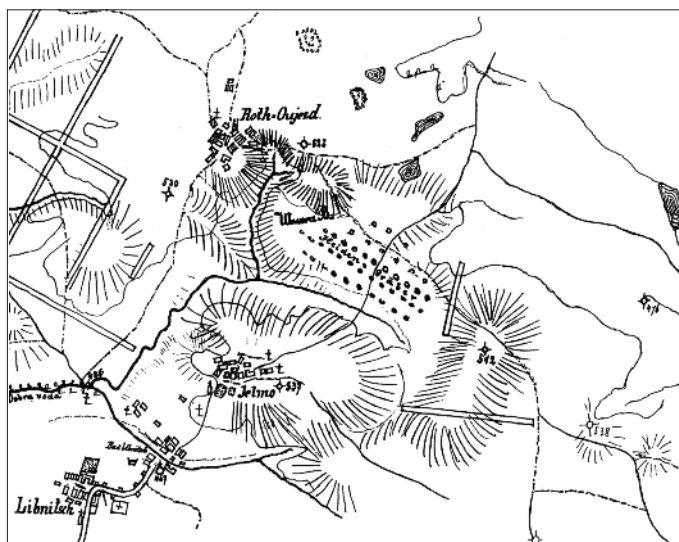
Dnešní rozsah mohylníků je značně rozmanitý, pohybuje se od malých pohřebišť s několika mohylami až po rozsáhlé nekropole o 50 až 80/90 mohylách, z dob prvotní archeologické evidence pocházejí i údaje o 100 mohylách v Radeticích³¹ a v Dražičkách (*Piř 1909, 26, 31*). Tyto rozdíly jsou jistě zčásti způsobeny likvidací některých mohyl v pozdějších dobách, určité se v nich ale odráží i skutečnost, že různá pohřebiště sloužila navzájem odlišně velkým komunitám. Na jedné straně mohlo jít o pohřebiště příslušející k jedné malé osadě, snad i jedné rodině, na druhé straně – v případě rozsáhlých mohylníků – lze uvažovat o centrální funkci pohřebiště, kam byli ukládáni zemřelí z širšího okolí. Velká i malá pohřebiště najdeme ale často v nevelké vzdálenosti od sebe. Velikost pohřebiště pochopitelně závisí i na délce jeho užívání. Četnost pohřbívající komunity i celková doba užívání pohřebiště patří ovšem k údajům, které nejsme na základě dosavadních archeologických poznatků schopni hodnověrně zjistit.

Výrazný úbytek mohyl na některých lokalitách je ale neoddiskutovatelným faktem i v průběhu 20. století: například u zmiňovaného pohřebiště v Radeticích u Bechyně uvádí J. L. Piř „asi 100 mohyl“, poslední archeologická evidence hovoří o 58 násypch; mohyly byly odstraněny nejspíš při úpravě lesních cest, které se kříží přímo v areálu mohylníku (*Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010, 64–67*).

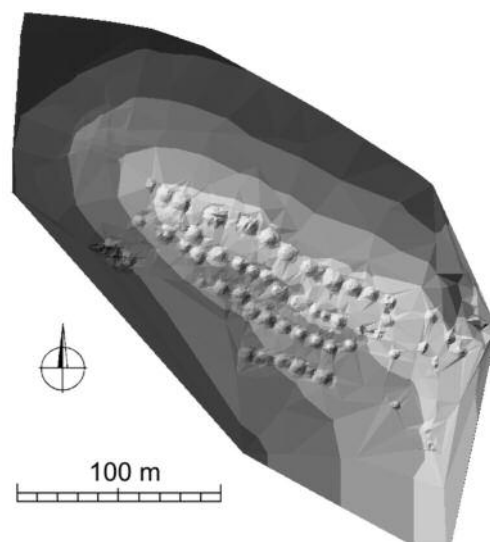
31 Ve starší literatuře jde o lokalitu Radětice-Soví, nověji uváděno jako Radětice-Jahodinská (např. *Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010, 64–67*).

Zajímavý rozdíl ve velikosti pohřebišť lze pozorovat mezi severovýchodem a jihem české kotliny. Zatímco v jižních Čechách nejsou výjimečná pohřebišť o více než 60 mohylách, východočeské mohylníky jsou výrazně menší, počtem v podstatě nepřesahují 20–30 mohyl, v případě rozsáhlejších nekropolí není raně středověké stáří jisté. Největší pohřebiště o cca 100 mohylách v Běstvinách je patrně pravěkého původu, určitě alespoň z větší části (Hejhal 2005, 90), stejně tak není datována druhá, větší skupina mohyl v Dvakačovicích (Turčan 1984, 49). A jak již bylo konstatováno, asi čtyřicet mohyl na Chlumu u Mladé Boleslavi (k. ú. Vinařice) je rozděleno do několika navzájem izolovaných skupin a rozhodně nejde o jediné pohřebiště, byť pozdější likvidaci mohyl na oraných plochách jistě nelze vyloučit. To ostatně může být i jedno z vysvětlení rozdílu nejen ve velikosti jednotlivých mohylníků jihu a severovýchodu Čech, ale i v samotném počtu dochovaných mohylových pohřebišť v obou regionech.³² Jiným vysvětlením by pak mohlo být i sporadičtější osídlení nositeli mohylového ritu – pokud tedy přijmeme existenci rituálních rozdílů v populaci raně středověkých Čech.

Raně středověké mohyly jsou velmi často uspořádány do víceméně pravidelných řad; jako zvláště charakteristický byl tento jev podchycován i na nejstarších plánech mohylových pohřebišť (obr. 19). Řadové uspořádání je zvláště zřetelné v případě větších pohřebišť s dobře dochovanými násypy; je proto mnohem výraznější u mohylníků v Čechách jižních než v severovýchodních. Řady jsou obvykle kladeny v západovýchodním směru, zpravidla s mírnými odchylkami závislými většinou na konfiguraci terénu (obr. 20), stejný směr zachovávají i protáhlé mohyly, zčásti snad vzniklé druhotným propojením blízko u sebe navršených násypů, zčásti snad skutečně vzniklé postupným záměrným přispíváním (viz dále). Řadové uspořádání je natolik typickým jevem, že díky němu můžeme s velkou pravděpodobností do raného středověku zařadit i některá dosud nezkoumaná pohřebišť (obr. 21). Tak jako u všech jevů spatřovaných s raně středověkým mohylovým ritem nejde o obecně platné, ale pouze převažující pravidlo; u rozsáhlých, ale méně kompaktních pohřebišť nejsou řady nijak zásadně zřetelné. Příkladem může být zhruba 60 mohyl rozptýlených – a jen zčásti v nepravidelných řadách uspořádaných – na mírném svahu Lomce u Nestanic (Fröhlich 2005). Pokud nejsou mohyly uspořádány do zřetelných řad, lze poměrně často vysledovat alespoň protažení celého pohřebiště v západovýchodním směru, příkladem může být právě pohřebiště v Nestanicích. Výraznou výjimkou je ovšem mohylník v Lede-

Obr. 19. Červený Újezdec. Situační plán mohylníku (zhruba uprostřed) vyhotovený v r. 1890 Adolfem Lindnerem. Podle Kovář 2006. Viz též John – Kučera v tomto svazku.

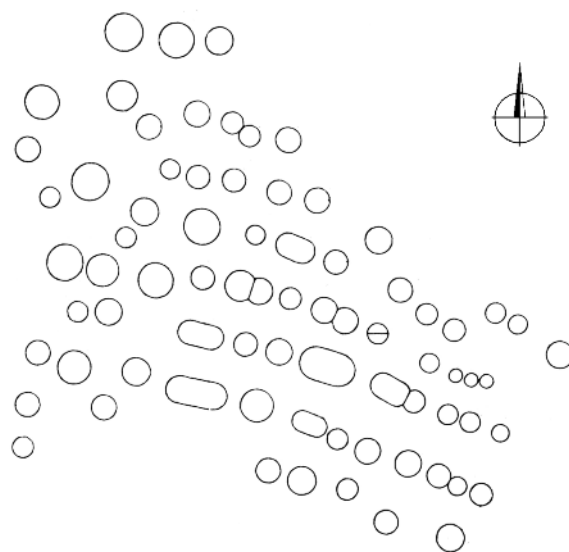

Obr. 20. Bechyňská Smoleč. Odchylku v orientaci mohylových řad od západovýchodního směru ovlivnila konfigurace terénu. Podle Maxová – Menšík 2011.

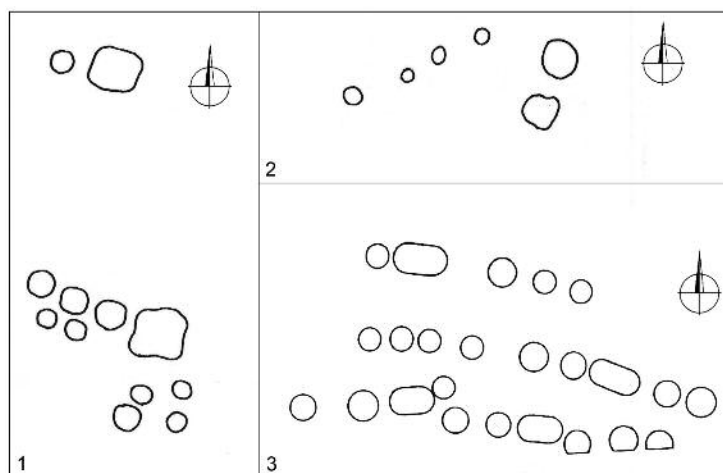
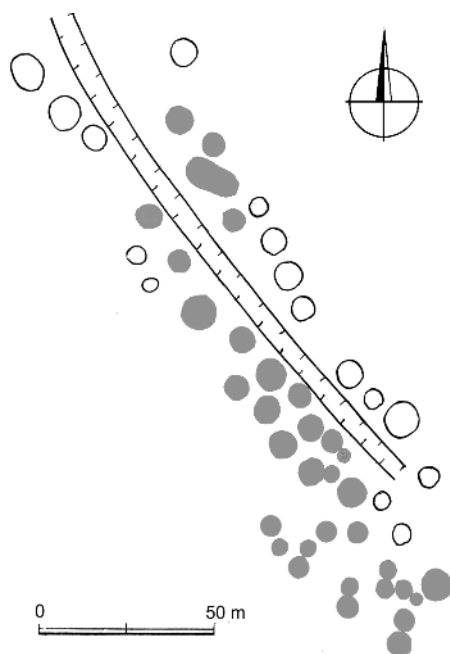
³² Upozornit lze v této souvislosti na mohylová pohřebišť v Dvakačovicích a v Dašicích východně od Pardubic, vzdálených navzájem pouhých 6 km. Zatímco výrazně prostorově omezená lesní enkláva u Dvakačovic chrání dvě výrazné skupiny dobře patrných mohyl, v Dašicích víme o mohylách pouze díky velkému plošnému odkryvu, který ovšem zachytil pouze torza příkopů původně obklopujících dnes již neexistující násypy.

nicích orientovaný v téměř severo-j jižním směru (obr. 22).³³ Většinou se to týká i menších pohřebišť, kde je ale rozmanitost mnohem větší – registrujeme jak řadové uspořádání (např. Drahotěšice, Pňovice, starší mohyly v Kožlí u Orlíka; obr. 23), tak i odlišné či zcela (alespoň z dnešního pohledu) nepravidelné rozmístění (Jerusalem, obr. 24:1; Vinařice-Kněžský, obr. 24:2). Kromě pozdější likvidace některých mohyl, měnící konfiguraci konkrétního pohřebiště, lze uvažovat o chronologickém vývoji, kdy mohyly s nespálenými těly vnášejí do pravidelného uspořádání pohřebišť určitou změnu (přesvědčivě dokumentováno v Kožlí u Orlíka), u nejmladších mohyl s pohřby nespálených těl je již tento jinak charakteristický jev opouštěn zcela (jednoznačně např. v Hlohovičkách; obr. 24:3). Nelze vyloučit, že do uspořádání hrobů se promítají společenské jevy, spjaté s uspořádáním společnosti v souvislosti s mocenskými a ideologickými změnami probíhajícími v české kotlině od poloviny 9. století. Podobně se ostatně vysvětluje změna v uspořádání plochých kostrových pohřebišť v 10. století; tam jde ovšem o situaci opačnou, po méně pravidelném „shlukovém“ uspořádání pokračuje pohřbívání ve víceméně pravidelných řadách severojižního směru (obecně vůdčí západovýchodní směr zůstává zachován v orientaci těl a hrobových jam).

Někde odhadujeme směr budování mohylníku z několika prozkoumaných násypů – tak kupříkladu v Dražičkách se dosud zkoumané starší, tedy žárové mohyly koncentrují v severozápadní části, mladší (a menší) mohyly s kostrovými pohřby v méně pravidelných řadách v části jihovýchodní (obr. 25).

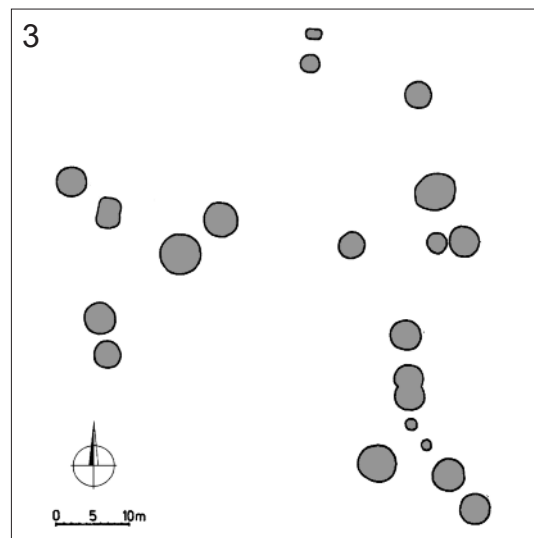
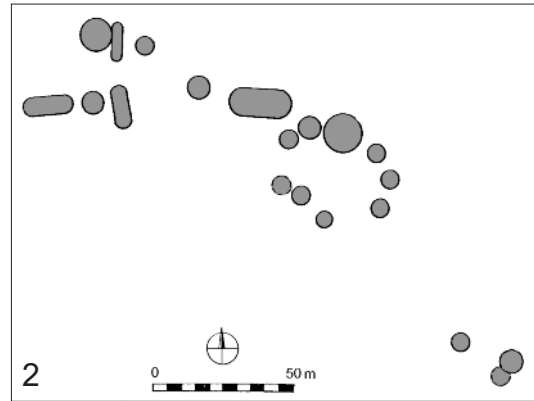
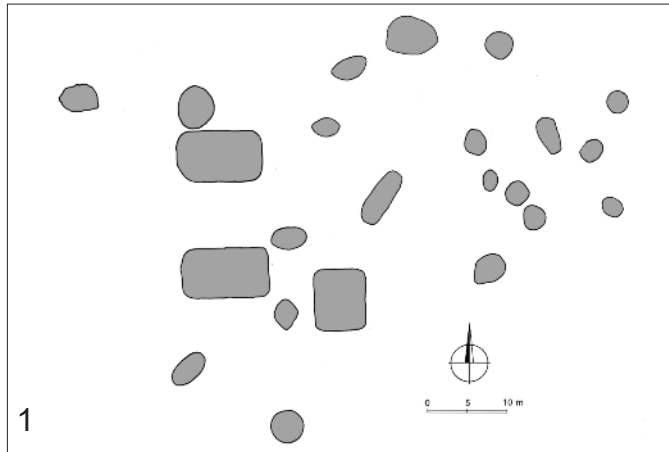
Obr. 21. Dobřejovice-Osiková. Řadové uspořádání mohyl dovoluje pohřebiště zařadit do raného středověku, přestože dosud nebylo zkoumáno. Podle Beneš – Michálek – Zavřel 1999.

Obr. 23. Plány menších mohylových pohřebišť. 1 – Kožlí u Orlíka; 2 – Pňovice; 3 – Drahotěšice.

Obr. 22. Ledenice. Plán mohylového pohřebiště. Šedě vyznačeny zkoumané mohyly. Podle Poláček 1981.

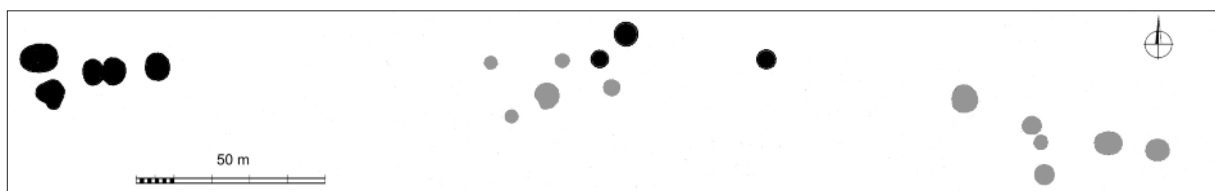
33 Týmž směrem prochází pohřebišťem výrazná příkopovitá zahloubenina o maximální šířce asi šest metrů a hloubce do jednoho metru (obr. 22). Pokud by byla součástí nekropole a představovala zdroj násypového materiálu (Poláček 1981, 39; k tomu i Thomová – Thoma 1997, 55), pak je severojižní orientace její i celého mohylníku skutečně výjimečná. Vysvětlení v podobě mladší úvozové cesty není příliš pravděpodobné, stejně problematická je ovšem existence intenzivním provozem zahloubené cesty současné s pohřebišťem.

Obr. 24. Plány mohylových pohřebišť s nepravidelným uspořádáním. 1 – Jerusalems; 2 – Vinařice-Kněžský; 3 – Hlohovičky.

Obr. 25. Dražičky. Černě – archeologickým výzkumem doložené žárové mohyly, šedě – výzkumem doložené kostrové mohyly.

Obr. 26. Prachovské skály – Holý vrch. Černě žárové mohyly, šedě kostrové a birituální mohyly. Podle *Turek 1946a*.

Stejný směr rozšiřování vykazuje pohřebišťe na Holém vrchu v Prachovských skalách, byť v tomto případě nejde o řady, ale o tři skupiny mohyl: s žárovým ritem v západní skupině, zastoupením obojího ritu v prostřední a kostrovým pohřbíváním ve skupině východní (*obr. 26*). Nutno ovšem poznamenat, že úvahy o proměnách vzhledu mohylníků v závislosti na rituálních aspektech lze opírat jen o pohřebišťe, kde byla prozkoumána většina mohyl, což se v Čechách netýká ani deseti lokalit, navíc pochopitelně rozsahem menších.

Tak výrazné řadové uspořádání, jaké lze pozorovat na některých jihočeských mohylnicích (např. Bechyňská Smoleč, Dobřejovice-Osiková, Dražičky, Veselí n. L., Vitín aj.), nenacházíme nejen v severovýchodním kvadrantu Čech, kde to vyplývá i z menších rozsahů nekropolí, ale ani na velkých mohylnicích na Moravě (např. *Dostál 1966*, 18, *obr. 4*) či na Slovensku (*Hanuliak 2001*, 283–285), byť publiko-

vané starší, spíše schematicky provedené plány nemusejí tuto skutečnost plně odrážet. Řadové uspořádání nově zkoumaného a zaměřeného pohřebiště o 30 mohylách v Bernhardsthalu v dolnorakouském Podyjí není tak výrazné (*Dresler – Macháček – Milo 2019, 23, obr. 24*).

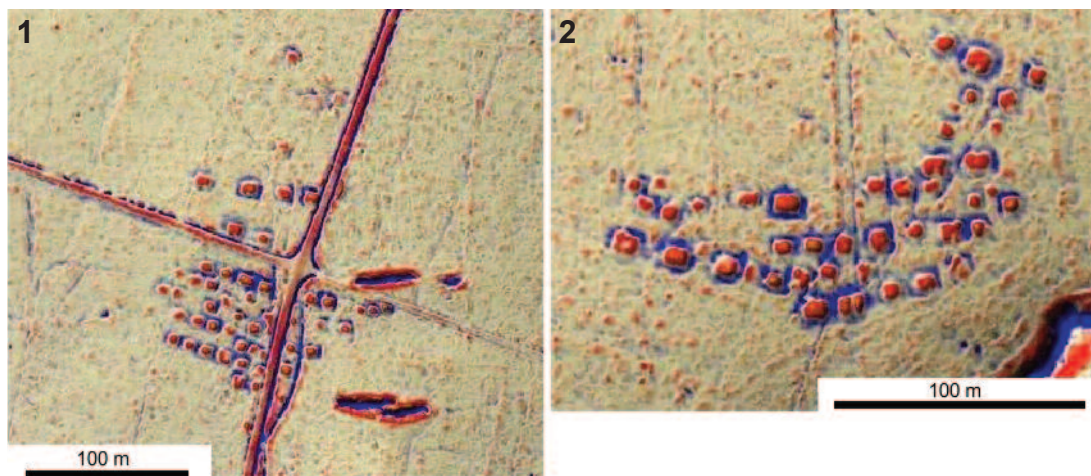
5.2. Velikost a tvar jednotlivých mohyl

Ve velikosti jednotlivých raně středověkých mohyl panují značné rozdíly. Dnešní průměry násypů se pohybují od zhruba tří metrů po více než 15 metrů, výška pak od dvou až tří desítek centimetrů až téměř po dva metry. Tyto skutečnosti jsou jistě zčásti ovlivněné druhotně, kdy například mohyly umístěné v trvale zalesněném prostředí si díky zpevnění kořeny stromů udržely svůj tvar a velikost lépe než násypy vystavené delší dobu erozi mimo lesní porost. Svou roli jistě hrála i vnitřní skladba mohyl, kdy výrazně kamenitý násyp odolá erozi více nežli mohyla z písčitého materiálu. Zároveň je ovšem pravděpodobné, že se ve velikosti mohyl odráží i vývoj pohřbívání, kdy starší horizont reprezentují spíše větší násypy. Postupné zmenšování mohyl jistě nebylo samoúčelné a lze v něm snad hledat odraz společenských změn, tedy např. počet lidí podílejících se na stavbě mohyly, případně počet mrtvých pohřbených v jedné mohyle. Bohužel archeologické výzkumy v tomto ohledu zatím jasné odpovědi nepřinesly, mohyly si i při změně velikosti zachovávají obdobný charakter, spálených lidských ostatků je navíc v mohylách obvykle příliš málo na exaktní stanovení počtu pohřbených v jednom násypu. Rozdílná velikost žárových mohyl je jistě navíc odrazem výrazné rozmanitosti pohřebního ritu (viz dále). Celkově menší jsou pak i mohyly s pohřby nespálených těl, pochopitelně vyjma starších násypů s vícenásobnými dodatečnými kostrovými pohřby, známými např. z Choťovic či Pňovic.

Obr. 27. Vitín. Obdélná mohyla. Červeně vyznačen průběh ramen obdélného příkopu. Foto M. Lutovský.

Mohylové násypy se dnes většinou v půdorysu jeví jako kruhové či mírně oválné, setkáváme se ale i s násypy pravoúhlého tvaru (*obr. 27*). Výrazně se čtvercové či obdélné mohyly rýsuji na základě leteckého laserového skenování (*obr. 28*), v menší míře jsou ale pravoúhlé násypy dobře patrné i na plánech vzniklých klasickou geodetickou cestou (např. Vitějovice; *Beneš – Lutovský – Parkman 2007, 369, obr. 2*). Pravoúhlý tvar lze patrně spojit především s průběhem příkopů kolem těch mohyl, které obsahují vnitřní pravoúhlou (převážně dřevěnou) konstrukci (*John – Chvojka – Beneš 2018, 255–256*). Pokud byla na bázi mohyly vytvořena pravoúhlá struktura, většinou ze dřeva, vcelku logicky byla

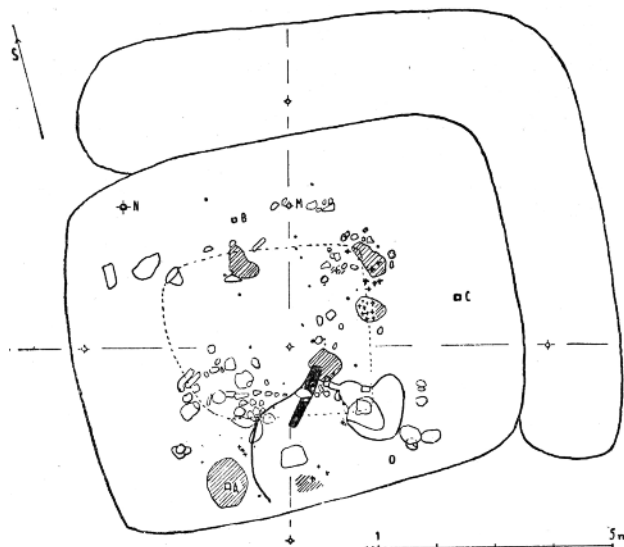

Obr. 28. Radětice (1) a Hvoždany (2). Obdélné násypy na výstupech leteckého laserového skenování. Podle *John – Chvojka – Beneš 2018*.

hlína pro prvotní násyp získána v okolí; příkop tak tuto stavbu kopíroval a patrně i rituálně vymezoval.³⁴ Pokud nebyl pravouhlý tvar setřen už při dalším nasypávání mohyly (patrně už také hlinou z jiných zdrojů), došlo k tomu postupným sesedáním a erozí v průběhu dalších desetiletí a staletí. Někde se ovšem pravouhlý tvar mohyly i příkopu dochoval zřetelně do dnešních časů, aniž mohyla obsahovala zřetelnou pravouhlou strukturu. Příkladem mohou být násypy v Jeruzalémě u Příbrami (viz *obr. 24*) nebo ve Veselí n. L. (*obr. 29*). Obdélný tvar velkého násypu v Nadslavi naopak zřetelně koresponduje s průběhem – byť jen torzovitě – dochované dřevěné konstrukce (viz *obr. 8*).

Příkopy kolem mohyl – ať už kruhové, či pravouhlé – jsou další poměrně specifickou charakteristikou raně středověkých mohyl, byť se tento jev patrně netýkal jednoznačně všech mohyl (*obr. 30*). Jak již bylo řečeno, jistě zčásti vymezovaly rituální prostor a sloužily jako zdroj materiálu pro alespoň částečné nasypání mohyly. Většinou ovšem nejsou tak objemné, aby poskytly veškerý násypový materiál, i když výjimky existují. U některých mohyl byl jistě obvodový příkop zčásti či zcela zanesen při postupném sesedání mohyly, v případě násypů umístěných v řadách těsně u sebe se ale rituální vymezení a prvotní nasypání mohlo dít jiným způsobem. Příkladem mohou být Dražičky, kde ani jedna ze tří zkoumaných mohyl příkopem zcela jistě obklopená nebyla, báze obou přiléhajících kostrových mohyl 9 a 16 probíhala podle dokumentace zcela bez přerušení (viz *Beneš – Lutovský v tomto svazku*). Charakter příkopů – většinou pravouhlého půdorysu – dobře přibližují plošné odkryvy rozoraných mohylníků, známé z několika lokalit ve východních Čechách (*Hejhal et al. v tomto svazku; Lutovský – Stolz v tomto svazku*).

Řadové uspořádání kompaktnějších mohylníků vedlo zčásti k propojení původně oddělených mohyl, většinou jsou ovšem jednotlivé ná-

Obr. 29. Veselí nad Lužnicí. Mohyla II. Obdélný tvar násypu nekoresponduje s torzovitě dochovanou dřevěnou konstrukcí (tmavý pás v jižní části mohyly). Podle *Turek 1952*.

Obr. 30. Veselí nad Lužnicí. Výrazný příkop kolem protáhlé mohyly. Foto M. Lutovský.

Obr. 31. Dražičky. Vrcholy jednotlivých mohyl jsou patrné i v souvislých řadách. Foto M. Lutovský.

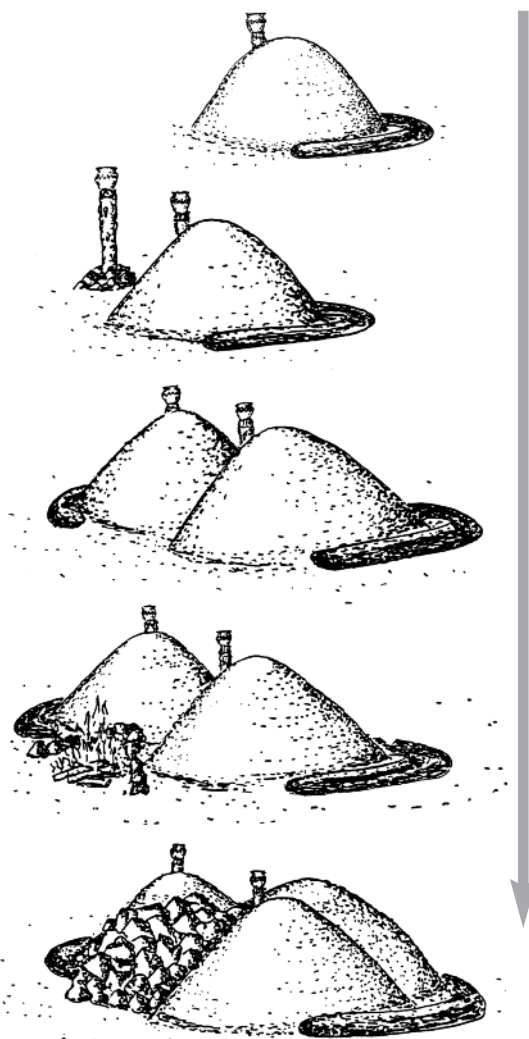
³⁴ Přestože jde o poněkud odlišnou konstrukci, než jaké jsou známé z většiny českých mohyl, je hloubení příkopů kopírujících pravouhlý tvar dobře patrné u nově zkoumané mohyly 15 v Bernhardsthalu (*Milo – Macháček – Breibert 2019, 27–38*).

Obr. 32. Kožlí u Orlíka. Mohyla I/4. Červeně vyznačeny vrcholy jejich čtyř součástí. Foto M. Lutovský 2022.

Obr. 34. Kožlí u Orlíka. Mohyla II/2. Výrazně kamenitá jihozápadní součást kumulativní mohyly. Foto M. Lutovský 1991.

Obr. 33. Kožlí u Orlíka. Jedna z možných ideálních rekonstrukcí postupného vzniku kumulativní mohyly II/2. Podle Lutovský 1996c.

sypy i dnes jasně odlišitelné (obr. 31). Otázkou zůstává, zda stejným způsobem vznikly i výrazně protáhlé mohyly o délce někdy přesahující i 20 metrů, známé například z Ostrolovského Újezdu nebo Veselí nad Lužnicí (viz obr. 30; John – Potůčková v tomto svazku), útvary, kde vrcholy případných jednotlivých mohyl zřetelně víceméně nejsou. V těchto případech možná mohlo dojít k postupnému přispívání – vzdálenou analogii by pak šlo hledat ve východoslovanských „dlouhých mohylách“, známých především ze severovýchodu dnešního Ruska (Sedov 1974), které jsou ovšem co do délky většinou mnohem výraznější. Žádná podstatně protáhlá mohyla ovšem u nás zkoumána nebyla, pouze v oválném násypu č. III ve Veselí mělo být ve spodních vrstvách doloženo přispívání pohřbů v západovýchodním směru v podobě izolovaných skupinek spálených kostí (Turek 1952, 410–411). Dodatečný antropologický rozbor ovšem dovoluje uvažovat o spálených ostatcích jediného dospělého jedince ve všech koncentracích (Hanáková – Lutovský 1992, 7–8). Přesto se lze na našem území s mohylami vzniklými přímým spojením jednotlivých násypů setkat. Vedle výzkumem potvrzených dvojitých mohyl v Bechyňské Smolči (Turek 1958, 44–45) a Ledenicích (Poláček 1981, 16–17), jde především o velké mohyly vzniklé navršením čtyř mohyl těsně k sobě do čtverce. Zkoumány byly dvě v Kožlí u Orlíka, přičemž mohyla I/4 o rozměrech zhruba 15 × 15 m má zřetelně zachované čtyři vrcholy (obr. 32), podrobněji zkoumaná mohyla II/2 s půdorysem 13,5 × 12 m se sice jevila v zásadě jako obdélný jednolitý násyp s plochým temenem, výzkum však prokázal postupný vznik útvaru navršením čtyř menších mohyl (schematická rekonstrukce obr. 33; podrobný popis vzniku Lutovský 1996c, 120, 122), a to včetně jednoho výrazně kamenitého násypu (obr. 34). Obě

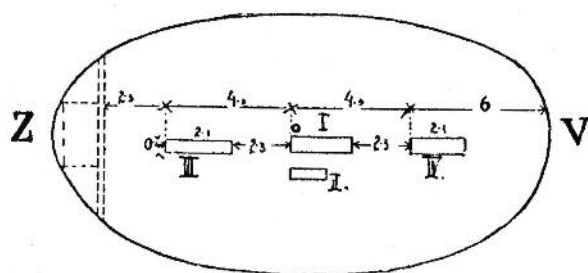
takto vzniklé „kumulativní“ mohyly patří nejspíš na samý počátek pohřbívání na lokalitě, tedy patrně ještě do 8. století.

Některé velké mohyly se v závěru mohylového pohřbívání staly místem pro dodatečné ukládání nespálených těl. Vedle ostatků malého dítěte v jedné z „kumulativních“ mohyl v Kozlí (*Lutovský 1998a*, 284), jde především o dvě velké, původně žárové mohyly v Pňovicích (*obr. 35*, viz též *obr. 9*), a oválnou mohylu č. 4 v Choťovicích-Mirkovci (*obr. 36*; k tomu *Hellich 1925*, 442). Praktickým důvodem druhotného pohřbívání do těchto míst byla snad větší plocha, kterou mohyly zaujímaly a která dovozovala uložení většího počtu kostrových pohřbů, umístěných i v různých výškových úrovních. Rituálních důvodů mohlo být pochopitelně více. Doloženo je samozřejmě i dodatečné pohřbívání izolovaných kostrových pohřbů do menších žárových mohyl.

Obr. 36. Choťovice-Mirkovec. Rozmístění kostrových pohřbů v mohyle 4. Podle *Koudelka – Stocký 1923*.

Obr. 35. Pňovice. Mohyla I před výzkumem v r. 1930. Archiv autora.

6. Vnitřní struktura mohylových násypů

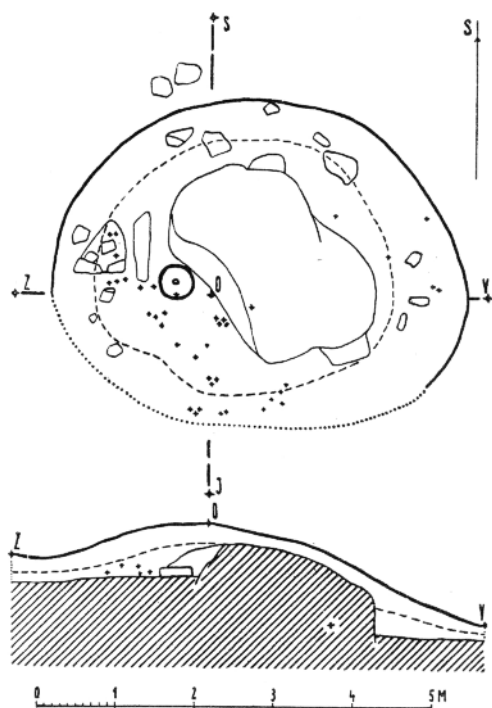
Zatímco většina jevů popsaných doposud v této studii je pozorovatelná i u zatím nezkoumaných mohyl a mohylníků, údaje shrnuté v následujících podkapitolách vycházejí pochopitelně pouze z poznatků získaných terénními odkryvy. Přitom je ovšem nutno upozornit na poměrně omezenou pramennou základnu, z níž lze reálně vycházet. Z necelé stovky evidovaných raně středověkých mohylníků byla sice většina nějakým způsobem postižena archeologickým zájmem, pomineme-li ovšem údaje typu, že v mohyle byly kameny, střepy a popel, případně i případy, kde se nedochovala či nebyla pořizována podstatnější dokumentace, dostaneme se k počtu sotva 30 pohřebišť, z jejichž výzkumu lze vyvozovat podloženější závěry ohledně vnitřní stavby mohyl, stop rituálu apod. Přesto lze říci, že jsme schopni definovat vnitřní konstrukce, stopy některých obřadů a rámcově i způsob ukládání ostatků, vše ovšem ve značné variabilitě a – až na výjimku v podobě pravouhlých dřevěných rámců – s absencí výraznějšího jednotícího prvku. Mohyly nepředstavují patrně projev jednotných a přísně dodržovaných pohřebních zvyklostí, výrazná různorodost ritu může být ovšem zčásti ovlivněna i druhotně, způsobem výzkumu či charakterem jeho dokumentace.

V silně zjednodušujícím pohledu nahrazuje vlastně mohyla jako celek hrobovou jámu, což znamená klást při výzkumu důraz na celou její hmotu – a v celém násypu tak sledovat vše, co běžně a s vynaložením menšího úsilí sleduje archeologie při exkavaci tzv. plochého hrobu. Tak jako byla hrobová jáma záměrně zasypávána a k jejímu zaplnění nedošlo časem a nekoordinovaně, byla i celá mohyla záměrně nasypávána. Každá její součást tedy může mít mimo jiné rituální význam, ba sehrávat i klíčovou roli v pochopení průběhu pohřebních obřadů (*Zoll-Adamikowa 1976*). V raně středověkých mohylách (alespoň v době žárového pohřbívání) chybí hrobová komora i centrální pohřební místo, což klade na terénní výzkum mohylového násypu značné nároky.³⁵

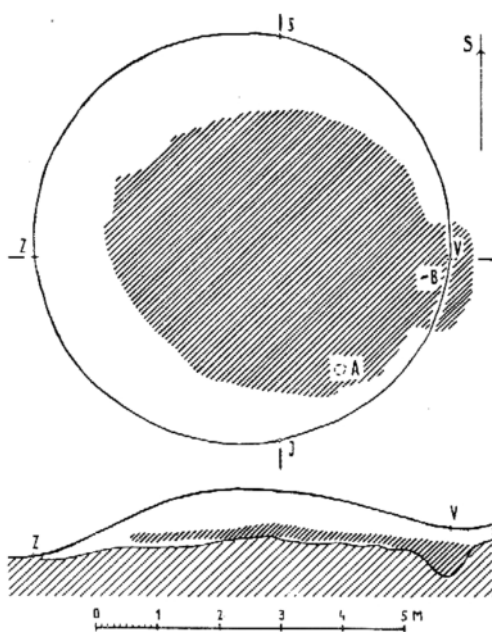
³⁵ Nutno ovšem podotknout, že i technické možnosti výzkumů ze 70.–90. let minulého století (Bezemín, Dražičky, Kozlí u Orlika, Skočice, Vitějovice atd.) měly své limity, zvláště patrné ve srovnání se současnými odkryvy. V Čechách žádné novější výzkumy sice neproběhly, z blízkého okolí je možno upozornit na vysoký standard výzkumu v dolnorakouském Bernhardsthalu (*Macháček – Milo 2019*).

6.1. Úprava terénu před nasypáním mohyly

Raně středověké mohyly vznikly jako forma žárového hrobu, až v druhé fázi své existence se stávají i místem uložení nespálených těl, a postupně tak mění svůj charakter i velikost. Dosavadní výzkumy ukazují, že v období trvání žárového pohřbívání nebylo v prostoru mohyly až na výjimky zasahováno pod zem. Jediným podstatným zásahem pod úroveň terénu bylo vymezení plochy budoucí mohyly v podobě mělkého příkopu, který by měl představovat jeden z charakteristických prvků slovanského mohylového ritu. Sloužil jako zdroj alespoň části násypového materiálu a jistě (a možná především)

Obr. 37. Prachovské skály – Mršinec. Mohyla IV s žernovem přisypaná k výchozu skály. Podle Turek 1946a.

Obr. 38. Prachovské skály – pod Kozím hřbetem. Mohyla III, šrafovaně popelovitá vrstva pod mohylou. Podle Turek 1946a.

i jako rituální vymezení plochy. Dosavadní výzkumy mohyl o podobě těchto příkopů příliš nevypovídají, lépe je známe jen z plošných odkryvů na zcela rozoraných východočeských mohylnících (blíže Hejhal *et al.* v tomto svazku; Lutovský – Stolz v tomto svazku). Spíše z vnějšího pozorování mohyl nežli prokazatelně odkryvem lze uvažovat o tom, že příkopy ve většině případů neobklopovaly násyp úplně, snad pro snazší přístup na vymezenou plochu. Některé menší násypy mohly sice být navrženy úplně z hlíny z těchto příkopů, u většiny mohyl je to ale málo pravděpodobné. Není ovšem zcela zřejmé, kde se tento dodatečný násypový materiál získával. Již zmíněný terénní žlab o délce 165 metrů tvořící jakoby osu mohylníku v Ledenicích (Poláček 1981, 34–35; viz též obr. 22) by k tomuto účelu jistě dostačoval, jeho jednoznačný vztah k pohřebišti není ale přesvědčivě doložitelný. V Kožlí u Orlika obsahovaly mohyly poměrně četné drobné fragmenty laténské keramiky i kovových artefaktů, přitom pod mohylami nebyla zachycena ani pravěká kulturní vrstva, ani zahlušené objekty. Prozkoumaná plocha, včetně sond v mezimohylovém prostoru, byla přitom poměrně značná, dosahovala řádově stovek metrů čtverečných. Lze tedy předpokládat těžbu hlíny na jiném místě, nabízí se kupříkladu terénní zlom v podobě výrazné meze ohraničující pohřebišť od jihu (Lutovský 1998, 288).

Případné vyrovnání terénu lze vyvozovat z víceméně vodorovného umístění dřevěných konstrukcí, a to i při větším sklonu místního podloží. Částečné rozebrání/vyrovňování skalních výchozů, k nimž ovšem zároveň byly mohyly záměrně přisypávány, známe opět z Kožlí u Orlika (Lutovský 1998, 288), ale i z jiných lokalit, např. Prachovských skal – Mršince (obr. 37; Turek 1946a, 123–125).

Úpravy povrchu v podobě odstranění vegetace spíše předpokládáme, než abychom je mohli jednoznačně doložit. Nejsme schopni oddělit jednotlivé fáze pohřebních obřadů, a tak stopy ohně, uhlíky apod. mohou jistě s úpravou (očistou) povrchu souviset. Oheň nesouvisel přímo s kremací, která neprobíhala na místě mohyly, byl ovšem většinou spojen se zapálením dřevěné konstrukce (viz dále). Jen stopy ohnišť mimo tyto struktury tak mohou dokládat právě tento očištný proces. Informace podobného typu ovšem obvykle přinášejí pouze novější výzkumy. Opět lze upozornit na zjištění z Kožlí u Orlika, především z jedné z kumulativních mohyl (Lutovský 1996c, 318), litovat lze

příliš schematické dokumentace výzkumu v Ledenicích (Poláček 1981, passim), kde není zřejmé, zda jde o početná izolovaná ohniště nebo spíše nerozpoznané, ohněm transformované dřevěné struktury. Schematický plán i stručný popis dokládají existenci poměrně mocné (10–13,6 cm) popelovité vrstvy, kopírující nerovný povrch podložní zvětralé skály a zčásti zasahující i mimo původní násyp v mohyle III pod Kozím hřbetem v Prachovských skalách (obr. 38; Turek 1946a, 117).

Vzhledem k tomu, že se většina pohřebních aktivit soustřeďuje do nadzemní části násypu, je vcelku výjimečným jevem mělká, výrazně protažená zahloubenina pod mohylou 74 v Dražičkách (blíže Beneš – Lutovský v tomto svazku) obsahující jak větší množství keramických zlomků, tak (především nespálené) zvířecí kosti. Vzhledem k absenci spálených lidských ostatků patřila patrně k fázi obřadu probíhající před vlastním uložením pohřbu. Jámy s popelem, uhlíky a spálenými kostmi pod mohylou III v Lékařově Lhotě náleží staršímu pohřebišti z počátku doby římské (Lutovský 2006b, 161). Účel menších protáhlých zahloubenin, zjištěných např. ve Veselí n. L. (obr. 39), neznáme, interpretaci v podobě jam na zlepšení tahu kremační hranice (Turek 1952, passim) lze vzhledem ke spalování probíhajícímu mimo prostor mohyly odmítnout. Jinak menší jamky pod mohylami známe z různých lokalit, jde ale stále o jev jen řidce doložený. Někdy může jít o stopu po svisle zapuštěném kúlu, jako při okraji mohyly v Nadslavi, zasahující až 42 cm pod povrch (Turek 1956, 115), či ve dvou násypech v Dvakačovicích (Turčan 1984, 54–55; Frolík 1988, 90, obr. 2), jiný význam snad měla kotlovitá jamka pod mohylou XX na Holém vrchu v Prachovských skalách, byť základnu širšího sloupu tu úplně vyloučit nejde (Turek 1946a, 110). Tzv. šachta pod žárovištěm v mohyle v Nadslavi se sice zahlubuje až do podloží, byla ovšem hloubená až po navržení části násypu (Turek 1956, 115–117, obr. 10, 11).

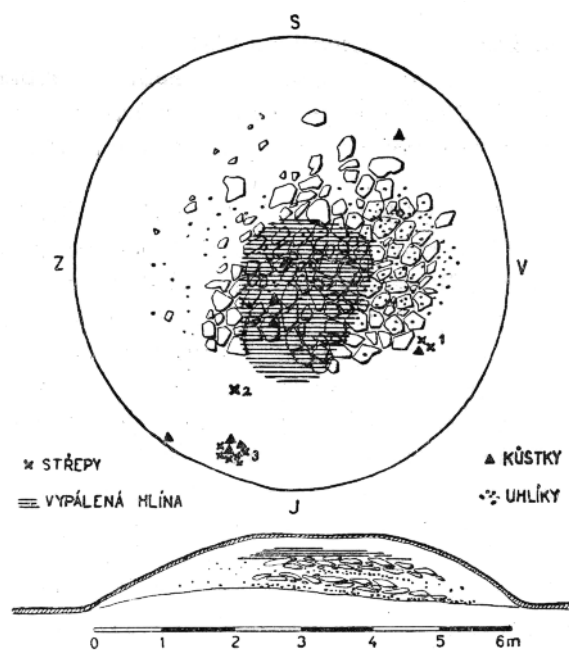

Obr. 39. Veselí nad Lužnicí. Mohyla II, jáma pod úrovní terénu. Výzkum 1951. Archiv autora.

6.2. Kamenné konstrukce

Kameny jsou v raně středověkých násypech zastoupeny i poměrně výrazně, často ale jako odraz geologického podloží lokality – mohyla byla navržena z materiálu, který poskytlo okolí. Někdy tak může jít o téměř kamenité násypy, případně – jak již bylo uvedeno – i přisypané k výchozům skalnatého podloží. Skutečné konstrukce víceméně pravidelně vyskládané z kamene, známé z pravěkých mohyl, najdeme jen zřídka – kameny např. doplňují či lemují pravoúhlé dřevěné konstrukce (např. Kozlí u Orlika, mohyla I/3; obr. 40, viz též obr. 46:3), konstrukční význam plnily kumulace kamenů, které ve svažitějších polohách bránily erozi násypů.³⁶ Dvě výrazná kamenitá uskupení ve více vrstvách – s celkovou kubaturou téměř 2 m³ zčásti překrývala dřevěnou strukturu v mohyle č. 6 v Dručici (Beneš 1985b, 124). Výrazné kamenné „jádro“ měla mohyla ve Lhotě u Černošína (obr. 41; Kudrnáč 1952b, 488–489). Celistvější kamenný příkrov překrýval část jedné nověji zkoumané mohyly v Bezemíně (Metlička – Svobodová v tomto svazku), velké množství kamenů je ale zaznamenáno i u tamějších dříve prozkoumaných násypů (Kudrnáč 1951, 186–187; Metlička – Svobodová v tomto svazku). Na příkladu Bezemína je zřejmé, že i sousední mohyly se co do zastoupení kamene mohly výrazně lišit. Podobně tomu bylo i na jiných lokalitách – například starší (bohužel blíže nedokumentované) výzkumy v Dražičkách doložily výraznou přítomnost kamene v jedné ze zkoumaných mohyl (Turek 1958, 12), násypy zkoumané v letech 1976 a 1977 větší množství kamenů neobsahovaly, rozhodně pak kameny nevytvářely výrazná a záměrná uskupení (Beneš – Lutovský v tomto svazku). Výrazně kamenitou strukturu mají také jen části obou „kumulativních“ mohyl v Kozlí (viz obr. 34; Lutovský 1996c). Obecně lze konstatovat, že mohyly

36 U jedné z prozkoumaných mohyl v Černeticích to popisuje už B. Dubský: „Severní pata její vybudována byla z velkých kamenů na způsob věnce laténských mohyl, ostatní násyp proveden opět pouze z písčité prsti; účelem části věnce bylo pouze zajištění násypu, neboť terén je v místech těch skloněný k severu.“ (Dubský 1932).

Obr. 41. Lhota. Kamenné „jádro“ v žárové mohyle. Podle Kudrnáč 1952.

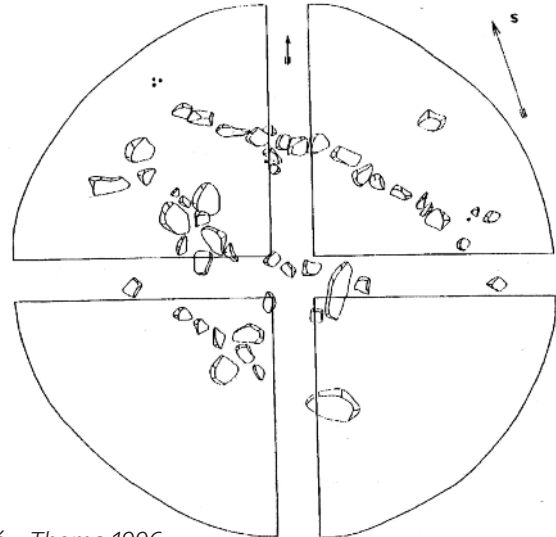
Obr. 40. Kožlí u Orlíka. Mohyla I/3, kameny lemující dřevěnou konstrukci. Nahoře celkový pohled, dole detail (zuhlennaté dřevo vlevo od řady kamenů). Foto M. Lutovský 1991. Kresběný plán též viz obr. 46:3.

sice byly budovány z místního materiálu, v některých případech mohlo být ale výraznější zastoupení kamenů či jejich absence prvkem záměrným.

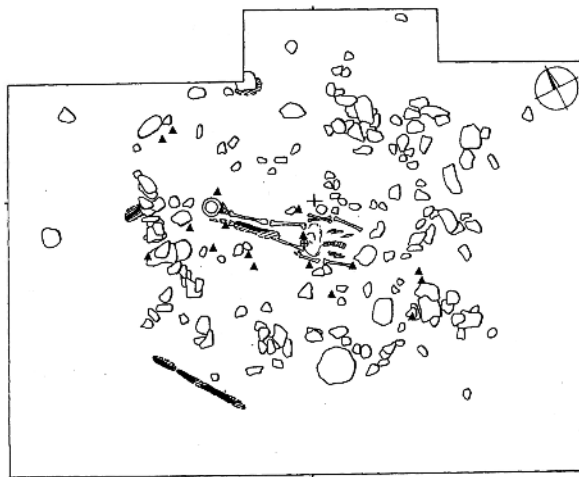
V zásadě výjimečné jsou jakési kamenné „stěly“ postavené uprostřed dvou menších mohyl v Kožlí u Orlíka – byly překryty násypem a nevyčnívaly na povrch. Nezasahovaly ale ani pod zem, na bázi mohyly byly ukotveny pomocí menších kamenů. Jev byl pozorovaný jak v mohyle žárové (mohyla I/6; obr. 42), tak kostrové (mohyla I/8), byť v druhém případě nelze jednoznačně vyloučit dodatečnost pohřbu nespáleného těla (Lutovský 1998a, 284–285; viz též obr. 59). Výjimečné je rovněž obdélné kamenné obložení žárového pohřbu schematickou kresbou zachycené v Nestanicích (Jansová 1926, 225; viz též obr. 3: vlevo dole), tedy jev později doprovázející spíše nespálená těla; zhruba rovnoběžné řady kamenů se vyskytovaly i pod žárovou mohylou v Ledenicích (obr. 43; Poláček 1981, 33; Thomová – Thoma 1996, 52). Otázkou je samozřejmě i věrohodnost starších popisů kresběně nedokumentovaných výzkumů; zmínit lze např. údajné valounové dláždění s žárovištěm i další úpravy z valounů pod mohylami v Choťovicích (Koudelka – Stocký 1923, 326, 327; Hellich 1925), vrstvy kamenů v Hraběšíně (Čermák 1883, 361, 363), uložení nádoby na kamenném podkladu ve spíše sporné (žárové?) mohyle mezi plochými (?) kostrovými hroby v Bělčicích (Lutovský 1990b, 78); kamenný věnec vystupující z okraje mohyly v Chlumu u Blatné (Siblík 1905, 579) či v Budkově (Dubský 1925a). Velké množství pískovcových kamenů bylo alespoň fotograficky zachyceno v Prachovských skalách, a to v mohyle č. II v Mršinci (Turek 1946a, 122, obr. 84). Doloženo je i uspořádání kamenů do nekompaktního kruhu kolem kostrového pohřbu (Kožlí u Orlíka, mohyla I/7, Lutovský 1998a, 311; obr. 44), kdy ovšem stopy dřevěné konstrukce (?) leží až vně tohoto kruhu. Naopak nekompaktní kamenný kruh obklopuje pravouhlý dřevěný rámec ve Vitějovicích, kde snad vymezoval původní okraj násypu (obr. 45; viz též obr. 47; Beneš – Lutovský – Parkman 2007, 371).

Obr. 42. Kožlí u Orlíka. Mohyla I/6, kamenná „stéla“ uvnitř mohylového násypu. Foto M. Lutovský 1988.

Obr. 43. Ledenice. Mohyla 38, řady kamenů. Podle Thomová – Thoma 1996.

0 1 2m

Obr. 45. Vitějovice. Mohyla 2. Nekompaktní kamenný věnec. Foto M. Lutovský 1995. Viz též obr. 47.

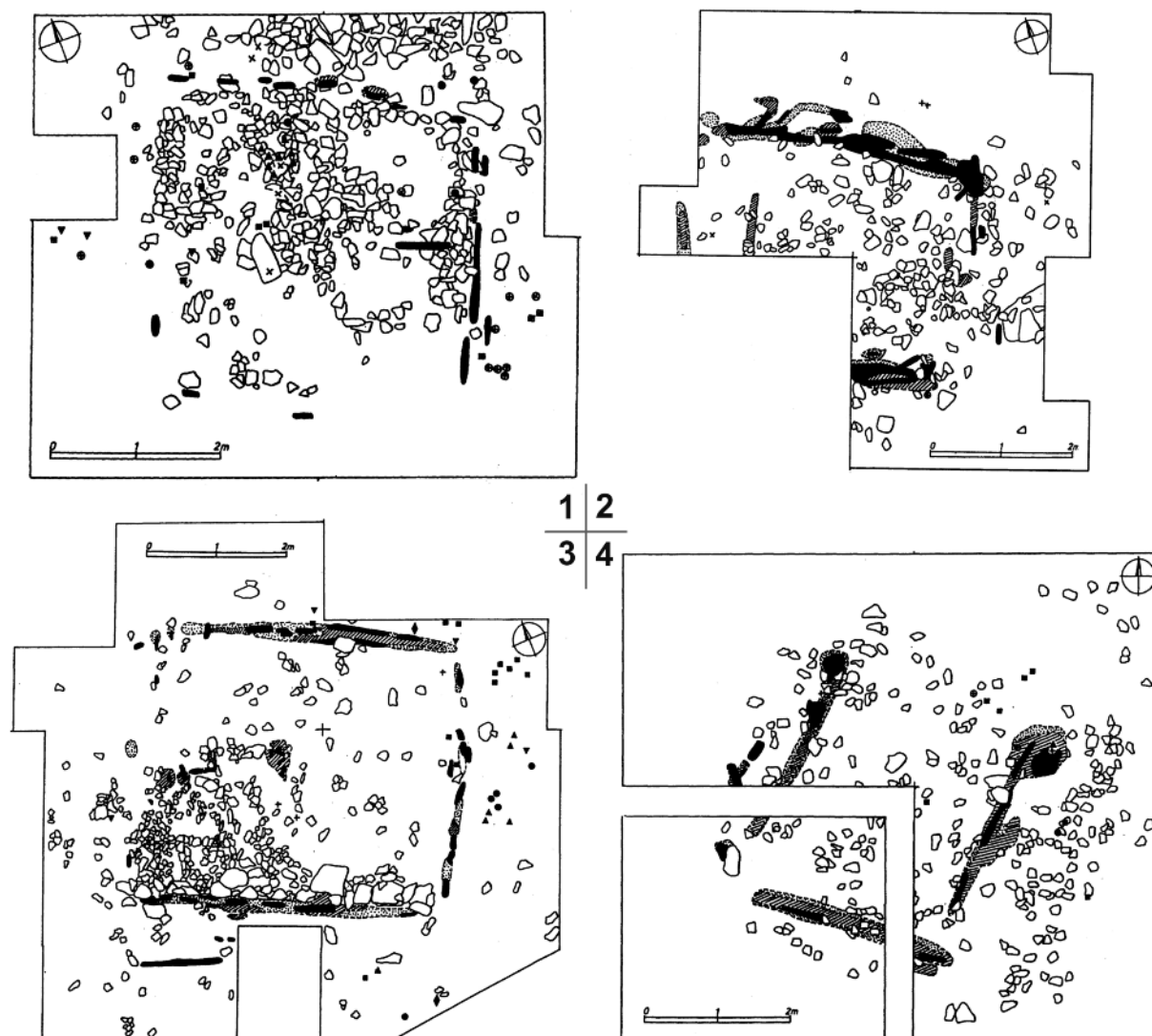
Obr. 44. Kožlí u Orlíka. Mohyla I/7. Kamenný věnec kolem kostrového pohřbu uloženého na úrovni okolního terénu. Podle Lutovský 1998a.

6.3. Dřevěné konstrukce

Jedním ze zásadních prvků úpravy pohřebního prostoru bylo vybudování dřevěné konstrukce, nejčastěji ve tvaru čtverce či jen mírně protáhlého obdélníka (obr. 46); nejde ovšem – alespoň ve většině případů – o konstrukční prvek v pravém slova smyslu. Někdy sice bývá rekonstruován jako ohrada, do které byla celá mohyla nasypána,³⁷ vzhledem k rozměrům dřevěného rámce o straně obvykle zhruba kolem tří, maximálně čtyř metrů není toto vysvětlení příliš pravděpodobné, veškerá hlína násypu se do takto malého, spíše symbolicky ohrazeného prostoru nemohla většinou vměstnat.³⁸ S přihlédnutím k velké va-

37 Velikost rámce obvykle koresponduje s velikostí mohyly, v rozlehlejších násypech jsou tyto struktury větší (např. v Bechyňské Smolci nebo v Nadslavi), kupříkladu ve Skočicích měřila naopak strana rámce jen něco málo přes dva metry.

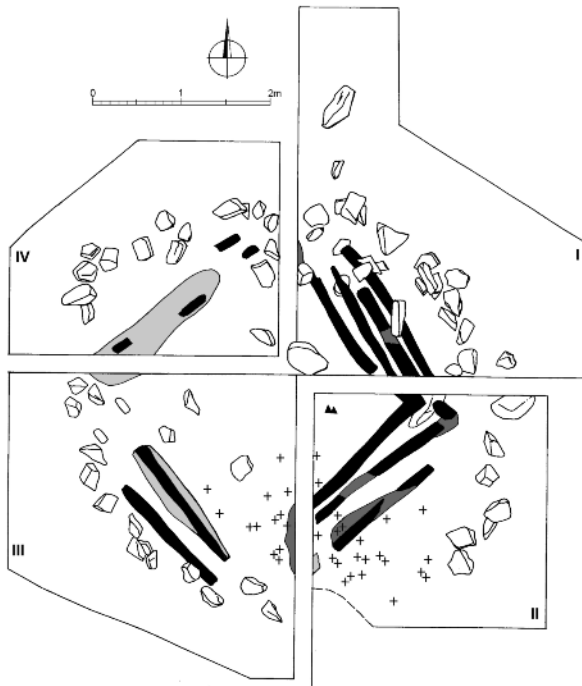
38 Dnešní podoba mohyl je výsledkem dlouhodobého sesedání původně větších – a někdy i tvarově odlišných – násypů. I když budeme uvažovat o nějaké formě hutnění v době stavby mohyly, z osobních autorových zkušeností z výzkumu v Kožlí u Orlíka vyplývá, že čerstvě nakopaná hlína z prozkoumané mohyly představovala často více než dvojnásobnou kubaturu.

Obr. 46. Kožlí u Orlíka. Kamenné a dřevěné struktury pod žárovými mohylami. 1 – mohyla I/6; 2 – mohyla I/1; 3 – mohyla I/3; 4 – mohyla I/2. Šrafováním a tečkováním odlišeny různé úrovně propálení terénu kolem zuhelnatělého dřeva (černě). Podle *Lutovský 1998a*.

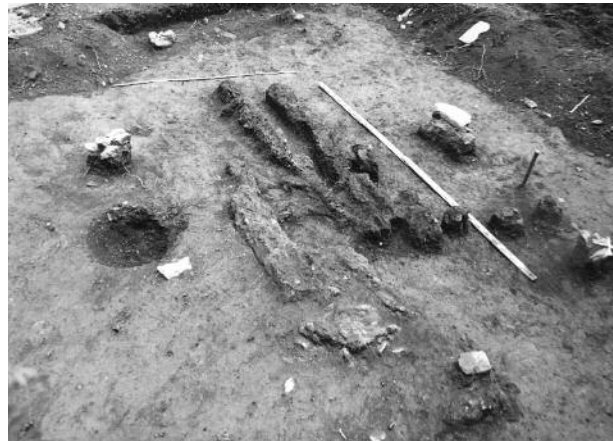
riabilitě mohylového pohřbívání nelze ovšem v některých případech ohrazení celé mohyly vyloučit.³⁹ Pro rituální a nikoli praktický význam dřevěných „staveb“ jsou podstatné stopy ohně, kterému část nebo celá tato konstrukce obvykle podlehla, a nemohla tak zadržet výraznou masu hlíny. Jednoznačné stopy zničení těchto rámců ohněm poskytly především mohyly v Kožlí u Orlíka, kdy se rámce zachovaly ve třech stupních spálení – jako výrazně propálená hlina násypu (v případě kompletního dohoření), jako kumulace zlomků spáleného dřeva a jako kompaktní, větší kusy dřev, částečně nedokonale spálené za nepřístupu vzduchu, kde dosáhly téměř konzistence dřevěného uhlí. Všechna tři stadia se vyskytovala obvykle najednou, v rámci jedné mohyly. Stopy propálení byly pozorovány téměř pod celým průběhem kompaktního i rozpadlého dřeva, větší kumulace byly výrazně propálenou hlínou obklopeny. Nedokonale spálené dřevo dokládá patrně zaházení hlínou ještě v průběhu hoření (*Lutovský 1998a*, 290). Podobně tomu bylo kupříkladu i v Prachovských skalách – Holém vrchu (mohyla XV; *Turek 1946a*, 95). Výrazné propálení okolních vrstev až do mocnosti 20 cm doprovázelo vícenásobnou konstrukci ve Vi-

³⁹ Nejčastěji je v těchto souvislostech uváděna rekonstrukce mohyl v lokalitě Gahro v jižním Braniborsku (celkově *Wetzel 1979*, rekonstrukce Abb. 24), ani tady ale nemusí jít o jedinou možnou variantu původního vzhledu.

Obr. 47. Vitějovice. Mohyla 2. Odstíny šedi znázorňují různou úroveň propálení terénu kolem černě zobrazeného zuhelnatělého dřeva. Podle *Beneš – Lutovský – Parkman 2007*.

Obr. 49. Kožlí u Orlíka. Mohyla I/4. Zuhelnatělý trám. Foto M. Lutovský 1989.

Obr. 48. Drunče. Dřevěná konstrukce v mohyle 6. Foto A. Beneš 1975. Archiv autora.

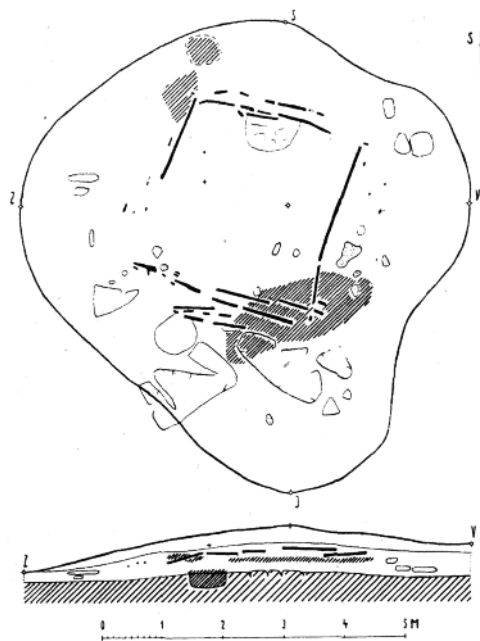
tějovicích (*obr. 47; Beneš – Lutovský – Parkman 2007, 370*). Kameny se stopami opálení zmiňuje J. Kudrnáč v případě Bezemína (*Kudrnáč 1951, 188; k tomu také Metlička – Svobodová v tomto svazku*).

Smysl dřevěných pravoúhlých struktur je tedy obvykle hledán v rituálních souvislostech a označován jako „dům mrtvého“, který zaniká v ohni stejně jako tělo zemřelého. Není vyloučeno, že prvotní fáze nasypávání mohyly skutečně probíhala uvnitř této dřevěné ohrady, její zapálení a zborcení pak mohlo zahájit etapu druhou. Ve starší odborné literatuře se lze v souvislosti s touto dřevěnou úpravou někdy dočíst o tzv. symbolické hranici; vzhledem k nutně odlišnému tvaru skutečné pohřební hranice není toto vysvětlení pravděpodobné.⁴⁰

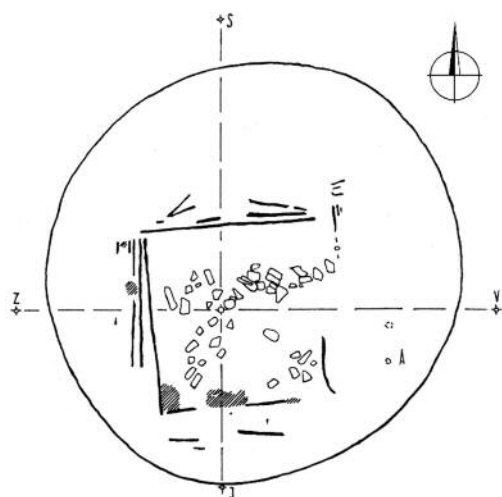
Pravoúhlý rámeček představuje nejrozšířenější vnitřní mohylovou konstrukci (k nim souhrnně *Zoll-Adamikowa 1977; táž 1979, 85–103*) známou z různých míst Čech, ale kupříkladu i Moravy, Slovenska, Malopolska či severovýchodního Německa. Na tomto širokém teritoriu se pochopitelně setkáváme i s jinými typy konstrukcí, v Čechách se snad odlišnou (?) dřevěnou strukturou podařilo zachytit v Drunči (*obr. 48*), kde tři dlouhá břevna překrývala kratší příčná, položená někdy i v tupém úhlu (*Beneš 1985b, 124*).⁴¹ Méně pravidelné rozmístění masivních dřev s výraznými stopami ohně bylo kupříkladu zjištěno také v jedné z kumulativních mohyl v Kožlí u Orlíka (mohyla II/2; *Lutovský 1998, 318, obr. 18*) a v několika násypch v Bezemíně (*Metlička – Svobodová v tomto svazku*).

40 Patrně jediný archeologickým výzkumem u středoevropských Slovanů doložený pozůstatek kremační hranice byl zjištěn v malopolské Kornatce (poloha I, mohyla 3). Podstatným argumentem je tu nejen charakteristické uskupení zuhelnatělého dřeva, ale především vcelku výjimečná přítomnost většího množství spálených lidských kostí (*Zoll-Adamikowa 1982*).

41 Kresebnou dokumentaci se bohužel nepodařilo v pozůstalosti autora výzkumu nalézt. A. Beneš přirovnal konstrukci v Drunči k nálezům z mohyly 8 v malopolské Kornatce. Tam ovšem byla polovina násypu zcela zničena a dřevo zachycené v jižní polovině mohlo být pozůstatkem vícenásobné strany dřevěného pravoúhlého rámečku, obvyklého v ostatních mohylách této lokality (*Zoll-Adamikowa 1975, 132, ryc. 58*).

Obr. 50. Prachovské skály – Holý vrch. Mohyla XX. Podle Turek 1946a.

V případě pravoúhlých rámců lze sledovat rozdíly jak ve stupni dochování, tak ve způsobu vybudování; strany rámce mohly být tvořeny kulatinou, hrubě opracovanými trámy (obr. 49), ale patrně i silnějšími větvemi. Přerušovaný průběh a často i absence celých stran jsou vysvětlitelné jak různým stupněm spálení, tak možná i zásahy kořenového systému stromů; pokud byla lokalita dlouhodobě zalesněna, do vnitřní skladby násypů mohly zasáhnout kořeny několika generací stromového porostu. Ne vždy musela podlehnout ohni celá konstrukce, někde se dřevo mohlo bezezbytku rozpadnout, případně zanechat odlišné stopy v podobě jinak probarvené hlíny, v degradované lesní půdě často jen obtížně identifikovatelné. Snad nelze v některých případech vyloučit ani přirozenou karbonizaci dřeva, zvláště při úplné absenci stop ohně.⁴²

Vedle konstrukcí z jednoho druhu dřeva⁴³ známe i jejich poměrně rozmanité složení, tyto odlišnosti byly pozorovány i v rámci jediného pohřebiště v Kožlí u Orlika (např. *Lutovský 1998a*, 281, tab. 1; též *Opravil 1998*). Podstatnější byl tedy patrně základní čtvercový tvar (příbytek, dům?⁴⁴), než detaily této symbolické stavby. Rámce mohly být v některých případech konstruovány i vyšší, snad sroubené (?), a při destrukci ohněm se rozvalily do stran; opět pochopitelně záleží na způsobu výzkumu a dokumentace, vyšší stěny lze předpokládat například v Prachovských skalách u mohyl XV a XX na Holém vrchu (obr. 50, viz též obr. 66; *Turek 1946a*, 109), v mohyle IV v Pňovicích (obr. 51; *Turek 1946*, 116), nověji byl tento jev doložen ve Vitějovicích (viz obr. 47; *Beneš – Lutovský – Parkman 2007*, 370).

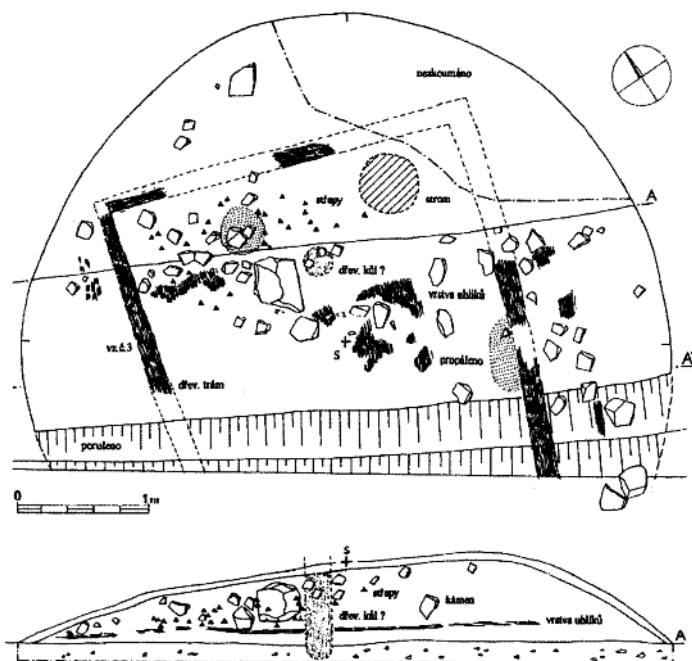
Otázkou je úplná absence dřevěné konstrukce. Z větší části je tato skutečnost jistě ovlivněna kvalitou, rozsahem, a tedy i dobou výzkumu. Starší výkopy, zkoumající mohyly jen částečně, nemohly mnohdy torzovitě dochované zuhelnatělé pásy zachytit, i když – jak již bylo výše konstatováno – poprvé byly v Čechách zjištěny a precizně zdokumentovány již J. A. Jírou v Hlohovičkách u Rokycan v roce 1922 (viz obr. 5; *Lutovský – Tomková 1994*, 99). Stejný jev bezesporu dokládají i stručné zmínky o jiných výko-

Obr. 51. Pňovice. Mohyla IV. Podle Turek 1946b.

42 O přirozené karbonizaci uvažoval v případě dřevěné konstrukce v Drunči A. Beneš (1985b, 124). Zmiňovaný tlak nadložních vrstev ovšem v případě nízké mohyly, kde navíc kamenný příkrov nepřekrýval celou dřevěnou konstrukci, není zcela přijatelným vysvětlením.

43 Výlučně dřevo dubu bylo použito v mohyle 15 ve Skočicích (*Lutovský – Michálek 1997*, 9) nebo v mohyle A v Bezemíně (*Metlička – Svobodová v tomto svazku*), pouze borovice byla zastoupena v mohyle č. 2 ve Vitějovicích (*Beneš – Lutovský – Parkman 2007*, 370), výrazná převaha dřeva jedle byla zaznamenána v Drunči (*Beneš 1985b*, 124) nebo ve většině mohyl v Ledenicích (*Poláček 1981*, passim).

44 Překážkou pro jednoznačnou interpretaci dřevěných rámců jako symbolických domů může být již zmíněné (byť řídké doložené) zvýraznění či doplnění této struktury kameny, které se jinak při stavbě soudobých reálných příbytků nepoužívaly.

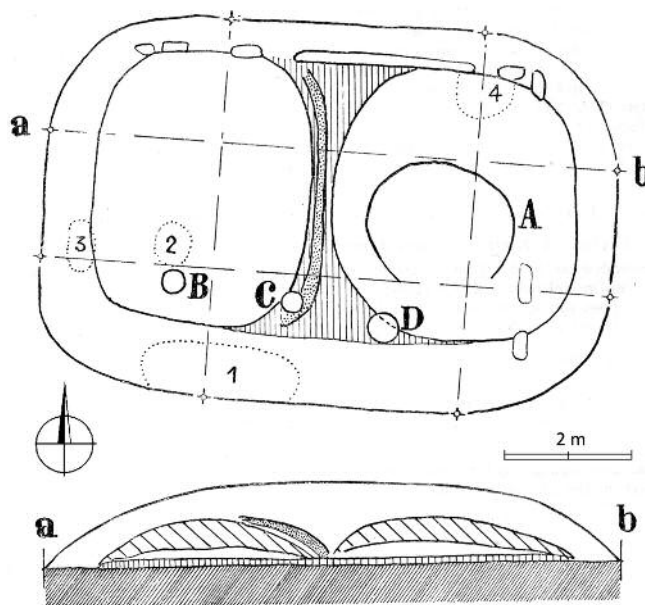

Obr. 53. Kožlí u Orlika. Mohyla II/2. Kamenné obložení kůlu s pohřbem (?). Foto M. Lutovský 1991.

Obr. 52. Skočice. Mohyla 15 s pravoúhlou konstrukcí a stopami svisle zapuštěného kůlu. Podle Lutovský – Michálek 1997.

pech, byť bez kresebné dokumentace; připomenout lze údaje B. Dubského o výzkumu mohyl v Černeticích a Hubenově (Dubský má jako Klínovice), kde jsou shodně zmiňovány „větší kusy uhlí z měkkého dříví“ při obvodu „žárovišť“ (Dubský 1932). Kresebně byl trám při okraji násypu zachycen v roce 1925 v Nestanicích (Jansová 1926, 225, obr. 74; viz obr. 3: vlevo nahoře). Většina mohyl kvalitně zkoumaných a dokumentovaných zhruba od konce třicátých let 20. století dřevěné struktury obsahovala, přesto ale existují moderně zkoumané mohyly, kde výrazné stopy dřeva chybí (především Dražičky, Veselí nad Lužnicí, Vinařice, některé mohyly v Prachovských skalách a Ledenicích). Není vyloučeno, že tyto konstrukce byly ve většině mohyl a dřevo se v některých z nich beze zbytku rozpadlo.⁴⁵ Pravoúhlé dřevěné struktury každopádně představují jeden z mála společných a výrazných prvků jinak značně nejednotného mohylového pohřbívání.

Vertikálně umístěné dřevěné struktury, jejichž ojedinělé stopy v podobě kúlových jamek byly již výše zmíněny, lze patrně spojit s umístěním pohřbu na kůlu vyčnívajícím nad vrchol násypu: přesvědčivě doloženo ve Skočicích (obr. 52; Lutovský – Michálek 1997, 8), pravděpodobně v Kožlí u Orlika, zde s kamenným obložím jamky (obr. 53; Lutovský 1998a, 286). Stály jak uprostřed mohyly, tak i při jejich okrajích – takové známe například z Prachovských skal (Turek 1946, 170), Nadslavi (Turek 1956, 115), Dvakačovic (Turčan 1984, 55–56; Frolík 1988, 88) či u dvojité mohyly v Bechyňské Smolči (obr. 54; Turek 1956, 44–45).

Obr. 54. Bechyňská Smoleč. Mohyla III. 1–4 koncentrace střepů; A – větší jáma; B, C, D – kúlové jamky. Podle Turek 1958.

45 Poněkud odlišná konstrukce tohoto typu, tedy vyšší ohrada nezničená ohněm a identifikovaná především odlišnými zbarvením, byla nově dokumentována v Bernhardsthalu v dolnorakouském Podyjí. Je rekonstruována jako stojící srubovitý objekt (Milo – Macháček 2019, 100–104).

7. Žárové pohřby a stopy obřadů

7.1. Problematika tzv. spodních násypů

K vnitřní skladbě mohyl, nikoli ovšem konstrukčního charakteru, by mohly patřit i tzv. spodní násypy. Mělo by jít o jakousi primární, kompaktnější část mohyly, s jistou dávkou představivosti „udusanou“, a tedy spojovanou s průběhem obřadů (Turek 1956, 145–146). Podařilo se ho identifikovat na několika pohřebištích v severovýchodních Čechách (především R. Turkovi ve Vinařicích a Prachovských skalách, v odlišné podobě je tvrdší část mohyly zaznamenána v Dvakačovicích). Nutno ovšem podotknout, že od čtyřicátých let se v této části české kotliny žádný výraznější terénní výzkum raně středověkých mohyl nekonal, a nelze tudíž posoudit, nakolik jde o charakteristický prvek v užším či širším měřítku a nakolik – pravděpodobněji – o přirozené zvrstvení, vzniklé kupříkladu odebráním násypového materiálu z různých míst (k problému též Hejhal et al. v tomto svazku). Otázkou také je, zda možným vysvětlením odlišné ulehlosti spodních vrstev násypu je kupříkladu větší časový odstup mezi nasypáním jednotlivých fází mohyly. Z nověji zkoumaných jihočeských mohyl byla kompaktní, tvrdší mezivrstva dokumentována v Dražičkách (Beneš – Lutovský v tomto svazku), ze starších výzkumů v jižních Čechách tento jev znám není. Kompaktnější spodní těleso je uváděno i v případě jedné z nověji zkoumaných mohyl v Bezemíně (Svobodová 1995; Metlička – Svobodová v tomto svazku). Dvojitý násypový materiál, ovšem bez (zaznamenaného?) rozdílu v kompaktnosti, byl zachycen např. ve Veselí nad Lužnicí (obr. 55; Turek 1952, 411) nebo ve Vitíně (Zavřel 1986, 153), podobně lze uvažovat i v případě vnitřní skladby výše uvedené dvojité mohyly z Bechyňské Smolče (viz obr. 54).

Obr. 55. Veselí nad Lužnicí. Mohyla II. Spodní část mohylového násypu. Výzkum 1951. Archiv autora.

7.2. Keramika a spálené kosti

Na rozdíl od kamenných a dřevěných sestav, ať již symbolických či konstrukčních, uvedených v předchozí kapitole, je uchopení a pochopení ostatní skladby násypu mnohem obtížnější; propojují se tu stopy neznámých obřadů s žárovými pohřby prošlými archeologickou transformací. Raně středověké mohyly neobsahují hrobovou komoru a jednotlivé pohřby, často i ve větším počtu v jednom násypu, jsou až do nástupu inhumace jen obtížně odlišitelné.

Vnitřní strukturu mohyl doplňují velmi často fragmenty keramiky. Představují pozůstatky schránek na spálené ostatky, dokládají obřady probíhající při nasypávání mohyly a patrně i jistou formu milodaru, byť v poněkud odlišné podobě a významu, než jaký lze sledovat v pozdějších kostrových hrobech s nádobami s potravinovým milodarem v nohách. Keramiku lze tedy v násypech nalézt především v tomu odpovídajících variantách uložení. První je spjatá s povrchovým uložením spálených ostatků, a to buď na kůl zapuštěný do mohyly, případně jen na vrchol násypu. Ostatně i v poslední době nalézáné kovové součásti opasků a postrojů byly ukládány na povrch mohyl, vyloučit nelze ani případné zavěšování na tyče, kůly či okolní stromy (John – Ciglbauer v tomto svazku). Pokud byly ostatky vloženy do urny, lze zlomky keramiky nalézt na svazích, především však při úpatí mohyl, kam se torza nádob postupně přesunula.⁴⁶ Výraznější přítomnost spálených kostí na temeni mohyly⁴⁷ může dokládat i jiný

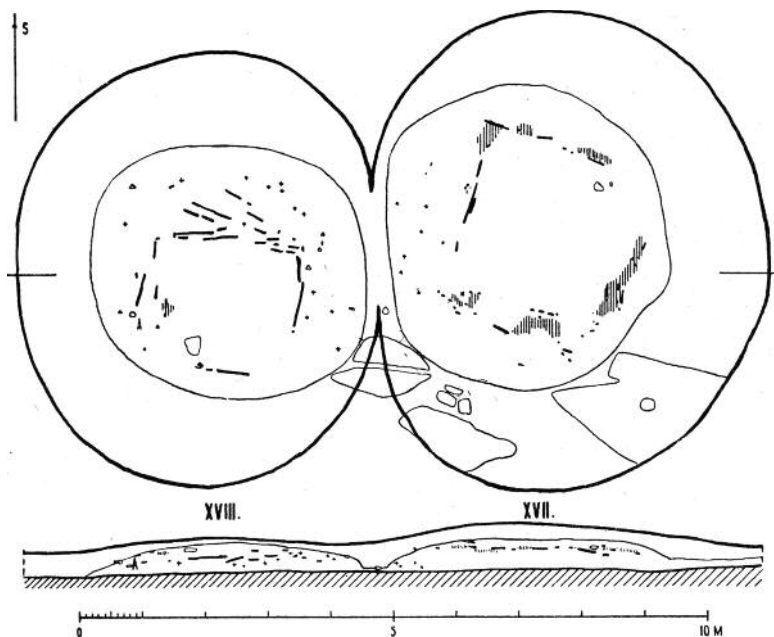
46 Nověji přesvědčivě dokumentováno především v Kožlí u Orlika (Lutovský 1998a, passim) a v Bezemíně (Metlička – Svobodová v tomto svazku).

47 Spálené ostatky lze často na temenech mohyl nalézt i při povrchovém průzkumu (např. Fröhlich 2021, 269).

obal na ostatky, z postupně rozpadajícího se organického materiálu. Abychom takto mohli vysvětlit přítomnost zlomků nádob u paty mohyl, musíme předpokládat, že umístění křehké keramické nádoby do volného prostoru, a tím i její vystavení povětrnostním podmínkám, bylo jednorázovým krokem bez dalších zásahů v podobě následné výměny nádob, přesypávání popela apod. Většina mohylníků přitom představuje stabilní pohřebiště s delším vývojem – rozpadající se nádoby s ostatky by tak musely představovat běžnou součást nekropole.⁴⁸

Nabízí se ovšem i vysvětlení v podobě postupně budovaných mohyl. Prvotní pohřební místo mohla představovat nízká mohyla sevřená kupříkladu jen dřevěným rámcem, následně, možná až po rozpadnutí původní urny s ostatky byly postupně nasypávány další vrstvy mohyly s dalšími pohřby, přičemž ne vždy v urně. To, co v Kožlí u Orlika představovala „kumulativní“ mohyla (zvláště mohyla II/2; *Lutovský 1996c*, 114–116), by se tak opakovalo na půdorysu jedné mohyly. Adekvátně by tímto způsobem šlo lépe vysvětlit nejen dodatečné žárové pohřby do starších, pravěkých mohyl, ale i poměrně rozšířený zvyk dodatečných kostrových pohřbů zahlubovaných do žárových mohyl raně středověkých. Bylo by to ostatně i možné vysvětlení pro – alespoň některé – mohyly s tzv. spodním násypem; upozornit lze např. na mohyly XVII a XVIII na Holém vrchu v Prachovských skalách, obsahující na povrchu spodního tělesa spálené kůstky a rozbitou nádobu (*obr. 56*; *Turek 1946a*, 105–107; zářezující je tu ovšem absence jakýchkoli nálezů ve svrchní vrstvě), či na četné spálené ostatky a střepy při povrchu spodních těles mohyl ve Vinařicích (*Turek 1956*, 129).

Výrazné uplatnění následného pohřbívání – ať již na temena existujících mohyl či do postupně přispívaných mohyl – by mohlo vysvětlit i existenci malých mohylníků, u nichž nepředpokládáme likvidaci výraznějšího počtu násypů, s delším časovým úsekem pohřbívání, kdy by kupříkladu pohřebiště o 12 mohylách v Kožlí mělo korespondovat s časovým úsekem zhruba 150 let. Zdejší sídliště bylo sice ve střední době hradištní patrně menší nežli jeho mladohradištní fáze, povrchovými sběry doložený rozptýl keramiky, ale i kovových nálezů z tohoto časového horizontu (*Hiltscher – Lutovský v tomto svazku*) odpovídá bezesporu výraznějšímu lidskému sídlu, než by byla samota obydlená jednou rodinou, tedy s počtem obyvatel odpovídajícím zhruba 20 zemřelým⁴⁹ za půldruhého století trvání pohřebiště.

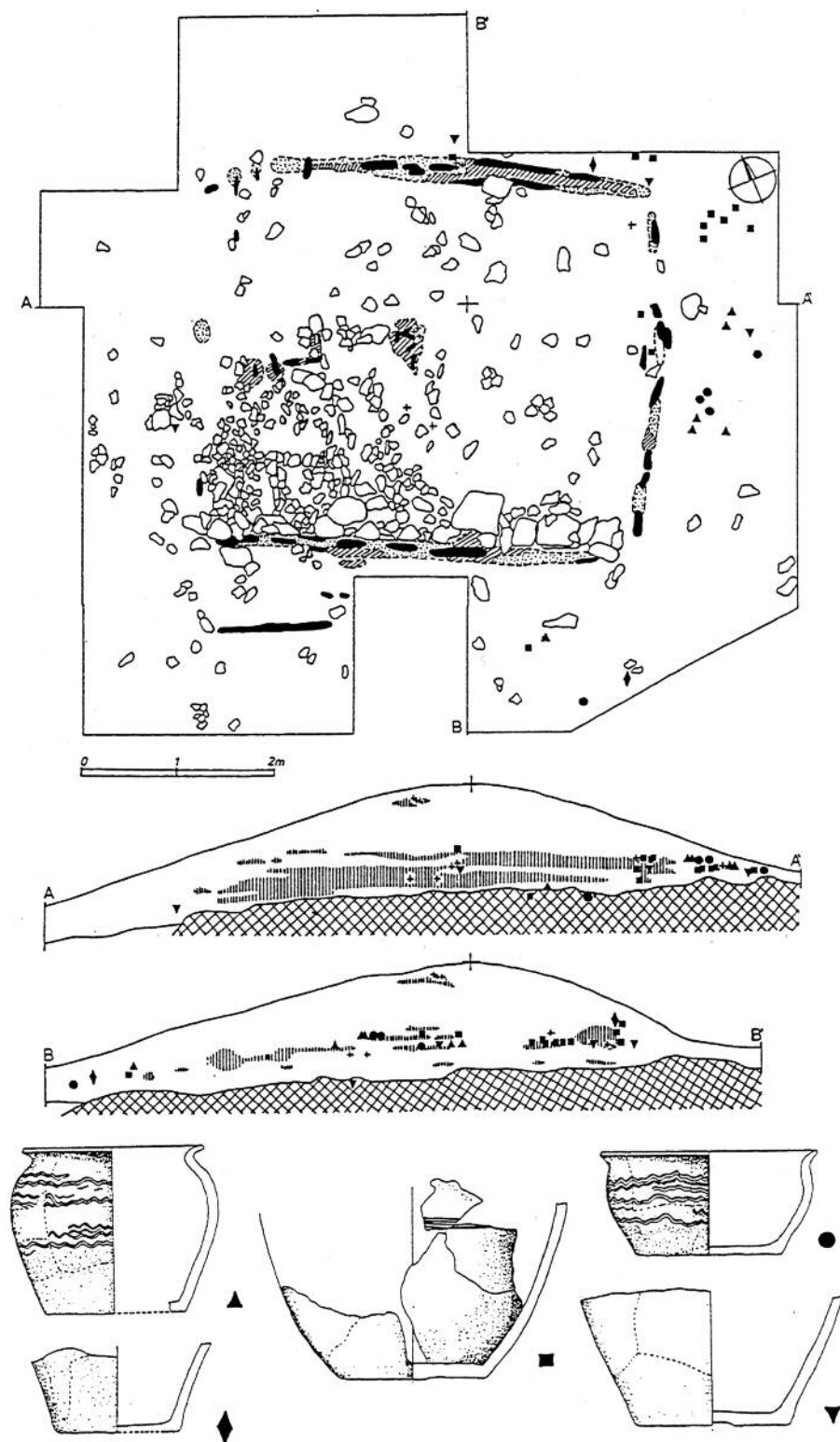

Obr. 56. Prachovské skály – Holý vrch. Mohyly XVII a XVIII s koncentrací nálezů při povrchu tzv. spodních násypů. Podle *Turek 1946a*.

48 V zásadě výjimečný (respektive výjimečně zaznamenaný) je nález dvou celých raně středověkých nádob, z toho jedné se spálenými ostatky, v hloubce asi 10 cm pod povrchem halštatské mohyly v Údraži (Dubský 1930b). Celé urny s popelem uvnitř násypů jinak z českých raně středověkých mohylníků neznáme.

Ani přítomnost rozpadajících se nádob nesouvisejících s vlastním pohřbem nemusela být v prostoru pohřebiště výjimečná – znovu lze připomenout situaci v mohyle II v Bezemině s nádobami stojícími patrně při úpatí násypu (*Metlička – Svobodová v tomto svazku*).

49 Mezi spálenými kostmi dospělých byly ve dvou případech identifikovány i kosti dětí, v kumulativní mohyle II/2 lze uvažovat o dvou až čtyřech jedincích, minimálně jedna z mohyl (I/9) byla birituální, dvě mohyly byly výlučně kostrové s jedním pohřbeným jedincem (*Dobisíková – Hanáková 1998*).

Obr. 57. Kožlí u Orlíka. Mohyla I/3. Značky odpovídají rozptylu střepů z konkrétních nádob. Podle *Lutovský 1999a*.

Další variantou přítomnosti keramiky je rozptyl zlomků na různých místech mohyly; může ovšem jít o stopy několika odlišných obřadů, které nejsme schopni dešifrovat a vzájemně rozlišit. Naše poznání je výrazně omezeno zachováním pouze jednoho druhu pramene, který v zásadě sloužil spíše jako obal nežli jako milodar. Výzkumy s detailnější dokumentací přitom dovolují uvažovat mimo jiné o záměrném rozbíjení nádob, jednoznačně doloženém v Kožlí u Orlíka (*obr. 57; Lutovský 1998a, 294–295*) a patrně i v Bezemíně (*Metlička – Svobodová v tomto svazku*). U jedné z nádob v mohyle I/3 v Kožlí lze na základě rozmístění jejich fragmentů usuzovat, že byla vržena přes větší část plochy mohyly

(tedy ne od nejbližšího okraje) na skalnatý výchoz a následně zaházena – a tím i důkladněji rozbita – několika menšími kameny. V tamější mohyle I/9 byl podobný jev doložen kameny vklíněnými mezi kumulaci střepů z jedné nádoby (Lutovský 1998a, 294). O záměrně rozbitých nádobách uvažoval již J. Siblík v souvislosti s výzkumem mohyl v Kocelovicích: „Každá ze jmenovaných nádobek měla svůj okres střepů, jakoby nárazem o kámen se rozskočila“ (Siblík 1905, 575).

Lze samozřejmě uvažovat i o jiných způsobech fragmentace s umístováním zlomků z jedné nádoby na různá místa násypu, jak bylo dokumentováno v mohyle 74 v Dražičkách. V téže mohyle byly ovšem zachyceny i početné izolované střepy, nescelitelné do výraznějších kusů nádob. Patrně může jít o stopy jiné rituální akce, střepy se do mohylového násypu jistě nedostaly náhodně s hlínou (blíže Beneš – Lutovský v tomto svazku). Mechanismy rozbití nádob archeologické výzkumy v některých případech osvětlit dokážou, smysl pochopitelně nikoli – vysvětlení může být více. Úplnou či částečnou nefunkčnost nádob lze kupříkladu vysvětlit nutností zničit, „umrtvit“ věci, které mají mrtvému sloužit v posmrtném životě – podobně jako spálený symbolický příbytek. Zajímavé je v tomto ohledu zastoupení morfologicky odlišných nádob, zaznamenané v Kožlí u Orlika. Pokud zdejší mohyly obsahovaly fragmenty více než jedné nádoby, byly v násypu vždy přítomny střepy minimálně jednoho mísovitěho tvaru. Mísy jsou přitom oprávněně považovány za méně frekventované tvary raně středověké keramiky, lze tedy snad uvažovat o pokusu zajistit alespoň v symbolické rovině širší „sortiment“ nádob. Výjimečný je i nález hrnce a lahve ve Vinařicích (mohyla VII; Turek 1956, 132, 135–136). Každopádně keramika, alespoň ta, která se dostala do mohyl, nebyla součástí výbavy ukládané na kremační hranici – nádoby totiž nebyly poškozeny ohněm. Jedno z možných vysvětlení by mohlo spočívat v tom, že podstatu keramické nádoby nezničí oheň, ale rozbití.

Snad poněkud odlišnou situaci představuje nádobka z tuhové hlíny uložená do jedné z mohyl na Lomci u Nestanic. Z údaje, že stála (více méně v kompletnosti) u kumulace spálených kostí v hloubce asi 40 cm pod vrcholem mohyly vysoké 90 cm, lze s výhradami uvažovat o dodatečném pohřbu zapuštěném do starší mohyly (Fröhlich 2005, 10).

Obr. 58. Kožlí u Orlika. Mohyla I/2. Nádoby stojící na bázi mohyly. Foto M. Lutovský 1986.

V Kozlí u Orlika byly doloženy i nekompletní nádoby ukládané v blízkosti dřevěných konstrukcí. Šlo o jakási „funkční torza“ – spodní části nádob, misky s olámanými okraji apod. Snad v tomto případě nádob se zčásti zachovanými stěnami můžeme uvažovat o schránkách na potravinový milodar/obětinu, zvláště když neobsahovaly spálené ostatky (*obr. 58*). Podobný jev byl zachycen například i v mohyle 5 v Ledenicích (*Poláček 1981, 13*). Nahrazení reality symboly, tedy celé nádoby torzem či střepem, koresponduje snad i s pohřbením pouze části spálených ostatků, stejně jako se symbolickým ztvárněním „příbytku mrtvého“.

Poměrně výjimečné je větší množství torzovitě dochovaných nádob při obvodu mohyly II v Bezezmíně (*Metlička – Svobodová v tomto svazku*). Byť lze u některých exemplářů uvažovat i o funkci schránky na ostatky umístěné původně na vrcholu mohyly, některé z nádob skutečně mohly být původně postaveny k úpatí násypu. Vzhledem ke stavu keramiky nelze vyloučit, že zde stály delší dobu a postupně se rozpadly. V tomto případě by šlo patrně uvažovat i o stopách vzpomínkových či výročních obřadů nesouvisejících se samotným aktem pohřbu; popíjení či stolování na hrobech patří ostatně ke zvyklostem rozšířeným nejen v raném středověku (*cf. Lutovský 1998c*).

Na plochu s rozbitými nádobami a dřevěnou konstrukcí byla uložena i část spálených kostí, někdy jednotlivě, někdy v nevýrazných shlucích. Kremačních pozůstatků je v mohylách obecně tak málo a v tak fragmentární podobě, že často nemožňují zjistit, zda kosti na různých místech mohyly reprezentují pozůstatky většího počtu jedinců, nebo jeden pohřeb rozdělený do více míst. Kupříkladu spálené lidské kosti umístěné ve shlucích i jednotlivě na různých místech mohyly I v poloze Pod Kozím hřbetem v Prachovských skalách patřily nejspíš jedné dospělé osobě (*Hanáková – Lutovský 1992, 6–7*). Poměrně častá přítomnost spálených zvířecích kostí mezi kostmi lidskými dokládá, že na kremační hranici hořela těla lidí společně se zvířecími obětinami (potravou?). Ke kremaci každopádně docházelo mimo prostor mohyly – kromě již zmíněné odlišnosti tvaru pohřební hranice a velkých čtvercových rámců je hlavním argumentem malé množství spálených kostí; ve všech dosud zkoumaných mohylách jde obvykle o drobné kůstky v počtu ani zdaleka se neblížícím kompletním spáleným ostatkům lidského těla. Rozptýl většího počtu spálených kostí více jedinců v násypu a nikoli na jeho úpatí byl podrobně zaznamenán v mohyle 74 v Dražičkách, situace tu byla bohužel zkreslena výrazným porušením mohyly před výzkumem (*Beneš – Lutovský v tomto svazku*). Spolu s četnými drobnými uhlíky může jít o lidské ostatky vybrané z kremační hranice.

Závěrem této podkapitoly lze tedy konstatovat, že žárová mohyla, zvláště v případě větších násypů, nepředstavuje nejspíš individuální hrob, na její povrch, ale i do ní byly přidávány patrně další pohřby; stanovení posloupnosti pohřbívání je ovšem v podstatě nemožné, malé množství drobných spálených kostí nedovoluje obvykle přesnější antropologické vyhodnocení, než je případné odlišení kostí dítěte a dospělého (*cf. Hanáková – Lutovský 1992*). Jevem podobného významu mohlo být i dodatečné ukládání žárových ostatků do pravěkých mohyl (*viz dále*). Ať již byla ovšem podoba vlastního pohřbu jakákoli, ostatky nebyly ukládány pod úroveň okolního terénu. Pokud se zcela výjimečně nacházela pod násypem výraznější zahloubenina, jako v mohyle 74 v Dražičkách, neobsahovala lidské, ale pouze zvířecí kosti, navíc nespálené (*Beneš – Lutovský v tomto svazku*).

7.3. Ostatní artefakty z žárových mohyl a jejich umístění v násypech

Mohylové násypy spjaté s žárovým pohřbíváním jsou po artefaktuální stránce výrazně chudé. Kromě výše zmíněné fragmentárně dochované keramiky jde většinou o výjimečně se vyskytující jednotlivosti. Z častěji zastoupených artefaktů lze uvést především přesleny, ať již celé či ve fragmentech. V Jerusalemě se vzácně setkáme s vědrem, které jinak náleží spíše k milodarům vkládaným do kostrových hrobů.⁵⁰ Stejně výjimečný je výskyt žernovu v Prachovských skalách,⁵¹ případně z přesněji nedatovaných mohyl

50 Vědro pod jerusalemskou mohylou X stálo v jakési prohloubenině vystupujícího skalního podloží (*Lutovský 2006, 156, 170, obr. 9*), rozhodně tedy nešlo o milodar náležející k (nedochovanému) kostrovému pohřbu.

51 Výskyt tohoto artefaktu na bázi mohyly IV v Prachovských skalách – Mršinci (*Turek 1946a, 123–125*) otevřel i otázku kulturní příslušnosti mohyl u Stradonic, kde žernov tvořil v zásadě jedinou výbavu nedatované nekropole (*Sklenář 2013, 173*).

kopaných už v roce 1877 J. Richlým v Sedle na Jindřichohradecku (*Richlý 1892*, 35). Vzácné jsou i železné artefakty. Tady je třeba zmínit především několik předmětů z Ledenic, jako je srp, šipka či plochý železný pásek, trochu odvážně interpretovaný autorem výzkumu jako stupadlo třmene (*Poláček 1981*, 52–53, obr. 13).⁵² Snad raně středověký hrot šípky pochází z Píčova výzkumu ve Hvozďanech (*Píč 1909*, 26, jako Hemery). Po jednom železném noži obsahovaly dvě mohyly v Bezemíně (*Metlička – Svobodová v tomto svazku*). Zčásti do raného středověku patří i několik železných artefaktů z Jerusalema (především nože; *Turek 1958*, tab. IV), i když v tomto případě nelze vyloučit jejich původ z laténského sídliště v místech mohylníku, kam ostatně patří i část keramiky získaná z jerusalemských mohyl (*Lutovský 2006*, 159).⁵³ Rozpadlé železné předměty zmiňuje kupříkladu J. Siblík v souvislosti s výzkumy mohyl v Chlumu u Blatné (*Siblík 1905*, 579). Snad do raného středověku patří i železná přezka uložená v blízkosti několika spálených kústek mělce pod povrchem mohyly v Mužském u Mnichova Hradiště (*Šolle 1954*, 795–796).

Pouze v několika žárových mohylách byly nalezeny skleněné korálky, a to jak zasažené ohněm hranice, tak nepoškozené. V Kozlí u Orlika šlo o polovinu žárem nataveného olivovitého korálku u paty jedné z mohyl (*Lutovský 1998a*, 284, obr. 22:1), podobně poškozený dvojité korálek pochází z Vinařic (*Turek 1956*, 132), dva lépe zachované korálky – olivovité a segmentované – poskytly dvě z mohyl pohřebiště v Ledenicích (*Poláček 1981*, 54–56), olivovitý korálek obsahovala i mohyla v Údraži-Palčicích (*Dubský 1930b; Fröhlich – Lutovský – Jířík 2008*, 223).

Výjimečným nálezem z žárové mohyly je i náušnice s meandrem z mohyly ve Vitíně, umístěná na bázi mohyly v mělké jamce s uhlíky (*Zavřel 1986*, 154, obr. 3:3). Esovitá záušnice, která průměrem 18 × 21 mm a silou drátu 2 mm může náležet i do druhé poloviny 10. století, pochází z výzkumu téměř zničené mohyly v Černeticích a spolu s uhlíky, střepy a spálenými kostmi byla zaregistrována až v buldozerem odhrnuté zemině (*Michálek 1985*, 127). Vztah k žárovému pohřbu není tedy jednoznačný, v kladném případě by šlo patrně o nejmladší doložený žárový pohřeb raně středověkých Čech.

Právě nastíněný obraz částečně pozměnilo užití detektorů kovu, díky nimž byla při povrchu či na úpatí některých velkých jihočeských mohyl,⁵⁴ především na Českobudějovicku, získána bronzová či železná kování avarského i karolínského okruhu, v některých případech i celé části garnitur. Podstatné je rovněž zjištění o umístění minimálně dvou souprav kování na povrch jednoho násypu,⁵⁵ což znovu potvrzuje existenci většího počtu pohřbů v jedné mohyle. Často jsou kování rovněž poškozena žárem (podrobněji *John – Ciglbauer v tomto svazku*).⁵⁶ Ukládání tohoto typu artefaktů rozhodně nelze vztahovat na všechny mohylníky. Při detailně dokumentovaných terénních výzkumech probíhajících v Čechách minimálně od 70. let 20. století, s evidencí i velmi drobných fragmentů kostí či keramiky, by obdobné předměty bezesporu přehlédnuty nebyly. A tak přestože opaskové okrasy používaly i komunity jednoznačně pohřbívací pod mohylami, ne vždy se tyto artefakty do mohyl dostaly. Příkladem může být poměrně početná kolekce opaskových kování z prostoru nově identifikovaného sídliště v Kozlí u Orlika (blíže *Hiltscher – Lutovský v tomto svazku*).

Nekeramické artefakty jsou spojeny i s dodatečnými žárovými pohřby do pravěkých mohyl, připomenout lze bronzový kroužek a esovitou záušnici nalezené spolu s nádobami s ostatky v halštatské mohyle v Údraži (*Dubský 1930a; Fröhlich – Lutovský – Jířík 2008*, 223),⁵⁷ případně malou železnou se-

52 Mimo tyto předměty byly i v dalších ledenických mohylách zaznamenány rozpadlé zlomky blíže neidentifikovatelných železných předmětů (*Poláček 1981*, passim).

53 Laténského stáří mohou být ze stejného důvodu i železné zlomky z mohyl ve východočeských Dvakačovicích (*Frolík 1988*, 87).

54 Úvahy o výlučném umístění kování na povrchu mohyl mohou být ovšem ovlivněny charakterem detektorového průzkumu. Probíhá-li v součinnosti s archeology, týká se (naštěstí) pouze nejsvrchnější vrstvy násypu.

55 Na povrchu mohyly 12 v Dobřejovicích-Vobůrce byla železná (karolínská) kování rozptýlena v její východní části, bronzová kování avarského okruhu v části západní (*John – Ciglbauer v tomto svazku*).

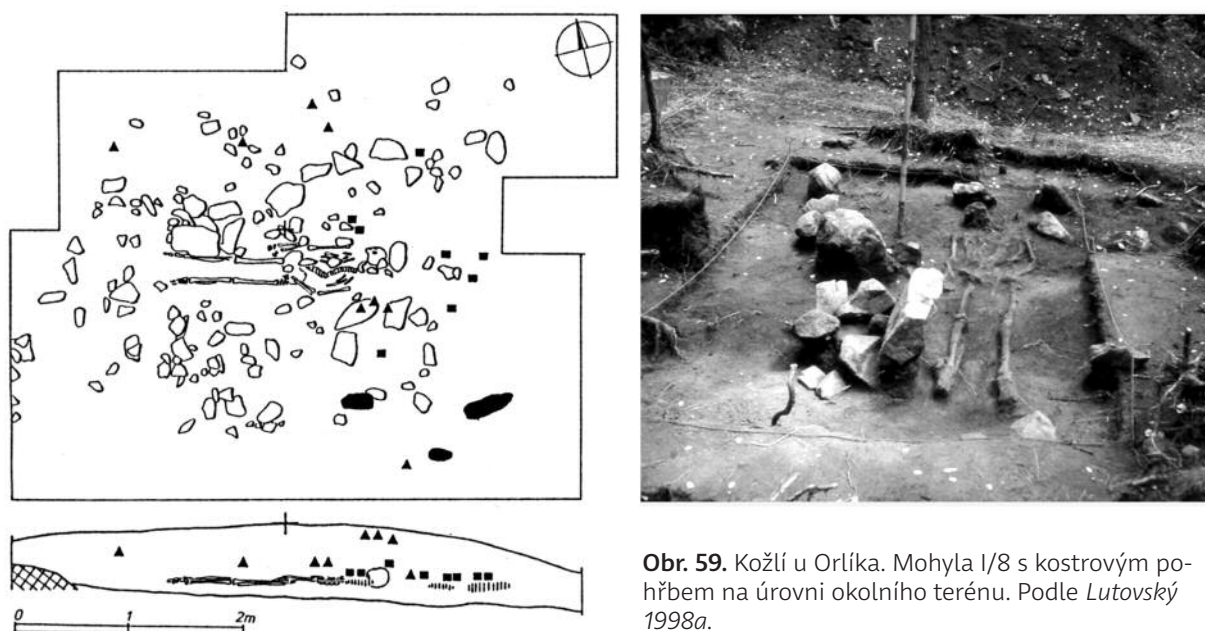
56 Otázkou je, zda pozůstatek obdobných, ohněm zničených artefaktů mohou představovat dva drobné amorfní kousky bronzů z mohyly 4 v Ledenicích (*Poláček 1981*, 11).

57 Viz též pozn. 48. Jde o mohylu v poloze U obrázku, tedy nikoli o raně středověký mohylník v poloze Palčice na též katastrálním území, odkud mj. pochází již uvedený skleněný korálek.

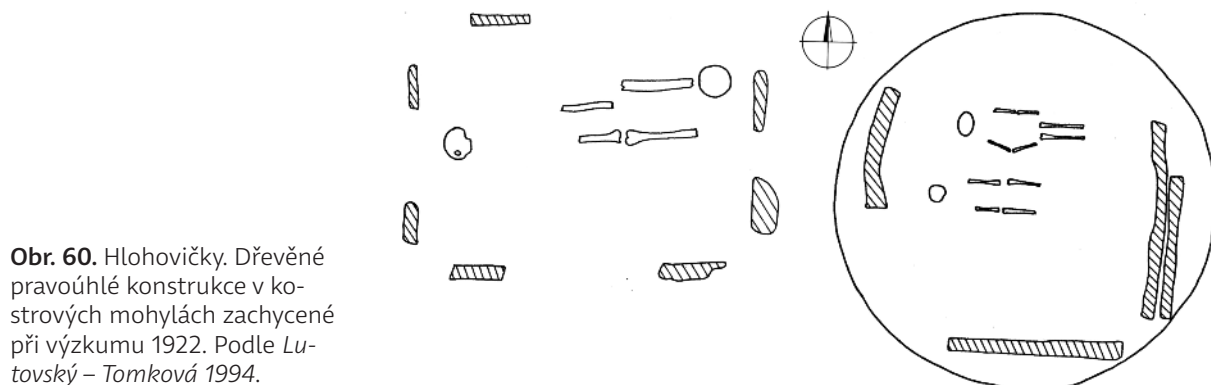
kerku rovněž z halštatské mohyly u Hanova na Písecku, kde ovšem existence raně středověkého dodatečného pohřbu není jediným možným vysvětlením přítomnosti tohoto artefaktu (John – Michálek 2021).

8. Svědkové změny: birituální a kostrové mohyly

Nejstarší hroby s pohřby nespálených těl známe z centrálních oblastí Čech již z doby kolem poloviny 9. století, změna ritu ale představovala dlouhodobější proces, týkající se v rané fázi patrně nejvyšší elity.⁵⁸ Jeden z nejbohatších kostrových hrobů v raně středověkých Čechách se nalézal pod mohylou, již výše bylo ovšem uvedeno, že velký násyp v Želénkách se od běžných soudobých mohyl výrazně odlišoval a představoval patrně odraz jiné zvyklosti (viz obr. 13). Jinak se kostrové hroby v mohylách nevymykají z charakteristiky i chronologického rámce hrobů na plochých pohřebištích. Změna ritu představovala ovšem nerovnoměrný proces, sestupovala z vrcholu společenského žebříčku k nižším sociálním vrstvám, ale zároveň postupovala i ve směru centrum–periferie. Kostrový ritus tak do některých okrajových regionů s mohylami začal pronikat až v pokročilejší druhé polovině 9. století; na řadě míst lze navíc jistě uvažovat i o delším časovém úseku s výskytem obojího ritu. Zatímco již několikrát zmíněný dodatečný žárový pohřeb do halštatské mohyly v Údraži (Dubský 1930a) náleží bezesporu až do 1. poloviny 10. století, tak kupříkladu v Dražičkách se v této době pohřbívá už zcela jistě

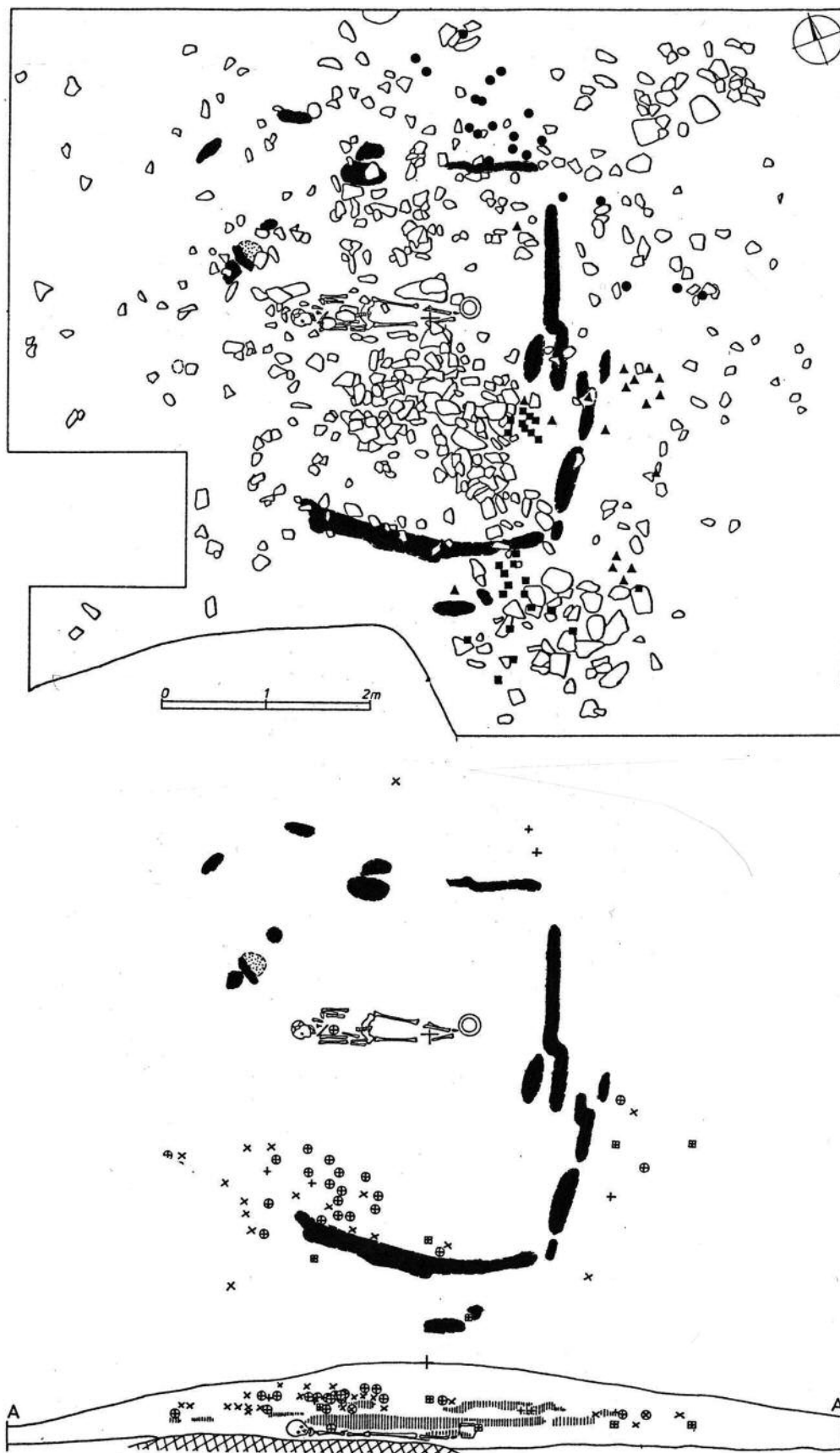

Obr. 59. Kožlí u Orlíka. Mohyla I/8 s kostrovým pohřbem na úrovni okolního terénu. Podle Lutovský 1998a.

Obr. 60. Hlohovičky. Dřevěné pravouhlé konstrukce v kostrových mohylách zachycené při výzkumu 1922. Podle Lutovský – Tomková 1994.

58 Přechod od kremace k inhumaci v raně středověkých Čechách byl v archeologické literatuře pojednán už vícekrát (k tématu podrobněji např. Štefan 2007 s lit.). Jde o komplexní problematiku nevztahující se výlučně k mohylovému pohřbívání, proto se jí na tomto místě podrobněji nevěnujeme.

Obr. 61. Kožlí u Orlíka. Mohyla I/9 s kostrovým i žárovým pohřbem. Nahoře plán s kameny, dřevěnou konstrukcí a černými symboly vyznačenými fragmenty keramiky při okrajích násypu. Pro názornost jsou na spodním plánu vyznačeny kromě dřeva jen lidské ostatky – kostra ženy s nádobou v nohách (viz též následující obr. 62) a spálené lidské i zvířecí kůstky. Podle *Lutovský 1998a*.

Obr. 62. Kožlí u Orlíka. Mohyla I/9. Kostrový pohřeb ženy mohl být jak intencionální, tak dodatečný. Foto M. Lutovský 1987.

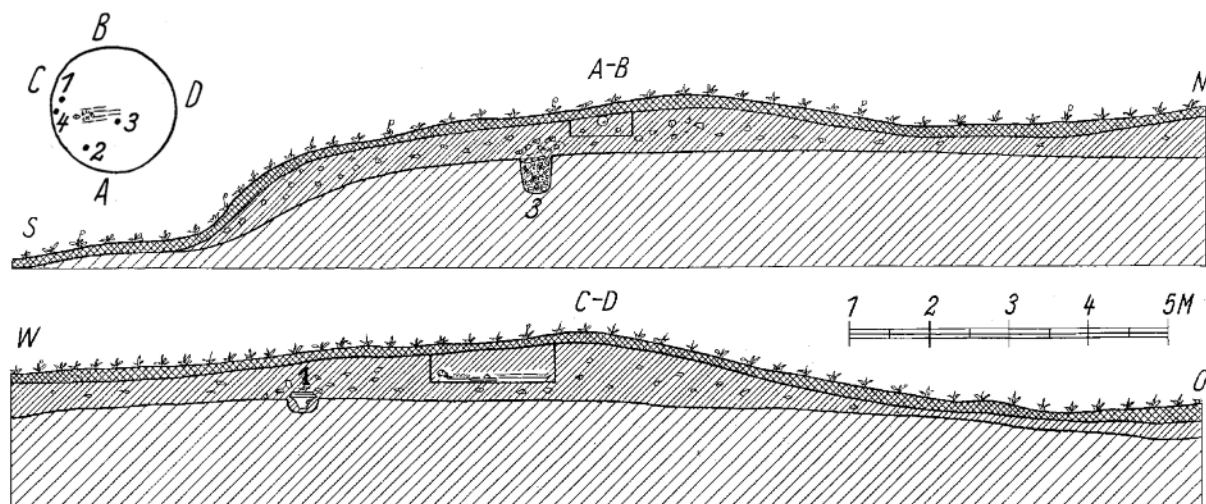
vázely žárové pohřbívání – dřevěné pravouhlé rámce, rovněž zčásti zničené ohněm (jednoznačně např. v Hlohovičkách, *obr. 60*, viz též *obr. 5*; s výhradami v Prachovských skalách – Holém vrchu), stejně jako záměrně rozbíjená keramika (mohyla 9 v Dražičkách; *Beneš – Lutovský v tomto svazku*). V řadě jiných případů může ale jít o původně žárové mohyly, kde nespálená těla mohla být do mohyl uložena dodatečně (nejisté v Kožlí u Orlíka, mohyla I/9, *obr. 61 a 62*; *Lutovský 1998a*, 285–286), užití obojího ritu by v těchto případech nemuselo být současné; vzhledem k nemožnosti časově odlišit raně středověkou keramiku v rozmezí minimálně dvou generací – a při absenci jiných, chronologicky citlivějších artefaktů – zůstávají tyto úvahy většinou v úrovni domněnek. Fakticky či druhotně birituální mohyly patrně odrážejí výše naznačenou úlohu mohyly jakožto hrobu určeného pro určitou komunitu (rodinu?) – k dodatečnému pohřbívání docházelo bez ohledu na nástup inhumace a jeho příčiny. Kostrové pohřby dodatečně zapuštěné do starších žárových mohyl jsou doloženy i víceméně jednoznačně – zvláště se to týká větších násypů s několika kostrovými pohřby v různých úrovních – především v Pňovicích a v Choťovicích,⁵⁹ dětský skelet byl dodatečně vložen i do jedné z žárových „kumulativních“ mohyl v Kožlí u Orlíka a nacházel se zhruba v polovině výšky násypu (mohyla I/4; *Lutovský 1998a*, 284). Ne zcela jasná je situace v Nestanicích s pohřbem obloženým kameny (viz *obr. 3*: vpravo dole; *Jansová 1926*, 225–226) či v Lékařově Lhotě, kde se snad lze rovněž přiklonit spíše k dodatečnému zapuštění kostrových pohřbů do starších mohyl (*obr. 63*; *Lutovský 2006*, 162). Podobně tomu bylo i v Krtelích, kde při okraji rozlehlé, ale nízké mohyly (průměr 18,7 m a výška pouhých 40 cm) s žárovým pohřbem byla odkryta část lebky se sedmi malými esovitými záušnicemi (*Turek 1958*, 35–36).⁶⁰

Kromě počátečního ukládání nespálených těl na úroveň původního povrchu jsou v ostatních parametrech pohřby v zásadě stejné jako na soudobých plochých pohřebištích. Mrtví leželi v natažené poloze na zádech, v rovnoběžkové orientaci, jen s menšími odchylkami. Také výbava těchto pohřbů je srovnatelná s tím, co známe ze soudobých plochých pohřebišť, tj. především nádoby s potravou, nože, v ženských a dívčích hrobech pak navíc skleněné či jantarové korálky a vlasové ozdoby. Stejně jako na jiných pohřebištích, i pod mohylami se lze vzácněji setkat s výjimečnými nálezy, ať již kupříkladu v podobě ostruh v mohyle XII na Holém vrchu v Prachovských skalách (*Turek 1946a*, 92–93) či s udidlem v jednoho z dodatečných pohřbů do mohyly I v Pňovicích (*Turek 1946b*, 109–110).⁶¹

59 Choťovický mohylník byl v několika etapách zkoumán už v prvních desetiletích 20. století, bohužel bez výraznější dokumentace. K problému birituality v Choťovicích a v Prachovských skalách – Holém vrchu podrobně *Hejhal 2006*.

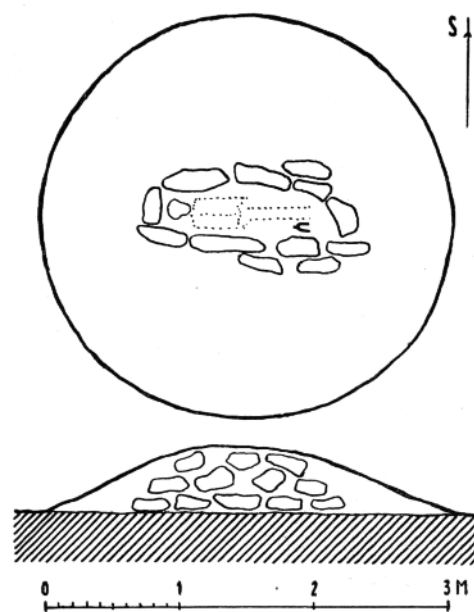
60 V případě pohřebiště v Krtelích může jít o pravěké i raně středověké mohylové pohřebiště, případně o pravěký mohylník s dodatečnými raně středověkými zásahy. Výkopy z 19. století jednoznačně závěry nedovolují, v nálezech jsou zastoupeny jak artefakty z mladší doby železné, tak z raného středověku (cf. *Michálek 2017*, 180–181).

61 V případě tohoto udidla není přináležitost ke kostrovému hrobu (navíc bez zachovaných ostatků) zcela jistá.

Obr. 63. Lékařova Lhota. Mohyla III. Profily S–J a Z–V, vlevo nahoře schematický pláněk. Do raně středověké žárové mohyly, která překryla ploché jamkové hroby z počátku doby římské (č. 1–4), byl zapuštěn raně středověký kostrový hrob. Výzkum 1942. Podle *Lutovský 2006a*.

Pozoruhodnou výjimkou vztahující se k pohřbívání pod mohylovými násypy je orientace mužských pohřbů v jihočeských mohylách. Obecně rozšířené uložení hlavou k západu, interpretované obvykle jako poloha pohledem k východu Slunce, se týká pouze ženských pohřbů, muži byli do mohyl ukládáni v orientaci opačné, tj. hlavou k východu (k tomu podrobněji *Lutovský – Tomková 1994, 98*). Jde ovšem o jev antropologickou analýzou přesvědčivě doložený pouze u několika jedinců z několika lokalit,⁶² a je tedy otázkou, nakolik mu můžeme přikládat obecnější váhu. Další lokality s tímto jevem lze přidat ze starších výzkumů jen na základě hrobové výbavy či alespoň zaznamenané nejednotné orientace, tak jak je tomu v Hlohovičkách (*Lutovský – Tomková 1994, 87–88*) nebo v Tušovicích, kde dokonce podle dochovaného náčrtku z roku 1897 byly v jedné mohyle uloženy ostatky dvou jedinců, přičemž jeden skelet směřoval hlavou k východu a druhý k západu, spodními partiemi těl se měly dotýkat a v těchto místech snad ležela napříč ještě kostra dítěte (viz *obr. 2; Hykeš – Landa 1913; Lutovský – Smejtek 1988, 151*). Není zřejmé, nakolik jde o jev spjatý pouze s mohylami, případně s platností vymezenou geograficky.⁶³ Na plochých pohřebištích 9. a 10. století v jižních Čechách se

Obr. 64. Prachovské skály – Holý vrch. Mohyla XII s pohřbem vybaveným ostruhami. Výzkum 1925. Podle *Turek 1946a*.

62 Dražičky (*Beneš – Lutovský v tomto svazku*), Jerusalem (*Hanáková – Lutovský 1992, 4*), Kožlí u Orlika (*Dobíšková – Hanáková 1998*). Problematičtější situace je u dodatečných pohřbů do mohyl v Pňovicích (*Turek 1946b; týž 1948*), kde podle – ve své době ojedinělého – antropologického rozboru (*Vlček 1948*) z pěti koster s určitelným pohlavím byly dvě ženy a dva muži pohřbeni hlavou k západu a pouze jeden muž hlavou k východu. Toto určení je ovšem v rozporu s výskytem milodarů, kdy okrasy doprovázely všechny hroby s orientací Z–V a naopak chyběly u jediného pohřbu s orientací opačnou.

63 To, že nemusí jít o pravidlo bez výjimky, může dokládat (patrně) dodatečný kostrový pohřeb uložený hlavou k západu do žárové mohyly VII na Lomci u Nestanic (*Jansová 1926, 225*). Podle dodatečného antropologického posudku jde o pohřeb muže (*Hanáková – Lutovský 1992, 5*).

Obr. 65. Hlohovičky (nahore, výzkum 1922) a Pňovice (vpravo, výzkum 1939). Kamenné obložení kostrových pohřbů na úrovni okolního terénu. Archiv autora.

setkáváme jak s orientací všech pohřbů v západovýchodním směru, tak i s orientací nejednotnou.⁶⁴ Hrobů pod mohylami v severovýchodních Čechách se tato zvyklost nedotkla, přesto nelze patrně činit zásadnější závěry o příslušnosti mohylového pohřebiště v Černých Budech u Sázavy k jihočeským mohylám (Turek 1956, 114–115) jen ze stručného údaje o dvou kostrách ležících hlavou k západu a jedné k severovýchodu.

Přestože se uložení nespáleného těla v natažené poloze neslučuje s relativně malou mohylou kruhového půdorysu, je ukládání nespálených těl na úroveň okolního terénu poměrně rozšířeným zvykem; krajní partie těla se v případě nižších násypů ocitají často i velmi blízko povrchu mohyly. Vzácně se v mohylách setkáváme s kamennými úpravami v podobě částečného či úplného obložení kostry, jako tomu bylo u již zmíněného dodatečného (?) pohřbu na Lomci u Nestanic (viz obr. 3: vpravo dole; Jansová 1926, 225), na Holém vrchu v Prachovských skalách v mohyle XII s ostruhami (obr. 64; Turek 1946a, 92–93) nebo na jednom z našich nejmladších mohylových pohřebišť v Tušovicích (viz obr. 2; Lutovský – Smejtek 1988, 153). Obložení pohřbu na úrovni terénu je doloženo i v Hlohovičkách a u dodatečných pohřbů v Pňovicích (obr. 65). Vcelku výjimečné užití kamenné skříňky pro dodatečný dětský pohřeb v pravěké mohyle v Rovné (viz dále) je patrně zdůvodnitelné kamenitou strukturou mohylového pláště: snazší nežli vykopání jámy bylo v tomto případě sestavení hrobové schránky z uvolněných kamenů.

Od pohřbů na původní úrovni terénu k pohřbívání v hlubších hrobových jámách vede snad cesta přes jakousi přechodnou fázi v podobě mělkých jam či zahluobenin mísovitého tvaru, doložených ve dvou kostrových mohylách v Dražičkách (Beneš – Lutovský v tomto svazku) a s výhradami i ve zmíněné birituální mohyle I/9 v Kozlí u Orlika (viz obr. 62), kde je ovšem stejně tak možné, že jde o dodatečně zapuštěný kostrový pohřeb do staršího násypu s žárovými pohřby. Problematickou se nejen v tomto ohledu jeví také interpretace mohyly XV v Prachovských skalách – Holém vrchu (obr. 66; Turek 1946, 94–102), kde uprostřed násypu s dřevěným pravoúhlým rámcem spočivaly nad sebou dva ženské kostrové pohřby, jeden na úrovni terénu, druhý, se zvláště bohatou výbavou, pod ním, v hrobové jámě hluboké asi 60 cm. Zahluobený hrob je tedy starší či současný s pohřbem na úrovni terénu. Zatímco R. Turek jako autor výzkumu považoval hroby za související s budováním mohyly, H. Preidel (1964,

64 Do první skupiny patří Drouzetice na Strakonicku (Dubský 1925b; Lutovský 1993b, 3, tab. 15: 3–12) a Radětice u Příbrami (Olmerová 1959), a do druhé pak Bělčice na Blatensku, spjaté ovšem možná s mohylovým ritem (Lutovský 1990b), a o něco mladší Hořejany na Příbramsku (Kabát 1950). Ze čtyř kostrových hrobů (pátým byla údajně mohyla) v Bělčicích byly dva pohřby orientované k západu vybaveny ženskými okrasami, ze dvou v opačné orientaci byl jeden bez milodarů a druhý obsahoval pouze nůž.

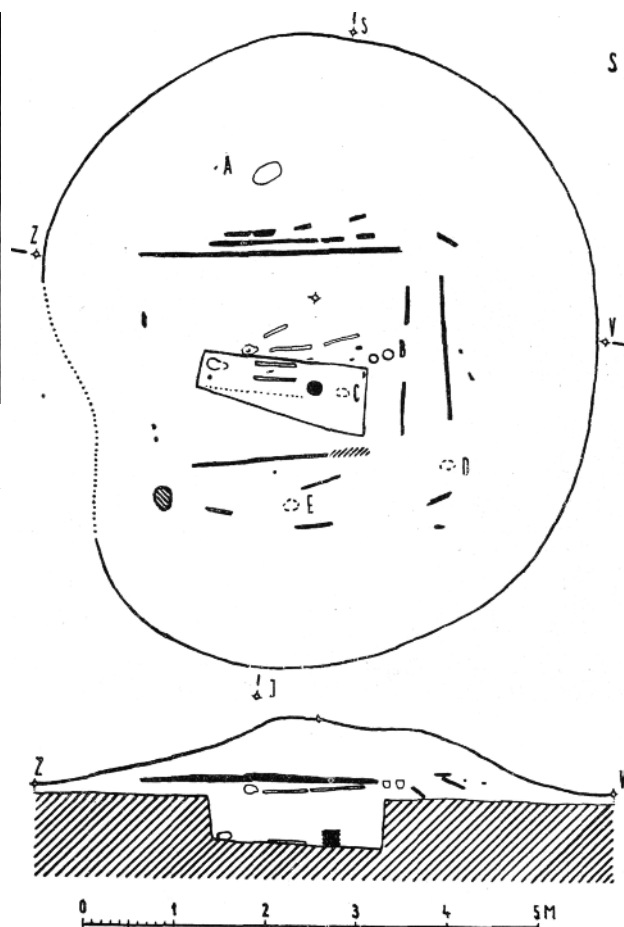

▲ Obr. 66. Prachovské skály – Holý vrch. Mohyla XV.
| Podle Turek 1946a.

26–27) se přikláněl k dodatečnému uložení obou kostrových pohřbů do původně žárové mohyly. Teoreticky by tak mohlo jít o podobnou situaci jako ve výše zmíněné mohyle I/9 v Kožlí, v případě Prachovských skal byla ovšem u dřevěného rámce nalezena pouze jediná spálená kůstka; poměrně pravděpodobný je její původ z pravěkého žárového pohřebiště předcházejícího pohřebišti raně středověkému, což mohou dokládat i zlomky pravěkých nádob na různých místech této mohyly. Uložení kostrového pohřbu na úrovni terénu, jeho poloha i rozmístění dvou nádob dovoluje v tomto případě spíše úvahy o jeho přímé souvislosti se stavbou mohyly.

Kostrové pohřby uložené v hlubších hrobových jámách pod nízkými mohylami jsou v českém prostředí vzácné. Známe je např. z Hlohoviček, kde dosahovaly hloubky až 80 cm od úrovně terénu (obr. 67), či z Prachovských skal – z pohřebiště na Holém vrchu, kde je vlastně díky kompletnímu prozkoumání nejvýrazněji dokumentován celý vývoj raně středověkého mohylového pohřbívání (Turek 1946a, 78–113). V jihočeském prostředí je v podstatě přibližují jen stručné zmínky o výkopech na konci 19. století v Tušovicích.⁶⁵

Otázkou je, co skrývají nezkoumané okrajové části velkých mohylových pohřebišť. Upozornit lze například na malé mohyly, dnes již víceméně nezřetelné, na východním okraji mo-

Obr. 67. Hlohovičky. Kostrový hrob v jámě pod mohylou.
Výzkum 1922. Archiv autora.

⁶⁵ Podle dobového svědectví zde „shledáno také, že čím nižší byla mohylka, tím hlouběji pod úroveň vrchu bylo tělo uloženo, pod jednou mohylkou byla kostra asi 1 m hluboko pod úrovní uložena“. (F. Hykeš: *Kostrové hroby z doby hradištné u Tušovic*, rkp. neotištěné verze článku pro *Památky archeologické* v archivu Oddělení pravěku a antického starověku NM, cit. podle *Lutovský – Smejtek 1988*, 151).

hynlíku v Dražičkách. Přechod mezi mohylovým a plochým pohřbíváním dokládá nejspíš pohřebiště v Tušovicích,⁶⁶ jak už ale bylo několikrát konstatováno, zdejší nedokumentované staré výkopy neposkytly dostatek potřebných informací. Ještě problematičtější je situace v nepříliš vzdálených Bělčicích na Blatensku, kde vedle údajně žárové mohyly byly odkryty čtyři ploché hroby (s rozdílnou orientací skeletů patrně podle pohlaví) a několik výrazných kumulací spálených dřev.⁶⁷ Nejasná je tu nejen sama existence mohyly, problém činí i výrazný chronologický rozdíl mezi nádobou z mohyly (?), kterou lze klást téměř s jistotou do starohradištního období, a výbavou kostrových hrobů náležející až konci 9. a počátku 10. století (*Lutovský 1990b*).

Prozatím otevřenou otázkou zůstává chronologický vztah geograficky blízkých, rituálně však zčásti odlišných pohřebišť s nespálenými těly v regionu středního Povltaví; vedle výše zmíněných Tušovic s plochými i mohylovými kostrovými hroby, jsou tu Pňovice s dodatečnými kostrovými pohřby do starších žárových mohyl, Kožlí s mohylami s primárními kostrovými pohřby i dodatečným kostrovým pohřbíváním a konečně ploché kostrové pohřebiště v Radčicích s výraznými kamenitými rovy (*Olmerová 1959*). Pokud by uvedená pohřebiště byla alespoň částečně současná, může to ukazovat na již zmíněnou existenci odlišně pohřbívajících populací, v tomto případě dokonce na rozsahem poměrně omezeném teritoriu.

Většina českých mohylových pohřebišť ovšem do stadia kostrových hrobů v jamách pod mohylami již nedospěla a prostor starých pohřebišť byl ještě předtím patrně opuštěn – na rozdíl od Moravy, kde byla dokonce zaznamenána největší koncentrace tohoto typu hrobu na celém území západních Slovanů. Tamější převaha kostrových mohylníků a častý výskyt hlubokých hrobových jam pod nižšími násypy vyplynuly patrně z časnějšího přechodu k pohřbívání nespálených těl, a tedy z delší koexistence mohylového a kostrového pohřbívání. V Čechách bylo období kostrového pohřbívání do mohyl (zčásti ovšem dodatečného) patrně mnohem kratší. Výraznější podíl kostrových mohyl na některých pohřebišťích (např. v Kožlí u Orlika, předpoklad v Dražičkách) lze vysvětlit i tím, že mohyla s nespáleným tělem představuje individuální hrob, mohyla žárová hrob vícenásobný.

9. Dodatečné pohřbívání do pravěkých mohyl

Dodatečné raně středověké pohřby do soudobých mohyl dokládají většinou kontinuitu pohřbívání v rámci rodiny či širší komunity – u žárových pohřbů víceméně jednoznačnou, u mladších kostrových pravděpodobnou. Jev zčásti odlišný může představovat ukládání pohřbů do pravěkých mohyl. I ty byly jistě raně středověkým obyvatelstvem chápány jako hrobové monumenty, nelze vyloučit, že všechny mohyly v určitém teritoriu mohli Slované považovat za hroby svých vlastních předků.⁶⁸ V jižních Čechách jde o jev spjatý především s mohylami halštatskými,⁶⁹ které se v raném středověku zachovaly v monumentálnější podobě, nežli mohyly z doby bronzové (*John – Michálek 2021, 220*). Bohužel jde ve většině případů o starší, výrazněji nedokumentovaná zjištění; pouhé slovní konstatování o existenci dodatečného žárového pohřbu je v ideálních případech doplněno dochovanými artefakty. V jižních Čechách jde např. o nálezy z Netolic (*Michálek 2017, 248*) či Zběšic (*Fröhlich 1998, 225–226*), z východ-

66 „... když již nasypaných hrobů se nedostávalo, hledány byly hroby pod nepatrnými vlnkami, kde jen ploché kameny nad zemí vyčnívaly, až konečně poznáno, že při cestě leží hroby v řadách.“ (F. Hykeš: Kostrové hroby z doby hradištné u Tušovic, rkp. neotištěné verze článku pro Památky archeologické v archivu Oddělení pravěku a antického starověku NM, cit. podle *Lutovský – Smejtek 1988, 151*).

67 I když jde o výzkum z doby o čtyři desítky let mladší než v případě Tušovic, je úroveň dokumentace v zásadě ještě horší.

68 Příkladem mohou být hroby na katastru Údraže na Písecku: raně středověké mohylové pohřebiště v poloze Pálčice a asi 950 m vzdálená halštatská mohyla s dodatečným raně středověkým žárovým pohřbem.

69 Výjimkou, byť vzhledem k nedokumentovaným výkopům poměrně nejasnou, mohou být středobronzové mohyly ve Zběšicích na Písecku. Tamní nálezy dvou raně středověkých nádob (jedna, získaná v r. 1917, údajně s popelem) mohou ale pocházet jak z mohyl pravěkých, tak není vyloučena ani datace některých násypů do raného středověku (*Fröhlich 1998, 225–226*).

ních Čech lze zmínit Stračovskou Lhotu na Královéhradecku, kde ze svrchních částí mohyl z doby bronzové pocházejí nálezy raně středověké, včetně keramické lahve (Turek 1956, 126).⁷⁰ Podrobnější informace podal B. Dubský o již několikrát zmiňovaném dodatečném pohřbu do halštatské mohyly v Údraži na Písecku, při jejímž povrchu (v hloubce asi 10 cm) byly nalezeny dvě nádoby, z toho jedna se spálenými kostmi a dvěma bronzovými okrasami u dna (Dubský 1930a). U některých starších výzkumů je navíc ne vždy zcela jasné, zda jde o mohyly pravěké, či raně středověké. Zajímavé, bohužel však rovněž podrobněji nedokumentované jsou dodatečné pohřby v Dražičkách (Turek 1958, 11–12), zjištěné jak ve zdejších mohylách pravěkých, tak v raně středověkých, které na ně plynule navázaly; mohylník tak patrně byl raně středověkou komunitou chápán jako jedno pohřebiště, jeden kultovní prostor. Nálezy raně středověké keramiky z vrchních vrstev pravěkých mohyl jsou konečně známy i ze západních Čech (stručné shrnutí Doubová 1990, 31), kupříkladu na středo- až mladobronzovém mohylníku v Plzni – Nové Hospodě byla zaregistrována asi 40 cm hluboká oválná jamka s popelovitou výplní a hradištní keramikou (Jilková 1958, 31).

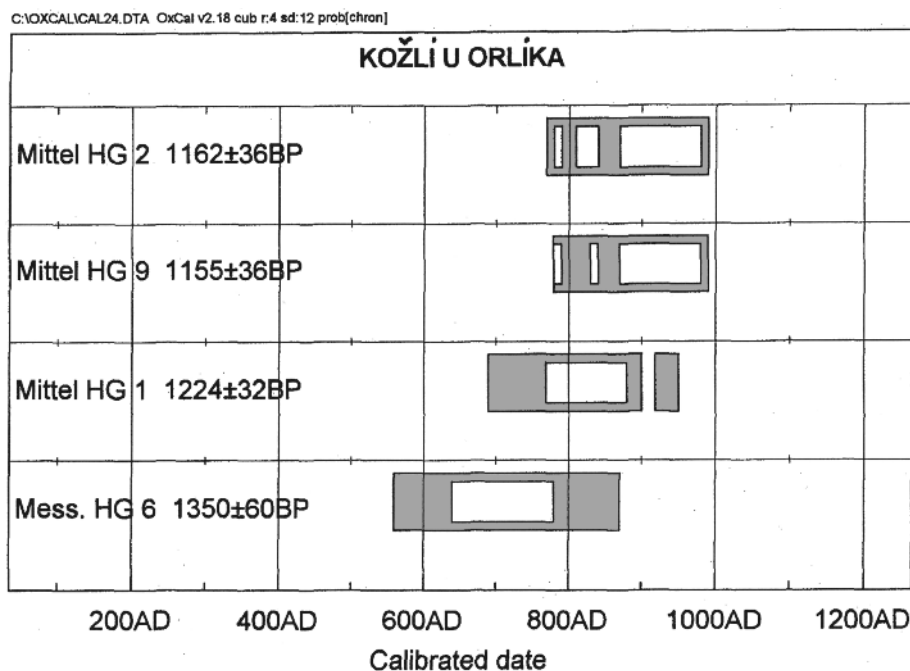
Obr. 68. Rovná. Kamenná skříňka s raně středověkým dětským pohřbem v plášti halštatské mohyly. Podle Chytráček 2021.

Dodatečné pohřby nespálených těl do pravěkých mohyl jsou známé z různých částí Čech, jde ale opět o zjištění staršího data bez náležité opory v dokumentaci, někdy není ani zřejmé, zda jde o pravěké, či starší raně středověké mohyly. Upozornit lze především na již v jedné z úvodních kapitol zmiňované kostrové hroby z 10. století na středočeských pravěkých mohylnících ve Velké Dobré na Kladensku a v Chýnovském háji u Libčic (Sláma 1977, 67–88, 171). Zatímco u takto starých hrobů by ještě bylo možné uvažovat o vědomém vztahu k mohylám jakožto hrobům předků, méně pravděpodobné je to v případě kostrových hrobů mladších, z konce 11. a 12. století, ve východočeských Petrovicích a Vysokém Újezdě nad Dědinou. Zvláště druhou z lokalit s pohřbem vybaveným velkými záušnicemi z pokročilého 12. století nelze už patrně s mohylovým ritem spojovat vůbec (Hejhal – Lutovský 2012).

Jediným moderně zkoumaným dodatečným raně středověkým pohřbem do pravěké mohyly je kostrový hrob dítěte v Rovné na Strakonicku. Ve skříňce vyskládané z kamenů pláště velké halštatské mohyly (obr. 68) spočivaly kosti novorozence datované radiouhlíkovou metodou do intervalu 882–989 AD (Chytráček 2021, 103–104; Kyselý – Světlík 2021, 166). V tomto případě – i s přihlédnutím k nálezu zlomku raně středověké keramiky na jiném místě kamenného pláště – lze snad vysvětlení hledat nejen v chápání velké pravěké mohyly jako hrobu předků, ale kupříkladu i jako vizuálně nápadného kultovního prostoru primárně nefunerálního charakteru.

Obtížněji řešitelnou problematiku představují izolované (?) nálezy mladohradištních záušnic ve starších, pravěkých i raně středověkých mohylách v jižních Čechách. Svou masivností a větším průměrem se tyto exempláře řadí minimálně do poloviny 11. století. Nález tohoto typu pochází například z pravěké mohyly v Putimi (Fröhlich 1997, 178) či ze zcela zničených raně středověkých mohyl v Ratajích u Bechyně (Hraše 1865, 221; Turek 1958, 40), kde dokonce jedna ze záušnic svým průměrem téměř 5 cm ukazuje minimálně až na 12. století; údajně měla být uložena v nádobě v kamenném obložení. Ne vždy je plně akceptovatelné vysvětlení v podobě dodatečných pohřbů, a tedy nedochování kosterních zbytků; bohužel jde ve všech případech pouze o stručně popsaná a blíže nedokumentovaná zjištění. Není vyloučeno, že obdobný jev představuje i honosný raně (?) středověký prsten z velké eneolitické mohyly ve středočeské Lichocevsí (Sláma 1977, 71).

70 Stejně jako v případě Zběšic jde patrně o pohřebiště s násypy pravěkými i raně středověkými.

Obr. 69. Kožlí u Orlika. Radiouhlíkové datování dřevěných konstrukcí v mohylách (shora) I/2, I/9, I/1 a I/6. Menší obdélníky – pravděpodobnost 68,2 %, šedé obdélníky pravděpodobnost 95,4 %. Podle Görsdorf 1998.

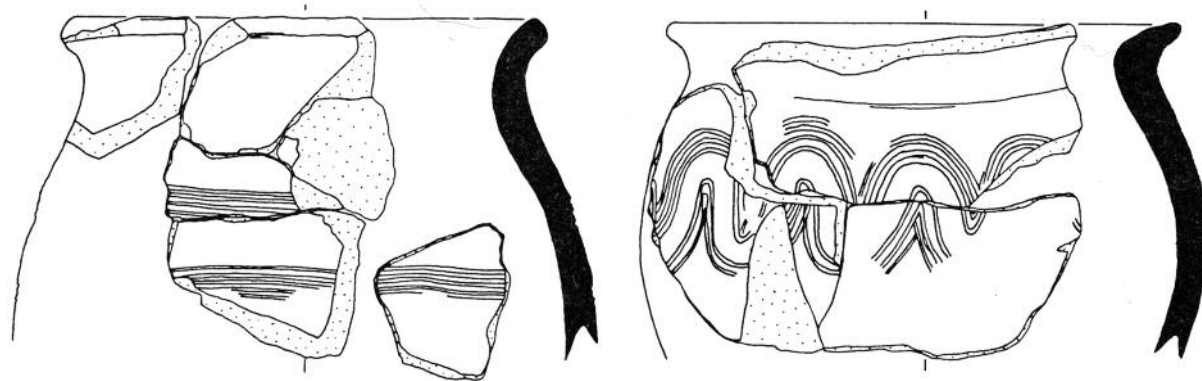
10. Poznámky k chronologii

Radiouhlíková data související se stavbou mohyl jsou z území Čech doposud k dispozici jen z Kožlí u Orlika. Analýza tamějších vzorků proběhla ovšem už na samém počátku devadesátých let minulého století a její možnosti byly oproti dnešku výrazně determinované, a to nejen vzhledem k potřebě velkého množství zuhelnatělého materiálu, náchylnějšího ke kontaminaci (k radiouhlíkovému datování mohyl v Kožlí podrobně *Lutovský 1996b*; *Görsdorf 1998*). Získaným širokým chronologickým intervalem je tudíž možno přiznat jen omezenou váhu; na tomto místě jsou zmiňovány víceméně bez komentáře, spíše z důvodů úplnosti zde shromážděných údajů o datování mohyl. Ze tří mohyl (I/1, I/2, I/9) byly analyzovány vždy dva až tři vzorky pocházející z téže pravoúhlé dřevěné konstrukce, v případě čtvrtého násypu (I/6) byl jeden vzorek vyloučen pro kontaminaci, a mohyla tak poskytla pouze jedině datum bez možnosti porovnání. Vícenásobná data z ostatních tří mohyl umožnila stanovit přesvědčivější středové hodnoty; výsledky jejich následné kalibrace zachycuje *obr. 69*. Každopádně ovšem jde o značně široké intervaly, kladoucí budování žárových mohyl na této lokalitě do 7. až 10. století; s ohledem na artefakturní náplň mohyl, velikost pohřebiště i předpokládaný vývoj zdejšího pohřbívání lze přitom žárové mohyly v Kožlí omezit maximálně na dobu pokročilejšího 8. a 9. století.

Stanovení počátků nasypávání mohyl v Čechách, spojených s identifikací nejstarších raně středověkých násypů, zůstává značně nejisté. Do mohyl se s velkou pravděpodobností nepohřbívalo v časné slovanském období,⁷¹ respektive po archeologické stránce pro to chybí přesvědčivé doklady. Několik případů údajných mohyl z tohoto časového horizontu v Čechách, uváděných v odborné literatuře, vzniklo především mylnými interpretacemi odkrytých objektů, případně chybným kulturním zařazením keramických nálezů (cf. *Lutovský 2010*).⁷² Zčásti bylo praktikováno ukládání uren pod úroveň terénu,

71 Ani z jiných částí středovýchodní Evropy neznáme mohyly nositelů kultury s keramikou pražského typu. Nutno ovšem podotknout, že dosud nejstarší pohřeb ve stredo-evropském okruhu raně středověkých mohyl spojovaných se slovanským etnikem je primární hrob 01 v mohyle 15 v dolnorakouském Berhardsthalu s radiouhlíkovým i archeologickým datováním už do prvních dvou třetin 7. století. Další pohřeb do téhož násypu náleží ale až době o sto let mladší (*Macháček 2019, 69*; *Macháček – Milo 2019*).

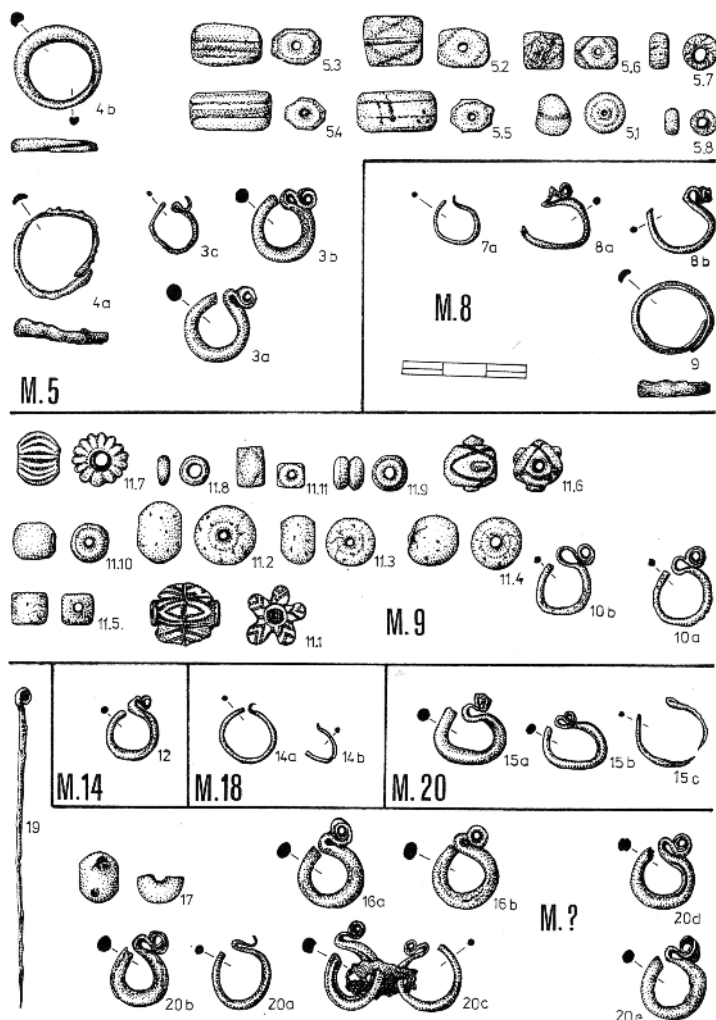
72 Vedle domnělých (?) fragmentů keramiky pražského typu v Nadslavi a patrně i v Prachovských skalách jde především o „mohyly“ v Zákolanech na Kladensku (*Šolle 1985*). Tento nález sice do časné slovanského období patří, jeho interpretace jako hrobového místa je ale v zásadě mylná (podrobně *Lutovský 2010, 266–267*).

Obr. 70. Dvakačovice. Mohyla 9. Typologicky nejstarší keramický nále z českých raně středověkých mohyl. Podle Frolík 1988.

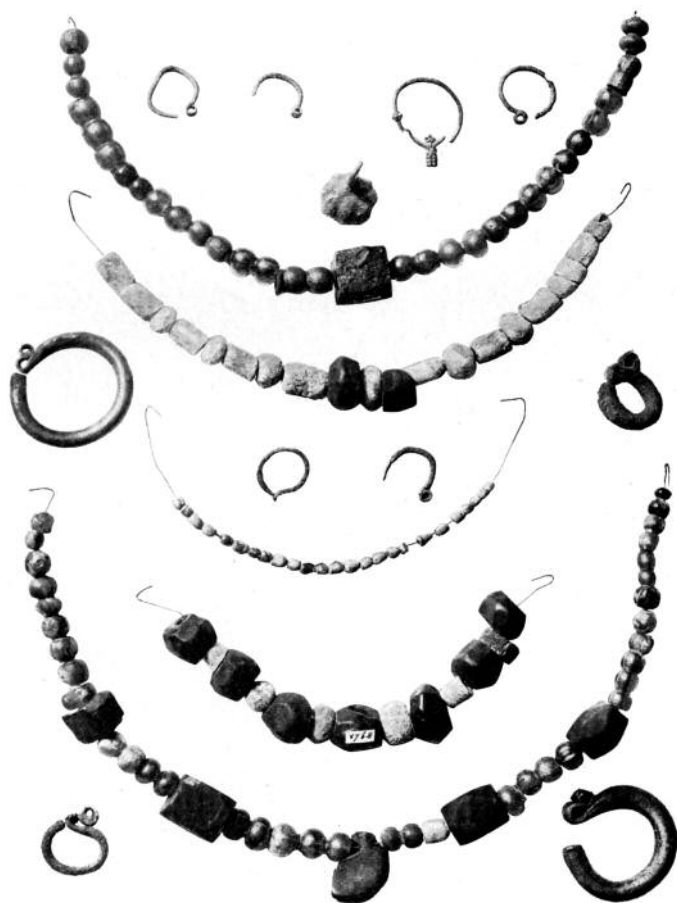
byť z Čech – na rozdíl kupříkladu od jižní Moravy – jsou jámové popelnicové hroby kultury pražského typu známe jen sporadicky a převážně jednotlivě. I pro tento časový úsek je ovšem možné uvažovat také o odlišných, archeologicky neidentifikovatelných způsobech nakládání s ostatky,⁷³ tak jak to lze ostatně předpokládat u „nemohylové“ části populace Čech i v 8. a minimálně ještě první polovině 9. století.

Vyjma nově identifikovaných kovových součástí opaskových garnitur, spadajících výrobou zhruba do druhé poloviny 8. století (v živé kultuře ovšem jistě přetrvávající minimálně do prvních desetiletí 9. věku), se lze v případě žárových mohyl po artefaktuální stránce opírat téměř výlučně o keramiku, která přesnější zařazení nedovoluje. To, že hrnce sloužily k obřadním úkonům, může sice svádět k optimistickému pohledu na jejich přítomnost v živé kultuře, situace je však komplikovaná tím, že většina mohyl patrně představuje vícenásobný hrob – i v rámci jednoho běžného násypu se setkáváme s různými způsoby uložení spálených kostí. Také keramika v jedné mohyle tedy může zastupovat širší chronologické spektrum. Na základě dosud nalezených keramických artefaktů snad lze počátky mohy-

Obr. 71. Hlohovičky. Šperky a okrasy z kostrových mohyl. Podle Lutovský – Tomková 1994.

73 Archeologicky nerozpoznatelné pohřbívání části populace z konce 6. a většiny 7. století může podporovat i dosavadní absence příslušných hrobových nálezů v širším okolí rozsáhlé sídlištní aglomerace v Roztokách u Prahy (k lokalitě především Kuna – Profantová a kol. 2005; Kuna et al. 2013).

Obr. 72. Tušovice. Část výbavy kostrových hrobů pokrývající v podstatě celé 10. století. Podle *Piř 1909*.

stupně tedy převládá význam vnějšího označení nad významem rituálním. Patrně vlivem postupující christianizace a nástupem plochých řadových pohřebišť mohylové pohřbívání zaniká, většinou už v první, výjimečně ve druhé polovině 10. století. Nejmladším dosud známým českým mohylníkem jsou Hlohovičky (*Lutovský – Tomková 1994*), zasahující svými nejpozději nasypnými mohylami až ke sklonku 10. století (*obr. 71*). Takto pozdní datování se týká i pohřebišť v Tušovicích (*obr. 72*) s doloženým kontinuálním přechodem od mohyl k plochým hrobům. Na rozdíl od lépe dokumentovaného výzkumu v Hlohovičkách však tamější výkopy z konce 19. století poskytly jen kusé informace. Dodatečné pohřby do východočeských mohyl v Petrovicích a Vysokém Újezdě nad Dědinou, datované do pokročilého 11. a do 12. století, již patrně nevykazují kontinuitu s mohylovým ritem; vzhledem k charakteru „výzkumu“ obou lokalit jsou ovšem případné závěry dosti omezené (*Hejhal – Lutovský 2012*).

lového pohřbívání v Čechách klást široce kolem poloviny 8. století.⁷⁴ Základním – a s přihlédnutím k nejistotám ohledně chronologie keramiky starší a počínající střední doby hradištní – i dostatečně širokým chronologickým intervalem nasypávání žárových mohyl v raně středověkých Čechách je 8. a 9. století, kam je možno bezpochyby zařadit i většinu mohyl dosud nezkoumaných. Část nejmladších mohyl budovaných pro pohřby nespálených těl tento interval jistě překračuje, rozhodně to pak platí o dodatečných kostrových pohřbech ukládaných do mohylových násypů možná až do konce 10. století, výjimečně – a snad již mimo mohylový rituál – i později.

Zatímco na datování ani příčiny počátku mohylového pohřbívání nepanuje shodný názor (k tomu *Lutovský 2010*, 269–270), jeho vyznění, tedy opačný chronologický pól, je co do důvodů relativně jasnější. V důsledku společenských a ideových změn je nejprve opuštěn žarový ritus, v jižních Čechách možná o málo později než na severovýchodě země, každopádně nejpozději kolem přelomu 9. a 10. století – byť výjimky existují. Z mohylových násypů postupně mizí stopy rituálu a mohyla se stává výraznějším rovem nad lidskými ostatky – po-

74 Byť jde jistě zčásti o subjektivní dojem, jako jeden z nejstarších keramických nálezů z raně středověkých mohyl v Čechách se za současného stavu bádání jeví fragmenty nádob z východočeských Dvakačovic (*obr. 70*; *Frolík 1988*, zvláště *obr. 4*), kde lze jistě uvažovat i o výrazně vyšším stáří.

Seznam raně středověkých mohylových pohřebišť v Čechách⁷⁵

1. **BAŠNICE (okr. Jičín):** 8 až 10 mohyl, starší údaje o střepech. Lit.: *Turek 1956*, 104; *Ulrychová 2007*, 493.
2. **BECHYŇSKÁ SMOLEČ (okr. Tábor):** 50 až 60 mohyl uspořádaných do čtyř řad ve směru západ–východ, zkoumáno asi pět žárových před polovinou 20. století. Lit.: *Turek 1958*, 43–45 (jako Všechlapy); *Maxová – Menšík 2011*.
3. **BĚLČICE (okr. Strakonice):** Údajně jedna mohyla na plochem (?) kostrovém pohřebišti z konce 9. a 1. poloviny 10. století, zkoumaná 1934, snad žárová, nádobka uložena na kamenném podkladu. Lit.: *Turek 1958*, 9; *Lutovský 1990b*.
4. **BĚSTVINY (okr. Rychnov nad Kněžnou):** Asi 100 mohyl, zkoumány čtyři před polovinou 20. století, žárové, pohřebiště z větší části patrně pravěké. Lit.: *Turek 1956*, 104–106.
5. **BEZDĚČÍN (okr. Tábor):** Asi 25 mohyl v západovýchodních řadách, ze starších výzkumů (jedna žárová mohyla) žádná výraznější zjištění, vzhledem k řadovému uspořádání patrně raný středověk. Lit.: *Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 22–23.
6. **BEZDĚDOVICE (okr. Strakonice):** Dvě malá pohřebiště o třech a šesti mohylách, některé zkoumány počátkem 20. století, žárové. Větší množství kamene, střepy a spálené kosti při povrchu mohyly. Lit.: *Siblík 1905*, 579–580; *Turek 1958*, 11 (ve starší literatuře zčásti jako Dobšice); *Michálek – Fröhlich 1979*, 15.
7. **BEZEMÍN (okr. Tachov):** Přes 50 mohyl, jedna zkoumána v r. 1934, čtyři v letech 1949 a 1950 a další čtyři v letech 1989 a 1990, žárové, větší množství keramiky, dva železné nože, dřevěné konstrukce, výrazné zastoupení kamene. Lit.: *Kudrnáč 1951*, 185–188; *Turek 1962*; *Svobodová 1992*; *táž 1995*; *Metlička – Svobodová v tomto svazku*.
8. **BOJETICE (okr. Mladá Boleslav):** Dochováno pět mohyl v západovýchodní řadě (původně dvě skupiny), jedna zkoumána ve 30. letech 20. století, spodní násyp, střepy, spálené kosti. Lit.: *Turek 1956*, 106–108.
9. **BOLETICE (okr. Český Krumlov):** V poloze **Kraví Hora** 11 většinou porušených mohyl rozptýlených do několika skupin. V poloze **Mravenečník** tři mohyly, zkoumány dvě žárové ve 20. letech 20. století, mělká jamka s popelem, střepy, nádoba. Lit.: *Turek 1958*, 9; *Michálek – Zavřel 1996*, 38–39.
10. **BUDKOV (okr. Prachatice):** 23 mohyl v řadách, zkoumány tři žárové mohyly, množství kamene a spáleného dřeva, střepy, spálené kosti. Lit.: *Dubský 1925a*; *Michálek – Fröhlich 1987*, 17–18.
11. **ČERNÉ BUDY (okr. Benešov):** 14 mohyl, řadové uspořádání, výrazné zastoupení kamene, prozkoumány tři kostrové a jedna patrně žárová, kostry v jamách, kamenné obložení, dřevo, ve výbavě ocílka, vědro. Lit.: *Turek 1956*, 114–115 (jako Mělník).
12. **ČERNĚTICE (okr. Strakonice):** 14 mohyl v kratších řadách, většina zkoumána, spálené kosti, střepy, při okraji jedné mohyly esovitá záušnice. Lit.: *Dubský 1932*; *Michálek 1985*.
13. **ČERVENÝ ÚJEZDEC (okr. České Budějovice):** Přes 90 mohyl v pravidelných řadách, zkoumáno pět žárových, keramická nádoba. Lit.: *Turek 1958*, 11; *Militký – Zavřel 1998*, 408; *Kovář 2006*; *John – Kučera v tomto svazku*.

75 Seznam obsahuje i některá dosud archeologicky nezkoumaná pohřebiště, jejichž hypotetické zařazení do raného středověku vyplývá pouze z vnějších znaků (řadové uspořádání, příkopy kolem mohyl). Zařazení jsou i východočeské lokality s indiciemi přítomnosti již zcela odstraněných mohyl. V rámci objektivit je nutno přiznat, že je zde obsaženo i několik lokalit nejistých či sporných z jižních a východních Čech, nejsou tu naopak uvedena nejistá pohřebiště z oblastí mimo regiony s mohylami.

14. **DAŠICE (okr. Pardubice):** Plošný odkryv zachytil obvodové příkopy rozoraných raně středověkých mohyl. Lit.: *Zavoral 2022; Hejhal et al. v tomto svazku.*
15. **DOBRONICE U BECHYNĚ (okr. Tábor):** Asi 19 mohyl ve třech řadách v orientaci západ–východ, zkoumána jedna mohyla. Lit.: *Turek 1958, 9 (jako Dobřejice); Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010, 30.*
16. **DOBŘEJOVICE (okr. České Budějovice):** Pět mohylových pohřebišť. **Baba:** 13 raně středověkých mohyl ve dvou řadách. Lit.: *Militký – Zavřel 1998, 399–400; Beneš – Michálek – Zavřel 1999, 33, John – Ciglbauer v tomto svazku.* **Jindřiška:** 25 mohyl v pěti řadách, nezkoumáno, podle tvaru a uspořádání násypů evidentně raný středověk. Lit.: *John – Ciglbauer 2018.* **Osiková:** Rozsáhlé pohřebiště v poloze Osiková, 78 mohyl v osmi západovýchodních řadách, nezkoumáno, nejspíše raný středověk. Lit.: *Militký – Zavřel 1998, 400; Beneš – Michálek – Zavřel 1999, 37.* **U Dřevěnkáře:** 15 mohyl (starší údaj hovoří o 40), zčásti v západovýchodní řadě, prokopány tři mohyly, patrně raný středověk, zčásti snad i pravěk. Lit.: *Militký – Zavřel 1998, 398; Beneš – Michálek – Zavřel 1999, 29.* **Vobůrka:** Asi 39 mohyl v řadách, prokopány dvě mohyly, nálezy keramiky se nedochovaly. Z nových průzkumů pochází soubor kování avarského a karolínského stylu. Lit.: *Militký – Zavřel 1998, 400; Beneš – Michálek – Zavřel 1999, 40; John – Ciglbauer v tomto svazku.*
17. **DOLNÍ CHRÁŠŤANY (okr. Prachatice):** 10 mohyl ve dvou nepravidelných řadách západovýchodní orientace, nezkoumáno. Lit.: *Michálek – Fröhlich 1987, 18.*
18. **DOMANICE (okr. Strakonice):** Osamocená mohyla, žárová, střepy, spálené kosti. Lit.: *Turek 1958, 11; Michálek – Fröhlich 1979, 19.*
19. **DRAHOTĚŠICE (okr. České Budějovice):** 24 mohyl v pravidelných západovýchodních řadách, nezkoumáno, pravděpodobně raný středověk. Lit.: *Beneš – Michálek – Zavřel 1999, 36.*
20. **DRAŽIČKY (okr. Tábor):** Asi 80 mohyl (zčásti pravěkých) v pravidelných západovýchodních řadách, menší násypy nakupeny při východním konci, zkoumáno několik žárových a dvě kostrové mohyly, v žárových mohylách keramika, přeslen, u kostrových pohrbů keramika, ocílka. Ze zničené mohyly pocházejí esovité záušnice. Lit.: *Turek 1958, 11–12; Beneš 1985a; Menšík 2013b; Beneš – Lutovský v tomto svazku.*
21. **DRUNČE (okr. Jindřichův Hradec):** 14 mohyl v západovýchodních řadách, zkoumána jedna žárová, střepy, výrazné zastoupení kamenů, dřevěná konstrukce. Lit.: *Beneš 1985b; Menšík 2013a, 7.*
22. **DVAKAČOVICE (okr. Chrudim):** Dvě skupiny mohyl, u větší z nich (asi 45 násypů) datování nejisté, z menší skupiny o 10 mohylách zkoumáno pět v letech 1943–1944, žárové, kulové jamky, zlomky keramiky při povrchu. Lit.: *Turčan 1984; Frolík 1988.*
23. **HLOHOVIČKY (okr. Rokycany):** 21 mohyl, všechny zkoumány v roce 1922, 1 žárová, ostatní kostrové, kostry na úrovni terénu i v jamách, obložení kameny, dřevěná konstrukce, poměrně bohatá hrobová výbava (keramika, šperky, vědra, ocílka). Lit.: *Turek 1958, 12–17; Lutovský – Tomková 1994.*
24. **HOŘEJANY (okr. Příbram):** Dvě mohyly, zkoumána jedna žárová, keramika. Lit.: *Turek 1958, 17–18.*
25. **HRABĚŠÍN (okr. Kutná Hora):** Asi osm mohyl, zčásti zkoumáno v 19. století, žárové, dřevěné i kamenné konstrukce, keramika. Nepublikovaný revizní výzkum 1988 zjistil propálené vrstvy a pozůstatky kůlu. Lit.: *Čermák 1883; Turek 1956, 108–113; Tomášek 1999, 92.*
26. **HRADEC KRÁLOVÉ – SLEZSKÉ PŘEDMĚSTÍ (okr. Hradec Králové):** Plošný odkryv zachytil obvodové příkopy zhruba 12–15 rozoraných raně středověkých velkých mohyl táhnoucích se ve dvou řadách ve směru SZ–JV. Lit.: *Bláha – Horník 2015; Hejhal et al. v tomto svazku.*
27. **HUBENOV (okr. Strakonice):** Ze šesti mohyl zkoumány tři žárové, střepy, spálené kosti při povrchu. Lit.: *Dubský 1932 (jako Klinovice); Michálek – Fröhlich 1979, 21.*

28. **HVOŽDANY (okr. Tábor):** Raně středověké mohylové pohřebiště v poloze Na Blátě, celkem 44 mohyl v řadovém uspořádání. Ze starších výzkumů pocházejí intruze pravěké keramiky. Lit.: *Píč 1896*, 17–18; *Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 43–45; *Chvojka – Michálek 2011*, 28–29.
29. **CHLUM (okr. Strakonice):** Ze sedmi mohyl zkoumány dvě žárové, střepy, spálené kosti. Lit.: *Siblík 1905*, 579; *Michálek – Fröhlich 1979*, 21.
30. **CHOŤOVICE (okr. Kolín): Mirkovec:** 32 mohyl ve dvou skupinách, řadové uspořádání, většina prokopána v 1. čtvrtině 20. století, žárové i kostrové, včetně dodatečného pohřbívání, kostry na původní úrovni terénu, v žárových mohylách keramika, u koster esovitě záušnice, vědro, nádoba. Lit.: *Koudelka – Stocký 1923*; *Hellich 1925*; *Turek 1956*, 113–114; *Hejhal 2006*. **Žiželický les:** Asi 12 mohyl ve dvou řadách, pět zkoumáno v 19. století, žárové, snad raný středověk. Lit.: *Turek 1956*, 138 (jako Žiželice); *Švejcar – Křišťuf 2011* (jako Žiželice).
31. **JERUSALEM (okr. Příbram):** Zkoumáno 23 orbou silně poškozených mohyl, většina žárových, v několika i nespálené pozůstatky, keramika, vědro. Lit.: *Turek 1958*, 19–34; *Lutovský 2006a*, 152–159 (jako Konětopy-Jerusalem).
32. **KAMENNÝ ÚJEZD (okr. České Budějovice):** Osm mohyl, čtyři prokopány, střepy. Lit.: *Turek 1958*, 39 (jako Plavnice); *Militký – Zavřel 1998*, 400.
33. **KOCELOVICE (okr. Strakonice):** Z devíti mohyl prokopány čtyři žárové, početné keramické nálezy, spálené kosti při povrchu, v jedné mohyle patrně dodatečný kostrový pohřeb. Lit.: *Siblík 1905*, 573–579; *Turek 1958*, 34–35; *Michálek – Fröhlich 1979*, 25–26.
34. **KOŽLÍ U ORLÍKA (okr. Písek):** Prozkoumáno všech 12 mohyl ve dvou skupinách, kumulativní mohyly, žárové, kostrové i birituální, výrazné dřevěné konstrukce, stopy ohně, keramika, přesleny, skleněný korálek, u kostrových pohřbů vědro a keramická nádoba. Lit.: *Lutovský 1996a,c*; *týž 1998a,b*.
35. **KRTELY (okr. Prachatice):** Z asi 30 mohyl prokopány dvě žárové, dodatečný kostrový pohřeb s esovitými záušnicemi. Část mohyl pravěkých. Lit.: *Turek 1958*, 35–36; *Michálek – Fröhlich 1987*, 19.
36. **LEDENICE (okr. České Budějovice):** Z více než 50 mohyl v severojižním uskupení prozkoumáno 35 žárových, vrstvy spáleného dřeva, spálené kosti, střepy i celé nádoby, skleněné korálky, železo (šipka, srp), bronzové slitky. Lit.: *Poláček 1981*; *Thomová – Thoma 1996*.
37. **LÉKAŘOVA LHOTA (okr. České Budějovice):** Prozkoumáno všech sedm mohyl, ve dvou kostrové pohřby, další hrob i mimo mohylu, kostrové pohřby doprovázeny keramikou, vědrem, korálky, náušnicemi, ostatní mohyly bez nálezů. Lit.: *Turek 1958*, 36–37; *Lutovský 2006a*, 159–163.
38. **LHOTA U ČERNOŠÍNA (okr. Tachov):** Asi 16 mohyl, prokopány 2 žárové, kamenné jádro, vrstvy s uhlíky, keramika. Lit.: *Kudrnáč 1952b*; *Turek 1962*, 131–133.
39. **LIBČANY (okr. Hradec Králové):** Mezi kostrovými hroby rozkopávanými už od 19. století údajně i mohyla, z ní získána raně středověká keramika v r. 1954. Lit.: *Bláha – Horník – Novák 2016*, 121; ke kostrovým hrobům *Profantová – Lutovský 1996*; *Sklenář 2011*, 153–155.
40. **LIPOVICE (okr. Prachatice):** Skupina asi 13 mohyl v lese Luh, dvě z nich porušeny. Lit.: *Dubský 1925a*; *Michálek – Fröhlich 1987*, 19.
41. **LÍŠNICE (okr. České Budějovice):** Tři nezkoumaná pohřebiště. **Beran:** Přibližně 30 mohyl, většina z nich pravděpodobně raně středověkých. Lit.: *Beneš – Michálek – Zavřel 1999*, 48 (jako Líšnice – Na přísežné); *John – Ciglbauer v tomto svazku*. **Přisažný:** Asi 17 mohyl, tvar dvou z nich naznačuje raně středověký původ. Lit.: *Beneš – Michálek – Zavřel 1999*, 47. **U jedle:** 25 mohyl v řadovém uspořádání, pravděpodobně raný středověk. Lit.: *Beneš – Michálek – Zavřel 1999*, 34.

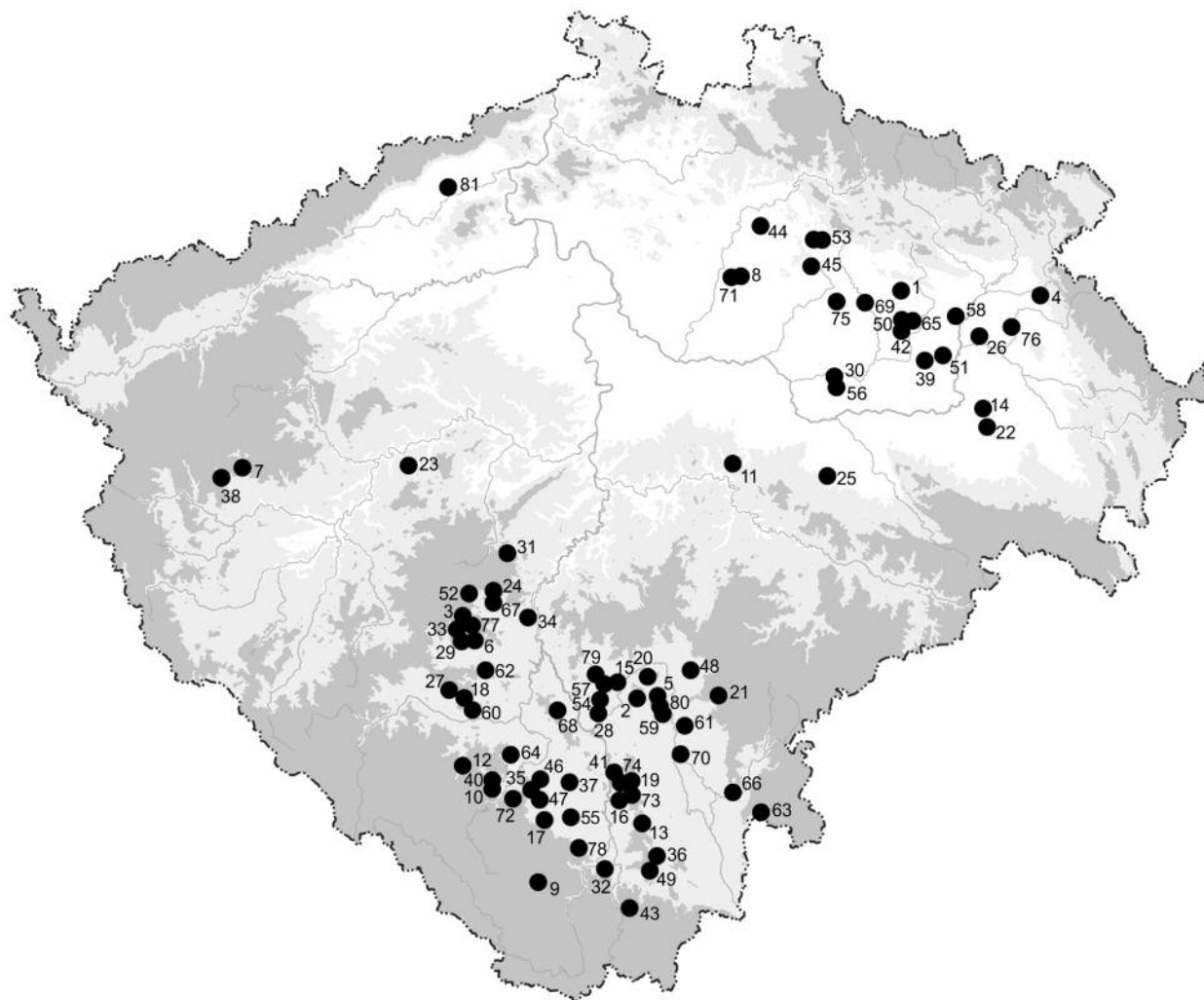
42. **LODÍN (okr. Hradec Králové):** Devět mohyl ve dvou řadách, zkoumány dvě žárové, popel, spálené kosti, snad raný středověk. Lit.: *Domečka 1925*, 43; *Turek 1956*, 114.
43. **MALČE (okr. Český Krumlov):** Asi 29 mohyl v řadách, zkoumáno několik žárových, spálené kosti, uhlíky, snad raný středověk. Lit.: *Turek 1958*, 9 (jako Besednice); *Michálek – Zavřel 1996*, 41.
44. **MUŽSKÝ (okr. Mladá Boleslav):** Sedm mohyl, zkoumána jedna žárová, železná přezka, patrně raný středověk. Lit.: *Šolle 1954*.
45. **NADSLAV (okr. Jičín):** Tři mohyly, zkoumána jedna rozlehlá, žárová, dřevěná konstrukce, zlomky keramiky. Lit.: *Turek 1956*, 115–119; *Ulrychová 2007*, 500–502.
46. **NESTANICE (okr. Strakonice):** Rozsáhlé pohřebiště na návrší Lomec, z více než 60 mohyl zkoumáno 11 žárových, jedna kostrová (dodatečný pohřeb?), kamenné i dřevěné konstrukce, spálené kosti, keramika. Lit.: *Jansová 1926*; *Dubský 1949*, 628–630; *Fröhlich 2005*.
47. **NETOLICE (okr. Prachatice):** Pohřebiště v lese Na Slouních, pravěk i raný středověk, celkem 19 mohyl ve čtyřech západovýchodních řadách. Lit.: *Fröhlich 1985*; *Michálek – Fröhlich 1987*, 21.
48. **NOVÁ VES U CHÝNOVA (okr. Tábor):** Sedm mohyl ve dvou řadách, podle tvaru mohylových násypů a jejich uspořádání raný středověk. Lit.: *Mensík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 54.
49. **OSTROLOVSKÝ ÚJEZD (okr. České Budějovice):** Rozsáhlé mohylové pohřebiště mezi Strážkovicemi a Jedovary, asi 90 mohyl v řadách, některé násypy výrazně protáhlé, prokopáno několik žárových mohyl, keramika, spálené kosti. Lit.: *Turek 1958*, 38; *Beneš – Michálek – Zavřel 1999*, 68 (jako Strážkovice); *John – Ciglbauer v tomto svazku*; *John – Potůčková v tomto svazku*.
50. **PETROVICE (okr. Hradec Králové): Farský les:** 44 mohyl, 12 prokopáno v roce 1891 (z toho 11 v jediném dni!), asi kostrové pohřby do starších (?) mohyl, esovitě záušnice, mince. Lit.: *Honza 1892*; *Turek 1956*, 121; *Hejhal – Lutovský 2012*, 520. **Mečnick:** 4 nezkoumané, snad raně středověké mohyly. Lit.: *Domečka 1925*, 43; *Turek 1956*, 114 (jako Lodín b/)
51. **PLAČICE/STĚŽERY (okr. Hradec Králové):** Plošný odkryv zachytil obvodové příkopy minimálně deseti rozoraných raně středověkých mohyl, většinou pravoúhlého půdorysu, méně kruhového či oválného. Snad žárové, s jistotou i kostrové pohřbívání. Lit.: *Hejhal 2016*; *Hejhal et al. v tomto svazku*.
52. **PŇOVICE (okr. Příbram):** Prozkoumáno všech šest žárových mohyl, z toho dvě velké s dodatečnými kostrovými pohřby, dřevěné konstrukce, spálené kosti, keramika, u kostrových pohřbů celé nádoby, náušnice, esovitě záušnice, korálky, udidlo. Lit.: *Turek 1946b*; *tůž 1948*.
53. **PRACHOVSKÉ SKÁLY (okr. Jičín):** Tři pohřebiště a jedna osamocená mohyla v areálu Prachovských skal, kompletně prozkoumáno ve 20. a 30. letech 20. století. **Holý vrch:** 19 mohyl ve třech skupinách (birituální pohřebiště). **Pod Kozím hřbetem:** 4 žárové mohyly. **Mršinec:** 5 žárových mohyl. **Pod Přivyšinou:** 1 žárová mohyla. Žárové mohyly obsahovaly spálené kosti, keramiku, žerňov, nejrozsáhlejší pohřebiště (na Holém vrchu) bylo birituální s převahou kostrových mohyl, žárové mohyly s dřevěnými konstrukcemi, kostry v mohylách na úrovni terénu i v hrobových jamách, ostruhy, keramika, vědra, nože, šperky. Lit.: *Turek 1946a*; *tůž 1956*, 121–123.
54. **RADĚTICE (okr. Tábor):** Pohřebiště na návrší **Jahodinská** (dříve poloha Soví), na počátku 20. století uváděno asi 100 mohyl, dnes 58 násypů. Při starších výzkumech nalezeny střepy a popelovitá vrstva. Lit.: *Pič 1909*, 31; *Turek 1958*, 39–40; *Mensík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 64–67. **Poušť:** Mohylové pohřebiště porušené pískovnou, dochováno přibližně 15 mohyl v nepravidelné západovýchodní řadě. Lit.: *Mensík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 62. **Za Humny:** V jižní části pravěkého mohylového pohřebiště se vyskytují čtyři menší mohyly v řadovém uspořádání, pravděpodobně raný středověk. Lit.: *Mensík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 60–62. **Změna:** Skupina 9 mohyl s obvodovými příkopy. Na povrchu jedné z nich nalezeno kování opasku. Lit.: *Mensík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 71; *John – Ciglbauer v tomto svazku*.

55. **RADOŠOVICE (okr. České Budějovice):** Nově objevená skupina mohyl v lese Kamenná. Z lokality pocházejí nálezy ze starší doby bronzové, dvě mohyly (jedna z nich obdélníková) jsou pravděpodobně raně středověké (nezkoumáno). Lit.: nepublikováno.
56. **RADOVESNICE II (okr. Kolín):** Tři žárové mohyly zkoumány na konci 19. století, střepy, spálené kosti, spálené dřevo. Lit.: *Turek 1956*, 123, 125.
57. **RATAJE (okr. Tábor):** Poloha **Na panských polích:** Asi 12 mohyl, zkoumány tři žárové mohyly s popelem a spálenými kostmi, patrně raný středověk, v nádobě v kamenném obložení nalezena mladohradištní esovitá záušnice. Lit.: *Hraše 1865*, 221–222; *Turek 1958*, 40. **Výšinky:** 12 mohyl z toho osm v západovýchodní řadě. Další čtyři jsou mimo řadu, minimálně jedna z nich oválného půdorysu. Lit.: *Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 79.
58. **RODOV (okr. Hradec Králové):** Při plošné skrývce zachyceny obvodové příkopy minimálně tří rozoraných raně středověkých mohylových násypů. Lit.: *Lutovský – Stolz v tomto svazku*.
59. **RYBOVA LHOTA (okr. Tábor):** Asi 55 mohyl, na konci 19. století zkoumány čtyři žárové. Lit.: *Turek 1958*, 40; *Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 80–83.
60. **ŘEPICE (okr. Strakonice):** Tři mohyly, ve 20. letech 20. století zkoumána jedna žárová, keramika, spálené kosti, patrně více pohřbů. Lit.: *Dubský 1949*, 615.
61. **SEDLÉČKO (okr. Tábor):** Asi 20 mohyl v západovýchodních řadách, zkoumány tři žárové, bez výraznějších nálezů. Lit.: *Švehla 1923*, 34 (jako Myskovice); *Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 90–91.
62. **SEDLICE (okr. Strakonice):** 22 mohyl v řadách. Starší výkopy bez dochovaných nálezů, patrně raný středověk. Lit.: *Turek 1958*, 40; *Michálek – Fröhlich 1979*, 37.
63. **SEDLO (okr. Jindřichův Hradec):** 32 mohyl v řadách, několik zkoumáno v 19. století, drobné spálené kůstky, patrně raný středověk. Lit.: *Turek 1958*, 11 (jako Dolní Lhota); *Fröhlich 2000*; *Menšík 2013a*, 7–9.
64. **SKOČICE (okr. Strakonice):** Asi 20 mohyl, zkoumány dvě žárové, keramika, spálené kosti, dřevěná konstrukce, stopy kůlu. Lit.: *Lutovský – Michálek 1997*.
65. **STRAČOVSKÁ LHOTA/STRAČOV (okr. Hradec Králové):** Asi 20 mohyl, 9 zkoumáno ve 20. letech 20. století, žárové, zčásti asi pravěké. Lit.: *Turek 1956*, 125–126.
66. **STRÁŽ NAD NEŽÁRKOU (okr. Jindřichův Hradec):** Asi 25 mohyl v řadách, v několika zkoumaných popelovitá vrstva a zuhelnatělé dřevo. Lit.: *Turek 1958*, 40; *Menšík 2013a*, 9–11.
67. **TUŠOVICE (okr. Příbram):** Kostrové pohřebiště, ve starší části hroby kryté nízkými mohylami, na konci 19. století kopáno asi 20 hrobů. Lit.: *Hykeš – Landa 1913*; *Lutovský – Smejtek 1988*.
68. **ÚDRAŽ (okr. Písek):** 38 mohyl ve třech západovýchodních řadách, zkoumáno asi sedm žárových mohyl, spálené kosti, keramika, skleněný korálek. Lit.: *Dubský 1930b*; *Fröhlich – Lutovský – Jiřík 2008*, 223.
69. **VELEŠICE (okr. Jičín):** Zachováno pět až šest mohyl, část prokopaná v r. 1908, patrně raný středověk. Lit.: *Turek 1956*, 126; *Ulrychová 2007*, 508.
70. **VESELÍ NAD LUŽNICÍ (okr. Tábor):** poloha **Klobasná:** 77 mohyl (včetně výrazně protažených násypů) v minimálně deseti řadách, kopáno asi osm žárových mohyl, střepy, spálené kosti. Lit.: *Turek 1952*; *týž 1958*, 41–43; *Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 100–103. *John – Potůčková v tomto svazku.* **Na Klobasně:** Mohylové pohřebiště o 14 mohylách, prokopáno několik mohyl s popelovitou vrstvou, podle tvaru a uspořádání násypů raný středověk. Lit.: *Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 103–104; *John – Potůčková v tomto svazku*.

71. **VINAŘICE (okr. Mladá Boleslav):** Asi 40 mohyl v šesti skupinách, spíše ale samostatných pohřebištích, jedna zkoumána na konci 19. století, sedm ve 30. letech; žárové, spálené kosti, zuhelnatělé dřevo, spodní násypy, keramika, skleněný korálek. Lit.: *Turek 1956*, 126–136.
72. **VITĚJOVICE (okr. Prachatice):** Ze 14 mohyl podrobně zkoumána jedna žárová s pravoúhlu dřevěnou konstrukcí, drobné zlomky keramiky, spálené kosti. Lit.: *Lutovský 1995; Beneš – Lutovský – Parkman 2007*.
73. **VITÍN (okr. České Budějovice):** Z asi 70 mohyl na vrchu Baba zkoumána jedna žárová (?), keramika, bronzová náušnice. Starší výkopy bez výraznějších výsledků. Lit.: *Zavřel 1986; Militký – Zavřel 1998*, 402; *Beneš – Michálek – Zavřel 1999*, 41.
74. **VLKOV (okr. České Budějovice):** poloha **Daňková:** Čtyři mohyly, ze dvou pocházejí raně středověká opasková kování avarského typu. Lit.: *Beneš – Michálek – Zavřel 1999*, 42; *John – Ciglbauer v tomto svazku*. U **Hřebenské cesty:** 64 mohyl v pravidelných západovýchodních řadách, nezkoumáno, evidentně raný středověk. Lit.: *Beneš – Michálek – Zavřel 1999*, 36.
75. **VRŠCE (okr. Jičín):** Asi 13 mohyl, ve 40. letech 20. století zkoumány dvě žárové, spálené kosti, keramika. Lit.: *Turek 1956*, 136–138; *Ulrychová 2007*, 510.
76. **VYSOKÝ ÚJEZD NAD DĚDINOU (okr. Hradec Králové):** Osm mohyl, jedna částečně zkoumána v 19. století, snad žárová s dodatečným kostrovým pohřbem z 12. století (velké esovité záušnice). Lit.: *Turek 1956*, 138; *Hejhal – Lutovský 2012*, 521.
77. **ZÁVIŠÍN (okr. Strakonice):** Zkoumány čtyři žárové mohyly, kamenná konstrukce, střepy, spálené kosti. Lit.: *Siblík 1927*, 72; *Turek 1958*, 45–46; *Michálek – Fröhlich 1979*, 47–48.
78. **ZÁVRATY (okr. České Budějovice):** Nález téměř kompletní garnitury opaskových kování na úpatí mohylovitého útvaru. Bez dalšího výzkumu není zcela jisté, zda se jedná o mohylové pohřebiště. Lit.: *John – Ciglbauer v tomto svazku*.
79. **ZBĚŠICE (okr. Písek):** Pravděpodobně raně středověké mohyly přímo navazující na pravěký mohylník. Podrobněji nezkoumáno, v minulosti získány dvě raně středověké nádoby, nelze vyloučit dodatečné pohřby do starších násypů. Lit.: *Fröhlich 1998*, 225–226; *Chvojka – Michálek 2011*, 63–64.
80. **ŽELEČ (okr. Tábor):** Dvě pohřebiště, každé zhruba o 12 mohylách v západovýchodních řadách, starší výkopy, patrně raný středověk. Lit.: *Turek 1958*, 46; *Mensík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 104–106.
81. **ŽELĚNKY (okr. Teplice):** Velká „knížecí“ mohyla s hrobovou komorou a několika pohřby, jeden s bohatou výbavou honosných šperků, kopáno 1850. Lit.: *Schránil 1925*, 170–175; *Sklenář 1985*.

Mohylová pohřebiště figurující v dosavadní literatuře pod jinými názvy:

Besednice	viz Malče	Lodín	viz také Petrovice
Dobřejice	viz Dobronice	Mělník	viz Černé Budy
Dobšice	viz Bezdědovice	Plavnice	viz Kamenný Újezd
Jedovary	viz Ostrolovský Újezd	Strážkovice	viz Ostrolovský Újezd
Klínovice	viz Hubenov	Všechlapy	viz Bechyňská Smoleč
Konětopy	viz Jerusalem	Žiželice	viz Choťovice

Obr. 73. Raně středověká mohylová pohřebiště na mapě Čech. Čísla odpovídají *Seznamu raně středověkých mohylových pohřebišť v Čechách* na předchozích stranách.

Raně středověké mohyly ve východních Čechách

Petr Hejhal – Radek Bláha – Tereza Janáková
Petra Rokoská

1. Úvod

Dosud poslední souhrnné zpracování problematiky mohylového pohřbívání v raném středověku na východě Čech představuje studie Rudolfa Turka *Mohyly českých Charvátů*, otištěná roku 1956 v časopise *Slavia Antiqua* (Turek 1956). Od té doby proběhlo několik dílčích revizí jednotlivých lokalit, některé byly archeologicky zkoumány, a došlo také k objevu několika mohylníků či mohyl, z nichž část je pravděpodobně raně středověkých. Následující text sumarizuje naše současné poznatky o tomto tématu. Geograficky se držíme území definovaného Rudolfem Turkem, respektive Michalem Lutovským jako východočeská mohylová oblast (Lutovský 1989a, 61). Ta zahrnuje nejen východní Čechy, ale přesahuje na západ na Mladoboleslavsko a na jih k Čáslavi a Sázavě.

2. Nástin vývoje bádání nad východočeskými mohylníky

Následující přehled vývoje bádání si v žádném případě nečiní nárok na úplnost. Vzhledem k problematické dataci řady mohylníků i dokladům jejich využívání v několika obdobích pravěku a rané doby dějinné se neomezuje pouze na lokality raně středověkého stáří.

Spolu s hradišti představovaly hroby různých forem až do počátku 19. století prakticky jedinou vnímanou kategorií archeologických nemovitých památek, a to platilo i pro oblast východních Čech. Mohyly jako takové však dlouho unikaly pozornosti. V zemědělské otevřené krajině byly ve velké míře zničeny při zarovnávání polí a na loukách a pastvinách stejně jako v lesích zůstávaly mimo pozornost (Sklenář 2018, 138). Otec české – i východočeské – archeologie Karel Josef Biener z Bienenberka, působící jako vojenský inženýr i krajský hejtman v Hradci Králové, mohyly neznal. V jedné své zprávě z roku 1773 se však zmiňuje o četných pahrbcích, které kryly urny (žárové hroby) nalezené roku 1768 při stavbě pevnosti před královéhradeckou Mýtskou bránou (Sklenář 2018, 184–187). O skutečnosti, že se v okolí města takové mohylovité útvary nacházely, svědčí i zpráva, kterou nám zprostředkoval další významný královéhradecký i východočeský badatel druhé poloviny 19. století Mořic Lüssner. Podle jeho záznamu jistá paní Navrátilová, vdova po úředníkovi, která žila v Hradci Králové v době, kdy se stavěla pevnost, prý častěji vyprávěla Lüssnerově matce (která se narodila v Hradci Králové), že při stavbě pevnosti byl na dnešním vojenském cvičišti před Slezskou bránou rozkopán pahorek, ve kterém našli množství zlatého drátu. Lidé se domnívali, že tam bydlel zlatník (Sklenář 2011, 86). V obou případech, ať už se jednalo skutečně o mohyly, či nikoli, šlo zřejmě o nálezy pravěkého stáří, období popelnicových polí.

Četné staré údaje o mohylách z východočeského regionu nelze už dnes ověřit, tedy blíže určit a datovat. Je třeba si uvědomit, že jako mohyly se v dobové terminologii popisovaly nejen objekty s nadzemním násypem, ale běžně i ploché hroby a sídlištní zahloubené objekty (Sklenář 2011, 11). Pahorek připomínající mohyly uvádí Hermenegild Jireček (1859, 368) ve Velinách nedaleko Holic (okr. Pardubice), Mořic Lüssner však uvedené místo interpretoval jako pozůstatky tvrze (Lüssner 1868, 289). Jiné dvě (nebo tři) mohyly se měly kolem poloviny 19. století nacházet u Borohrádku (okr. Rychnov nad Kněžnou) směrem na Holice u lesa a na kopci (Sklenář 2011, 27–28, pol. 28). Mohyly ležely také u Volanic (okr. Jičín), nálezy z jedné z nich poslal do Národního muzea majitel velkostatku

Jan Urfus. Šlo o tmavě šedou nádobku, zlomek druhé a také železný zámek. Následný průzkum údajných mohyl v okolí provedla jeho dcera Gabriela Urfusová (*Sklenář 2011*, 356, pol. 852). Významný terénní archeolog Václav Krolmus provedl například průzkum údajné mohyly nasypané z černé hlíny, která ležela u Dětenic (okr. Jičín; *Sklenář 2011*, 57, pol. 99). Zmiňuje se i o jiných mohylách, například v poloze Loužku pod vrchem Kozinou u Vysokého nad Jizerou (okr. Semily; *Sklenář 2011*, 366, pol. 879). Jeden z prvních výkopů mohyl ve východních Čechách proběhl na známém mohylníku ve Hvozdnici u Libčan (okr. Hradec Králové) „Na Petřinách“, kde jednu mohylu (z osmi zjištěných) prokopali v letech 1846–1847 libčanský farář Josef Kašpar, dalších šest pak roku 1858 V. Krolmus (*Sklenář 2011*, 95, pol. 216). Jednalo se opět o mohylník lužické kultury, ovšem dnes víme, že se zde pohřbívalo i v mladší době hradištní (následné výzkumy stejné lokality Ludvíkem Domečkou a Josefem Ladislavem Píčem viz níže). Sám Krolmus na jedné kresbičce mohyl zachytil i nádoby s vlnicí. Kašpar i Krolmus zkoumali také v poloze „Na Obci“ nad Libčany únětické i raně středověké pohřebiště (*Sklenář 2011*, 153–155, pol. 371).

Pilným badatelem byl i kněz František Petera Rohoznický, v rámci východních Čech působící zejména na Jaroměřsku a v Podkrkonoší. Podle jeho záznamů se velká, více než 2 m vysoká mohyla nacházela před rokem 1858 na poli u cest mezi Vestcem, Zaloňovem a Rtyní (okr. Náchod; *Sklenář 2011*, 352, pol. 838). Jiné pahrbky zjistil jižně od nedaleké Litiče na tehdejší Bartmanově louce (*Sklenář 2011*, 170, pol. 394). Podal také zprávu o nálezích kolem roku 1860, kdy se kopaly vyvýšeniny, údajně mohyly, na návsi před kovárnou v Plačicích (okr. Hradec Králové). Našly se zde nádoby, střepy, železné šipky, kamenné nástroje i bronzové věci (*Sklenář 2011*, 223, pol. 546). Roku 1861 ho zaujala „velká popelnatá mohyla uhlím promíchaná“ mezi Mostkem a Brusnicí (okr. Trutnov; *Sklenář 2011*, 191, pol. 461). Stejněho roku provedl průzkum pěti údajných mohyl na louce zvané Starý krchov severně od nedaleké Třebihoště (*Sklenář 2011*, 340, pol. 798). Kolem roku 1868 kopal mohyly na Řehákově poli v Mezihoří nedaleko Lázní Bělhrad (okr. Jičín), v blízkosti známého ostroměřského hradiště. Podle popisu však šlo nejspíše o relikty zaniklé vsi (*Sklenář 2011*, 185, pol. 431). Dnes již nelze ověřit jeho údaje o údajných mohylách v lese Borku u Zvole (okr. Náchod; *Sklenář 2011*, 375, pol. 909) nebo u Žiželevsí (okr. Hradec Králové; *Sklenář 2011*, 390, pol. 923). I v jeho případě plně platí, co už bylo řečeno o dobové terminologii výše, že označení mohyla používal pro několik druhů archeologických památek.

Průzkum známých mohyl u Nadslavi nedaleko Libáně (okr. Jičín) provedl asi kolem roku 1869 již vzpomenutý M. Lüssner, který si jižně od vsi v poloze Na vrchách nebo Buřenova nechal ukázat dva pahrbky, považované za zbytky nadslavské tvrze nebo hradu (*Sklenář 2011*, 195–196, pol. 471). V Nadslavi také proběhl (kromě výše uvedených Libčan) jeden z prvních archeologických výzkumů mohyl na území východních Čech, který lze připisat hraběti Šlikovi. Jednalo se o jednu z lužických mohyl v lese Vysokém směrem ke Štidli (*Píč 1888*, 353; *Turek 1956*, 115). Základní údaje o četných mohylových pohřebištích z Libáňska na Jičínsku publikovali v poslední čtvrtině 19. století J. V. Černý (*1878*) a J. L. Píč (*1888*, 353 – popis pěti skupin mohyl u Nadslavi).

Další výraznou osobností působící převážně na Náchodsku, Novoměstsku a Rychnovsku byl Jan Karel Hraše. Jihočeský rodák provedl vůbec první systematický výzkum mohylníku v Plavu nedaleko Českých Budějovic roku 1866 (*Tůma 2007*, 57–64). Od roku 1868 působil v Náchodě a od roku 1875 v Novém Městě nad Metují. Kromě funkce školního inspektora zastával úřad konzervátora bývalého Královéhradeckého kraje a na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let 19. století založil muzeum v Náchodě (*Tůma 2007*, 71–72). Podobně jako v jižních Čechách, tak i v severovýchodočeském regionu se zaměřil na mohyly. Při hodnocení jeho výzkumů je třeba (znovu) zohlednit skutečnost, že jako mohylu označoval hrob obecně a mohyly viděl v téměř jakémkoliv pahrbku. V přesvědčení, že zkoumá mohylová pohanská pohřebiště, tak prokopali i středověké a raně novověké situace, zejména destrukce domů (*Tůma 2007*, 75). To nesnižuje Hrašeho zásluhy o poznání východočeských archeologických památek, ale je důvodem ke kritickému posuzování jeho interpretací jinak přesných terénních pozorování. První velké mohylové pohřebiště Hraše prozkoumal v roce 1872. Šlo o mohylník na katastru vsi Volovka (okr. Náchod). Některé mohyly zde rozkopali Hrašeho spolupracovníci, nahořanský statkář Josef Rydlo a mlynář Václav Procházka ze Starého Plesu (*Tůma 2007*, 76–78; cf. *Duška 1898*, 29). Další částečně zkoumanou lokalitou byl mohylník nacházející se v lese Halíně u vsi Běstvině (okr. Rychnov

nad Kněžnou). Roku 1878 (nebo 1879) ve spolupráci s majitelem panství hrabětem Hieronymem Colloredo-Mansfeldem prozkoumal jednu mohylu (*Duška 1900*, 62). Hraše se o tuto lokalitu zajímal ještě roku 1903, kdy zde zamýšlel provést další výzkum (*Anonym 1903*, 550). Další mohyly (asi celkem čtyři) po Hrašem zkoumal na počátku 20. století J. L. Píč a učitel Václav Pultr a roku 1937 Jaroslav Böhm (*Tůma 2007*, 79–81). Další mohylová pohřebiště Hraše hledal i v okolí Opočna (okr. Rychnov nad Kněžnou). Dvanáct pahrbků kuželovitého tvaru podobných mohylám nalezl v lese na kopci nad údolím Dříznu mezi Přepychy a Bolehoští.¹ Nezáskal však odtud žádné nálezy (*Tůma 2007*, 83). Obdobné pahrbky objevil na pasece v lese Křivíně u Ostašovic. Několik prokopal, ale nalezl v nich pouze střepy a popel (*Tůma 2007*, 84). Jiné podobné útvary objevil rovněž v lese Láka u Opočna (*Duška 1898*, 20; *Domečka 1925*, 42). Zatímco interpretace některých těchto nálezů jako mohyl může být sporná, podařil se Hrašemu zajímavý nález ve Vysokém Újezdě nad Dědinou (okr. Hradec Králové). Zde si roku 1877 povšiml několika mohyl za oplocením hřbitova u románského kostela sv. Jakuba. Osm mohyl prokopal a nalezl v nich kostry, přičemž u některých z nich se nacházely záušnice velkého průměru (v jednom z hrobů dvanáct kusů). Hraše hroby i mohyly vzájemně spojoval a kladl do poslední doby předhistorické, dnes se situace nejčastěji interpretuje jako kostrové pohřebiště zapuštěné do blíže nedatovaných starších mohyl (*Tůma 2007*, 84–85; srov. také *Duška 1898*, 18–19; 1900, 86–90; *Hejhal – Lutovský 2012*). Na okraj připomeňme, že roku 1902 zde provedl zkušební výkopy i J. L. Píč, ale nalezl pouze střepy, mezi nimi i tuhové, které datoval do pozdní doby hradištní (*Domečka 1913*, 2). Uvedme nakonec také Hrašeho výzkumy údajných mohyl v Krčíně a v Jaroměři na Jakubském předměstí (vše okr. Náchod), kde však ve skutečnosti šlo o pozůstatky středověkých a raně novověkých domů (*Tůma 2007*, 80–81, 85–87).

Převážně v oblasti Královéhradecka působil v druhé polovině 19. století archeolog Ludvík Šnajdr. Jeho souhrnná monografie o osídlení východních Čech (*Šnajdr 1891*) obsahuje také zmínky o některých raně středověkých mohylových lokalitách na východě Čech. Mimo to podal zprávu o některých nálezech z mohyl (např. Bašnice u Hořic, okr. Jičín; *Píč 1909*, 25).

Na Čáslavsku působil Kliment Čermák, který prozkoumal a do literatury uvedl i některá mohylová pohřebiště. Uvedme zejména Hraběšín/Chedrbí (okr. Kutná Hora; *Čermák 1883*).

Na konci 19. století vychází první podrobněji pojaté přehledy známých archeologických památek severovýchodních Čech. Jejich autorem byl povoláním obuvník a správce muzea v Josefově Josef Duška (*Duška 1898*; *týž 1900*). Práce obsahují i zmínky o mohylových lokalitách včetně slovanských. Kromě již některých uvedených lokalit zkoumaných zejména J. K. Hrašem uvedme Duškou objevené jednotlivé hroby s mohylovými náspy u Jasenné a Starého Plesu (okr. Náchod), které podle popisu náležely zřejmě mladšímu pravěku (*Duška 1898*, 28; 1900, 66–67). Jiný „pahrbek dosti vysoký, dokola příkopem obehnaný“, snad mohylu, Duška umísťuje na okraj lesa u myslivny nedaleko hradu Rotenberku u Habřiny (okr. Hradec Králové; *Duška 1898*, 55).²

Na počátku 20. století působil na východě Čech také J. L. Píč. Výše jsme zmínili jeho práci věnovanou Libáňsku (*Píč 1888*), v samém závěru 19. století a v prvním desetiletí 20. věku se zaměřil i na další východočeské lokality. Roku 1899 zkoumal jednu mohylu ve Volovce (*Duška 1900*, 65), dále provedl menší výzkum ve Vysokém Újezdě (1902), téhož roku zkoumal i známý (lužický) mohylník v Jeřicích. Ve spolupráci z L. Domečkou zkoumal roku 1905 mohylník u Hvozdnice a u Libčan v Zádušním lese (šlo o lokalitu také nazývanou Na Petřinách, uvedenou výše), roku 1908 opět s L. Domečkou zkoumal únětický hrob pod mohylkou v Horním Přimu a pokoušel se také pátrat po již zmíněných, Hrašem prokopovaných údajných mohylách v Krčíně u novoměstského nádraží. Z dalších Píčových archeologických aktivit zaměřených na mohyly vzpomeňme také výzkum v Běstvinách (okr. Rychnov nad Kněžnou) v roce 1906 (*Píč 1906*, 212–214; *týž 1909*, 25; *Domečka 1913*, 1–4). Ve vztahu k našemu tématu má nej-

1 Mohyly se nacházejí severozápadně od Vojenic v lese Dřínově, v roce 1971 některé prokopal Oldřich Kašpar z Vojenic (*Flégl 2005*, 36).

2 Jakýsi terénní útvar se v těchto místech nachází, ovšem jde patrně o pozůstatky novodobé těžby šterkopísku. Kromě uvedených nálezů Duška ve svém starším přehledu uvádí také osamocenou mohylu v Čánce na kopci při Duškovském statku, ve které se nacházela nádoba naplněná kostmi (*Duška 1886*, 346).

Obr. 1. Dva dobové pohledy na výzkum mohyl v Králíckém lese u Nového Bydžova, počátek 20. století. Archiv archeologického oddělení Muzea východních Čech v Hradci Králové (dále jen AO MVČ).

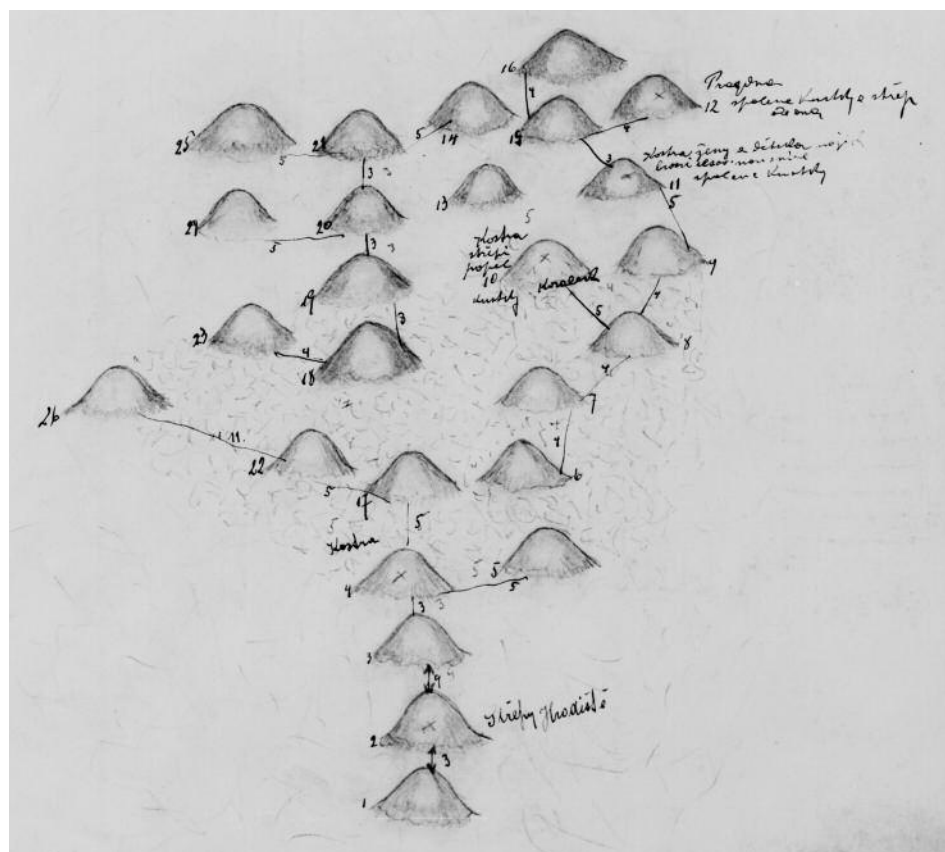
Obr. 2. Výzkum jedné z mohyl v oblasti u Choťovic a Žiželic provedený z podnětu L. Domečky roku 1912. Archiv AO MVČ.

větší význam jeho monumentální dílo *Starožitnosti země české*, jehož třetí díl obsahuje soupis slovanských mohylníků (*Pič 1909*), z námi sledovaného území to jsou Bašnice u Hořic, Běstviný u Opočna, Bystřice u Libáně, Chedrbí u Čáslavi, Nadslav, Petrovice u Hořic. Soupis uvádí i některé problematické lokality – již výše vzpomenutý Krčín nebo údajné mohyly u Šárovcovy Lhoty (zde se jedná patrně o Mlázovice, viz dále).

V období před druhou světovou válkou byl výraznou postavou východočeské archeologie Ludvík Domečka, který se po svém příchodu z jižních Čech do Hradce Králové roku 1894 aktivně zapojil do badatelské práce v regionu. Kromě archeologických výzkumů samotných je nutno

zmínit Domečkův přínos v oblasti muzejní práce. L. Domečka zorganizoval archeologickou sbírku v královéhradeckém (tehdy městském) muzeu. Ačkoli středem jeho zájmu jako archeologa byla především doba bronzová a starší doba železná, zejména období civilizace popelnicových polí (nejnověji souhrnně *Sehnoutková 2021*), zasloužil se výrazně i o poznání raně středověkých mohyl. Provedl (zejména prostřednictvím muzejního kustoda Františka Žaloudka) zjišťovací výzkumy na většině známých mohylníků na Královéhradecku, ale příležitostně i v dalších regionech. Zkoumal žárové mohyly na katastru Srchu u Stěblové, kde z pěti mohyl hradecké muzeum roku 1912 prokopalo dvě, avšak bez jakéhokoliv datovacího materiálu (*Nálezová kniha II*, 405–406). V lese Boru u Stračovské Lhoty bylo v roce 1921 prokopáno devět z dvaceti mohyl. Již předtím odtud studenti Wiener ze Stračova a Fiedler z Hořenic získali z jiné mohyly nádobu zdobenou vlnicemi (*Anonym 1921*; *Nálezová kniha III*, 388–389, 420; *Domečka 1933*, částečná revize *Kuchařík 1997*). Další lokalitou byl mohylník v lese Skalce u Sadové, na katastru obce Sovětic. Z deseti mohyl byly v roce 1923 prozkoumány dvě, opět bez datovacího materiálu (*Nálezová kniha III*, 444–445). V letech 1923, 1924 a 1930 došlo k výzkumu asi pěti mohyl z mohylníku v lese Svidníku u Lodína. Kromě spálených kostí a uhlíků byl nalezen i zlomek keramiky (*Nálezová kniha II*, 556; *Nálezová kniha III*, 446–447; *Nálezová kniha IV*, 142–143). L. Domečka upozornil i na mohylník v lese Mečnicku u Petrovic (souhrnně *Domečka 1925*, 42–43 47; *týž 1933*, 57; viz také *Anonym 1933*). Z výzkumů mimo Hradecko uvedme průzkum mohylníků v obecním lese u Žiželic a v panském lese Mirkovci nedaleko Choťovic³ (okr. Kolín) roku 1912 (*obr. 2 a 3*; *Domečka*

3 Obě pohřebiště figurující v literatuře pod lokalitami Žiželice a Choťovice leží na katastrálním území Choťovic.

Obr. 3. Schematický plánek mohylníku v lese Mirkovci u Choťovic. *Nálezová kniha II*, 412. Archiv AO MVČ.

1914; *Nálezová kniha II*, 390–391, 411–414).⁴ Pro úplnost zmíníme ještě některé výzkumy mohylníků z doby popelnicových polí: 1902 a 1924, 1927 nechal L. Domečka prokopat několik mohyl v Jerčicích (*Nálezová kniha II*, 571–574; *Nálezová kniha IV*, 38–43), 1904–1905 mohylník v lese u Hvozdnice (*Nálezová kniha II*, 529; *Domečka 1904*, 250–251; 1905 zde kopal i J. L. Pič), roku 1907 zkoumal mohyly v poloze Doroty u Dobřenic, roku 1924 tři mohyly v selském lese pod Chlumem u Semechnice (*Nálezová kniha II*, 557–558)⁵ a 1925 v Libčanech.⁶

Aktivita tímto směrem vyvíjela zejména v meziválečném období i další muzea v regionu. Významné místo náleží novobydžovskému muzeu, jehož pozornosti neunikly četné mohylníky v oblasti Bydžovska a Chlumecka. V souvislosti s tím je nutno jmenovat aktivity Jana Honzy, jehož jméno je spojeno s výzkumy na mohylníku v Petrovicích – Farském lese (okr. Hradec Králové) v roce 1891 (*Honza 1892*, 623); předtím se zde kopal v letech 1863, 1867 a 1872 (Vavřinec Štemberk), J. Duška zřejmě omylem datuje výzkum J. Honzy do roku 1894 (*Duška 1898*, 71; 1900, 95). V této oblasti působil také Josef Koudelka, rovněž kustod novobydžovského muzea, který provedl výzkum na mohylníku v Zádušním lese u Velešic⁷ (okr. Jičín) a v Choťovicích-Mirkovci (okr. Kolín; spolu s A. Stockým a Janem Hellichem; *Koudelka – Stocký 1923*; *Hellich 1925*). Albín Stocký se věnoval údajným mohylám v panském lese u Myštění (okr. Hradec Králové). Jeden násep nechal snést úplně, tři „kopečky“ prokopal 2 m širokou sondou. Kromě zbytků „dřevěného uhlí“ nic nenalezl a domníval se proto, že se ani o mohyly nejedná (*p- 1912*,

4 Další mohyly zde zkoumali J. Koudelka, J. Hellich a A. Stocký, viz dále.

5 Další nálezy z mohyl u Semechnic získal významný dobroušský amatérský archeolog Jan Klen, když bylo v roce 1938 při kopání pařezů narušeno nejméně šest mohyl. V roce 1939 zde zachytil i ploché žárové hroby mezi mohylami (*Flégl 2005*, 35–36).

6 Libčany Na obci: Dokument C-TX-193501092. Dostupné z: <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/C-TX-193501092>. Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i. Tato kompletní citace platí i pro další uvádění nálezových a jiných zpráv z Digitálního archivu ArÚ Praha. V rámci přehlednosti uvádíme dále pouze zkrácené verze.

7 Velešice: Dokument C-TX-193601071. Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.

17–18).⁸ O výzkum mohylníků na Novobydžovsku se zasloužil také Antonín Šašina, rovněž kustod muzea v Novém Bydžově ve třicátých a čtyřicátých letech 20. století, který podal například zprávy o mohylách u Skřivan a Králík⁹ (okr. Hradec Králové) (*obr. 1*).

Muzeum v Hořicích prokopalo již roku 1889 některé mohyly v Bašnici (okr. Jičín; *Turek 1956*, 104). Roku 1927 se zaměřilo na lužický jeřický mohylník. K okruhu jeho spolupracovníků po druhé světové válce patřil i Jaroslav Siegel, který v první polovině padesátých let provedl prospekci mohylníků v Petrovicích – Farském lese, u Stračovské Lhoty, nedaleko Sukorad či u Bašnice. Rovněž popsal a přibližně zaměřil mohylník v lese Skalce v k. ú. Sovětice. Dále provedl prospekci mohylovitých násypů v poloze Nad prameny či U vlčích jam nedaleko Mlázovic (je to patrně lokalita totožná s údajným mohylníkem u Šárovcovy Lhoty, který uvádí J. L. Pič) a dále mohylníků u Kopidlno.¹⁰

Z okruhu badatelů spojených s muzei v Jaroměři a Josefově lze připomenout také Theodora Zouzala, jenž spolu s J. Duškou provedl průzkum mohylníku ve Volovce, který opatrně kladl do doby hradištní (*Zouzal 1909*, 147).

Před druhou světovou válkou začínají také archeologické výzkumy v oblasti Prachovských skal (okr. Jičín). Významnou měrou se na nich podílel Josef Haken, jemuž patří zásluhy za objevení zdejších raně středověkých mohylníků a v poloze Holý vrch prozkoumal několik mohylových násypů. J. Haken provedl i kontrolní výzkum mohylníku v Hraběšíně (*Turek 1946c*, 28). S výzkumy mohyl v Prachovských skalách je spjata také jméno Jaroslava Böhma z tehdejšího Státního archeologického ústavu. Roku 1937 vedl rovněž archeologický výzkum na lokalitě Běstvině (*Turek 1956*, 104–106).

Klíčovou postavou v bádání o raně středověkých mohylách (nejen) východních Čech byl Rudolf Turek. Jeho již v úvodu zmiňovaný soupis mohylových pohřebišť ze severovýchodního kvadrantu Čech z roku 1956 dodnes představuje nejucelenější dílo věnované problematice slovanského mohylového pohřbívání ve východních Čechách (*Turek 1956*). Z jeho vlastních výzkumů z let 1935–1941 je třeba uvést především všechna pohřebišť v Prachovských skalách (*Turek 1946a*), dále Nadslav, Vinařice a Bojetice (*Turek 1956*, *passim*); především tyto Turkovy výzkumy a jejich kvalitní publikace (*obr. 4*) se na dlouhou dobu staly základním východiskem poznání raně středověkých mohyl nejen ve východních Čechách (cf. *Lutovský 2012a*).

Roku 1940 provedli zaměření a výzkum několika mohyl na katastru Černé Budy (okr. Benešov) Ivan Borkovský a Antonín Knor¹¹ (*Turek 1956*, 114–115). Se jménem Antonína Knora jsou spojeny i výzkumy na Chrudimsku. Společně s J. Kabátem provedl archeologický výzkum mohyl v Dvakačovicích¹² (*Turčan 1984*; *Frolík 1988*) a také prospekci lokality Holešovice.¹³

V poválečném období je třeba zmínit výzkumy Miloše Šolleho ve Vršcích¹⁴ (okr. Jičín; *Turek 1956*, 136–138) a Mužském (okr. Mladá Boleslav; *Šolle 1954*). V první polovině padesátých let 20. století působil v muzeu v Hradci Králové archeolog Jan Tomský, jehož jméno je spojeno s výzkumem slovanské mohyly v Libčanech (okr. Hradec Králové).¹⁵

8 Lokalita se obvykle ztotožňuje s mohylníkem v lese Mečniku u Petrovic.

9 Skřivany: Dokument C-TX-193601073. Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.

10 Petrovice: Dokument C-TX-195303422; Stračovská Lhota: Dokument C-TX-195304428; Mlázovice: Dokument C-TX-195300404; Sukorady: Dokument C-TX-195502052; Bašnice: Dokument C-TX-195501751; Sovětice: Dokument C-TX-195502424; Kopidlno: Dokument C-TX-195603365, Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i. Některé lokality, na něž upozornil J. Siegel, ověřil, popsal a zdokumentoval také Evžen Plesl (Bašnice: Dokument C-TX-195504014; Sovětice: Dokument C-TX-195504015. Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.).

11 Dokument C-TX-194005756. Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i. Mohylník figuruje v odborné literatuře pod názvem sousedního katastru jako Mělník.

12 Dvakačovice: Dokument C-TX-194500590. Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.

13 Holešovice: Dokument C-TX-194500242. Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.

14 Vršce: Dokument C-TX-194803731. Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.

15 Jde o nepublikovaný výzkum ze 13. 5. 1954, materiál je uložen v MVČ HK pod přír. č. 54/2016, inv. č. 81470–81472.

Jediný terénní výzkum raně středověké mohyly ve východočeské mohylové oblasti po vyjití Turkova soupisu v roce 1956 se týkal drobného revizního zásahu v Hraběšíně a provedli jej Petr Charvát, Kateřina Charvátová a Jarmila Valentová v roce 1988.¹⁶

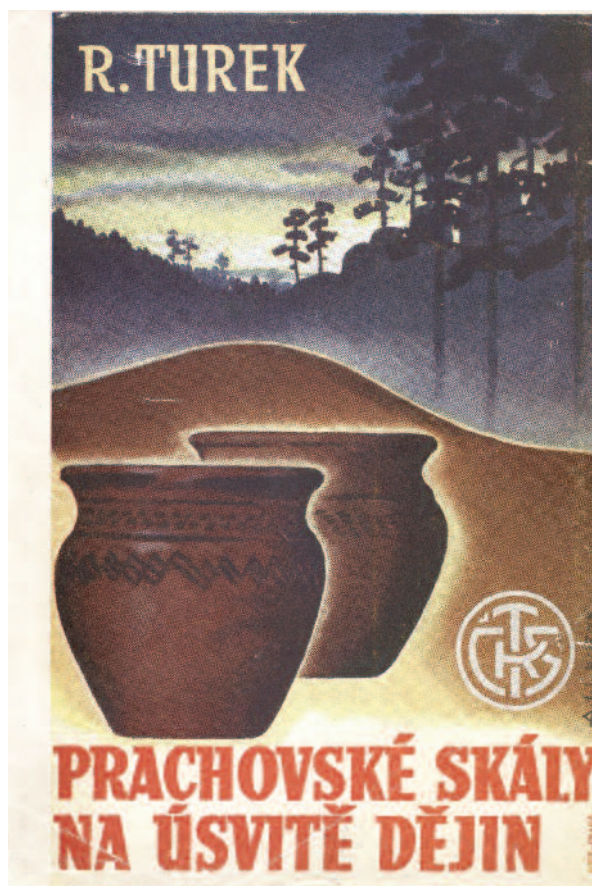
Rekognoskaci mohylníků i jejich zaměřování, soupisovým pracím či publikaci dalších údajů o raně středověkých mohylách se samozřejmě dále věnovala řada východočeských archeologů. Uvést tu lze Víta Vokolka, Jiřího Kalfersta, Jiřího Sigla, Jana Frolíka, Janu Benešovou či Evu Ulrychovou (cf. např. *Vokolek 1997; Frolík – Sigl 1995; Sigl 1973; Frolík 1988; Benešová 1995; Ulrychová 2007*), dále Pavla Kracíka, Jana Bočka, Jana Skalu a Martinu Žohovou.

Problematicke raně středověkých mohyl ve východních Čechách se v poslední době nejpodrobněji věnuje Petr Hejhal (*Hejhal 2000; 2005, 2006; Hejhal – Lutovský 2012*); v rámci celkových pojednání o českém raném středověku, případně o raně středověkých mohylách v celých Čechách potom Michal Lutovský (např. *Lutovský 2001; Beranová – Lutovský 2009, 140–148; Lutovský 2010; 2011a; 2013*).

Fenoménem posledního desetiletí se stala identifikace v terénu nedochovaných mohylových násypů na základě příkopů zachycených při velkoplošných skrývkách – jde především o zatím podrobně nepublikované výzkumy Petra Hejhala v Plačicích/Stěžerech (okr. Hradec Králové), Radka Bláhy v Hradci Králové – Slezském Předměstí a Tomáše Zavorala v Dašicích (okr. Pardubice). Základní údaje o těchto zjištěních obsahuje následující text i *Katalog raně středověkých mohylových pohřebišť v Čechách* v závěru této publikace. V menší míře se podobný jev podařilo zachytit i Danielu Stolzovi v Rodově (okr. Hradec Králové; *Lutovský – Stolz v tomto svazku*).

3. Lokality

V současné době evidujeme ve východočeské mohylové oblasti zhruba 90 v terénu patrných mohylníků. Na několika dalších lokalitách již nadzemní části mohyl zanikly, ale mohyly byly zjištěny archeologickým výzkumem. Raně středověká komponenta je více či méně přesvědčivě doložena na 28 lokalitách: Bašnice, Běstvin, Bojetice, Černé Budy, Dašice, Dvakačovice I, Hraběšín, Hradec Králové – Slezské Předměstí, Choťovice – Mirkovec, Choťovice – Žiželický les, Libčany – Na Obci, Lodín, Mužský, Nadslav – Na vrších, Petrovice – Farský les, Petrovice – les Mečnick, Plačice/Stěžery; Prachovské skály – Pod Kozím hřbetem; Prachovské skály – Holý vrch; Prachovské skály – Mršinec, Prachovské skály – Pod Přivýšinou, Radovesnice II, Rodov, Stračov/Stračovská Lhota, Velešice, Vinařice, Vršce a Vysoký Újezd. V tomto výčtu jsou zařazeny také mohylníky, kde archeologický výzkum proběhl, prokazatelný datovací materiál získán nebyl, ale jak nálezová situace uvnitř násypu, tak i celkový charakter lokality svědčí pro raný středověk (jde o Běstvin, Lodín, Petrovice – Mečnick a Choťovice – Žiželický les).

Obr. 4. Kniha Rudolfa Turka z roku 1946 obsahuje detailní publikaci výzkumu hradíště a všech mohylových pohřebišť v areálu Prachovských skal.

¹⁶ Hraběšín: Dokument C-TX-198803040. Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.

Kromě lokalit s prokázanou raně středověkou komponentou existují i mohylníky, které nebyly zkoumány, ale na základě definovaných kritérií nelze dataci do raného středověku vyloučit. Tato kritéria jsou: a) mohyly jsou uspořádány v řadách západ–východ (s odchylkami); b) mohyly mají oválný/obdélný tvar s příkopy; c) v okolí se vyskytuje pouze raně středověké osídlení a nikoli jiná kultura budující mohyly; d) v blízkosti je mohylník s doloženou raně středověkou komponentou. Protože nebyla datace potvrzena archeologickým výzkumem, tyto lokality pouze evidujeme, ale dále s nimi nepracujeme. V katalogu mohylových pohřebišť v závěru této publikace nemají tyto lokality samostatné heslo, mohou se ale objevit jako zmínky u prokázaných raně středověkých lokalit (například mohylníky z okolí Nadslavi). Soupis nezkoumaných, ale potenciálně raně středověkých lokalit nejspíš nebude kompletní. Z evidence jsme vyloučili lokality, které byly ve starší literatuře jako raně středověké mohyly uvedeny, ale a) revizí bylo zjištěno, že se nejedná o mohyly, b) jedná se o mohyly, ale nejsou raně středověké a za c) lokalita zanikla a existenci raně středověkých mohyl nelze v současné době ověřit.

V některých případech nejsou lokality od sebe vzdálené a není zřejmé, zda se jedná o jeden mohylník s více skupinami mohyl či o samostatnou lokalitu. Pokud to nebude na konkrétním místě zdůvodněno jinak, pokládáme za samostatné lokality skupiny mohyl, které jsou od sebe vzdálené více než 100 metrů.¹⁷

4. Mohylová pohřebišť, jejich vzhled a umístění v terénu

Pokud posuzujeme umístění lokalit vzhledem k morfologii terénu, tak bez ohledu na jejich dataci můžeme definovat několik základních kategorií. Jednou z nich je umístění na soliterních dominantách, kopcích či návrších. Nemusí se vždy jednat o výrazně exponovanou polohu, jde o dominanty v rámci okolní krajiny. Specifickým příkladem vazby lokalit na terénní dominanty je umísťování mohylníků na terénní hraně nebo v její blízkosti. V některých případech se mohylníky či soliterní mohyly táhnou podél terénní hrany výraznější krajinné dominanty – hřbetu – až v délce stovek metrů. Do této kategorie bychom mohli řadit i mohyly na ostrožnách. Další variantou kategorie lokalit s vazbou na výrazné polohy jsou ty, které jsou sice vázané na krajinnou dominantu, ale jsou dále od vrcholu, případně na svazích či na jejím úpatí. Jiným typem umístění v terénu jsou lokality v polohách vyložené rovinných.

Mohyly s raně středověkou komponentou zjišťujeme ve všech výše definovaných kategoriích. Podle současného stavu poznání se ale zdá, že byly více preferovány polohy s nějakou vazbou na terénní dominantu. Jako příklad lokality vázané na dominantu typu soliterní návrší (ať již mírné návrší či výraznější kopec) může posloužit Vysoký Újezd nad Dědinou či dva mohylníky na katastrech Stračovská Lhota a Stračov, položené na výrazné terénní dominantě Stračovský Bor. Na vrcholu a poblíž vrcholu Obora (kóta 267) jsou lokality Dvakačovice 2 a Dvakačovice 3 (nezkoumané, nedatované). Na výrazném návrší Chlum u Mladé Boleslavi leží několik mohylových skupin na k. ú. Vinařice. Příkladem nepříliš exponované polohy, ale přesto v kontextu krajiny dominantní, jsou mohylníky Petrovice – Farský les či Plačice/Stěžery. Příklady raně středověkých mohyl vázaných na terénní hrany jsou lokality Černé Budy (byť zde by jistě šlo uvažovat i o dominantní poloze), Vršce či Velešice/Vysoké Veselí. Jako mohyly na ostrožnách lze zmínit lokalitu Mužský a jen pravděpodobně raně středověké mohyly u Dobšina. Na svazích či úpatích terénních dominant leží raně středověké mohylníky Bašnice (svah) či Bojetice (svah při úpatí masivu Chlum). Na úpatí dominanty je umístěn i archeologicky zkoumaný raně středověký mohylník Dvakačovice (další dva nedatované mohylníky jsou na nedaleké dominantě Obora). Jako specifickou kategorii lokalit s vazbou na dominanty lze chápat mohylníky v geomorfologicky výrazném terénu Prachovských skal. Naopak bez vazby na dominantní polohy jsou raně středověké mohylníky Choťovice, Lodín, Hradec Králové – Slezské Předměstí a Rodov. Lokality Hraběšín a Petrovice – les Mečnick jsou situovány na rovině, respektive v pramenné pánvi či na jejím okraji.

Velikost mohylníků východočeské mohylové oblasti se pohybuje od soliterních mohyl až po lokality s desítkami násypů. Existence lokalit s doklady pohřbívání v různých časových obdobích nás ovšem nabádá k obezřetnosti, neboť ne všechny mohyly na lokalitě musely vzniknout v raném stře-

¹⁷ Za konzultace ohledně mohylových pohřebišť na Jičínsku děkujeme Pavlu Kracíkovi.

dověku. Samozřejmě musíme počítat i s tím, že řada mohyl zanikla, v mnohých případech jsou jejich terénní pozůstatky nejisté či nejasné. Některá (nikoli ale všechna) pohřebiště mají typický půdorys raně středověkých mohylníků s násypy v řadách orientovaných přibližně ve směru západ–východ.

5. Mohyly

Od soupisu R. Turka z roku 1956 byl proveden pouze jeden nový terénní výzkum mohylového násypu, drobný revizní výzkum P. Charváta, K. Charvátové a J. Valentové v Hraběšíně.¹⁸ Jinými slovy – výzkum samotných mohylových násypů se od té doby dále neposunul (nové výzkumy se věnovaly oběžným příkopům u již zaniklých mohyl). Přesto považujeme za vhodné na tomto místě shrnout a zopakovat poznatky dosavadního bádání.

V následujících kapitolách se pokusíme popsat situaci zjišťovanou výzkumy jednotlivých mohyl. Není to úplně snadné, neboť výzkumy byly prováděny různým stylem a různě se přistupovalo i k jejich dokumentaci. Výsledky některých výzkumů umožňují detailní pohled na složení mohylového násypu či uložení pohřbu, jiné výzkumy pouze konstatování o raně středověkém stáří mohyly. Z tohoto důvodu není všem zkoumaným lokalitám věnována stejná pozornost. Naše informace z různých lokalit také často nejsou „kompatibilní“, neboť nevíme, zda stejné pojmy mají také shodný obsah (např. často používaný pojem „žároviště“). Následující text se zaměří na příkopy okolo mohyl, složení mohylového násypu, dřevěné či kamenné konstrukce v mohylách a způsob uložení pohřbu (pohřbů).

5.1. „Okolo mohyly“ – příkopy

Na některých raně středověkých mohylnicích dochovaných v terénu jsou jasně patrné příkopy u paty mohyly. V některých případech tyto příkopy obkružují celý násep, v některých případech kopírují pouze část obvodu mohyly. Tyto příkopy jsou (či byly) různě dobře patrné na raně středověkých mohylnicích Bašnice, Černé Budy, Hraběšín, Choťovice–Mirkovec, Petrovice – Farský les, Lodín, Prachovské skály – Holý vrch, Stračovská Lhota, výzkumem byly zjištěny například ve Dvakačovicích (mohyly 6 a 9). Tyto tvary byly zachyceny i při leteckém snímkování na lokalitě Sedlec. Zároveň je známo z lokalit, které zkoumány nebyly, ale jejich raně středověké stáří je pravděpodobné (lokality Bukvice, Stračov, Choťovice – Žiželický les).

Tyto příkopy se mohou stát poměrně spolehlivým indikátorem mohylového násypu v místech, kde se již samotná nadzemní část mohyly nedochovala. V posledních letech byly ve východních Čechách takto již zaniklé raně středověké mohyly identifikovány na lokalitách Plačice/Stěžery, Hradec Králové – Slezské Předměstí (poloha Parlament), Rodov (viz *Lutovský – Stolz v tomto svazku*) a Dašice¹⁹. Na všech těchto archeologicky zkoumaných lokalitách tvary příkopů naznačují, že většina mohyl měly původně obdélný, případně čtvercový půdorys. Oválné či okrouhlé půdorysy dnes zachovaných mohyl v terénu by tak již byly obrazem věky transformované situace (což není překvapivé).

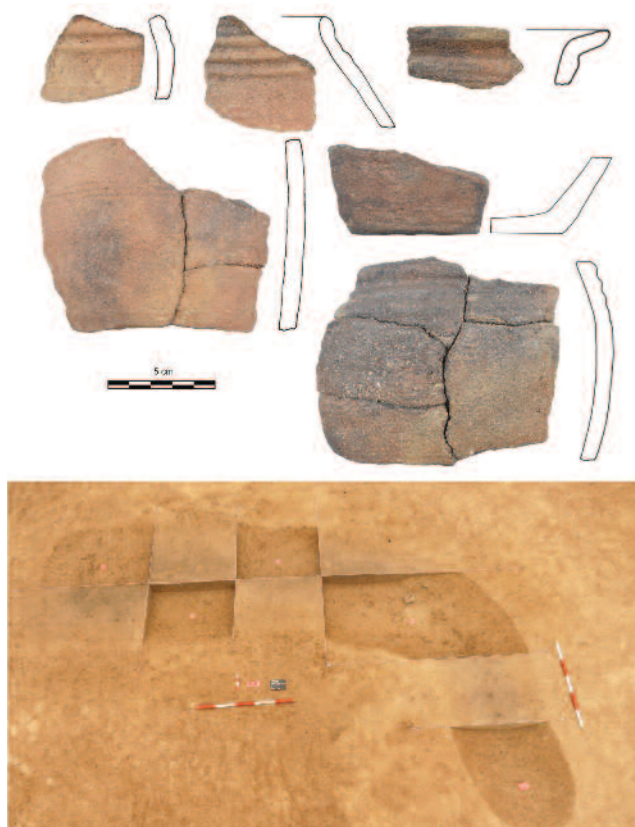
V Hradci Králové – Slezském Předměstí (poloha Parlament) bylo při plošné skrývce

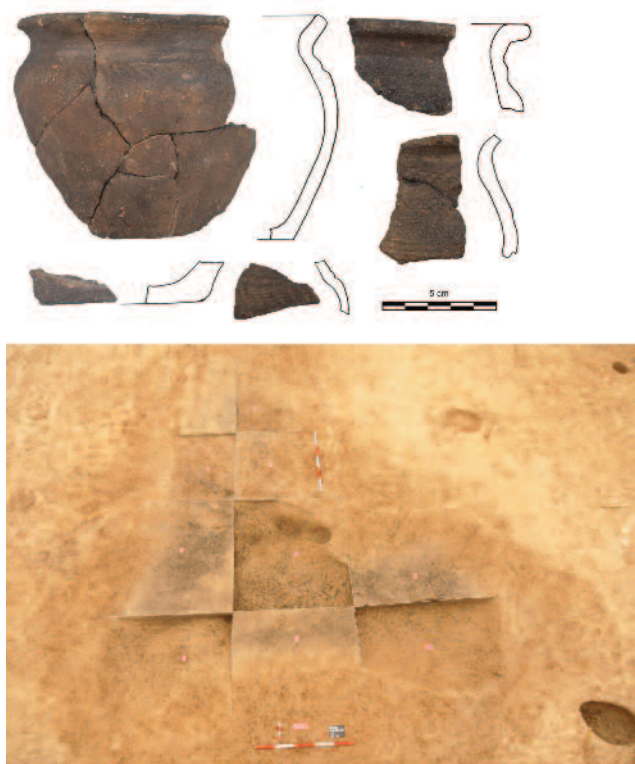
Obř. 5. Hradec Králové – Slezské Předměstí. Pohled od severu na odkrytý povrch oběžného příkopu mohyly 105. Foto z roku 2014. Archiv AO MVČ.

18 Hraběšín. Dokument C-TX-198803040. Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.

19 Za informaci o výzkumu v Dašicích děkujeme T. Zavoralovi z Východočeského muzea v Pardubicích.

Obr. 6. Plačice/Stěžery, oběžný příkop 535. Archiv AO MVČ.

Obr. 7. Plačice/Stěžery, oběžný příkop 554. Archiv AO MVČ.

související se stavbou skladovacích hal na ploše 1,5–2 ha postupně odkryto více než 60 zahloubených objektů z raného středověku. Většinou je tvořily žlaby ve tvaru písmen L, C, či G, jejichž délka činila od cca 5 m do 20 m, šířka kolem 2–3 m a hloubka do 1,5 m a které – v zásadě ze tří stran – vymezovaly nepravidelně obdélné plochy o průměru až kolem 15 metrů (obr. 5). Vstup byl ve všech případech od jihu. Ve výplni žlabů tvořené písčitou hlinou a zahliněným pískem se na dně v několika případech (např. obj. 7, 14) objevila spálená dřeva větších rozměrů. Výplň několika žlabů rovněž obsahovala poměrně četné větší zlomky nádob (v několika případech se podařilo rekonstruovat celé tvary, menší a středně velké hrnce) zdobených pásy hřebenového vpichu a hřebenové vlnice, s charakteristicky zvlněným přechodem mezi hrdlem a výdutí. Typické byly rovněž šupinky a třípytky slídy v keramickém těstě, které tvoří lesklý povrch cihlově červené či hnědočervené barvy. Tyto objekty (oběžné žlaby) interpretujeme jako těžební jámy vzniklé při nasypávání mohyl, které můžeme na základě keramiky datovat do 9. až 10. století. Některé zlomky nádob mohou být ještě o něco starší. Zjištěné pravděpodobné mohyly, jejichž počet odhadujeme na zhruba 12–15, tvořily dvě řady, táhnoucí se v délce nejméně 100 m ve směru jihozápad–severovýchod.

Na lokalitě Plačice/Stěžery (výzkumné plochy 25B a 26) bylo v rámci záchranného archeologického výzkumu předcházejícímu stavbě dálnice D11 v letech 2014 a 2015 zachyceno 49 objektů, které byly interpretovány jako příkopy zahloubené podél části obvodu mohyly (obr. 6 a 7). Podle půdorysu je lze rozdělit na několik tvarů. Nejtypičtější skupinu na lokalitě tvořily objekty půdorysu v podstatě pravoúhle zahnuté linie. Pro všechny tyto objekty byla typická takřka identická výplň, která je odlišovala od ostatních zahloubených objektů na lokalitě. Z tohoto důvodu byly do této skupiny zahrnuty i objekty, které neměly typický pravoúhle zahnutý půdorys, ale jejich půdorys byl kruhový, případně oválný.

Archeologicky zkoumané objekty tohoto typu dosahovaly hloubek 10–50 centimetrů od úrovně skrývky. K tomuto číslu je nutné přičíst ještě mocnost ornice, která v tomto prostoru byla cca 20–30 cm. Původní hloubka pří-

Obr. 8. Dašice, oběžné příkopy okolo mohyl. Archiv archeologického oddělení Východočeského muzea v Pardubicích.

kopů by se tedy pohybovala zhruba mezi 30 a 80 cm. Na příčném řezu měly objekty mírně zvlněné, zhruba rovné až mírně zaoblené dno. Šířka příkopů se na povrchu skryté plochy většinou pohybovala v rozmezí 1–1,5 metru. Na původním povrchu terénu tak mohly být příkopy široké cca 1,5–2 metry.

Pro tyto objekty byla typická výplň, respektive její stratigraficky nejmladší část, kterou se odlišovaly od ostatních objektů na skryté ploše. Na této lokalitě byla charakterizována jako prachovitá hlína žlutošedé až šedé barvy, v některých případech s jasnou příměsí podloží (až 45 %). Je pravděpodobné, že tuto vrstvu lze interpretovat jako původní těleso mohyly. Mohyla byla tedy nasypána z materiálu získaného po svém obvodu. Tak vznikl příkop, který byl časem tímto materiálem opět zaplněn. Naprostou většinu nálezů v příkopech tvořila keramika, následovaly drobné fragmenty kostí či štípaná industrie (lokalita se nacházela na sídlišti únětické kultury). Stratigrafická situace neumožňuje jednoznačně určit, zda tyto nálezy mohou indikovat žárový pohřeb umístěný ve svrchní partii mohyly či na jejím vrcholu, tedy způsob ve slovanských mohylách poměrně rozšířený, nebo zda se jedná o stopy mladších aktivit. Nálezy ležely jak na bázi příkopu, tak i ve vrstvách, kterými byly příkopy vyplněny.

Specifickým „nálezem“ byl kostrový hrob (objekt č. 944) uložený do jednoho z příkopů (obj. 612). Stratigrafická situace dokládá vykopání hrobové jámy ještě v době existence příkopu, hrob nebyl vyhlouben do zasypaného příkopu. Bližší datace není možná, neboť neobsahoval žádný datovací materiál, ale na základě kontextu ostatních pohřbů na lokalitě jej lze klást do rozmezí 2. poloviny 10. až počátku 11. století.

5.2. „Uvnitř mohyly“

V rámci východočeské mohylové skupiny je situace „uvnitř mohyl“ poměrně variabilní, nicméně některé společné prvky lze nalézt (minimálně pro některé lokality). Jedná se o složení násypu mohyly, přítomnost dřevěné či kamenné konstrukce v mohyle a způsob uložení pohřbu či pohřbů.

5.2.1. Složení násypu mohyly

Na základě publikovaných výzkumů víme, že byly zkoumány jak mohyly s násypem, který se jevil jako jednolitý, tak mohyly, v jejichž násypu bylo možné rozlišit několik vrstev. Údajné specifikum východočeské mohylové skupiny jsou dvě odlišná tělesa násypu, přičemž spodní se od vrchního odlišuje výrazně větší ulehlostí. Ulehlejší spodní části násypu byly dokumentovány na lokalitách Bojetice, Dvakačovice, Prachovské skály – Holý vrch a Vinařice (*obr. 9*). Tento jev je interpretován jako důsledek rituálů, při kterých byla tato část mohyly udupána (*Turek 1956, 145–146*). V Bojeticích mělo spodní

těleso ve zkoumané mohyle tvar kopírující mohyly, přičemž, podle publikované dokumentace (*Turek 1956*, 107), byla kypřejší vrchní vrstva mocná cca 0,5 metru, spodní ulehlejší těleso mělo ve svém středu mocnost necelý jeden metr. Podobná spodní tělesa mohyl byla zjištěna na Holém vrchu v Prachovských skalách, kde bylo spodní, ulehlejší těleso dokumentováno v pěti případech; mohyly č. 16, 17, 18, 19 a 20 tu tvoří západní skupinu pohřebiště. Spodní násyp měla i mohyla 4 v poloze Pod Kozím hřbetem.²⁰ Vždy se jednalo o výrazný násyp v podstatě kopírující tvar mohyly, půdorysně i na profilu. Tato „menší mohyla“ byla zakryta ne tak ulehlou vrstvou materiálu (*Turek 1946a*, passim). Ve Vinařicích bylo zkoumáno sedm mohyl. Spodní části násypu s „udupaným“ povrchem byly zjištěny ve všech sedmi případech, přičemž v mohyle 7 se jednalo o vrstvu, která nebyla zachycena pod celou mohylou (jako u zbývajících šesti), ale jen v její jižní části. Z publikované dokumentace (*Turek 1956*, 126–136) také vyplývá, že spodní tělesa ve Vinařicích nedosahují takové mocnosti jako spodní násypy v Prachovských skalách či Bojeticích, ale přeci jen se mohylám na těchto lokalitách podobají. Odlišná podoba spodního ulehlejšího násypu byla dokumentována ve Dvakačovicích. Spodní násyp byl zjištěn ve všech pěti zkoumaných mohylách, ovšem ulehlost spodního tělesa je konstatována pouze u mohyl 1, 3 a 4. Jak vyplývá z terénní dokumentace,²¹ měly tyto spodní ulehlejší násypy podobu vrstvy, nijak výrazně nevystupující nad terén.

Poměrně časté jsou zmínky o větším množství spáleného či zuhelnatělého dřeva, a to v mohylách žárových i kostrových. „Zbytky dřevěného uhlí“ (-p- 1912, 17–18) byly nalezeny při výzkumu mohyl na lokalitě Petrovice – les Mečnick. V Petrovicích – Farském lese byla zachycena „hlína smíšená s uhlím“ či „značné množství prsti smíšené s dřevěným uhlím“ (*Honza 1892*, 623–624). Zkoumané mohyly na katastru Sovětic (R. Turek lokalitu označuje jako Sadová) obsahovaly „pouze popel s uhlím smíšený“ (*Domečka 1925*, 43). „Kousky uhlí a popeliště“ byly zjištěny v mohyle č. 2 v Hraběšíně, zhruba uprostřed násypu v jeho spodní části, popel a uhlí je zmiňován i v tamější mohyle č. 6 (*Čermák 1883*, 361–362). V mohyle 1 a 4 na lokalitě Dvakačovice byly nacházeny uhlíky na několika místech spíše ve svrchní části mohyly. V mohyle 6 ve Dvakačovicích, také spíše ve vrchní části násypu, byly kromě uhlíků nacházeny i menší zbytky ohořelých polen (*Turčan 1984*, 50–51, 55). Na lokalitě Mužský měly spodní dvě vrstvy násypu vzniknout spálením dřevěné hranice. Ta se nedochovala ani ve fragmentech větších dřev, pouze jako silná vrstva popela a uhlíků. Na tuto vrstvu byl navršen plášť z písku a spraše. Autor výzkumu tuto hranici nepovažuje za hranici kremační (*Šolle 1954*). Situace popsáné jako „žároviště“ byly zachyceny i v mohylách ve Vinařicích a v Bojeticích. Jednalo se o vrstvy propálené hlíny, často smíšené s uhlíky a střepy, výjimečně zde byly i přepálené kosti. I v tomto případě jsou situace interpretovány jako symbolické, nikoli sloužící ke spalování těla (*Turek 1956*, 144). K podobnému závěru došel J. Honza při interpretaci výzkumu v Petrovicích – Farském lese (*Honza 1892*, 624–625). Naopak K. Čermák za žároviště (nikoli za hrob) považoval násypy č. 1 a 8 v Hraběšíně. V tomto případě to nebylo na základě zvýšeného množství uhlíků a spálených kostí, ale z důvodu nálezu výrazně propálené půdy a kamenů ve spodní části násypu (*Čermák 1883*, 363). Autoři revizního výzkumu násypu č. 1 potvrzují a upřesňují Čermákovu terénní pozorování, ale v interpretaci celé situace se přiklánějí k variantě, že šlo o mohylu.²²

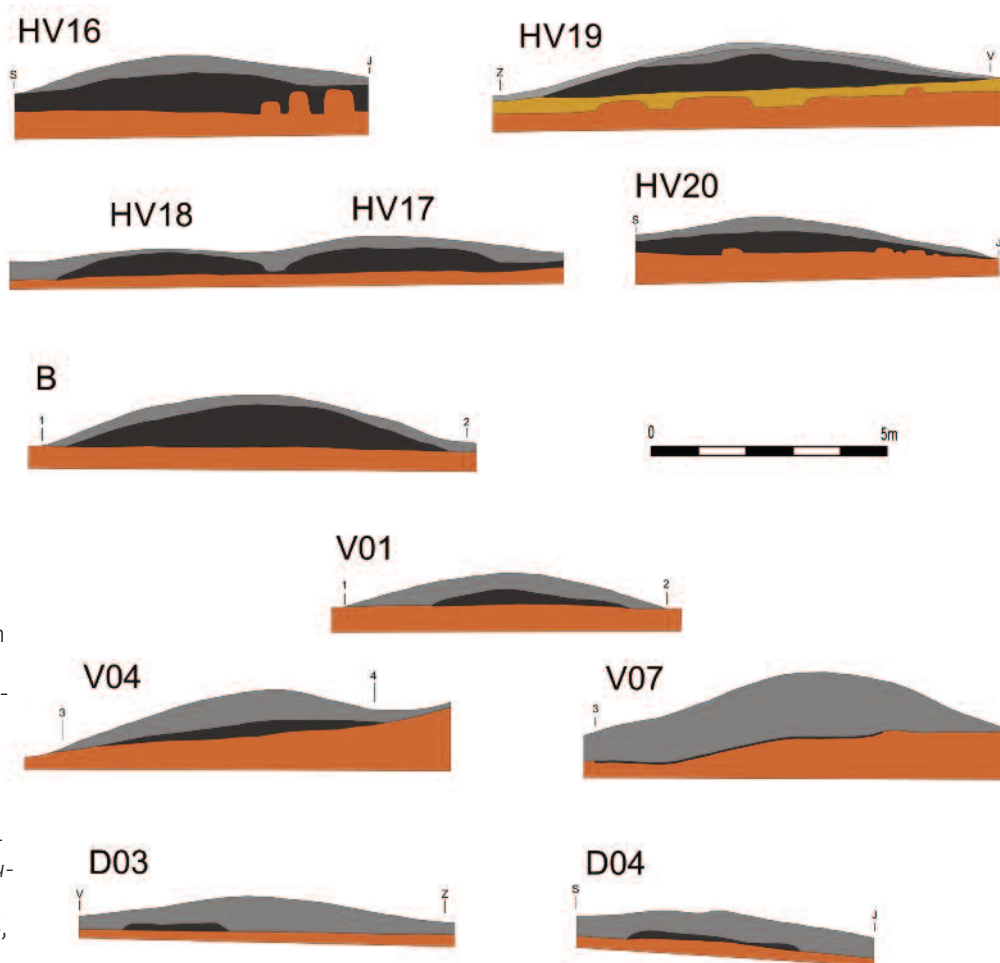
Při publikaci výsledků výzkumů mohyl se poměrně často opakuje pozorování, že v celém násypu mohyly byly nalézány drobné fragmenty keramiky. Jako příklad mohou posloužit mohyla 16 na Holém vrchu v Prachovských skalách (*Turek 1946a*, 102–105), mohyla 1 v poloze Pod Kozím hřbetem tamtéž (*Turek 1946a*, 115–116) či Nadslav (*Turek 1956*, 115–119).

Na některých lokalitách bylo zjištěno i záměrné využití kamene v násypu mohyly. Tomuto tématu je věnována samostatná podkapitola.

20 Pro zjednodušení uvádíme čísla mohyl arabskými číslicemi, přestože v původních publikacích jsou mohyly často označovány pomocí římských čísel.

21 Dvakačovice. Dokument C-TX-194500590 (A. Knor). Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i. Viz též *Turčan 1984*, 53, 55).

22 Hraběšín. Dokument C-TX-198803040. Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i. (P. Charvát, K. Charvátová). Za konzultaci děkujeme Petru Charvátovi.

Obr. 9. Výběr tzv. ulehých spodních těles v mohylách východočeské mohylové oblasti. HV – Prachovské skály – Holý vrch; B – Bojetice; V – Vinařice; D – Dvakačovice. Podle *Turek 1946a*; *týž 1956*; *Turčan 1984*, upraveno.

5.2.2. Uložení pohřbu

5.2.2.1. Mohyly se žárovými pohřby

V Běstvinách byly zkoumány čtyři mohyly, jejich datování není zcela jasné – v literatuře se objevuje chronologické zařazení do raného středověku, případně do období popelnicových polí doby bronzové (*Hejhal 2005*, 90). V mohyle 1 byla kremace uložena v jamce pod úrovní terénu. Podobná jamka byla zachycena i pod mohylou 2. Zde byla vyplněna popelovitou hlinou a uhlíky, přepálené kůstky jsou ale zmíněny v uhlíkaté vrstvě překrývající tuto jamku. V mohyle 3 byla na bázi mohyly „dlažba“ z oblázků, na které bylo nalezeno jen několik uhlíků (*Turek 1956*, 104–106).

V Bojeticích, na západní straně mohyly, takřka na bázi terénu (a protože na okraji mohyly, tak i místy pod povrchem spodního tělesa mohyly) bylo zachyceno „žároviště“. Zde byla nalezena největší koncentrace uhlíků a přepálených kostí, přičemž tři drobné spálené kosti a dva snad přepálené fragmenty keramiky byly také nalezeny skoro na bázi mohyly, ale již mimo žároviště (*Turek 1956*, 107–108). Pohřeb byl tedy uložen na bázi mohyly, bez keramické nádoby (?). Střepy byly v mohyle nalézány, ale většinou byly při povrchu spodního násypu.

V Dvakačovicích bylo zkoumáno pět mohyl, všechny žárové. Na základě nálezů keramiky při obvodu násypu nebo v příkopech okolo mohyl se předpokládá umístění nádob těsně pod povrchem mohyly, nebo přímo na jejím povrchu (*Frolík 1988*, 87–88). Situace v mohyle 9, kde byly blízko sebe nalezeny fragmenty keramiky a spálených kostí, nevylučuje, že spálené ostatky mohly být uloženy v nádobě původně umístěné na mohyle či mělce pod jejím povrchem. Situace v mohyle 6 domněnku uložení spálených kostí v nádobě spíše vylučuje – střepy a kosti byly nalezeny v opačných částech báze mohyly (*Frolík 1988*, 88), nicméně i v tomto případě lze předpokládat uložení kremace buď přímo na mohyle, či mělce pod jejím povrchem.

V Hraběšíně je v mohyle 1 udáváno blíže nespecifikované „popeliště“ asi 1,1 m pod povrchem násypu. V mohyle 4 byl zjištěn „popelitý střed“. Další popeliště s výslovně zmíněnými opálenými kůstkami je zmíněno 40–60 centimetrů pod povrchem mohyly 6 (*Čermák 1884, 361–362*). U ostatních zkoumaných mohyl na lokalitě nejsou žádná popeliště či spálené kosti zmíněny.

Na lokalitě Choťovice-Mirkovec uvádí A. Stocký nálezy přepálených kůstek pod povrchem jím zkoumaných mohyl, přičemž tyto kůstky se nikde výrazně nekoncentrovaly (*Koudelka – Stocký 1923, 328*). F. Koudelka uvádí nálezy spálených kůstek na bázi mohyly v obdélníku vymezeném oblázky (mohyla 2). U ostatních žárových mohyl uvádí také nálezy spálených kůstek, ale blíže nespecifikuje jejich polohu v rámci násypu. Poněvadž se ale v některých případech měly nacházet v prostoru vymezeném kameny, můžeme se domnívat, že se jedná o situaci stejnou jako v mohyle 2 – tedy uložení pohřbu na povrchu terénu (*Koudelka – Stocký 1923*).

Na Holém vrchu v Prachovských skalách bylo zkoumáno osm žárových mohyl. Lokalizace uhlíků a spálených kůstek v mohyle 8 nebyla uvedena (*Turek 1946a, 89*). V mohylách 9 a 11 se drobné uhlíky, drobné spálené kůstky a fragmenty keramiky nacházely průběžně v násypu mohyly (*Turek 1946a, 90*), přičemž v mohyle 11 bylo zachyceno i „popeliště“ o průměru 1,6 metru a mocnosti 10–20 cm (*Turek 1946a, 91*). V mohylách 16, 18 a 20 byly spálené kůstky nacházeny na povrchu spodního tělesa. Kromě toho byly pod mohylou 20 i uhlíky v jámě vykopané do původního povrchu terénu (*Turek 1946a, 110*). V mohyle 17 a 19 byly spálené kosti a uhlíky naopak ve spodní části spodního tělesa mohyly, v mohyle 19 takřka až na původní úrovni terénu (*Turek 1946a, 109*).

V Prachovských skalách v poloze Pod Kozím hřbetem byly zkoumány všechny čtyři mohyly. V mohyle 1 byly průběžně v násypu nacházeny kůstky, uhlíky a zlomky keramiky. Na bázi mohyly 3 byla popelovitá vrstva, v celém průřezu mohyly byly drobné popelovité vrstvičky s drobnými spálenými kůstkami, drobnými uhlíky a případně zlomky střepů. V mohyle 4 byly spálené kůstky a keramika nasypána na povrchu spodního tělesa (*Turek 1946a, 118*). Mohyla 2 byla v době výzkumu již málo znatelná, ale na základě nálezů uhlíků se předpokládá, že i zde byl uložen žárový pohřeb (*Turek 1946a, 114–119*).

V Prachovských skalách – Mršinci byly v mohylách 1 a 2 pohřby uloženy volně bez nádoby a tvořily vrstvu se zlomky keramiky, spálenými kostmi a uhlíky na bázi původního terénu či několik málo centimetrů pod ní, vše bylo zakryto kamennou konstrukcí (*Turek 1946, 122*). V mohyle 4 byl na povrch terénu položený kamenný žernov, na kterém byly nalezeny uhlíky a kůstky (*obr. 11:1*). Kůstky byly nalezeny i v okolí žernovu. Další spálené kosti a uhlíky byly nalézány v celém spodním tělese mohyly, na kontaktu spodního a svrchního tělesa bylo nalezeno ještě několik kamenů (*Turek 1946a, 123–125*).

V mohyle v Prachovských skalách – Pod Přivýšinou bylo nalezeno několik spálených kůstek lehce nad bázi původního terénu, podle zbytků dřeva snad v rámci dřevěné konstrukce (*Turek 1946, 126–127*).

V mohyle 2 na lokalitě Mužský (jediná zkoumaná mohyla z tohoto pohřebiště) byly spálené kosti (a železná přezka) uloženy v mělké jamce na povrchu mohyly (*Šolle 1954, 795–796*).

Nálezovou situaci v Nadslavi interpretuje autor výzkumu tak, že žárový hrob byl uložen v jamce pod úrovní terénu a snad i částečně rozhozen v jejím okolí, to vše v rámci částečně spálené dřevěné konstrukce (podobně jako pohřby v Prachovských skalách na Holém vrchu a Pod Přivýšinou). Další dodatečné žárové hroby jsou předpokládány na povrchu spodního tělesa a také v šachtě, která byla do spodního tělesa vyhloubena (*Turek 1956, 146–147*). U těchto „průvodních“ pohřbů autor nevyklučuje, že by se mohlo jednat o oběti v rámci pohřbu významné osoby (*Turek 1956, 147*). Pro tuto interpretaci však chybí další argumentační opory. Nálezy dodatečných pohřbů do starších mohyl jsou známy i z jiných lokalit, nadslavská mohyla by snad mohla být výjimečná tím, že tyto pohřby byly uloženy ještě v době stavby mohyly, před navršením vrchního tělesa.

Ve Vinařicích byly spálené kůstky společně s uhlíky a střepy rozhozené na povrchu spodního kompaktního tělesa mohyly 2. V mohyle 3 bylo pod povrchem spodního tělesa zjištěno menší žároviště (včetně jediné spálené kůstky). Podobná žároviště, ale bez kůstek byla i v rámci spodního tělesa či na jeho povrchu v mohylách č. 1, 4, 5 a 6, případně v mohyle 7 ve spodní části násypu, ale mimo ulehlého spodního tělesa, jež se svým charakterem lišilo od ostatních na lokalitě (*Turek 1956, 126–136*).

Ve Vrčích byly zkoumány dvě mohyly. V obou byla jako pohřeb interpretována vrstva na bázi násypu (v případě mohyly 2 se mírně zahluvovala pod úroveň terénu), tvořená propálenou hlinou a střepy.

Kosti zmiňovány nejsou, jejich absence je výslovně uvedena v mohyle 1. V mohyle 2 byla propálená vrstva překryta vrstvou oblázků (*Turek 1956*, 136–138).

5.2.2.2. Mohyly s kostrovými pohřby

Mohyly s pohřbem nespáleného těla byly dokumentovány na lokalitách Černé Budy, Choťovice – Mirkovec, Petrovice – Farský les, Plačice/Stěžery, Prachovské skály – Holý vrch a Vysoký Újezd. Na Holém vrchu v Prachovských skalách bylo z celkového počtu 17 kostrových pohřbů devět uloženo v hrobové jámě (mohyly 2, 3, 4, 5, 6, 10, 13, 14, 15/1) a osm leželo na úrovni terénu (mohyly 7, 12, 15/2, 16, 17, 18, 19 a 20). V mohyle 15, kde byly uloženy dva ženské pohřby, pravděpodobně starší byl v hrobové jámě, mladší pohřeb byl uložen na úrovni terénu. V Petrovicích – Farském lese měly být kostrové pohřby uloženy na původní úrovni terénu. Zároveň byly kostrové pohřby často ne uprostřed půdorysu mohyly, ale „na straně její“ (*Honza 1892*, 624). V Choťovicích-Mirkovci byly kostrové hroby uloženy na úrovni terénu (v případě mohyly 1 snad lehce pod původní úroveň terénu, *Koudelka – Stocký 1923*, 326) a v tělese mohyly. Minimálně u mohyly 4 bylo zjištěno, že kostrové pohřby v tělese mohyly jsou druhotně uloženy ve starší raně středověké mohyle s žárovým pohřbem (*Hellich 1925*, 442). Na lokalitě Černé Budy byly kostrové hroby uloženy v hrobových jamách (*Turek 1956*, 114–115, jako Mělník). V Plačicích/Stěžerech byly zjištěny pouze kostrové pohřby pod úrovní terénu, neboť v době výzkumu již nadzemní části mohyl nebyly zachovány.

Na třech lokalitách bylo zjištěno uložení více kostrových pohřbů v jedné mohyle. Na Holém vrchu v Prachovských skalách to byla mohyla 15, jeden hrob byl na úrovni terénu a druhý v hrobové jámě. V Choťovicích v mohyle 4 a 18 byly uloženy kostrové pohřby v tělese mohyly a u mohyly 4 je výslovně zmíněno, že byla použita starší žárová mohyla (*Hellich 1925*; *Koudelka – Stocký 1923*). Tři pohřby byly uloženy i v (hypotetické) mohyle na lokalitě Plačice/Stěžery, všechny pod úrovní terénu. Jak v Choťovicích, tak i v Plačicích/Stěžerech patřily některé z těchto pohřbů dětem.

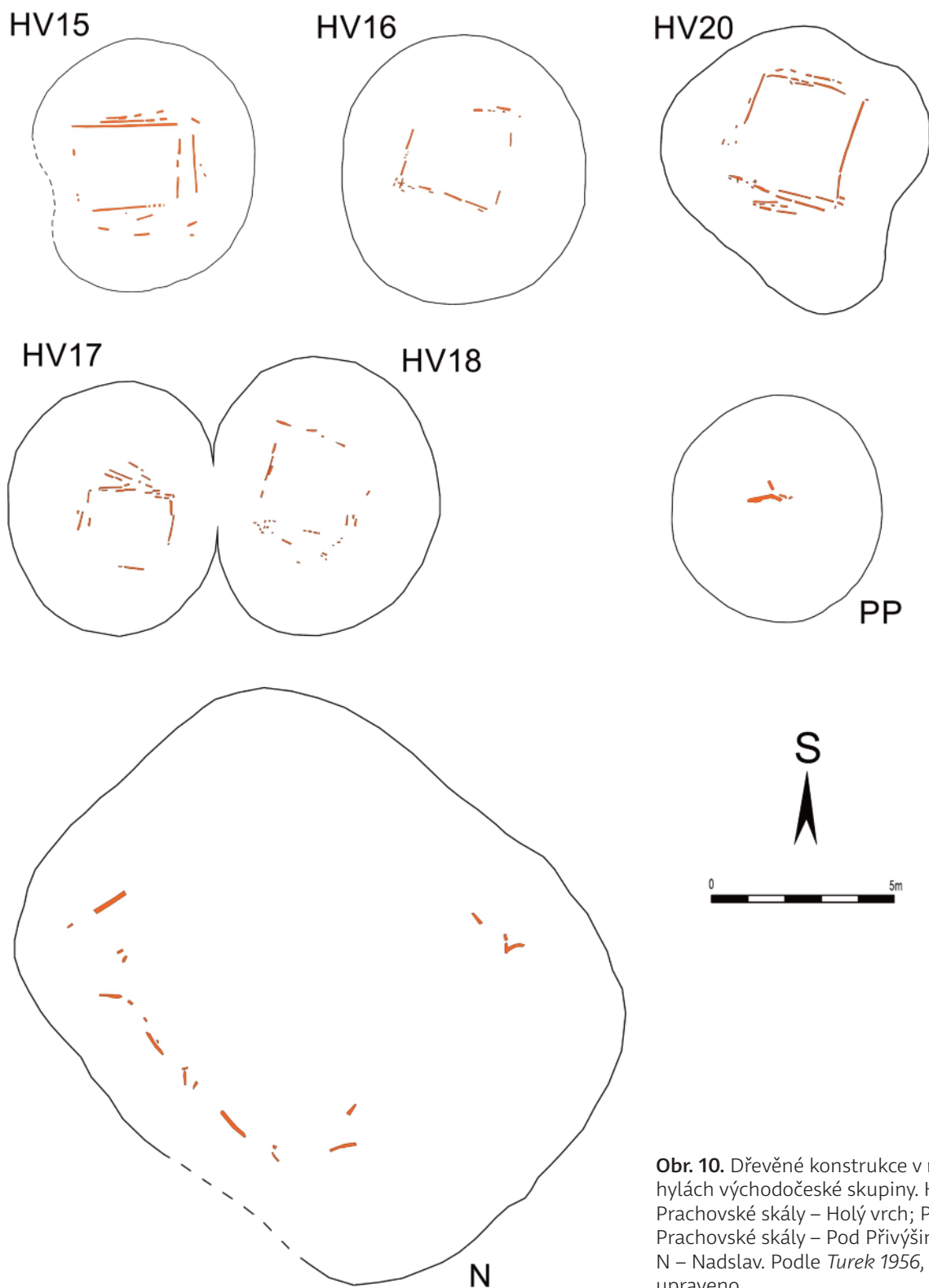
Pokud bylo možné sledovat z publikovaných výsledků výzkumů, tak se uložení kostrových pohřbů v mohylách nijak nelišilo od soudobých plochých hrobů. Převažovala natažená poloha na zádech s orientací ve směru západ–východ.

Na lokalitě Plačice/Stěžery bylo identifikováno uložení zemřelých v rakvích, případně s dřevěnou úpravou jámy. Dřevěné schránky se projevovaly buď zbytky dřeva (respektive „dřevité“ vrstvy), nebo jako jasně odlišitelné negativy rakví v hrobové jámě, zjištěny byly i otisky jednoho až dvou trámů (podle dochování) napříč hrobovou jámou. Na Holém vrchu v Prachovských skalách nejsou o pohřebních schránkách zmínky, nelze ale vyloučit, že situace v mohyle 3, kdy „hlava spočívala na zahnědlém pruhu, vytvořeném kořeny nebo silným ztrouchnivělým kořenem“ (*Turek 1946a*, 81), je právě otisk zmíněného příčného břevna, tedy známka jinak nedochované dřevěné schránky či obložení. Dřevěné rakve jsou uváděny i u některých kostrových pohřbů na lokalitě Choťovice-Mirkovec (*Koudelka – Stocký 1923*). V Černých Budách je popisováno uložení zemřelých nikoli v rakvi, ale pod prknem či na prkně (*Turek 1956*, 114–115). Je otázkou, zda i v tomto případě nešlo o špatně dochované kompletnější schránky.

5.2.3. Dřevěné konstrukce

Vodorovné dřevěné konstrukce byly souhrnně zpracovány polskou badatelkou Helenou Zoll-Adamičkovou (1977). Tyto struktury byly dokumentovány i v některých východočeských mohylách. Známé je z Nadslavi a z Prachovských skal, a to jak na Holém vrchu, tak v poloze Pod Přivýšinou (*obr. 10*).

V mohyle v Nadslavi byly na úrovni původního terénu zachyceny fragmenty dřevěné horizontální struktury, která nesla výrazné stopy po ohni. Konstrukce měla původně zhruba obdélníkový půdorys o rozměrech cca 9,5 × 9 m a byla orientována delší stranou severozápad–jihovýchod (*Turek 1956*, 116–118). Nejvíce dřevěných horizontálních konstrukcí (a nejlépe dochovaných) bylo zjištěno na pohřebišti v Prachovských skalách – Holém vrchu. Tyto konstrukce byly zachyceny v mohylách 10(?), 15, 16, 17, 18, 19 a 20. V mohyle 10 a 15 obklopovaly kostrové hroby, v ostatních případech se jednalo o pohřby žárové. Udávané rozměry stran jsou 2,5–3 metry, půdorys byl čtvercový či obdélný. Ve všech pěti případech s žárovými pohřby byly v mohyle zjištěny spodní ulehle násypy a tyto konstrukce byly umístěny

Obr. 10. Dřevěné konstrukce v mohylách východočeské skupiny. HV – Prachovské skály – Holý vrch; PP – Prachovské skály – Pod Přivýšinou; N – Nadslav. Podle *Turek 1956*, upraveno.

v rámci těchto spodních těles. Ve všech případech je také uvedeno, že dřevěné konstrukce nesly stopy ohně, a to i u kostrových hrobů. V mohyle v Prachovských skalách – Pod Přivýšinou byly těsně nad bází mohyly zachyceny zbytky dřev orientované západ–východ, nejspíš rovněž stopy výše popisovaných konstrukcí (*Turek 1946a*, 126–127).

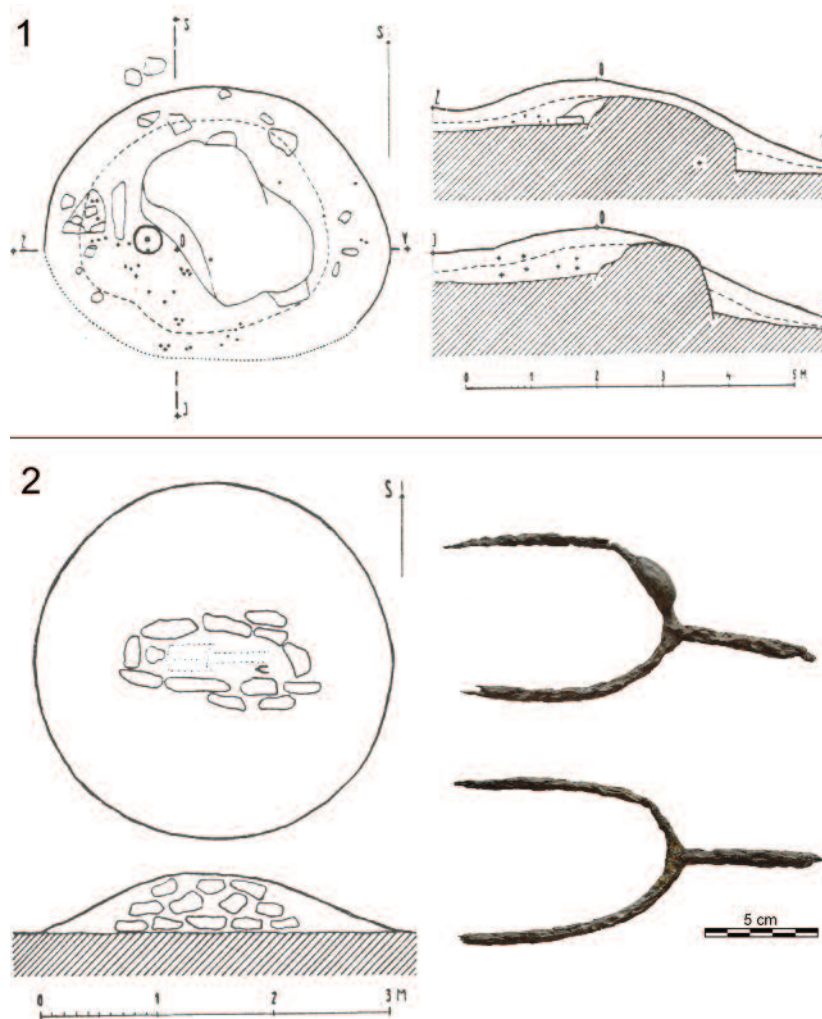
Na několika lokalitách byly zjištěny pod mohylami kúlové jamky. Hypoteticky by se v některých případech mohlo jednat o stopy po kúlech nesoucích nádobu se spálenými ostatky. Tato interpretace

je přímo zmíněna u kúlových jamek identifikovaných na Holém vrchu v Prachovských skalách (mohyla 17, snad i mohyla 20) a v Nadslavi (*Turek 1956*, 146). V Dvakačovicích byla kúlová jáma zachycena na jihozápadním okraji mohyly 1, navíc byly v její blízkosti zjištěny i fragmenty keramiky. Další kúlové jamky byly zachyceny pod mohylou 9, zde ovšem bez dalších indicií směřujících k jejich interpretaci (*Frolík 1988*, 90). Svislý kúl byl dokumentován i v mohyle 1 v Hraběšíně, kde měl být do násypu zaražen až po jejím navršení. Kúlová jamka (?) měla ovšem průměr pouhé 4 centimetry²³ a její užití pro umístění nádoby je tudíž málo pravděpodobné. K dřevěným konstrukcím též *Lutovský v tomto svazku*.

5.2.4. Kamenné konstrukce

Na lokalitách Běstviny, Černé Budy, Hraběšín, Choťovice-Mirkovec, Prachovské skály – Mršinec a Prachovské Skály – Holý vrch bylo v některých mohylách zjištěno záměrné využití kamene. Kamenné struktury nejsou budovány podle jednoho vzoru, jsou odlišné případ od případu (respektive lokalitu od lokality). Byly zjištěny v žárových i kostrových mohylách.

V Prachovských skalách – Mršinci byly kamenné struktury dokumentovány ve třech mohylách (popis čtvrté zkoumané mohyly není k dispozici). Mohyla 1 byla tvořena hromadou kamení, která byla překryta tenkou vrstvou hlíny. Snad podobná situace měla být i v mohyle 2, kde pod svrchní vrstvou hlíny mělo být nalezena „spousta skládaných pískovcových kamenů“ (*Turek 1946a*, 122), mezi kterými byly nalézány zlomky keramiky, kůstky a uhlíky. Při budování mohyly 4 byly využity tři skalní výchozy, mezi které byla mohyla přisypána, největší z kamenů vystupoval v době výzkumu roku 1935 k povrchu mohyly (*obr. 11:1; Turek 1946a*, 122–125). Užití většího množství kamene je uváděno také ve dvou mohylách v Hraběšíně. V obou případech mělo jít o výraznou vrstvu z kamenů, „balvany lámaného kamene“ v mohyle 3 (největší mohyla na lokalitě) a „amfibolitové hrubé balvany ztlouští 20 cm“ v mohyle 8 (*Čermák 1883*, 361, 363). Kameny oddělovaly spodní část násypu od vrchního a v mohyle 8 byla tato kamenitá vrstva 20 centimetrů pod povrchem mohyly (*Čermák 1883*, 363). Na téže lo-

Obr. 11. Vybrané kamenné konstrukce ve východočeských mohylách. 1 – Prachovské skály – Mršinec, mohyla 4; 2 – Prachovské skály – Holý vrch, mohyla 12. Podle *Turek 1956*, foto ostruh T. Janáková.

23 Hraběšín. Dokument C-TX-198803040, Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.

kalitě byla na povrchu spodního násypu mohyly 1 zjištěna vrstva tvořená rozbitými oblázky (jak doložil revizní výzkum, měla kruhový půdorys o průměru cca 30 centimetrů²⁴). Na povrchu této kamenné vrstvy byla zapálena hranice, která byla později překryta další hlinou. V Choťovicích-Mirkovci byly v šesti mohylách zjištěny na původní úrovni terénu plochy a věnce z oblázků (*Hellich 1925; Koudelka – Stocký 1923*). Tyto struktury byly vázány na žárové mohyly (v mohyle 4 byly i pohřby kostrové, ale podle terénního pozorování mělo kamenné ohrazení vztah k staršímu pohřbu žárovému). Tyto kamenné struktury měly obdélný půdorys. Oblázková dlažba v mohyle 4 měla rozměr 2,4 na 2,8 metru, u oblázkového ohrazení v mohyle 2 je uváděn rozměr 2 × 2,3 metru (*Koudelka – Stocký 1923, 326*), v mohyle 7 mělo stranu dlouhou 2,5 metru (*Hellich 1925, 442*). U ostatních kamenných ohrazení není jejich rozměr udáván. Ohrazení byla tvořena 2–3 řádky oblázků, v mohyle 2 měl pás šířku 25 cm (*Koudelka – Stocký 1923, 326*). Podobná situace byla popsána v mohyle 3 v Běstvinách, kde byla na původním povrchu terénu vrstva z oblázků zhruba čtvercového půdorysu (*Turek 1956, 106*). V tomto případě ale není raně středověké stáří mohyly jasně prokázáno.

Kamenná úprava mohyly s kostrovými pohřby byla zachycena v Černých Budách a na Holém vrchu v Prachovských skalách. V Černých Budách byly zkoumány čtyři násypy a výraznější použití kamene bylo zjištěno u dvou z nich. V mohyle 4 byla pod jejím povrchem zjištěna vrstva ze sypaných žulových kamenů o maximální mocnosti cca 40 cm (vrstva byla silnější při okrajích mohyly). Pod tímto pláštěm byl písčité násyp. Podobná situace byla v mohyle 6. Zde měla kamenná vrstva zasahovat až do hloubky 70 cm – což by ovšem znamenalo, že kameny byly až pod úroveň terénu, výška mohyly je udávána 50 cm. V obou případech byly zjištěny kameny i v hrobové jámě. U mohyly 4 tvořily řadu podél pravé strany pohřbeného jedince, v mohyle 6 měly být kameny naházeny kolem těla (*Turek 1956, 114*). Na Holém vrchu v Prachovských skalách bylo v mohyle 12 na bázi terénu vybudováno výrazné kamenné obložení kostrového pohřbu ve tvaru nepravidelného obdélníku, orientované západovýchodním směrem a s vnitřními rozměry cca 1,5 × 0,8 metru (*obr. 11:2; Turek 1946a, 92*). Ke kamenným konstrukcím pod mohylami viz též *Lutovský v tomto svazku*.

6. Datace pohřbívání ve východočeské mohylové oblasti

V datování mohylového pohřbívání ve východočeské mohylové oblasti můžeme rozlišit „krátkou“ a „dlouhou“ dataci. „Krátkou“ datací rozumíme aktivní budování mohylových násypů. Do „dlouhé“ datace řadíme i období, kdy násypy již aktivně budovány nebyly, ale k pohřbívání byly využívány starší, již existující mohyly – ať právě či raně středověké.

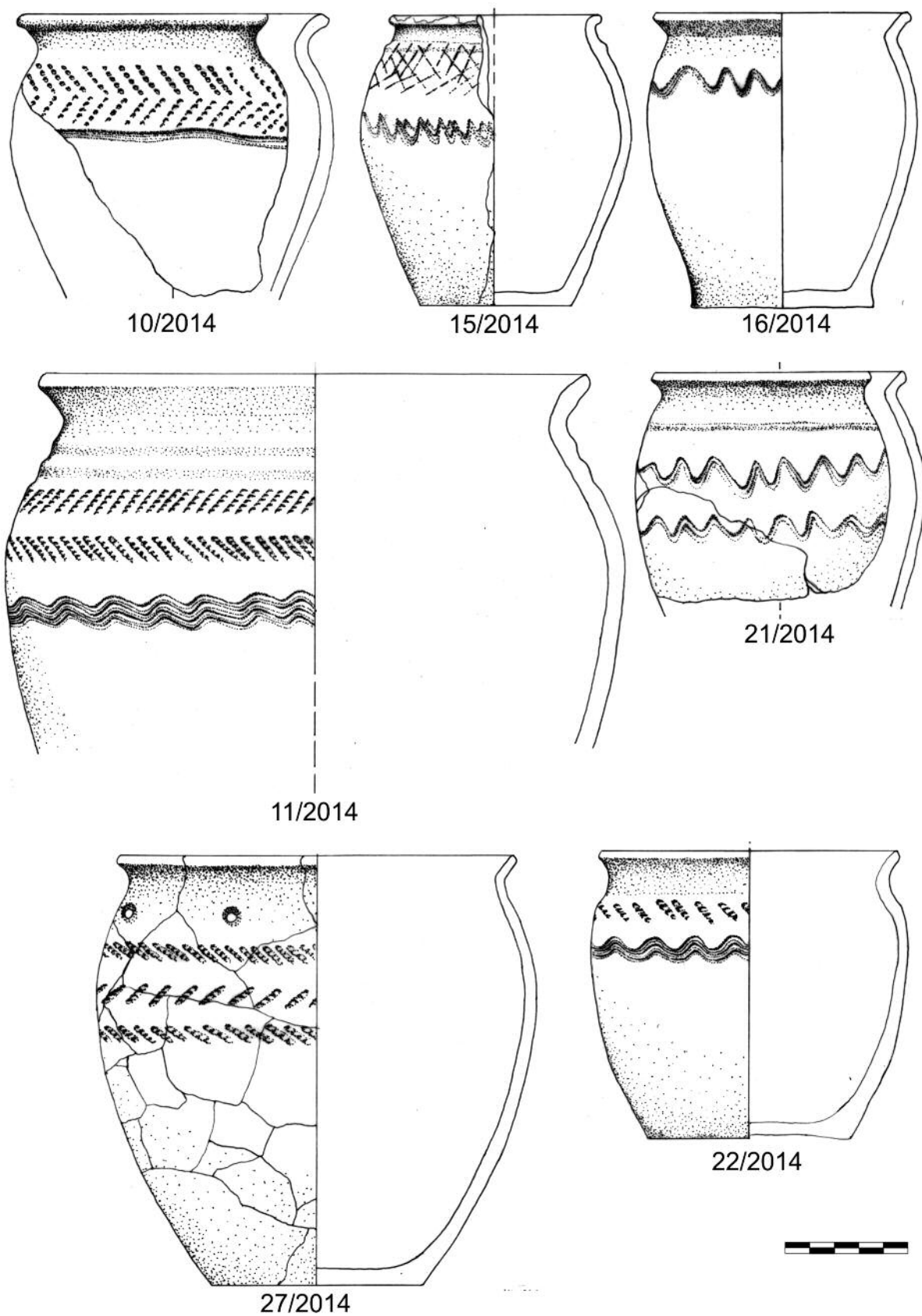
Pro datování žárových pohřbů máme k dispozici v naprosté většině pouze keramiku, případně nečetné jiné artefakty, nepřilíš chronologicky citlivé (např. železnou přezku z lokality Mužský). Z důvodu

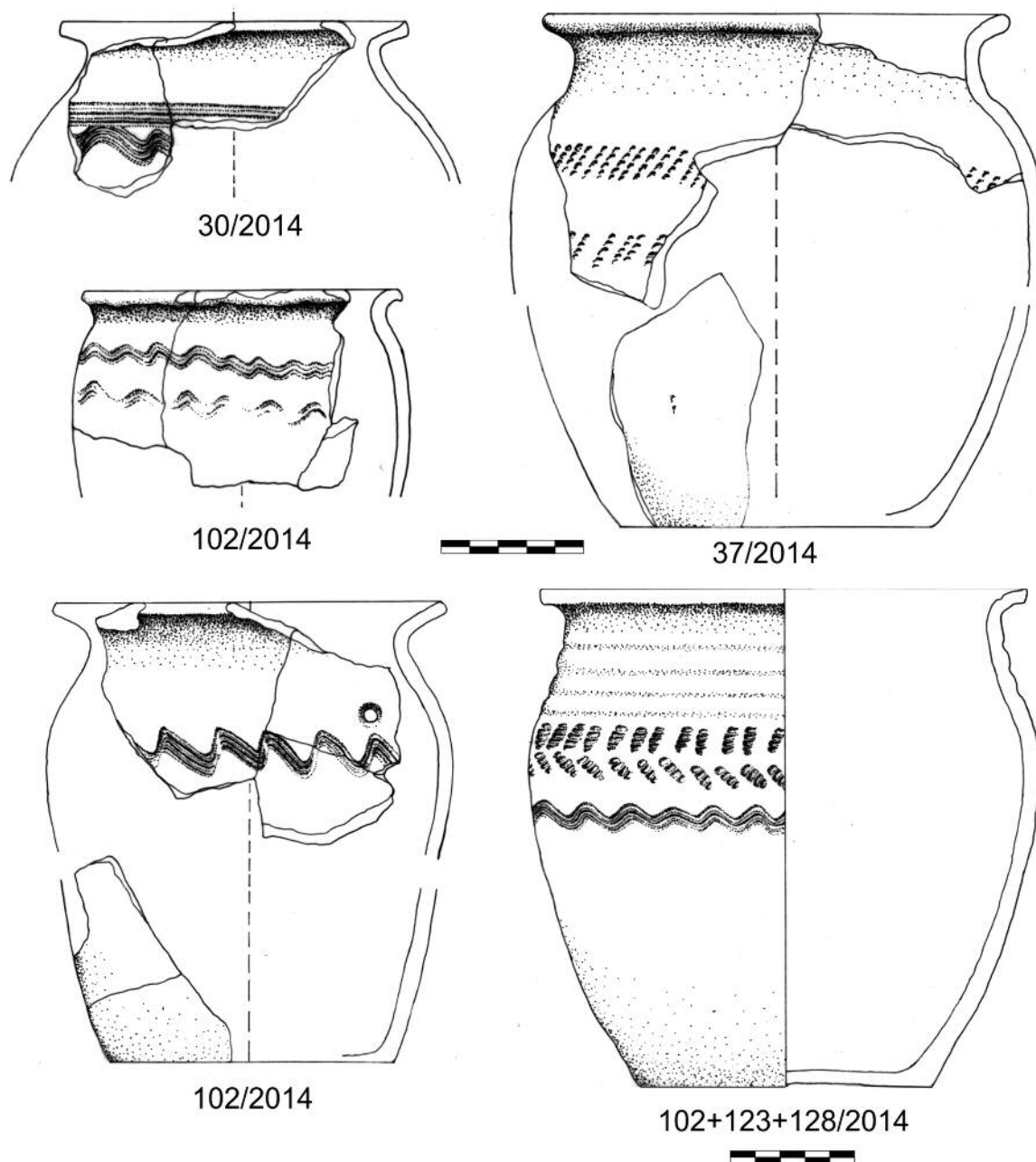
Obr. 12. Hradec Králové – Slezské Předměstí. Dřeva na dně oběžného žlabu mohyly 7. Foto z roku 2014. Archiv AO MVČ.

absence přesvědčivé chronologie raně středověké keramiky ve východních Čechách lze počátky budování mohyl v této oblasti datovat v souladu se situací ve zbytku západoslovanského světa na přelom 7. a 8. století (*Lutovský 2010, 270*). Ve starší literatuře byly některé nálezy z mohyl v Nadslavi a v mohyle č. 1 pod Kozím hřbetem v Prachovských skalách považovány za keramiku pražského typu (*Turek 1946a, 115–116; týž 1956, 139; cf. Vokolek 1997, 656*). V případě Nadslavi bylo revizí materiálu zjištěno, že údajný časně slovanský střepek je možné datovat do mladší doby bronzové, a nález tak nejspíš souvisí se staršími síd-

24 Viz předchozí poznámka.

Obr. 13. Hradec Králové – Slezské Předměstí. Ukázka nálezů z jednoho z oběžných příkopů (objekt 1). Kresba J. Pízl.

Obr. 14. Hradec Králové – Slezské Předměstí. Ukázka nálezů z oběžných příkopů. 30 a 37/2014 – objekt č. 5; 102, 123 a 128/2014 – objekt č. 15. Kresba J. Pížl.

lištními aktivitami na lokalitě (Hejhal 2005, 90; Lutovský 2010, 264). V mohyle 1 pod Kozím hřbetem sice byla nalezena keramika připomínající pražský typ, zároveň byly ve stejných vrstvách i střepy starohradištní (Turek 1946a, 115–116). Tato situace byla interpretována jako současnost keramiky pražského typu a keramiky starohradištní (Turek 1956, 139), případně jako narušení plochého hrobu pražského typu mladší mohylou (Turek 1965, 67). Nelze vyloučit ani to, že se o keramiku pražského typu nejedná, ale jde o archaicky vyhlížející nádobu starohradištního stáří (Lutovský 2010, 264). V každém případě však nejde o mohylu vybudovanou nositeli kultury pražského typu.

Nejmladší dosud známé žárové pohřby v mohylách lze zařadit do střední doby hradištní. Příkladem takto datované lokality může být nově objevený žárový mohylník na lokalitě Hradec Králové – Slezské Předměstí. Zdejší mohyly byly v době výzkumu již zaniklé a výzkum se soustředil na příkopy vymezující prostor bývalých mohyl (obr. 12). Nejstarší keramický materiál lze datovat snad do starší doby hradištní (obj. 105 na západním okraji mohylníku). Většina keramických zlomků pochází ze spíše menších

Obr. 15. Prachovské skály – Holý vrch. Výběr nálezů z mohyly 15. Foto T. Janáková.

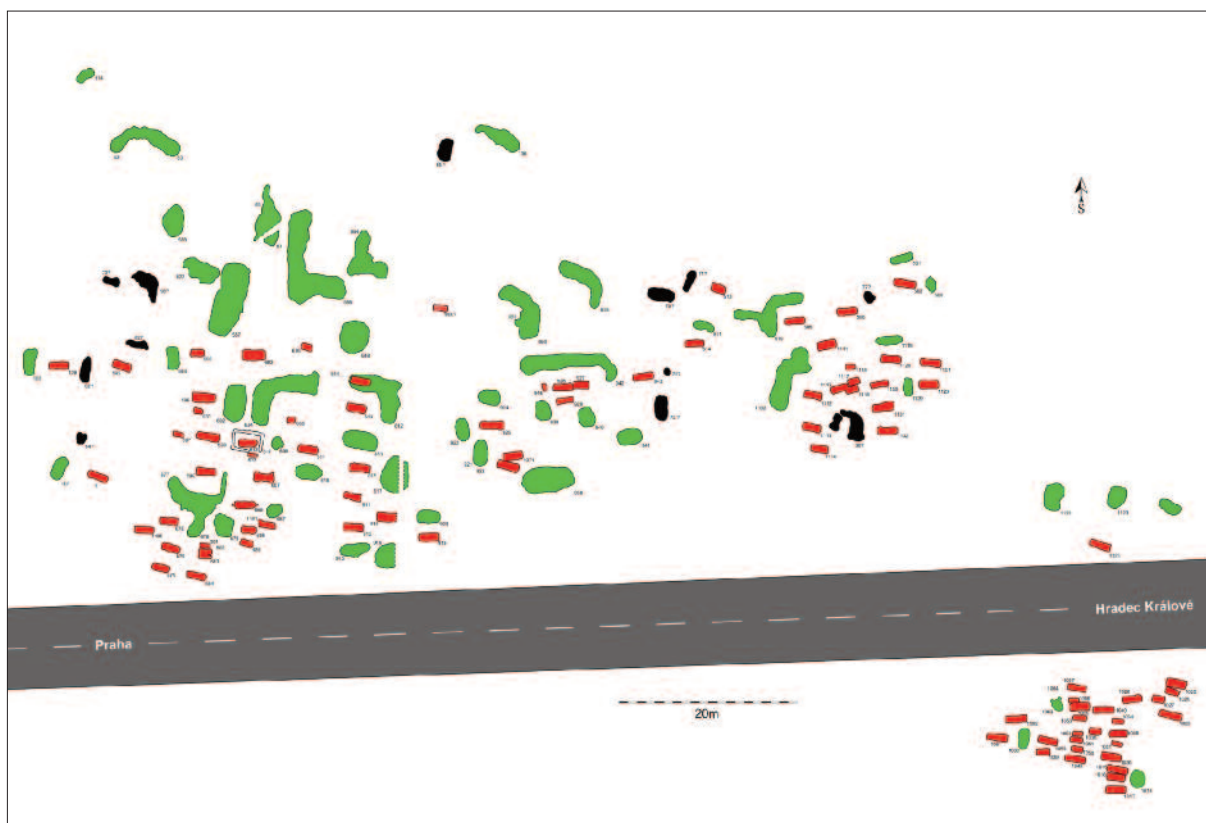
hrnků vejčité profilace s krátkým hrdlem a jednoduchým seříznutým okrajem, v menší míře i z lahví s plasticky členěným podhrdlím, u obou základních tvarů je typická do cihlova vypálená keramická hmota s lesklými šupinami slídy a výzdoba horní části výdutě pásy hřebenového vpichu a hřebenové vlnice. Keramiku lze datovat do průběhu 9. až počátku 10. století (*obr. 13 a 14*).

Obr. 16. Plačice/Stěžery. 1 – nálezy z hrobu 509; 2 – nálezy z hrobu 927. Foto T. Janáková, kresba K. Plesková.

Větší oporu pro datování poskytují některé mohyly kostrové. V podstatě jedinou lépe zkoumanou lokalitou s kostrovými mohylami je pohřebiště na Holém vrchu v Prachovských skalách. Chronologicky citlivější artefakty byly nalezeny v hrobech v mohylách 3, 6, 7, 10, 12, a u obou pohřbů v mohyle 15 (obr. 15). Na základě datace těchto artefaktů lze kostrovou fázi pohřebiště na Holém vrchu v Prachovských skalách datovat do intervalu od 2. poloviny / poslední třetiny 9. století až 1. třetiny 10. století (Košta – Tomková 2011, 329). Zároveň – pokud na této lokalitě platí kontinuita pohřbívání a pokud mezi žárovými a kostrovými pohřby není výraznější časový hiát – bychom měli stejně datovat i přechod od žárového pohřebního ritu k pohřbívání nespálených těl. Pravděpodobně nejstaršími (či jedněmi z nejstarších) kostrovými pohřby na lokalitě Plačice/Stěžery by mohly být ženské hroby 509 a 927 (obr. 16). V obou případech se zdá, že pohřeb byl krytý mohylovým násypem (Hejhal 2016; Hejhal – Novák 2016). Tyto pohřby s opatrností datujeme do doby okolo poloviny 10. století. Nejpozději do stejné doby (nevíme totiž, zda se nejednalo o dodatečný pohřeb do již existující mohyly) klademe konec aktivního nasypávání mohyl ve východočeské mohylové oblasti.

Lokalita Plačice/Stěžery zároveň upozorňuje na praxi využívání starších mohylníků k mladším pohřbům (obr. 17). Tento jev mohl mít tři základní podoby: pohřby mohly být uloženy jako druhotný pohřeb v již existující mohyle, na starším mohylníku byla vybudována mohyla nová, případně mohlo na starším mohylníku či v jeho těsné blízkosti pokračovat pohřbívání v plochých hrobech. V raném

Obr. 17. Pláče/Stěžery. Plán pohřebiště. Červeně hroby, zeleně oběžné příkopy indukující mohylový násyp, černě pravděpodobné oběžné příkopy. Archiv AO MVC, upraveno.

středověku byly tímto způsobem využívány jak pravěké, tak i starší raně středověké mohylníky. Dodatečné raně středověké pohřby do pravěkých mohyl byly doloženy ve Stračovské Lhotě. Zároveň byly na této původně pravěké lokalitě budovány i nové mohyly v raném středověku (*Domečka 1925, 1933*). Druhotně byly do již existující žárové raně středověké mohyly uloženy kostrové pohřby minimálně v jedné z mohyl na lokalitě Choťovice-Mirkovec (*Hellich 1925, 442*). Za druhotné zásahy do již existujících mohyl lze považovat hroby z 11., respektive 12. století v Petrovicích – Farském lese a Vysokém Újezdě (*Hejhal – Lutovský 2012*). V Petrovicích byl v jedné z mohyl uložen pohřeb s denárem Břetislava I. (*Honza 1892*) a ve Vysokém Újezdě byla zkoumána mohyla s kostrovým pohřbem vybaveným esovitými záušnicemi velkých rozměrů (*Hraše 1880, 39–41*). V případě lokality Pláče/Stežery nevíme, zda některé zdejší mohyly byly primárně kostrové, nebo zda se jednalo o pohřby do starších mohyl žárových. V každém případě je tato lokalita názorným příkladem pohřebiště s prostorovou vazbou raně středověkých plochých hrobů a staršího (raně středověkého) mohylníku. Ploché hroby byly umístěny takřka v celé ploše mohylníku, v jednom případě byl hrob zahlouben do příkopu u mohyly. Ploché hroby na této lokalitě lze na základě hrobového inventáře (převážně ženského šperku) datovat do 2. poloviny 10. až 1. třetiny 11. století.

7. Závěrečné shrnutí

Na základě tehdejšího stavu poznání definoval R. Turek ve sledované oblasti deset koncentrací raně středověkých mohyl, které považoval za „sídelní krystalizační střediska českých Charvátů“ (*Turek 1956, 156*). Odhlédneme-li od interpretace, tak se zdá, že nelze mluvit ani o těchto skupinách. Kromě lokalit zachovaných v terénu přibývá dokladů existence již nedochovaných mohylníků (zejména v podobě oběžných příkopů) i v místech dlouhodobě zemědělsky obdělávaných. Lze tedy soudit, že se mohyly původně vyskytovaly na výrazně větším území a ve vyšších koncentracích než dnes.

Pro mohylové pohřbívání v raném středověku bývaly ve východních Čechách často využívány různé typy krajinných dominant (solitérní kopce, ostrožny, terénní hrany), ale existují i případy, kde byly mohyly budovány v polohách z geomorfologického hlediska naprosto nevýrazných. Časté je budování mohyl v západovýchodních řadách, i když ani toto uspořádání nemusí automaticky znamenat raně středověké stáří mohylníku. Na druhou stranu ne všechna mohylová pohřebiště toto uspořádání dodržují. Mimo jiné to může být i z toho důvodu, že ne všechny mohyly na lokalitě jsou stejného stáří, známe raně středověké mohyly i na pohřebištích pravěkých. Pokud není archeologicky prozkoumaná celá lokalita, bylo by asi korektnější používat pojem „mohylník s raně středověkou komponentou“. V rámci východočeské mohylové oblasti je v současné době takových lokalit 28.

Raně středověké mohyly mají často oválné půdorysy (často v orientaci delší linie západ–východ), ale jak naznačují nové výzkumy příkopů kolem rozoraných mohyl, mohl být původní půdorys spíše obdélný. Příkopy byly budovány jak po celém obvodu mohyly, tak mohly lemovat jen část jejího obvodu. Předpokládá se, že příkopy sloužily jako zdroj materiálu na tvorbu násypu, ale nelze vyloučit ani jejich roli symbolickou.

Jako specifikum východočeské mohylové oblasti jsou uváděna spodní tělesa mohyl, která se odlišují od zbytku násypu svou větší ulehlostí. Rudolf Turek tyto násypy interpretoval jako důsledek rituálního chování (udupání, tanec) v rámci pohřebních obřadů (*Turek 1956*, 145–146). Ve všech dokumentovaných případech jsou tyto ulehlejší spodní násypy vázány na žárový pohřební ritus. Porovnáním publikovaných výzkumů i nálezových zpráv se zdá, že máme co do činění s dvěma podobami ulehlejšího spodního násypu. Na třech lokalitách (Bojetice, Prachovské skály – Holý vrch a Vinařice) mělo spodní ulehlejší těleso víceméně podobu mohyly, která je následně překryta již méně mocnou vrstvou hlíny. Ve Dvakačovicích mělo spodní ulehlejší těleso spíše podobu silnější vrstvy, která neprobíhala pod celým půdorysem mohyly. Při srovnání všech mohyl s ulehlejšími spodními násypy budí pozornost právě ty, jejich spodní násyp je velmi výrazný (Bojetice, Prachovské skály – Holý vrch). Nelze se ubránit pocitu, že nejde o záměrně budovaný spodní násyp překrytý méně ulehlejší vrstvou, ale pouze o jeden násyp, přičemž povrch mohyly byl v době výzkumu prostě kypřejší – a jiný rozdíl než stupeň ulehlosti mezi oběma tělesy konstatován nebyl. V tomto kontextu stojí za pozornost fakt, že všechny mohyly s ulehlejšími násypy na Holém vrchu zkoumal R. Turek během roku 1935, v jiných letech a jinými badateli nebyly tyto spodní ulehlejší násypy zjištěny. Ve stejném roce zkoumal R. Turek také mohyly v Bojeticích a ve Vinařicích. Proto se domníváme, že by bylo vhodné pracovat s představou spodních ulehlejších násypů udupaných v rámci aktivit spojených s pohřbem (a jejich výlučnosti pro východočeskou mohylovou oblast) spíše opatrně.

Způsob uložení ostatků je ve východočeské mohylové skupině poměrně variabilní, a to i v rámci jedné lokality. V případě žárových mohyl mohly být spálené ostatky uloženy v rámci popelovité vrstvy na bázi mohyly či lehce pod ní, jsou známy případy uložení pohřbu v jamce pod mohylou, případně existují indicie o uložení kremace ve svrchní části násypu či přímo na mohyle. Stejně je to v případech, kdy bylo v mohyle konstatováno spodní ulehlejší těleso. Pohřeb mohl být uložen na jeho povrchu či v jeho vrchní části, ale také na bázi původního terénu ve spodní části ulehlejšího tělesa. V každém případě je obvykle uváděn nález velmi malého počtu spálených kostí, někdy ani nebyly spálené kosti v mohyle nalezeny a jako doklad pohřbu je zmiňována vrstva uhlíků, propálené hlíny, případně střeptů. Pokud byla kremace uložena v tělese mohyly, vždy ležela volně, nikoli v nádobě. Uložení ostatků v nádobě nelze snad vyloučit v Dvakačovicích, kde stratigrafická situace dovoluje předpokládat uložení pohřbu ve svrchní části násypu či přímo na mohyle, případně na kůlu z mohyly vyčnívajícím.

V případě pohřbů nespálených těl bylo doloženo uložení v násypu mohyly, na původní úrovni terénu a pod úrovní terénu. Tyto varianty byly dokumentovány i v rámci jedné lokality, situace s pohřbem na úrovni terénu a v hrobové jámě dokonce i v rámci jedné mohyly na Holém vrchu v Prachovských skalách. Pohřby bývají v naprosté většině orientovány západ–východ. V současné době známe jedinou výjimku, kterou je dětský pohřeb na lokalitě Plačice/Stěžery, orientovaný ve směru sever–jih (případně jih–sever, kostra nebyla zachována). V některých případech byly zemřelí uloženi v rakvích (Plačice/Stěžery, Choťovice-Mirkovec), na lokalitě Černé Budy bylo konstatováno uložení zemřelých pod prknem.

V žárových (šest případů) i kostrových mohylách (tři nebo čtyři případy) byly zachyceny horizontální dřevěné konstrukce. Jsou to struktury, které jsou známé i z jiných oblastí slovanského světa a které bývají obvykle interpretovány jako symbolický „dům mrtvého“ (*Zoll-Adamikova 1968; táž 1977*). Všechny nesly stopy ohně (tedy i dřevěné struktury v kostrových mohylách). Dřevěné konstrukce byly budovány na původní úrovni terénu. Zjištěné půdorysy byly čtvercové či mírně obdélné, rozměry stran těchto struktur se pohybují většinou kolem tří metrů. V případě velké mohyly v Nadslavi dosahovala konstrukce úctyhodných rozměrů 9 × 9,5 metru. Rozměry těchto struktur tedy koreluje s celkovou velikostí mohyly, čím větší mohyla, tím větší „dům mrtvého“ (anebo spíš naopak, čím větší „dům mrtvého“, tím větší mohyla). Podle situace v mohyle 15 na Holém vrchu by dřevěná konstrukce mohla mít až tři sroubené (?) trámy na sobě. Všechny prokazatelné doklady horizontálních dřevěných konstrukcí se koncentrují na Jičínsku. S otázníkem zůstává Hraběšín, kde bylo nalezeno horizontálně uložené dřevo, a lokalita Hradec Králové – Slezské Předměstí, kde byly nalezeny dřevěné trámy, ale v oběžném příkopu u mohyly. Nelze vyloučit (a je to asi pravděpodobné), že vazba horizontálních dřevěných struktur pouze na Jičínsko je způsobena stavem poznání. Existence svislých dřevěných konstrukcí, kúlů, které by nesly nádobu s kremací připadá v úvahu v mohyle 1 ve Dvakačovicích, kde v blízkosti kúlové jámy na okraji mohyly byly nalezeny i fragmenty keramiky. Kúlové jámy pod mohylou byly zjištěny i na Holém vrchu v Prachovských skalách (mohyla 17 a snad i 20), v Nadslavi a s výhradami i v Hraběšíně.

Na několika lokalitách byly v mohylách zachyceny kamenné konstrukce. Tyto struktury známe z žárových i kostrových mohyl. Šlo o vrstvy či ohrazení z oblázků na úrovni terénu, kamenné pláště či využití přirozených skalních výchozů. V mohyle 12 na Holém vrchu v Prachovských skalách byl pohřeb jedince s ostruhami uložen ve výrazném kamenném obložení, připomínajícím téměř obdélnou hrobovou komoru.

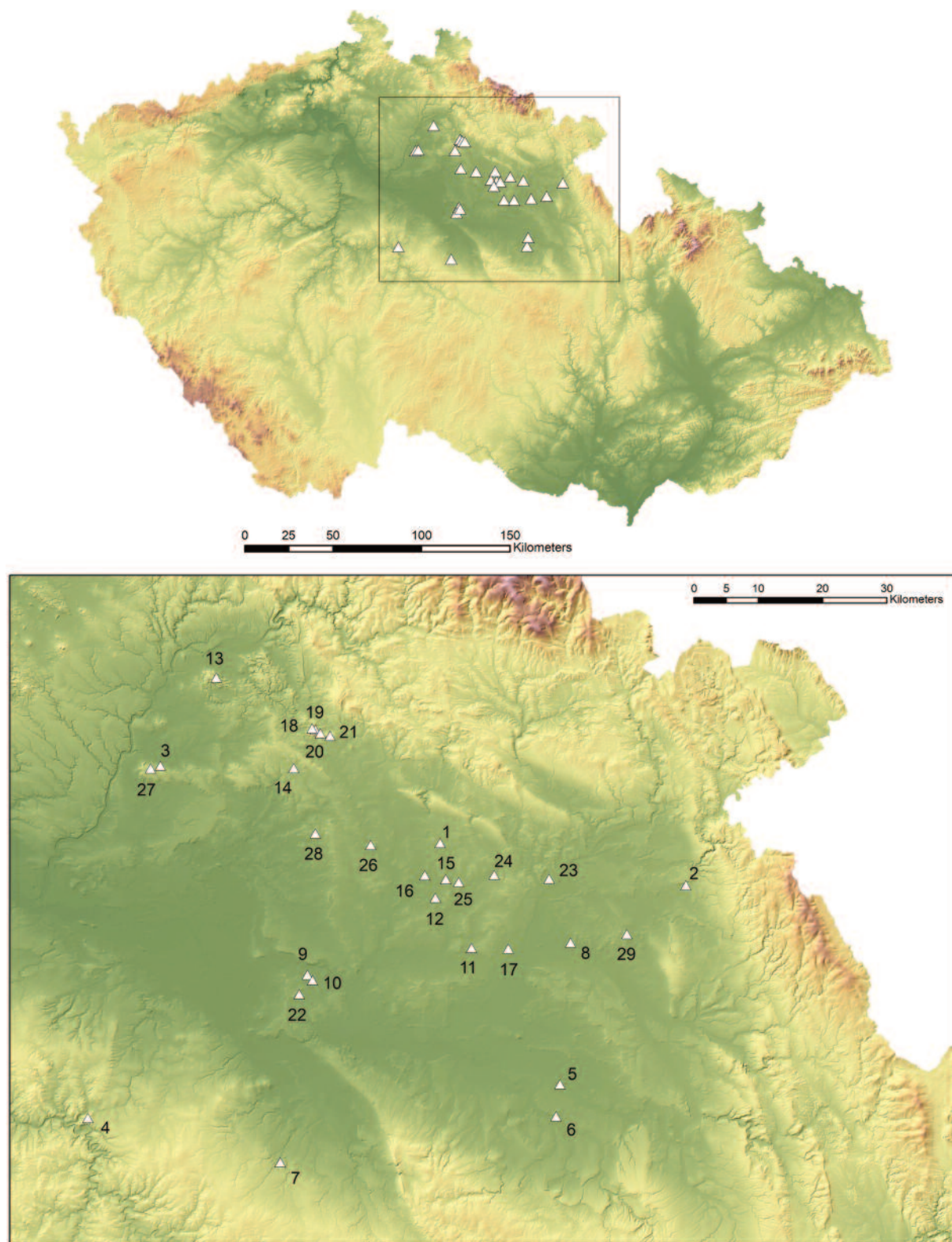
Jinak lze konstatovat, že vnitřní stavba násypů je značně variabilní, stejně tak i uložení pohřbeného. Variabilita stavby mohyl (převážně žárových) vlastně nepřekvapí. Jedná se o „zhmotnělé“ stopy obřadů, o jejichž podobě, natož pak významu nemáme v podstatě žádné informace. Vzhled mohyly, její vnitřní uspořádání i způsob uložení ostatků evidentně nebylo tak striktně dané, a to podstatné z přechodového rituálu se pravděpodobně odehrávalo mimo archeologický záznam. Přesto nám v tomto směru zanechávají raně středověké mohylové pohřby důležitou informaci. Díky novým výzkumům narůstá počet známých případů pohřbů ve starších mohylách (i pravěkých), budování nových mohyl v raném středověku na starších (i pravěkých) mohylnicích, případně raně středověkých plochých hrobů s prostorovou vazbou na starší mohyly. To naznačuje, že i když nelze předpokládat stejné představy o posmrtném životě u časově (i jinak) od sebe vzdálených populací, tak nebyly „mentální“ překážky pohřbívat své mrtvé na těchto lokalitách. Tyto aktivity končí až v závěru raného středověku ve 12. století, v době „druhé vlny christianizace české společnosti“ (*Sommer 2009*).

Otázkou, na kterou nejsme v současné době schopni přesněji odpovědět, je vztah mohylníků a soudobého osídlení. Prostorový vztah máme zachycen na pohřebištích v Prachovských skalách a s jistou pravděpodobností u nedatované lokality Dobšín a hradiště Poráň (*Lutovský – Waldhauser 1991*), či mohylníku a (možného) hradiště ve Velešicích. Uvedme rovněž několik skupin mohyl na katastrálním území Slavhostic a Vrščů v blízkosti opevněného komplexu Češovských valů (*Čtverák – Urychová 2002*, 380–382, 387), případně alespoň část mohyl ve Vinařicích s možným vztahem k hradišti Švédské šance na Chlumu u Mladé Boleslavi (*Turek 1956*, 126–136). Většina ostatních mohylníků prostorovou vazbu na hradiště nemá. Můžeme tedy pouze předpokládat, že mohyly budovali jak obyvatelé centrálních lokalit, tak i vesnické obyvatelstvo. Bližší úvahy na toto téma stav badání neumožňuje.

Počátky budování žárových mohyl klademe široce k počátku 8. století. Zatím nejstarší známé kostrové mohyly východočeské mohylové oblasti na Holém vrchu v Prachovských skalách můžeme datovat do širšího intervalu od 2. poloviny/poslední třetiny 9. století až po první třetinu 10. století. Kostrové hroby pod mohylami na lokalitě Plačice/Stěžery klademe do průběhu 10. století. Na základě našich současných představ o chronologii raně středověké hmotné kultury na východě Čech se domníváme, že v polovině 10. století také končí i období aktivního budování mohyl. Nejmladší dodatečné pohřby do již existujících mohyl datujeme do 11., respektive 12. století. Na lokalitě Plačice/Stěžery

bylo (kromě pohřbů pod mohylami, ať již primárních či dodatečných) doloženo i využití mohylníku k ukládání plochých hrobů mezi násypy ještě v první třetině 11. století. Pravděpodobně k těmto aktivitám se mohou vztahovat slova Kosmovy kroniky, v níž se k letům 1039 a 1092 píše o zakazování pohřbů v polích nebo lesích (k tomu *Hejhal – Lutovský 2012*). Společně s lokalitami Hradec Králové – Slezské Předměstí, Dašice či Rodov nás zároveň upozorňují na již zmíněný fakt – původní rozšíření raně středověkých mohyl bylo větší, než se zdá podle jejich současného stavu zachování v terénu.

Raně středověké mohyly ve východních Čechách

Obr. 18. Východočeská mohylová oblast. Lokality s prokázanou raně středověkou komponentou (stav k roku 2022). 1. Bašnice, 2. Běstvin, 3. Bojetice, 4. Černé Budy, 5. Dašice, 6. Dvakačovice, 7. Hraběšín, 8. Hradec Králové – Slezské Předměstí, 9. Choťovice-Mirkovec, 10. Choťovice – Žiželický les, 11. Libčany, 12. Lodín, 13. Mužský, 14. Nadslav, 15. Petrovice – Farský les, 16. Petrovice – les Mečník, 17. Plačice/Stěžery, 18. Prachovské skály – Pod Kozím hřbetem, 19. Prachovské skály – Holý vrch, 20. Prachovské skály – Mršinec, 21. Prachovské skály – Pod Přivýšinou, 22. Radovesnice II, 23. Rodov, 24. Sovětice, 25. Stračov/Stračovská Lhota, 26. Velešice, 27. Vinařice, 28. Vršce, 29. Vysoký Újezd.

Raně středověké mohylové pohřebiště v předpolí hradiště u Bezemína

Milan Metlička – Hana Svobodová

1. Úvod

Na severním Stříbrsku, přesněji mezi Stříbrem a Konstantinovými Lázněmi, se nachází izolovaná skupina raně středověkých mohylových pohřebišť. Rudolf Turek ji označil jako západočeskou větev jihočeských slovanských mohyl (*Turek 1962*), když neshledal žádných podstatných rozdílů jak v pohřebním ritu, tak ve tvarech nádob. V té době byla v oblasti známa pouze dvě mohylová pohřebiště, jedno ve Lhotě u Černošína a druhé u Bezemína. Obě jako archeologickou památku objevil Ludwig Bittner ve třicátých letech 20. století a z každého prokopal jednu mohylu. Na přelomu 40. a 50. let prozkoumal Jaroslav Kudrnáč jednu mohylu ve Lhotě u Černošína a čtyři na bezemínském pohřebišti, které označil A, B, C a D (*Kudrnáč 1951*). Doposud poslední výzkum raně středověkých mohyl porušených těžbou dřeva proběhl v letech 1989 a 1990 u Bezemína. Západočeské muzeum v Plzni zde pod vedením Hany Svobodové prozkoumalo další čtyři mohyly označené I, II, III a IV (*Svobodová 1992; táž 1995*). Cílem tohoto příspěvku je shrnutí poznatků ze všech dosavadních výzkumů slovanských mohyl na předpolí bezemínského hradiště.

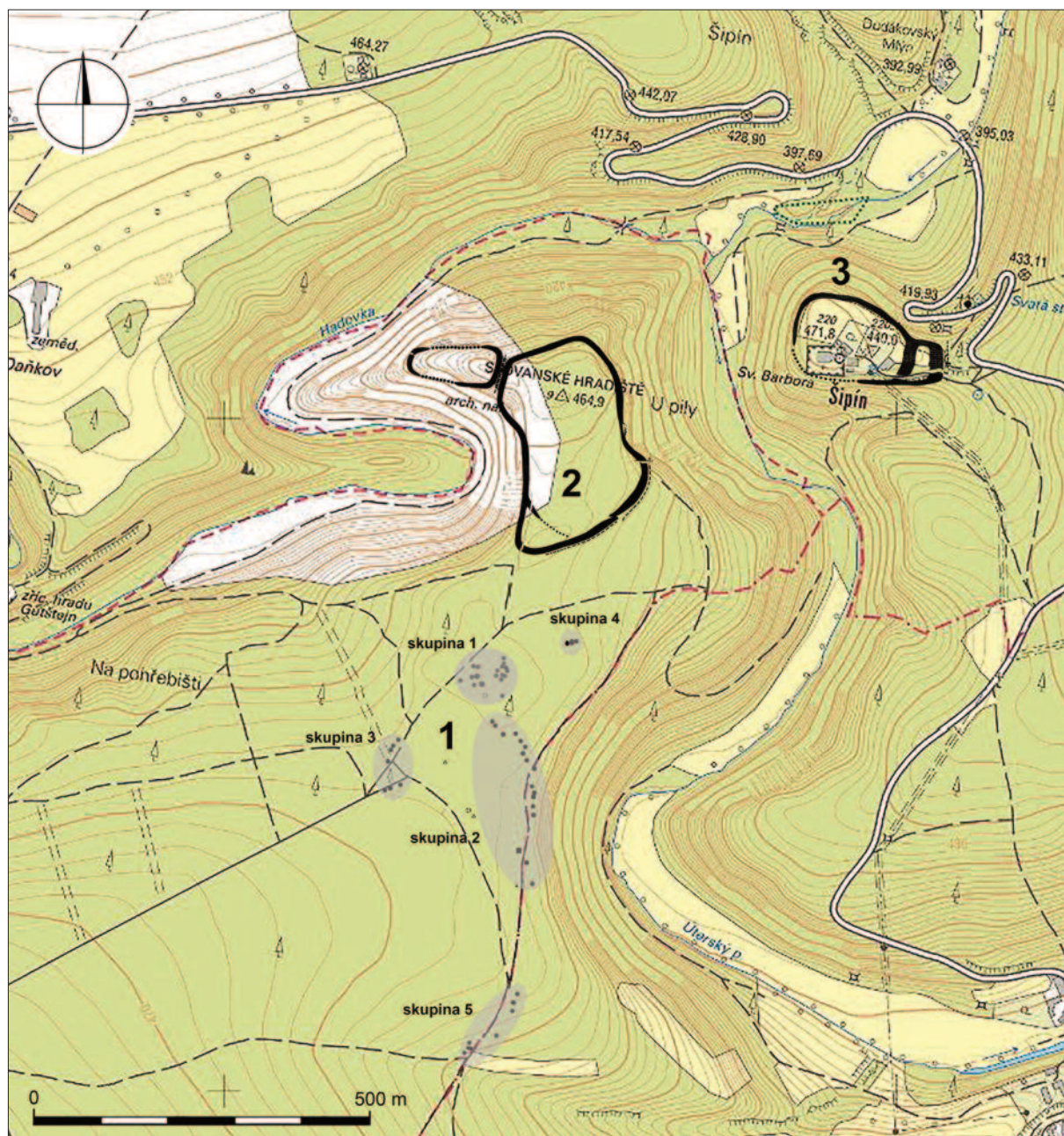
2. Mohylové pohřebiště u Bezemína v poloze „Pohřebiště“

Slovanské hradiště s mohylníkem leží na široké výrazné ostrožně 2,7 km severovýchodně od Bezemína (okr. Tachov) nad soutokem Hadovky (dříve Weißmühl Bach / Bělomlýnský potok, pod kterým jej uvádí ještě J. Kudrnáč) a Úterského potoka, s nejvyšším bodem 465 m n. m. (*obr. 1a,b*). Převýšení nad oběma vodními toky dosahuje 65–75 m. Úzké a hluboké údolí Hadovky obtéká ostrožnu dvěma meandrovými oblouky od západu k severu, zatímco na severovýchodě až východě ji vymezuje údolí Úterského potoka. Na špičce ostrožny se nachází raně středověké dvojdílné hradiště v poloze „Švédské šance“, či též „Brandl“ s malou samostatně opevněnou oválnou „akropolí“ na skalnatém svažitém hrotu ostrožny o rozloze 0,51 ha a s rozsáhlejším předhradím přibližně obdélného tvaru o ploše 3,54 ha s výrazným přepažujícím valem s vnějším příkopem. O opevněné poloze Švédské šance u Bezemína máme první zmínky datované už k roku 1826. Pocházejí z fondu rukopisných zpráv označovaných jako Eichlerova sbírka, která je uložena v archivu Národního muzea (*Sklenář 1992, 19; táž 1996, 160–161; k hradišti stručně Čtverák et al. 2003, 34–36*).

V předpolí hradiště, jižně od něj, leží mohylník (*obr. 2*) čítající přes 50 mohyl, které jsou rozptýleny na poměrně rozsáhlé ploše 400 × 220 m a lze je rozdělit zhruba do čtyř skupin. Nejbližší

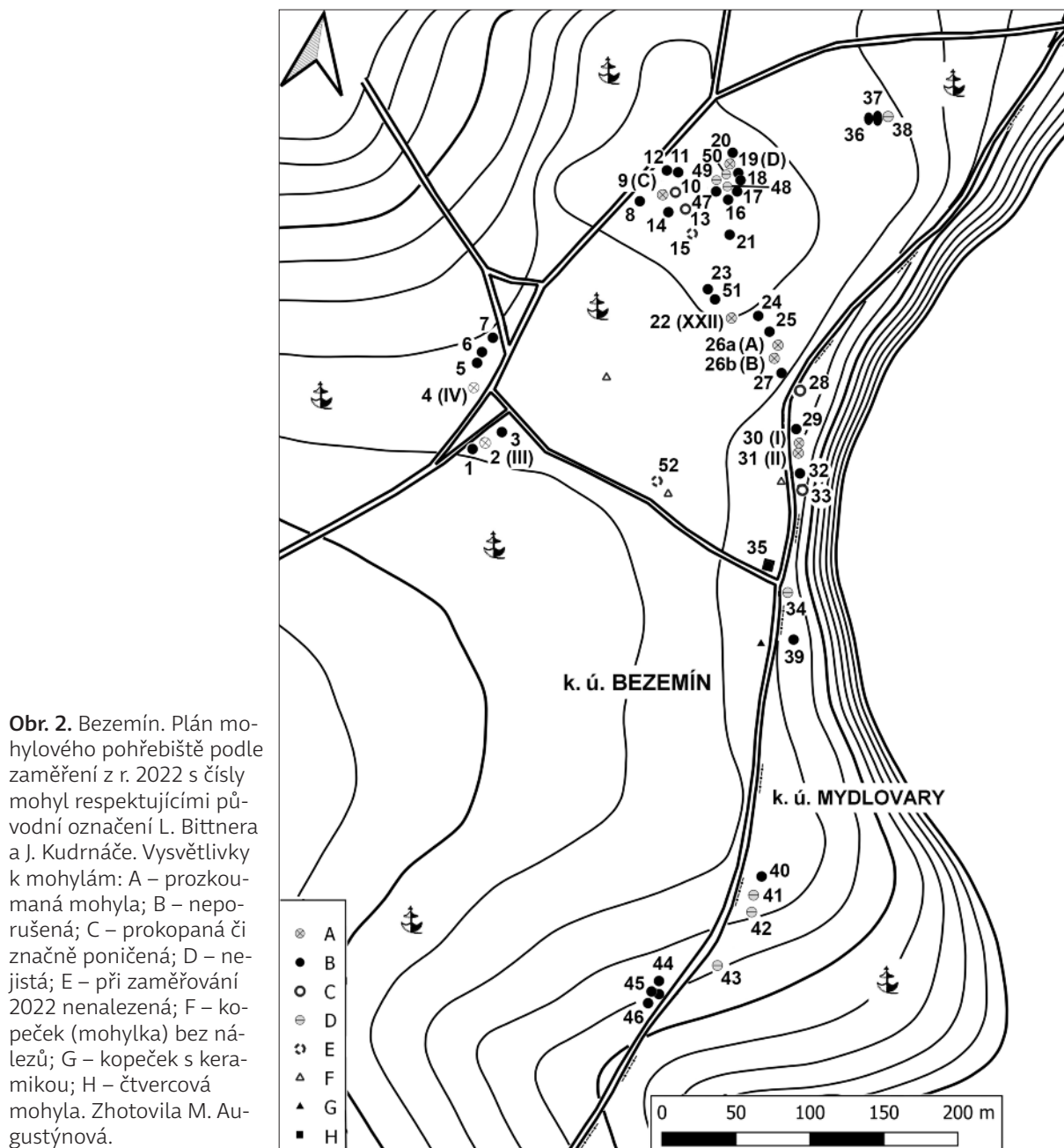
Obr. 1a. Bezemín. Poloha lokality na mapě Čech.

Obr. 1b. Poloha raně středověkého mohylového pohřebiště s vyznačením jednotlivých skupin. 1 – Bezemín, mohylové pohřebiště; 2 – Bezemín, raně středověké hradiště; 3 – raně středověké hradiště v osadě Šipín (k. ú. Okrouhlé Hradiště). Sestavil M. Metlička.

skupina je od přepažujícího valu vzdálena cca 130 m. Nejvzdálenější mohyly leží ve vzdálenosti zhruba 530 m při cestě klesající do údolí Úterského potoka a dále do dnešních Mydlovar na druhé straně potoka. Jde většinou o mohyly s průměrem do 10 m a s převýšením do 100 cm (*tab. 1*). Hradiště i mohylník se nacházejí v severní části lesní parcely kat. č. 651/1 k. ú. Bezemín, část mohyl ležících východně od lesní cesty vedoucí do Mydlovar pak na parcele 220 k. ú. Mydlovary (okr. Plzeň-sever).

Jen okrajově můžeme zmínit přírodní podmínky lokality. Geomorfologicky je území součástí Pernarecké pahorkatiny, která tvoří severní část rozsáhlejšího celku Stříbrské pahorkatiny (*Balátka 1979, 37*). Jde o členitou pahorkatinu erozně denudačního charakteru na proterozoických fylitech s ojedinělými vložkami spilitů. Převažují mělká údolí levých přítoků Mže, hluboce se zařezávající údolí jsou jen při Úterském potoce a dolním toku Hadovky (*Demek 1987, 401*). Půdně jsou na ostrožně uváděné hnědé půdy kyselé s nižším obsahem humusu (*Tomášek 2000, 54, mapa*). Tyto poznatky odpovídají

i zjištěním během výzkumu. Pod vrstvou lesního humusu silnou většinou 10, při úpatích mohyl až 15 cm byla do 20 cm mocná světle hnědá až hnědošedá podzolovitá vrstva zeminy. Podloží tvořily rozpadající se šedé deskovité se odštěpující fylity. Někdy byl jejich povrch rozrušený, jindy vystupovalo skalnaté podloží až na povrch.

Klimaticky patří oblast do pásma MT 7 charakterizovaného normálně dlouhým, mírně suchým létem s mírným jarem a mírně teplým podzimem, zima je normálně dlouhá, mírně teplá, suchá až mírně suchá s krátkým trváním sněhové pokrývky (Quitt 1971, 12). Průměrná roční teplota je 7 °C a průměrný roční úhrn srážek se pohybuje kolem 550 mm.

Jako původní vegetace zde byly rekonstruovány borové a acidofilní doubravy (Mikyška a kol. 1969, mapa M-33-XX Plzeň). To je ve shodě s novým výzkumem, který na lokalitě uvádí bikové nebo jedlové doubravy a v těsném sousedství brusinkové borové doubravy. V obou dominuje dub zimní s příměsí ostatních listnáčů, v druhém případě i s borovicí (Neuhäuslová a kol. 2001, 189, 199, mapa). Dnes se na ploše mohylníku střídá několik druhů lesa, od vzrostlého smrkového přes nižší borový až po listnatý les s převahou dubů.

Raně středověké mohyly v Čechách

Mohyla číslo	Velikost	Výška	Popis	L. Bittner 1934		Výzkum
				průměr	výška	
1	ø 5,40 m	0,64 m	kruhová, neporušená, jen severozápadní úpatí se mírně dotýká zpevněné cesty	ø 5,50 m	1,00 m	
2	6,40×5,00 m	0,66 m	oválná, před výzkumem neporušená, po výzkumu navršená	ø 5,00 m	0,60 m	ZČM 1990, mohyla III
3	ø 5,50 m	0,62 m	kruhová, povrchově porušená vrstva lesní hrabanky, na povrchu drobné živcové kameny	ø 4,50 m	0,75 m	
4	6,50×5,70 m	0,48 m	oválná, před výzkumem neporušená, znovu navršená	ø 4,00 m	0,60 m	ZČM 1990, mohyla IV
5	5,30×5,70 m	0,40 m	okrouhlá, povrch porušený zvěřím, na povrchu drobné kameny	ø 5,50 m	0,30 m	
6	ø 6,10 m	0,30 m	kruhová, nízká, na severu částečně porušená vývratem, kolem nehluboký příkúpek	ø 4,50 m	0,30 m	
7	ø 4,40 m	0,42 m	kruhová, na severozápadním obvodu starý vývrat	ø 3,50 m	0,40 m	
8	ø 5,70 m	0,45 m	kruhová, povrch porušený zvěřím, na něm větší ploché kameny z pláště	ø 5,00 m	0,50 m	
9	cca ø 6,0 m	do 0,20 m	nepravidelný tvar, zvlněný mírně zvednutý terén po prozkoumané mohyle	ø 6,00 m	1,00 m	Kudrnáč 1949, mohyla C
10	ø 7,10 m	1,00 m	kruhová, výrazná, na severozápadě od okraje do středu 3 m dlouhý a 0,7 m široký vkop dnes hluboký 40 cm, na vrcholu malé porušení o ø 0,60 m a hloubce 0,30 m	ø 5,50 m	1,10 m	
11	6,10×5,70 m	0,63 m	mírně oválná, neporušená, s plochým vrcholem a nerovným povrchem, kolem mělký příkúpek	ø 5,50 m	0,55 m	
12	5,70×5,40 m	0,38 m	okrouhlá, neporušená, nerovný povrch	ø 5,50 m	0,50 m	
13	ø 5,10 m	0,50 m	kruhová, porušená, ve středu vkop o rozměrech 1,50×1,20 m a dnešní hloubce 0,30 m	ø 5,50 m	0,65 m	
14	6,10×4,40 m	0,98 m	výrazná, oválná, nekopaná, SV od středu jáma po vývratu 1,00×0,80 m a hloubce 0,30 m	ø 4,80 m	0,55 m	
15			nezjištěna	ø 2,60 m	0,50 m	
16	ø 5,70 m	0,45 m	kruhová, neporušená, s plochým vrcholem			
17	ø 5,40 m	0,48 m	kruhová, neporušená, povrch hrboletý			
18	9,90×5,60 a 4,70	0,65 a 0,44	dvojitá mohyla, delší osa JV–SZ, větší a vyšší násyp na jihovýchodě, povrch hrboletý a drobnými povrchovými porušeními zvěřím, na SZ obvodu porušená lesní cestou			
19	7,00×6,00 m	0,40 m	prozkoumaná, druhotně navršená, nepravidelný tvar, hrboletý zvednutý povrch v lesní cestě			Kudrnáč 1950, mohyla D
20	ø 5,20 m	0,35 m	kruhová, nízká, neporušená, na vrcholu o 10 cm propadlá.			
21	ø 7,20 m	0,62 m	kruhová, výrazná, plochý propadlý vrchol porušený 2,0×1,5 m do hloubky 0,20 m, na V úpatí kameny z porušení pláště			
22	ø 10,50 m	0,25–0,30	okrouhlý, hrboletý zvýšený terén po prozkoumané mohyle	ø 5,50 m	0,89 m	Bittner 1934, mohyla XXII
23	ø 6,70 m	0,61 m	kruhová, neporušená, na povrchu několik kamenů			
24	ø 8,20 m	0,50 m	okrouhlá, značně poničená, celá jižní polovina rozkopaná do hloubky 30 cm, snad těžbou dřeva, vyházené velké živcové kameny			
25	ø 5,60 m	0,53 m	kruhová, neporušená, leží v lesním průseku, na povrchu malé kameny			
26 A	ø 5,60 m	0,68 m	druhotně navršená, kruhová			Kudrnáč 1949, mohyla A
26 B	ø 3,80 m	0,50 m	druhotně navršená, kruhová, malá, výrazná, na S porušená lesní cestou, na JV úpatí vývrat o průměru 3,0 m ze 3/4 mimo mohylu, na povrchu kameny			Kudrnáč 1949, mohyla B
27	8,40×4,90 m	0,75 m	oválná, osa sever–jih, neporušená, výrazná			
28	ø 7,10 m	0,30 m	okrouhlá, prokopaná, na Z mírně zasažena cestou, výrazný středový vkop o ø 3,0 m a hloubce 50 cm, zhruba 20 cm pod úroveň okolního terénu, průměr uveden s vyházenou hlinou			
29	7,80×7,50 m	0,71 m	okrouhlá, neporušená, na vrcholu velká jedle, na V úpatí drobný vývrat			
30	5,90×4,75 m	0,79 m	oválná, jižním úpatím spojena s mohylou 31 (mohyla II), plášť porušený těžbou dřeva v r. 1989, po obvodu mělký příkop, po výzkumu opět navršená			ZČM 1990, mohyla I
31	7,10×6,80 m	0,78 m	kruhová, severním úpatím spojena s mohylou 30 (mohyla I), vrchol stržen a plášť porušen těžbou dřeva v r. 1989, po obvodu mělký příkop, po výzkumu opět navršená			ZČM 1989, mohyla II

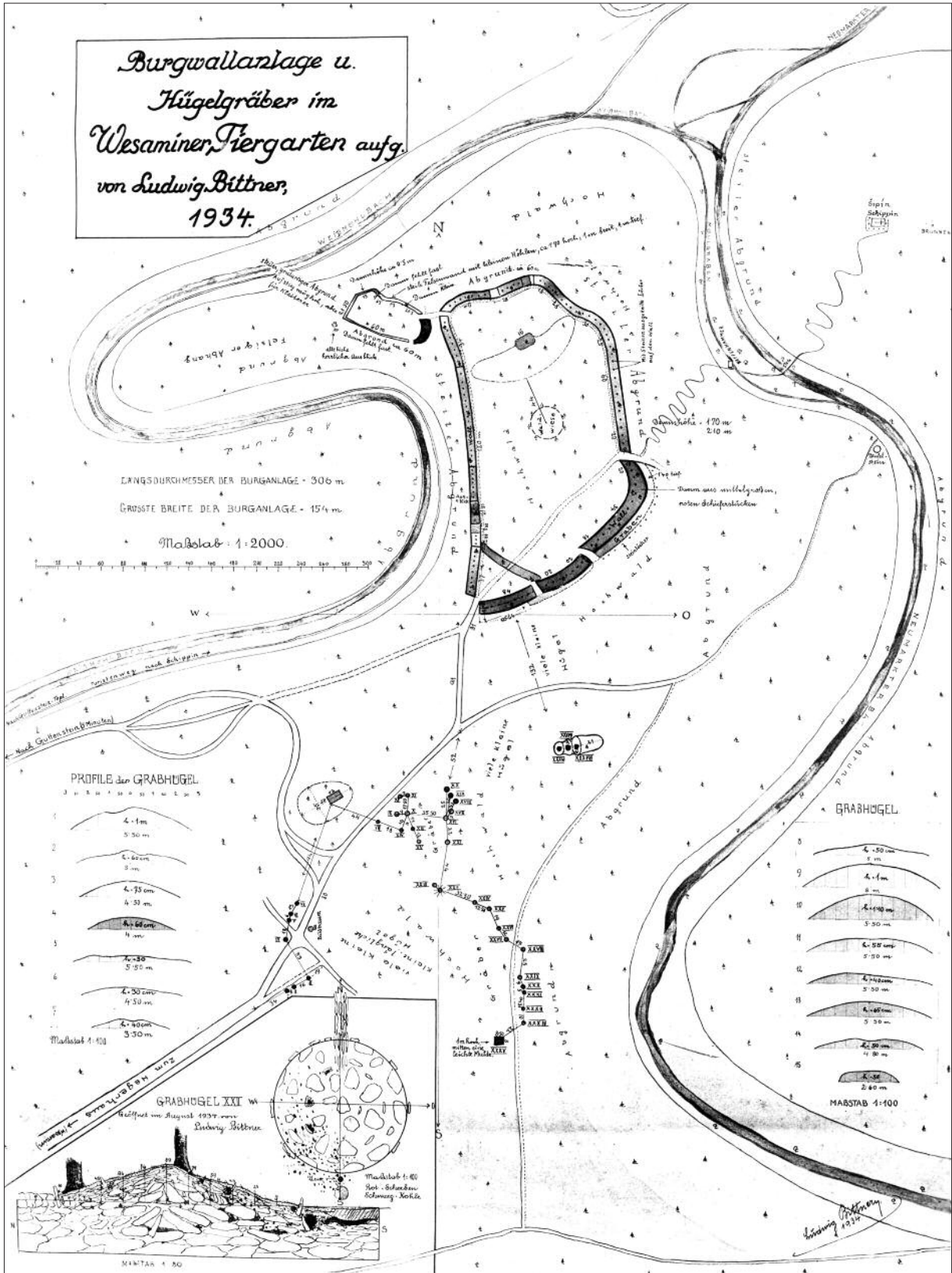
Mohyla číslo	Velikost	Výška	Popis	L. Bittner 1934 průměr	L. Bittner 1934 výška	Výzkum
32	ø 5,70 m	0,78 m	kruhová, neporušená, výrazná			
33	ø 6,60 m	0,62 m	kruhová, prokopaná?, ve středu vkop o ø 1,40 m hluboký 30 cm, na V obvodu vyházená hlína, povrch porušený taháním dřeva			
34	7,00×5,00 m	0,30 m	oválná nejistá, delší osa S–J, na Z porušená cestou			
35	8,70×8,70 m	0,83 m	výrazná čtvercová s plochým vrcholem, kolem výraznější příkūpek, na V úpatí porušení starým vývratem			
36	11,0×9,0 m	1,10 m	oválná, s delší osou S–J, na V spojena s mohylou 37, neporušená, na povrchu větší i menší živcové kameny z násypu			
37	10,8×10,0 m	1,20 m	oválná, neporušená, leží mezi mohylami 36 a 38, se kterými je spojena, od obou oddělena nižšími ostřejšími sedly, na povrchu jednotlivé volné kameny			
38	14×10,00 m	1,40 m	okrouhlá, nejistá, neporušená, na západě spojená sedlem s mohylou 37, na východě očiividně přisedá k vystupujícímu skalnímu výchozu			
39	ø 6,40 m	0,70 m	kruhová, neporušená			
40	ø 6,0 m	0,80 m	kruhová, neporušená, výrazná, na SZ úpatí menší starší vývrát			
41	ø 5,80×3,50 m	0,30 m	nejistá, prokopaná?, ve středu velká jáma 4,0×2,5 m zasahující 15 cm pod úroveň terénu			
42	ø 5,80×3,50 m	0,30 m	nejistá, prokopaná?, na S velká jáma 4,0×2,5 m zasahující 15 cm pod úroveň terénu			
43	ø 6,10 m	0,40 m	nejistá nebo značně poničená, kruhová, na JV stromy a vývraty			
44	ø 6,80 m	0,83 m	nekopaná, kruhová, na JJV v plášti vývrát o ø 1,0 m a hloubce 20 cm			
45	10,90×7,70 m	0,90 m	dvojitá, případně oválná, výrazná, delší osa SVV–JZZ, na S úpatí nový menší vývrát, jinak neporušená			
46	ø 6,90 m	1,00 m	kruhová, neporušená, výrazná, kolem výrazný příkop hluboký 15 cm			
47	ø 6,20 m	0,60 m	kruhová, nekopaná, povrch nepravidelný, na JV od obvodu oválný vkop 2,20×1,0 m, hloubka 0,30 m			
48	ø 5,30 m	0,30 m	nejistá, nízká, nepravidelná, hrboletý povrch			
49	ø 5,10 m	0,20 m	nejistá, nízká, hrboletý povrch			
50	ø 4,80 m	0,20 m	zcela nejistá, zvýšený hrboletý terén			
51	ø 6,30 m	0,68 m	kruhová, nekopaná, na severu a jihu obvodu porušení menšími vývraty			
52			nenalezena, zaměřena J. Kudrnáčem			

Tab. 1. Bezemín. Základní charakteristika mohyl. Zhotovil M. Metlička.

3. Výzkum mohyly XXII v roce 1934

Mohylové pohřebiště jako archeologickou lokalitu objevil a do literatury uvedl ve třicátých letech 20. století učitel Ludwig Bittner. Od roku 1925, kdy se začal zajímat o regionální archeologické památky a historii, spolupracoval se Státním archeologickým ústavem v Praze. Po objevu mohylového pohřebiště na předpolí již dříve známého bezemínského hradiště provedl v srpnu 1934 výzkum jedné z mohyl, která byla na jím zhotoveném plánu pohřebiště v měřítku 1 : 2000 (*obr. 3*) označena číslem XXII (*obr. 2:22*). Na plánu, který je na svou dobu poměrně velmi přesný, je zakresleno opevnění raně středověkého hradiště včetně příkopu a náznaku původní brány a 37 mohyl, z nichž u 15 je zakreslen jejich profil s uvedením průměru a výšky. Chybí zde jen nejjižnější skupina mohyl při lesní cestě do Mydlovar. V číselné řadě však chybí mohyla 34. Podle poloh mohyl 33 a 35 na jižním okraji tehdy zjištěného rozsahu pohřebiště by mohlo jít nejspíše o mohylu 40, případně 39 později označenou J. Kudrnáčem.

Při popisu mohylového pohřebiště rozdělil L. Bittner mohyly do několika skupin. V severozápadní části pohřebiště (blíže k přepažujícímu valu hradiště) leží skupina 14 částečně rozrušených mohyl tvořící přibližně kruh. Jižně od ní se nachází do tvaru půlměsíce uspořádaná skupina 13 mohyl, na

Obr. 3. Bezemín. Původní zaměření mohylového pohřebiště a hradíště z roku 1934 od L. Bittnera. Na plánu je vlevo dole vyobrazena dokumentace zkoumané mohyly XXII. Archiv autorů.

jejímž severním konci leží i zkoumaná mohyla XXII. Třetí skupina se třemi a čtyřmi částečně oddělenými mohylami leží v západní části mohylníku u trojúhelníkového rozcestí lesních cest, kde v té době stával výrazný strom zakreslený na plánu jako „Bildbaum“. Jako poslední skupinu situovanou „proti čertovu kameni“ označil tři velké mohyly v severovýchodní části pohřebiště, nejbližší opevnění hradiště. Jde o tři navzájem propojené mohyly, které jsou zřetelně přisýpané na nízký skalní výchoz. Celkové rozměry tohoto útvaru jsou 40 × 20 m s delší osou ve směru východ–západ. V prostoru mezi prvními třemi skupinami uvádí L. Bittner na 250 malých, do 2 m dlouhých mohylek, jejichž vznik a význam není jasný (Lerch 1936, 139, 142). Pro jejich vysvětlení se nabízí dvě možnosti. Může jít o drobné rovy ukrývající hroby (žárové?), jako pravděpodobnější se ovšem jeví možnost, že jde o staré vývraty stromů, které po zetlení pařezů mají zpravidla rovněž oválný tvar a odpovídal by jim i rozměr. Vzhledem k převažujícímu směru větrů by nebyla nelogická ani jejich orientace.

Detailněji, i když značně schematicky je ve výseku plánu nakreslena jím zkoumaná mohyla XXII (obr. 3). Na půdorysu i řezu jsou vedle kamenů zakresleny nálezy střepů, uhlíků i rozptýlených spálených kostí. O výsledku výzkumu podal L. Bittner následujícího roku zprávu Státnímu archeologickému ústavu v Praze (Bittner 1935). V roce 1936 byly popis hradiště, mohylového pohřebiště a výsledky výzkumu jak na hradišti, tak zkoumané mohyly XXII i s vyobrazením nálezů uvedeny v německé publikaci *Unsere Heimat* (Lerch 1936, 139–142).

Podle plánu (obr. 3) měla mohyla XXII průměr 5,50 m, kuželovitý tvar s výškou 89 cm. Podle popisu byl násyp kamenitý s drobnými kameny na povrchu a vnitřní konstrukcí z kamenů vrstvených do kužele. Podle R. Turek je pravděpodobné, že části mohyly byly už rozebrány (Turek 1962, 130). Podle kresby na plánu šlo však spíše o menší porušení pláště vzniklé přírodními procesy, ať rytím divokých prasat a záhraby spárkaté zvěře, či kořeny a vývraty stromů, jak je dnes patrné na pláštích dochovaných mohyl.

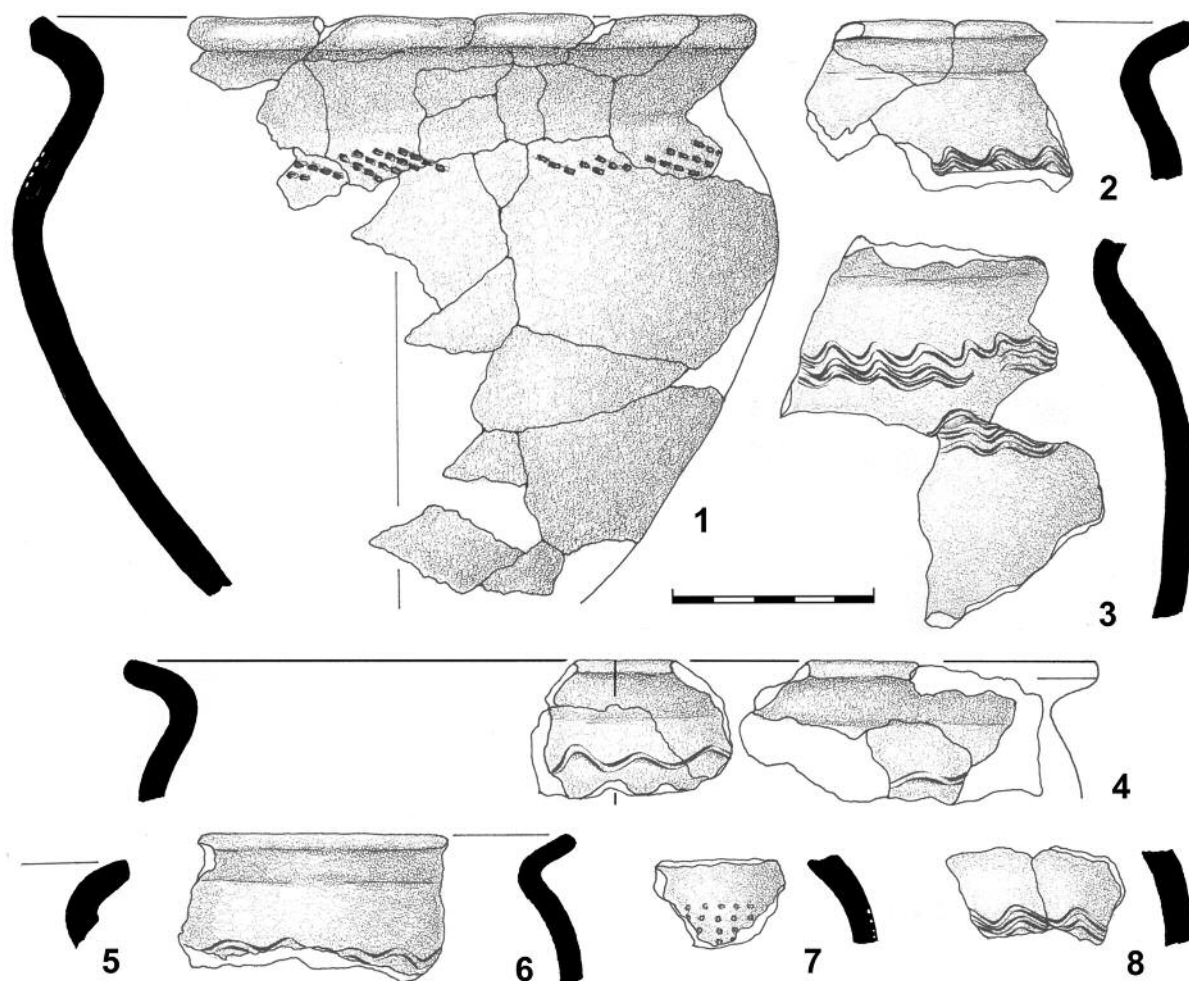
Na severu vybíhal z mohyly hřeben z několika řad svisle postavených plochých kamenů dlouhý podle plánu nejméně 4 m. Spálené kůstky a uhlíky byly převážně rozptýlené v popelovitých vrstvách na jihozápadním svahu a v menší míře byly zjištěny i v severozápadní čtvrtině. Na jihu a jihovýchodě se jejich větší část nacházela i mimo obvod mohyly, a to i pod úroveň původního terénu. V ose sever–jih byly 20–30 cm jižně od obvodu mohyly zvýrazněného svisle vztyčeným kamenem nalezeny zlomky nádoby označované L. Bittnerem jako popelnice (obr. 4:1). Její horní okraj se nacházel v hloubce 28 cm pod povrchem terénu a v jejím obsahu nálezce uvádí zbytky kostí neznámého původu. Ze stejného místa pochází podle Bittnera (Turek 1962, 131) ještě dva slepené zlomky plecí se dvěma pásy hřebenových vlnic (obr. 4:3).

Ještě dále k jihu (R. Turek uvádí 60–115 cm od obvodu) je naznačena mísovitá prohlubeň vyplněná zeminou a kamením. Podle řezu by mohlo jít o zaplněný žlab (příkop) lemující násyp mohyly. Zajímavá jsou tři výrazná popelovitá místa v plášti jihozápadní a severozápadní čtvrtiny mohyly, na jejichž vnější straně je vždy vztyčený plochý kámen. Podle plánu vztyčené ploché kameny také řídce lemovaly celý obvod mohyly. Větší část nalezených zlomků měla být velmi zvětralá, rozrušená (Bittner 1935; Lerch 1936, 139–141; Turek 1962, 130–131).

O poválečném osudu nálezů z Bittnerovy archeologické sbírky uvádí R. Turek, že po zatčení L. Bittnera americkou polní policií v roce 1945 se podařilo Národnímu muzeu zajistit jako konfiskát nálezy z mohyly XXII uložené v žalostném stavu na půdě novoveské školy (Turek 1962, 130).

Rozboru byly podrobeny také v jednom sáčku dochované uhlíky. Vzorky obsahovaly převahu zlomků uhlíků jedle (*Abies* a taxon cf. *Abies*), následovala olše (*Alnus*) a borovice (*Pinus*). Antrakologická analýza ukazuje, že pro kremaci byly využívány lokální dřeviny kyselých doubrav a lužních lesů. Výsledky celkem dobře odpovídají potenciální vegetaci rekonstruované na základě geobotanických metod (Kočárová 2023).

Z výzkumu mohyly XXII se zachovalo 120 ml (78 g) doběla spálených kostí, teplota spálení byla odhadnuta na 650 °C a výše. Velikost zlomků je cca z 10 % malá (do 1 cm), zbylé zlomky nepřesahují středně velký rozměr 5 cm. Ze zlomků bylo možné identifikovat malé fragmenty lebeční klenby, dva zlomky žeber a zlomky diafýz dlouhých kostí. Kosterní pozůstatky jsou homogenní a pravděpodobně patří jednomu, podle vývinu kostí dospělému jedinci (Rejchová 2022).

Obr. 4. Bezemín. Nálezy z mohyly XXII prozkoumané L. Bittnerem v roce 1934. Uloženo v Národním muzeu. Kresba P. Peterková.

Keramické nálezy: R. Turek uvádí, že soubor obsahoval zlomky pocházející z devíti nádob, s plecemi zdobenými vlnovkou splenými ze dvou zlomků jich mohlo být 10 (Turek 1962, 131). Podle typické keramiky lze ale usuzovat na 7–8 nádob. Nejzachovalejší je torzo nádoby bez dna (zachována $\frac{1}{4}$) s rozevřeným, na vnitřní straně prožlabeným a vně válcovitě seříznutým okrajem se stopami obtáčení. Na podhrdlí je částečně zachovaná výzdoba tvořená řadou z šikmých, značně skloněných hřebenových vpichů, povrch jemně drsný, vně hnědý, uvnitř tmavě šedý, průměr okraje 180 mm, zachovaná výška 140 mm (obr. 4:1); dále dvě spleené části nádoby s rozevřeným zaobleným okrajem zdobené na podhrdlí jednoduchou oblou vlnicí, povrch otřelý, jemně drsný, béžově hnědý, průměr okraje 240 mm (obr. 4:4); zlomek nádoby s okrajem ostře vyhnutým a čelní hranou nepravidelnou, zploštěle zaoblenou, na plecích nízká jednoduchá vlnice, povrch krupicový, béžově šedý, uvnitř tmavě šedý (obr. 4:6); zlomek s ven vyhnutým zaobleným okrajem zdobený na podhrdlí částí ostřejší hřebenové vlnice, splený ze čtyř zlomků, povrch krupicový, hnědobéžový, průměr okraje 220 mm (obr. 4:2); dva spleené zlomky plecí nádoby zdobené dvěma pásy menších trojnásobných hřebenových vlnic, povrch jemně drsný, hnědý (obr. 4:3); zlomek plecí nádoby zdobený pásem svislých hřebenových vpichů, povrch jemně drsný, hnědošedý (obr. 4:7); dva spleené drobné zlomky těla zdobené hřebenovou vlnicí, povrch krupicový, hnědobéžový, uvnitř tmavě šedý (obr. 4:8); zlomek rozevřeného ústí nádoby s okrajem zaobleným se stopami obtáčení, povrch krupicový, hnědý, uvnitř tmavě šedý (obr. 4:5). Soubor, uložený dnes ve sbírkách Národního muzea (inv. č. H1-237691–H1-237699), doplňuje několik drobných atypických nezdobených zlomků stěn nádob.

4. Výzkum mohyl A, B, C a D v letech 1949 a 1950

K výzkumu mohylového pohřebiště se v letech 1949 a 1950 vrátil Jaroslav Kudrnáč z tehdejšího Archeologického ústavu ČSAV v Praze, který prozkoumal čtyři mohyly označené písmeny A–D a zároveň doplnil plán mohylového pohřebiště o skupinu mohyl při lesní cestě do Mydlovar, čímž počet mohyl stoupl na 45 (*Kudrnáč 1951*, 185). Pracovně byla tato část pohřebiště označena jako skupina 5, kterou tvoří sedm mohyl, z nichž jsou tři nejisté, případně značně poničené, a jedna z mohyl je dvojitá (*obr. 1b a 2*). Tehdy byla také zaměřena osamocená mohyla označená později jako 52, která však nebyla v devadesátých letech v terénu identifikována (viz *obr. 2*).

V roce 1949 byly prozkoumány tři mohyly (A až C), z nichž mohyly A a B ležely v protáhlé skupině 2 blíže hraně srázu nad Úterským potokem. Obě mohyly spolu sousedily, jejich úpatí ležela zhruba 3 m od sebe. Prostor mezi oběma mohylami byl prozkoumán sondou širokou 150 cm vedoucí ve směru SV–JZ od úpatí mohyly A na jihu k mohyle B. Cílem bylo zachytit případné ploché žárové hroby, proto byla sonda vyhloubena do 80 cm, což značí, že byla prokopána velká část podloží. V sondě byla zjištěna jen světle šedá břidlice a prach vzniklý jejím rozpadem. Nálezy nebyly v sondě žádné (*Kudrnáč 1950*).

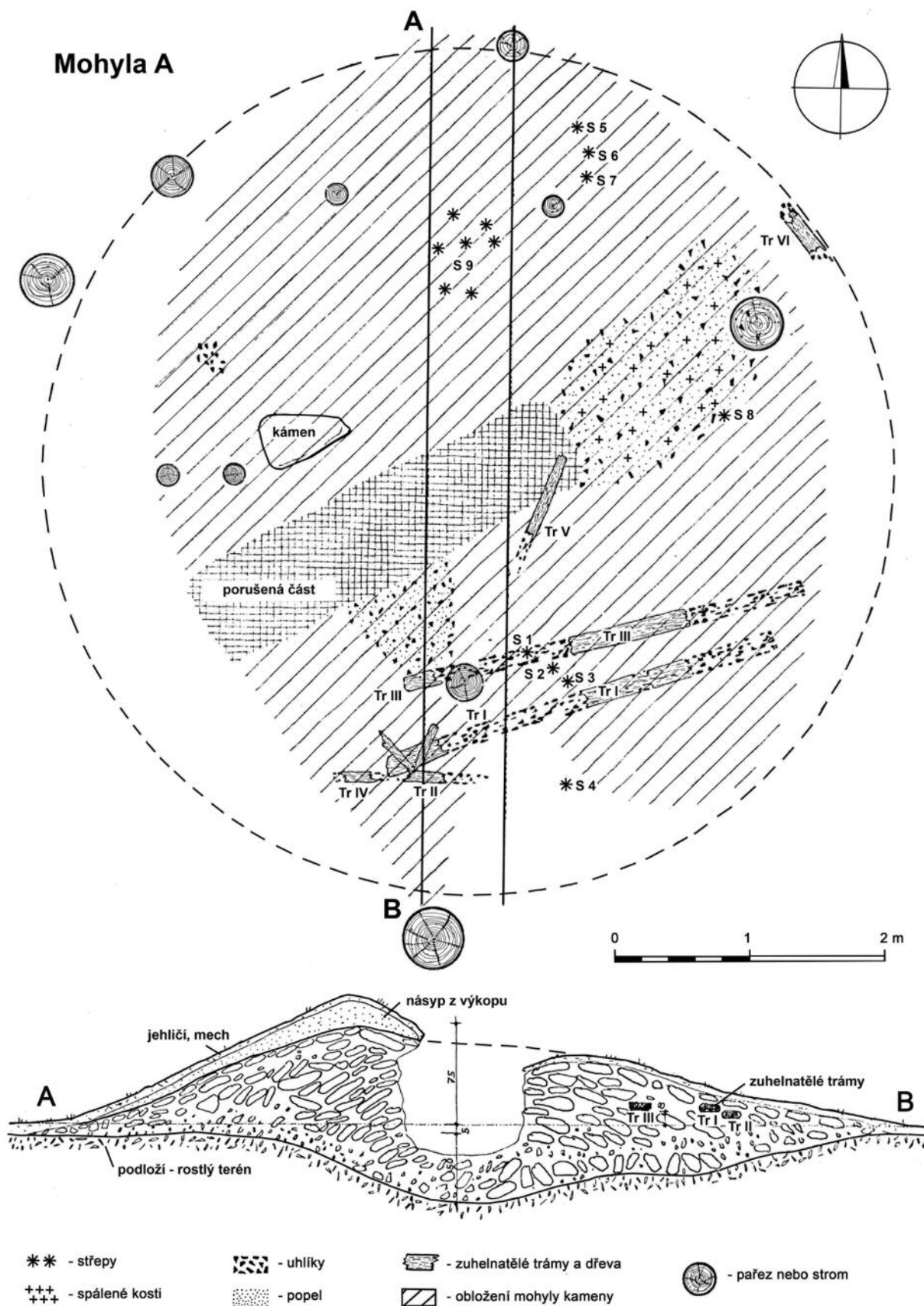
Třetí zkoumaná mohyla C ležela v severozápadní skupině 1. Z této skupiny byla následujícího roku 1950 prozkoumána ještě mohyla D (*Kudrnáč 1952a*). Všechny čtyři mohyly byly po ukončení výzkumu opět navršeny a je možné je v terénu identifikovat. Nálezy jsou uloženy v Západočeském muzeu v Plzni. Níže uvedený popis mohyl vychází z nálezových zpráv J. Kudrnáče (*Kudrnáč 1950; tůž 1952a*).

Jak již uváděl L. Bittner, nacházely se v prostoru mezi skupinami mohyl četné protáhlé kopečky, kterým byla věnována pozornost i během Kudrnáčova výzkumu. Tři z nich byly na různých místech pohřebiště prokopány. Dva byly zcela sterilní, třetí o výšce 40 cm, oválného tvaru s rozměry 170 × 108 cm (s osou JZ–SV), obsahoval uhliky, popel, zbytky ohořelého dřeva a několik zlomků keramiky halštatského rázu (*Kudrnáč 1952a*).

4.1. Mohyla A

Mohyla A (na *obr. 2* má č. 26a) měla plášť porušený průkopem širokým asi 77 cm a dlouhým 300 cm, vedeným ve směru přibližně od jihozápadu k severovýchodu. Násyp mohyly byl kruhový o průměru asi 630 cm a bez materiálu vyhozeného z průkopu na její povrch byl vysoký 75 cm. Přesně v severojižním směru byl ponechán kontrolní blok široký 60 cm, s cílem získat řez násypem. Výzkum byl započat odstraněním jehličí, mechu, lesního humusu o síle 5–10 cm a poražením smrků, rostoucích na mohyle a v jejím sousedství. Po sejmutí svrchní vrstvy se objevilo kamenné obložení mohyly, které se však nekrylo s celým její rozsahem. Okraje mohyly dosahovalo pouze na severní straně a k jižnímu okraji vybíhalo jazykovitě (*obr. 5*). Částečně bylo porušeno kořeny smrků. K západnímu a východnímu okraji mohyly přecházelo obložení z větších kamenů v drobný štěrk. Kameny z místní prahorní břidlice byly na sebe kuželovitě navrstveny. Mezi břidlicí bylo i několik kamenů místního křemene. Kamenná konstrukce byla jasně patrná v západní části mohyly a zejména v severní polovině ponechaného kontrolního bloku. V západní části mohyly se také nalézal velký plochý kámen o maximálním rozměru 70 cm. Stavba východní poloviny mohyly byla jen z menších kamenů, zatímco západní z větších, které byly zejména v severozápadní části skládány na sebe na způsob střešních tašek. Podle zvrstvení kamení lze soudit, že stavba mohyly byla zvláště ve svém středu vyhloubena do pevné prahorní břidlice (až asi 50 cm). Toto zahloubení nebylo stejnoměrné (*obr. 5*). Větší kameny se nalézaly spíše při povrchu mohyly.

V jižní části mohyly, západně od ponechaného kontrolního bloku, byl 8 cm nad úrovní okolního terénu zjištěn svazek ohořelých dřev. Byly to zuhelnatělé zbytky dvou kmenů (snad trámů) a dvou šikmo na nich položených užších dřev. Jeden z kmenů (Tr I) procházel ponechaným kontrolním blokem a nejjasněji byl znatelný v jihovýchodní části mohyly, kde měl průměr asi 15 cm. Druhý kmen/trám (Tr II) pokračoval v ponechaném bloku pouze uhliky, které se dále ztrácely. Kmen Tr I v jihovýchodní části mohyly byl o něco severněji sledován rovnoběžně po celé délce dalším zuhelnatělým trámem (Tr III), o průměru asi 12,5 cm. Trám Tr III ležel o něco výše než kmen Tr I. Nejzachovalejší byly středy trámů Tr I a Tr III. Oba pokračovaly k jihovýchodu drobnými uhliky, které jasně vymezovaly jejich konec. Trámy I a III byly dlouhé 306 cm. Poněkud více k západu, v prodloužení trámu II, tvořily uhliky

Obr. 5. Bezemín. Mohyla A. Půdorys a řez mohylou zkoumanou v roce 1949 J. Kudrnáčem.

obrysy dřeva IV. Na trámech ležely očázené a opálené kmeny, které byly součástí konstrukce mohyly. Z tohoto zjištění je patrné, že se stavbou mohyly nebylo počkáno až dřeva dohoří, ale vhašováním kamenů a šterku byl oheň udušen. Zhruba ve stejné výši jako trámy I a III, severně od nich, byl další kmen Tr V, který se částečně nacházel pod rozrušenou částí mohyly. Ležel od jihozápadu k severovýchodu, měl průměr 7,5 cm a délku 85 cm. V délce 60 cm byl velmi dobře zachovalý, zbytek tvořily drobné uhlíky. Další zbytek trámu Tr VI byl přibližně v úrovni trámu Tr V při severovýchodním okraji mohyly. Měl průměr 12 cm a délku 30 cm (*obr. 5*). Rozborem uhlíků z trámů zjistila Jiřina Veselá, že všechny uhlíky nalezené v mohyle A pocházejí z dubu zimního (*Quercus sessilis*).

V jihozápadní polovině mohyly, zhruba v úrovni popsaných trámů, byly na ploše tvořící trojúhelník nalezeny uhlíky. Od tohoto místa dále k severovýchodu byly v hloubce 40–65 cm od vrcholu mohyly (tj. asi 15–30 cm nad úroveň okolního terénu) nalezeny uhlíky, popel a drobné spálené kůstky. Malá skupina uhlíků byla též u západního počátku kamenné stavby mohyly. Skalnaté podloží mohyly bylo prokopáno do hloubky 80 cm, ale nebyly v něm zjištěny žádné uhlíky, popel ani zlomky keramiky či kůstky. Kopáno bylo též mimo obvod mohyly, ale nálezy nebyly učiněny žádné (*Kudrnáč 1950*).

Ze spálených kostí byl analyzován jeden drobný soubor obsahující velmi malé množství středně velkých, dokonale i nedokonale spálených žárových pozůstatků, které pravděpodobně patří dospělé osobě (*Hanáková 1991*).

Jedinými artefakty byly zlomky keramických nádob. První atypický střep S1 barvy světlehnědé z hrubého materiálu byl nalezen v jižní části mohyly, 20 cm nad původní úroveň půdy. Asi o 10 cm hlouběji ležel střep S2. Zlomek byl očázen a zachovaly se na něm zbytky uhlíků. Jde o dva zlomky výdutě nádoby zdobené pravidelnou hřebenovou vlnicí a ostře rytým hřebenovým pásem, povrch hladký, vně hnědošedý, uvnitř žlutý, materiál hlinitopísčité se slídou (*obr. 7:7*). Zlomek hrdla S3 byl poblíže střepu S2, ale o 7 cm výše, asi 17 cm nad úroveň původního terénu; nese výzdobu hřebenové vlnice, povrch zrnitý, světle hnědý, materiál písčitohlinitý, obtáčeno (*obr. 7:3*).

Jižně od této skupiny střepů byl asi 5 cm nad úroveň okolní půdy nalezen zlomek okraje nádoby S4 s rozevřeným ústím a kuželovitě seříznutým okrajem se zdůrazněnou dolní hranou, na plecích je jednoduchá rytá vlnice, povrch zrnitý, hnědý až tmavohnědý, materiál hlinitopísčité, vnější povrch obtáčený (*obr. 7:10*). Další střepy S5 až S7 byly nalezeny v severovýchodní části mohyly asi 13 cm nad úroveň okolního terénu. První dva zlomky jsou atypické, pouze střep S7 je zdobený nepravidelně rytou jednoduchou vlnicí, povrch zrnitý, vně hnědý, uvnitř světle hnědý, materiál jemně hlinitopísčité, vnější povrch obtáčen (*obr. 7:4*). Ve východním prostoru mohyly, kde byly shledány kůstky, uhlíky a popel, byl nalezen okrajový střep S8 s vodorovně vyhnutým ústím a válcovitě seříznutým okrajem se zdůrazněnou horní hranou, povrch vně hladký, uvnitř drsný, hnědý až tmavohnědý, vně obtáčený (*obr. 7:6*). Při rozebírání kontrolního bloku byla v jeho severní polovině nalezena skupina sedmi střepů S9, v hloubce přibližně stejné jako ostatní zlomky. Z těchto zlomků byly čtyři střepy bez výzdoby, dva pocházely z okrajů a jeden je zdoben pásem jemných rýh. Z okrajů jde o zlomek s válcovitě seříznutým okrajem zdobený na podhrdlí hřebenovou vlnicí, povrch hladký, okrový, materiál hlinitopísčité, stopy obtáčení (*obr. 7:2*) a zlomek ostře vyhnutého zeslabeného a zaobleného okraje (*obr. 7:5*). Posledním je zlomek stěny nádoby zdobený mělce rytým hřebenovým pásem, povrch je hladký, hnědočervený, materiál písčitohlinitý s malou příměsí slídy (*obr. 7:1*). Bez udání polohy obsahoval soubor nálezů z mohyly ještě zlomek misky s lehce zataženým zaobleným okrajem, povrch nepravidelný, hnědý, materiál hlinitý s příměsí slídy (*obr. 7:8*) a zlomek rozevřeného ústí nádoby s kuželovitě seříznutým okrajem, povrch zrnitý, hnědý až tmavohnědý, materiál hlinitý (*obr. 7:9*).

Celkově bylo v mohyle A nalezeno 17 zlomků různých nádob, které se koncentrovaly do tří skupin, kde první skupinu tvořily zlomky S1–3 v jižní části násypu, druhou zlomky S5–7 nalezené při SSV okraji mohyly a třetí skupinu sedm zlomků nalezených v severní části kontrolního bloku.

4.2. Mohyla B

Na novém zaměření (*obr. 2*) je mohyla označena č. 26b. Měla kruhový tvar o průměru 490 cm a výšku 50 cm. Po sejmutí 3–5 cm silné vrstvy jehličí a mechu se objevil vlastní plášť mohylového násypu, pokrytý hustě vedle sebe kladenými kameny. Kameny kryly nejen mohylu vystupující nad okolní terén,

ale byly položeny i na nezvýšený povrch okolního terénu (*obr. 6*), nejzřetelněji v jihovýchodní části, kde kamenná „dlažba“ vyběhala lalokovitě z kruhovitěho tvaru mohyly. Obzvláště velký kámen (85 × 50 × 17,5 cm) se nalézal v severovýchodní části mohyly. V této vrchní kamenné vrstvě byl v jihozápadní části mohyly zachycen další velký kámen (70 × 25 × 10 cm). Při výzkumu mohyly B byl ponechán kontrolní blok široký 60 cm, vedený od severu k jihu, který byl rozebrán až v závěru výzkumu.

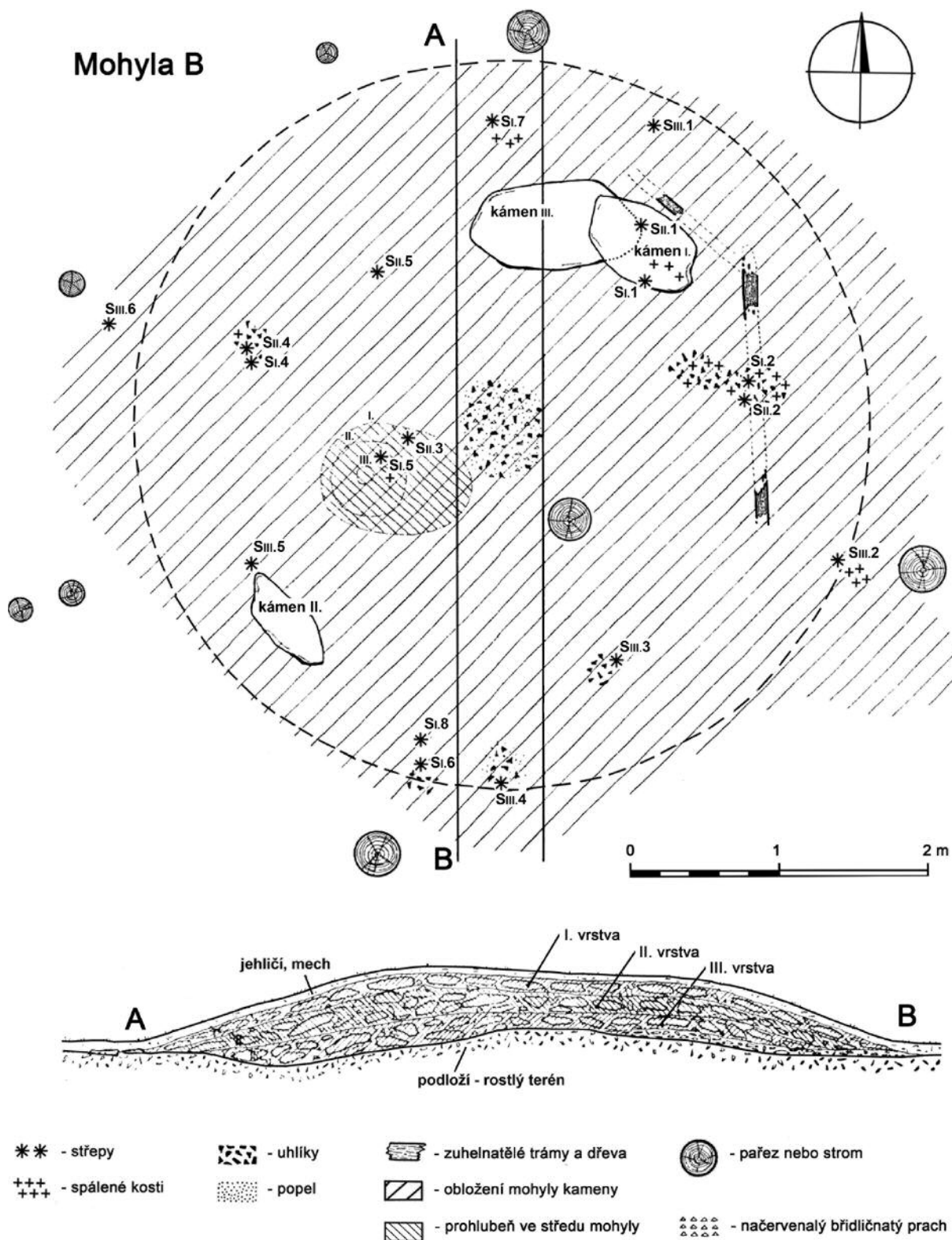
Po sejmutí první vrstvy kamenů mocné průměrně 10–15 cm se objevila druhá vrstva, která však nedosahovala dokonalosti první ani co do vyrovnanosti povrchu, ani co do hustoty kladených kamenů. Pod první vrstvou kamenů byly nalezeny na různých místech mohyly zlomky hradištní keramiky (viz *obr. 6*, kde jsou střepy, nalezené pod první vrstvou, označeny SI). Pod velkým severovýchodním kamenem bylo nalezeno několik drobných kůstek a jedenáct střípků SI.1. Z nich je sedm atypických, jeden je ozdoben vlnicí (*obr. 7:15*), druhý hřebenovým kolkem, na třetím se zachovala část ostře lomené vysoké vlnice (*obr. 7:18*) a na čtvrtém je rovněž patrné zdobení vlnicí (*obr. 8:1*). Od těchto střepů více k jihovýchodu se nacházela další skupina zlomků keramiky SI.2 a SII.2 a spálených kůstek. Čtyři fragmenty jsou atypické, na jednom jsou patrné tři rýhy (*obr. 8:4*), na dalším vlnice a v jednom případě jde o okraj (*obr. 7:25*). Další střepy SI.3 byly nalezeny při jižním okraji mohyly. Na dvou se zachoval zbytek vlnice, tři zlomky pocházejí z den a dva z okrajů (*obr. 7:26*), další zlomek je nezdobený. Jižně od popisovaných střepů ležela další skupina střepů SI.6, na jednom se zachovala slabě zdatelná vlnice a šikmé rýžky (viz již jednou uvedený *obr. 8:1*), na dalším hřebenová vlnice a rovné rýhy (*obr. 8:2*). K této skupině náležely dále dva fragmenty se zbytkem vlnice a hrstka drobných nezdobených střípků. V prohlubni západně od vrcholu mohyly byl nalezen malý zlomek okraje z drobnější nádoby, dále střep s nepravidelnými krátkými rýžkami, jeden nezdobený střípek SI.5 a kůstka. Severovýchodně od nich byl nalezen okrajový střep SI.4. Poblíž něho byl střep s dvojitou vlnicí a dále tři atypické střepy. Při severním okraji mohyly byla při rozebírání kontrolního bloku nalezena skupina střepů SI.7. Jeden z osmi střepů je okrajový a pochází z nádoby zdobené vlnicí (*obr. 7:16*), stejně jako další zlomek (*obr. 8:16*), ostatních šest střepů je nezdobených. Dále zde bylo nalezeno několik kůstek a tři kousky mazanice. V mírné prohlubni zaujímaví část vrcholu mohyly se pod první vrstvou kamenů objevila polozasutá, šachtovitá dutina, vyplněná jemným, břidličnatým prachem. Dosahovala hloubky asi 80 cm a šířky 13 cm, archeologické nálezy v ní nebyly žádné (*Kudrnáč 1950*).

Zlomky keramiky nalezené ve druhé vrstvě jsou na půdoryse mohyly (*obr. 6*) označeny SII. Částečně pod velkým kamenem I byl položen rovněž velký kámen III o rozměrech 125 × 60 × 25 cm. Pod kamenem II bylo několik drobných kůstek a tři střepy SII.1. Na jednom je slabě zdatelná část vlnice. Jihovýchodně od nich byly nalezeny dvě ohořelé kosti velikosti větších lískových ořechů a asi sedm světlých, droboučkových kůstek, tři kousky mazanice a 20 drobných střepů z hrubšího materiálu SII.2 z různých nádob, mj. zlomek šikmo seříznutého okraje (*obr. 7:14*), střep z podhrdlí se svazkem nepravidelně tažených rýh, další podhrdlí s částí vlnice (*obr. 7:23*) a část dna.

Západně od kontrolního bloku byl pod druhou vrstvou kamenů nalezen okrajový střep SII.3 (*obr. 7:13*) a dva nezdobené střípky. Severozápadně od nich bylo 10 kůstek, největší délky asi 2 cm a síly 2 až 3 mm a čtyři střepy označené SII.4. Jeden z nich je atypický, na dvou je pravidelná vlnice (*obr. 8:3*) a na jednom je patrná nepravidelná rýha a vlnice (*obr. 7:22*). V severozápadním prostoru mohyly se vyskytlo asi pět spálených kůstek (největší kůstka měla délku 45 mm), dva okrajové zlomky ze dvou různých nádob (jeden viz *obr. 7:24*) a další dva méně výrazné fragmenty SII.5.

Pod druhou vrstvou kamenů se nalézala třetí, zvláště výrazná ve východní části mohyly, kde byla pod třetí vrstvou ještě čtvrtá vrstva kamenů. Rovněž pod třetí vrstvou byly zlomky keramiky a nepatrně drobných kůstek. V západním a jižním prostoru mohyly nebylo možné přesně odlišit jednotlivé vrstvy kamenů, neboť stavba byla rozrušena kořeny stromů. V tomto úseku se pod kameny jevila vrstva tvrdé, jakoby udusané drobné břidlice s hlínou. Po odstranění této vrstvy byla v hloubce asi 40 cm pod vrcholem mohyly zjištěna poměrně měkká hlína promíšená drobným kamením, snad povrch původního rostlého terénu. Z celé stavby bylo patrné, že kameny blíže ke středu byly vrstveny pečlivěji než při jejím okraji.

V severovýchodní části mohyly v hloubce 49 cm pod jejím vrcholem, tedy přibližně na úrovni původního povrchu, byl zjištěn zuhelnatělý zbytek trámu délky 12 cm a průměru 10 cm vedoucí od

Obr. 6. Bezemín. Mohyla B. Půdorys a řez mohylou zkoumanou v roce 1949 J. Kudrnáčem.

severu k jihu (*obr. 6*). Trám/kmen pokračoval odtud patrně dále k jihu, jak svědčí jeho zbytky v jižní polovině mohyly. Na rozdíl od tohoto trámu, položeného přibližně na původní povrch terénu, měly uhlíky v severovýchodní části mohyly (patrně zbytek z dalšího trámu) směr z jihovýchodu k severozápadu a byly asi 12 cm pod úrovní okolní půdy. Severovýchodně od popisovaného trámu byly nalezeny v poměrně měkké hlíně tři keramické zlomky SIII.1: okrajový fragment s ostrou nízkou vlnicí (*obr.*

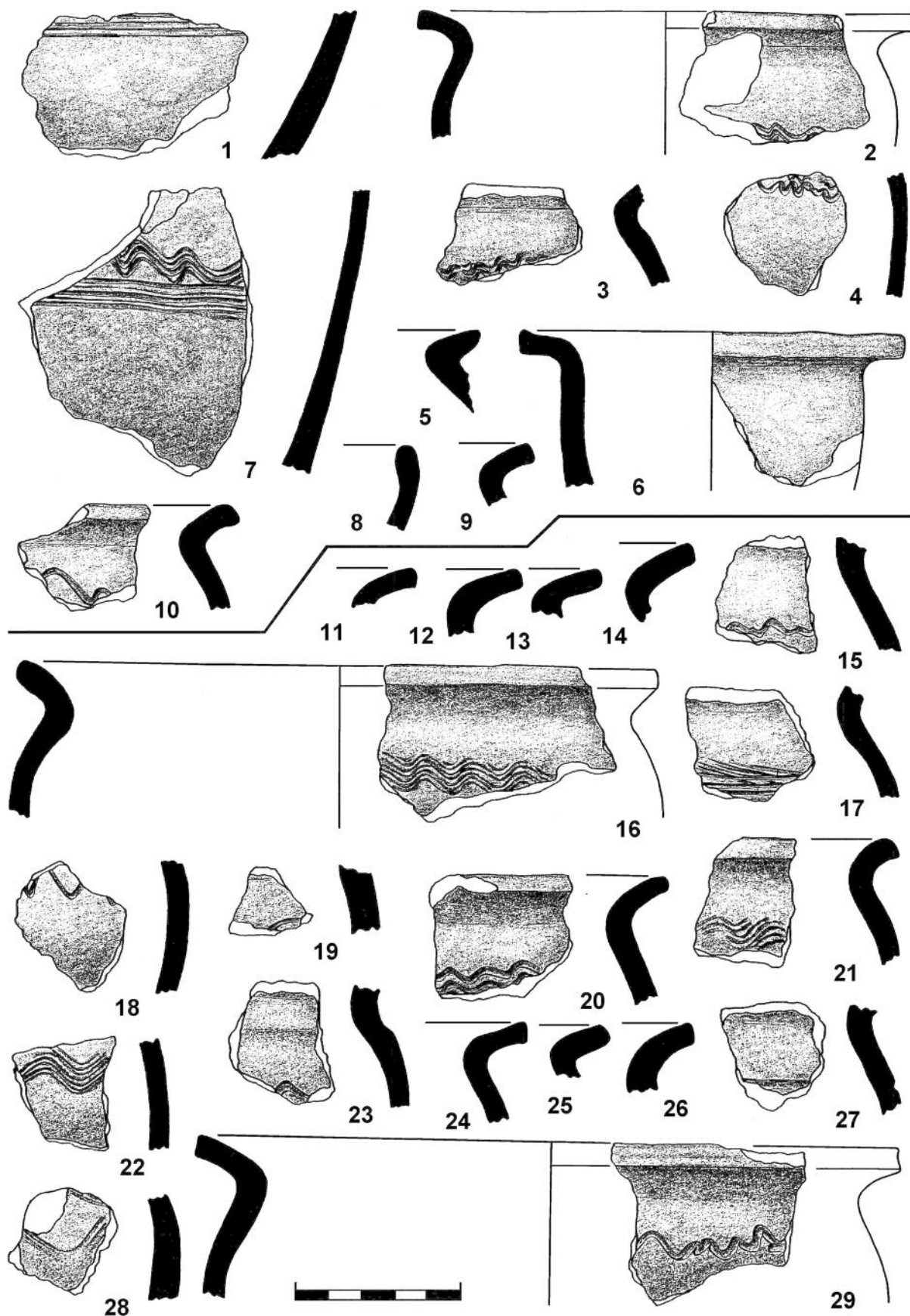
7:20), dále střep zdobený obloukovitou vlnicí a nezdobený střep z větší, poměrně hrubě provedené nádoby (na vnější stěně tohoto střepu je patrné plastické zvlnění, vzniklé při výrobě). Západně od střepů SIII.1 byl při úrovni terénu nalezen plochý pískovcový kámen se třemi hlubokými rýhami ve tvaru písmene V a dvěma rýhami méně znatelnými. Rýhy vznikly broušením úzkého a tvrdého, nejspíše železného nástroje, stopy po broušení jsou patrné i na druhé straně (obr. 8:15). Další tři atypické zlomky SIII.2 a spálené kůstky z lebky byly nalezeny při jihovýchodním okraji mohyly. Jihozápadně od této skupinky střepů byl u uhlíků střep SIII.3, který je zdobený vlnicí (obr. 8:6). Při výzkumu kontrolního bloku bylo v jeho nejjižnější části na úrovni okolního terénu nalezeno devět střepů označených SIII.4. Osm jich bylo bez výzdoby a jeden okrajový (obr. 7:12). Poblíže nich byly uhlíky. Ve stejné hloubce byla ve středu kontrolního bloku (pod vrcholem mohyly) asi 20 cm vysoká vrstva žarem zbarveného břidličnatého popelovitého prachu, která byla promíšena uhlíky borovice (*Pinus sylvestris*) a habru (*Carpinus betulus*). V jihozápadní části mohyly se nalézal shluk osmi střepů SIII.5, z toho dva okraje (obr. 7:21, 29), ostatní jsou atypické. Při západním okraji mohyly byla skupina 12 střepů, patrně z jedné nádoby SIII.6 (slepit se jí nepodařilo). Jeden zlomek nese neumělou vlnicí a jeden pochází z okraje nádoby.

Spálené kosti se nalézaly v celém násypu mohyly, ve všech úrovních, a to buď jednotlivě, nebo v drobných nevýrazných shlucích. Z mohyly B bylo analyzováno 11 malých souborů spálených kostí. Jde o středně velké až malé zlomky dokonale i nedokonale spálených žárových pozůstatků, mezi nimiž byly ve dvou případech identifikovány kosti mozkovny a ve dvou případech diafýzy dlouhých kostí dospělé osoby. Ve dvou případech byly rozpoznány také blíže neidentifikovatelné nedokonale spálené zvířecí kosti. Podle antropologického posouzení nelze spolehlivě určit, zda jednotlivé položky z mohyly B náleží jediné dospělé osobě (Hanáková 1991).

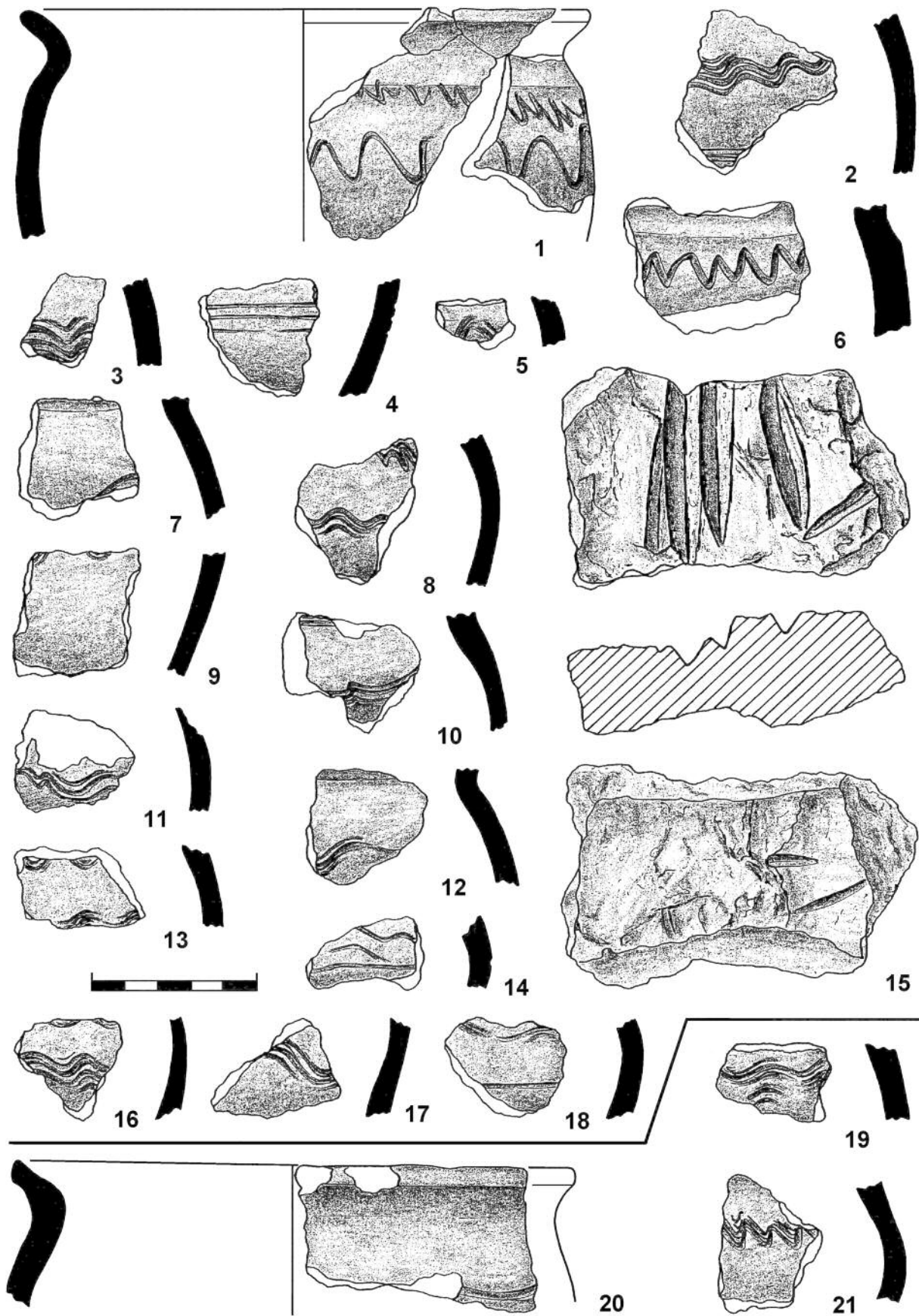
Kompletní popis keramických nálezů z mohyly B

Vzhledem k tomu, že nebylo možné velkou část keramických zlomků z výzkumu mohyly B podle náleзовé zprávy identifikovat a určit konkrétní místo jejich nálezu, uvádíme kompletní popis souboru nálezů uloženého v Západočeském muzeu.

Z pěti zlomků se podařilo kresebně rekonstruovat torzo hrncovité nádoby s vyhnutým ústím a zaobleným okrajem, zdobené na plecích mělce a nepravidelně rytou jednoduchou vlnicí, pod ní je další jednoduchá vysoká vlnice. Povrch drsný, hnědý, materiál písčítý s mizivou příměsí slídy, hrdlo obtáčené. Průměr okraje 165 mm, dochovaná výška 80 mm (obr. 8:1). Zlomek těla nádoby zdobený jednoduchou vlnicí s krátkou vysokou vlnou, povrch je zrnitý, hnědý, uvnitř šedý, materiál písčítý s mizivou příměsí slídy, stopy obtáčení. Zlomek těla zdobený jednoduchou rytou vlnicí, povrch hladký, světle hnědý, materiál hlinitý (obr. 7:19). Zlomek nádoby s kuželovitě seříznutým okrajem zdobený na plecích mělce rytou pravidelnou hřebenovou vlnicí, povrch je zrnitý, bělavě hnědý, uvnitř šedohnědý, materiál hlinitopísčítý, hrdlo obtáčené (obr. 7:16). Zlomek stěny nádoby zdobený pásem tří mělce rytých rýh, povrch je drsný, světle hnědý, materiál písčítý se slídou (obr. 8:4). Zlomek nádoby s vyhnutým ústím a kuželovitě seříznutým okrajem zdobený na plecích hluboce rytou nepravidelnou jednoduchou vlnicí, povrch je hladký, uvnitř drsný, světle okrový, materiál hlinitý (obr. 7:29). Zlomek stěny zdobený mělkými šipovitě kladenými rýhami, povrch je hladký, šedočerný, materiál hlinitopísčítý s příměsí slídy, stopy po obtáčení (obr. 7:17). Zlomek rozevřeného ústí s kuželovitě seříznutým okrajem, zdobený na plecích dvěma jednoduchými vlnicemi o krátké vlně a nízké amplitudě, povrch je zrnitý, tmavohnědý, uvnitř šedohnědý, materiál písčítohlinitý s příměsí slídy (obr. 7:20). Fragment nádoby s vysokým hrdlem a kuželovitě seříznutým okrajem, zdobený na plecích nepravidelně mělce rytou hřebenovou vlnicí, povrch je zrnitý, hnědý, materiál hlinitopísčítý s malou příměsí slídy (obr. 7:21). Zlomek nádoby s kuželovitě seříznutým okrajem, povrch je drsný, tmavě šedohnědý, materiál hlinitopísčítý s mizivou příměsí slídy (obr. 7:24). Zlomek nádoby s rozevřeným kuželovitě seříznutým okrajem povrch je zrnitý, hnědý s šedými skvrnami, materiál hlinitopísčítý s trochou slídy (obr. 7:14). Zlomek ústí s kuželovitě seříznutým okrajem, povrch hladký, červenohnědý, materiál hlinitý s mizivou příměsí slídy, hrdlo obtáčené (obr. 7:26). Zlomek rozevřeného ústí s téměř válcovitě seříznutým okrajem se zaoblenými hranami, povrch je zrnitý, šedohnědý, materiál hlinitopísčítý s mizivou příměsí slídy, vnější povrch je obtáčený (obr. 7:13). Značně rozevřené ústí nádoby s nepravidelným válcovitě seříznutým okrajem, povrch zrnitý, šedohnědý, materiál hlinitopísčítý s mizivou příměsí slídy, stopy obtáčení (obr. 7:11). Zlomek nádoby s kuželovitě seříznutým okrajem a se zaoblenými hranami, povrch je zrnitý, materiál hlinitopísčítý s mizivou příměsí slídy (obr. 7:25). Zlomek s kuželovitě seříznutým okrajem, povrch je zrnitý, oranžově hnědý, uvnitř hnědý, materiál hlinitopísčítý s příměsí slídy, hrdlo obtáčené (obr. 7:12). Stěna nádoby se zbytky jemně ryté hřebenové vlnice, povrch zrnitý, bělavohnědý, materiál hlinitopísčítý s malou příměsí slídy (obr. 8:9). Zlomek stěny s jemně rytou hřebenovou vlnicí, povrch zrnitý, světle

Obr. 7. Bezemín. Keramické nálezy z mohyly A (1–10) a mohyly B (11–29). Obr. 7, 8, 11, 12, 27, 28, 29 a 34 kreslil M. Metlička.

Obr. 8. Bezemín. Nálezy z mohyly B (1–18) a mohyly C (19–21).

šedý, materiál hlinitopísčítý s malou příměsí slídy, vnější povrch obtáčený (obr. 7:22). Zlomek stěny zdobený jednoduchou střežovitou vlnicí, povrch zrnitý, hnědočervený, uvnitř hnědošedý, materiál hlinitopísčítý s trochou slídy (obr. 8:6). Zlomek stěny zdobený hřebenovou vlnicí a pásem horizontálních mělce rytých rýh, povrch hladký, hnědošedý, materiál písčitoahlinitý s příměsí slídy (obr. 8:2). Zlomek stěny zdobený dvěma pásy hřebenové vlnice, horní nepravidelně rytá, povrch zrnitý, hnědý, uvnitř šedošedý, materiál písčitoahlinitý (obr. 8:8). Zlomek stěny zdobený mělce rytou jednoduchou vlnicí, nad ní horizontální rýha, povrch zrnitý, hnědý, uvnitř šedošedý, materiál hlinitopísčítý s drobnou příměsí slídy (obr. 7:28). Zlomek stěny zdobený dvěma pásy mělce ryté hřebenové vlnice, povrch zrnitý, světle žlutý, materiál hlinitopísčítý se slídou, povrch vně obtáčený (obr. 8:16). Zlomek stěny zdobený mělce rytou hřebenovou vlnicí, povrch zrnitý, světle hnědý, uvnitř tmavošedý, materiál písčitoahlinitý s drobnou příměsí slídy (obr. 8:17). Zlomek stěny s mělce rytou rýhou a částečně zachovanou jednoduchou vlnicí, povrch zrnitý, hnědý, uvnitř tmavě šedošedý, materiál hlinitopísčítý s malou příměsí slídy (obr. 8:18). Fragment stěny nádoby zdobený nepravidelnou hlouběji rytou jednoduchou vlnicí, povrch zrnitý, hnědošedý, materiál písčitoahlinitý s malou příměsí slídy (obr. 8:14). Zlomek stěny zdobený dvěma pásy částečně zachované jemné hřebenové vlnice, povrch hladký, světle šedý, uvnitř rezavě hnědý, materiál písčitoahlinitý s mizivou příměsí slídy, vnější povrch obtáčený (obr. 8:13). Zlomek stěny zdobený nevýraznou širokou hřebenovou vlnicí, povrch drsný, hnědošedý, materiál písčítý se slídou a drobnými kamínky, vnější stěna obtáčená (obr. 8:12). Stěna nádoby zdobená nevýraznou nepravidelnou hřebenovou vlnicí, povrch zrnitý, tmavě šedošedý, uvnitř šedý, materiál písčitoahlinitý s mizivou příměsí slídy (obr. 8:11). Zlomek stěny zdobený nepravidelnou hřebenovou vlnicí a hřebenovým pásem, povrch zrnitý, hnědý, uvnitř světle šedošedý, materiál písčítý se slídou, vně obtáčený (obr. 8:10). Zlomek stěny zdobený nepravidelnou výrazně rytou částečně zachovanou jednoduchou vlnicí, povrch zrnitý, tmavošedý, uvnitř šedočerný, materiál hlinitopísčítý s malou příměsí slídy (obr. 8:7). Zlomek stěny zdobený hřebenovou vlnicí, povrch zrnitý, bělavě žlutý, uvnitř tmavošedý, materiál hlinitopísčítý, vně stopy obtáčení (obr. 8:3). Zlomek stěny zdobený mělce rytou vysokou hřebenovou vlnicí, povrch zrnitý, hnědý, písčitoahlinitý s mizivou příměsí slídy, vnější povrch obtáčený (obr. 8:5). Zlomek plecí zdobený nepravidelnou jednoduchou vlnicí, povrch drsný, žlutošedý, uvnitř tmavošedý, materiál hlinitopísčítý s mizivou příměsí slídy, podhrdlí vně obtáčené (obr. 7:15). Zlomek stěny zdobený výraznou jednoduchou vysokou vlnicí, povrch zrnitý, hnědý, uvnitř žlutošedý, materiál písčitoahlinitý (obr. 7:18). Zlomek stěny s náběhem v ústí zdobený jednoduchou dobře rytou částečně zachovanou vlnicí, povrch zrnitý, hnědý, uvnitř tmavošedý, materiál písčítý s malými částicemi slídy, ústí obtáčené (obr. 7:23). Zlomek hrdla a stěny zdobený mělkou nepravidelnou vodorovnou rýhou, povrch zrnitý, světle hnědý, uvnitř tmavě šedošedý, materiál hlinitý, vnější povrch obtáčený (obr. 7:27). Kamenný brousek se zářezy trojúhelníkového tvaru vzniklými při broušení, rozměry 106 × 68 × 28 mm (obr. 8:15).

Výzkum mohyly B přinesl celkem 98 zlomků keramických nádob, z nichž 40 bylo určujících. Podle typické keramiky pocházely zlomky nejméně z 23 nádob, částečně se podařilo z pěti zlomků rekonstruovat jen jediné torzo nádoby. Ukazuje to značnou fragmentárnost keramiky, ze které můžeme usuzovat, že se do násypu mohyly dostávaly jen jednotlivé fragmenty nádob.

4.3. Mohyla C

Ze zkoumaných mohyl se nacházela nejbliže k hradišti. Na novém plánu (obr. 2) je označena číslem 9. Měla kruhový tvar o průměru 650 cm a výšce 70 cm. Kontrolní blok byl široký 60 cm a vedl přes vrchol od severu k jihu. Povrchová vrstva jehličí a mechu byla silná 5–10 cm. Mohyla C postrádala kamennou konstrukci, byla nasypána jen z hlíny promíšené kamením. Téměř v celé východní polovině mohyly začínala kamenitá hlína obsahující popel již pod 10 cm silnou vrstvou mechu. V severozápadním a západním prostoru mohyly, asi 10 cm nad úrovní okolního terénu a místy i pod ní, byly zjištěny zbytky ohořelých trámů a uhlíky (obr. 9), které dle určení J. Veselého pocházejí z borovice (*Pinus sylvestris*), dubu zimního (*Quercus sessilis*) a habru (*Carpinus betulus*).

Uhlíky a popel při severovýchodním okraji mohyly se nacházely přibližně na úrovni okolního terénu. V téže výši ležel i zbytek trámu, nalezeného v jižní části mohyly, západně od ponechaného kontrolního bloku. Jeho délka byla 30 cm a šířka 25 cm. V této části mohyly pocházely uhlíky z dubu letního (*Quercus robur*), borovice (*Pinus sylvestris*) a javoru klenu (*Acer pseudoplatanus*).

Ve východní polovině mohyly byla 23 cm nad okolním terénem zaznamenána silnější popelovitá vrstva. Při jihovýchodním okraji mohyly bylo zjištěno přibližně na úrovni terénu jedenáct trámů položených různými směry (obr. 9). Břidlice ležící u nich byla zčervenalá žářem. Severněji od trámů a výše nad nimi byla kruhová vrstva hlíny o průměru 80 cm a síle 10 cm, která byla načervenalé zbarvená žá-

rem. Pod ní byla vrstva jemného popele, mocná asi 15 cm. Uhlíky z východní části mohyly pochází z dubu zimního (*Quercus sessilis*). V jižní polovině ponechaného kontrolního bloku byl nalezen zbytek trámku o průměru 10 cm, rovněž z dubu.

Pod vrcholem mohyly, přibližně na úrovni původního terénu se na ploše 1,5 m² rozkládala popelovitá čočka promíšená uhlíky. Její západní okraj se dotýkal ohněm značně rozrušeného trámku, silného jen asi 2 cm. Jeho délka byla asi 100 cm a šířka 18 cm a položen byl ve směru sever–jih. Nad popelovitou vrstvou byla opět nasypaná hlína, ale rovněž promíšená popelem a uhlíky. Asi 40 cm severně od středu mohyly, v hloubce 25 cm pod vrcholem, počínalo v popelovité vrstvě ohořelé dřevo z dubu letního, které šikmo směřovalo k jižnímu úpatí mohyly.

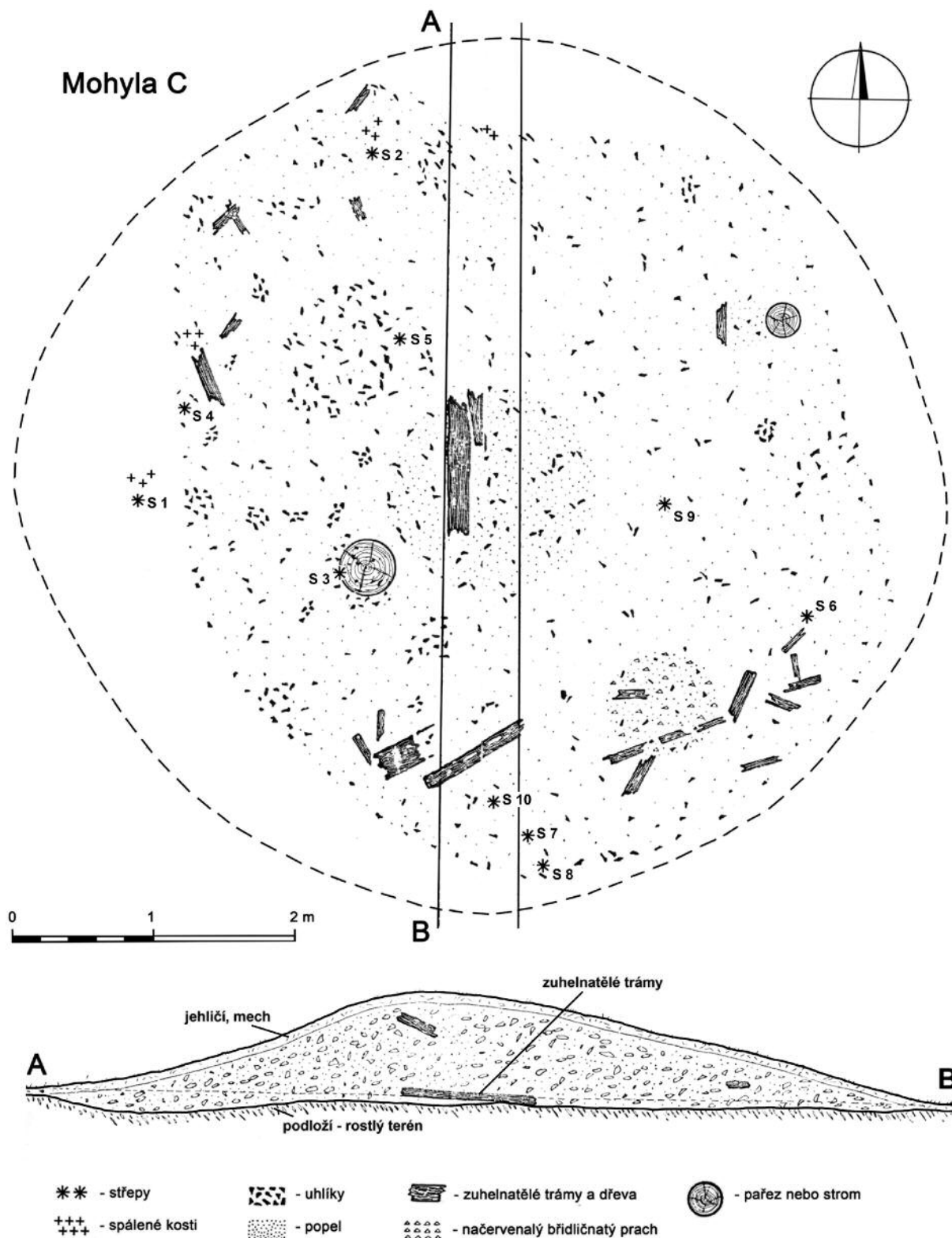
Spálená konstrukce v mohyle C byla větší a odlišného charakteru než u mohyl A a B. Trámy, uhlíky a popel nalezené při okraji mohyly ležely na úrovni okolního terénu, ale směrem ke středu byly pozůstatky dřeva nejen na této úrovni, ale i vysoko u vrcholu mohyly. Kameny, ležící u ohořelých dřev a uhlíků, byly vesměs očazené.

Zlomky keramických nádob a spálené kosti se v mohyle C nacházely v celém násypu. Zlomek S1, na němž je patrná široká, ostrá vlnice, a spálené kůstky ležely asi 15 cm nad úrovní terénu. Na místě byly také uhlíky a popel. Další tři kůstky byly nalezeny při severozápadních trámech a poblíže tři střepy označené S4. Jeden pochází z ostřeji rozevřeného ústí s válcovitě seříznutým okrajem s lehce prožlabenou hranou, povrch je drsný, hnědý, materiál písčítý, vně stopy obtáčení (*obr. 11:4*), druhý je zlomek stěny zdobený střežovitou hřebenovou vlnicí, povrch zrnitý, uvnitř drsný, hnědý až tmavohnědý, materiál písčitohlinitý s minimální příměsí slídy (*obr. 8:21*), další je bez výzdoby. Od těchto střepů více k severovýchodu ležel nezdobený zlomek keramiky S5. V severní části mohyly byl mezi uhlíky a popelem střep S2 s vyhnutým, téměř válcovitě seříznutým okrajem, který má povrch zrnitý, uvnitř drsný, materiál písčítý s kamínky a většími kousky slídy a ústí obtáčené (*obr. 8:20*), a v jeho blízkosti byly další čtyři zlomky nezdobené keramiky a pět drobných spálených kůstek. Mezi kořeny stromu, rostoucího v jihozápadní části mohyly, byl střep stěny nádoby S3 zdobený hustou střežovitou hřebenovou vlnicí, povrch je hladký, hnědý, materiál hlinitý s minimální příměsí slídy (*obr. 11:5*) a jeden střep bez výzdoby. V jihovýchodní polovině mohyly byla asi 7 cm pod povrchem nalezena skupina zlomků S6, ze kterých se podařilo částečně slepit a kresebně rekonstruovat část nádoby. Jedná se celkem o 15 zlomků nádoby s rozevřeným kuželovitě seříznutým okrajem, zdobené na plecích hřebenovou vlnicí v kombinaci s vodorovným oběžným svazkem rýh; povrch nádoby je zrnitý, hnědý, materiál písčítý s malou příměsí slídy, hrdlo obtáčeno, průměr ústí 210 mm, dochovaná výška 67 mm (*obr. 11:3*). Ze zdobených střepů do této skupiny ještě patří zlomek stěny s hřebenovou vlnicí, povrch je zrnitý, vně hnědý, uvnitř šedočerný, materiál hlinitý (*obr. 8:19*). Od skupiny S6 více ke středu mohyly, asi 30 cm nad úrovní okolního terénu ležely dva nezdobené střepy S9. V jihovýchodním prostoru mohyly poblíže kontrolního bloku byly nalezeny tři střepy S7. Jeden pochází z okraje nádoby, druhý nezdobený pochází patrně z téže nádoby, třetí střep je také nezdobený, ale je tenčí. Asi o 10 cm níže než uvedené střepy, tj. zhruba 40 cm pod povrchem mohyly zbavené mechu ležel zlomek S8, který se nacházel těsně nad vrstvou uhlíků. Poněkud severozápadněji od střepu S7 se nacházel na úrovni původního terénu nezdobený střep a v jeho sousedství zdobený střep S10 ze silnostěnné nádoby. Bez určení místa nálezu z mohyly ještě pochází zlomek výdutě zdobený jednoduchou rytou vlnicí. Prokopání skalnatého podloží a prostoru mimo obvod násypu nepřineslo žádné archeologické nálezy.

Celkem bylo v mohyle nalezeno 29 keramických zlomků, ze kterých 15 pocházelo z jediné nádoby ze skupiny střepů S6, která byla nalezena na severním konci skupiny krátkých trámů v JV části mohyly (*obr. 9*). Podle typických zlomků se podařilo identifikovat zlomky pocházející nejméně z 6 až 7 různých nádob.

Mohyla C se lišila od předchozích mohyl A a B nejen tím, že byla navržena z hlíny promíšené kameny, ale též tím, že v ní bylo nalezeno mnohem více ohořelých trámů a popele. Naopak se s nimi shodovala sporadickým výskytem roztroušených kůstek a drobných zlomků keramiky, které byly kromě výše popsání torza rovněž rozházeny po celém tělese mohyly.

Spálené kosti se nacházely jak jednotlivě, tak v malých shlucích po celé mohyle. Určeno bylo šest drobných souborů obsahujících malé množství malých až středně velkých spálených kostí, mezi

Obr. 9. Bezemín. Mohyla C. Půdorys a řez mohylou zkoumanou v roce 1949 J. Kudrnáčem.

kterými byly i rozpoznány ve dvou souborech zlomky mozkovny dospělé osoby a ve dvou zlomky diafýz dlouhých kostí dospělého člověka. Nelze spolehlivě určit, zda jednotlivé položky získané z této mohyly náleží jedné dospělé osobě (Hanáková 1991).

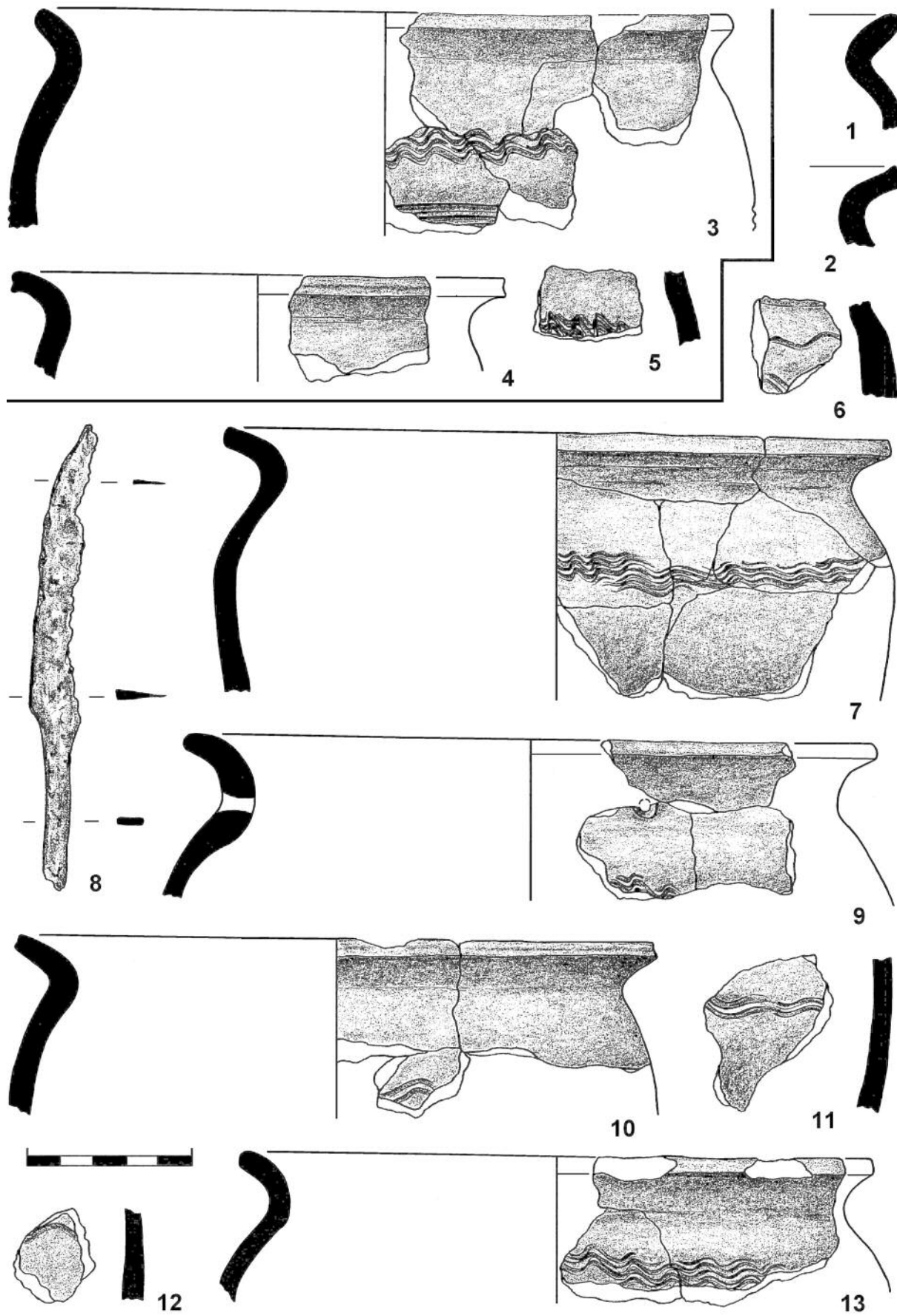
4.4. Mohyla D

Při výzkumu v roce 1950 byla prozkoumána mohyla D, která má na novém plánu (*obr. 2*) číslo 19. Měla kruhový tvar o průměru 610 cm a vysoká byla 60 cm. Zkoumána byla stejným způsobem jako předchozí. Po sejmutí vrstvy humusu byly nalezeny skupinky střepů v severovýchodní a jihozápadní části mohyly. U střepu S5 byl kousek vypálené hlíny. Jihovýchodně ve vzdálenosti 1,80 m od okraje mohylového násypu byl pod vrstvou humusu nalezen železný nůž s oboustranně odsazeným řapem. Povrch je porušený korozí, kovové jádro zachováno, délka 140 mm, délka řapu 48 mm, šířka 15 mm, tloušťka 3 mm (*obr. 11:8*).

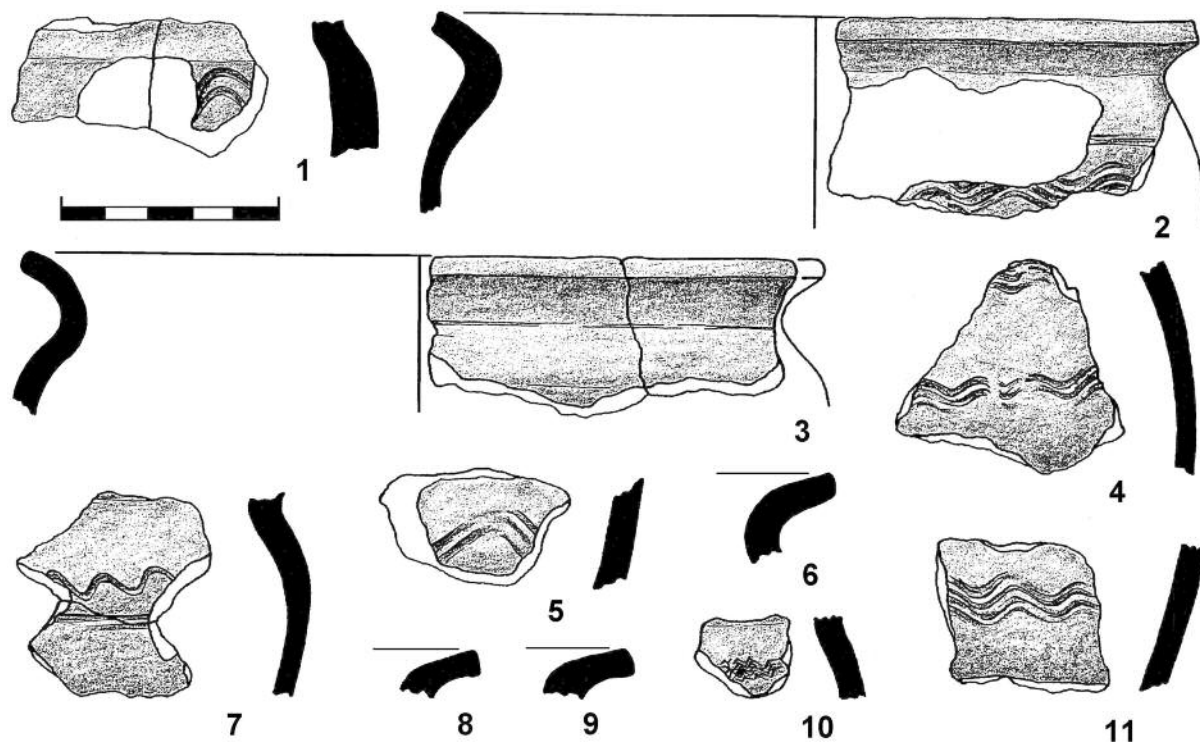
Východní polovina mohyly byla pokryta plochými břidlicovými kameny. Západní část byla navržena pouze z kamenité hlíny, větší kameny se vyskytovaly jen ojediněle. Pod horní vrstvou kamenů byla ve východní části mohyly druhá vrstva kamenů, avšak postavená z menších kamenů, které nebyly tak pečlivě skládané, jako tomu bylo u horní vrstvy. Druhá vrstva kamenů kryla menší plochu než první. Mezi kameny druhé vrstvy byly nalezeny dva střepy S 16, vzdálené od sebe 20 cm. Pod druhou vrstvou byla třetí vrstva, z poněkud větších kamenů než předchozí. Při jihovýchodní části mohyly byly kameny zvláště pečlivě naskládány. Třetí vrstva kryla ještě menší plochu než vrstva druhá. Při středu mohyly byla pod třetí vrstvou kamenů ještě čtvrtá. Na těchto kamenech byla vrstva popelu a uhlíků. Směrem k východu spočívala popelovitá vrstva již na rostlém terénu a břidličnatý prach byl do červena vypálený (*obr. 10*).

Zlomky keramiky byly nalézány v celém násypu mohyly jak jednotlivě, tak v malých shlucích. Celkem bylo nalezeno 114 keramických zlomků, z nichž 34 bylo okrajových nebo zdobených. Z fragmentů se podařilo kresebně rekonstruovat šest horních částí nádob. Vzhledem k tomu, že nebyla naprostá převaha zlomků označena místy nálezů, podařilo se podle nálezové zprávy určit jen několik míst jejich uložení. V JZ sektoru mohyly byly v horních vrstvách s označením S 13 nalezeny dva okrajové zlomky s kuželovitě seříznutým okrajem zdobené na plecích pásem mělce ryté hřebenové vlnice, povrch je krupicový, hnědý až tmavošedý, materiál hlinitopísčítý s příměsí slídy, ústí obtáčené, průměr okraje 190 mm (*obr. 11:13*). V severovýchodním sektoru byly poblíž kontrolního bloku s označením S 15 nalezeny tři zlomky s plynule vyhnutým zaobleným okrajem a torzem hřebenové vlnice na podhrdlí, na hrdle provrtán reparační otvor, povrch hladký, hnědošedý, materiál hlinitopísčítý s minimální příměsí slídy, ústí obtáčené, průměr okraje 270 mm (*obr. 11:9*). Z nižších úrovní, z míst nálezů S 22 a S 23 ležících ve střední části východní poloviny a vzdálených od sebe 1,30 m se z pěti zlomků podařilo rekonstruovat okraj nádoby s vyhnutým, kuželovitě seříznutým okrajem a částí mělce a nezřetelně ryté hřebenové vlnice na podhrdlí, povrch je drsný, hnědý, uvnitř šedohnědý, materiál písčítý s minimální příměsí slídy, ústí obtáčené, průměr okraje 190 mm (*obr. 11:10*). Ze shluku S 23 ještě pochází zlomek kuželovitě seříznutého okraje s mírným prožlabením na vnitřní straně a zvýrazněnými hranami, spodní hrana přesekávaná šikmými nepravidelnými vrypy, povrch zrnitý, tmavohnědý, hlinitopísčítý, ústí obtáčené (*obr. 11:2*). Ze spodních úrovní ve střední části mohyly byl ve východní polovině u kontrolního bloku nalezen zlomek S 34 s ostře rozevřeným ústím a kuželovitě seříznutým okrajem zdobený na podhrdlí hřebenovou vlnicí, povrch hladký, uvnitř drsný, světle hnědý, uvnitř hnědošedý, materiál písčítý, ústí obtáčené (*obr. 12:2*).

U zbývajících keramických nálezů se místo nálezu nepodařilo zjistit. Bohužel je mezi nimi největší rekonstruovaná část nádoby nalezená v mohyle. Torzo horní části nádoby spleené ze sedmi fragmentů má kuželovitě seříznutý okraj a na plecích je zdobené pravidelným pásem nízké hřebenové vlnice, povrch drsný, světle hnědý, materiál písčítý s minimální příměsí slídy, ústí obtáčené, průměr okraje 200 mm (*obr. 11:7*). Dále zlomek stěny nádoby s jednoduchou nevýrazně rytou vlnicí, povrch drsný, hnědočervený, materiál písčítý (*obr. 11:12*); fragment stěny s nevýrazně rytou nepravidelnou hřebenovou vlnicí, povrch drsný, červenohnědý, materiál písčítý s minimální příměsí slídy (*obr. 11:11*); zlomek podhrdlí zdobený nezřetelně rytou jednoduchou vlnicí a pod ní náznak hřebenové vlnice, povrch drsný, tmavohnědý, materiál písčítý s minimální příměsí slídy (*obr. 11:6*); zlomek okraje nádoby s rozevřeným ústím a zaoblenou čelní částí okraje, povrch zrnitý, tmavohnědý, uvnitř hnědočerný, materiál hlinitopísčítý s mizivou příměsí slídy, ústí obtáčené (*obr. 11:1*); dva spleené fragmenty ústí s kuželovitě seříznutým okrajem a rýhou zdůrazňující přechod ústí a těla, povrch zrnitý, hnědý, materiál hlinito-

Obr. 11. Bezemín. Nálezy z mohyly C (3–5) a mohyly D (1–2, 6–13).

Obr. 12. Bezemín. Keramické nálezy z mohyly D.

písčité s křemenným ostřivem, obtáčený (obr. 12:3); zlomek stěny s dvěma pásy zřetelně ryté hřebenové vlnice, povrch hladký, hnědočervený, uvnitř šedohnědý, materiál písčitohlinitý s mizivou příměsí slídy, ústí obtáčené (obr. 12:4); dva zlomky podhrdlí s oprýskaným povrchem a torzem hřebenové vlnice, povrch drsný, červenohnědý, materiál písčité s mizivou příměsí slídy, ústí vně obtáčené (obr. 12:1); dva zlomky stěny s nevýrazně rytou jednoduchou vlnicí a výrazněji rytými horizontálními rýhami a s přechodem podhrdlí a ústí zvýrazněným rýhou, povrch drsný, hnědý, materiál hlinitopísčité s mizivou příměsí slídy (obr. 12:7); fragment spodní části těla zdobený mělce rytou hřebenovou vlnicí, povrch zrnitý, hnědý, uvnitř šedý, materiál hlinitopísčité s příměsí slídy (obr. 12:11); zlomek stěny s nezřetelně rytou hřebenovou vlnicí, povrch zrnitý, červenohnědý, uvnitř hnědý, materiál písčité (obr. 12:5); zlomek rozevřeného ústí s kuželovitě seříznutým okrajem, povrch hladký, hnědý, materiál hlinitý s mizivou příměsí slídy (obr. 12:8); zlomek nádoby s kuželovitě seříznutým okrajem, povrch zrnitý, světle hnědý, materiál hlinitopísčité (obr. 12:6); zlomek nádoby s kuželovitě seříznutým okrajem, povrch zrnitý, hnědý, uvnitř šedohnědý, materiál písčitohlinitý (obr. 12:9); fragment těla zdobený mělce rytou, jen naznačenou úzkou hřebenovou vlnicí o nepravidelné vlně, povrch hladký, světle okrový, materiál hlinitý téměř bez příměsí slídy (obr. 12:10).

Spálené lidské kosti se nacházely jak jednotlivě, tak v malých skupinách, kterých bylo identifikováno devět. Kosti byly spíše malé až středně velké, dokonale spálené. Mezi kostmi byly identifikovány kosti mozkovny a zlomky z diafýz dlouhých kostí, převahu kostí se však nedalo přesněji určit. Z antropologické analýzy vyplynulo, že nelze spolehlivě rozhodnout, zda jednotlivé vzorky z mohyly D náležejí jedné dospělé osobě (Hanáková 1991). Mezi kostmi byly na třech místech (ve třech souborech) rozpoznány i nespálené zlomky zvířecích kostí. Podle určení I. Heráně byl mezi nimi nespálený postcanin pravděpodobně psovitě šelmy, úlomek melariformního, částečně spáleného zubu přežvýkavce velikosti přibližně tura, úlomek trnového výběžku obratle středně velkého savce a nespálené zlomky pravděpodobně zvířecích trubkovitých kostí.

5. Výzkum mohyl I, II, III a IV v letech 1989 a 1990

Podnětem výzkumu byla revizní prohlídka mohylníku a hradiště v dubnu 1989, kdy jsme zjistili závažné narušení několika mohyl. K menším povrchovým porušením plášťů mohyl došlo rytím divokých prasat, která obrývala staré trouchnivějící pařezy. Podstatnější bylo narušení amatérskými vkopy a těžkou mechanizací, používanou při lesních pracích Lesním závodem ve Stříbře. Při svozu kmenů byl mechanizací těžce poškozen vrchol jednoho mohylového násypu (mohyla II). Při následné komisi bylo rozhodnuto provést záchranný výzkum nejvíce poškozené mohyly a zdokumentovat narušení ostatních mohyl. Výzkum probíhal pod vedením Hany Svobodové ve dvou sezónách v letních měsících let 1989 a 1990. Celkem byly prozkoumány čtyři mohyly označené římskými číslicemi I–IV.

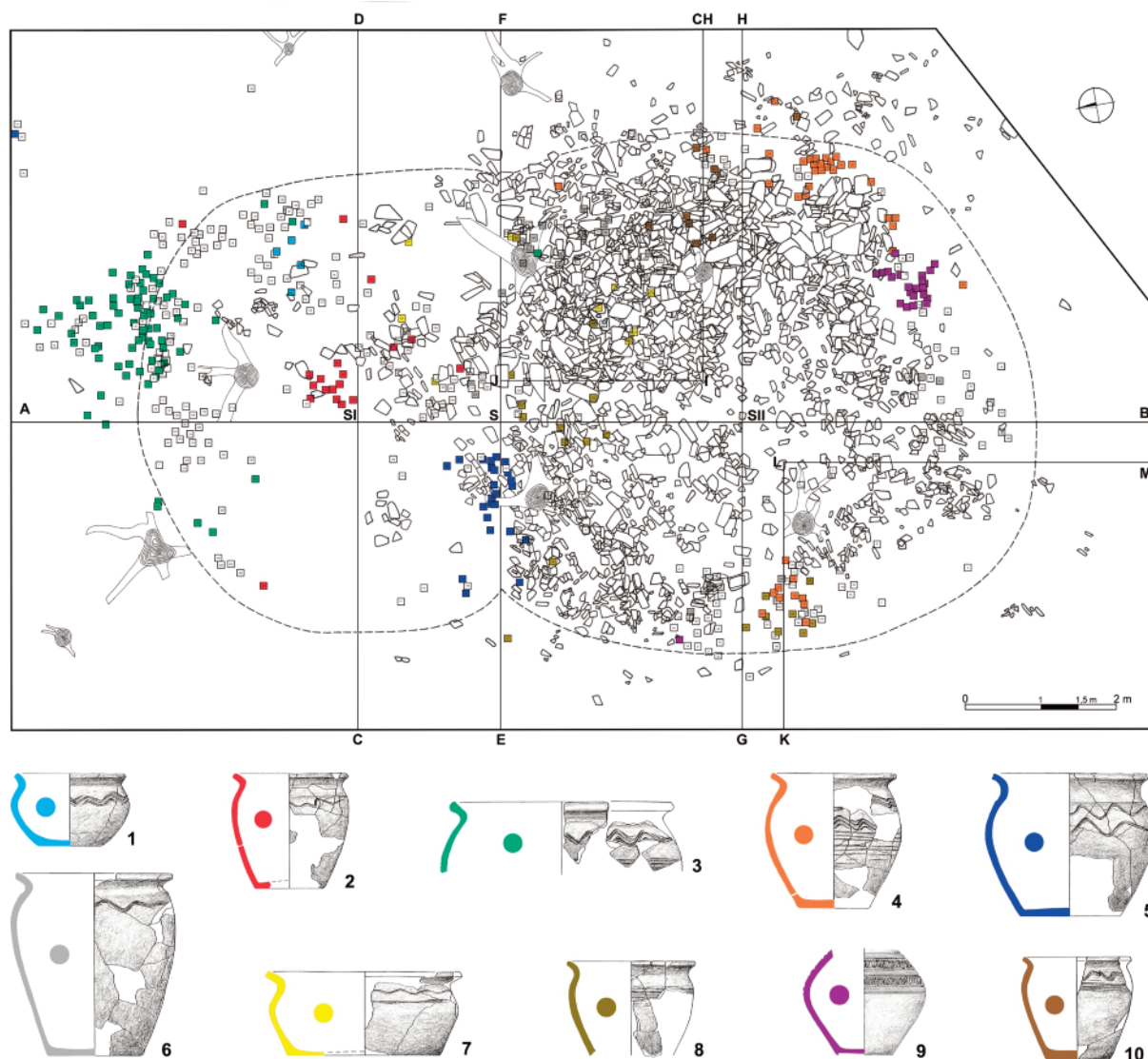
5.1. Metoda výzkumu a zaměření

Při zahájení výzkumu v roce 1989, kdy byla zkoumána nejvíce porušená mohyla II (na *obr. 2* má číslo 31), se zjistilo, že terénní situace je složitější, než se na základě výsledků výzkumu J. Kudrnáče z let 1949 a 50 předpokládalo. Po odstranění křovinatého porostu a další vegetace se ukázalo, že násyp porušené mohyly II je na severu propojen mělkou šíjí s násypem vedlejší mohyly I (na *obr. 2* má č. 30). Protože nebylo možné v této sezóně z časových důvodů prozkoumat oba násypy, a protože druhá mohyla byla lesními pracemi poškozena méně, rozhodli jsme se prozkoumat nejprve nejvíce narušenou mohylu II. Pro zjištění vzájemného vztahu byl přes obě veden podélný řez ve směru sever–jih. Hranice mezi oběma násypy a sondami z let 1989 a 1990 byla vedena v nejužším místě šíje, kde tak vznikl příčný řez F–E. Při opětovném navršení mohyly II po skončení výzkumu byl tento okraj fixován kamennou zídkou, aby bylo možno na něj navázat při výzkumu mohyly I. Obě na sebe navazující sondy byly vytyčeny tak, aby byly zkoumány nejen mohylové násypy, ale také jejich bezprostřední okolí, kde se daly rovněž předpokládat nálezové situace, jak ukazuje dokumentace mohyly XXII zkoumané v roce 1934 L. Bittnerem (*obr. 3*). U větší mohyly II jsme použili k vytyčení řezů a kontrolních bloků metodu asymetrického kříže, u zbývajících mohyl I, III a IV byla použita metoda šachovnicová, kdy byly zkoumány protilehlé kvadranty.

Po stržení vrstvy drnu a lesního humusu byl násyp odebírán po mechanických cca 10 cm mocných vrstvách, nebo po přirozených vrstvách, resp. vrstvách kamenů, pokud je bylo možno zřetelně sledovat. Každá vrstva byla samostatně dokumentována a byla v ní zakreslena poloha každého nálezu s označením číslem (na fotografiích nálezy označeny bílými cedulkami; *obr. 23–25*). Při laboratorním zpracování nálezů – slepení nádob a torz – bylo možné pak zpětně podle tohoto čísla identifikovat místo nálezu a vrstvu, ve které byl nalezen. Mohylový násyp i okolní terén byl v prostoru sond odebrán až na skalní podloží. Po ukončení výzkumu byly mohyly I, II a IV znovu navršeny, sondy zasypány a srovnány na úroveň okolního terénu. Mohyla III, která ztěžovala přístup k seníku Lesního závodu Stříbro, stojícímu za ní, nebyla na oficiální žádost a po dohodě s Archeologickým ústavem AV ČR navršena.

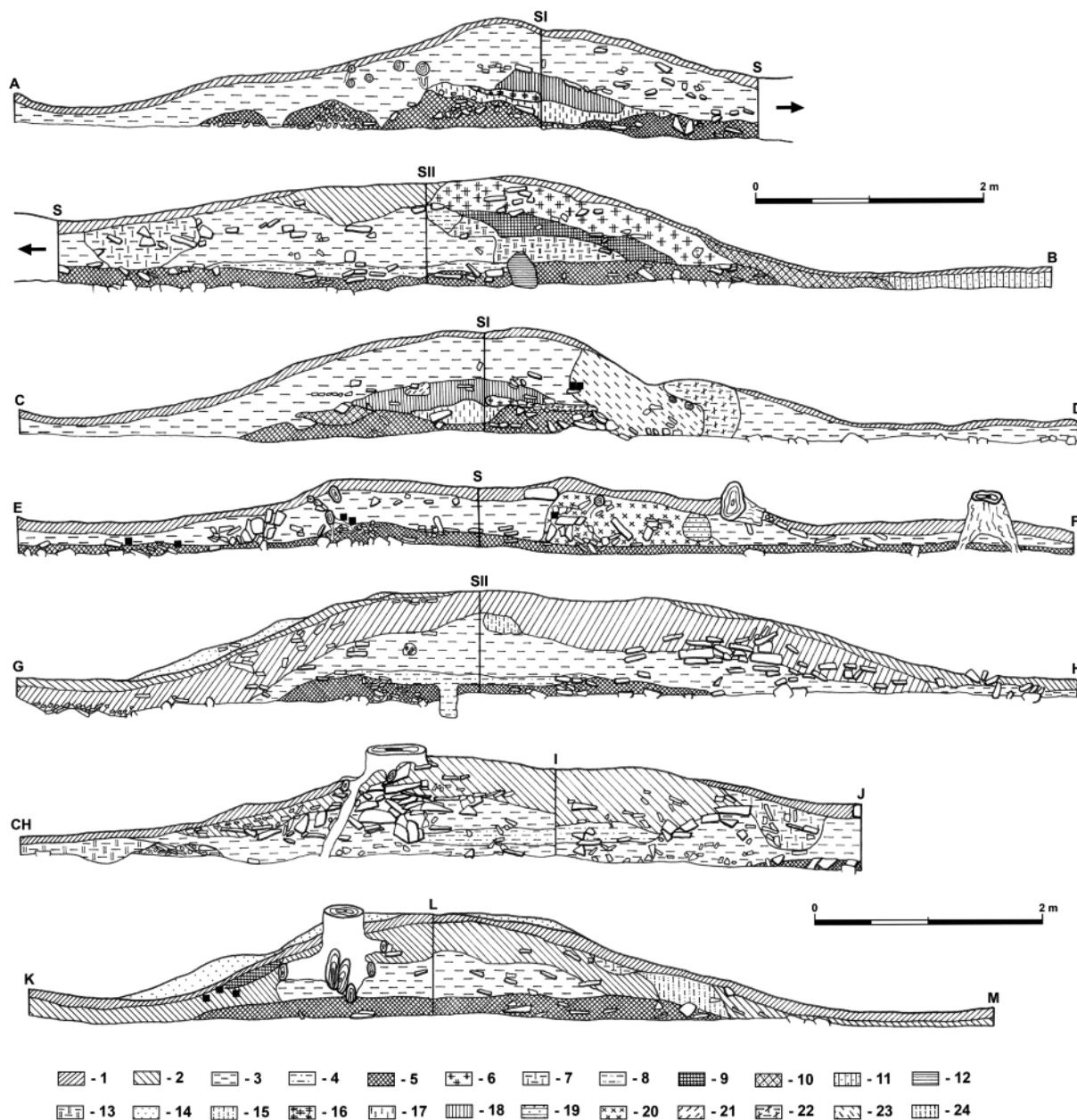
5.2. Mohyly I a II

V roce 1989 byla jako první zkoumána **mohyla II**, která společně s mohylou I ležela na východním okraji pohřebiště nad hranou srázu nad Úterským potokem, ve středu skupiny označené 2 (*obr. 1b a 2*). Sonda měla rozměry 9,30 × 8,75 m, mohyla pak téměř kruhový tvar o rozměrech 7,10 × 6,80 m a dochovanou výšku 0,78 m. Činností lesních strojů byl vrchol mohyly stržen a přehrnut na jihozápadní svah násypu a povrchově byl poškozen také celý plášť mohyly. Po sejmutí humusové vrstvy se objevil šterkovitohlinitý, hnědý až hnědošedý násyp mohyly. Spálené kosti, uhlíky a zlomky keramiky se nacházely v celém tělese mohyly, ale bylo možné vysledovat i jejich určité koncentrace. Kosti, kterých bylo poměrně málo, byly nalézány nejvíce na vrcholu a poblíže středu mohyly těsně pod povrchem. Ve spodnějších vrstvách vypadala situace tak, že jednotlivé zlomky kostí byly rozptýleny po celé mohyle, ale pokud tvořily větší shluky, tak rovněž ve středu či blízko něj. Naproti tomu uhlíky se objevovaly především v hloubce 40 cm a níže a vyznačovaly mj. průběh několika málo čitelných trámek. Byly také ve výplni dvou kúlových jamek, které jsme zachytili v podloží poblíže středu mohyly, přibližně ve směru SZ–JV. Nejvíce zlomků keramiky bylo nalezeno v horních třech vrstvách, v hloubce do 30 cm (*obr. 16*

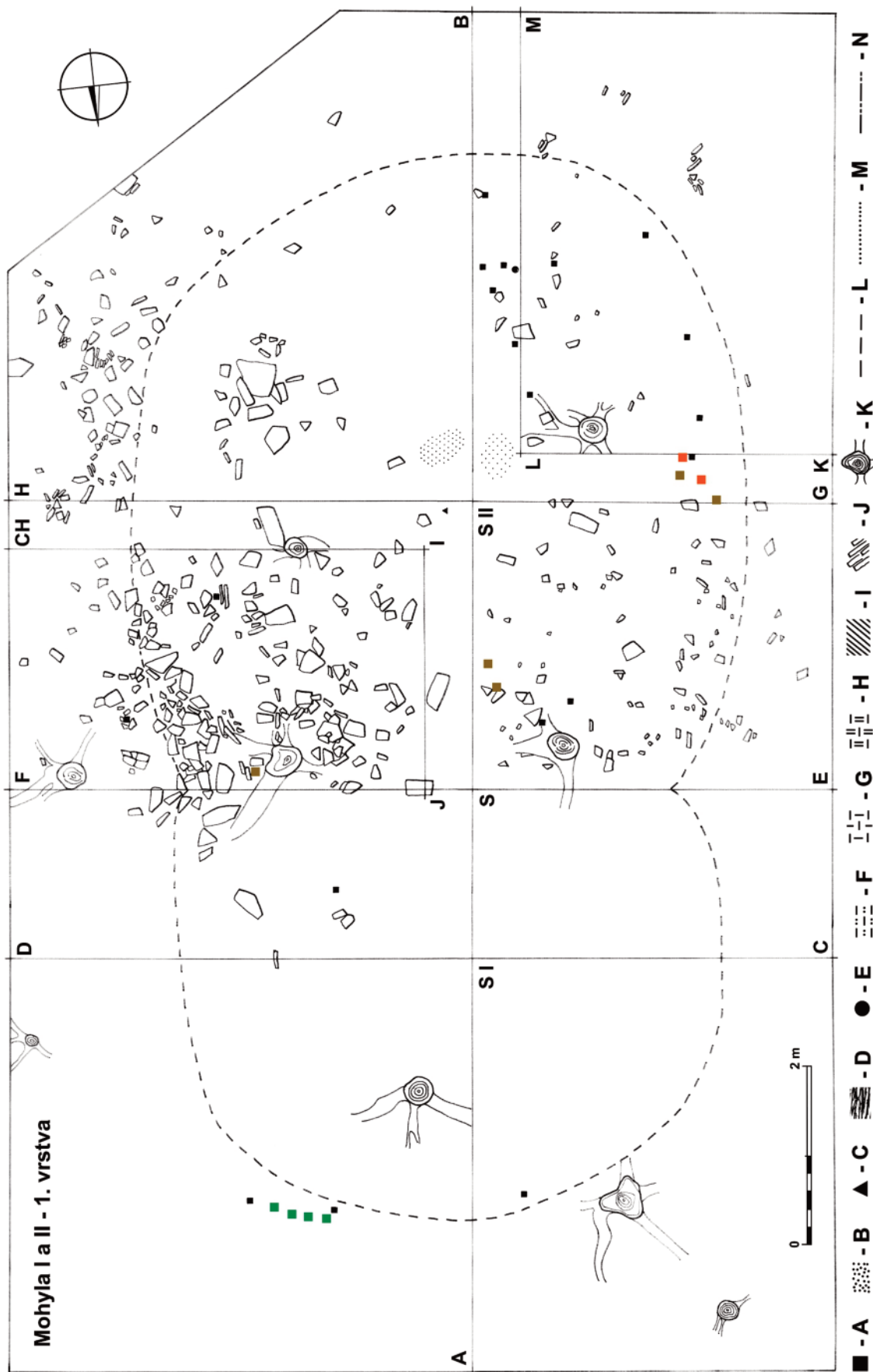
Obr. 13. Bezemín. Mohyly I a II zkoumané v letech 1989–90 s prokreslením všech vrstev s vyznačením nálezů keramických zlomků. Barevně označeny nálezy zlomků z jednotlivých rekonstruovaných nádob. Kresba L. Ornová a M. Metlička.

a 17). Nálezy keramiky se soustřeďovaly nejvíce po obvodu mohyly, kde tvořily výraznější koncentrace (obr. 13). Ve druhé vrstvě (slupce) měla východní polovina mohyly pravidelněji uspořádaný kamenný překryv, který se zvláště výrazně rýsoval v její SV čtvrtině, zatímco západní polovina byla hlinitější. Kamenů v ní bylo méně a v jihozápadní čtvrtině téměř chyběly (obr. 16). Ve východní polovině byla také nalezena větší část keramických zlomků a zbytky zuhelnatělých trámů (obr. 17). Na řezech G–H, CH–I–J (obr. 14) je zřetelný poškozený vrchol mohyly, který byl stržen a hlína z porušení byla zčásti přehrnuta po svahu mohyly přes vrstvu humusu (viz řez K–L–M). Pod ním se nachází hnědošedá šterkovitá vrstva, promíšená kameny. Ty jsou dokladem kamenného překryvu, především v JV části mohyly. Tato vrstva nasedá na hnědošedou hlinitou vrstvu, rovněž promíšenou kameny. Mezi vystupujícím rozpadlým břidlicovým podložím a výše popsanou vrstvou byla ve středu mohyly zjištěna šedočerná šterkovitá vrstva, která vyplňovala rovněž jamku zachycenou v podloží (obr. 14: řez G–H). Na řezu A–B (obr. 14) v ose sever–jih rozeznáváme rovněž stržený vrchol mohyly s chybějící vrstvou humusu a pod ní v okolí středu a jižním směrem po svahu násypu hnědošedou šterkovitou vrstvu. Pod ní se nachází hnědošedá hlinitá vrstva, promíšená kameny, do níž zasahovala při společném profilu s mohyloou I světlešedá kamenitá vrstva, obsahující i kameny větších rozměrů, která dosahovala až na vystupující roz-

Obr. 14. Bezemín. Dokumentované řezy zkoumaných mohyl I a II. **Vysvětlivky k výplním vrstev v řezech mohyl I a II:** 1 – lesní humus; 2 – hnědošedá šterkovitá; 3 – hnědošedá hlinitá; 4 – šedočerná šterkovitá; 5 – rozpadlé skalní podloží; 6 – sypká světle hnědá, místy kamenitá; 7 – světle šedá kamenitá; 8 – šedá mazlavá; 9 – sypká světle hnědošedá hlinitá; 10 – červenohnědá hlinitá až popelovitá; 11 – sypká hnědošedá s drobnými kameny; 12 – sypká tmavě šedá výplň; 13 – rezavě hnědá; 14 – přehrnutá hlína z narušení; 15 – suchá šedá hlína; 16 – žlutohnědá jílovitá; 17 – šedočerná uhlíkatá vrstva; 18 – rezavě hnědá s černými kameny; 19 – hnědošedá hlinitojilovitá s drobnými kameny; 20 – šedá hlinitojilovitá s drobnými kameny; 21 – žlutošedá hlína; 22 – žlutá hlinitá; 23 – porušení pařezem; 24 – sypká šedobílá s drobnými kameny. Kresba P. Mudra.

Obr. 15. Bezemín. Mohyly I a II, 1. vrstva preparace. Černými čtverečky označena místa nálezů fragmentů keramiky, barevně zvýrazněny zlomky patřící k jednotlivým rekonstruovaným nádobám (viz obr. 13). **Vysvětlivky k půdorysům mohyl I–IV (obr. 15–22, 30, 32):** A – zlomky keramiky; B – rozsah spálených kostí; C – jednotlivé spálené kosti; D – uhlíky, trámy/kmeny; E – jednotlivé uhlíky; F – uhlíkatá vrstva; G – červenohnědá vrstva; H – černě probarvená šterkovitá vrstva; I – recentní asfaltový povrch; J – rozpadlé skalní podloží; K – pařezy, kořeny; L – hranice násypu mohyly; M – hranice násypu v dané vrstvě; N – rozsah kamenného násypu. Obr. 15–22 kresba P. Mudra a M. Metlička.

padlé podloží. Nad podložím se při středu a v JV sektoru mohyly nacházela šedočerná šterkovitá vrstva, promíšená většími kameny (*obr. 14: řez S–B, G–H*).

SV sektor mohyly měl odlišný charakter násypu. Pod strženým vrcholem a zachovaným humusem po svahu násypu se objevovala světle hnědá sypká vrstva, místy promíšená kameny, pod níž se nacházela světle hnědošedá, sypká hlinitá vrstva, která nasedala na hnědou narezlou vrstvu, jež dosahovala až k vystupujícímu rozpadlému skalnímu podloží. Ve středu mohyly byla na styku těchto tří vrstev zaznamenána šedá mazlavá čočka. Z úrovně hnědé narezlé hlíny se zahlubovala do podloží kúlová jamka, vyplněná tmavě šedou sypkou hlínou. Na severní straně při úpatí mohyly se objevovala červenohnědá hlinitá, místy až téměř popelovitá vrstva.

Násyp mohyly byl odebírán po vrstvách mocných zhruba 10 cm respektujících povrch mohylového násypu, čímž se jeho velikost s každou odebranou vrstvou zmenšovala. Po odebrání lesního humusu, v hloubce 10 cm od povrchu, na úrovni 1. vrstvy se ukázalo, že hlinitý povrch pláště mohyly je promíšený četnými kameny (*obr. 15*). V západní polovině jich bylo méně, byly menší a rozptýlenější, naopak ve východní polovině jich bylo více a větších. Téměř pravidelný překryv se jevil v SV sektoru. Početné zlomky keramiky se nacházely blíže k úpatí násypu mohyly, naopak shluky spálených kostí byly zjištěny ve středu mohyly pod strženým vrcholem.

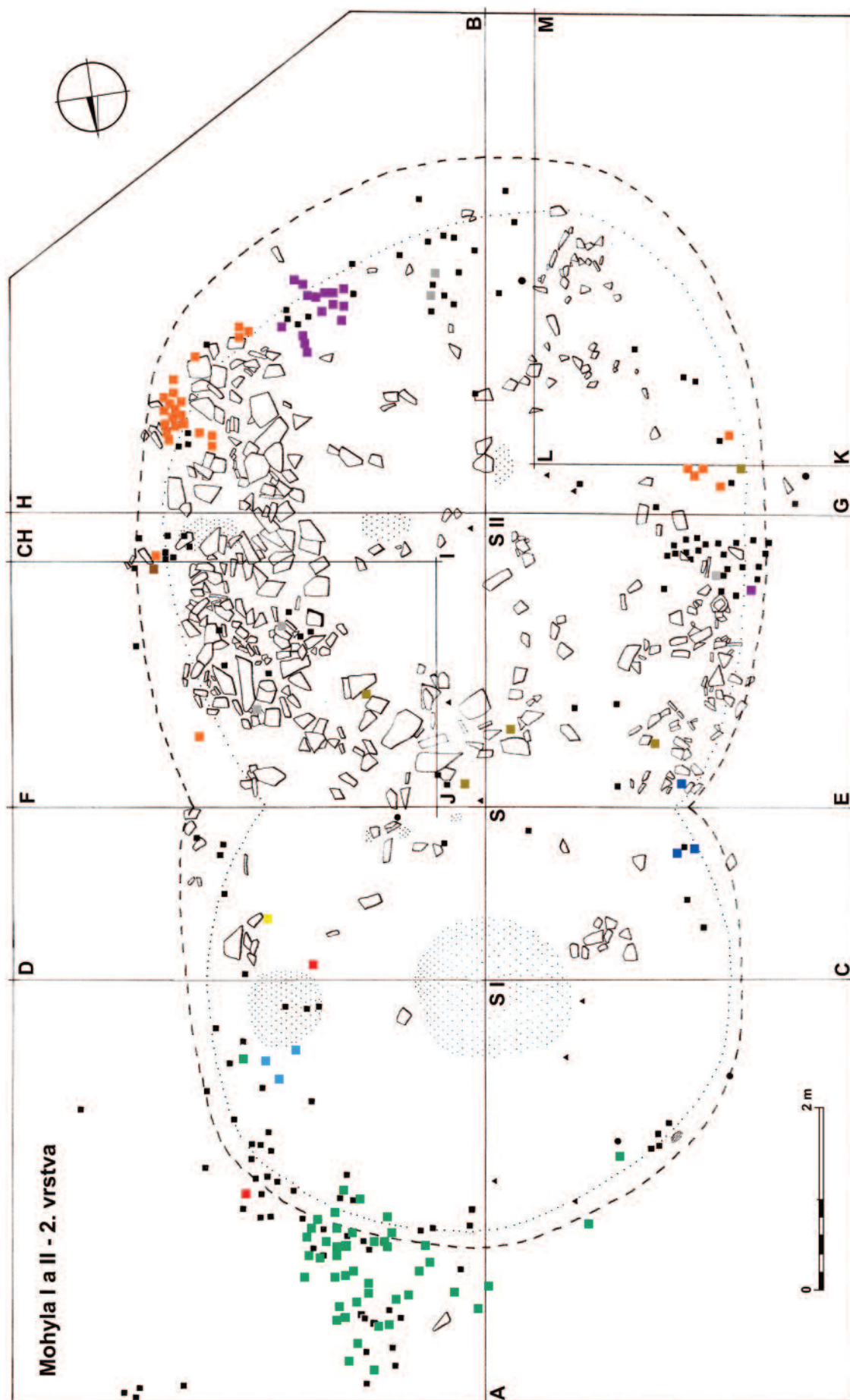
V hloubce 20 cm, na úrovni 2. vrstvy (*obr. 16*), se v SV a JV sektoru v dolní polovině násypu ukázalo souvislé půlkruhovitě uspořádané kamenné překrytí. V SZ sektoru byly kameny roztroušeny v horní partii násypu, při úpatí mohyly byly uspořádány hustěji a tvořily přibližně čtvrtkruh. V JZ sektoru byly kameny menší, nepravidelně rozptýlené, zřejmě naházené společně s hlínou a neměly charakter souvislého překryvu. Z nálezů byly nejčetnější zlomky keramiky, koncentrující se zcela jednoznačně při úpatí násypu ve všech sektorech mohyly. V SV sektoru byly fragmenty keramiky nalézány až po horní úroveň kamenného překryvu. Z dalších nálezů byly nejčetnější shluky kostí, z nichž jeden menší se nacházel při středu mohyly a dva větší na svahu násypu ve středu východní poloviny v místě kontrolního bloku.

Po odebrání další vrstvy do hloubky 30 cm byl stále velmi dobře patrný poměrně celistvý kamenný překryv v SV sektoru mohyly, přesahující poněkud do JV sektoru, v tomto sektoru se jeho rozsah oproti předchozí vrstvě zmenšil (*obr. 17*). Stejně jako v JV sektoru, tak i ve zbývajících tvořily kameny spíše shluky při úpatí mohyly, částečně byly nepravidelně rozptýleny i po svahu. Nejčetnější zůstávaly opět v SZ sektoru, kde jejich hustota byla větší než v obou předchozích úrovních. K nejčastějším nálezům patřily opět zlomky keramiky, koncentrující se při úpatí násypu, především na jihovýchodě a západě obvodu. V kamenitém SZ sektoru se nacházely při společném profilu s mohylou I, rovněž tak tomu bylo s některými zlomky v SV sektoru.

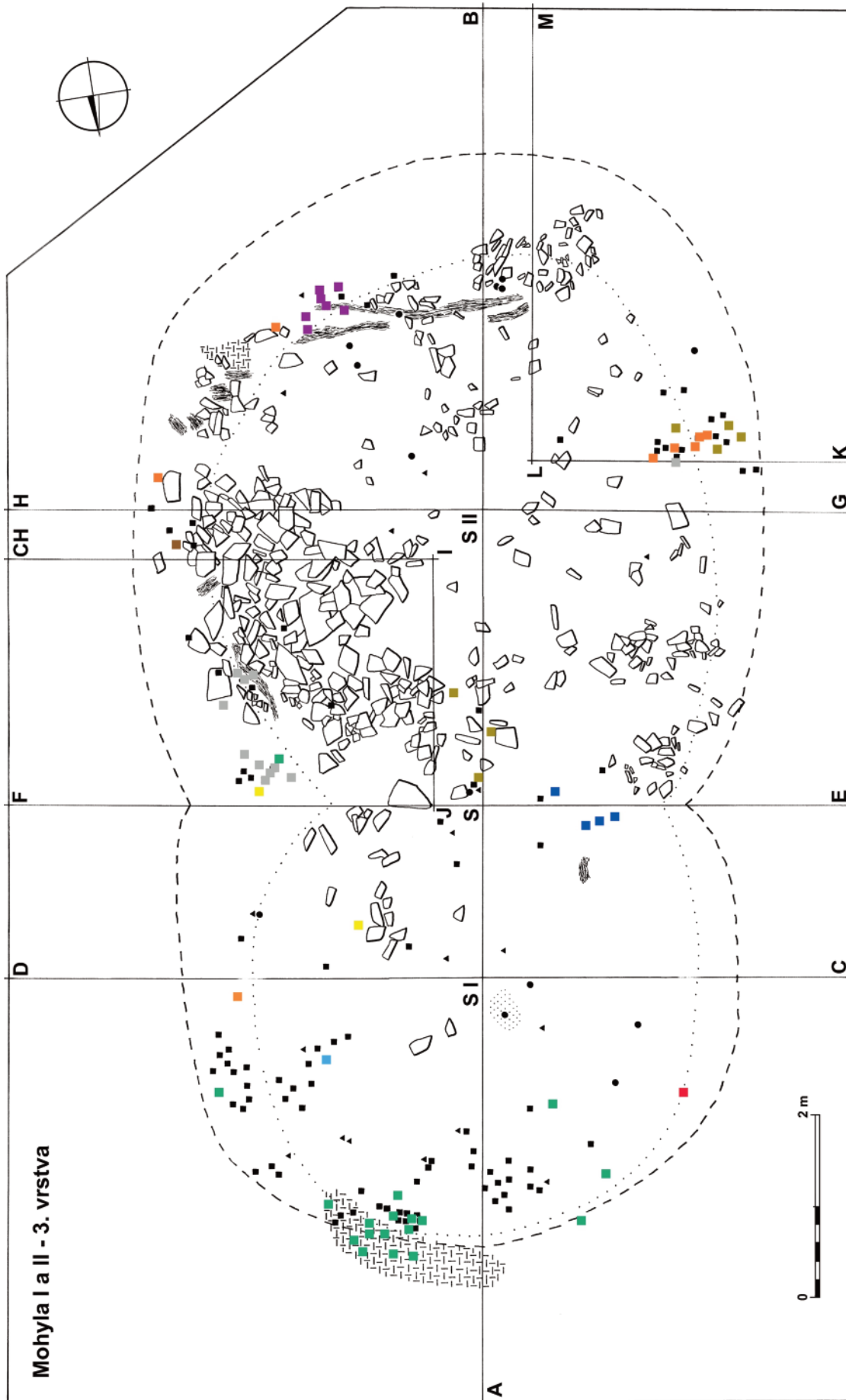
V JV sektoru a zčásti také v JZ a SV sektoru se při úpatí nacházely zachované větší či menší zbytky zuhelnatělých trámů a v JV sektoru se na svahu násypu nacházely jednotlivé uhlíky. Kostí byly zachyceny v jednotlivých zlomcích v celém násypu této vrstvy.

V hloubce 40 cm na úrovni 4. vrstvy (*obr. 18*) zůstával pravidelný kamenný překryv po celé ploše SV sektoru, s výjimkou středu mohyly a prostoru při společném profilu s mohylou I. V JV sektoru tvořily kameny pruh o šířce cca 0,5–1,0 m při obvodu mohyly. V JZ sektoru byly kameny nepravidelně rozloženy především při úpatí násypu, zčásti i poněkud nad ním po svahu, řídké a nepravidelně až ke středu mohyly. V SZ sektoru byly nalézány kameny řídké a nepravidelně na rozhraní se SV sektorem a při úpatí násypu. Při obvodu této vrstvy byl v JV sektoru odkryt další trám a několik jednotlivých uhlíků. Z JZ sektoru pochází pouze jednotlivé uhlíky. V SZ sektoru byl zjištěn kratší trám, jednotlivé uhlíky a kůstka v dolní části násypu. Další krátké zbytky trámů ležely při obvodu mohyly pod severním kontrolním blokem. Fragmenty keramiky se ve větším počtu nacházely na severu SZ sektoru při společném profilu s mohylou I. V SV sektoru se nacházely zlomky keramiky, trámky a uhlíky při úpatí kamenného překrytí a ojedinele pod kamenným překryvem na svahu násypu.

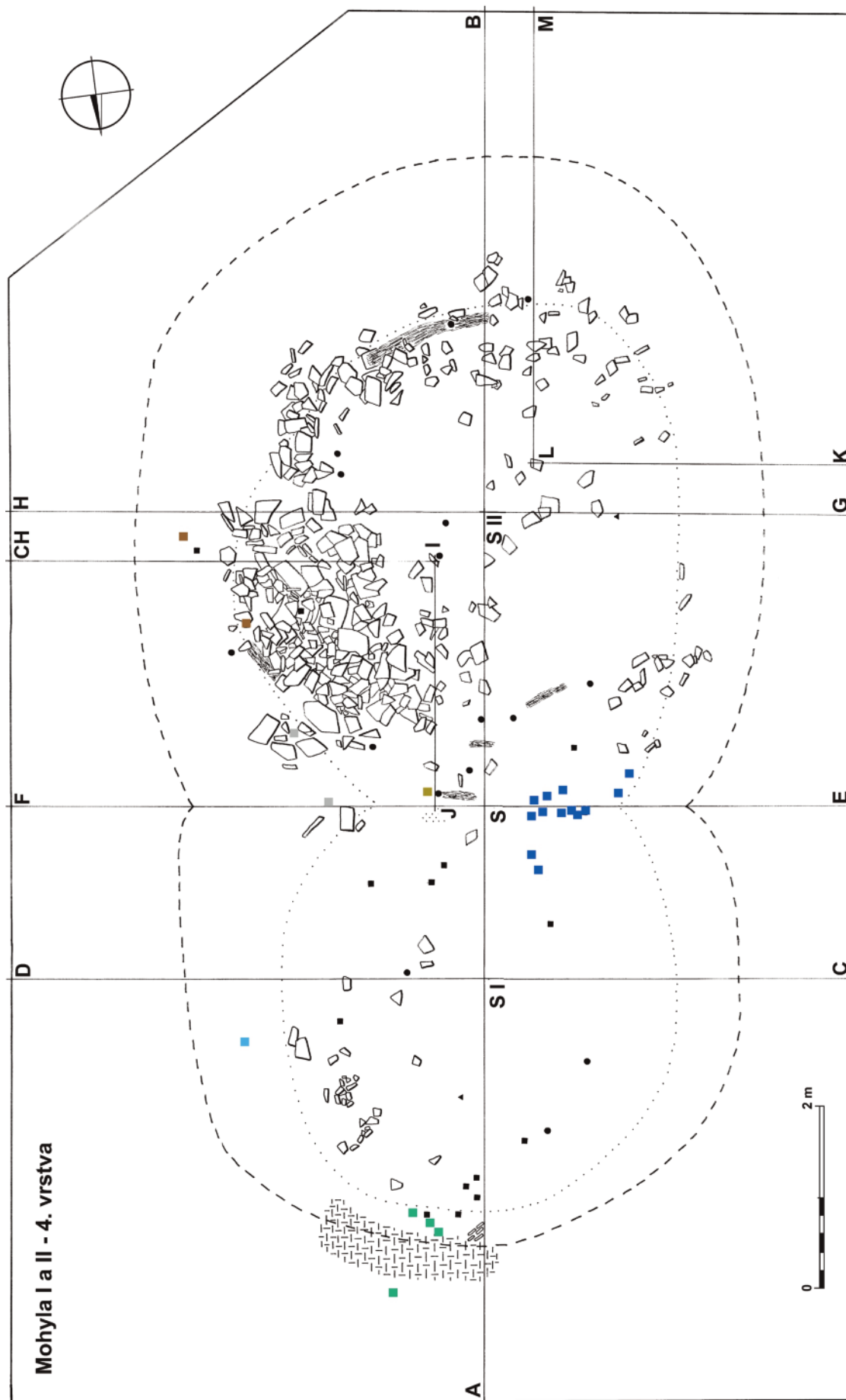
Po odebrání násypu do hloubky 50 cm, na úroveň 5. vrstvy (*obr. 19*), byl konstatován jen zcela sporadický výskyt kamenů v JV a JZ sektoru, kde byly uloženy v nepravidelném pruhu širokém cca 1–1,6 m při úpatí násypu. S výjimkou shluku kostí při středu mohyly v JZ sektoru pod kontrolním blokem zde nebyly žádné nálezy. V SZ sektoru se objevuje při úpatí kamenitý pruh, který je již předzvěstí roz-

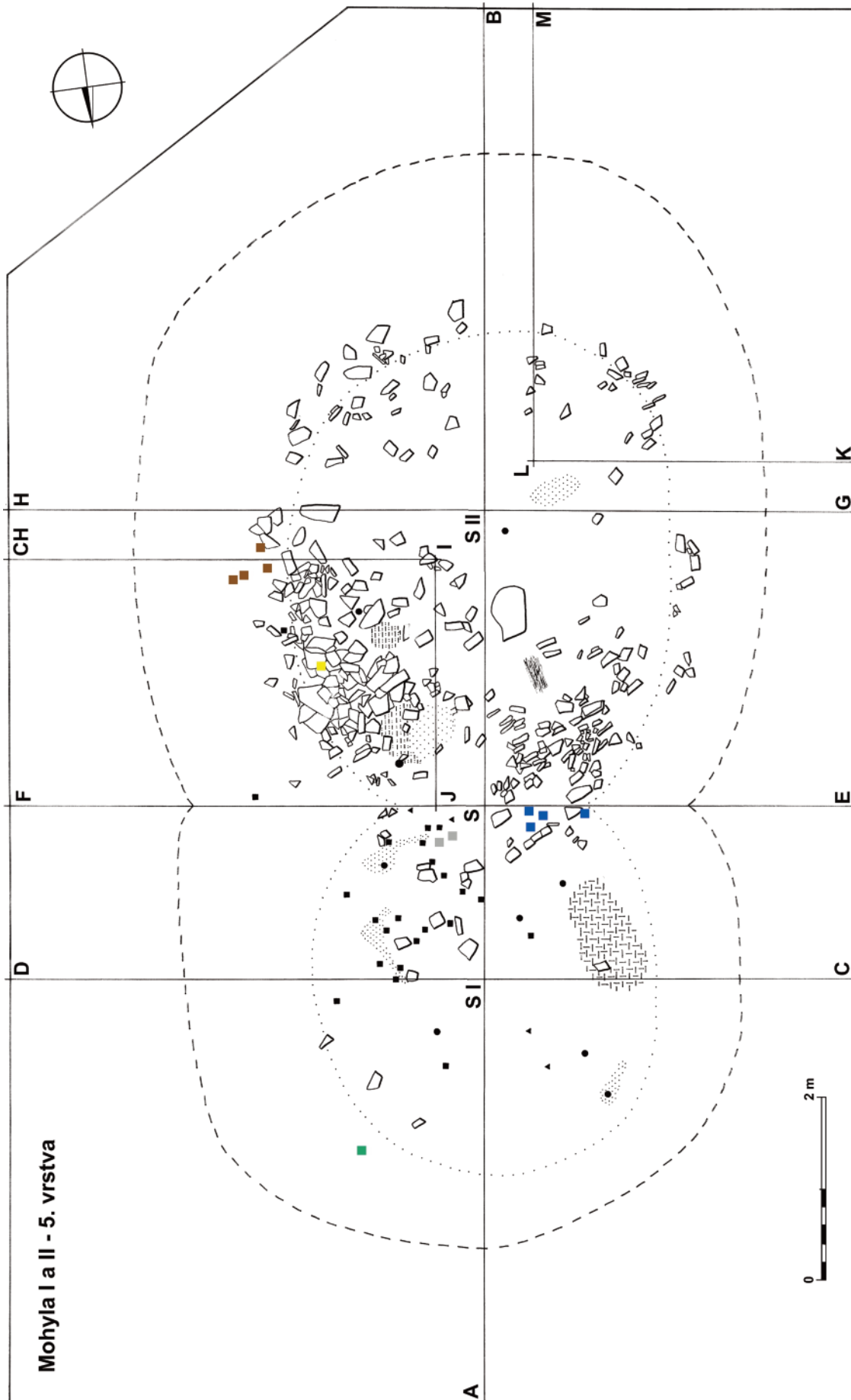
Obr. 16. Bezemín. Mohyly I a II, 2. vrstva preparace. Černými čtverečky označena místa nálezů fragmentů keramiky, barevně zvýrazněny zlomky patřící k jednotlivým rekonstruovaným nádobám (viz obr. 13).

Obr. 17. Bezemín. Mohyly I a II, 3. vrstva preparace. Černými čtverečky označena místa nálezů fragmentů keramiky, barevně zvýrazněny zlomky patřící k jednotlivým rekonstruovaným nádobám (viz obr. 13).

Obr. 18. Bezemín. Mohyly I a II, 4. vrstva preparace. Černými čtverečky označena místa nálezů fragmentů keramiky, barevně zvýrazněny zlomky patřící k jednotlivým rekonstruovaným nádobám (viz obr. 13).

Obr. 19. Bezemín. Mohyly I a II, 5. vrstva preparace. Černými čtverečky označena místa nálezů fragmentů keramiky, barevně zvýrazněny zlomky patřící k jednotlivým rekonstruovaným nádobám (viz obr. 13).

padlého kamenitého podloží. K nálezům z tohoto sektoru patří kousek trámu v jeho středu a ojedinělý uhlík. SV sektor stále vykazuje kamenný překryv, který je charakterem stejný jako v předchozí vrstvě. Po svahu násypu směrem ke společnému profilu s mohylou I byl nalezen shluk kostí, který částečně zasahoval do shluku uhlíků mezi kameny. Menší shluk uhlíků se nacházel také poblíž středu mohyly. K dalším nálezům patří několik jednotlivých uhlíků a zlomky keramiky pod kamenným překryvem při úpatí násypu a pod ním. Ojedinělý zlomek keramiky byl nalezen při společném profilu s mohylou I.

V hloubce 60 cm (úroveň 6. vrstvy) již vystupovalo v SZ i JZ sektoru skalní břidlicové podloží, vrstvené ve směru jihozápad–severovýchod (*obr. 20*). V SZ sektoru byla zachycena pouze uhlíkatá vrstvička nevelkého rozsahu, stejně jako v JZ sektoru při středu mohyly, kde se zčásti překrývala se shlukem kostí. Zaznamenán byl ještě zbytek trámu a samostatný zlomek uhlíku. V JV sektoru se stále nacházely kameny v nezřetelném pruhu širokém cca 0,5–1,0 m při úpatí násypu. Nalezen byl již pouze jeden keramický zlomek, rovněž poblíž úpatí.

Situace v SV sektoru se nelišila od předchozí vrstvy. Rozložení kamenů zůstávalo stejné, mezi nimi byla rozeznatelná uhlíkatá vrstva, v níž se nacházel na svahu násypu shluk spálených kostí, několik keramických zlomků a blíže ke středu mohyly jednotlivé uhlíky. Ojedinělý keramický zlomek byl nalezen na úrovni podloží. V jižní polovině mohyly byla zachycena, ve vzdálenosti necelého 1 m od jejího středu na rozhraní JZ a JV sektoru, kulová jamka. Z její narezle hnědé výplně bylo získáno pouze několik uhlíků.

Na úrovni 7. vrstvy (v hloubce 70 cm) vystupovalo v téměř celém SZ sektoru skalní podloží, které bylo možno plynule sledovat i v JZ sektoru mohyly I (*obr. 21*). Ojediněle se nacházely větší kameny po svahu a při úpatí násypu v SZ, SV a JV sektoru. Střed mohyly ve všech čtyřech sektorech zaujímal uhlíkatá vrstva, která na svých okrajích v SZ, SV a JV sektoru (a jen velice okrajově v JZ sektoru) přecházela v černě zbarvenou šterkovitou vrstvu. V JZ, JV a SV sektoru bylo nalezeno v uhlíkaté vrstvě ještě několik větších zlomků uhlíků a v SV sektoru byl na podloží zjištěn malý kousek trámku.

Po dobrání násypu na dno (*obr. 22*) byla v podloží ve středu zachycena kulová jamka a několik kamenů, v prostoru SV sektoru elipsovitý útvar červenohnědé hlíny s uhlíky. Při úpatí původního násypu mohyly se rýsoval velký nepravidelný útvar, vyplněný hnědou až narezlou hlínou. Po jejím vybrání bylo zjištěno pouze vystupující podloží. Další kulová jamka byla zachycena poblíž středu JV sektoru. Byly v ní nalezeny větší kusy uhlíků a kamínky, sloužící patrně k ukotvení kůlu. Na úrovni podloží byly nalezeny keramické zlomky v místech původního úpatí mohyly, tak i mimo její původní rozsah směrem k východnímu okraji sondy. Také v JV sektoru byl vybrán zásyp nepravidelně ledvinovitého útvaru vyplněného sytě hnědou hlínou. Po odstranění horní vrstvy se rozpadl na dva menší útvary, v nichž bylo zjištěno pouze skalní podloží. V SV sektoru byl zaznamenán v pruhu při původním úpatí mohyly zásyp hnědočervené hlíny, po vybrání se však objevilo pouze nepravidelně vystupující podloží. Prohlubeň v prostoru SV sektoru byla pozůstatkem po pařezu, který byl zachycen v horních vrstvách mohyly. Charakter útvaru v JZ sektoru odpovídal útvaru v JV sektoru.

K antropologické analýze bylo poskytnuto 29 převážně drobných souborů žárových pozůstatků, které z části pocházejí z porušeného vrcholu mohyly (z 1. vrstvy odebrání násypu) a ze stržené hlíny přemístěné na JZ svah násypu a z části především z prvních tří vrstev v celém plášti ve všech čtyřech sektorech. V malé míře byly nalezeny i hlouběji včetně úrovně podloží. Nejméně vzorků (dva) poskytl JZ sektor a nejvíce (šest) JV a SV sektory. Přes poměrně velký počet souborů nebylo možné u naprosté většiny vzorků provést bližší určení. Téměř výlučně se jednalo o dokonale spálené kremační pozůstatky malých až středně velkých kostí. V jednom případě byly určeny zlomky mozkovny náležející snad dítěti, ve třech případech zlomky diafýz dlouhých kostí náležející snad či s určitostí dospělé osobě a u jedné kosti byl určen dospělý jedinec. Stejně jako je nepřesvědčivé určení jednotlivých vzorků, jsou neurčitě i závěry (*Hanáková 1991*).

K antrakologické analýze uhlíků bylo z mohyly poskytnuto 59 souborů včetně sedmi vzorků ze zuhelnatělých trámů a dvou kulových jamek. Z listnatých dřevin obsahovalo sedm vzorků uhlíky dubu (*Quercus sp.*). Naprosto převažovaly uhlíky jehličnanů, z nichž v 29 případech šlo o jedli bělokorou (*Abies alba*) a 11 případech o borovici lesní (*Pinus sylvestris*). Trámy T1 a T2 z 3. vrstvy JV sektoru byly z jedle bělokoré, trám T5 z 3. vrstvy SV sektoru z dubu a trám T4 ze stejné vrstvy a sektoru opět z jedle

bělokoré stejně jako trám T6 ze 4. vrstvy stejného sektoru. Z jedle bělokoré pak pochází trámečky z 3. vrstvy kontrolního bloku mezi JV a JZ sektorem. Uhlíky také obsahovaly jamky zahloubené do podloží. Jamka v JV sektoru obsahovala uhlíky jedle bělokoré a jamka v SZ sektoru pak uhlíky borovice lesní společně s uhlíky dubu (*Opravil 1993*).

Následujícího roku bylo přistoupeno k výzkumu **mohyly I**, která na severu navazovala na mohyly II. Také její povrch byl porušen, nešlo však jako v prvním případě o čerstvé, ale o starší porušení koly lesních strojů a vývraty pařezů. Sonda měla rozměry 9,30 × 6,45 m, vlastní mohyla pak měla spíše nepravidelný okrouhlý tvar o rozměrech 5,90 × 4,75 m deformovaný napojením na jihu na násyp mohyly II. Její výška byla 0,79 m (*obr. 13 a 14*).

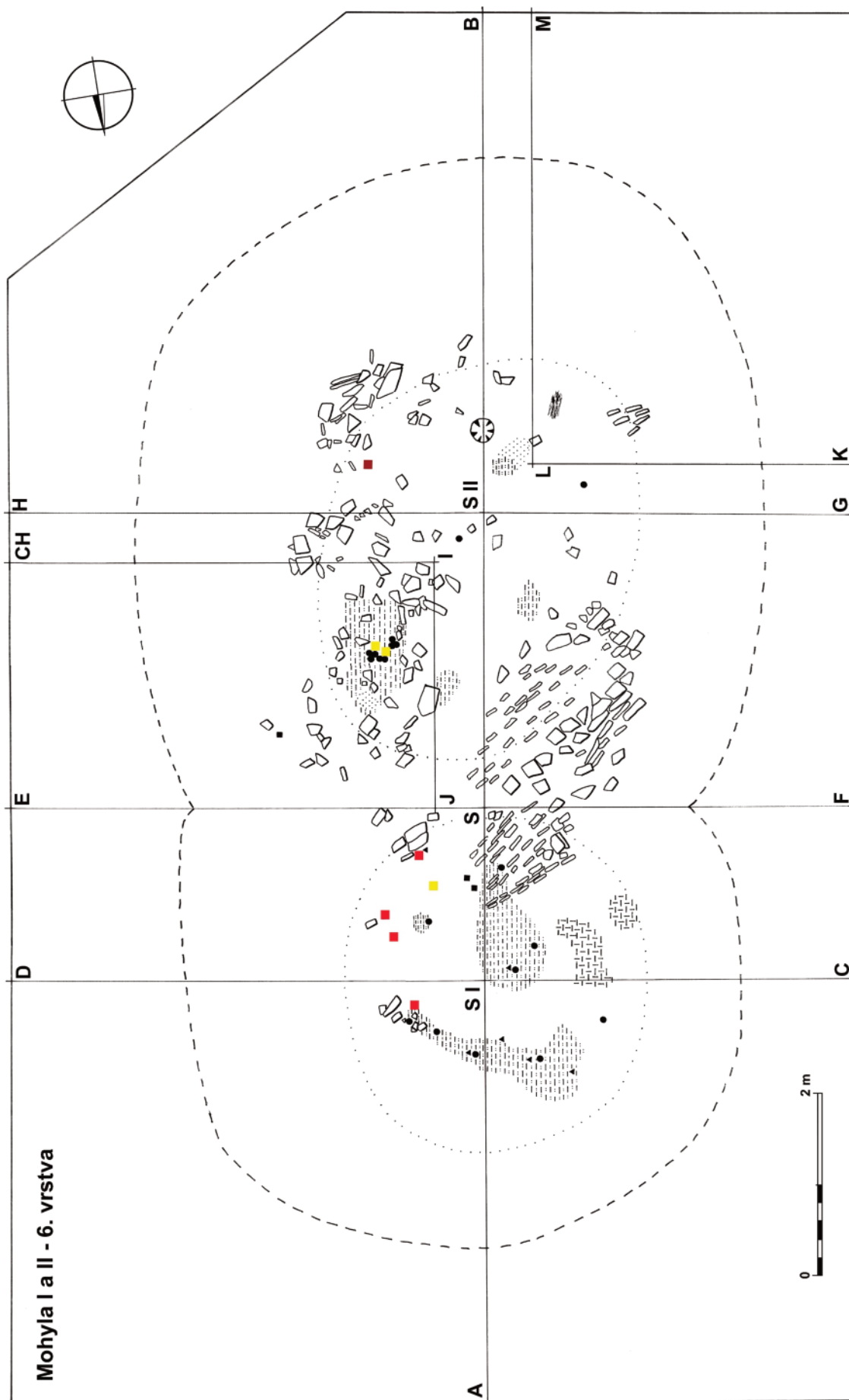
Po stržení vrstvy drnu a humusu byl násyp mohyly tvořen šedohnědou až hnědou sypkou hlínou, promíšenou menšími kameny. Nejvíce kamenitá byla JV čtvrtina mohyly sousedící se SV čtvrtinou mohyly II, která měla nepravidelný kamenný překryv (*obr. 13*). Spálené kosti se nacházely v celém tělese mohyly, ale nejvíce na jejím vrcholu hned pod humusovou vrstvou a v prvních dvou vrstvách také při společném profilu s mohylou II. Uhlíky byly roztroušeny rovněž v celém tělese mohyly, častěji tvořily shluky, ale nešlo o trámy. Teprve při odebrání vrstvy nad skalnatým podložím byla zjištěna souvislejší vrstva uhlíků ve středu mohyly, která obsahovala také spálené kůstky a přepálené zlomky keramiky, z nichž bylo možné rekonstruovat nádobu. Zlomky keramiky se koncentrovaly při obvodu, a to především v prvních dvou vrstvách. Pouze v JV sektoru byly roztroušeny po celém plášti násypu.

Mohyla byla převážně tvořena hnědošedou hlínou, promíšenou kameny, která ve středu překrývala rezavě hnědou vrstvou s četnými kamínky, pod níž se nacházela šedočerná uhlíkatá vrstva. Na jejich rozhraní zasahovala částečně do obou vrstev žlutohnědá jílovitá čočka. Šedočerná uhlíkatá vrstva nasedala na poměrně vysoko vystupující rozpadlé skalní podloží tvořené břidlicí. V SV části se nacházela vrstva červenohnědé hlíny, místy až popelovitého charakteru. V severozápadní části byl plášť porušen pařezem, na toto porušení navazovala žlutá hlinitá vrstva (*obr. 14: řez A–SI, C–D*). Na společném profilu mezi mohylami I a II je patrný ve východní části hnědošedý hlinitý zásyp, promíšený kameny a narušený kořenovým systémem, který nasedá na vystupující rozpadlé břidlicové skalní podloží. V protější západní polovině byl zásyp hnědošedé hlíny přerušen šedým hlinitojílovitým ložiskem s drobnými kamínky, v němž se nacházely v nepravidelném shluku větší kameny a do něhož zasahovala nad západním úpatím hnědošedá hlinitojílovitá vrstva s drobnými kamínky, za níž opět pokračoval k úpatí mohyly zásyp z hnědošedé hlíny (*obr. 14: řez E–F*).

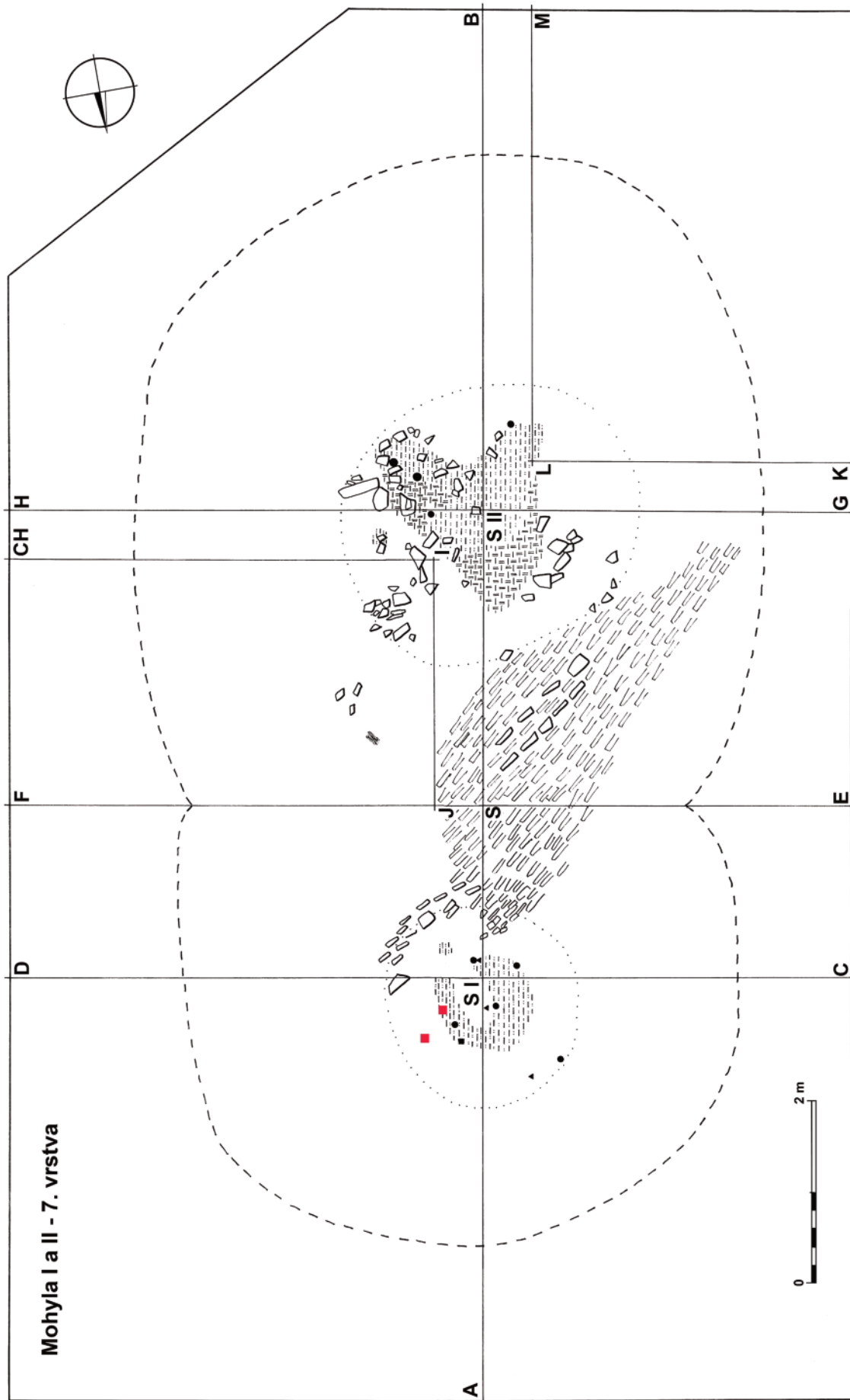
Po odebrání lesního humusu mocného zpravidla 10 cm se ukázal pouze hlinitý násyp mohyly téměř bez kamenů. Po skrytí dalších 10 cm násypu na úroveň 1. vrstvy nebyl zjištěn žádný kamenný překryv, jen jednotlivé kameny JV sektoru, které navazovaly na kamenný zásyp sousedící mohyly II. Zlomky keramiky byly nalézány na severním obvodu, kde ležely již za hranicí násypu (*obr. 15*).

V hloubce 20 cm se na úrovni 2. vrstvy nacházely jednotlivé kameny či menší shluky kamenů v JZ a JV sektoru. Ve všech sektorech byly zejména po obvodu násypu nalézány keramické zlomky, v JZ sektoru i v úzlábí spojujícím mohyly I a II. Keramika se výrazně koncentrovala v SV sektoru při úpatí i vně na úrovni podloží (*obr. 23*). Na severu se zlomky nacházely až do vzdálenosti 1 m od úpatí mohyly. Jejich velká část pocházela z jedné nádoby, ale byly zde i jednotlivé zlomky jiných nádob. V SV sektoru pak ležely některé zlomky i na východním svahu násypu. Rozsáhlejší koncentrace spálených kostí byla zjištěna ve středu mohyly a menší na východním svahu SV sektoru u hranic s JV sektorem. Malé shluky kostí se ukázaly také při společném profilu s mohylou II v JV sektoru. Ojedinelé kosti byly nalezeny po svahu násypu v SZ sektoru mohyly (*obr. 16*).

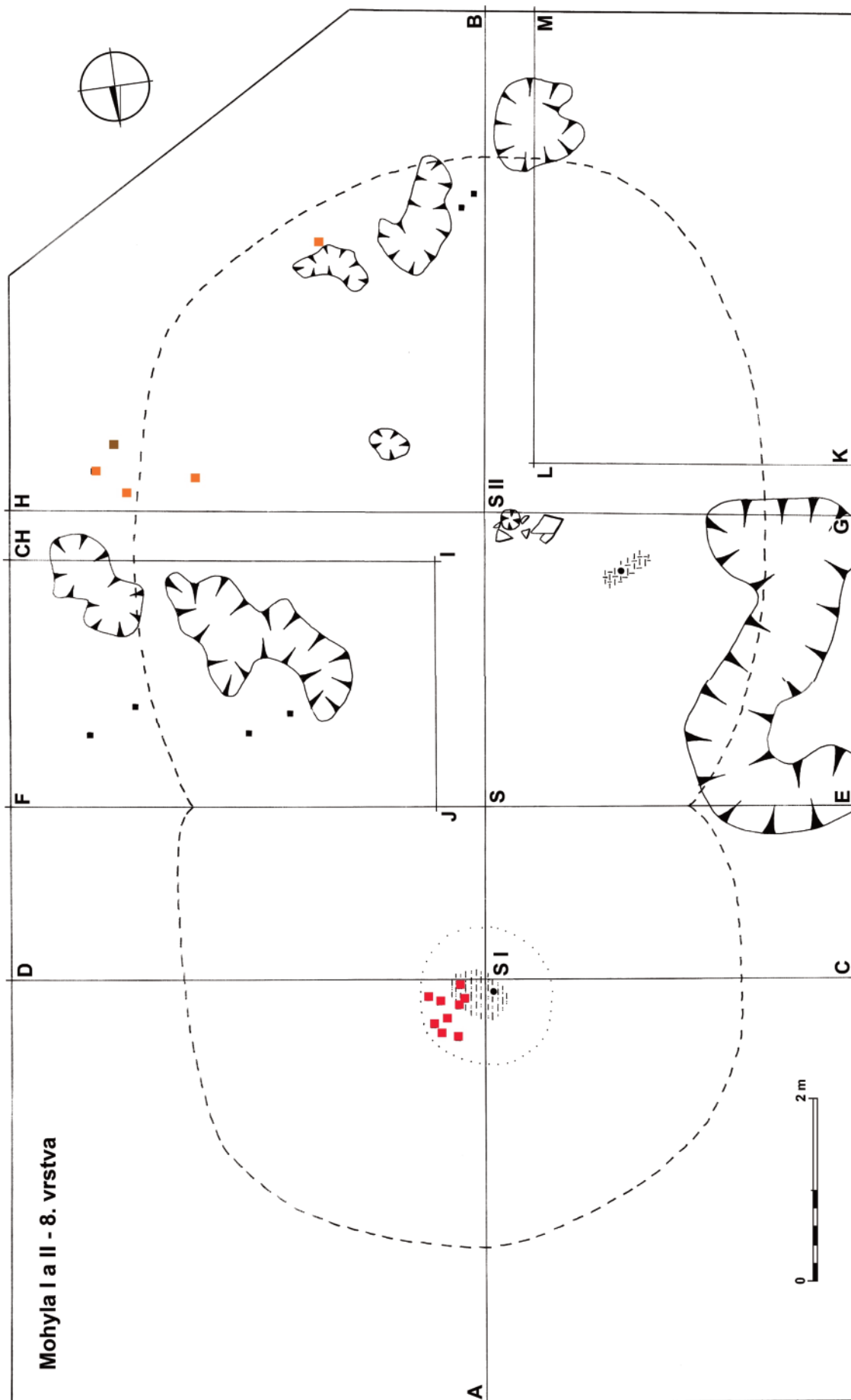
Také po odebrání výplně na úroveň 3. vrstvy nebyly nalezeny téměř žádné kameny, pouze v JV sektoru byly po svahu násypu rozhozeny jednotlivé kameny střední velikosti. Nejvíce nálezů patří zlomkům keramiky soustředěným v SZ a SV sektoru při úpatí mohyly a v JZ sektoru při společném profilu s mohylou II. V SV sektoru se keramika nacházela i na plášti násypu, ojedinelé také na plášti JV sektoru. V SZ sektoru se při středu mohyly nacházel menší shluk spálených kostí s několika uhlíky. Jednotlivé zlomky kostí se sporadicky objevovaly v celém tělese mohyly. Na severním okraji SV sektoru se s malým přesahem do SZ sektoru při úpatí objevila protáhle ledvinovitá skvrna červenohnědé hlíny, v níž a poblíže níž se koncentrovaly zlomky keramiky ze stejné nádoby jako v předchozí vrstvě (*obr. 17*).

Obr. 20. Bezemín. Mohyly I a II, 6. vrstva preparace. Černými čtverečky označena místa nálezů fragmentů keramiky, barevně zvýrazněny zlomky patřící k jednotlivým rekonstruovaným nádobám (viz obr. 13).

Obr. 21. Bezemín. Mohyly I a II, 7. vrstva preparace. Černými čtverečky označena místa nálezů fragmentů keramiky, barevně zvýrazněny zlomky patřící k jednotlivým rekonstruovaným nádobám (viz obr. 13).

Obr. 22. Bezemín. Mohyly I a II, 8. vrstva preparace. Černými čtverečky označena místa nálezů fragmentů keramiky, barevně zvýrazněny zlomky patřící k jednotlivým rekonstruovaným nádobám (viz obr. 13).

Obr. 23. Bezemín. Mohyla I. Odkrytá 2. vrstva SV sektoru s vyznačením nálezů.

Obr. 24. Bezemín. Mohyla II. Odkrytá 2. vrstva SZ sektoru s kameny a označenými nálezy keramiky.

Obr. 25. Bezemín. Mohyla II. Vypreparovaná 3. vrstva SV sektoru s kamenným překrytím a označenými nálezy.

Obr. 26. Bezemín. Mohyla II. Celkový pohled na mohyly s odkrytou 6. vrstvou v SSV a JZ sektoru. Obr. 23–26 foto M. Metlička.

V hloubce 40 cm (4. vrstva) se objevily sporadicky kameny menších rozměrů v SV a několik ojedinělých v JV sektoru, tj. ve východní polovině mohyly. Západní polovina byla zcela bez kamenů. Zlomky keramiky byly zjištěny v JZ sektoru, především v úžlabí na svahu násypu při společném profilu s mohylou II a v JV sektoru po svahu násypu společně s ojedinělými uhlíky. Stejná byla situace i v SZ sektoru. Pouze v SV sektoru se zlomky keramiky koncentrovaly při úpatí mohyly poblíž nepravidelně ledvinovitého útvaru červenohnědé hlíny zaznamenaného již v předchozích vrstvách. V těchto místech již začíná částečně vystupovat skalní podloží (*obr. 18*).

Na úrovni 5. vrstvy v hloubce 50 cm se v JV a JZ, ojediněle i v SV sektoru objevily sporadicky a nepravidelně rozptýlené kameny. V SZ sektoru byl zjištěn pouze drobný shluk kostí a několik jednotlivých uhlíků. V jihovýchodním sektoru se spálené kosti našly ve dvou drobných shlucích. Keramické zlomky byly v tomto sektoru rozptýleny po celém násypu. Ve vedlejším JZ sektoru se nacházely zlomky keramiky v úžlabí při společném profilu s mohylou II. V obou sektorech se nacházely i jednotlivé uhlíky. Při úpatí násypu v JZ sektoru byl zjištěn nepravidelně oválný útvar červenohnědé hlíny (*obr. 19*).

Po odebrání další vrstvy do hloubky 60 cm byly zachyceny pouze jednotlivé kameny poblíž úpatí násypu v SV sektoru, dále při úpatí násypu a u společného profilu s mohylou II v JV sektoru. V JZ sektoru vystupovalo již skalní břidlicové podloží s deskovitou odlučností ve směru JZ–SV. V JZ sektoru byla zjištěna při středu mohyly a jižně od něj uhlíkatá vrstva, z níž byly získány jednotlivé uhlíky a spálené kosti. Stejná vrstva v nepravidelném tvaru procházela přibližně v polovině výšky násypu v SV a SZ sektoru. I v ní byly zjištěny jednotlivé uhlíky a kosti, sporadicky zlomek keramiky. V JZ sektoru byl zjištěn po svahu násypu a při jeho úpatí nepravidelný útvar červenohnědé hlíny (*obr. 20*).

Na úrovni 7. vrstvy v hloubce 70 cm vystupovalo v JZ a JV sektoru skalnaté břidlicové podloží stejně jako v předchozí úrovni. Ve středu mohyly se v SZ, JZ a částečně JV sektoru a poblíž jejího středu (v SV sektoru) nalézala uhlíkatá vrstva, v níž se nacházely jednotlivé uhlíky, spálené kosti a zlomky

keramiky. Jednotlivé uhlíky a kůstky byly vyzvednuty při úpatí násypu v SZ sektoru a zlomek keramiky poblíž úpatí násypu v SV sektoru (obr. 21). Po začištění dna mohyly byla v jejím středu zachycena v nevelkém rozsahu uhlíkatá vrstvička, která obsahovala zlomky keramiky z jedné nádoby a uhlíky (obr. 22). Uhlíkatá vrstva je pokračováním vrstvy zachycené ve středu předchozí vrstvy, ze stejné nádoby jsou i zlomky keramiky.

Co se týče spálených ostatků, poskytla ze všech čtyř mohyl zkoumaných v letech 1989 a 1990 největší soubor 46 nálezů právě mohyla I. Kremační pozůstatky se nacházely v celém tělese mohylového násypu, ale nejvíce na jejím vrcholu v prvních dvou vrstvách. Jejich větší koncentrace byla také v úžlabí spojujícím mohylu I s mohylou II. Nejvíce nálezů kostí (16 a 15 vzorků) pochází ze SZ a JV sektoru, o něco méně (10) ze SV sektoru a nejméně (4) z JZ čtvrtiny násypu. Větší koncentrace spálených kostí pak byla nalezena také na úrovni podloží ve středu mohyly. Analyzováno bylo 160–170 zlomků spálených kostí, mezi nimi převažovaly zlomky neurčitelných kostí. V naprosté většině se jednalo o dokonale spálené kosti, výjimečně byly zaznamenány kosti křídovité spálené a ojediněle kosti spálené nedokonalé. Mezi určitelnými zlomky byly pětkrát zaznamenány kosti mozkovny a sedmkrát zlomky diafýz dlouhých kostí dospělého jedince. Nelze ovšem spolehlivě rozhodnout, zda spálené kosti z této mohyly náleží jedinému dospělému člověku (Hanáková 1991).

Rozborem uhlíků získaných z násypu mohyly I vyplývá, že z listnáčů byl nejčastěji zastoupeným druhem dub (*Quercus sp.*, 11×), jeden vzorek pak pochází z javoru (*Acer sp.*). Mezi jehličnany převažovala jedle bělokorá (*Abies alba*, 10×) doplňovaná borovicí lesní (*Pinus sylvestris*, 5×; Opravil 1993).

Popis nálezů z mohyly I

Necháme-li zatím stranou keramické zlomky, které byly nalezeny na rozhraní obou zkoumaných mohyl a které patřily třem z nich sestaveným nádobám (obr. 28:10; 29:1,17), bylo z mohyly I celkově získáno 367 zlomků, jejichž převaha byla nalezena po obvodu mohyly, ale část také v celém tělese i ve středu mohyly na jejím dně (obr. 21; 22).

V SV sektoru bylo na úrovni 2. a částečně 3. vrstvy (zlomek nalezený na úrovni 4. vrstvy již ležel mimo násyp a patřil k jedné z předchozích vrstev) blíže okraji násypu nalezeno šest zlomků (obr. 16–18) menší mísovitě polokulovitě nádoby s vyhnutým ústím a kuželovitě seříznutým okrajem zdobené nepravidelnou hrubě rytou trojnásobnou klikatkovitou vlnicí. Povrch je hrubý, nepravidelný, materiál písčitohlinitý s drobnými kamínky, barva hnědá až hnědočervená, místy hnědošedá, průměr okraje 102 mm, výška 73 mm, průměr dna 60 mm (obr. 13:1; 27:1).

Ve stejném sektoru, na jeho severním obvodu a z velké části i mimo mohylový násyp, byly nalezeny v 1. až 4. vrstvě početné, převážně drobné zlomky (celkem bylo k této nádobě přiřazeno podle výrazného materiálu 114 zlomků), jejichž koncentrace byla největší v 2. vrstvě, kde se objevila i nepravidelně ledvinovitá skvrna červenohnědé hlíny, která jako by kopírovala mohylový násyp a kolem které se zlomky koncentrovaly. Z nádoby se bohužel podařilo kresebně rekonstruovat jen torzo její horní části. Jde o nádobu s vyhnutým, zesíleným a zaobleným okrajem, který je na vnitřní straně nepatrně probraný, zdobenou na podhrdlí hřebenovou vlnicí a pod ní svazkem vodorovných rýh. Povrch jemně drsný až drsný, materiál písčítý s malou příměsí slídy, barva od okrové přes narezle hnědou k hnědé s tmavými skvrnami, místy bělavá a oranžová, rekonstruovaný průměr ústí 217 mm, síla stěpů 6–7 mm (obr. 13:3; 27:7).

Ve středu mohyly byly na úrovni podloží (v SV a JV sektoru) nalézány v 6. až 8. vrstvě zlomky z jedné nádoby (celkem 21 zlomků). Nejvíce se jich našlo na úrovni podloží (8. vrstva) v uhlíkaté vrstvě, v níž se nacházely jednotlivé uhlíky a spálené kosti (obr. 20–22). Z částečně druhotně přepálených zlomků se podařilo rekonstruovat nádobu vejčitého tvaru s šikmo vyhnutým ústím a kuželovitě seříznutým okrajem zdobenou jednoduchou nepravidelně rytou vlnicí. Povrch jemně drsný, materiál hlinítopísčítý s malou příměsí slídy, barva vně načervenalá, šedá až šedočerná, uvnitř okrově hnědá, šedá až šedočerná, průměr okraje 114 mm, výška 116 mm, průměr dna 75 mm (obr. 13:2; 27:2).

Převážně v 2. vrstvě SV sektoru, ale také třemi zlomky ve 4. vrstvě JV sektoru, je deseti zlomky zastoupeno torzo nádoby s kuželovitě seříznutým a nepatrně prožlabeným okrajem zdobené na plecích hřebenovými taženými vrypy. Povrch drsný okrový, místy načervenalý, uvnitř šedý, okraj obtáčený (obr. 27:3).

Z 1. až 3. vrstvy SV čtvrtiny, v naprosté převaze ale z prvních dvou vrstev, pochází 15 zlomků, ze kterých se podařilo rekonstruovat torzo horní části nádoby s vyhnutým, kuželovitě seříznutým okrajem zdobené na výduti mělce rytým hřebenovým pásem. Povrch je hladký až jemně drsný, červenohnědý, materiál písčitohlinitý s drobnými zrnky slídy, okraj obtáčený, průměr okraje 181 mm, dochovaná výška 57 mm, síla 7 mm (*obr. 27:8*).

Opět v SV čtvrtině bylo na obvodu násypu v 1. a 2. vrstvě (jeden zlomek byl nalezen při dočišťování podloží) nalezeno 15 keramických zlomků, z nichž se podařilo sestavit torzo horní části nádoby s vyhnutým, kuželovitě seříznutým okrajem zdobené na podhrdlí náznakem velmi mělkého žlábků a pod ním hřebenovou vlnicí o krátké vlně. Povrch jemně drsný, hnědý až tmavě šedohnědý, materiál hlinitopísčité s mikroskopickými částicemi slídy, okraj obtáčený, průměr 187 mm, zachovaná výška 58 mm, síla střepů 5–6 mm (*obr. 27:11*).

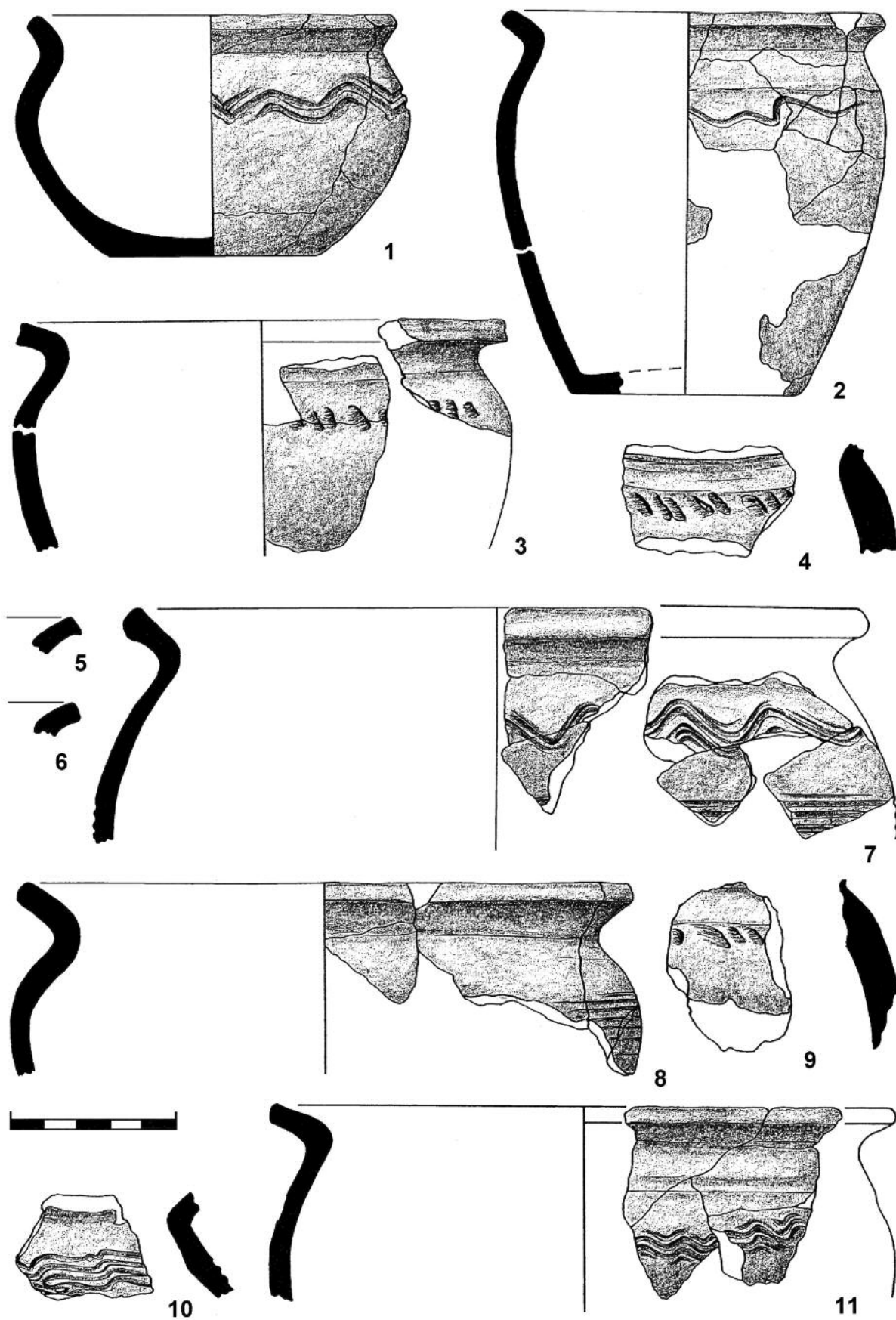
Soubor keramiky doplňují jednotlivé typické fragmenty nádob: zlomek výdute zdobený šikmými taženými hřebenovými vrypy a částí drobné vlnice, povrch drsný, tmavě šedý, materiál písčité s příměsí slídy (*obr. 28:1*); zlomek plecí zdobený nízkou nepravidelnou hřebenovou vlnicí, povrch je hladký, okrový a šedý, materiál plavená hlína (*obr. 27:10*); zlomek těla zdobený pásem šikmo kladených tažených hřebenových vrypů, nad výzdobou stopy obtáčení, povrch drsný, světle hnědý, materiál písčité s příměsí slídy (*obr. 27:4*); zlomek nádoby zdobený na podhrdlí pásem mělce rytých, šikmých tažených hřebenovitých vrypů, povrch drsný, světle hnědý, uvnitř šedohnědý, materiál písčité s příměsí slídy, obtáčeno (*obr. 27:9*; společně s předchozím zlomkem mohou pocházet z jedné nádoby); zlomek rozevřeného ústí s kuželovitě seříznutým okrajem se zdůrazněnou spodní hranou, povrch hladký, načervenalé hnědý, obtáčeno (*obr. 27:5*), zlomek kuželovitě seříznutého okraje, povrch hladký, tmavě šedý, materiál písčitohlinitý (*obr. 27:6*), dva zlomky těla s jemně rytým hřebenovým pásem, povrch hladký, okrový, materiál hlinitý bez příměsí slídy a pět zlomků stěny nádoby zdobené širokou propletenou vlnicí a pod ní hřebenovým pásem, povrch zrnitý, okrový až narezle hnědý, uvnitř šedý, materiál písčité s malou příměsí slídy (*obr. 28:3*).

V násypu byl v SV sektoru na úrovni 1. vrstvy nalezen zlomek misky oblých stěn s rovným zaobleným okrajem. Měl povrch uvnitř hladký, vně jemně drsný, načervenalé hnědý, materiál hlinitopísčité s mikroskopickými částicemi slídy (*obr. 28:2*). Jde o starší intruzi, podle tvaru a charakteru materiálu by mohlo jít o zlomek z pozdní doby halštatské.

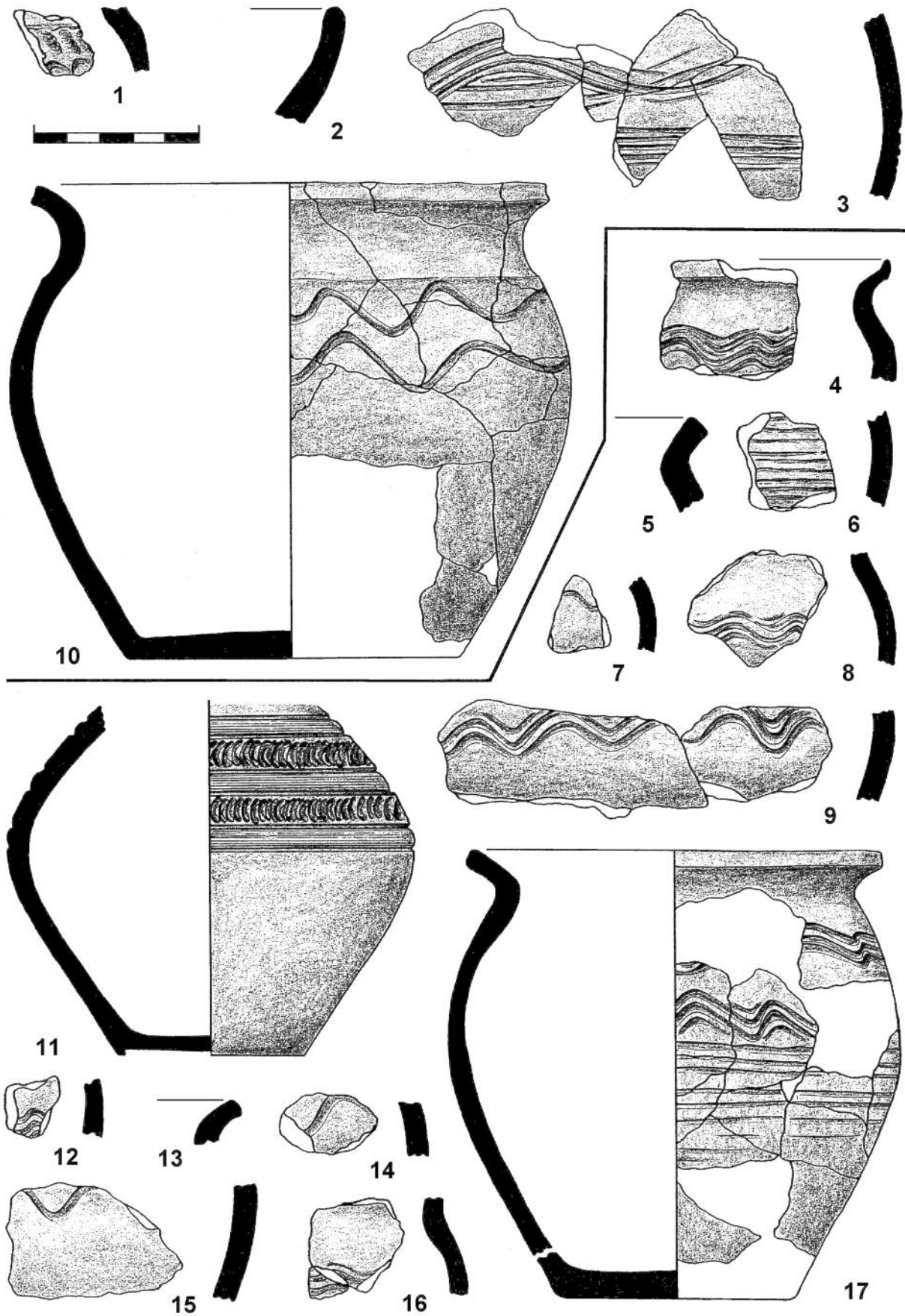
Z prostoru **úžlabí mezi mohylou I a II** se po dokončení odkryvu obou mohyl podařilo ze sousedících sektorů rekonstruovat tři nádoby. V SV sektoru mohyly II byla na kamenitěm překrytí 3. vrstvy, které bylo v tomto sektoru zvláště zřetelné, nalezena většina zlomků vyšší nádoby (*obr. 29:17*), soustředěných na okraji mohyly (*obr. 17*). Několik zlomků bylo v tomto sektoru nalezeno již v předchozí 2. vrstvě, jeden na západě SZ sektoru (*obr. 16*) a další jednotlivé také na jihu JV sektoru mohyly I v 5. vrstvě (*obr. 19*). Nádob, ke které patří 23 zlomků, má vejčité tělo, vyhnutý válcovitě seříznutý okraj, na odsazeném podhrdlí je jemně rytá, nepravidelná hřebenová vlnice. Povrch je jemně drsný, světle hnědý, místy načervenalý, materiál hlinitopísčité s podílem slídy, hrdlo obtáčené, průměr okraje 155 mm, dna 96 mm a výška 183 mm (*obr. 13:6; 29:17*).

V západní části společného násypu v místech částečně rozrušených pařezem (*obr. 13*) bylo v 2. až 5. úrovni (*obr. 16–19*) nalezeno celkem 19 zlomků nádoby (převaha 13 zlomků pochází ze 4. vrstvy) soudkovitého těla s vyhnutým odsazeným ústím, kuželovitě seříznutým okrajem, zdobené na plecích dvěma jednoduchými nepravidelnými vlnicemi, které se místy proplétají. Povrch je jemně drsný, hnědý až načervenalé hnědý s tmavě šedými skvrnami, materiál hlinitopísčité s příměsí slídy, průměr okraje 150 mm, výška 144 mm, průměr dna 101 mm (*obr. 13:5; 28:10; k tomu 28:14; 29:6*).

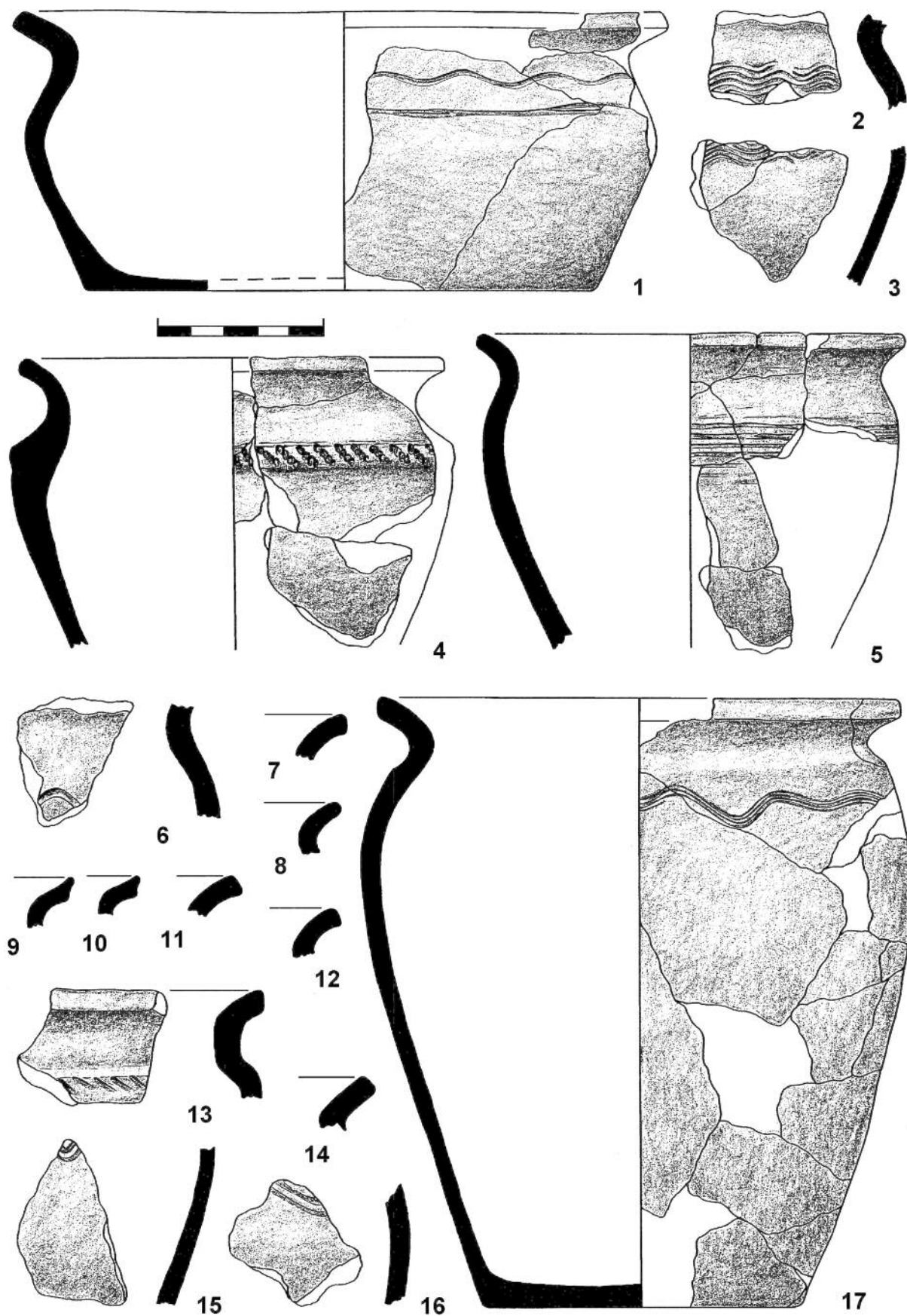
Z východní strany obou mohyl, z JV sektoru mohyly I a SV sektoru mohyly II pocházejí zlomky níže popsané mísovité nádoby. Její fragmenty (12 zlomků) byly roztroušeny na poměrně velké ploše a to v 2., 3., 5. a 6. vrstvě (*obr. 13; 17; 19; 20*). V šesté vrstvě, tj. v hloubce 60 cm byl jeden zlomek nalezen v JV sektoru blíže středu mohyly I a dva blíže středu mohyly II v SV sektoru (*obr. 20*). Tyto tři zlomky byly nalezeny poměrně hluboko v násypu obou mohyl, což by naznačovalo současnost obou násypů. Rekonstruována byla nižší dvojkónická miska s šikmo vyhnutým kuželovitě seříznutým okrajem zdobená na podhrdlí mělce rytou nízkou jednoduchou vlnicí a pod ní jednoduchou rytou nepravidelnou

Obr. 27. Bezemín. Mohyla I. Keramické nálezy.

Obr. 28. Bezemín. Keramické nálezy z mohyly I (1–3, 10) a mohyly II (4–9, 11–17).

Obr. 29. Bezemín. Keramické nálezy z mohyly II.

rýhou. Povrch je drsný, okrově hnědý až tmavě hnědý, uvnitř hnědý až tmavě šedý, materiál hlinitopísčítý s větší příměsí slídy, průměr okraje 195 mm, výška 84 mm, průměr dna 154 mm (*obr. 13:7; 29:1; k tomu 29:11*).

Popis nálezů z mohyly II

Z mohyly II zkoumané v roce 1989 bylo, kromě zlomků patřících třem nádobám z obou mohyl (viz výše), získáno celkem 291 keramických fragmentů, z nichž bylo rekonstruováno pět nádob a dvě torza horních částí nádob. U této mohyly se zlomky výrazněji než v menší mohyle I koncentrovaly na jejím obvodu a jen ojediněle byly nalezeny mimo mohylový násyp (*obr. 13*). Stejně ojediněle byly nalezeny na plášti mohyly.

Zajímavé rozložení mají zlomky nádoby, ke které bylo přiřazeno celkem 44 fragmentů. Dva její zlomky byly nalezeny již v 1. vrstvě v západním kontrolním bloku (*obr. 15*), nejvíce zlomků bylo nalezeno ve 2. vrstvě na východní straně JV sektoru a pak na opačném úpatí mohyly v západním profilu a přilehlé JZ čtvrtině (*obr. 16*). V následující 3. vrstvě se zlomky našly na stejných místech, jejich větší počet ale na západní straně (*obr. 17*). Rekonstruovaná nádoba má soudkovité tělo, vyhnutý kuželovitě seříznutý okraj, na plecích a výduti je zdobená dvěma pásy výrazných trojnásobných nepravidelných vlnic a pod nimi širokým pásem oběžných rýh. Povrch hladký, jemný, okrově hnědý s tmavými skvrnami, uvnitř tmavě hnědošedý, materiál písčitohlinitý s drobnými zrníčky slídy, vně a na okraji stopy obtáčení, průměr okraje 125 mm, dna 70 mm a výška 139 mm (*obr. 13:4; 28:17*).

Zlomky torza další nádoby (9 fragmentů) se soustřeďovaly ve východním rameni kontrolního bloku a v přilehlé části SV sektoru při okraji mohylového násypu. Jeden střep byl nalezen již v 2. vrstvě (*obr. 16*), další ve 3. vrstvě (*obr. 17*), 2 střepy ve 4. vrstvě, nejvíce čtyři byly nalezeny při preparaci 5. vrstvy (*obr. 19*), jeden v JV sektoru 6. vrstvy (*obr. 20*) a poslední při začišťování podloží po rozebrání násypu (*obr. 22*). Sestavit se podařilo nádobu vejčitého těla s krátkým vyhnutým, kuželovitě seříznutým okrajem, která je na podhrdlí zdobená několikanásobnou nepravidelnou vlnicí, doplněnou mělce rytým hřebenovým pásem na výduti. Povrch jemně drsný, hnědý s tmavě šedými skvrnami, uvnitř okrově hnědý, materiál hlinitopísčítý s větší příměsí slídy, hrdlo obtáčené, průměr okraje 105 mm, dna 62 mm a výška 101 mm (*obr. 13:10; 34:2*).

Celkem z 23 zlomků byla rekonstruována neúplná lahev, jejíž střepy se nacházely na JV okraji JV sektoru mohyly na poměrně malém prostoru ve 2. a 3. vrstvě (*obr. 16 a 17*). Lahev, které chybí hrdlo a okraj, má dvojkónický tvar s oblým lomem, na plecích je zdobená střídavě pásy hustě otiskovaných srpečkových kolků a oblých vývalků, které jsou podélně vlasově rýhované. Povrch je hladký, okrově hnědý až hnědý, místy s načervenalými a tmavě šedými skvrnami, materiál písčitohlinitý jemně proplavený, na dně nepravidelné plastické výčnělky, snad stopy po bližší neurčitelné značce. Průměr dna 57 mm, max. průměr 124 mm, dochovaná výška 116 mm (*obr. 13:9; 28:11*).

Jak prostorově, tak podle úrovní byly značně rozptýleny zlomky další nádoby. Celkem k ní bylo přiřazeno 30 střepů, ale do plánku jsou vyneseny jen ty, ze kterých se podařilo sestavit torzo nádoby. Zlomky se jednotlivě nacházely v násypu mohyly, přesněji v jeho severní polovině. V horních dvou vrstvách (1. a 2.) v SV sektoru (*obr. 15 a 16*), výraznější shluky pak u severního kontrolního bloku a v něm stejně jako v západním rameni kontrolního bloku při okraji násypu a v přilehlé části JZ sektoru. Jednotlivé zlomky se zde nacházely od 1. do 4. vrstvy (*obr. 15–18*). Spleené torzo má vyhnutý zaoblený okraj a na plecích je zdobené hřebenovým pásem. Povrch je hladký, okrově hnědý, místy bělavý, materiál písčitohlinitý s drobnými zrníčky slídy, průměr okraje 127 mm, dochovaná výška 96 mm, síla stěny 6 mm (*obr. 13:8; 29:5*).

V SV sektoru byly na úrovni podloží nalezeny zlomky nádoby (7 kusů) s vyhnutým, mírně kuželovitě zaobleným okrajem. Přejít hrdla a plecí je zvýrazněn nízkou plastickou lištou zdobenou šikmými hřebenovými vpichy. Povrch je zrnitý, světle hnědý, materiál hlinitopísčítý se slídou, na hrdle stopy obtáčení (*obr. 29:4*). Ze stejného sektoru, rovněž z úrovně podloží a také ze 6. vrstvy pocházejí tři zlomky nádoby s nízkým válcovitým hrdlem a kuželovitě seříznutým okrajem zdobené na plecích pod odsazením řadou šikmých vpichů. Povrch je drsný, okrový až tmavě hnědý, uvnitř šedočerný, materiál písčítý s příměsí slídy, průměr okraje 131 mm, dochovaná výška 46 mm, síla střepů 6–7 mm (*obr. 29:13; 34:1*).

Z 2. vrstvy SZ sektoru pochází dva zlomky výdutě zdobené hřebenovou vlnicí, povrch je vně jemně drsný, hnědý s načervenalými skvrnami, uvnitř šedočerný, materiál hlinitopísčítý s většími zrnky slídy a křemenným ostřivem, stopy obtáčení (*obr. 28:9*).

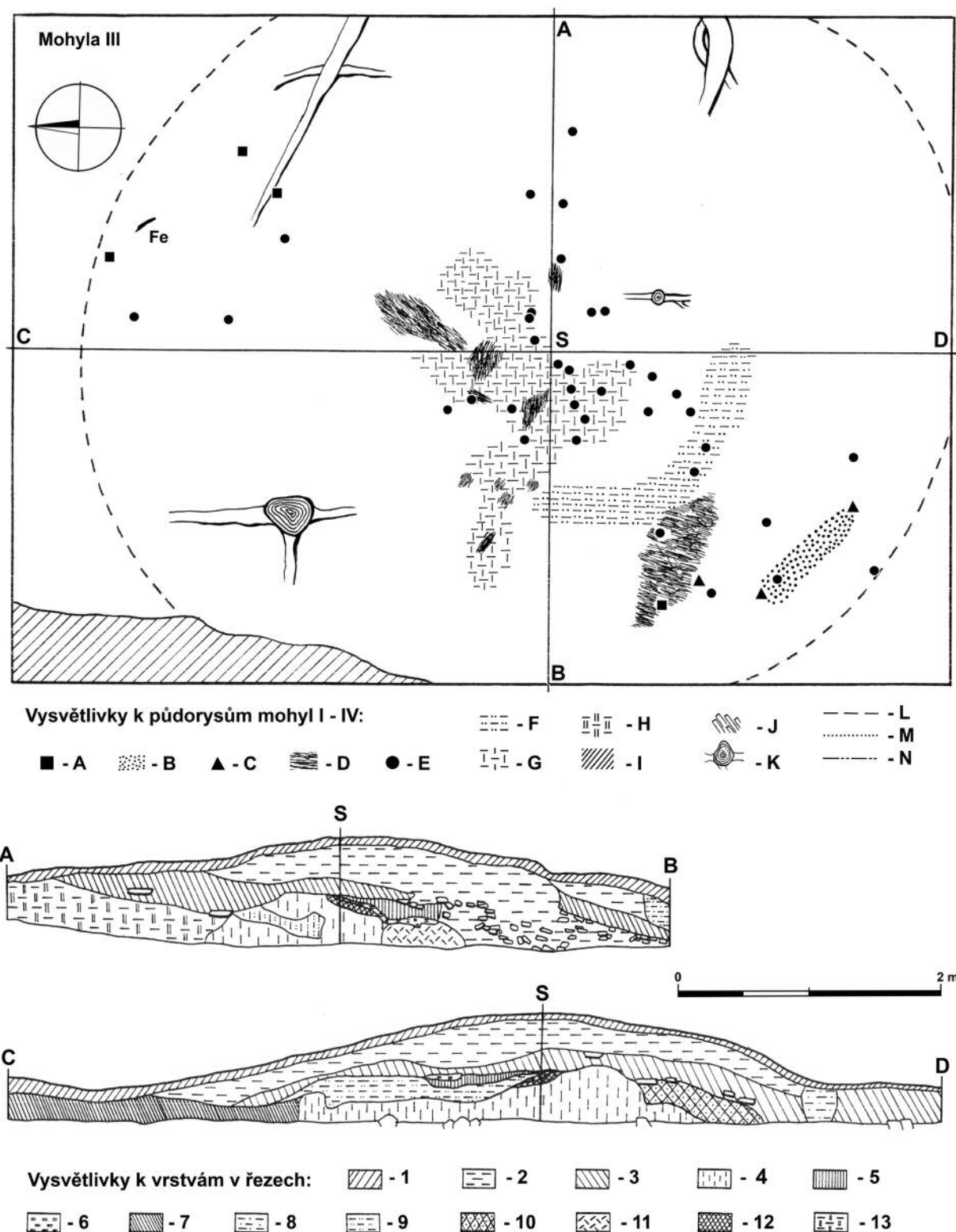
Z jednotlivých typických fragmentů jsou výrazné: zlomek s válcovitě seříznutým okrajem s vytaženou horní hranou zdobený na plecích nízkou hřebenovou vlnicí, povrch jemně drsný až drsný, načervenalé hnědý (*obr. 28:4*); zlomek stěny zdobený mělce rytou částí zřejmě vlnice, povrch vně jemně drsný, červenohnědý, materiál písčítý, s příměsí slídy (*obr. 29:16*); zlomek těla s hřebenovou vlnicí, povrch drsný, světle hnědý, materiál písčítý s příměsí slídy (*obr. 28:8*); zlomek výdutě zdobený jednoduchou vlnicí, povrch drsný, vně hnědošedý, uvnitř nažloutle bělavý, materiál písčítý s příměsí slídy (*obr. 28:7*); zlomek těla s částí dolní amplitudy hřebenové vlnice, povrch drsný, hnědočervený, uvnitř světle okrový s tmavými skvrnami, materiál písčítý s příměsí slídy (*obr. 29:15*); dva zlomky podhrdlí zdobené torzem hřebenové vlnice, povrch jemně drsný, okrový, materiál hlinitopísčítý s příměsí slídy (*obr. 28:16*); dva zlomky výdutě zdobené nízkou hřebenovou vlnicí, povrch drsný, hnědý, materiál písčítý (*obr. 29:3*); zlomek stěny zdobený částí hřebenové vlnice, povrch hladký až jemně drsný, okrový, materiál hlinitopísčítý s příměsí slídy (*obr. 28:12*) a zlomek podhrdlí zdobený nízkou hřebenovou vlnicí, povrch drsný, načervenalé hnědý, materiál písčítý s příměsí slídy (*obr. 29:2*).

5.3. Mohyla III

Mohyla III (na plánu na *obr. 2* má č. 2) ležela jihovýchodně od trojúhelníkové točny lesních cest a byla součástí skupiny 3 (*obr. 1b; 2*). Její plášť byl poškozen několika pařezy a celkově působila velmi nepravidelným dojmem. Prozkoumána byla během výkopové sezóny 1990 sondou o rozměrech 7 × 5 m. Vlastní mohylový násyp měl oválný tvar o velikosti 6,40 × 5 m s delší osou SV–JZ a výšku 0,66 m. Tvar mohyly byl na SZ deformovaný vyasfaltovanou lesní cestou. Mohylový násyp byl zajímavý svou stavbou, kdy jsme zjistili, že spodní těleso je z udusané jílovité hlíny hnědožluté barvy (*obr. 31*). Na něm hořel uprostřed oheň, jak prokázala cca 10–15 cm silná vrstva uhlíků a červené propálené hlíny (*obr. 30*). Nad tímto žárovištěm byla znovu zaregistrována vrstva pevné hnědožluté jílovité hlíny a toto vše bylo překryto svrchním násypem ze sypké žlutohnědé hlíny s drobnými kamínky. Nálezů jsme zaznamenali poměrně málo. V celém tělese mohyly byly roztroušeny uhlíky, v několika případech spolu se spálenými kůstkami. Spálené kosti i nečetné zlomky keramiky se nacházely při obvodu mohyly zejména v JZ čtvrtině.

Po skrytí drnu tvořila povrch násypu žlutohnědá sypká vrstva s drobnými kamínky, pod ní se nacházela vrstva světle žluté hlíny s drobnými kamínky a níže v tělese mohyly v SV části světle žlutá vrstva. Na rozhraní mezi těmito dvěma vrstvami byla ve středu mohyly zachycena červená propálená vrstva, vrstva uhlíků a nažloutlá hlinitá vrstva, tvořící patrně spodní těleso násypu mohyly. Tyto vrstvy nasedaly na růžovohnědou hlinitou vrstvu, která byla směrem k úpatí mohyly střídána světle hnědou vrstvou s uhlíky, resp. hnědožlutou hlinitou vrstvou. Při SZ úpatí mohyly bylo zjištěno ložisko narůžověle hnědé hlíny, promíšené drobnými uhlíky (*obr. 30: řez*). Při JV úpatí mohyly byl terén porušen vzrostlým stromem a jeho kořenovým systémem a poměrně vysoko zde vystupovalo rozpadající se skalní podloží. V SZ sektoru byla mohyla porušena asfaltovou cestou a pařezem, v JV a SV sektoru zasahoval do násypu kořenový systém dalšího stromu. Po odstranění drnu byl v SV sektoru nalezen železný nůž a zlomek keramiky, další zlomek keramiky pak v JZ sektoru.

Po odebrání 10 cm násypu byly zjištěny zlomky uhlíků a keramiky při úpatí mohyly v SV sektoru. V JZ sektoru byly rovněž při úpatí mohyly nalezeny uhlíky, shluk kostí a jednotlivé kosti. Po odebrání násypu do hloubky 20 cm byly v JV a JZ sektoru nalezeny uhlíky, a to po svahu násypu přibližně souběžně s osami sektoru. V JZ sektoru byla nalezena kůstka, v SZ sektoru asi v jedné třetině násypu nad úpatím mohyly bylo zjištěno ložisko červenohnědé hlíny, které pokračovalo i v následující úrovni, kde se v SZ sektoru mísilo s malými zbytky trámku. Na toto ložisko navazovala půlobloukem uhlíkatá vrstva v JZ sektoru mohyly. V SV a JZ sektoru se nacházely uhlíky ve středu mohyly. V hloubce 40 cm byly zachyceny ve středu mohyly (resp. v SZ, SV a JZ sektoru) ve vrstvě červenohnědé hlíny uhlíky. Dále se nacházela silná vrstva uhlíků v SV sektoru při vrcholu mohyly a podobná vrstva asi uprostřed svahu mohyly v JZ sektoru. Při původním úpatí mohyly bylo zachyceno rovněž ložisko černohnědé

Obr. 30. Bezemín. Mohyla III. Prokreslení všech vrstev v půdorysném plánu, dokumentace řezů. **Vysvětlivky k výplním vrstev v řezech:** 1 – lesní humus; 2 – sypká žlutohnědá s drobnými kameny; 3 – světle žlutá hlinitá s drobnými kameny; 4 – růžovohnědá hlinitá; 5 – červená propálená vrstva; 6 – vrstva uhlíků; 7 – hnědožlutá hlinitá; 8 – zetlelý kořen; 9 – světle žlutá vrstva; 10 – světle hnědá s uhlíky; 11 – narůžověle hnědá promíšená drobnými uhlíky; 12 – nažloutlá hlinitá; 13 – rozpadlé skalnaté podloží. Vysvětlivky A–N viz obr. 15. Obr. 30 a 32 kresba P. Mudra.

hlíny. Jednotlivé uhlíky se našly při vrcholu v JZ a JV sektoru. V hloubce 50 cm se koncentrovaly nálezy spíše ve středu mohyly. V SZ sektoru to byly zbytky trámek stejně jako na rozhraní SV a JV sektoru. V JZ sektoru se nacházelo ložisko černohnědé hlíny obsahující jednotlivé uhlíky. Zlomek uhlíku byl získán ze středu mohyly v SV sektoru. V hloubce 60 cm byly stopy černohnědé hlíny zachyceny již jen v JZ sektoru (obr. 30). Poté byl násyp dobrán na skalní podloží, tvořené břidlicí.

K antropologické analýze bylo poskytnuto pět vzorků spálených pozůstatků, které všechny pocházely z JZ úpatí mohyly a to z 1. a 2. vrstvy. Ve všech případech jde o středně velké až malé, dokonale spálené žárové pozůstatky. Ve dvou případech byly identifikovány zlomky mozkovny dospělé osoby, z jiného souboru byly vytrženy temporální pyramida, zlomky mozkovny a zlomek pravděpodobně krčního obratle dospělé osoby. Není možné rozhodnout, zda kremační pozůstatky uložené v mohyle III náleží jedné dospělé osobě (Hanáková 1991).

K antrakologickému určení bylo předáno 45 vzorků, z nichž některé nebylo možné druhově určit a u některých se podařilo pouze rozlišit, zda pocházejí obecně z listnáčů nebo jehličnanů. Z listnáčů se podařilo ve dvou případech určit dub (*Quercus sp.*) a v jednom topol/vrbu (*Populus/Salix*). Naprosto však převažovaly jehličnany, kde téměř rovnoměrně byly zastoupeny jedle bělokorá (*Abies alba*) ve 14 vzorcích a borovice lesní (*Pinus sylvestris*) v 15 vzorcích. Trámek odkrytý ve 4. vrstvě SV sektoru byl z borovice lesní a uhlíky nalezené pod propálenou vrstvou hlíny ve 4. vrstvě JZ sektoru pocházely všechny rovněž z borovice (Opravil 1993).

Popis nálezů z mohyly III

Odkryv této mohyly přinesl jen malý soubor nálezů reprezentovaný osmi fragmenty nádob a železným nožem. Zlomky nádob se soustřeďovaly v severovýchodním sektoru při obvodu násypu a pocházely nejméně ze tří různých nádob. Nůž byl nalezen hned po skrytí lesního humusu na severovýchodním úpatí mohyly. Má mírně oblý hřbet, pod kterým je z jedné strany rovnoběžný žlábek, čepel je od trnu obdélného průřezu z obou stran odsazená, povrch korodovaný. Délka nože 106 mm, šířka čepele 11 až 12 mm, tloušťka 4 mm (obr. 34:8). Ve stejném sektoru byly v 1. vrstvě nedaleko od nože nalezeny dva zlomky výdutě nádoby, zdobené hřebenovou vlnicí, povrch je jemný, vně hnědý, nepravidelný, materiál hlinitý s kamínky (obr. 34:4) a zlomek rozevřeného ústí s kuželovitě seříznutým okrajem (obr. 34:5). Z násypu ještě pochází zlomek plecí zdobený nepravidelně kladeným svislým hřebenovým vpichem, povrch je vně hladký, hnědý, uvnitř drsný, materiál hlinitý s kamínky (obr. 34:3).

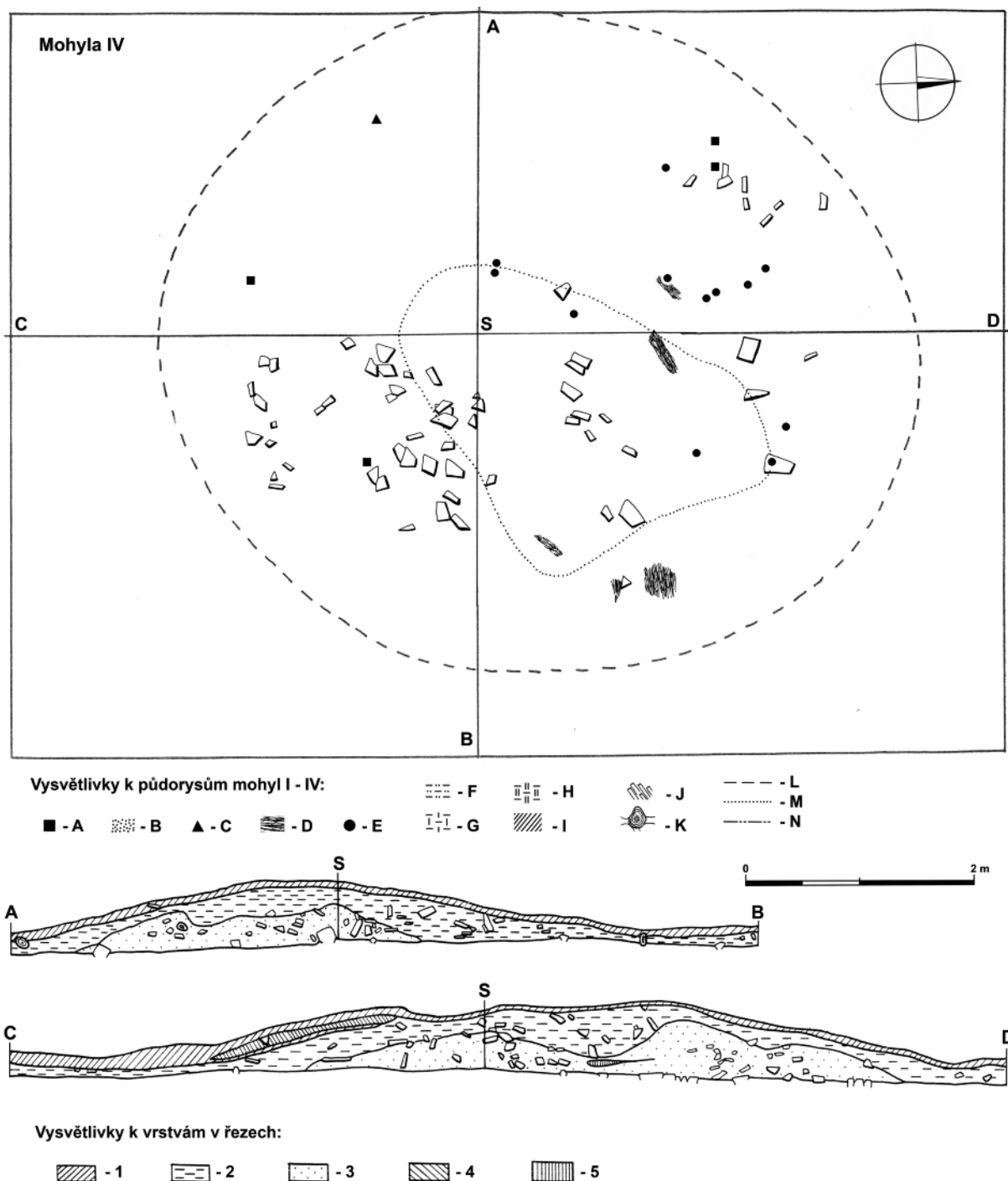
5.4. Mohyla IV

Mohyla (na plánu na obr. 2 má č. 4) se nachází jihozápadně od trojúhelníkové točny lesních cest a je stejně jako předchozí součástí skupiny 3 (obr. 1b; 2). Zkoumána byla v létě 1990 sondou o rozměrech 8,50 × 6,50 m. Měla mírně oválný tvar s delší osou SV–JZ, velikost 6,50 × 5,70 m a výšku 0,48 m. Byla rozdělena na čtvrtiny s osami přes vrchol mohyly, kdy byly nejprve vypracovány dva protilehlé kvadranty a po dokumentaci řezů zbývající dva (obr. 33). Plášť mohyly byl na severovýchodě značně porušen velkým vývratem a hlína byla přehrnuta na jihozápadní svah (obr. 32: řez C–D). Násyp tvořila velmi sypká, místy až prachovitá hnědošedá až šedá hlína s drobnými živcovými kamínky. Nálezů jsme získali velmi málo. Nejčastěji to byly uhlíky, které v několika případech tvořily krátké trámky. Nečetné zlomky keramiky a kostí se nacházely při obvodu mohyly.

Pod vrstvou drnu, který byl v JZ části promíšen převrstvenou hlínou z porušení, byl násyp tvořen vrstvou šedoohnědé sypké hlíny, promíšené kameny, která nasedala na bílošedou hlinitou vrstvu, promíšenou rovněž kameny. V JV části byla poblíž středu mohyly po svahu násypu zjištěna čochka načer-

Obr. 31. Bezemín. Mohyla III. Dokumentace řezů v JV sektoru mohyly. Foto M. Metlička.

Obr. 32. Bezemín. Mohyla IV. Prokreslení všech vrstev v půdorysném plánu, dokumentace řezů. **Vysvětlivky k výplním vrstev v řezech:** 1 – lesní humus; 2 – syká šedohnědá hlinitá vrstva; 3 – bílošedá hlinitá vrstva; 4 – druhotné převrstvení; 5 – načervenalá hlinitá vrstva. Vysvětlivky A–N viz obr. 15.

venalé hlíny. V hloubce 10 cm se rozsah poškození vývratem omezil na oválnou prohlubeň v SV sektoru. V JV sektoru byl zřetelný nesouvislý shluk kamenů, připomínající spíše promíšení násypu kameny různých velikostí. V hloubce 20 cm se kromě násypu SV sektoru, který byl promíšen kameny, objevovaly jednotlivé kameny, v SV a SZ sektoru také trámy, uhlíky a zlomky keramiky. V JZ sektoru byl v 2. vrstvě zachycen malý shluk spálených kostí. V hloubce 30 cm se ojediněle objevovaly kameny v SV sektoru a uhlíky v SV a SZ sektoru. V hloubce 40 cm byla konstatována naprostá absence kamenů, nalezeny byly pouze jednotlivé uhlíky v SZ sektoru. Před dobráním na skalní podloží tvořené břidlicí byl nalezen trámek na rozhraní SV a SZ sektoru (obr. 32).

Jedinými kremačními pozůstatky byl malý soubor pěti středně velkých dokonale spálených kostí z mozkovny dospělé osoby nalezený v 2. vrstvě JZ sektoru (Hanáková 1991).

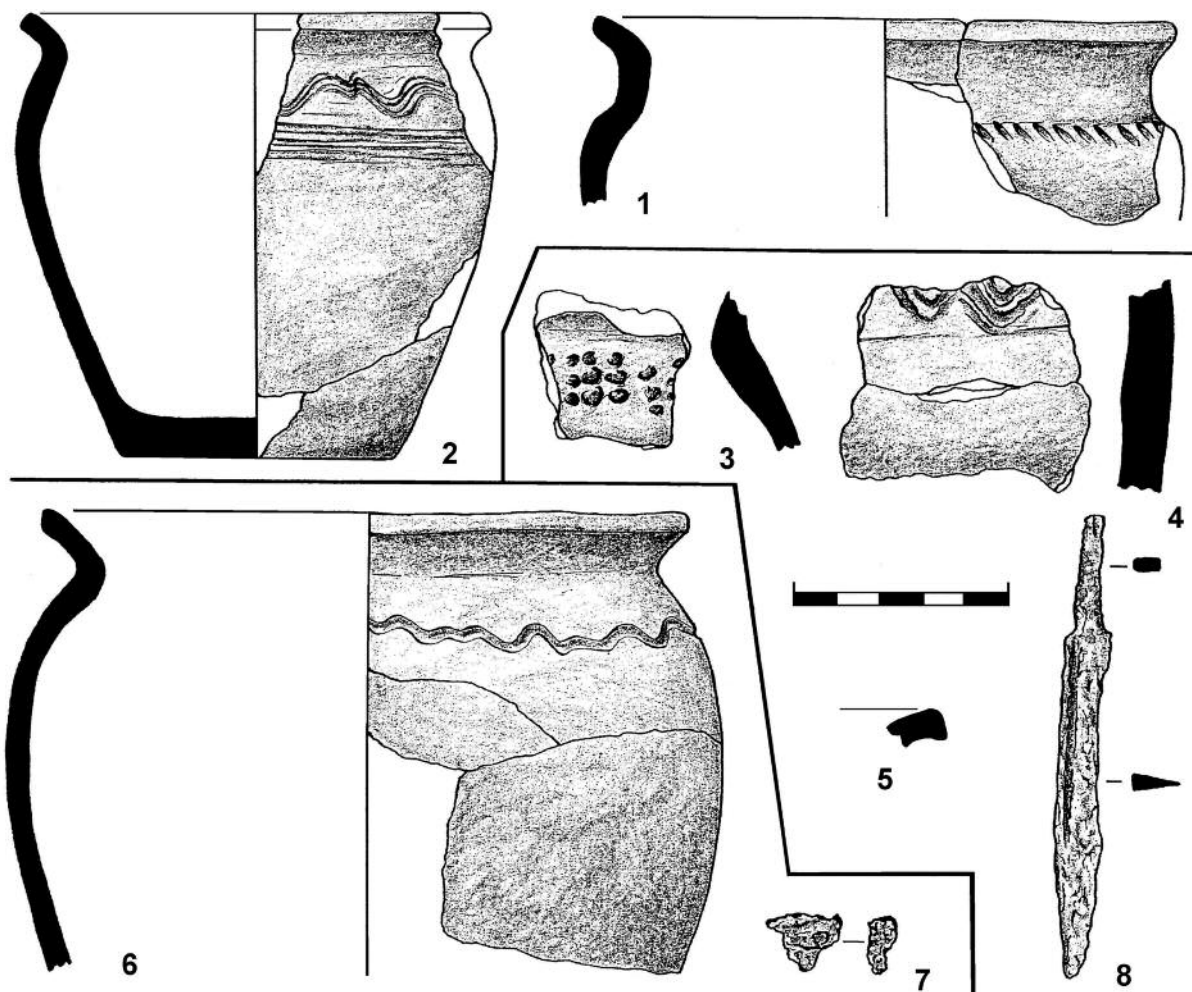
K druhovému určení zuhelnatělých dřev bylo z této mohyly poskytnuto 16 vzorků, z nichž některé nebylo možné zařadit. Převažují uhlíky jedle bělokoré (*Abies alba* – 9 vzorků), třemi vzorky je zastoupen dub (*Quercus sp.*) a dvěma borovice lesní (*Pinus sylvestris*). Trámek nalezený v SZ sektoru na úrovni 2. vrstvy pocházel z jedle bělokoré (Opravil 1993).

Popis nálezů z mohyly IV

Mohylový násyp byl na keramické milodary velmi chudý. V SZ sektoru byly na úrovni 2. vrstvy nalezeny v nevelké vzdálenosti od sebe na úpatí odkryté úrovně tři zlomky jedné nádoby, z nichž se podařilo sestavit torzo horní části hrnce s ostře rozevřeným ústím a válcovitě seříznutým okrajem zdobené na plecích nepravidelně rytou jednoduchou vlnicí. Povrch je vně hladký, z části nepravidelný, uvnitř drsný, materiál hlinitopísčítý s příměsí slídy, barva vně světle hnědá, uvnitř tmavě hnědá, tmavě šedá až černá, okraj obtáčený, průměr okraje 146 mm, dochovaná výška 106 mm (obr. 34:6). Jediný další atypický keramický zlomek

Obr. 33. Bezemín. Mohyla IV. Pohled na SV a JZ sektory vypracované na úroveň 4. vrstvy. Foto M. Metlička.

Obr. 34. Bezemín. Nálezy z mohyly II (1, 2), mohyly III (3–5, 8) a mohyly IV (6, 7).

byl nalezený v JZ sektoru na úrovni 2. vrstvy, opět při okraji násypu. Soubor nálezů doplňuje už jen drobný trojúhelníkový zlomek železa nalezený v SV sektoru opět na úrovni 2. vrstvy (*obr. 34:7*).

6. Diskuse a zhodnocení

V rámci zpracování dosavadních výzkumů bezemínského mohylového pohřebiště situovaného v předpolí raně středověkého hradiště bylo provedeno i nové zaměření a dokumentace celého mohylníku. Byly přitom respektovány výsledky předchozích zaměření a číslování mohyl L. Bittnera z roku 1934, který identifikoval 38 mohyl (*obr. 3*) a J. Kudrnáče z roku 1950, který plán doplnil o novou skupinu mohyl při cestě do Mydlovar, čímž stoupl počet mohyl na 46. Nový plán zhotovený GPS se submetrovou přesností doplnil předchozí zaměření, čímž počet v terénu identifikovatelných mohyl stoupl na 52 s tím, že se dvě mohyly z předchozích zaměření nepodařilo dohledat. Jde o mohylu 15 zaměřenou L. Bittnerem a mohylu 52 zjištěnou J. Kudrnáčem (*obr. 2*). Ačkoli se obvykle uvádí, že jde o pohřebiště na katastru Bezemína, část mohyl východně od lesní cesty vedoucí do Mydlovar leží již na katastru této obce. Na plánu mohylového pohřebiště můžeme vyčlenit celkem pět skupin mohyl (*obr. 1b*). Vedle nejpočetnější centrální skupiny 1 je zajímavá poloha skupin 2, 3 a 5, které jako by lemovaly dvě cesty vedoucí z hradiště, jednu směřující k jihozápadu do Bezemína a druhou do údolí Úterského potoka (do Mydlovar). Nelze tak vyloučit, že mohyly lemovaly původní raně středověké komunikace.

V rámci jihozápadních Čech jde o největší a také nejrozlehlejší raně středověké mohylové pohřebiště. Mohyly jsou poměrně malé s průměrem zpravidla v rozmezí 5–8 m a výšce od 0,3 do 0,8 m. Zajímavé je srovnání nové dokumentace s měřením 15 mohyl provedeným L. Bittnerem (*obr. 3; tab. 1*). Kromě jediné výrazné čtvercové mohyly 35 (*obr. 2:35*) mají ostatní kruhový nebo oválný tvar. Sníženina (příkop) po obvodu násypu byl zřetelně viditelný u zkoumaných mohyl I a II (*obr. 14: řezy A–S, C–D, K–M*), jeho šířka kolísala od 1,5 do 2,5 m a zahloubení nebylo větší než 10–15 cm. I to ale stačilo na navršení podstatné části mohylového násypu. Přes nečitelnost terénu byly sníženiny kolem mohyl zaznamenány u dalších čtyř násypů (č. 6, 11, 46 a čtvercové mohyly 35). Také na jižní straně Bittnerem zkoumané mohyly XXII je patrný příkop (*obr. 3*). Kromě zkoumané dvojité mohyly I a II (na plánu 30 a 31) jsou na pohřebišti další dvě dvojité mohyly 18 a 45. Zvláštním dojmem působí mohyly 36, 37 a 38 tvořící samostatnou skupinu 4 v severovýchodní části mohylníku. Jsou navzájem spojené, tvoří řadu ve směru východ–západ a jsou přisypány ke skalnímu výchozu. Zda jde skutečně o mohyly, není možné bez výzkumu rozhodnout, i když drobné kameny na jejich povrchu by tomu nasvědčovaly.

Z celkového počtu 52 mohyl se během let podařilo prozkoumat devět násypů, které tvoří 17 % všech mohyl, což je poměrně výrazný vzorek. Prostorově je centrální skupina 1 zastoupena dvěma mohylami (C a D zkoumané J. Kudrnáčem), protáhla skupina 2 pěti zkoumanými mohylami (Bittnerovou mohylou XXII, Kudrnáčovými mohylami A a B a mohylami I a II zkoumanými H. Svobodovou) a skupina 3 dvěma mohylami (III a IV zkoumané H. Svobodovou). Jak ukazují dosavadní výsledky, je potřeba mít při výzkumu raně středověkých mohyl dostatek štěstí při výběru zkoumané mohyly. V našem případě jde o mohyly I a II, které jako jediné poskytly nálezovou situaci dostatečně opravňující širší interpretaci.

Mohyla zkoumaná L. Bittnerem byla na povrchu z drobných kamenů, v nižších úrovních byly kameny vrstveny do kužele. Co se týká hřebene vyběhajícího k severu mimo mohylu a tvořeného několika řadami svisle postavených kamenů, jde patrně sice o atypický, ale přirozený rozpad podloží. Vede nás k tomu situace zachycená na úrovni podloží při výzkumu mohyl I a II, kde se v ploše rovněž ukázaly shodně orientované, jakoby postavené ploché kameny vzniklé přirozeným rozpadem zvrásněného živcového podloží (viz *obr. 21*). Zvláštností jsou uváděná tři popelovitá místa v plášti jihozápadní a severozápadní čtvrtiny mohyly, označená vztyčeným kamenem. Snad bychom tato místa mohli identifikovat se shluky spálených kostí a uhlíků z plášťů později zkoumaných mohyl. Jejich zdůraznění kameny však pozdější výzkumy nezaznamenaly. Podle nákresu postavené ploché kameny také řídce lemovaly obvod mohyly. Lemování mohylových násypů kameny (věncem) je obvyklé u pravěkých mohyl. Také v tomto případě mladší výzkumy tuto situaci nepotvrdily, i když vzhledem k různorodosti konstrukcí raně středověkých mohyl ji nelze vyloučit.

Z hustě vedle sebe kladených kamenů ve třech vrstvách byla postavena mohyla B, z velké části z většího množství kamenů mohyla A, mohyla D byla ve východní části vybudována z vrstev kamenů kladených na plochu, zatímco západní byla jen z kamenité hlíny a mohyla C byla navržena pouze z hlíny promíšené drobným kamením (*Kudrnáč 1951*, 185–187). Z mohyl zkoumaných H. Svobodovou byly mohyly III a IV hlinité, mohyla IV z velmi sypké, místy až prachovité hlíny s drobnými kameny, mohyla III měla spodní těleso z udusané jílovité hlíny, na kterém ve středu hořel oheň, jenž byl zasypán pevnou hnědožlutou jílovitou hlínou s malými kameny. Rozdílnou konstrukci měly i mohyla I a II. Zatímco mohyla II byla kamenitá, s výraznou kamennou konstrukcí zejména v SV sektoru, mohyla I byla hlinitá, jen na jihu do ní zasahovaly kameny pocházející z konstrukce sousední mohyly II (*obr. 13*). Situace ukazuje různorodost konstrukcí mohylových násypů, v nichž zřejmě hrál primární úlohu místní materiál získávaný z bezprostředního okolí mohyl a bezesporu také způsob jeho získávání: zda pocházel z povrchových hlinitých vrstev, či hlubších kamenitých z rozpadajícího se podloží. S tím také souvisí absence či přítomnost sníženin – příkopů po obvodu násypu.

S budováním mohyl úzce souvisí výskyt zuhelnatělých trámů či kmenů. Výraznější přítomnost zuhelnatělého dřeva byla zachycena v mohylách A, B a C z výzkumu J. Kudrnáče a v mohyle II zkoumané v roce 1989. V žádné z mohyl sice netvořily zcela zřetelnou konstrukci, u části mohyl (především A, C a patrně i mohyla II) lze ale jistě uvažovat o pozůstatcích pravoúhlých symbolických konstrukcí známých z řady jiných raně středověkých mohylových pohřebišť nejen v Čechách (*Lutovský v tomto svazku*). V mohyle A byly 8 cm nad úroveň okolního terénu dva výrazné rovnoběžné kmeny s drobnějšími kusy v jižní části násypu, ve středu mohyly a při SV obvodu (*obr. 5*). V mohyle B byly na úrovni okolního terénu dva kmeny křížící se v tupém úhlu v SV sektoru blíže okraji násypu (*obr. 6*). V mohyle II byly tři rovnoběžné trámy zachyceny na úrovni podloží ve 3. a 4. vrstvě u jižního obvodu mohyly, kde jakoby doplňovaly kamennou konstrukci (*obr. 17 a 18*). Jiný charakter ukazují krátké úseky trámů/kmenů nalezené v mohyle C, kde pozůstatky trámů nalezené na obvodu ležely na úrovni okolního terénu, zatímco trámy ve středu byly nalezeny i vysoko v násypu (*obr. 9*). Očazené byly i kameny ležící u ohořelých dřev. Situace se zjevně liší od předchozích, krátké kusy trámů mohou naznačovat druhotné uložení – přenesení z místa ohně, a to ještě žhavých a zřejmě postupně zasypávaných hlínou. Kremace rozhodně probíhala mimo mohylu, otevřenou otázkou zůstává, zda byly do násypu přeneseny i části hranice, nebo zda došlo k zapálení této struktury na místě budované mohyly (k tomu i *Kudrnáč 1951*, 188; *Turek 1967*, 25). Nebyl preferován žádný druh dřeva, používány byly kmeny místních stromů, jedle, borovice a dubu; výjimku tvoří jen mohyla A s výlučným zastoupením dubu.

Všechny zkoumané mohyly obsahovaly žárové pohřby. U mohyly XXII uvádí autor spálené kosti na JV svahu, méně i v SZ čtvrtině a také v obsahu nádoby na jihu mohyly. Určit místo, ze kterého pocházejí spálené kosti, nebylo možné. Podle antropologické analýzy patří jednomu dospělému jedinci (*Rejchová 2022*). V mohyle A bylo malé množství spálených kostí (podle autora výzkumu celkem dvě hrsti), které byly rozptýleny v uhlíkaté vrstvě na úrovni trámů v SV čtvrtině mohyly. Podle rozboru patří kosti pravděpodobně jedné dospělé osobě. V mohyle B se kremační pozůstatky nacházely ve všech úrovních, a to jak jednotlivě, tak v malých shlucích, zpravidla doprovázené uhlíky nebo zlomky keramiky (*obr. 6*). Mezi kostmi byly také na dvou místech identifikovány nedokonale spálené zvířecí kosti. U lidských kostí se nepodařilo spolehlivě určit, zda náleží jediné dospělé osobě (*Hanáková 1991*). Stejná byla situace také v mohylách C a D. Ani zde se nepodařilo jednoznačně určit, zda spálené pozůstatky náleží jedné dospělé osobě. V mohyle D byly na třech místech identifikovány i nespálené zlomky zvířecích kostí.

Také v námi zkoumané mohyle I se spálené lidské pozůstatky nacházely v celém tělese mohyly, ale nejvíce na jejím vrcholu hned pod humusovou vrstvou a také v prvních dvou vrstvách v sedle mezi oběma mohylami. Několikrát se kosti objevily i ve shluku uhlíků. Uhlíky byly roztroušeny rovněž v celém tělese mohyly, ale spíše ve shlucích a netvořily souvislé úseky, jež by šlo interpretovat jako trámky či kmeny. Teprve při odebírání vrstvy nade dnem mohyly se objevila v jejím středu souvislejší vrstva uhlíků s přepálenými střepy. Podobná situace byla rovněž v sousedící mohyle II, kde se nacházely spálené kosti, uhlíky a střepy v celém tělese, ale bylo možné vysledovat rovněž určité koncentrace. Spálené kosti, kterých bylo poměrně málo, byly nalézány především na vrcholu těsně pod povrchem

násypu. Stržením vrcholu byla část pohřbu zřejmě zničena. Naproti tomu se uhliky objevovaly zejména v hloubce 40 cm a níže. Z mohyly I pochází nejbohatší soubor spálených kostí, ale ani v tomto případě se nepodařilo spolehlivě rozhodnout, zda kosti pocházejí z jednoho dospělého člověka. Ještě neurčitější je výsledek rozboru vzorků z mohyly II, kde nebylo možné pro neurčitelnost kostí udělat žádné závěry. Chudé nálezy kremačních pozůstatků z mohyl III a IV přinesly jen poznatek, že pocházejí z dospělé osoby (*Hanáková 1991*).

Výsledky antropologického rozboru ve všech případech ukazují, že pod mohylami byly pohřbeny dospělé osoby. Bohužel se ani v jednom případě nepodařilo prokázat, že by spálené kosti mohly pocházet z více jedinců. S určitostí se do násypů mohyl dostala jen malá část kremačních pozůstatků, ať již budeme uvažovat, že zde byl pod každou mohylou pohřbený jen jeden člověk, nebo více. Prokazuje to, že k vlastní kremaci došlo na jiném místě a do mohyl byla uložena jen část spálených ostatků, snad i se zbytky pohřební hranice. Očázené kameny v blízkosti trámů pozorované v mohyle C naznačují, že do mohyly byly ukládány ještě žhavé zbytky pohřební hranice. Rozptýl spálených kostí často nalézáných společně s uhliky a keramickými zlomky svádí k interpretaci, že k nasypávání mohyly byla brána hlína z různých míst, z nichž jedním byla ještě žhavá pohřební hranice. Zvláště to platí pro izolované kusy spálených dřev, jak ukazuje nálezová situace v mohyle C, kde byly menší kusy zuhelnatělých dřev umístěny i vysoko v násypu.

Různorodost konstrukcí mohylových násypů potvrdil jak výzkum J. Kudrnáče, tak výzkum H. Svobodové. Strídavým přinášáním materiálu z různých míst a postupným vršením mohyly tak mohly zcela přirozeně vznikat shluky spálených kostí, uhlíků a keramiky v převážně sterilní výplni. Zároveň by to mohlo vysvětlovat odlišnosti v konstrukcích násypů, dokonce i v rámci jedné mohyly. Příkladem mohou být mohyly I a II, kde mohyla I je převážně hlinitá, zatímco mohyla II má kamenitou konstrukci. V rámci mohyly II pak byla zvláště nápadná souvislá kamenná konstrukce v SV sektoru, na kterou mohly být použity kameny přinesené od severovýchodu, z hrany svahu, kde přirozeně vystupovaly na povrch.

Zlomky keramiky byly v mohylách A–D zkoumaných v letech 1949 a 1950 v podstatě nalézány hlavně v malých skupinách společně s uhliky a popelem, případě i jednotlivě v celém násypu mohyly na různých úrovních. V případě mohyly A v její východní polovině, v případě mohyl B, C a D po celé mohyle, u mohyly D je uvedeno, že některé byly nalezeny hned pod humusem na povrchu mohyly (*Kudrnáč 1951*, 185–188). Podobný obraz přinesl také odkryv námi zkoumaných mohyl III a IV, kde jen můžeme doplnit, že větší výskyt keramiky byl zaznamenán blíže obvodu mohyly. V případě mohyly XXII je uváděno místo jižně od jejího obvodu, kde byly u vztyčeného kamene nalezeny zlomky pocházející z jedné nádoby, označované L. Bittnerem jako popelnice, a další dva větší střepy. O místech nálezů dalších zlomků se autor výzkumu nezmiňuje.

Zcela odlišný obraz poskytl výzkum dvojité mohyly I a II. Kromě toho, že se jednotlivé zlomky i jejich malé skupiny nalézaly také v celém násypu, byla zjištěna výrazná koncentrace většinou menších střepů v pásu na úpatí obou mohyl, a to zejména na úrovni 2. a 3. vrstvy, tj. v hloubce 20–30 cm. U mohyly I byly střepy navíc roztroušeny po celém JV svahu násypu. Laboratorním zpracováním se z jednotlivě zakreslovaných a očíslovaných zlomků podařilo slepit osm celých profilů nádob a torza dalších sedmi nádob. Vyznačením v plánu se zřetelně ukázaly koncentrace, případně rozptýl zlomků patřících konkrétním nádobám (*obr. 13*). Na plánu jsou patrné koncentrace, které se převážně nacházely po obvodu násypu zpravidla na úrovni původního terénu, tak jak byly jednotlivé vrstvy („slupky“) násypu odebírány. Významným poznatkem je zjištění, že zlomky alespoň tří nádob, z nichž dvě bylo možné rekonstruovat, byly získány z obou mohyl z prostoru sedla mezi oběma násypy. V případě mohyly I se jednu nádobu se stopami přepálení podařilo sestavit také z popelovité vrstvy s uhliky a spálenými kostmi ze středu mohyly na úrovni původního terénu (*obr. 13:2*). Celkový počet nádob, jejichž zlomky byly do mohyly uloženy, odhadujeme na 30 kusů.

Nálezovou situaci můžeme s určitou mírou nejistoty interpretovat tak, že jednotlivé nádoby původně stály – nebo byly úmyslně rozbity – na obvodu již navršené mohyly. Z velikosti a stavu zlomků lze soudit, že delší dobu ležely na úrovni tehdejšího terénu, jak naznačuje jejich poškození a fragmentarizace.

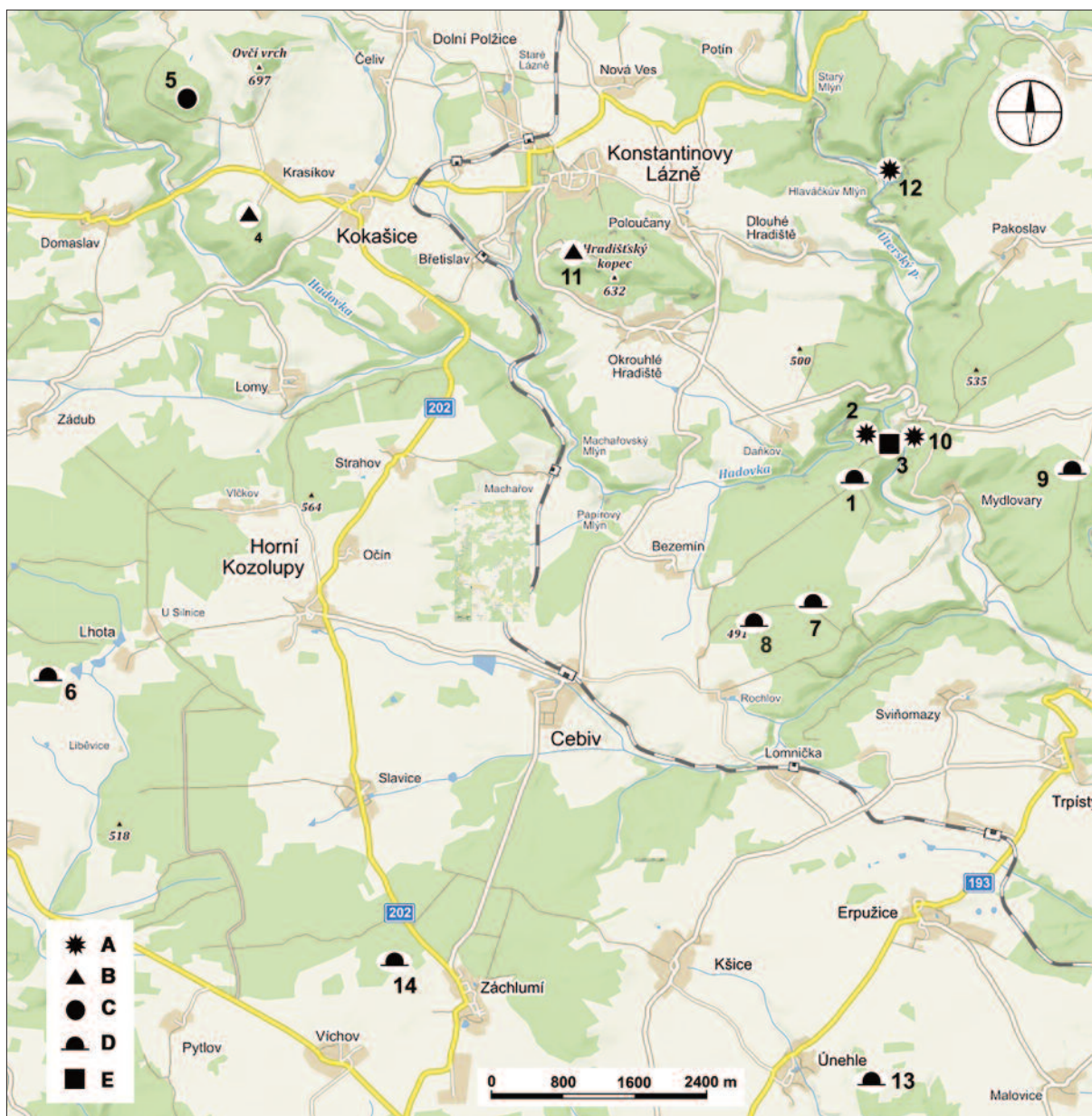
Složitě je určit vzájemný vztah mezi oběma mohylami. Společný profil, řezy A–S a navazující řez S–B neukazují na žádný chronologický vztah. Určitý náznak řešení přináší půdorysný plán obou mohyl (obr. 13), na kterém je v místě sedla mezi násypy, kde je veden řez A–F, vidět určitá hranice. Jižně od ní je souvislá vrstva kamenné konstrukce, zatímco severně jsou kameny spíše jen rozházené a v severní polovině mohyly zcela chybí. Můžeme tak předpokládat, že jako první vznikla mohyla II, zřejmě v nevelkém odstupu pak začala stavba mohyly I s tím, že malá část obvodu mohyly II byla odebrána, do středu budoucí mohyly I byla na úrovni podloží vhozena část kremačních pozůstatků s částmi přepálené nádoby a poté byla navržena stejným způsobem jako v případě mohyly II i mohyla I. Tuto interpretaci podporuje také rozložení fragmentů mísovité nádoby (obr. 13:7; 29:1). Její zlomky byly nalezeny v JV sektoru mohyly I a SV sektoru mohyly II od 2. do 6. vrstvy, což může mít dvě vysvětlení. Buď byly obě mohyly postaveny současně, nebo násyp jedné byl porušen při stavbě druhé. V tomto případě se vzhledem k většímu prostorovému rozptýlení v JV sektoru mohyly I kloníme spíše k druhé možnosti. Svědčí pro to i skutečnost, že po navržení obou mohyl byly jako milodary přidány nádoby na východní a západní svah sedla obou násypů. Na severní okraj SV čtvrtiny mohyly I pak byla postavena jiná nádoba, jak ukazují její početné drobné fragmenty (obr. 13:3; 27:7). Výše uvedenou hypotézu může podporovat i velikost obou mohyl. Je pravděpodobnější přistavovat menší mohylu k větší, než opačně. Je logičtější uvažovat o přistavbě k významnější pohřbené osobě, než že by významnější osoba byla pohřbena (přidána) k méně významné. To by snad bylo možné jen v případě blízkého příbuzenského vztahu, kdy by první zemřela např. žena a po ní muž.

Stavba mohyly v období raného středověku pravděpodobně neměla pevná pravidla, která se dosud tak neúspěšně snažíme hledat. Pohřební rituály mohly být spojeny především s vlastní kremací mrtvého. Nálezová situace mohyl I a II ale patrně ukazuje i na rituály prováděné až po navržení mohyl, kdy byly zemřelým přinášeny další obětiny, snad v nádobách nalezených ve střepech po obvodu obou násypů.

Dataci vzniku mohyl a určení časového rozsahu pohřbívání můžeme opřít pouze o nálezy keramiky. Vzhledem k prokázanému zároveň pohřbívání se nám charakter keramiky jeví jako poměrně mladý. Shodně to ukazuje keramika ze všech zkoumaných mohyl. Obecně je charakter keramiky středohradištní a lze souhlasit s datací J. Kudrnáče, který ji řadí do 9. století (*Kudrnáč 1951*, 188). Můžeme poukázat na několik archaičtějších prvků z mohyly XXII, především na zlomek se svislými hřebenovými vpichy (obr. 4:7), z mohyly I na menší mísovitou nádobu s hrubě rytou klikatkovou vlnicí (obr. 27:1), z mohyly II na zlomky výdutě s hrubě rytou hřebenovou vlnicí (obr. 28:9) a také na dva fragmenty z mohyly III (obr. 34:3,4), které by snad bylo možné zařadit již na konec 8. století.

Naopak z mladších prvků jich můžeme jmenovat daleko více (bez rozlišení mohyl): zlomky zdobené jednoduchými vlnicemi (obr. 4:4; 7:18,28; 8:1,6; 12:7; 27:2; 28:7,10,14,15; 29:1,6; 34:6), zlomky zdobené jen svazkem vodorovných rýh (obr. 27:8; 29:5), část výdutě zdobené proplétanými plynulými vlnicemi (obr. 28:3), torzo zdobené plastickou lištou s hřebenovými vpichy (obr. 29:4) či složitěji profilované okraje nádob (obr. 27:5,7; 28:4; 29:9,10), které bychom tak mohli zařadit již na počátek 10. století. Tyto starší a mladší prvky se kromě mohyly III, která je ovšem determinována velmi malým počtem nálezů, vyskytují společně ve většině mohyl. Na základě rozboru keramiky lze konstatovat, že mohyly vznikly ve středohradištním období, někdy v průběhu 9. století s převahou v jeho 2. polovině, s možným přesahem do počátku 10. století.

Z keramického souboru se tvarem i výzdobou vymyká částečně rekonstruovaná lahvovitá nádoba (obr. 28:11) s horizontálními vývalky a pásy hustě kladených srpečkových kolků, patrně otisků zvířecích zubů (k tomu *Meduna 2015*, 328), kterou lze bezpochyby zařadit k tzv. zabrušanskému typu, keramickému okruhu rozšířenému především v severozápadních Čechách a v přilehlých částech Saska v 10. století (vymezení a četné analogie *Váňa 1961*; k tématu podrobněji i *Rusó 1991*, zvl. 10–12; *Meduna 2015*). Nádobu lze přiřadit k variantě Ie podle členění Z. Váni (*Váňa 1956*, 112–113), pro kterou je charakteristický ostrý lom v polovině těla a výzdoba, tvořená typickým kolkovým ornamentem a hlubokými vodorovnými rýhami, pokrývající celou horní část výdutě. Ačkoli tedy převážná část keramiky z bezemínských mohyl může snad ukazovat spíše na příbuznost s jižními Čechami (*Turek 1962*, 133–134), lahvovitá nádoba z mohyly II má jednoznačný vztah k severozápadním Čechám.

Obr. 35. Raně středověké nálezy v okolí bezemínského mohylníku: 1 – Bezemín, poloha „Pohřebiště“; 2 – Bezemín, poloha „Švédské šance“ či „Brandl“; 3 – Bezemín, mincovní depot; 4 – Kokašice, hrad Krasíkov (Švam-berk); 5 – Kokašice, „Milkovské čihadlo“; 6 – Lhota u Černošína; 7 – Lomnička, „Horské domky“, mohylník S4; 8 – Lomnička, „Horské domky“, mohylník S2; 9 – Mydlovary, „U Křelovic“; 10 – Okrouhlé Hradiště (dříve Pakoslav), Šipín; 11 – Okrouhlé Hradiště, „Hradištský kopec“; 12 – Ostrov u Bezdržic; 13 – Únehle, „Vraní vrch“; 14 – Vichov, „U Osiky“. Vysvětlivky: A – hradiště; B – výšinné sídliště; C – ojedinělý nález; D – mohylové pohřebiště; E – depot. Zhotovil M. Metlička.

Soubor milodarů doplňují nálezy dvou nožů. První byl nalezen hned pod humusem 1,8 m jihovýchodně od okraje mohyly D (obr. 10; 11:8) a druhý rovněž hned pod drnem na SV úpatí mohyly III (obr. 30; 34:8). V prvním případě nelze vyloučit, že spíše než o milodaru jde o ztracený předmět při pozdější návštěvě pohřebiště, případně jeho ztráta může souviset s jinými profánními aktivitami. Ve druhém případě je uložení nože jako milodaru pravděpodobné, protože v jeho okolí se vyskytují i nálezy keramiky. Z mohyly B pochází výjimečný nález kamenného brouska z jemnozrnného pískovce s hlubokými zářezy, který snad sloužil k broušení či rovnání ostří nožů nebo seker (obr. 15:8). Mizivé zastoupení nekeramických milodarů, nepoužitelných navíc k přesnější dataci, odpovídá situaci běžné na ostatních raně středověkých mohylnících.

O souvislosti mohylového pohřebiště s blízkým raně středověkým hradištěm v poloze „Švédské šance“ nemůže být pochyb. Dokládá to keramika získaná jednak z výzkumu J. Kudrnáče v roce 1950 prováděného v souvislosti s výzkumem mohyl (*Kudrnáč 1951*, 188–190), ale i další nálezy pocházející z pozdějších záchranných akcí (srov. *Metlička 2008*, 57–59, tab. 1–3).

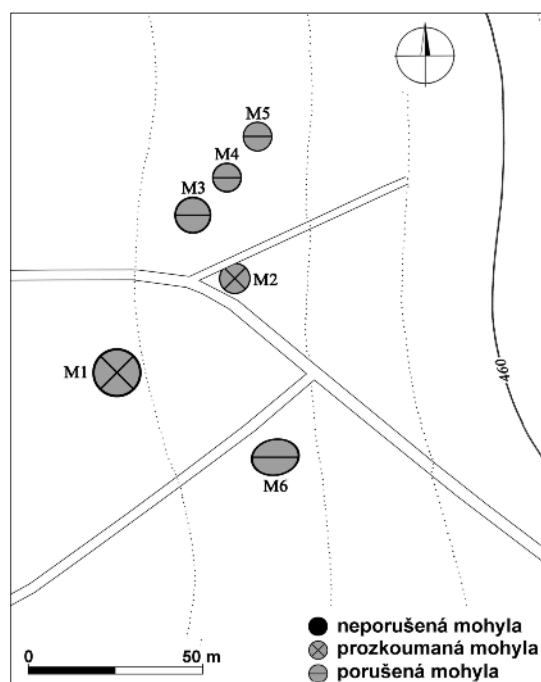
Bezemínské hradiště a pohřebiště není jedinou raně středověkou lokalitou v prezentované oblasti (*obr. 35*). Zatím nejstarší osídlení bylo zjištěno na jiném hradišti v povodí Úterského potoka, na ostrožně nad Hlaváčkovým mlýnem na katastrálním území Ostrova u Bezdužic (*obr. 35:12*), které leží jen 2,8 km severně. Kromě pravěkého osídlení zde byly nalezena i starohradištní keramika (*Baštová 1986*, 15–16). Hned v sousedství bezemínského hradiště, na protější straně údolí Úterského potoka se na místě dnešní osady Šípín (dnes k. ú. Okrouhlé Hradiště, dříve Pakoslav), rozkládalo další hradiště (*obr. 35:10*), kde je vedle nálezů z pozdní doby bronzové výrazně zastoupen i raný středověk (*Baštová 1984*, 498–504; *Metlička 2008*, 140–142). V nevelké vzdálenosti od sebe tak zde máme tři opevněné raně středověké lokality, které podle nálezů vykazují chronologický vývoj. Nejstarší je hradiště u Ostrova u Bezdužic se starohradištní keramikou, následuje hradiště u Bezemína ze střední doby hradištní a nejmladším se ukazuje být hradiště v místě osady Šípín s výrazným mladohradištním osídlením.

Poměrně staré se podle výzkumu z roku 2006 a především podle následných sběrů ukazuje raně středověké osídlení na výrazném kopci s hradem Krasíkovem (Švamberk) na katastru Kokašic (okr. Tachov), který je od bezemínského hradiště vzdálený 7,1 km směrem k SZZ (*obr. 35:4*). Nálezy prokázaly osídlení v 9. a 10. století (*Metlička – Orna – Zelenka 2008*, 154), nepublikované nálezy ze sběrů naznačují i možné starší osídlení. Nečetné fragmenty středohradištní keramiky byly nalezeny také při záchranném výzkumu V. Šaldové na západním konci Hradištského vrchu nad Okrouhlým Hradištěm (vzdálenost 3,5 km SZZ; *obr. 35:11*), který je dnes zničen kamenolomem (*Šaldová 1967*, 22, *obr. 14:14*; *táž 1981*, 101, Taf. R:7), a jednu celou hradištní nádobu našel L. Bittner v roce 1935 na Milkovském čihadle u Kokašic (dříve Vogelherd) vzdáleném 8,5 km rovněž směrem k SZZ (*obr. 35:5*). Nádobu, která je dnes uložena v Národním muzeu, byla nalezena 110 m jihozápadně od vrcholu (*Lerch 1936*, 140, 142).

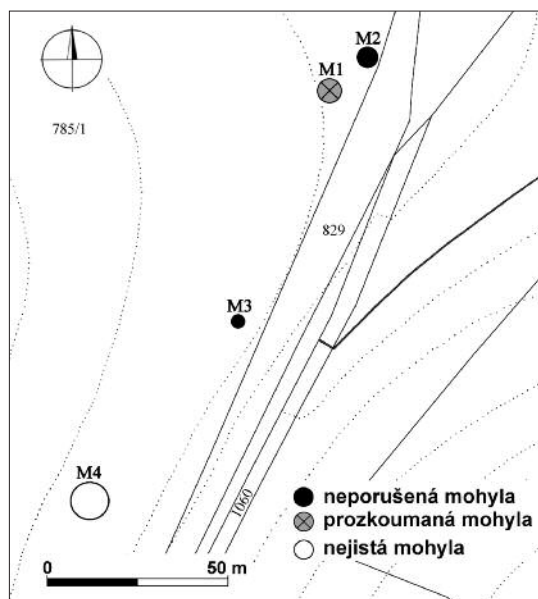
Z pohřebních komponent se v blízkosti bezemínského mohylníku nachází další mohylová pohřebiště, která vzhledem a tvarem ukazují na raně středověký původ. L. Bittner v roce 1935 (*Turek 1962*, 131–133) a J. Kudrnáč v roce 1951 (*Kudrnáč 1952b*) prozkoumali po jedné mohyle na mohylníku v lese u Dolního lhotského rybníka jihozápadně od Lhoty u Černošina, který je vzdálený 9,2 km JZZ a je nejzápadněji ležící raně středověkou lokalitou mikroregionu (*obr. 35:6*). Obě mohyly byly žárové a vykazují i další shody s bezemínskými mohylami (*Kudrnáč 1952b*, 490; *Turek 1962*, 133). Při novém zaměření mohylníku v roce 2007 bylo zdokumentováno 15 mohyl, z nichž 4–5 mělo pravoúhlý půdorys.

Díky leteckému laserovému snímkování se jižně od bezemínského hradiště podařilo identifikovat další mohylová pohřebiště (*Sokol – Kasl 2016*), která byla v následujících letech zaměřena. Ze čtyř nově objevených mohylníků pochází s velkou pravděpodobností z raného středověku skupina šesti výrazných mohyl v poloze Horské domky na katastru Lomničky (okr. Tachov), označených jako skupina S4 (*Sokol – Kasl 2016*, 145), která leží 1,5 km jižně od bezemínského mohylníku (*obr. 35:7; 36*). V záhrabu spárkaté zvěře na vrcholu mohyly 5 byla nalezena spálená kost (*Metlička – Menšík 2020*, 134), podobně jako tomu bylo u zkoumaných mohyl I a II u Bezemína.

Zbývající mohylová pohřebiště jsou za raně středověká považována jen na základě vizuální podobnosti. Z nově objevených mohylníků by mohly z ra-

Obr. 36. Lomničky, poloha Horské domky. Patrně raně středověké mohylové pohřebiště.

Obr. 37. Mydlovary, poloha U Křelovic. Patrně raně středověké mohylové pohřebiště. Obr. 36 a 37 kreslila L. Ornová.

ského mohylníku 2,2 km východně (obr. 35:9; obr. 37). Velikost a tvar prvních tří mohyl ukazují na možný původ v raném středověku (Bašťová 1986, 14).

V zájmovém území se doposud nepodařilo objevit žádné raně středověké rovinné sídliště. Tři hradiště, tři výšinné polohy s nálezy hradištní keramiky, dvě zkoumaná raně středověká mohylová pohřebiště a dalších pět předpokládaných mohylníků vytváří z oblasti bohatě osídlenou a do jisté míry ohraničenou enklávu, o jejímž významu vypovídá také nedávno publikovaný hromadný nález 13 bavorských denárů ražených v první polovině 10. století, který byl objeven v roce 2016 pod východním srázem bezemínského hradiště v údolí Úterského potoka (Břicháček – Čechura 2021). Současný stav výzkumu raně středověkých mohylových pohřebišť v jihozápadních Čechách je shrnutý v nedávno publikovaném článku (Metlička – Menšík 2020).

ného středověku pocházejí některé mohyly ze skupiny S2 (rovněž poloha Horské domky na katastru Lomničky), vzdálené od posledně zmíněného pohřebiště 700 m západně a od bezemínského mohylníku 2 km jižně (obr. 35:8). Severní část mohylového pohřebiště pochází z doby halštatské (Břicháček – Metlička 2020, 34–43), zatímco mohyly v jižní části by mohly pocházet z doby hradištní. Mohyly jsou zde výraznější a uspořádané do řady. Na jižním okraji mikroregionu leží další dvě mohylová pohřebiště. Východně od Únehlí (okr. Tachov) v lese zvaném „Vraní vrch“ vzdáleném 7,1 km jižně (obr. 35:13) je skupina tří výrazných mohyl s náznakem čtvercového obvodu obklopených mělkým příkopem (Metlička – Menšík 2020, 134) a 7,8 km jihozápadně v lese v trati „U Osiky“ severozápadně od Víchova (okr. Tachov) jsou čtyři neporušené výrazné mohyly s málo zřetelným příkopem, z nichž tři tvoří řadu (obr. 35:14; Šaldová 1975, 211, tab. 61). Posledním mohylovým pohřebišťem se třemi malými a jednou větší nejistou mohylou je skupina mohyl v lese „U Křelovic“ na katastrálním území Mydlovar, vzdálená od bezemínského mohylníku 2,2 km východně (obr. 35:9; obr. 37).

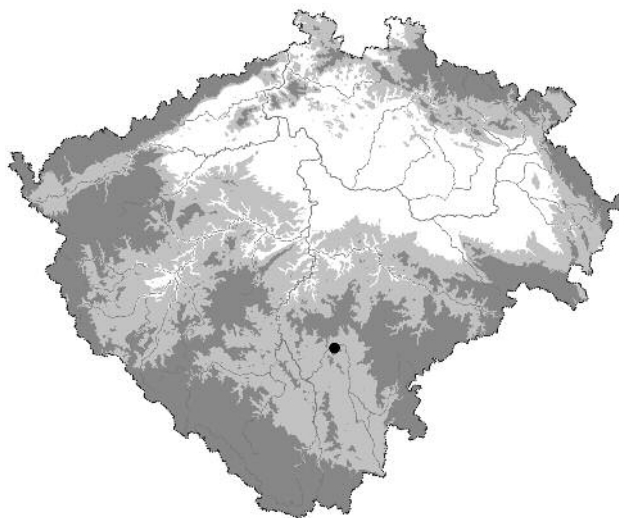

Mohylové pohřebiště v Dražičkách u Tábora a výsledky záchranného výzkumu z let 1976 a 1977

† Antonín Beneš – Michal Lutovský

1. Úvod

Záchranný archeologický výzkum, který v letech 1976 a 1977 provedl na mohylovém pohřebišti v Dražičkách, okr. Tábor (obr. 1a–c), Antonín Beneš z tehdejší plzeňské expozitury Archeologického ústavu ČSAV, navázal na jedné straně na bohaté tradice terénního zkoumání slovanských mohyl v Čechách (především *Turek 1946c; týž 1956; týž 1958*), na straně druhé aplikoval postupy tehdy nově navrhované a uplatňované na tomto druhu pramene polskou archeologií (*Zoll-Adamikowa 1976*), tedy prostorové zachycení všech artefaktů i ekofaktů v rámci mohylového násypu, pochopitelně v mezích soudobých technických možností. Výsledkem bylo velmi podrobné prozkoumání tří mohylových násypů narušených v době nepříliš vzdálené od výzkumu. Výsledky na svou dobu ojedinělého terénního výzkumu byly ovšem zveřejněny pouze předběžnou formou (*Beneš 1985a*), další publikace se již nedočkaly.¹ Časový odstup sice dnes nedovoluje zveřejnit výsledky Benešova výzkumu do všech podrobností, i tak považujeme publikaci získaného materiálu a poznatků za potřebnou a přínosnou. K dispozici byly půdorysné plány několika úrovní se zakreslením polohy nálezů, dále profily všech tří násypů a samozřejmě nálezy samotné,² byť ne všechny keramické zlomky se podařilo dohledat. V pozůstalosti A. Beneše bylo pak nalezeno i několik rozpracovaných verzí zpráv, přírodovědné posudky a část rukopisných poznámek z výzkumu. Pro předkládanou publikaci byla použita původní kresebná dokumentace jen s minimem úprav.

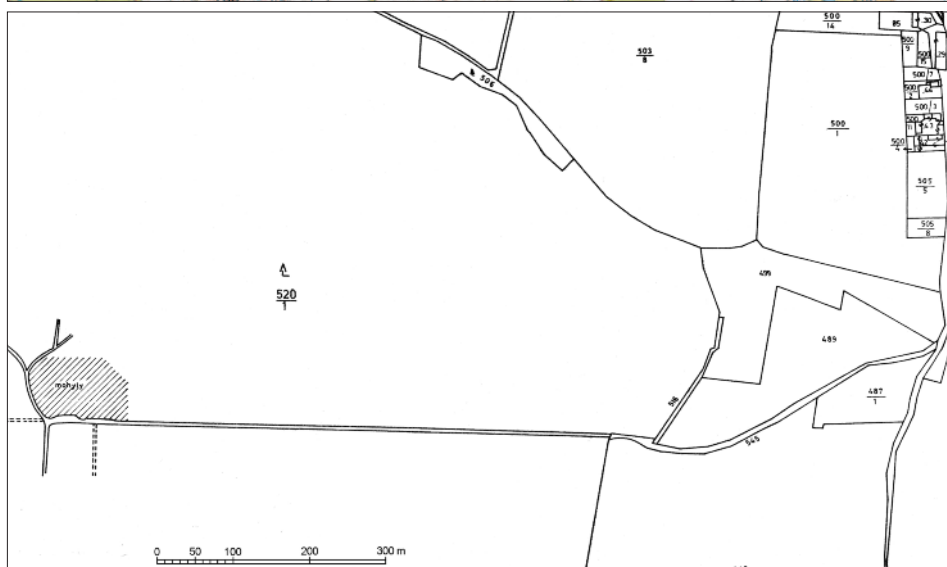
Obr. 1a. Dražičky, okr. Tábor. Poloha lokality na mapě Čech.

1 Nálezy z dražiččských mohyl s částí kresebné dokumentace a výsledků přírodovědných analýz předal Antonín Beneš Michalu Lutovskému, tehdy zaměstnanci Národního muzea, už v roce 1987. Bohužel už nedošlo k avizovanému předání další dokumentace, která by nějakým způsobem pomohla v bližší orientaci v kresebných plánech. Čekání na tuto dokumentaci a následně pak smrt A. Beneše vedly k odkladu publikace. Část inkriminované dokumentace se podařilo nalézt až v Benešově pozůstalosti. Za její poskytnutí náleží poděkování Ondřeji Chvojkoví a Milanu Metličkovi.

2 Původní přírůstková čísla Plzeňské expozitury Archeologického ústavu ČSAV byla P115/76 (mohyla 74), P79/77 (mohyla 9) a P80/77 (mohyla 16). Nálezy jsou od roku 1987 uloženy ve sbírce Oddělení pravěku a antického starověku Národního muzea pod inv. č. H1-200519–H1-200872.

Obr. 1b. Dražičky u Tábora. Poloha lokality na základní mapě (podklad ČÚZK).

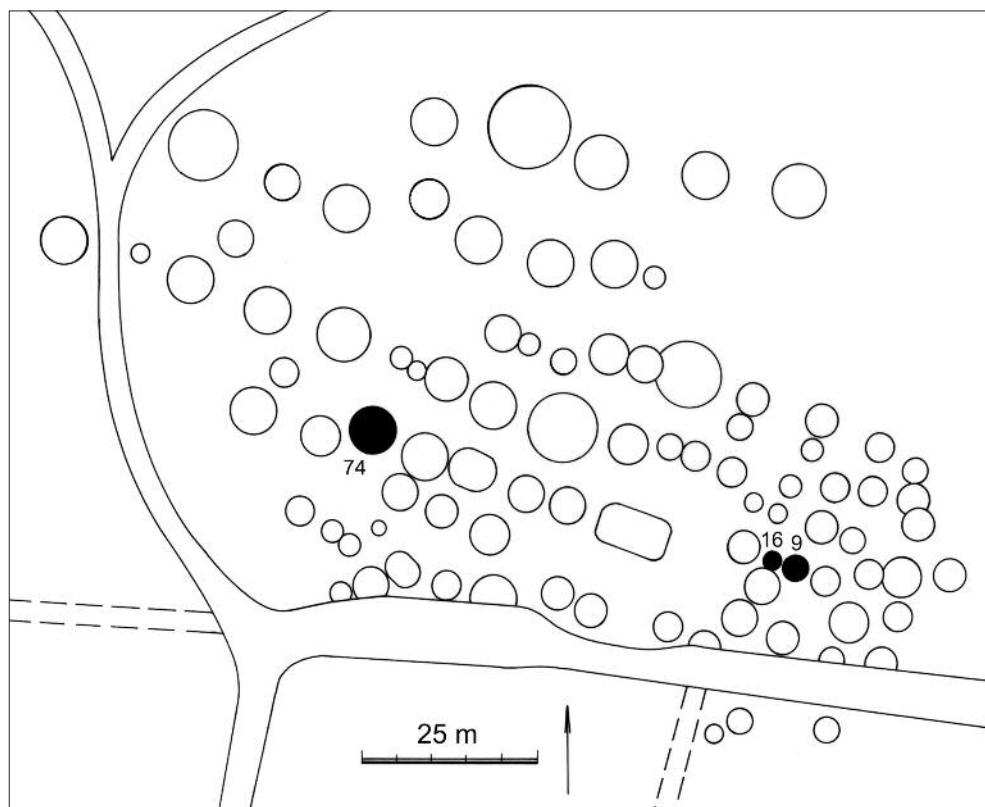
Obr. 1c. Dražičky u Tábora. Poloha lokality na katastrální mapě.

2. Mohylník v Dražičkách

Pohřebiště leží jihozápadně od obce Dražičky v poloze zvané V rybníčkách (případně Široká alej, U korové boudy, U mohyl...) na mírně k západu se sklánějící zalesněné plošině vymodelované údolím Lužnice a Příběnického potoka, v nadmořské výšce 478–485 m. Mohyly ve víceméně zřetelných řadách jsou poměrně výrazně koncentrovány na protáhlé ploše o velikosti zhruba 140 × 75 m, orientované přibližně ve směru ZSZ–VJV, tedy stejně jako jednotlivé řady mohyl (obr. 2). Rozdíl v počtu zachovalých mohyl, od archeologické registrace na počátku 20. století dodnes, není, respektive ještě do nedávné doby nebyl nijak zásadní. Zatímco J. L. Pič uvádí asi 100 mohyl (Pič 1909, 26), při geodetickém zaměření v roce 1976 jich bylo registrováno 91 (cf. Příloha 4), s tím, že chybějící mohyly evidentně zanikly při budování, případně rozšiřování a úpravách lesních cest zvláště na jižní straně pohřebiště.³ Výrazný zásah do lesního porostu v podobě odlesnění a následného hustého vysázení stromků na východní straně mohylníku měly za následek, že viditelných násypů ubylo, vzhledem k malým rozměrům násypů v této části pohřebiště mohou být (minimálně vizuální) ztráty trvalé. V roce 2010 bylo zřetelných

3 Na jedné straně je Pičův údaj „asi 100 mohyl hustě pohromadě“ jistě jen orientační, na straně druhé může být úbytek mohyl výraznější, neboť při evidenci v r. 1976 byly zaměřovány i velmi nejasné až sporné násypy.

Obr. 2. Dražičky, okr. Tábor. Plán mohylníku s vyznačenými mohylami zkoumanými A. Benešem v letech 1976 (mohyla 74) a 1977 (mohyly 9 a 16).

mohyl zachováno 78 (*Mensík – Křišťuf – Chvojka 2010, 34–37*). I v současné době patří nekropole k početně nejrozsáhlejším raně středověkým mohylníkům u nás, a to i přesto, že do celkového počtu mohyl je zahrnut i blíže neznámý počet pravěkých násypů. Mohyly jsou uspořádány do 8 až 10 řad ZSZ–VJV orientace, pravidelnost rozmístění – alespoň podle geodetického plánu – se netýkala východní části s menšími mohylami. Nasypání některých mohyl blízko sebe se časem odrazilo v částečném propojení násypů (*obr. 3*), nikoli ovšem v míře, jež by bránila identifikaci jednotlivých mohyl.

Mohyly dosahují průměru cca od 3 do 11 metrů, v převážné většině se průměr pohybuje mezi 4 a 6 metry. Značně rozrůzněná je výška mohyl, od 20 cm po 1,7 m, s převahou násypů o výšce kolem 40 až 80 cm.⁴ Výrazné rozdíly mezi násypy ovlivnil nejen způsob raně středověkého pohřbu, tedy i na jiných pohřebištích pozorovatelné postupné nasypávání menších mohyl, ale stejně tak skutečnost, že jde o polykulturní mohylník s počátky v době halštatské až časně laténské.

Obr. 3. Dražičky, okr. Tábor. Mohyly umístěné v řadách, propojené do téměř souvislých útvarů. Foto M. Lutovský.

4 Rozměry mohyl obsahuje jak původní zaměření M. Šimany a J. Morávky z let 1976 a 1977 (viz Příloha 4), tak novější publikace (*Mensík – Křišťuf – Chvojka 2010, 34–37*), kde byly ovšem mohyly očíslovány nově, bohužel bez propojení s plánem ze 70. let.

Mohylové pohřebiště vešlo do archeologické literatury poměrně záhy a v průběhu první poloviny 20. století se stalo cílem několika menších i větších výkopových akcí, bohužel víceméně nedokumentovaných, počínaje výkopy J. L. Piče na počátku století, přes tábořské archeology J. Švehlu v roce 1912 a 1921, F. Kroupu v roce 1939 a J. Vacku roku 1940, až po L. Hájka z pražského Archeologického ústavu v roce 1956 (k uvedeným starším akcím *Turek 1958*, 11–12; podrobně i *Mensík 2013b*; shrnutí *Michálek 2017*, 87–91). Většinou není ani zřejmé, kterých konkrétních mohyl a někdy ani které části pohřebiště se výkopy týkaly. Podle ne zcela jasných indicií lze snad všechny tyto akce klást do severní poloviny pohřebiště, Vackův výzkum do jeho severovýchodní části (viz též *obr. 24* v Příloze 4). Tehdejší dokumentace výzkumu raně středověkých mohyl spočívala maximálně v několikavětém odstavci zmiňujícím obvykle střepy s vlnicemi a spálené kůstky.⁵ S jistými výhradami lze uvažovat o 12 až 13 takto „prozkoumaných“ násypech. Rozkopávány byly jak výlučně pravěké mohyly (k nim naposledy *Michálek 2017*, 87–91), pravěké (?) mohyly s dodatečnými raně středověkými pohřby (např. *Turek 1958*, 12) i výlučně násypy raně středověké (minimálně patrně jedna z „Hájkových“ mohyl). Lze předpokládat, že pravěké mohyly se koncentrovaly spíše v severní, případně severozápadní části, s větší jistotou to patrně lze tvrdit o velkých násypech v nejsevernější řadě. Absence konkrétních údajů i podstatnější dokumentace v případě těchto starších akcí je třeba litovat především proto, že právě dražičská nekropole mohla poskytnout poměrně zásadní informace o navázání raně středověkého mohylového pohřbívání na mohylové pohřbívání pravěké, kterýžto jev může snad přispět i k objasnění počátků raně středověkých mohyl. Pozoruhodný je kupříkladu údaj o třech dodatečných raně středověkých žárových pohřbech do mohyly VI, z nichž dva měly být v jamkách a jeden údajně v kamenném obložení (*Turek 1958*, 12). Část raně středověké keramiky z těchto výkopů uložená v muzeu v Táboře publikoval R. Turek (*1958*, tab. XII:5–9). Chronologicky významný nálezy, bohužel ze zcela nedokumentovaného ani přesněji nelokalizovatelného výkopu, pochází z některého ze zničených násypů při samém jihovýchodním okraji pohřebiště. Jde celkem o šest bronzových esovitých záušnic malého průměru z kostrového, nejspíše dětského hrobu.⁶

Mohylové pohřebiště v Dražičkách patřilo v 70. letech minulého století k nejméně narušeným mohylníkům ve smyslu recentních zásahů, kdy větší či menší vkopy byly registrovány na většině (!) zdejších násypů.⁷ A právě čerstvé poškození dvou mohyl vedlo k záchrannému výzkumu v letech 1976 a 1977. V rámci něho byl navíc v roce 1976 mohylník geodeticky zaměřen a mohylám byla přiřazena čísla, došlo i k pokusu identifikovat alespoň některé z dříve zkoumaných mohyl; Benešův výzkum se pak týkal mohyl 9, 16 a 74 (podrobně viz níže). Zvláště mohyla 74 byla ovšem poničena poměrně zásadním způsobem a péče, jaká byla věnována jejímu „záchrannému“ výzkumu, nepřinesla proto zcela adekvátní výsledky.

3. Archeologický výzkum v letech 1976 a 1977

3.1. Mohyla 74 (výzkum 1976)

Mohyla o mírně oválném půdorysu 6,8 × 6 m a výšce 70–90 cm (střed mohyly byl poškozen) ležící v západní části pohřebiště byla před výzkumem narušena hned dvakrát. První výkop o nepravidelné šířce 60–110 cm zasahoval od jihu zhruba doprostřed násypu a při hloubce asi 110 cm se zahluhoval až pod úroveň okolního terénu. Během dvou dnů (!), které uplynuly mezi zjištěním tohoto poškození a výběrem mohyly k výzkumu na jedné straně a zahájením výzkumu na straně druhé, protáhl neznámý

5 Rozdílný přístup k pravěkým a raně středověkým mohylám dokládá i vzácně dochovaný plán jedné z pravěkých mohyl zkoumaných v roce 1939 (*Mensík 2013b*, 18, obr. 8).

6 Mohyly prokopali na konci šedesátých let členové vlastivědného kroužku ze základní školy z nedalekých Malšic. Měla být odkryta část dětské kostry a záušnice (*Anonym 1969*; *Beneš 1985*, 118), předané poté do muzea v Táboře (př. č. 653/69). Viz též Příloha 1.

7 Rabování mohyl v Dražičkách neustalo ani poté. Ještě v roce 2015 byl zaregistrován výrazný vkop do jedné z mohyl, plošně sice omezený, zasahující ovšem skrz celý násyp až do podloží.

pachatel výkop přes téměř celou šíři mohyly. Autor výzkumu zvolil postup v podobě zkoumání poškozenější západní části a vypracování profilu vykrádacího vkopu a následné prozkoumání zbytku násypu (*obr. 4*). Pomocí drobného nářadí byly snímány slabé mechanické vrstvy při respektování sedmi vrstev patrných na profilu, k nimž také byly všechny nálezy přiřazovány. Odebíraný násyp byl kresebně dokumentován ve třech plošných úrovních, přičemž do plánů těchto úrovní byly zaneseny veškeré zlomky keramiky, spálených kostí, uhlíky i ojedinělé hrušky vypálené hlíny. Jde o dokumentaci velmi podrobnou, snad jen detailnější slovní komentář autora výzkumu chybí. Opírat se můžeme především o dochovanou plánovou dokumentaci, o stručnou zprávu o výzkumu dodanou do Archeologického ústavu (čj. 834/76) a z ní vycházející nepříliš rozsáhlou předběžnou publikaci (*Beneš 1985a*, 116–118). Na rozdíl od menších a stratigraficky jednodušších mohyl 9 a 16 zkoumaných v následujícím roce by pro objasnění bezesporu komplikované nálezové situace mohyly 74 obsáhlejší slovní popis pomohl.

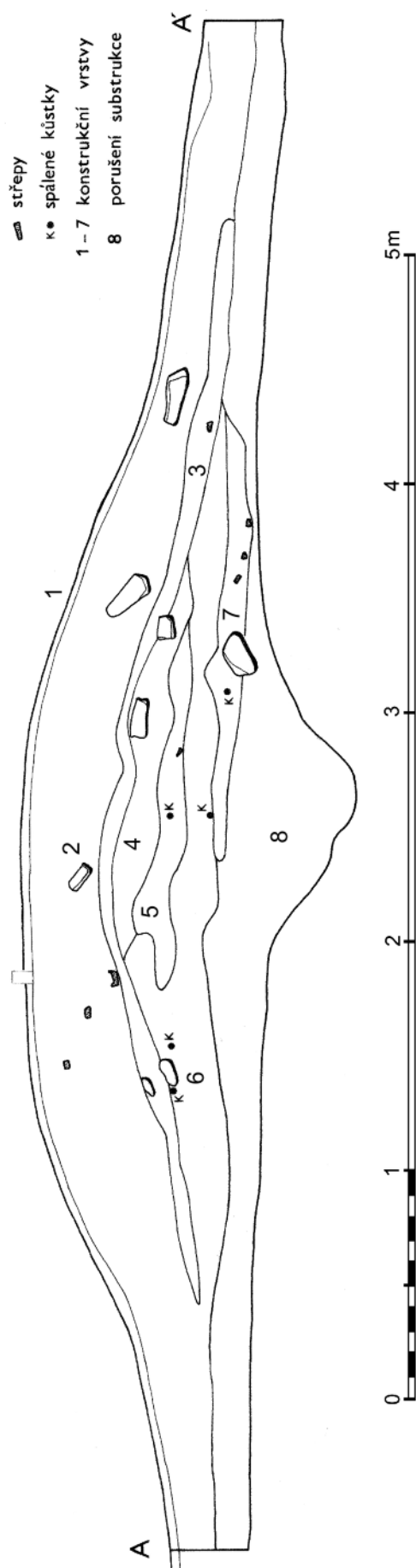
Obr. 4. Dražičky, okr. Tábor. Mohyla 74, částečně zachycený profil v době výzkumu. Foto A. Beneš 1976.

Mohyla sestávala ze tří hlavních, stratigraficky odlišitelných částí: svrchního násypu, kompaktnějšího spodního násypu a z jámy pod mohylou (*obr. 5–8*).⁸

Pod tenkou povrchovou vrstvou lesního humusu (vrstva 1) se nacházela světle okrová hlinitopísčité vrstva (vrstva 2) s řídko se vyskytujícími kamínky, která v okrajových partiích nasedala přímo na podloží. Od spodního tělesa ji oddělovala vrstva obdobného složení, tmavšího odstínu téže barvy se šterkovými zrny, tvrdě ulehlá (vrstva 3). První keramické zlomky se objevily už v povrchové vrstvě 1 a ze souvrství 1–3 bylo registrováno 110 nálezových položek, převážně jednotlivých střepů, víceméně pravidelně rozmístěných po celém plášti, na devíti místech se vyskytly ojedinělé spálené kůstky a několik drobných hrudek mazanice. Nesouvislá řádka kamenů v severozápadní části nemohla mít konstrukční význam, jinak byly nalezeny jen jednotlivé kameny blíže středového porušení, které tu dosahovalo maximálních rozměrů 4,2 × 1,1 m. Obsah vrstev 1–3 v ploše zachycuje plán na *obr. 6*.

Tzv. spodní těleso sestávalo rovněž ze tří vrstev – šedé hlinité s rozplavenými uhlíky (vrstva 4), šedohnědé písčité s uhlíky (vrstva 5) a světlé hlinitopísčité bez uhlíků (vrstva 6). V úrovni vrstvy 4 byla jižně od středového porušení zachycena část plochy se žárovým pohřbem o max. rozměrech cca 160 × 220 cm, do které byly zahloubeny dvě mělké oválné jamky. Jamka A, narušená středovým vkopem, byla zahloubená asi 10 cm do světlého násypu (cca 60–70 cm pod vrcholem), její maximální rozměr na hraně vkopu byl 60 cm. Tmavší uhlíkatá výplň obsahovala i spálené kůstky. Stejně hluboká jamka B dosahovala velikosti cca 60 × 40 cm, vyplněná byla sypkou šedohnědou výplní charakteru páté vrstvy. Na východě „ohraničovala“ plochu s pohřbem řádka řídko rozmístěných kamenů, větší kon-

8 Jedním z problémů, s nimiž se bylo při zpracování výzkumu třeba vyrovnat, je otázka orientace dochované plánové dokumentace na světové strany. U půdorysných plánů orientace chyběla, publikovaný profil mohyly 74 (*Beneš 1985a*, 117, ris. 1; zde *obr. 5*) je označen jako západovýchodní. Na základě určitých indicií (popis některých vnitřních struktur, především ale směřování rabovacího vkopu zhruba od severu k jihu, tedy logicky kolmo k řadám vzájemně těsně sousedících mohyl) je ale zřejmé, že plány jsou orientovány severem vlevo a profil mohyly je tudíž severojižní. Je ovšem třeba počítat i s jistou neupřesněnou odchylkou, na zde publikovaných plánech proto nebyl sever dodatečně vyznačen.

Obr. 5. Dražičky, okr. Tábor. Mohyla 74, severojižní profil.

centrace menších kamenů se nalézala na severozápadní straně. Za jihovýchodním obvodem plochy se mezi kameny nacházely větší části rekonstruovatelné nádoby (nádobka I, obr. 9:1). Kromě četných keramických zlomků rozptýlených na úrovni pohřbu a spálených kůstek byly nalezeny i rozštípané (?) kosti zvířecí. Obsah vrstev 4–6 (celkem 78 náleзовých položek), včetně plochy s pohřbem, zachycuje plán na obr. 7.

Pod úrovní vrstvy 6 byla zachycena mělká, mísovitá, protáhle oválná zahloubenina o rozměrech 390 × 130 cm, asymetricky umístěná od středu násypu k jihovýchodu, na profilu označená jako vrstva 7. Šedočerná kyprá výplň obsahovala větší množství keramických zlomků, i v celých shlucích, přeslen ve zlomcích a olámané kolečko ze středové části dna (polotovár přeslenu?), nespálené zvířecí kosti a malé množství spálených kůstek. Tato mělká jáma se zahlubovala cca 10–15 cm do písčitého, rezavě hnědého podloží se zvětralými kameny. Blíže viz obr. 8.

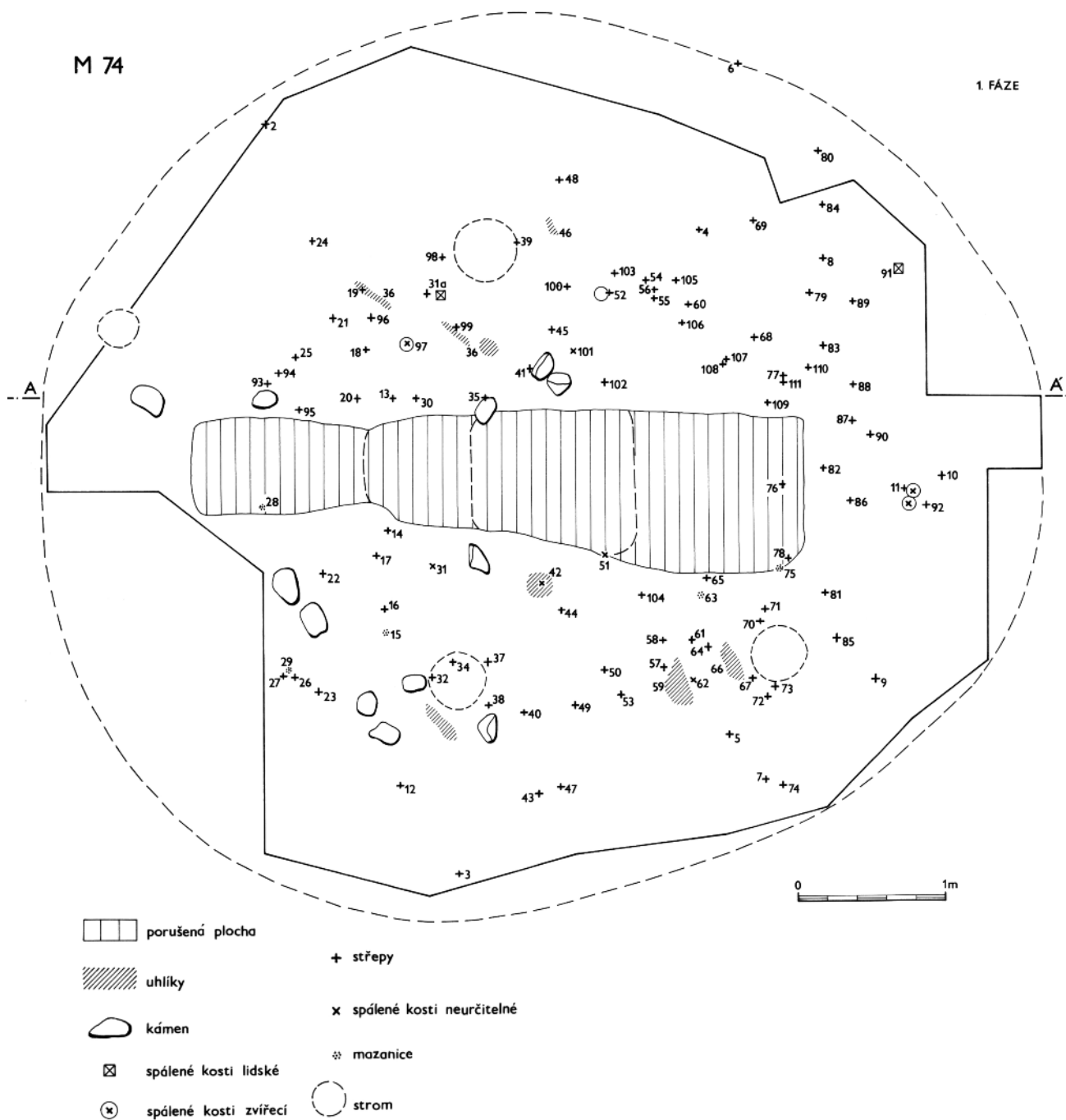
Celkově mohyla obsahovala zhruba necelou polovinu krychlového metru kamene (o max. rozměrech 50 × 35 cm), převažovaly oblé navětralé valouny nacházené v podloží.

Obsah mohyly 74

Umístění položek č. 2–211 obsahují plány jednotlivých fází odkryvu (obr. 6–8), položku č. 1 tvoří soubor střepey získaných z výhozu po vykrádacím vkopu.

Ze získaných fragmentů se podařilo slepit dvě téměř kompletní nádoby (I a II), z nichž jednu (II) se v 80. letech při předávání nálezů do Národního muzea nepodařilo nalézt; ostatní fragmenty představují většinou ojedinělé nescelitelné zlomky, případně jen nevelká torza nádob. U tzv. atypických zlomků nelze pochopitelně vyloučit další vzájemné souvislosti. Celkem bylo zachyceno asi 360 fragmentů keramiky (ve většině drobných atypických zlomků, tj. fragmentů bez charakteristických morfologických a výzdobných prvků, jisté ovšem z většiny náležející k nádobám, z nichž pocházejí zlomky s výzdobou). Lidské i zvířecí kosti, často jen po jednom či dvou zlomcích, byly zaznamenány na 45 místech (antropologické i osteologické určení viz též Přílohy 1 a 2), uhlíky na 14 místech (určení uhlíků viz též Příloha 3).

Nádobka I – hrncovitá, nepravidelně formovaná nádoba s obloukovitě vyhnutým ústím se zaobleným okrajem, rovné dno, barva povrchu hnědá až hnědošedá, výzdoba sestává ze tří vodorovných pásů kolmých až mírně šikmo kladených čtyř až pětinasobných hřebenových vpichů, rozložených od podhrdlí po max. výduť, horní dva pásy vpichů na sebe navazují. Průměr ústí 115–120 mm, průměr dna

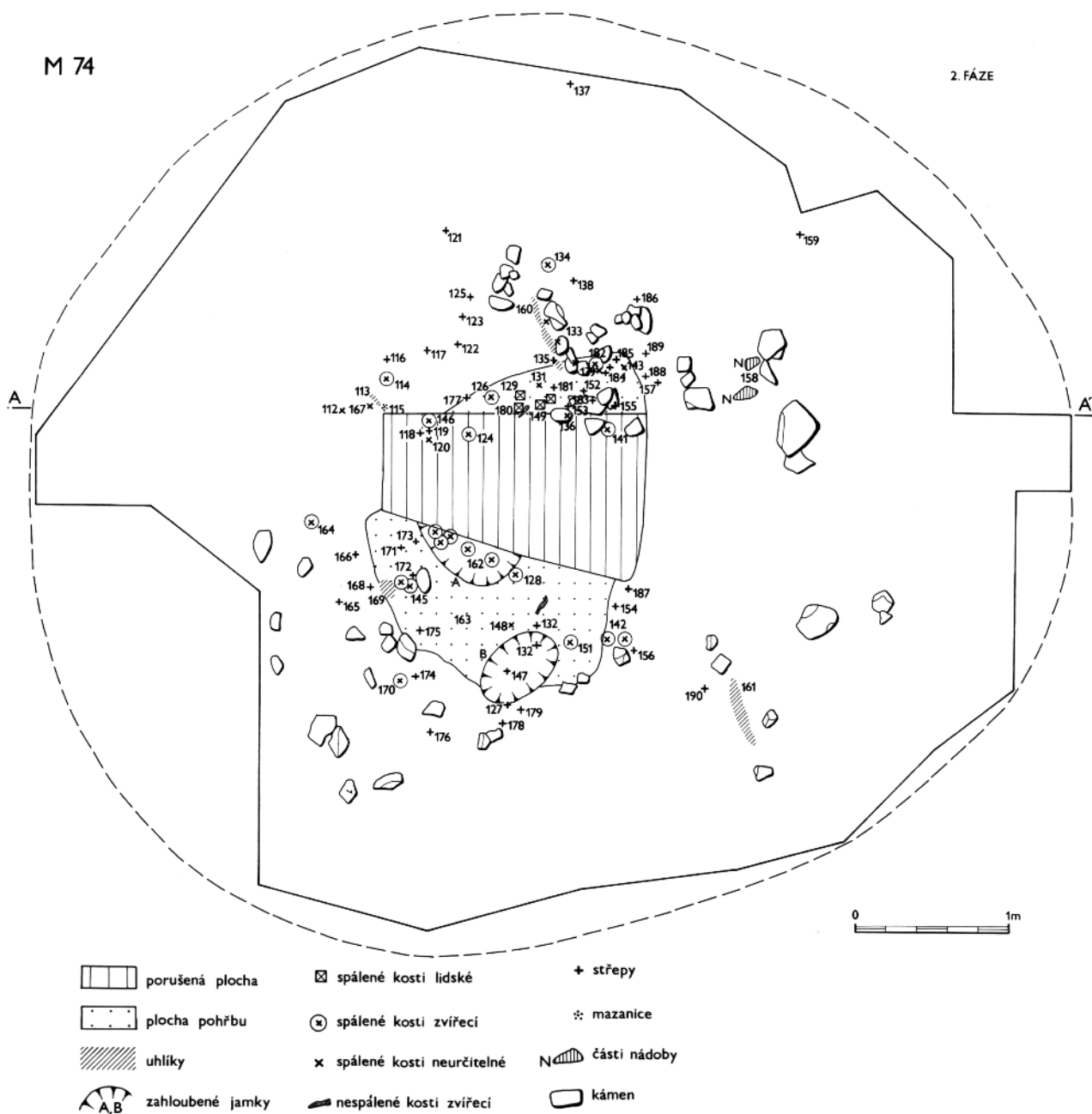
Obr. 6. Dražičky, okr. Tábor. Mohyla 74, 1. fáze výzkumu a obsah vrstev 1–3.

85–90 mm, výška 132–138 mm. Doplněno z cca z jedné čtvrtiny, slepeno z 25 fragmentů nalezených na 10 místech násypu (vr. 2: č. 30, 67, 79, 80, vr. 3: č. 108, 111, vr. 5: č. 158 /větší fragmenty/, vr. 7: č. 191, 206, 209). *Obr. 9:1a,b.*

Nádoba II (autorem výzkumu do NM nepředaná, ztráta?, popis pouze na podkladě kresby) – hrncovitá nádoba s obloukovitě vyhnutým ústím a zaobleným okrajem, výzdoba sestává ze čtyř vodorovných pásů čtyř (až pěti?)násobných vlnic, rozložených od podhrdlí, zvýrazněného dvěma liniemi, až pod maximální výduň. Průměr okraje 120 mm, rekonstruovaná výška (dno se nedochovalo) 143 mm, předpokládaný průměr dna cca 92 mm. Nedochovala se v kompletnosti, torzo slepeno z blíže neznámého počtu fragmentů nalezených na třech místech násypu (vr. 2: č. 80, 87, vr. 7: č. 191) + ve výhozu po vkopu (č. 1). *Obr. 9:2.*

Sběr z výhozu po vykrádacím vkopu:

1 – ker. (3 zl. oblouk. vyhnut. ústí se zaobl. okrajem, 2 zl. ode dna, 6 zl. zdob. vlnicemi a hřeben. pásy, 33 zl. atypických /výběr *obr. 10:1–4*/), kosti (lidské, spálené, 3 zl. mozkovny, 3 drobné zl. kompakty).

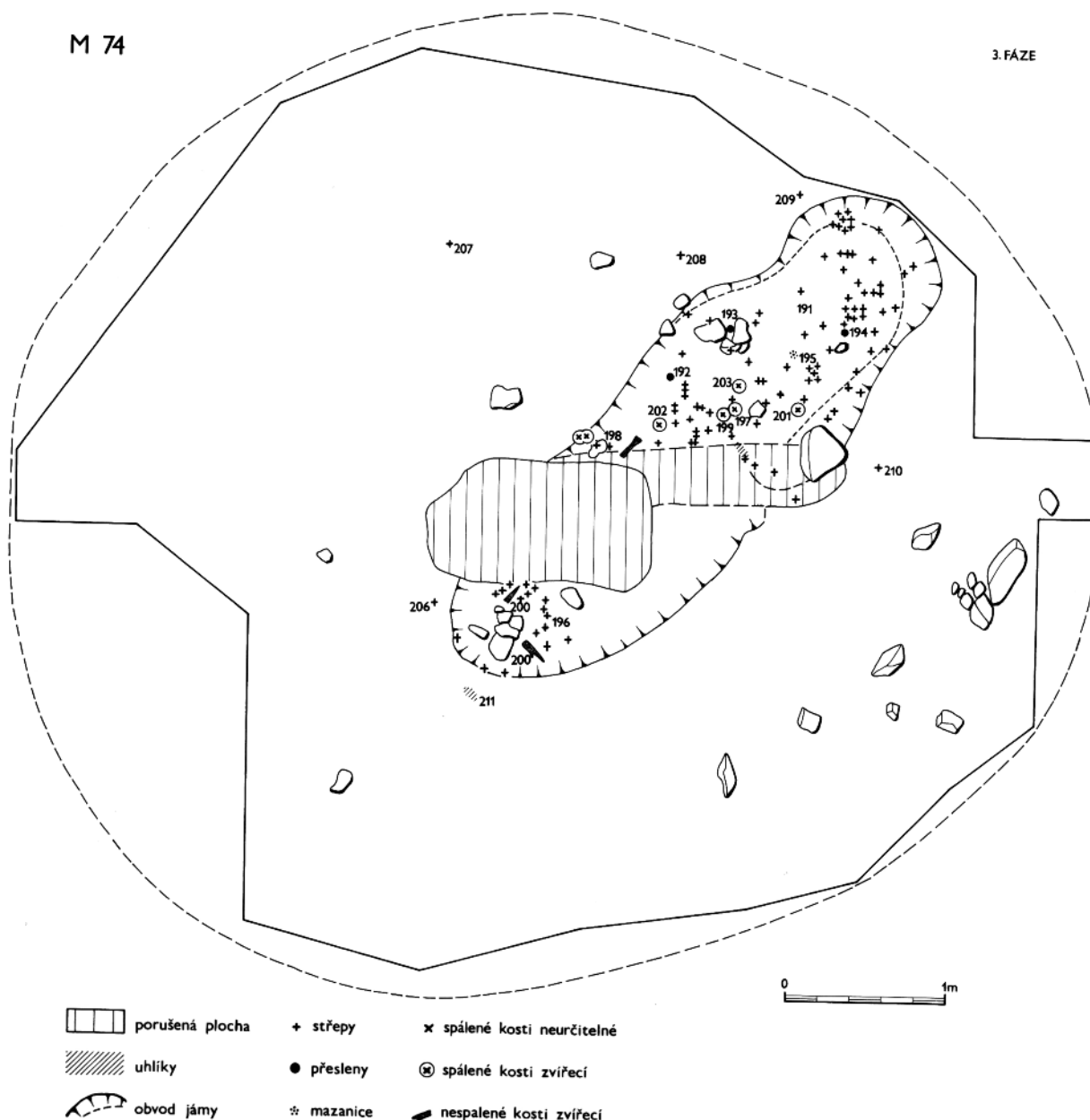
Obr. 7. Dražičky, okr. Tábor. Mohyla 74, 2. fáze výzkumu a obsah vrstev 4–6.

Vrstva 1:

2 – ker. (atyp. zl.); **3** – ker. (zl. stěny zdobené vlnicemi, obr. 10:5); **4** – ker. (atyp. zl.); **5** – ker. (zl. podhrdlí, vlnice, obr. 10:6); **6** – ker. (atyp. zl.); **7** – ker. (zl. stěny s vodorovnými rýhami, obr. 10:7); **8** – ker. (atyp. zl.); **9** – ker. (zl. ode dna, slepeno s dvěma střezy z č. 196, obr. 10:9); **10** – ker. (2 atyp. zl.). **11** – ker. (zl. stěny s otřelou vlnicí, slepeno se střepe z č. 196), 2 drobné zl. zvířecích kostí.

Vrstva 2:

12 – ker. (zl. stěny s vlnicemi, obr. 10:8, zl. ode dna); **13** – ker. (atyp. zl.); **14** – ker. (atyp. zl.); **15** – ker. (2 atyp. zl.); **16** – ker. (zl. oblouk. vyhnut. ústí se zaobl. okrajem, obr. 10:10, z téže nádoby jako zl. č. 110); **17** – ker. (atyp. zl.); **18** – ker. (zl. stěny s otřelými rýhami); **19** – ker. (zl. stěny s několika vodorov. silně otřelými žlábkami); **20** – ker. (atyp. zl.); **21** – ker. (atyp. zl.); **22** – ker. (zl. stěny s malou částí vlnice); **23** – ker. (atyp. zl.); **24** – ker. (zl. výrazně vyhnut. ústí se zaobl. okrajem, obr. 10:11); **25** – ker. (zl. ode dna); **26** – ker. (atyp. zl.). **27** – ker. (atyp. zl.). **28** – maz. (3 drobné hrudky); **29** – maz. (drobná hrudka); **30** – ker. (zl. z nádoby I, zl. stěny s částí protaž. hřeben. vpichu, obr. 10:12); **31** – ker. (2 atyp. zl.), kůstky (spálené, lidské, 2 zl. mozkovny, 1 zl. dlouhé kosti); **32** – ker. (zlomek ze-

Obr. 8. Dražičky, okr. Tábor. Mohyla 74, 3. fáze výzkumu a obsah vrstvy 7.

síleného okraje se silnou příměsí grafitu – pravěk?; *obr. 10:13*); **33** – uhlíky (5 ks, jedle); **34** – ker. (2 atyp. zl.); **35** – ker. (atyp. zl.). **36** – uhlíky (20 ks, recentní?, smrk); **37** – ker. (zl. ode dna, atyp. zl.); **38** – ker. (atyp. zl.). **39** – ker. (atyp. zl.); **40** – maz. (hrudka přepálené hlíny); **41** – ker. (atyp. zl.); **42** – uhlíky (4 ks, javor), kůstka (neurčitelná); **43** – ker. (zl. dna s částí vhloubeného kruhového otisku, *obr. 10:14*, zl. stěny s dvěma křížicemi se vlnicemi, *obr. 10:15*); **44** – ker. (2 atyp. zl.); **45** – ker. (atyp. zl.); **46** – uhlíky (25 ks, recentní?, jedle). **47** – ker. (atyp. zl.); **48** – ker. (zl. podhrdlí s vícenás. vlnicí, spleno ze 4 střepů: 1 – č. 48, 2 – č. 191, 1 – č. 210; *obr. 10:16*); **49** – ker. (2 zl. ode dna, spleno); **50** – ker. (zl. dna, *obr. 10:17*). **51** – kůstka (neurčitelná); **52** – ker. (zl. stěny s vícenás. vlnicí, *obr. 10:18*), kůstka (1 drobný zl., zvířecí); **53** – ker. (atyp. zl.); **54** – ker. (atyp. zl.); **55** – ker. (atyp. zl.); **56** – ker. (atyp. zl.); **57** – ker. (zl. stěny s dvěma pásy vstříčně kladených hřeben. vpichů a vícenásob. vlnicí, patrně z téže nádoby jako č. 86 a 191; viz *obr. 11:1*); **58** – ker. (atyp. zl.); **59** – uhlíky (2 ks, jedle, 16 ks, topol nebo vrba); **60** – ker. (zl. z nádoby I); **61** – ker. (atyp. zl.); **62** – kůstky (neurčitelné); **63** – maz. (6 drobných hrudek přepálené hlíny); **64** – ker. (zl. obloukovitě vyhnut. ústí se zaobl. okrajem, *obr. 10:19*); **65** – ker. (zl. stěny s dvěma vícenásob. vlnicemi, *obr. 10:20*); **66** – uhlíky (4 ks, bříza, 2 ks, lípa, 10 ks, jasan); **67** – ker. (1 zl. z nádoby I, 1 zl. obloukovitě vyhnutého ústí se zaobl. okrajem, splený se zl. z č. 191, *obr. 11:2*); **68** – ker. (atyp. zl.); **69** – ker. (2 atyp. zl.); **70** – ker. (2 zl. stěn s vodorovnými rýhami, *obr. 10:21*, 2 atyp. zl.); **71** – ker. (atyp. zl.); **72** – ker. (atyp. zl.); **73** – ker. (atyp. zl.); **74** – ker. (zl. stěny s ví-

cenásob. vlnicí, *obr. 10:22*); **75** – ker. (atyp. zl.); **76** – ker. (zl. stěny s dvěma pásy vstřícných hřeben, vpichů? silně omleté, *obr. 10:23*); **77** – ker. (atyp. zl.); **78** – ker. (atyp. zl.); **79** – ker. (zl. z nádob I a II); **80** – ker. (zl. z nádob I a II); **81** – ker. (atyp. zl.); **82** – ker. (zl. stěny s vodorovnými rýhami, *obr. 11:3*); **83** – ker. (atyp. zl.); **84** – ker. (2 atyp. zl.); **85** – ker. (3 atyp. zl.); **86** – ker. (horní část nádoby s částí podhrdlí, zdobeno dvěma pásy vstřícných kolků a tří vícenásob. vlnic, slepeno ze 6 střepů – 1 × č. 86, 5 × č. 191, *obr. 11:1*); **87** – ker. (zl. z nádoby II); **88** – ker. (zl. stěny s vícenásob. vlnicí, *obr. 11:4*). **89** – ker. (zl. obloukovitě vyhnutého ústí se zaobleným okrajem); **90** – ker. (zl. podhrdlí); **91** – kůstky (spálené, lidské, 3 zl. mozkovny); **92** – ker. (2 atyp. zl., zl. stěny s dvěma vícenásob. vlnicemi, slepený se střepem z č. 191, nekresl.).

Vrstva 3:

93 – ker. (atyp. zl.); **94** – ker. (atyp. zl.); **95** – ker. (atyp. zl.); **96** – ker. (atyp. zl.); **97** – kůstky (2 spálené zlomky neurčené zvířecí kosti); **98** – ker. (zl. podhrdlí s dvěma pásy vstřícně kladených hřeben. vpichů, patrně z téže nádoby jako č. 86 a 191; viz *obr. 11:1*); **99** – ker. (atyp. zl.); **100** – ker. (atyp. zl.); **101** – kůstka (neurčitelná); **102** – ker. (atyp. zl.); **103** – ker. (atyp. zl.); **104** – ker. (atyp. zl.); **105** – ker. (atyp. zl.); **106** – ker. (atyp. zl.); **107** – ker. (drobný zlomek zaobl. okraje); **108** – ker. (zl. z nádoby I); **109** – ker. (atyp. zl.); **110** – ker. (zl. obloukovitě vyhnutého ústí se zaobl. okrajem, *obr. 11:6*; z téže nádoby jako zl. č. 16). **111** – ker. (zl. z nádoby I, zlomek z podhrdlí s pásem hřeben, vpichů, scelitelný se střepem z č. 191, nekresl.).

Vrstva 4:

112 – kůstky (neurčitelné); **113** – uhlíky (12 ks, bříza); **114** – kůstka (zvířecí, 1 zl.); **115** – maz. (1 hrudka); **116** – ker. (atyp. zl.); **117** – ker. (atyp. zl.); **118** – kůstka (neurčitelná); **119** – ker. (atyp. zl.); **120** – kůstka (neurčitelná); **121** – ker. (atyp. zl.); **122** – ker. (zl. stěny s vícenásob. vlnicí, *obr. 11:5*); **123** – ker. (atyp. zl.); **124** – kůstka (spálená, zvířecí, 1 zl.); **125** – ker. (atyp. zl.); **126** – kůstky (2 spálené zl., neurčitelné); **127** – ker. (atyp. zl.); **128** – kůstky (2 zl. spálené, zvířecí?); **129** – kůstky (9 drobných zl. spálených lidských kůstek); **130** – ker. (atyp. zl., slepeno s atyp. zl. z č. 191); **131** – kůstky (neurčitel.); **132** – ker. (atyp. zl.); **133** – kůstky (neurčitel.); **134** – kůstky (zvířecí, větší zl. diafýzy); **135** – ker. (atyp. zl.); **136** – kůstky (neurčitel.); **137** – ker. (2 atyp. zl.); **138** – ker. (atyp. zl.); **139** – kůstky (neurčitel.); **140** – ker. (23 atyp. zl., patrně z jedné nádoby); **141** – kůstka (1 zl., spál., neurčit.); **142** – kůstky (4 drobné zl., neurčit., zvířecí?); **143** – kůstka (neurčitel.); **144** – uhlíky (3 ks, jedle, 22 ks, bříza).

Vrstva 5:

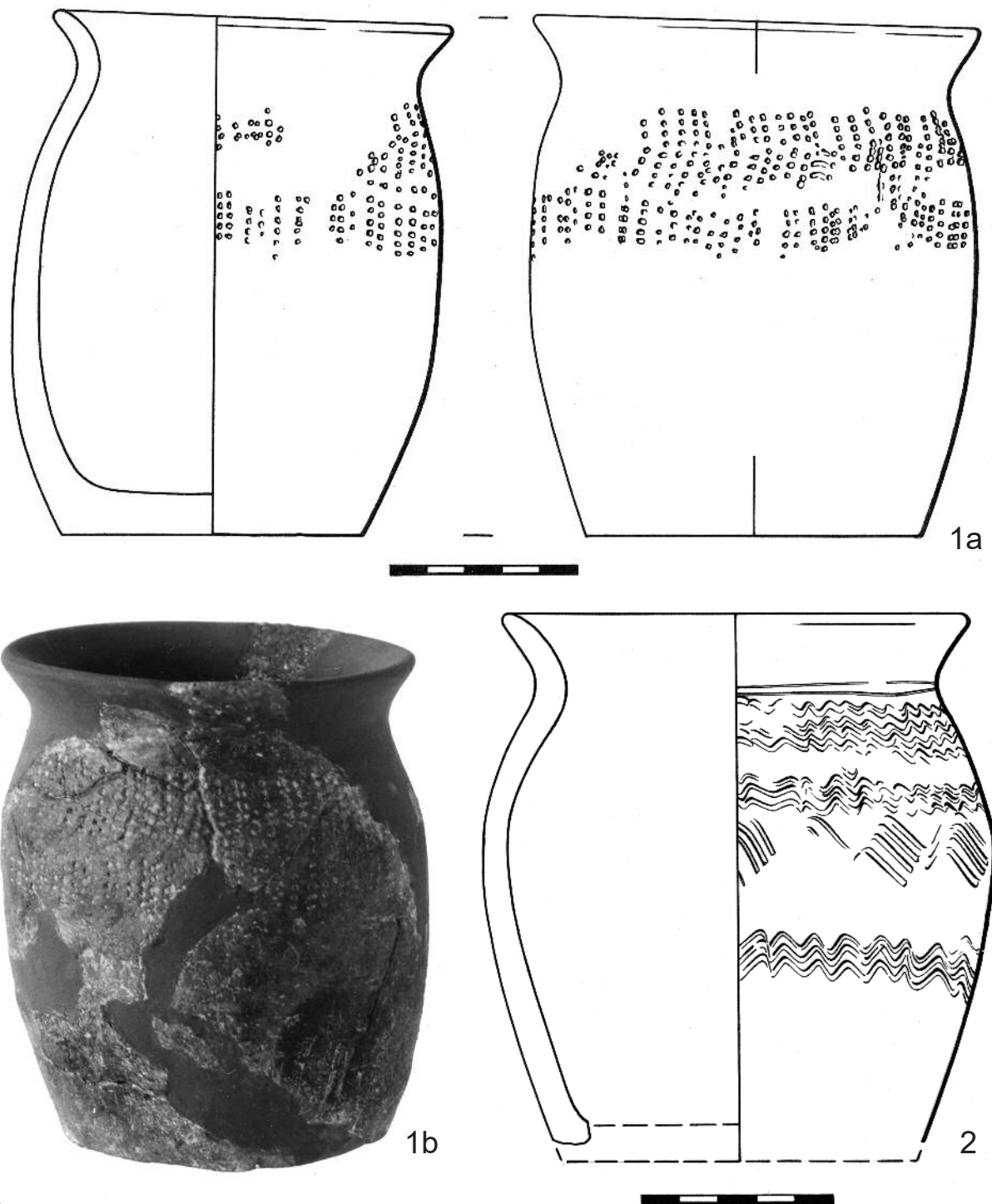
145 – kůstky (7 zl., spálených, neurčitel., zvířecí?); **146** – kůstka (1 zl. spálený, neurčitel., zvířecí?); **147** – ker. (atyp. zl.); **148** – kůstky (neurčitel.); **149** – kůstky (12 zl. kostní drti, 1 hrot kořene zubu, lidské); **150** – kůstka (nespál., zvířecí, zl. tibie, *Bos p. f. taurus*); **151** – kůstka (spálená, neurčit., zvířecí?); **152** – ker. (atyp. zl.); **153** – ker. (atyp. zl.); **154** – ker. (zl. stěny s vícenásob. vlnicí, *obr. 11:7*); **155** – ker. (atyp. zl.); **156** – ker. (atyp. zl.); **157** – ker. (atyp. zl.); **158** – ker. (zl. z nádoby I, 2 atyp. zl.); **159** – ker. (zl. oblouk. vyhnut. ústí s šikmo seřízn. okrajem, *obr. 11:8*); **160** – uhlíky (5 ks, bříza, 1 ks, borovice); **161** – uhlíky (15 ks, bříza, 4 ks, topol); **162** – kůstky (12 zl., spálených, neurčitel., zvířecí?); **163** – kůstky (14 zl. spálených neurčitel., 4 zl. spálené, zvířecí).

Vrstva 6:

164 – kost (nespál., zvířecí, *Bos p. f. taurus*); **165** – ker. (atyp. zl.); **166** – ker. (atyp. zl.); **167** – kůstka (neurčitel.); **168** – ker. (atyp. zl.); **169** – uhlíky (28 ks, bříza). **170** – kůstky (2 zl., zvířecí). **171** – ker. (zl. stěny s vícenásob. vlnicí, *obr. 11:9*); **172** – ker. (zl. ode dna); **173** – ker. (atyp. zl.); **174** – ker. (atyp. zl.); **175** – ker. (atyp. zl.); **176** – ker. (atyp. zl.); **177** – ker. (atyp. zl.); **178** – ker. (2 atyp. zl.); **179** – ker. (zl. ode dna, *obr. 11:10*); **180** – kost (nespál., zvířecí, *Bos p. f. taurus*); **181** – ker. (atyp. zl., slepeno s č. 186); **182** – kůstky (nespál., zvířecí, *Bos p. f. taurus*); **183** – ker. (atyp. zl.); **184** – ker. (atyp. zl.); **185** – ker. (atyp. zl.); **186** – ker. (atyp. zl., slepeno s č. 181); **187** – ker. (atyp. zl.); **188** – ker. (zl. podhrdlí s vororovnou rýhou); **189** – ker. (atyp. zl.); **190** – ker. (zl. podhrdlí).

Vrstva 7 – jáma:

191 – ker.: zl. z nádob I a II; zl. slepené s č. 48, 57, 67, 86, 92, 98, 111, 130, 196; část stěny s vícenásob. vlnicí (slepeno ze 6 zl. č. 191, *obr. 11:11*); část stěny s vícenásob. vlnicí (slepeno ze 5 zl. z vyházené hlíny z č. 1 a 1 zl. z č. 191, *obr. 11:12*); část stěny s vícenásob. vlnicí (slepeno ze 2 zl. č. 191, *obr. 12:1*); část stěny s vícenásob. vlnicí (slepeno ze 3 zl. č. 191, nekresl.); zl. oblouk. vyhnut. ústí s hrotitě zaobleným okrajem, na podhrdlí vícenásob. vlnice (slepeno z 1 zl. z vyházené hlíny č. 1 a 1 zl. z č. 191, *obr. 12:2*); zl. oblouk. vyhnut. ústí s šikmo seřízn. okrajem (*obr. 12:3*); zl. dna s otiskem dřevěné podložky (*obr. 12:4*); zl. ode dna (*obr. 12:5*); zl. ode dna; 1 zl. podhrdlí s vícenás. vlnicí (*obr. 12:6*); 15 zl. stěn s vícenásob. vlnicí (výběr *obr. 12:7–13*); 47 atyp. zl.; **192+193** – přeslen (slepeno ze dvou zlomků ze dvou míst, *obr. 12:14*); **194** – ker. (olámané kolečko ze středové části dna, *obr. 12:15*); **195** – maz. (1 hrudka); **196** – ker.: zl. slepené s č. 9, 11, 191; zlomky svrchní části nádoby (2 zl. z č. 191, 1 zl. z č. 196, obloukov. vyhnut. ústí se šikmo seříznutým okrajem, na mírně plasticky odsazeném podhrdlí pás trojitých obdélníkových kolků a nepravidelně rozmístěné kolky kruhové, řada totožných kruhových kolků je i na vnitřní straně ústí cca 1 cm

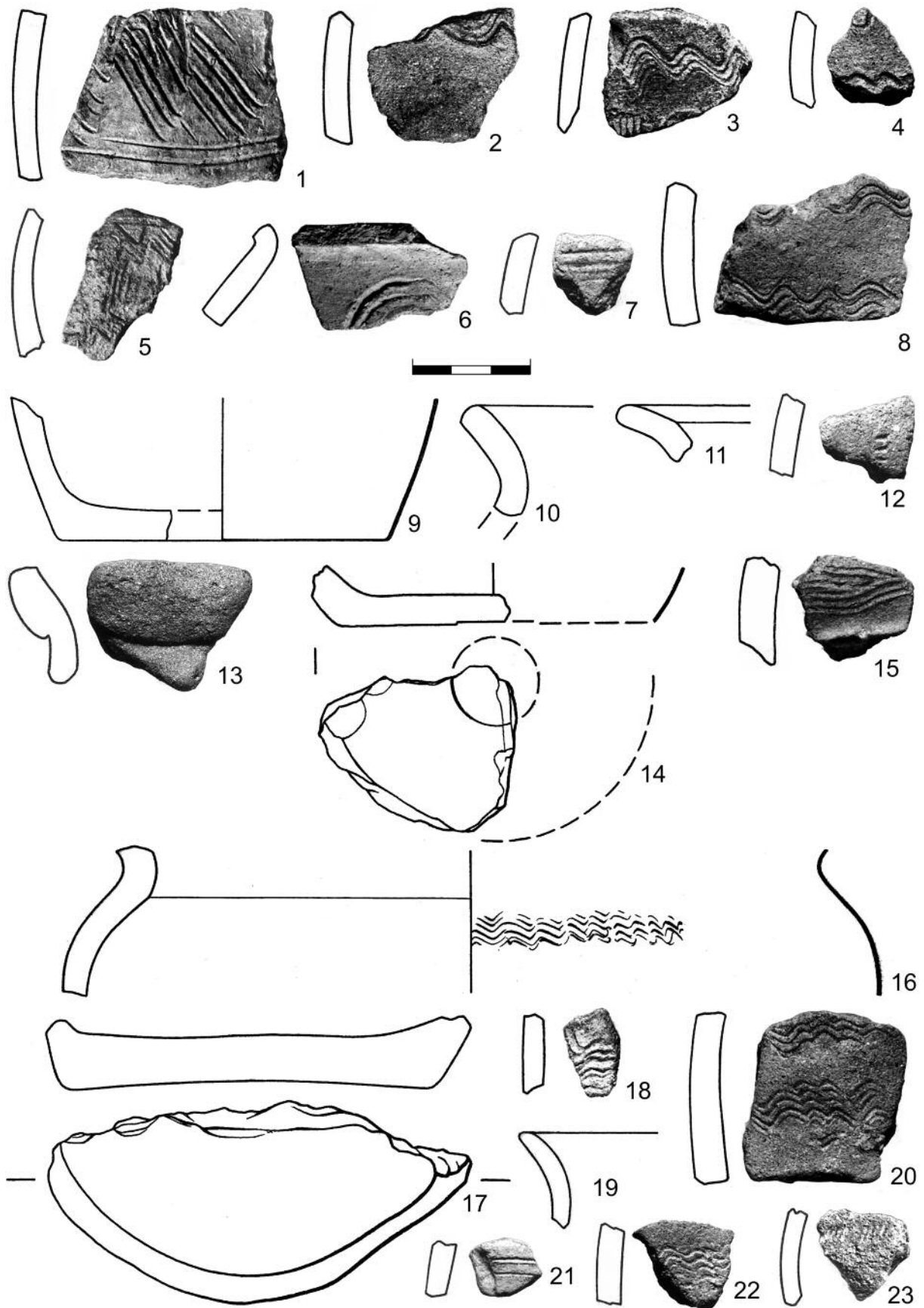

Obr. 9. Dražičky, okr. Tábor. Rekonstruované nádoby z mohyly 74 (1a,b – nádoba I, 2 – nádoba II).

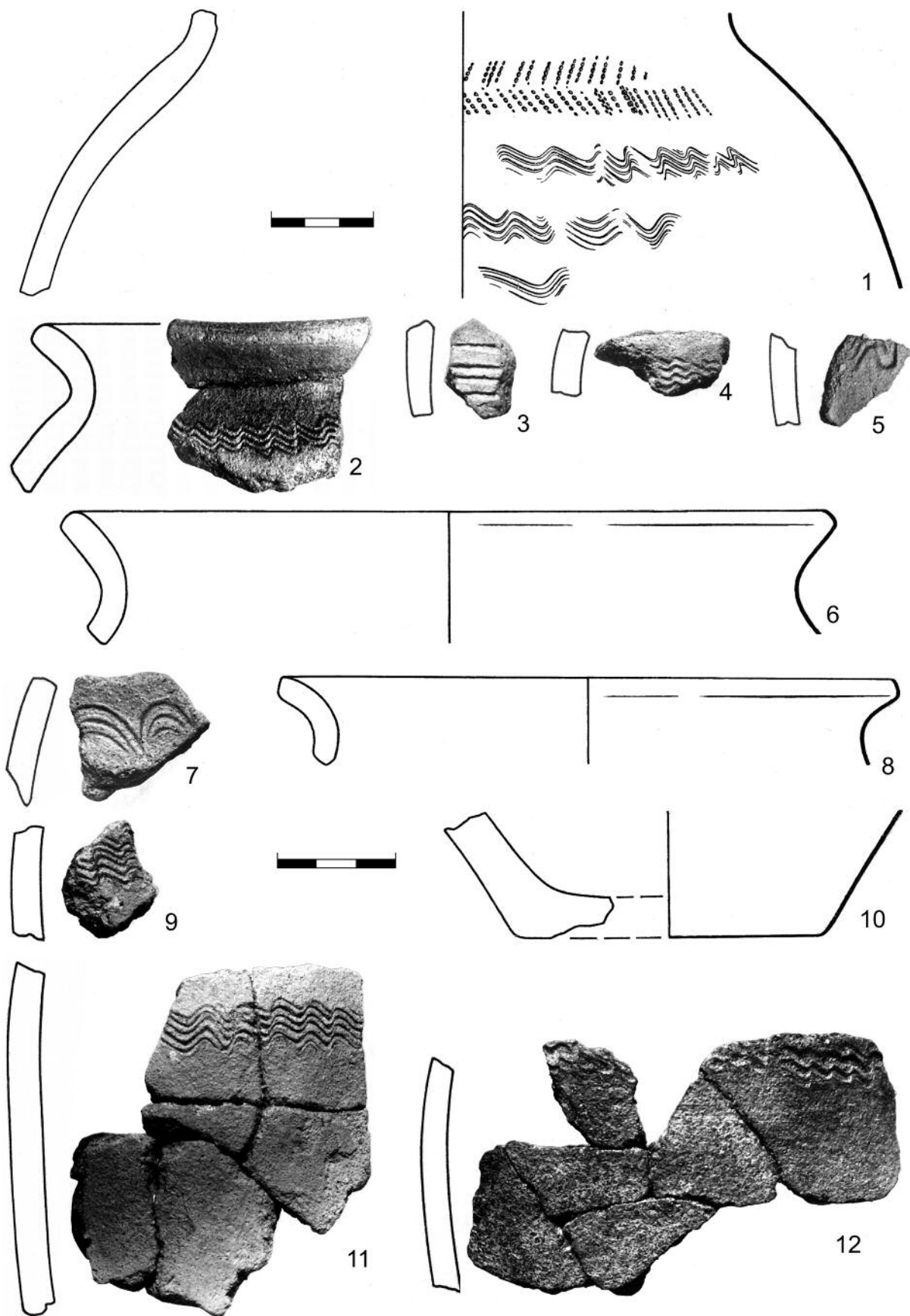
od hrany okraje, *obr. 12:18*); zl. stěny s vodorov. rýhami a vícenás. vlnicí (*obr. 12:16*); 15 atyp. zl., 1 hruška mazanice; **197** – kůstka (1 zl., nespál., zvířecí, *Bos p. f. taurus*); **198** – kůstka (2 zl., nespál., zvířecí); **199** – kůstka (2 zl., nespál., zvířecí); **200** – kůstky (2 zl., nespál., zvířecí, *Bos p. f. taurus*); **201** – kůstka (1 zl., nespál., zvířecí). **202** – kůstka (1 zl., nespál., zvířecí); **203** – kůstka (1 zl., nespál., zvířecí); **204** – uhlíky (6 ks, buk, 27 ks, jedle); **205** – uhlíky (12 ks, jedle).

Vrstva 7 – mimo jámu:

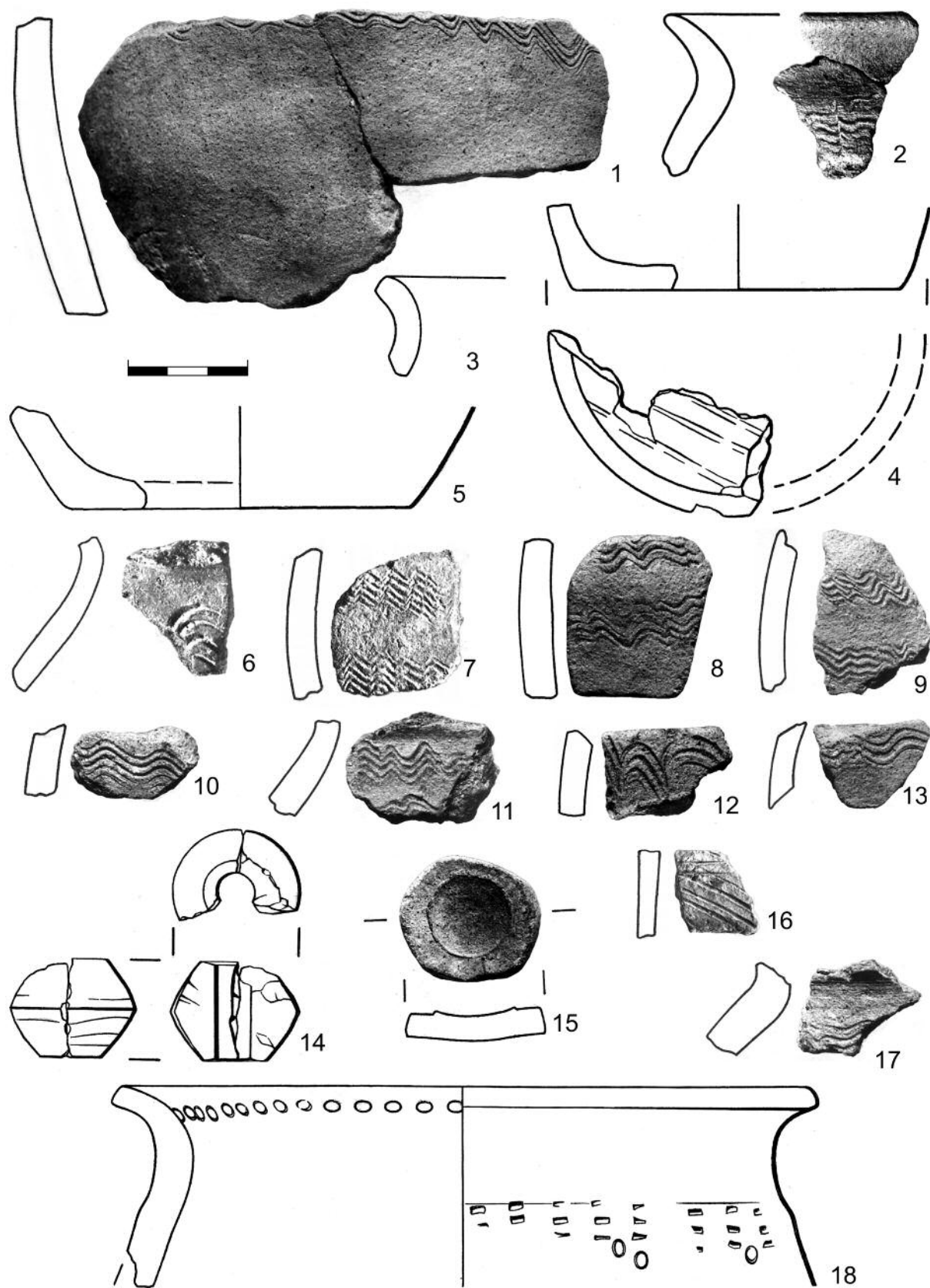
206 – ker. (zl. z nádoby I); **207** – ker. (zl. podhrdlí s vícenásob. vlnicí, *obr. 12:17*); **208** – ker. (atyp. zl.); **209** – ker. (zl. z nádoby I); **210** – ker. (1 zl. slepený s č. 48 a 191); **211** – uhlíky (8 ks, buk, 3 ks, jedle).

Obr. 10. Dražičky, okr. Tábor. Nálezy z mohyly 74. Keramika.

Obr. 11. Dražičky, okr. Tábor. Nálezy z mohyly 74. Keramika.

Obr. 12. Dražičky, okr. Tábor. Nálezy z mohyly 74. Keramika.

3.2. Mohyly 16 a 9 (výzkum 1977)

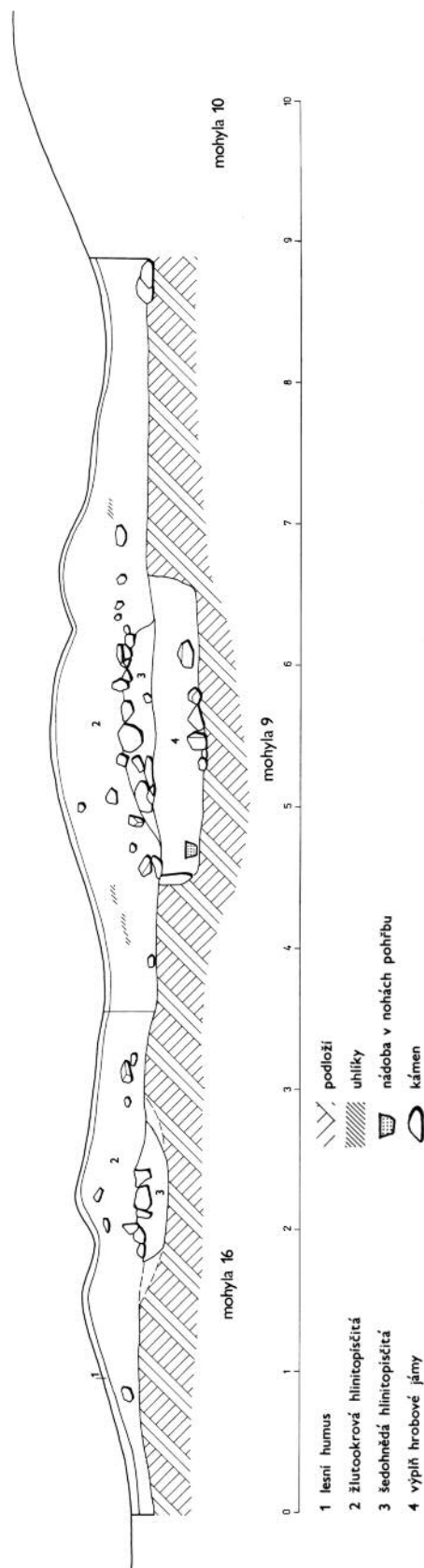
V jihovýchodní části pohřebiště byly prozkoumány dvě těsně přiléhající mohyly č. 16 a 9, a to jednou souvislou sondou zhruba západovýchodní orientace o rozměrech 9 × 4 m (předběžná publikace *Beneš 1985a*, 116–117). Mohyla 16 byla mírně porušená středovým vkopem, mohyla 9 byla v podstatě neporušená. Jinak byla metoda výzkumu obdobná jako u mohyly 74, stratigraficky šlo ovšem o jednodušší situaci. Poměrně nízké násypy měly v zásadě jednotnou strukturu, odlišovaly se pouze výplně jam mírně zahloubených do podloží. Blíže viz *obr. 13–16a,b*.

3.2.1. Mohyla 16

Mohyla o průměru 3,6–3,95 m a nepravidelné výšce 22–50 cm byla uprostřed porušená menším vkopem. Pod vrstvou lesního humusu o mocnosti 8–10 cm se nalézal jednotný žlutookrový hlinitopísčité násyp, promíšený ve východní části drobnými uhlíky. První fáze odkryvu (*obr. 14*) zachytila uprostřed mohyly řídce rozmístěné kameny vymezující níže odkrytou nepravidelnou mísovitou jámu s laloky, zahlubující se až 24 cm do podloží (*obr. 16b*).⁹ Výplň jámy, kyprá šedohnědá s uhlíky, se výrazně odlišovala od načervenalého podloží s příměsí drobného štěrku a ojediněle i většími navětralými kusy hornin. V horní vrstvě jámy, tedy nikoli při dně, se nalézal dětský kostrový pohřeb (infans II, 4–6 roků; viz Příloha 1) obložený dvěma řádkami menších kamenů. Kostra dlouhá asi 110 cm byla orientována ve směru V–Z, hlavou k východu a pohledem k severu. Partie trupu byla strávena a v ose těla ležela levá paže, dolní končetiny byly natažené vedle sebe. Těsně SV za hlavou se nalézala mírně šikmo ubíhající kúlová jamka o průměru 16 cm a hloubce 30 cm (*obr. 16a*).

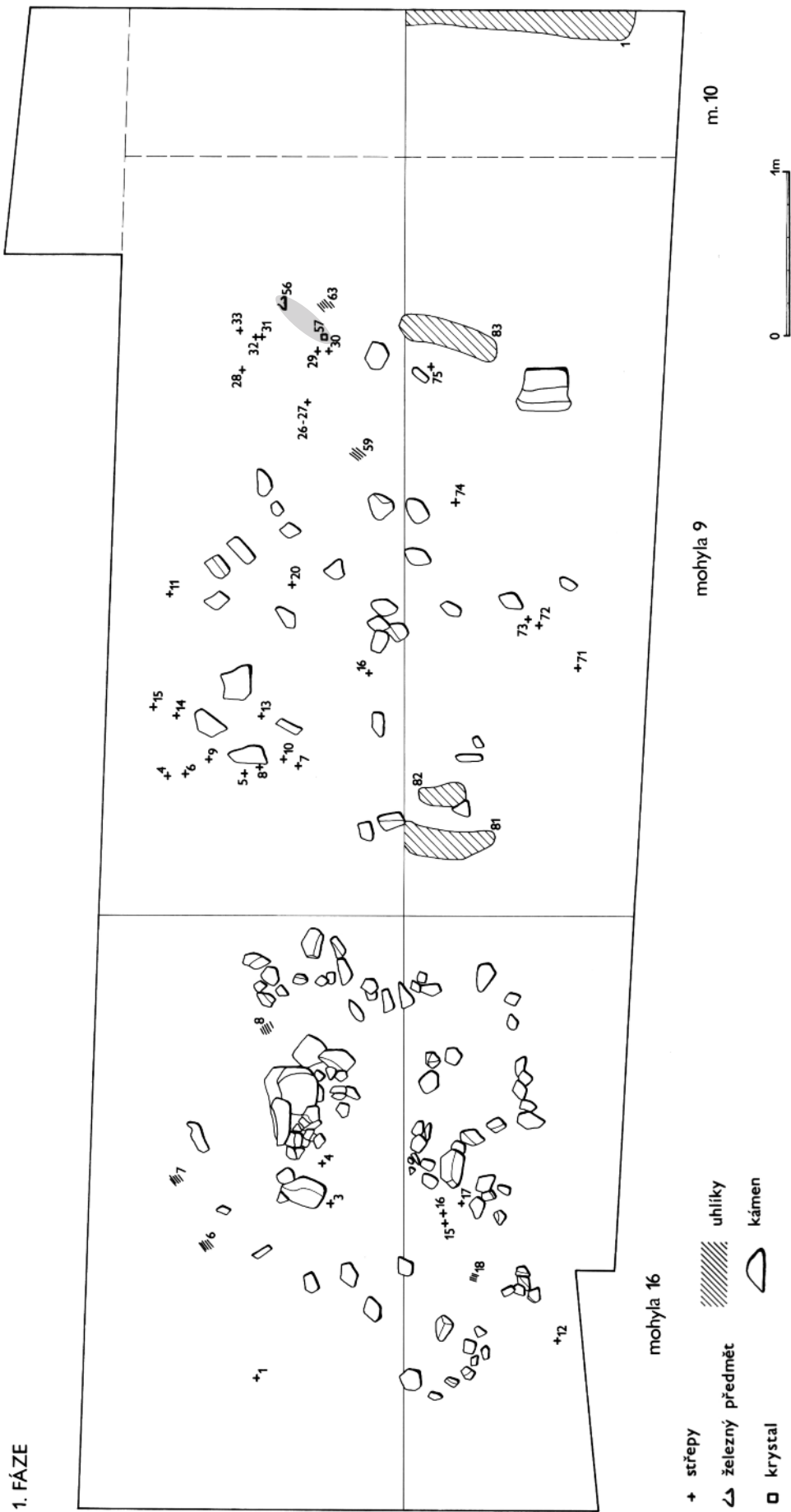
Obsah mohyly 16

V násypu i v jámě bylo nalezeno 15 většinou drobných fragmentů keramiky, na dvou místech tři drobné hrudky vypálené hlíny (mazanice, omleté střípky?) a na osmi místech uhlíky (bez udání množství, snad jednotlivé /?/, určení viz též Příloha 3). Až na větší střep (č. 12; *obr. 17:1*) při jihozápadním úpatí jde o drobné, většinou atypické fragmenty, zčásti snad nikoli z raného středověku (např. č. 11: drobný tenkostěnný zlomek zataženého okraje; *obr. 17:2*). Umístění jednotlivých nálezových položek je zachyceno na *obr. 14* a *16b*. Nálezy byly zachyceny porůznu v mohyle, vzhledem k její

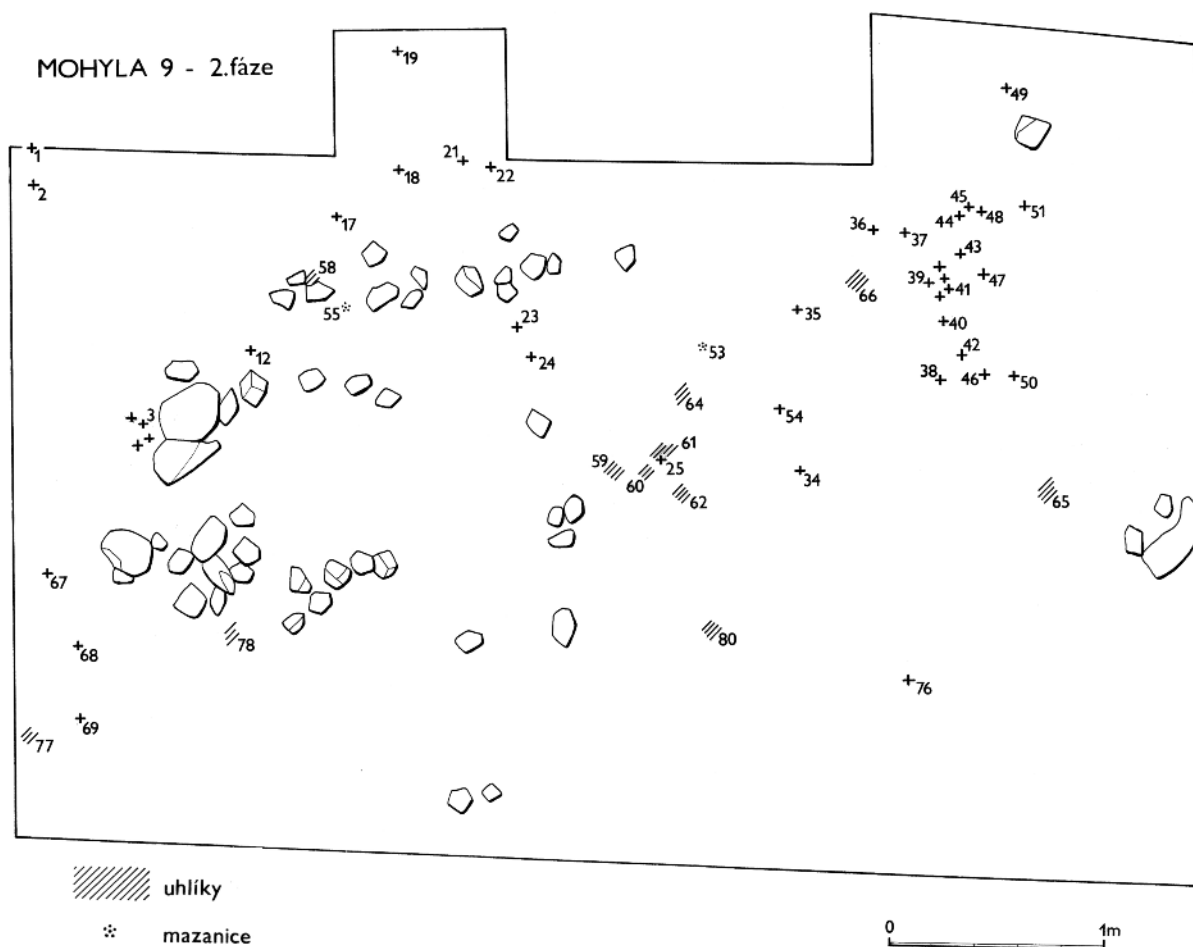

Obr. 13. Dražičky, okr. Tábor. Mohyly 9 a 16, západovýchodní profil.

⁹ Vzhledem k tomu, že souvislou sondou, kterou byla zkoumána i vedlejší (vyšší a strukturou složitější) mohyla 9, je druhá (a zároveň poslední) úroveň výzkumu mohyly 16 na společném plánu s třetí fází výzkumu mohyly 9, tj. na *obr. 16b*.

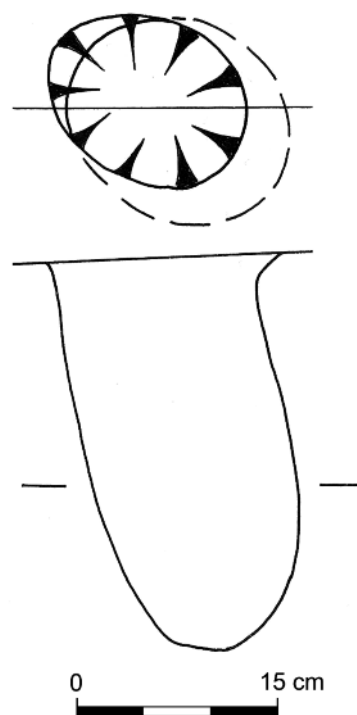
Obr. 14. Dražičky, okr. Tábor. Mohyly 9 a 16, 1. fáze odkryvu se zaznamenanými nálezy. Šedě zvýrazněna poloha ocílky (č. 56) a krystalu (č. 57) na okraji mohyly 9.

Obr. 15. Dražičky, okr. Tábor. Mohyla 9, 2. fáze odkryvu se zaznamenanými nálezy.

malé výšce a jednotlosti násypu nebyly děleny podle jednotlivých úrovní. Jednoznačně šlo naopak vydělit nálezy z jámy s kostrovým pohřbem, byť chronologicky nevýznamné.

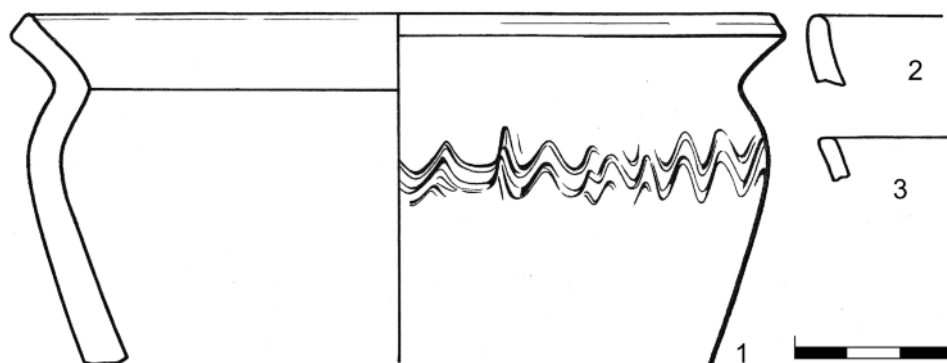
1 – ker. (atyp. zl.); **2** – ker. (atyp. zl.); **3** – ker. (zl. ode dna); **4** – ker. (atyp. zl.); **5** – uhlíky (bříza); **6** – uhlíky (bříza); **7** – uhlíky (bříza); **8** – uhlíky (jedle); **9** – uhlíky (borovice, dub); **10** – ker. (atyp. zl.); **11** – ker. (drobný zl. zataženého ústí se zaobleným okrajem, obr. 17:2); **12** – ker. (zl. horní části nádoby s vyhnutým ústím s poměrně ostře odsazeným podhrdlím a kuželovitě seříznutým okrajem mírně prožlabeným jednoduchou rýhou; zevnitř zřetelné stopy po svislém vyhlazování; na vysoce položené max. výduti vícenásobná, místy nepravidelná vlnice; obr. 17:1); **13** – ker. (atyp. zl.); **14** – ker. (atyp. zl.); **15** – ker. (atyp. zl.); **16** – ker. (atyp. zl.); **17** – ker. (zl. ode dna); **18** – uhlíky (bříza); **19** – ker. (atyp. zl.); **20** – ker. (atyp. zl.); **21** – ker. (drobný fragment ven vyhnutého ústí se shora mírně zploštělým okrajem, obr. 17:3); **22** – 2 velmi drobné kousky vypálené hlíny (evt. silně omleté drobné střípky); **23** – drobný kousek vypálené hlíny (evt. silně omletý drobný střípek); **24** – uhlíky (bříza); **25** – uhlíky (bříza).

Obr. 16a. Půdorys a profil kúlové jamky za hlavou dětského pohřbu v mohyle 16.

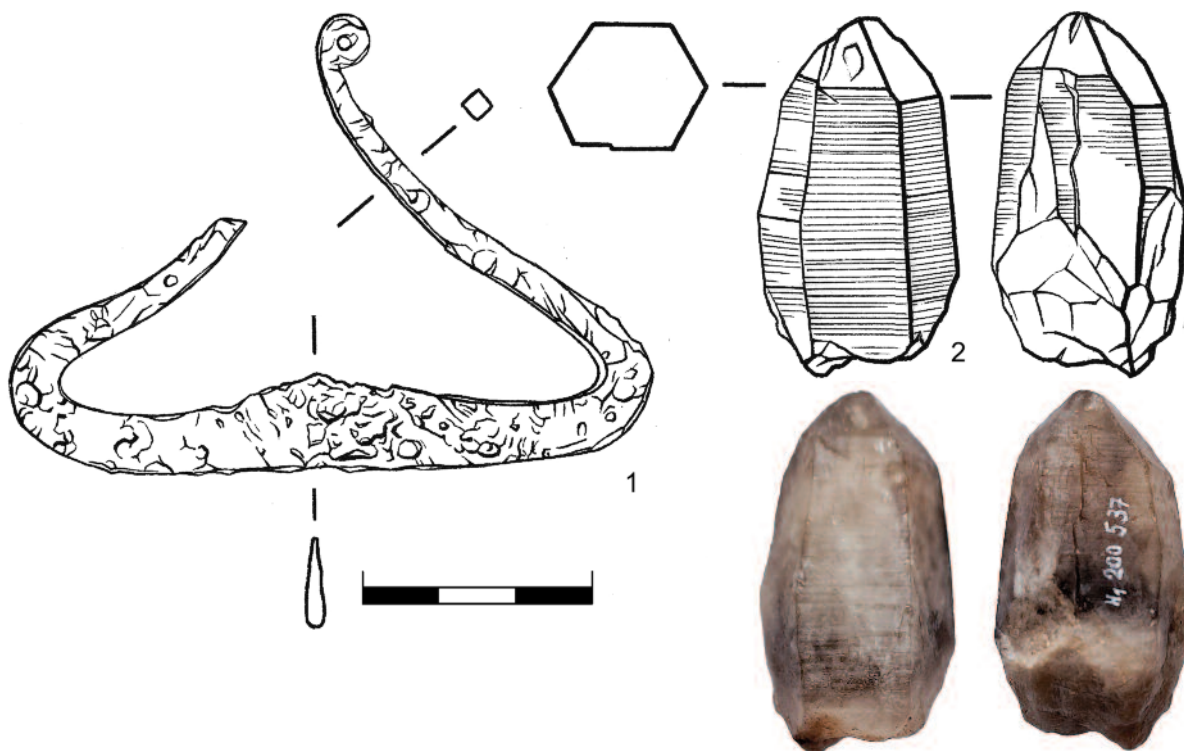
Obr. 16b. Dražičky, okr. Tábor. Mohyly 9 a 16, 3. fáze odkryvu se zaznamenanými nálezy.

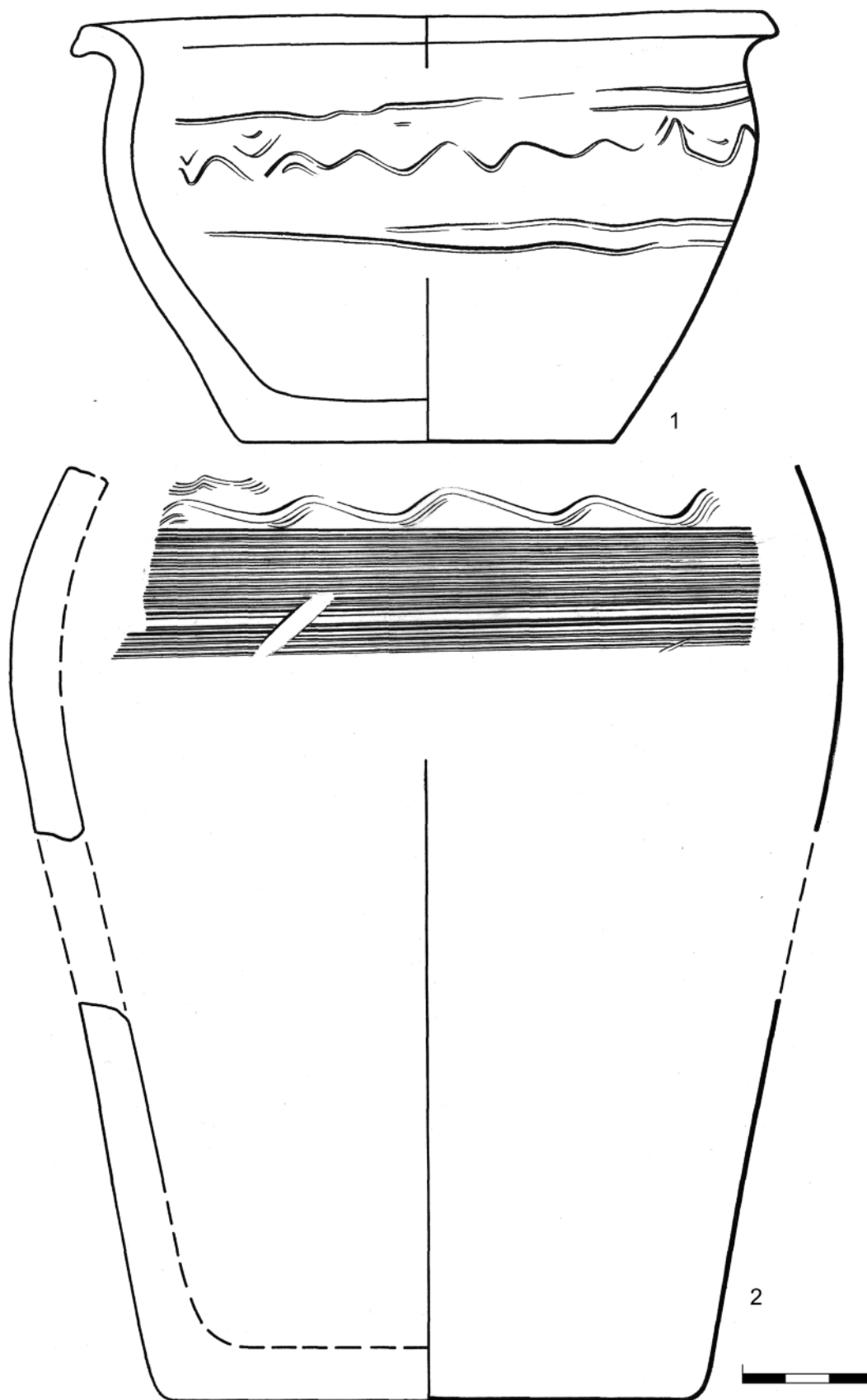
Obr. 17. Dražičky, okr. Tábor. Nálezy z mohyly 16. Keramika.

3.2.2. Mohyla 9

Mohyla 9 ležela ve východním sousedství mohyly 16. Měla průměr 4–4,8 m a dosahovala výšky 60 cm. Pod lesním humusem (vrstva I) se nalézal rovněž víceméně jednolitý žlutookrový hlinitopísčité násyp (vrstva 2), oproti vedlejší mohyle byla však uprostřed násypu zachycena vrstva šedohnědé hlíny zhruba čokovitého tvaru o průměru 150 cm a síle až 24 cm (vrstva 3; v dokumentaci byla zaznamenána pouze na profilu /obr. 13/, nikoli na půdorysných plánech), částečně překrývající hrobovou jámu pod mohylou. V násypu byly zachyceny řídky kameny, nesouvisle lemující do oválu středový prostor s hrobovou jámou. Při severozápadním a severovýchodním úpatí, částečně ještě v lesním humusu, byly zachyceny dva shluky střepů reprezentující dvě neúplně dochované nádoby (obr. 19:1,2; 22). Na severovýchodní straně násypu byly v hloubce kolem 20 cm nalezeny železná lyrovitá ocílka a krystal křemene (obr. 18:1,2). Předměty byly vzájemně vzdálené asi 30 cm a jejich souvislost coby křesací soupravy je pouze jednou z variant. V jižní polovině mohyly byly zjištěny tři pásy uhlíků o délce až 60 cm, pocházející ze souvislých dubových dřev (viz Příloha 3) položených ve směru S–J. Na rozhraní s podložím bylo nalezeno několik nevýrazných pravěkých (?) střípků a hrudek mazanice. Pod zdánlivým dnem ze zvětralého dioritu byla odkryta úzká obdélná hrobová jáma o rozměrech 210 × 45–60 cm, hluboká 40 cm. Výplň tvořila šedohnědá hlína s drobnými uhlíky. Západní ukončení bylo vyznačeno dvěma svisle umístěnými

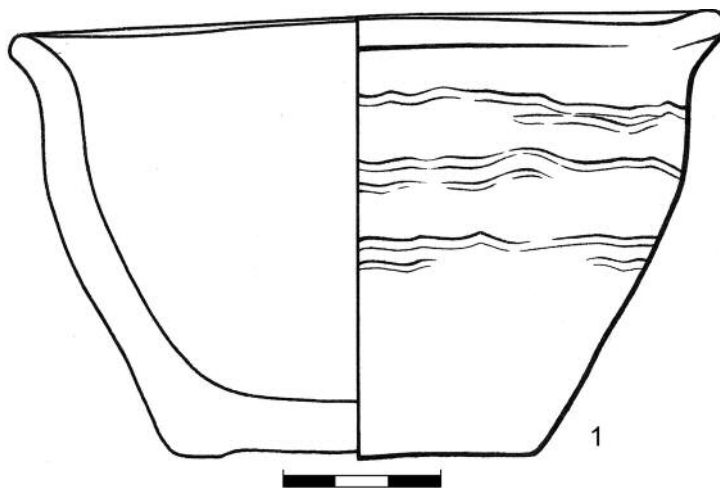

Obr. 18. Dražičky, okr. Tábor. Nálezy z mohyly 9. 1 – železná ocílka, 2 – krystal křemene.

Obr. 19. Dražičky, okr. Tábor. Rekonstruované nádoby rozptýlené v násypu mohyly 9 (1 – nádoba II, 2 – nádoba III).

kameny, několik kamenů vymezovalo jámu i z jihu a severu, východní závěr jámy byl mírně obloukovitý (*obr. 16a*). Kostrový pohřeb starého muže (senilis, nad 60 roků; viz Příloha 1) ležel v natažené poloze na zádech s rukama podél těla v západovýchodní orientaci, hlavou k východu, pohledem k jihu. Skelet byl kompletně a dobře zachovalý, část kostí (především paží) byla ale dislokována, nejspíš přírodními vlivy. V nohách hrobu, v SZ rohu jámy, stála keramická miska (*obr. 20*), u ní byly nalezeny ptačí kosti, další ptačí kost pak ležela na pánvi. V obou případech šlo o kosti kura domácího, patrně pocházející z jednoho jedince (viz Příloha 2).

Obr. 20. Dražičky, okr. Tábor. Nádoba umístěná v nohách pohřbu v mohyle 9 (nádobu I).

Obsah mohyly 9

Z mohyly bylo získáno 20 analyzovatelných položek uhlíků (viz Příloha 3), z toho dva uhlíky za lebku a v nohách hrobu (č. 88 a 91) nebyly vyznačeny do plánu. Kromě ocílky, krystalu a kompletně dochované nádoby (I) v nohách hrobu obsahoval násyp přes 80 fragmentů keramiky, z čehož většina pocházela ze dvou částečně dochovaných nádob (II a III). V plánu hrobové jámy není zaznamenána poloha čtyř drobných atypických zlomků z její výplně u nohou pohřbu (položka č. 85) a ve stejných místech nalezené dva oblázky křemene (č. 86 a 87). Umístění jednotlivých nálezových položek je zachyceno na *obr. 14, 15 a 16b* ve třech fázích odkryvu. Nálezy byly zachyceny porůznu v násypu, jejich číslování bylo prováděno průběžně podle postupu výzkumu.

Ocílka – železná ocílka lyrovitého tvaru s mírně prohnutými rameny čtvercového průřezu zakončenými očkem (ukončení jednoho ramene chybí), s vně rovnou a uvnitř trojúhelníkovitě vyklenutou bází; délka 85 mm, výška 60 mm. *Obr. 18:1.*

Krystal – krystal křemene,¹⁰ max. výška 49 mm, max. šířka 29 mm. Předmět byl nalezen na rozhraní vrstev 2 a 3. *Obr. 18:2.*

Nádoba I (v nohách hrobu) – miskovitá, nevýrazně profilovaná nádoba s vyhnutým ústím se zaobleným okrajem, mírně vhloubeným dnem, hnědého až hnědošedého povrchu, zevnitř patrné stopy po formování (na okraji po obtáčení). Výzdoba sestává ze tří nepravidelných, mírně zvlněných dvojítrých rýh. Průměr ústí 135 mm, průměr dna 80 mm, průměr max. výdutě 120 mm, výška 78–81 cm. *Obr. 20.*

Nádoba II – miskovitá nádoba s vyhnutým ústím a šikmo seříznutým (a místy mírně prožlabeným) okrajem, rovné dno, barva povrchu hnědá až hnědošedá, na max. výduti nepravidelná vlnice (jednoduchá až trojitá), z obou stran, tj. pod výduti i na podhrdlí, lemovaná nepravidelnou jednoduchou až zdvojenou rýhou. Průměr ústí 160 mm, průměr dna 87 mm, výška 95 mm. Doplněno asi z 1/3, slepeno ze střepů rozptýlených na 21 místech především v severovýchodní části násypu (položky č. 1, 4, 35–52, 75). *Obr. 19:1.*

Nádoba III – část poměrně vysoké hrncovité nádoby bez dochované svrchní části, s rovným dnem a hnědým povrchem. V horní části výdutě vícenásobná nízká vlnice, pod ní těsně navazuje široký vodorovný svazek drobně

¹⁰ Poměrně vysoký volný krystal dokonale omezené záhnědy vcelku běžného prizmatického habitu, s náznakem přikře romboedrického vývoje, ukončený spojkou obou základních romboedrů, kde plochy jednoho z romboedrů převládají nad druhým. Na prizmatických plochách je patrné výrazné horizontální rýhování. Krystal je mírně otřelý transportem ve zvětralinách. Krystal vyrůstající z báze mléčného žilného křemene přechází v hmotě v částečně průsvitnou, v okrajích až čirou záhnědu. Z podoby krystalu není možné určit jeho primární naleziště, ale většinou osamocené krystaly záhnědy se porůznu čas od času nacházejí na polích v prostoru jihočeského krystalinika a pocházejí z různých drobnějších dutinových pegmatitů. Krystal v listopadu 2022 klasifikovali Jaroslav Cícha a Vladimír Daněček, jimž náleží upřímné poděkování.

ných žlábků/rýh. Rekonstruovaná výška dochované části cca 210 mm, průměr dna 125 mm. Slepáno pět menších částí, celková rekonstrukce neproveditelná, dalších 18 střípků dochováno jednotlivě. Celkem šlo o 41 střeptů na 20 místech násypu, především v jeho západní části (položky č. 3, 5–11, 14, 15, 17, 18, 21, 22, 29, 30, 32, 33, 37, 68). *Obr. 19:2.*

1 – ker. (zl. z nádoby II); **2** – ker. (atyp. zl.); **3** – ker. (zl. z nádoby III); **4** – ker. (zl. z nádoby II); **5** – ker. (zl. z nádoby III); **6** – ker. (zl. z nádoby III); **7** – ker. (zl. z nádoby III); **8** – ker. (zl. z nádoby III); **9** – ker. (zl. z nádoby III); **10** – ker. (zl. z nádoby III); **11** – ker. (zl. z nádoby III); **12** – ker. (atyp. zl.); **13** – ker. (atyp. zl.); **14** – ker. (zl. z nádoby III); **15** – ker. (zl. z nádoby III); **16** – ker. (atyp. z.); **17** – ker. (zl. z nádoby III); **18** – ker. (zl. z nádoby III); **19** – ker. (atyp. zl.); **20** – ker. (atyp. zl.); **21** – ker. (zl. z nádoby III); **22** – ker. (zl. z nádoby III); **23** – ker. (atyp. zl.); **24** – ker. (atyp. zl.); **25** – ker. (atyp. zl.); **26** – ker. (atyp. zl.); **27** – ker. (atyp. zl.); **28** – ker. (atyp. zl.); **29** – ker. (zl. z nádoby III); **30** – ker. (zl. z nádoby III); **31** – ker. (atyp. zl.); **32** – ker. (zl. z nádoby III); **33** – ker. (zl. z nádoby III); **34** – ker. (atyp. zl.); **35** – ker. (zl. z nádoby II); **36** – ker. (zl. z nádoby II); **37** – ker. (zl. z nádoby II); **38** – ker. (zl. z nádoby II); **39** – ker. (zl. z nádoby II); **40** – ker. (zl. z nádoby II); **41** – ker. (zl. z nádoby II); **42** – ker. (zl. z nádoby II); **43** – ker. (zl. z nádoby II); **44** – ker. (zl. z nádoby II); **45** – ker. (zl. z nádoby II); **46** – ker. (zl. z nádoby II); **47** – ker. (zl. z nádoby II); **48** – ker. (zl. z nádoby II); **49** – ker. (zl. z nádoby II); **50** – ker. (zl. z nádoby II); **51** – ker. (zl. z nádoby II); **52** – ker. (zl. z nádoby II); **53** – maz. (1 kus); **54** – ker. (atyp. zl.); **55** – maz. (2 drobné hrudky); **56** – železná ocílka (*obr. 18:1*); **57** – krystal křemene (*obr. 18:2*); **58** – uhlíky (bříza); **59** – uhlíky – tmavá skvrna (jedle); **60** – uhlíky (dub); **61** – uhlíky (jedle); **62** – uhlíky (jedle); **63** – uhlíky (dub); **64** – uhlíky (dub); **65** – uhlíky (dub); **66** – uhlíky (dub); **67** – ker. (zl. z nádoby III); **68** – ker. (zl. z nádoby III); **69** – ker. (atyp. zl.); **70** – vyřazeno (kámen); **71** – ker. (atyp. zl.); **72** – ker. (atyp. zl.); **73** – ker. (atyp. zl.); **74** – ker. (atyp. zl.); **75** – ker. (zl. z nádoby II); **76** – ker. (atyp. zl.); **77** – uhlíky (dub); **78** – uhlíky (jedle); **79** – uhlíky (borovice); **80** – uhlíky (javor); **81** – uhlíky (dub); **82** – uhlíky (dub); **83** – uhlíky (dub); **84** – ker. (nádoba I); **85** – ker. (4 drobné atyp. zl. ve výplni jámy); **86** + **87** – 2 oblázky ve výplni jámy; **88** – uhlíky (dub); **89** – uhlíky (jedle); **90** – uhlíky (javor); **91** – uhlíky (borovice); **92** + **93** – zvířecí kosti (*Gallus gallus f. domestica*, kur domácí).

3.3. K raně středověkým nálezům z dalších mohyl

Nepočtené nálezy raně středověké keramiky ze starších výkopů, uložené v táborském muzeu a pocházející z Kroupových a Vackových výzkumů, byly víceméně kompletně publikovány R. Turkem (1958, tab. XII:5–9; schematicky též *Krajíc 1984*, č. 362–4, 701). Chronologicky se nijak nevyomykají z rámce daného nálezy z výzkumu A. Beneše z let 1976 a 1977.

Odlišným případem s hlubším dopadem pro dataci nejmladší fáze zdejšího pohřbívání jsou bronzové esovité záušnice získané amatérským výkopem mohyly při jihovýchodním okraji pohřebiště, údajně od dětské kostry:¹¹

1 – průměr 15 × 14 mm, síla drátu 1,8 mm, síla roztepaní es. zakončení 5 mm, hmotnost 1,07 g (*obr. 21:1*);

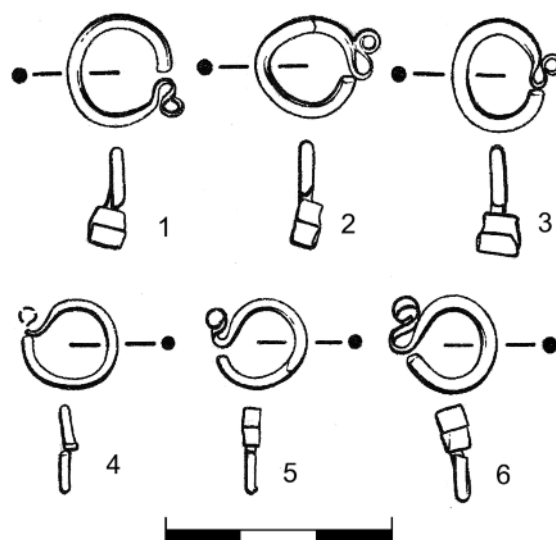
2 – průměr 14 × 13 mm, síla drátu 1,7 mm, síla roztepaní es. zakončení 4 mm, hmotnost 1,06 g (*obr. 21:2*);

3 – průměr 13 × 15 mm, síla drátu 1,9 mm, síla roztepaní es. zakončení 5 mm, hmotnost 1,11 g (*obr. 21:3*);

4 – průměr 13 × 14 mm, síla drátu 1,3 mm, odlomené es. zakončení, hmotnost 0,48 g (*obr. 21:4*);

5 – průměr 12 × 13 mm, síla drátu 1,3 mm, síla roztepaní es. zakončení 2 mm, hmotnost 0,54 g (*obr. 21:5*);

6 – průměr 12 × 13 mm, síla drátu 1,9 mm, síla roztepaní es. zakončení 4 mm, hmotnost 1,02 g (*obr. 21:6*).

Obr. 21. Dražičky, okr. Tábor. Esovité záušnice z mohyly zničené nelegálním výkopem na jihovýchodním okraji pohřebiště.

¹¹ Patrně z této mohyly pochází zlomky mozkovny čtyř až pětiletého dítěte analyzované J. Chocholem (viz Příloha 1. Lidské pozůstatky ze slovanských mohyl v Dražičkách u Tábora, Nečíslovaná mohyla).

4. Pohřební ritus

Využití místa pravěkého mohylového pohřebiště k založení mohylníku raně středověkého, tak jako v Dražičkách, je poměrně vzácným jevem, byť je toto konstatování výrazně relativizováno nedostatkem moderních terénních odkryvů na polykulturních lokalitách. Každopádně takto přímo terénním výzkumem doložená bezprostřední návaznost vizuálně stejné formy hrobu není doposud z jiných českých mohylníků známa. Častěji doloženým, byť v zásadě odlišným jevem jsou dodatečné raně středověké pohřby do pravěkých mohyl – ze starších výkopů v Dražičkách tuto situaci snad známe rovněž, bohužel bez podrobnější dokumentace. Výzkum A. Beneše z let 1976 a 1977 k objasnění vztahu pravěkého a raně středověkého pohřbívání nepřispěl, v jižní části nekropole, kde se zkoumané mohyly nalézaly, už se nejspíš soustřeďovaly pouze raně středověké násypy. Několik ojedinělých drobných zlomků (patrně) pravěkých nádob, zachycených zcela marginálně ve všech třech zkoumaných násypech, představuje náhodnou příměs. Vzhledem k absenci stop jakýchkoli sídelních aktivit v prostoru pohřebiště lze ojedinělé fragmenty pravěkých nádob dávat do souvislosti se starším nežli raně středověkým pohřbíváním.

Přestože mohyly 9, 16 a 74 představují součást jednoho raně středověkého pohřebiště s vývojem nepřesahujícím patrně ani dvě století, jejich výzkum poskytl v podstatě izolované pohledy do dvou, po rituální stránce naprosto odlišných světů. Mohyla 74 reprezentuje dobu žárového pohřbívání s několika pozoruhodnými a především ojedinělými rituálními prvky, mladší „kostrové“ mohyly 9 a 16 reprezentují spíše běžnější rituál známý i z jiných lokalit.

U mohyly 74 lze zvláště litovat radikálního středověkého porušení násypu, mohyla totiž přinesla poměrně zajímavé stopy rituálních úkonů, jejichž vypovídací schopnost je částečnou likvidací poněkud omezená – při samozřejmém vědomí toho, že jde navíc o výrazně archeologizované stopy neznámého, těžko interpretačně uchopitelného rituálu. Pozoruhodná je už sama o sobě absence výrazných dřevěných konstrukcí, které se jinak podařilo doposud identifikovat ve většině moderně zkoumaných žárových a i v části kostrových mohyl v Čechách.¹² Není zřejmé, nakolik můžeme považovat za stopu po nějakém obdobném jevu málo výrazné, avšak obdobně orientované (zhruba ZJZ–VSV) shluky uhlíků zjištěné jak ve svrchní, v menší míře ale i ve spodní části mohyly. Rozmanitost druhů dřevin, kdy v podstatě každý shluk reprezentuje odlišnou dřevinu (viz Příloha 3), tuto možnost relativizuje, byť vedle konstrukcí z jednoho druhu dřeva známe i jejich poměrně rozmanité složení (*Lutovský 1998*, 281, tab. 1). Kameny sice v několika případech, zvláště v úrovni pohřbu, tvoří menší koncentrace, u nichž můžeme uvažovat o záměrném uspořádání, nevztahujícím se ovšem k mohyle jako celku.¹³ Výjimečné je ostatně i výrazné zvrstvení násypu (byť částečně rekonstruované) – i v tom se mohyla 74 liší od většiny prozkoumaných raně středověkých mohyl v Čechách.

Přestože byla při výzkumu patrně podrobně probrána i hlína z vykrádacího vkopu, není bohužel zcela zřejmé, zda se do mohyly mohly dostat z některých nádob jen ojedinělé fragmenty. Spíše bychom na základě jiných výzkumů mohli předpokládat původní přítomnost alespoň větších částí nádob. Sídlíště – ať již jedno, či více – leželo/ležela zcela jistě mimo pohřební areál, snad i ve větší vzdálenosti od něj (*Lutovský 2012b*, 85–86), na místo pohřbu byly nejspíše přineseny celé nádoby, případně jejich funkční části, nikoli tedy izolované fragmenty. Na druhou stranu lze jistě uvažovat o následné záměrné fragmentaci nádob; kupříkladu části střepů z obou rekonstruovaných hrnců (zvláště nádoby I) „procházejí“ víceméně celým násypem. Mohyla 74 naopak neposkytla doklady jinak poměrně častého umístění pohřbu v nádobě na vrcholu násypu, ostatky byly v tomto případě uloženy do mohyly; keramika doprovázela samotný rituál, a nešlo tedy o urny. Výrazné poničení násypu před výzkumem ovšem relativizuje i toto konstatování.

Jako projev prvotního rituálního aktu na místě budoucí mohyly lze označit oválný, jen mírně (10–15 cm) zahluubený prostor orientovaný ve směru SZ–JV, tedy alespoň přibližně ve směru mohylových řad. Zahluobenina (označená jako vrstva 7) se od následných, násypových vrstev lišila kypřejší a tmavší

¹² Analogie i podrobnější citace k různým aspektům mohylového pohřbívání viz *Lutovský v tomto svazku*.

¹³ Výrazné zastoupení kamene je v Dražičkách zaznamenáno v případě dříve rozkopávaných mohyl (*Mensík 2013b*, např. 16, obr. 5)

výplní, obsahovala několik desítek drobných zlomků keramiky, včetně fragmentů obou rekonstruovaných nádob a zvířecí kosti, především nespálené (viz Příloha 2), ovšem podle plánu této úrovně (*obr. 8*) patrně i drobné fragmenty spálené. K zajímavému obsahu zahloubeniny patřila mimo jiné polovina přeslenu rozlomená na dvě části vzdálené zhruba 50 cm od sebe a kolečko vybroušené ze střední části dna s otiskem osy ručního kruhu. Zahloubeninu lze považovat za odraz obřadů nespojených snad přímo s ukládáním lidských ostatků (jednoznačně identifikované lidské kosti tu zachyceny nebyly), nejspíš jako součást rituální přípravy prostoru budoucí mohyly, snad spojené s pohřební hostinou. Jde v našem prostředí o ojedinělý jev; byť různé akty spjaté s úpravou terénu pod mohylami známe (*Lutovský 2006b*), výrazná přítomnost zvířecích kostí je v zásadě výjimečná. Velmi mělké zahloubení respektující víceméně úroveň okolního terénu, odpovídá jedné ze základních premis raně středověkého žárového mohylového ritu, jakou je výrazné nezasahování do země.

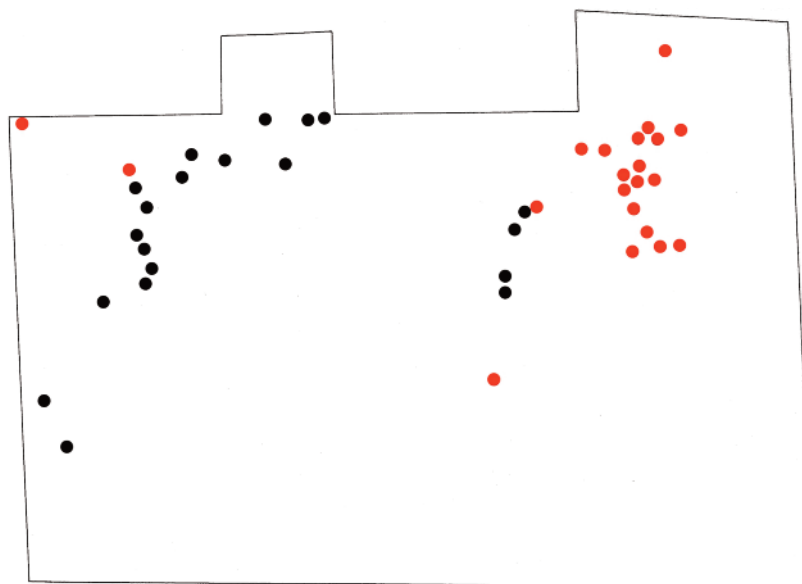
Zahloubeninu překrývaly tři násypové vrstvy (č. 6, 5, 4) lišící se od ní barvou i strukturou, i ony ale obsahovaly střepy, nespálené zvířecí kosti a tentokrát již zcela s jistotou i spálené kosti zvířecí a v malé míře lidské. Fragmenty nádob přítomných již v zahloubenině dokládají jednoznačnou rituální propojenost celé spodní části mohyly. Tu završoval nepravidelně oválný prostor ve vrstvě č. 4 umístěný zhruba uprostřed mohyly a interpretovaný autorem výzkumu jako prostor s pohřbem. I v tomto případě jde ovšem o další jen obtížně interpretovatelný rituální prostor s menšími kumulacemi střepů, drobných spálených kůstek a menších kamenů, doprovázený navíc dvěma mělkými (kůlovými?) jamkami. Přítomnost spálených lidských kostí je tu ovšem více než symbolická, což opět odpovídá obecným poznatkům o slovanských žárových mohylách, respektive ostatcích umísťovaných do nitra násypu.

Vrstvy č. 4–6 utvářely jakousi „prvotní“ mohylu překrytou tenčí a tvrdě ulehlou vrstvou č. 3. Autor výzkumu (*Beneš 1985a*, 116) se tu přiklonil k interpretaci v podobě záměrně udusaného tzv. spodního násypu, tedy jevu popisovaného u několika mohyl ve východních Čechách, zkoumaných R. Turkem (*Turek 1956*, 145–146; cf. též *Hejhal et al. v tomto svazku*). Dokumentované zvrstvení by snad jakousi dvoufázovou navrhování, zakončeného v druhém sledu nasypáním výrazné vrstvy č. 2, mohlo podporovat. Vzhledem k přítomnosti keramických zlomků scelitelných se střepy z nižších vrstev i ve svrchních částech násypu lze ovšem nasypání celé mohyly považovat za akt spjatý s jednou pohřební událostí. Zda a do jaké míry byla časově odstupňovaná, vícefázová, nedokáže archeologie odpovědět. Obtížně řešitelná je i otázka, nakolik měla na nasypávání mohyly vliv skutečnost, že šlo o vícenásobný pohřeb (viz Příloha I). Tento jev ovšem není výjimečný; vedle skutečného pohřbu více jedinců nelze – vzhledem ke skutečně symbolickému množství drobných spálených kůstek – vyloučit, že zvláště izolované kůstky porůznu nalézané v násypu mohou případně pocházet z místa kremace a obsahovat i ostatky z jiných, časově odlišných pohřbů. Citelně tu chybí poznání vlastního zničeného temene mohyly, obsahujícího obvykle při povrchu často nezanedbatelné množství spálených kostí. Radikální vykrádací vkop a z něj vyházená hlína navíc mohly zkreslit i situaci ve svrchní násypové vrstvě. Výzkum mohyly 74 každopádně opět potvrdil, že rituál spjatý s žárovým pohřbíváním a ukládáním spálených ostatků do mohyl byl patrně složitější, než archeologie dokáže identifikovat a objasnit.

Zhruba 50 metrů vzdálené mohyly 9 a 16 reprezentují zásadně odlišný rituál. Jde o půdorysně menší i výrazně nižší mohyly s individuálními kostrovými pohřby, ani tady ovšem nelze hovořit o zcela jednotné formě hrobu. Mohyla 16 s dětským pohřbem nepřekrývala klasickou hrobovou jámu připravenou pro uložení těla, ale nepravidelnou zahloubeninu zasahující maximálně 24 cm do podloží. Zhruba v jejím středu, nikoli ovšem až u dna, ležela dětská kostra v natažené poloze hlavou k východu. V rámci původně větší jámy vymezovaly prostor pohřbu dvě řady menších kamenů podél těla, k úpravě hrobového místa patřil i mírně šikmo zapuštěný kůl (*obr. 16a*), patrně ze dřeva břízy (viz Příloha 3), po němž zůstala jamka za hlavou pohřbeného dítěte. Vzhledem k relativně výrazné hloubce zapuštění kůlu (30 cm pod úroveň dna zahloubeniny) lze předpokládat, že zasahoval až nad vrchol násypu. Na úrovni okolního terénu bylo v prostoru mohyly zaznamenáno větší množství kamenů jakoby nepravidelně vymezujících obvod středové jámy; kameny tedy neležely nad kostrou. Otázkou zůstává porušení středu mohyly vkopem – podle profilu (*obr. 13*) byl mělký a nezasáhl výrazně do násypu, na druhou stranu mohlo jít o zásah staršího data, který se postupem doby „uzavřel“. Drobné atypické střípky, některé asi i pravěkého původu, stejně jako izolované drobné uhlíky nejspíš nesouvisely přímo

s pohřebním aktem, záměrnou přítomnost – byť obtížně vysvětlitelnou – je naopak možno předpokládat u jediného většího zlomku raně středověké nádoby při jihozápadním úpatí, vně kamenných uskupení.

Od východu těsně přiléhající mohyla 9 poskytla k pohřebnímu rituálu výraznější poznatky. Pod úrovní terénu se nalézala zřetelná, asi 40 cm hluboká hrobová jáma vymezená na několika místech kameny. Tělo staršího muže bylo uloženo v natažené poloze na zádech, hlavou opět k východu, poloha paží vzhledem k porušení střední partie skeletu bioturbací není zřejmá, druhotně

Obr. 22. Dražičky, okr. Tábor. Mohyla 9. Schematicky znázorněný rozptyl střepů z nádob II (černě) a III (červeně).

se do těchto míst patrně dostala kost z kura domácího, další ležela nejspíše v původní poloze u nádoby v nohách hrobu a reprezentuje patrně pozůstatek potravinového milodaru. Orientování mužských ostatků hlavou k východu je patrně jedním z typických znaků kostrového pohřbívání spjatého s raně středověkým mohylovým ritem v jižních Čechách (cf. *Lutovský – Tomková 1994, 98*). Adekvátně bychom u předchozí mohyly 9 mohli uvažovat o pohřbu chlapce. Prostor hrobové jámy byl zvýrazněn kameny i na úrovni okolního terénu (*obr. 15*), tedy již ve vlastním tělese mohyly. Tam se také podařilo zachytit pravděpodobné stopy dřevěné konstrukce – bezesporu záměrně umístěné tři pásy zuhelnatělého dubového dřeva vymezující svou zhruba třímetrovou vzdáleností snad původní prostor násypu (*obr. 14*). Sonda zasáhla i okraj sousední, jinak nezkoumané mohyly 10, kde se podařilo zdokumentovat podobně orientovaný pás dřeva (*obr. 14* zcela vpravo), v tomto případě ale z borovice (viz Příloha 3). Dalším výrazným rituálním prvkem, spojovaným ovšem v mohylách obvykle se starším, žárovým ritem, jsou jednoznačně záměrně umístěné artefakty v samotném mohylovém násypu. Vedle ocílky a krystalu křemene při severovýchodním okraji mohyly jde o dvě rozbité nádoby (respektive alespoň jejich podstatné části), jejichž střepy byly rozptýleny na dvou místech především v severní polovině mohyly (*obr. 22*); shluky střepů z obou nádob se z malé části i prolínaly. Ocílka se rovněž nedochovala v kompletnosti, tady se ovšem vedle záměrně/rituálně poškozeného předmětu nabízí i vysvětlení v podobě náhodného odlomení ramene ocílky v nejslabším místě a jeho ztráty ještě před uložením do hrobu – ocílka s tímto defektem zůstává plně funkční. Báze krystalu nenese patrné stopy po zhmoždění křesáním, označit předmět jako součást funkční/používané křesací soupravy lze tedy pouze se značnými výhradami. Jde ovšem o poměrně výrazný předmět s nezanedbatelnými estetickými kvalitami na to, aby se do násypu mohyly dostal náhodně. Lze tedy uzavřít, že s velkou pravděpodobností jde o předmět záměrně vložený do násypované mohyly, možná v souvislosti s uložením ocílky. Oba předměty ležely patrně při původním okraji násypu v koncentraci střepů z nádoby III. Zda stopu rituálních úkonů představují i četnější dřevěné uhlíky (zvláště viz *obr. 15*), není zřejmé, naopak přímo s pohřebním rituálem asi nesouvisely ojedinělé drobné atypické střípky nepatřící k oběma rozbitým a rozptýleným nádobám.

5. Artefakty a chronologie

Nález, získaný z mohyly 74 na jedné straně a mohyl 9 a 16 na straně druhé, vykazují navzájem odlišné chronologické znaky. Mohyla č. 74 obsahovala výlučně keramické zlomky, které bychom – stejně jako starší nálezy z dražičského mohylníku (pro srovnání *obr. 23*; viz též *Turek 1958, tab. XII:5–9*) – mohli

obecně označit jako starohradištní, v absolutním datování snad někde široce do rozmezí od 1. poloviny 8. do 1. poloviny 9. století. Bližší (a již vůbec ne exaktnější) upřesnění bohužel možné není, u takto starobylé a v zásadě nepřilíš výrazné jihočeské keramiky postrádáme oporu v podobě srovnání s lépe datovatelnými soubory. Vycházíme tu z charakteru výzdoby v podobě většinou drobných nízkých pravidelných vlnic, případně i hřebenových vpichů, otisků osy na dně několika nádob, především ale téměř výlučně se vyskytujících jednoduchých zaoblených okrajů. Žádný fragment se z tohoto rámce výrazněji nevykymá, všechny tak lze bez větších problémů spojit s rituálem při navršování (byť třeba etapovitým) mohyly 74, náhodnou příměs jde nejspíš vyloučit. Platí to patrně i o zlomku s ojedinělou výraznou výzdobou v podobě kruhových kolků opakujících se i na vnitřní straně ústí se seříznutým okrajem (*obr. 12:18*), nalezeném v zahlobenině předcházející vlastní stavbě mohyly. Inventář mohyly 74 doplňuje už jen tamtéž nalezený fragment přeslenu, tedy předmět chronologicky v zásadě neprůkazný.

Mohyly 9 a 16 reprezentují mladší fázi nejen po stránce rituální v podobě kostrového pohřbívání. Fragmentárně dochovaná keramika z obou mohyl (*obr. 17 a 19*) se od výše hodnocené keramiky z mohyly 74 liší výlučně seříznutými okraji a mírně i charakterem výzdoby; pro výraznější srovnání však malé množství nálezů nedostačuje. Celistvě dochovaná miska stojící v nohách mužského pohřbu v mohyle č. 9 (*obr. 20*) patří k občas se vyskytujícím hrubším nádobkám v nohách kostrových pohřbů postrádajícím určující chronologické znaky. Keramiku z mohyl 9 a 16 lze tedy opět označit pouze obecně, v tomto případě jako středohradištní. Bližším chronologickým vodítkem tu samozřejmě může být užití kostrového ritu, alespoň tedy v tom smyslu, že s datováním nelze jít hlouběji než je polovina 9. století. V jižních Čechách, kde první kostrové pohřby, bez výjimky pod mohylami, jsou jen zřídka doprovázeny chronologicky významným inventářem, a kde zároveň máme doloženo i poměrně dlouhé přetrvávání žárového pohřbívání vedle nastupující inhumace, není bohužel toto chronologické upřesnění nijak zásadní. Změnu v četnosti hrobové výbavy přináší alespoň v některých případech až dodatečně kostrové pohřbívání do starších mohyl.

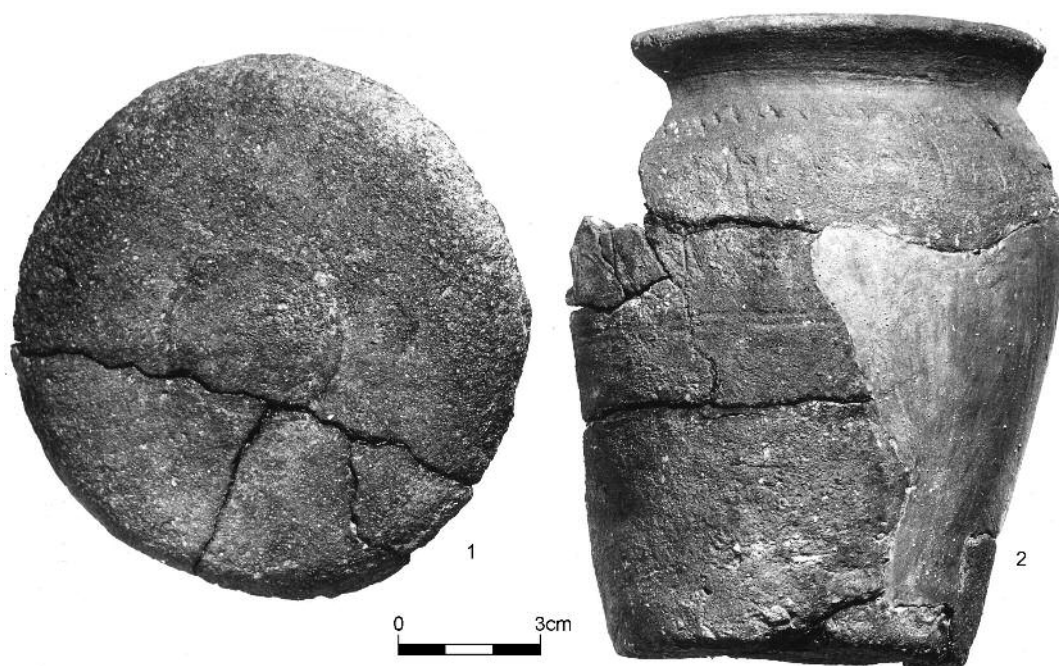
Z násypu mohyly 9, kupodivu tedy nikoli od kostry v hrobové jámě pod mohylou, pochází jediný nekeramický artefakt získaný archeologickým výzkumem v raně středověké části dražičské nekropole – železná ocílka. Jde v zásadě o nejrozšířenější typ tzv. lyrovité ocílky, s rameny zakončenými očkem a s trojúhelníkovitým výběžkem na vnitřní straně vně rovné báze, tedy o tvar IV. podle Z. Krump-hanzlové (1974, 73–74). Předmět patří k víceméně běžné, chronologicky nepřilíš citlivé výbavě středohradištních hrobů (podrobně *Tomková 2020*, 315–339), byť v rámci jihočeských pohřebišť jde o nález v zásadě ojedinělý, nejbližší další ocílka pochází z jižního Příbramska z Tušovic (*Lutovský – Smejtek 1988*, obr. na s. 155). Přesnější ukotvení, nežli je druhá polovina 9. až první polovina 10. století, možné není.

Pozoruhodným nálezem z mohyly 9, jehož spojitost s ocílkou je ovšem poněkud nejistá, je krystal křemene. Jeho užití jako „luxusního“ a vzhledem k absenci výraznějších stop po křesání spíše symbolického křesadla je sice v principu možné, oba předměty byly ale nalezeny 30 cm od sebe, navíc mimo hrobovou jámu. Krystal sám o sobě je pochopitelně chronologicky neprůkazný, známe ho z různých kontextů pravěku a raného středověku (*Zábojník – Mitáš – Štubňa 2017*).

Chronologicky významnější raně středověké artefakty byly v Dražičkách získány amatérským výkopem, a to z blíže neurčené mohyly na jihovýchodním okraji pohřebiště. Jde o drobné bronzové esovitě záušnice o průměru 12–15 mm, tedy nejmenší a nejstarší formu tohoto typu šperku, jehož počátky lze obecně zařadit do prvních desetiletí 10. století. Problematika rozšíření a tedy i chronologie středohradištních ženských šperků je na většině území jižních Čech řešitelná jen obtížně, především s ohledem na již zmíněný malý počet hrobových nálezů, zčásti snad ovlivněný i dlouhým přetrváváním žárového ritu. Dětský hrob se záušnicemi z Dražiček lze klást minimálně do celé první poloviny 10. století.

6. Vývoj pohřbívání

Dosavadní poznání dražičského mohylníku dovoluje úvahy o několika zásadních trendech a proměnách zdejšího raně středověkého pohřbívání, byť jejich přesvědčivé chronologické ukotvení možné ve většině není.

Obr. 23. Dražičky, okr. Tábor. Keramika z mohyl zkoumaných J. Vackem v roce 1940 (Muzeum Tábor). 1 – mohyla I, 2 – mohyla II.

Pohřbívat se zde začíná žárově někdy v průběhu 8. století, pohřbívání končí v 10. století, snad v jeho první polovině. Pohřbívání v Dražičkách tak mohlo trvat maximálně zhruba 200 let. Neznáme velikost pohřbívací komunity, tedy ani to, zda zde pohřbívalo obyvatelstvo jedné osady nebo vícero sídlišť (sporadické doklady osídlení v okolí cf. *Lutovský 2012b*). Nejasná koneckonců zůstává i otázka počtu pohřbených jedinců v jednom násypu – mohyla 74 obsahovala ostatky více osob, starší výzkumy přinesly informaci o několika dodatečných (?) pohřbech.

Malé množství nálezů ze starších výzkumů (navíc z přesněji nelokalizovaných násypů) nedovoluje využít tyto artefakty ke stanovení směru rozšiřování nekropole. Zbývají nám tedy pouze tři nově zkoumané mohyly a přítomnost esovitých záušnic v mohyle někde při jihovýchodním konci nekropole. Posledně uvedená skutečnost, dále existence pravěkých mohyl v severní části, celkem pravidelné řady a poloha žárové mohyly 74 a kostrových násypů 9 a 16 mohou snad dokládat základní trend budování pohřebiště od severu k jihu a od západu k východu, v detailech – zvláště v době přetrvávání žárového ritu – to ovšem mohlo probíhat i odlišně. Mohyla 74, ležící v jihozápadní části pohřebiště, není tedy patrně mohylou nejstarší, nevíme ovšem, jakým způsobem či směrem se pohřebiště alespoň ve svých žárových počátcích šířilo (od středu k okrajům?, od západu k východu?, postupným zahušťováním řad?).

Mladší fáze zdejšího pohřbívání, zhruba od druhé poloviny 9. století, je charakterizována přechodem k inhumaci. Spolu s ukládáním nespálených těl dochází k postupnému zmenšování násypů, v seskupení malých mohyl ve východní části pohřebiště není již řadové uspořádání tolik výrazné. Přechod od řadového ke shlukovému, nepravidelnému uspořádání a zároveň vršení menších mohyl se ostatně jeví jako jedna ze zákonitostí vývoje mohylového ritu.

Úplný závěr pohřbívání v Dražičkách reprezentuje mohyla s dětským pohřbem se záušnicemi, patrně z první poloviny 10. století. Byla bohužel rozkopána bez jakékoli dokumentace, a chybí tak například i bližší informace o uložení těla. Nejenže tedy nevíme, zda orientace tohoto dívčího pohřbu odpovídala předpokládané západovýchodní orientaci ženských pohřbů pod jihočeskými mohylami, neznáme ale ani míru zahloubení. Není tedy zřejmé, zda pohřbívání v Dražičkách dospělo do stadia hlubších hrobových jam pod mohylami, nebo zda byl vývoj ukončen ukládáním těl do mělkých zahloubenin, jak to vidíme v mohylách 9 a 16. V úvahu by konečně mohlo přicházet i dodatečné kostrové pohřbívání do starších raně středověkých násypů.

7. Přílohy

Příloha 1: Antropologie

K dispozici jsou dva posudky vypracované RNDr. Jaromírem Chocholem, CSc. První z nich („Fragmenty spálených kostí ze slovanské mohyly 74 v Dražičkách“) z února 1977 podrobně analyzuje nálezy z mohyly č. 74, druhý („Lidské pozůstatky ze slovanských mohyl v Dražičkách u Tábora“) je nedatovaný a zahrnuje jak posouzení koster z mohyl 9 a 16, tak znovu stručné vyhodnocení nálezů z mohyly 74. Posudky publikujeme v plném znění, beze změn.

Fragmenty spálených kostí ze slovanské mohyly 74 v Dražičkách

K rozboru předložené materiály, určené souřadnicemi a hloubkou uložení v mohyle i čísly sáčků, byly jednotlivě a odděleně prozkoumány a podle své kvality rozděleny do tří skupin.

Do první byly vyříděny materiály, jejichž obsahem jsou spálené i v některých případech nespálené fragmenty kostí zvířecích. Tyto byly předány k dalšímu zpracování archeozoologické laboratoři (L. Peškemu). Jsou to sáčky č. 11, 52, 97, 114, 124, 126, 128, 134, 141, 142, 145, 146, 150, 151, 162, 163, 164, 170, 180, 182, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203 a dva sáčky bez čísla.

Do druhé skupiny jsme zařadili materiály zcela necharakteristické, zpravidla zastoupené jedním či několika velmi drobnými zlomečky. Tyto fragmenty nebo jen částičky kostní drti nemají žádné charakteristické vlastnosti, na jejichž základě by bylo možno určit, zda jde o pozůstatky zvířecí či lidské. Jsou to sáčky 42, 51, 62, 101, 112, 118, 120, 131, 133, 136, 139, 143, 148 a 167.

Do třetí skupiny jsme vyčlenili pozůstatky lidské. Opět jde o drobné fragmenty až kostní drť. Kostí jsou nerovnoměrně spáleny, některé dokonale, některé jen karbonizovány. Ani intenzita a délka působení žáru nebyla stejná: některé fragmenty projevují známky déle trvajícího působení rovnoměrného žáru, některé jen působení krátkodobého žáru vyšší intenzity, při němž došlo ke křídovitému vyžihání povrchové vrstvy kostí, zatímco ostatní hmota jen zuhelnatěla. Lidské pozůstatky byly určeny v sáčcích č. 1, 31, 91, 129 a 149.

P 115/76-1 (porušeno – výhoz – západ)

Tři zlomky mozkovny (a): části kosti temenní o tloušťce až 6 mm, část kosti týlní, relativně gracilnější. Dále tři velmi drobné zlomky velmi tenkostěnné, ale jinak necharakteristické kompakty (b).

P 115/76-31 (kůstky v násypu)

Dva zlomky mozkovny (a): části z parietotemporookcipitální oblasti, tloušťka až 7 mm. Jeden zlomek těla velmi gracilní dlouhé kosti (možná antebrachia, b).

P 115/76-91 (kůstky pod humusem)

Tři drobné zlomky mozkovny, pravděpodobně rovněž z temenněspánkovětýlní oblasti, tloušťka až 6 mm. Tyto kůstky nejsou vzhledově ani morfologicky odlišné od materiálu č. 31a.

P 115/76-129 (dno vrstvy 4)

Devět velmi drobných zlomečků zcela necharakteristických. Jeden fragment pravděpodobně pochází z alveolární části gracilní mandibuly; alveoly trvalých zubů, drobné.

P 115/76-149 (na povrchu vrstvy 5)

Dvanáct částek necharakteristické kostní drti a hrot kořene velmi drobného trvalého zubu (apex plně uzavřen).

Závěr: Zkoumané materiály obsahují nepatrné množství drobných fragmentů až drtí lidských kostí, které byly spáleny v různém stupni a za různé intenzity žáru. Morfologické vlastnosti dochovaných fragmentů vzájemně nekorelují; s největší pravděpodobností jde o pozůstatky několika jedinců, minimálně dvou, možná čtyř nebo i více. Věk byl u všech pravděpodobně dospělý; určení sexuální příslušnosti není možné pro naprostý nedostatek určujících znaků. Jsou zastoupeny jen některé indicie, naznačující pohlaví mužské (materiály č. 1a, snad i 31a a 91) i ženské (materiály č. 1b, 129 a 149).

Jaromír Chochol

Lidské pozůstatky ze slovanských mohyl v Dražičkách u Tábora

Nečíslovaná mohyla¹⁴

Nález pozůstává z několika fragmentů, z nichž se podařilo rekonstruovat část temenně týlní oblasti mozkovny; větší část týlní kosti, část levé a malou část pravé temenní kosti. Ohraničující lomné plochy mají převážně novo-

¹⁴ Pravděpodobně rozkopaná mohyla na jihovýchodním okraji pohřebiště s esovitými záušnicemi (pozn. ML).

dobý charakter; v oblasti při levém spánku je kost slabě zelenavě zbarvena mědí. Tvarové uspořádání kostí je infantilní, absolutní rozměry, tloušťka kosti a její architektura odpovídají věkovému stupni infans II a dožitému věku přibližně 4–5 let.

Mohyla 9

Dochovány defektní, silně tlením narušené pozůstatky lebky i postkraniálního skeletu.

Metrická charakteristika: Mozkovna dlouhá (187), úzká (137), vysoká (147?), dolichokraní (73,3), hypsikraní (78,6?), akrokraní (107,3?) a eurymetopní (70,1). Obličej nízký (114?), úzký (118?), leptoprosopní (96,6?) a eurymandibulární (112,5?). Horní obličej nízký (65?), leptěnní (55,1?) s chamaekonchní očnicí (75,6) a mesorhinním nosem (48,0?). Platymerie (75,8), mesoknemie (65,7), tělesná výška 167,4 cm, nadprstřední.

Deskriptivní charakteristika: Lebka středně robustní s úměrným povrchovým reliéfem, mírně postmortálně deformovaná. Vertikální obrys pentagonoides, v okcipitálním obrysu vysoký oblouk se sbíhavými stěnami a dvakrát klenutou basí. V normě lateralis glabella a arcus superciliares silně vytvořené, čelo mírně klenuté, profil temene stoupající k vertexu, týl mírně protažený. Lebeční švy většinou obliterované. Funkční imprese: mělký prekoronální žlábek, mělké prohloubení pod parietálními hrboly, žlábek nad lambdou. Obličej nahoru sbíhavý, orthognathní, středně profilovaný. Očnice nízká a hranatá, kořen nosu středně široký a hluboký, prominence nosu poměrně malá, zygomatica ve střední poloze. Tělo mandibuly v bradě vysoké, u ramen nízké, brada výrazně vytvořena; ramena šikmá, středně dlouhá a středně široká, gonia význačně evertovaná. Funkční otření zubů poměrně silné, skus snad klešťovitý. V chrupu devět intravitálních ztrát, čtyři kazy, granulom pod prvním premolárem vlevo nahoře.

Postkraniální skelet až středně robustní, silněji vytvořený svalový reliéf, absolutní velikosti střední. Jemně modelovaný, ale výrazný funkční typ. Hrubší funkční reliéf na všech kostech pravé horní končetiny. Pokročilá celková dekalifikace. Na páteři značně vytvořené osteofytické výrůstky okrajů těl hlavně hrudních a bederních obratlů, synostosa devátého a desátého hrudního obratle, mimořádná anteverse páteře hlavně v oblasti posledních dvou hrudních obratlů. Na loketních kostech crista supinatoria, na stehenních kostech crista a tuberculum adductorium. Pánev zřetelně mužského typu.

Závěr: Pozůstatky muže, zemřelého ve stařeckém věku (věkový stupeň senilis, nad 60 r.). Postava původně poměrně vysoká, štíhlá, atleticky modelovaná, později v důsledku patologického páteřního procesu značně nahrbená. Některé indicie nasvědčují nošení přilby nebo obdobné pokrývky hlavy, časté jízdy na koni a intenzivní fyzické činnosti, ne však hrubé a vyčerpávající práci (bojovníký typ). Možno předpokládat vyšší sociální postavení, ale nikoliv nejlepší podmínky výživy (hůře upravovaná strava tužší konsistence). Antropologický typ libicko mikulčický (vůdčí praslovanský typ).

Mohyla 16

Dochovány značně zetlelé fragmenty lebky a některých končetinových kostí.

Charakteristika: Mozkovna infantilně gracilní, tenkostěnná, jemně modelovaná, mírně postmortálně deformovaná. Vertikální obrys pravděpodobně pentagonoides, glabella a nadočnicové oblouky již slabě vyklenuty, kořen nosu široký a mělký; lebeční švy otevřené. Podle zachovaných volných zubů byl plně prořezán a středně funkčně otřen mléčný chrup, prvé trvalé stoličky začaly prořezávat. Z končetinových kostí zůstaly jen většinou necharakteristické fragmenty tenkostěnných kompak; identifikovat lze pouze horní část diafýzy velmi gracilního humeru.

Závěr: Malé dítě slabě tělesné konstrukce (věkový stupeň infans II, 4–6 r.).

Mohyla 74

Byly nalezeny pouze spálené kůstky, rozptýlené na různých místech mohyly. Převážná většina žárových pozůstatků pochází z kostí zvířecích a jen nepatrné množství drobných fragmentů až drti je z kostí lidských. Lidské pozůstatky jsou spáleny v různém stupni a za různé intenzity žáru. Morfologické vlastnosti dochovaných fragmentů vzájemně nekorelují – s největší pravděpodobností jde o pozůstatky několika jedinců, minimálně dvou, spíše však čtyř nebo i více. Věk byl u všech osob pravděpodobně dospělý. Určení sexuální příslušnosti není možné pro naprostý nedostatek určujících znaků; některé indicie však nasvědčují tomu, že jde o pozůstatky mužů i žen. Celkový stav materiálů z antropologického hlediska nenasvědčuje řádnému pohřbu; ukazuje spíše na to, že by mohlo jít například o zbytky z častěji použitého žároviště.

Jaromír Chochol, AÚ Praha

Příloha 2: Osteologie

Určení zvířecích kostí z pera RNDr. Lubomíra Peškeho doprovázené stručným vyhodnocením pochází z roku 1978 (ArÚ čj. 6249/78). Publikujeme je v zásadě beze změny, pouze pro přehlednost je určení převedeno do tabulky.

Zpráva o rozboru osteologického materiálu

Dražičky, okr. Tábor, mohyla č. 74 (P 115/76)

1	zvířecí	2 drobné zl.
52	zvířecí	1 drobný zl.
97	neurčeno	2 zl. (spálené)
114	zvířecí	1 drobný zl.
124	zvířecí?	1 drobný zl. (spálený)
126	neurčeno	2 zl. (spálené)
128	zvířecí?	2 zl. (spálené)
134	zvířecí	větší zl. diafýzy
141	neurčeno	1 zl. (spálený)
142	neurčeno	4 drobné zl.
145	neurčeno	7 drobných zl. (spálené)
146	neurčeno	1 zl. (spálený)
150	<i>Bos p. f. taurus?</i>	zl. tibie (diaf.)
151	neurčeno	1 zl. (spálený)
162	neurčeno	12 drobných zl. (spálené)
163	neurčeno	14 drobných zl. (spálené)
	zvířecí	4 drobné zl. (spálené)
164	<i>Bos p. f. taurus</i>	calcaneus dex.
170	zvířecí	2 zl.
180	<i>Bos p. f. taurus</i>	calcaneus sin.
182	<i>Bos p. f. taurus?</i>	zl. moláru
197	<i>Bos p. f. taurus</i>	talus dex.
198	zvířecí	2 zl.
199	zvířecí	2 zl.
200	<i>Bos p. f. taurus</i>	2× zl. metatarsu, zl. tibie
201	zvířecí	1 zl.
202	zvířecí 1 zl. (ohlazený s rýhou – zl. artefaktu?)	
203	zvířecí	1 zl.
z plochy pohřbu	<i>Bos p. f. taurus</i>	drobné zl. os frontale

Dražičky, okr. Tábor, mohyla č. 9 (P 78/77)

92	<i>Gallus gallus f. domestica</i>	ulna dex. et sin.
93	<i>Gallus gallus f. domestica</i>	tibiotarsus sin. zl.

Materiál je velmi zlomkovitý. U spálených zlomků kostí se většinou nepodařilo jednoznačně určit, zda pocházejí ze zvířecího či lidského skeletu. Pouze v č. 163 jsou mezi spálenými zlomky i nálezy z neurčitelných zvířat. Pravděpodobně též nálezy v č. 124, 128. Přesná druhová determinace byla možná pouze u větších nespálených kostí. Byl to tur domácí (*Bos primigenius f. taurus*), který je jediným přesně determinovatelným zvířetem v mohyle č. 74. (Podle nálezů 2 patních kostí a 1 hlezenní kosti, jejichž anatomická souvislost je pravděpodobná.) Některé neurčitelné zlomky nespálených zvířecích kostí pocházejí vzhledem k síle kompakty z malých savců typu ovce nebo kozy. V mohyle č. 9 byly v obou sáčkích (92, 93) nalezeny kosti kura domácího (*Gallus gallus f. domestica*), pravděpodobně z 1 kusu.

Lubomír Peške, AÚ

Příloha 3: Antrakologie

Určení uhlíků provedla v letech 1981 a 1989 RNDr. Jiřina Slavíková, CSc. Oba posudky uvádíme jen s formálními změnami v rámci větší přehlednosti.

Výsledky mikroskopického určení uhlíků z výzkumu mohyly č. 74 v Dražičkách, o. Tábor P 115/76

33 (vrstva 2)	<i>Abies alba</i> (jedle)	5 ks
36 (vrstva 2)	<i>Picea excelsa</i> (smrk)	20 ks
42 (vrstva 2)	<i>Acer sp.</i> (javor)	4 ks
46 (vrstva 2)	<i>Abies alba</i> (jedle)	25 ks
59 (vrstva 2)	<i>Abies alba</i> (jedle)	2 ks
	<i>Populus × Salix</i> (topol nebo vrba)	16 ks
66 (vrstva 2)	<i>Betula sp.</i> (bříza)	4 ks
	<i>Tilia sp.</i> (lípa)	2 ks
	<i>Fraxinus sp.</i> (jasan)	10 ks
113 (vrstva 4)	<i>Betula sp.</i> (bříza)	12 ks
144 (vrstva 4)	<i>Abies alba</i> (jedle)	3ks
	<i>Betula sp.</i> (bříza)	22 ks
160 (vrstva 5)	<i>Betula sp.</i> (bříza)	5 ks
	<i>Pinus silvestris</i> (borovice)	1 ks
161 (vrstva 5)	<i>Betula sp.</i> (bříza)	15 ks
	<i>Populus sp.</i> (topol)	4 ks
169 (vrstva 6)	<i>Betula sp.</i> (bříza)	28 ks
204 (vrstva 7)	<i>Fagus silvatica</i> (buk)	6 ks
	<i>Abies alba</i> (jedle)	27 ks
205 (vrstva 7)	<i>Abies alba</i> (jedle)	12 ks
211 (vrstva 7)	<i>Fagus silvatica</i> (buk)	8 ks
	<i>Abies alba</i> (jedle)	3 ks

24. 11. 1981 Jiřina Slavíková ..

Dražičky, okres Tábor. Výsledky rozboru uhlíků ze slovanských mohyl s kostrovými pohřby z r. 1977 Mohyla č. 9 (P 79/77)

severní část mohyly		
	58	bříza
	59	jedle
	60	dub
	61	jedle
	62	jedle
	63	dub
	64	dub
	65	dub
	66	jedle

jižní část mohyly		
	77	dub
	78	jedle
	79	borovice
	80	javor
pás uhlíků A	81	dub
hluk uhlíků B	82	dub
shluk uhlíků C	83	dub
hrob		
v nohách pohřbu	88	dub

na kostře	89	jedle
S okraj hrob. jámy	90	javor
těsně za lebkou	91	borovice

Mohyla č. 16 (P 80/77)

severní část mohyly		
z plochy násypu	5	bříza
	6	bříza
	7	bříza
	8	jedle
vrstva 2, V část	9	borovice, dub

jižní část mohyly		
	18	bříza
	24	bříza
vlastní hrob		
kulová jamka (?) za hlavou skeletu		bříza

Mohyla č. 10 (P81/77)¹⁵

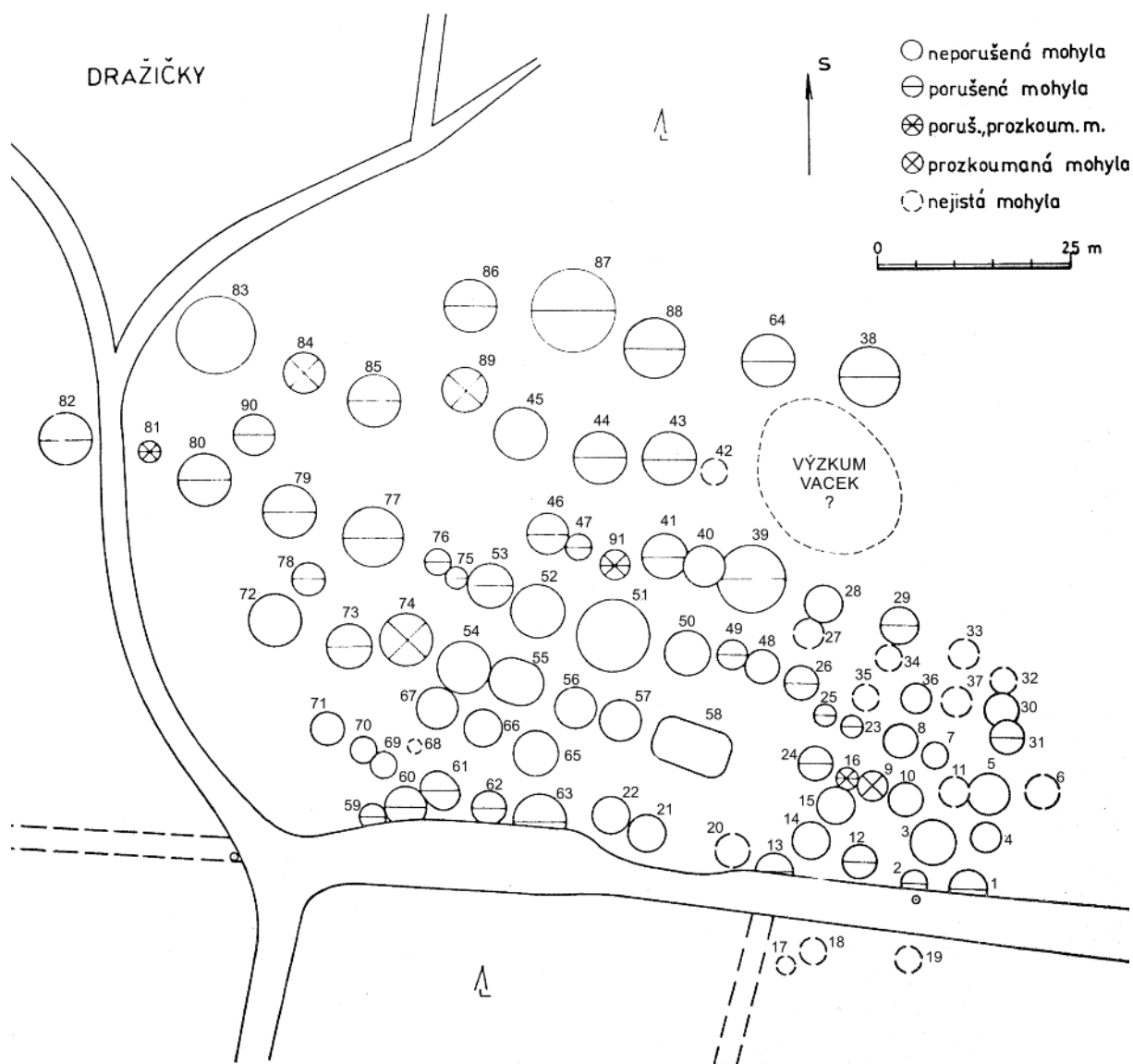
borovice

25. 1. 1989 Jiřina Slavíková

¹⁵ Nezkoumaná, pouze zásah sondou u mohyly 9, viz obr. 14 zcela vpravo (pozn. ML).

Příloha 4: Stav pohřebiště v Dražičkách v roce 1976

Již v úvodu byly konstatovány změny v počtu mohyl od prvotní registrace J. L. Pičem (cca 100 mohyl), přes dobu prvního podrobného zaměření v roce 1976 (91 mohyl) až po zatím poslední záznam o stavu nekropole (Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010, 34–37). V příloženém plánu a v tabulce na následující straně přinášíme základní informace o stavu pohřebiště právě v době prvního geodetického zaměření v souvislosti s výzkumy A. Beneše, dnes již tedy v zásadě historický pramen. Mohyly zaměřili Miroslav Šimana a Josef Morávek z tehdejšího Archeologického ústavu ČSAV v Praze.

Obr. 24. Dražičky, okr. Tábor. První geodetické zaměření mohylového pohřebiště z r. 1976.

Mohylové pohřebiště v Dražičkách u Tábora a výsledky záchranného výzkumu z let 1976 a 1977

Č. mohyly	Průměr	Relativní výška	Poznámka
1	5,0	0,7	porušená cestou
2	3,5	0,5	porušená cestou
3	6,0	0,8	neporušená
4	4,0	0,8	neporušená
5	5,5	0,7	neporušená
6	4,5	0,5	nejistá
7	3,5	0,5	neporušená
8	4,5	0,5	neporušená
9	4,0	0,3	neporušená
10	4,5	0,7	neporušená
11	4,0	0,4	nejistá
12	4,5	0,5	porušená
13	5,0	0,3	porušená cestou
14	5,0	0,7	neporušená
15	5,0	0,7	neporušená
16	3,0	0,3	porušená vkopem
17	2,5	0,3	nejistá
18	3,5	0,5	nejistá uřatá cestou
19	3,5	0,3	nejistá uřatá cestou
20	4,5	0,4	nejistá
21	5,0	0,5	neporušená
22	5,0	0,5	neporušená
23	3,0	0,6	porušená
24	4,5	0,4	porušená vkopem
25	3,0	0,4	porušená vkopem
26	4,5	0,8	porušená vkopem
27	4,0	0,3	nejistá
28	5,0	0,7	neporušená
29	5,0	0,7	porušená vkopem
30	4,5	0,3	neporušená
31	4,0	0,4	porušená
32	3,5	0,4	nejistá
33	4,0	0,2	nejistá
34	3,5	0,3	nejistá
35	3,5	0,3	nejistá
36	4,0	0,3	neporušená
37	4,0	0,2	nejistá
38	8,5	1,0	porušená vkopem
39	9,0	1,2	porušená vkopem
40	5,5	0,6	neporušená
41	6,0	0,7	porušená vkopem
42	3,5	0,2	nejistá
43	7,5	0,4	porušená vkopem
44	6,5	0,7	porušená vkopem
45	6,5	0,8	neporušená
46	6,0	0,5	porušená průkopem
47	3,5	0,4	porušená průkopem
48	4,5	0,8	neporušená
49	4,0	0,7	porušená vkopem
50	6,0	0,7	neporušená

51	9,5	1,2	neporušená
52	7,5	1,0	neporušená
53	6,0	0,8	porušená průkopem
54	6,5	1,0	neporušená
55	9,0 × 0,7	0,7	neporušená
56	5,5	0,8	neporušená
57	5,5	0,7	porušená vkopem
58	11,0 × 7,0	0,8	neporušená
59	3,5	0,3	zbytek m. zničen cestou
60	5,5	0,3	zbytek m. zničen cestou
61	6,0	0,7	porušená vkopem
62	4,5	0,6	porušená cestou
63	7,0	0,4	porušená cestou
64	7,0	1,0	porušená vkopem
65	4,5	0,5	neporušená
66	5,0	0,7	neporušená
67	5,5	0,8	neporušená
68	2,0	0,4	nejistá
69	3,5	0,7	porušená vkopem
70	5,5	0,9	neporušená
71	5,0	0,9	neporušená
72	7,0	0,7	neporušená
73	6,0	0,2	porušená vkopem
74	6,5	0,9	prozkoumaná 1976
75	3,0	0,6	porušená
76	3,5	0,7	porušená
77	8,0	0,9	porušená vkopem
78	5,0	0,3	porušená vkopem
79	7,5	0,6	porušená vkopem
80	7,0	0,8	porušená vkopem
81	3,0	0,1	nejistá
82	7,0	0,6	porušená vkopem
83	10,5	0,7	neporušená
84	5,7	0,0	prozkoumaná
85	6,5	0,2	porušená vkopem
86	7,0	0,4	porušená vkopem
87	11,0	0,6	porušená vkopem
88	8,5	0,4	porušená vkopem
89	5,7	0,0	prozkoumaná
90	6,0	0,7	porušená
91	4,0	0,0	porušená

Mohyly a elity: kovové artefakty z povrchu jihočeských mohylníků

Jan John – Jan Ciglbauer

1. Úvod

Rozsáhlé využití detektorů kovů během posledních desetiletí přineslo naší archeologii velké ztráty, ale na druhou stranu i výrazně proměnilo náš náhled na některé kategorie movitých i nemovitých archeologických pramenů. Patří mezi ně také některá raně středověká mohylová pohřebiště v jižních Čechách. Na základě tradičních archeologických odkryvů se dříve obecně předpokládalo, že pohřební výbava těchto mohyl je velmi chudá, neobsahuje prakticky žádné kovové artefakty a odráží „chudé pohřby chudého slovanského lidu“ (*Braníš 1900*, 6). Výbavy raně středověkých pohřbů opravdu bývají ve srovnání s pravěkými mohylami obecně méně nápadné a atraktivní, jak ale uvidíme dále, neplatí to obecně. Zdánlivá chudost raně středověkých mohyl je nepochybně důsledkem specifického pohřebního ritu, jehož pozůstatky mohou být dochovány mimo jiné i na povrchu mohylových násypů.

V této kapitole se budeme věnovat nálezům kovových artefaktů ze sedmi lokalit, které jsou seřazeny chronologicky podle data nálezů či průzkumu. Všechny kovové předměty byly bez výjimky identifikovány pomocí detektorů, často prakticky na povrchu mohyl v lesní hrabance či v hloubce do 20 cm pod povrchem. Výrazně mezi nimi převažují kování opasků, ale setkáváme se i se součástkami jezdecké výbavy. Obě kategorie přitom můžeme dávat do souvislosti s elitami raně středověké společnosti v jižních Čechách.

2. Lokality a nálezy

2.1. Radětice-Změna (okr. Tábor)

K prvnímu registrovanému nálezů opaskového kování na povrchu jihočeské mohyly došlo 13. 11. 2010 během detektorového průzkumu Hemerského polesí, který prováděl amatérský archeolog Jiří Beneš. Níže popsané kování je jediným známým nálezem z tohoto nevelkého mohylového pohřebiště na k. ú. Radětice. Mohylník byl objeven teprve nedávno a v soupisu mohyl v okrese Tábor je evidován pod označením TA091 (*Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 71). Díky datům leteckého laserového skenování z roku 2011 máme k dispozici přesnější informace o podobě pohřebiště, které obsahuje devět mohylových násypů, z nichž jeden je od hlavní kumulace vzdálen západním směrem (viz *John – Chvojka 2012*, 197; *John – Chvojka – Beneš 2018*, 257). Nález kování byl učiněn na povrchu druhé mohyly od jihu (souřadnice JTSK: 1127495/755890).

Obr. 1. Radětice-Změna. Žárem deformované bronzové kování opasku. Kresba M. Fábiková, foto J. John.

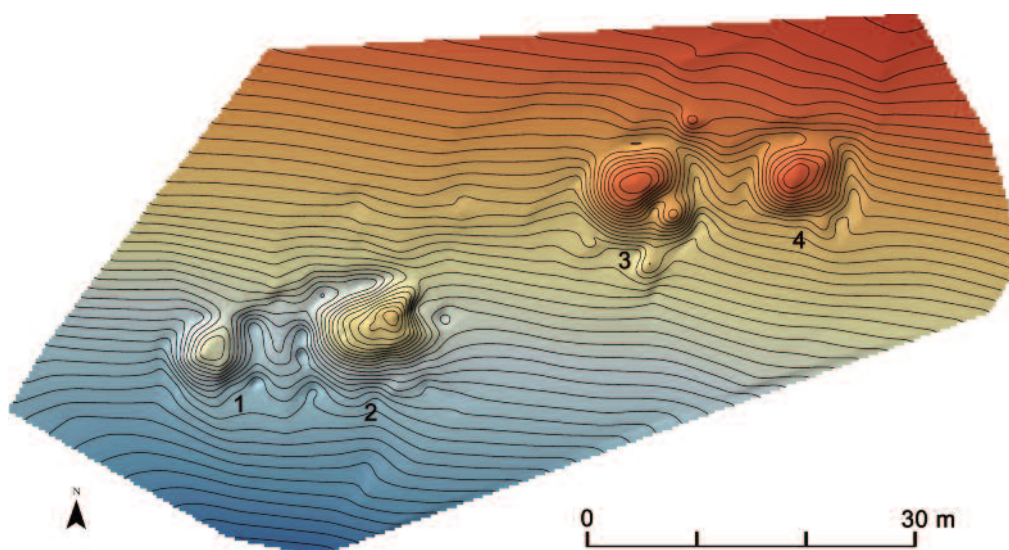
1. Bronzové prolamované kování štítového tvaru se dvěma otvory pro nýty a vývalky na okrajích. Oba nýty a podložky jsou dochovány, kování je deformováno žárem; rozměry 19 × 18 mm, hmotnost 2,2 g; *obr. 1*.
XRF:¹ Cu – 36 %; Sn – 45 %; Pb – 15 %; Fe – 2 %; Ag – 1 %

2.2. Vlkov-Daňková (okr. České Budějovice)

Pohřebiště Vlkov-Daňková patří mezi nejmenší jihočeské mohylníky z raného středověku, neboť čítá pouze čtyři dobře dochované mohylové násypy (*obr. 2*). Zatím zde neproběhl žádný archeologický výzkum odkryvem a mohyly kromě stop poškození vývraty nenesou ani známky starších amatérských výkopů. Datace do raného středověku byla doposud pouze předpokládána na základě podoby a uspořádání mohyl. Soupis archeologických nemovitých památek českobudějovického okresu eviduje tuto nekropoli pod číslem 59 (*Beneš – Michálek – Zavřel 1999, 42*). Detektorový průzkum zde provedli J. Ciglbauer, J. Figura a E. Hieke dne 6. 1. 2013, přičemž na třech mohylových násypech či v jejich obvodových příkopech našli níže popsané artefakty.

Mohyla 2

1. Zlacené prolamované kování srdcovitého tvaru se dvěma otvory pro nýty. Jeden z nýtů je dochován; rozměry 16 × 16 mm, hmotnost 2,3 g; *obr. 3:1*.
XRF: Cu – 44 %; Sn – 23 %; Au – 31 %; Pb – 0,6 %; Ag – 0,8 %; Hg – 0,3 %
2. Zlacené prolamované kování srdcovitého tvaru se dvěma otvory pro nýty. Oba nýty jsou dochovány; rozměry 16 × 16 mm, hmotnost 2,2 g; *obr. 3:2*.
XRF: Cu – 54 %; Sn – 23 %; Au – 21 %; Pb – 0,5 %; Ag – 0,9 %
3. Zlacené prolamované kování srdcovitého tvaru se dvěma otvory pro nýty. Nýty nejsou dochovány; rozměry 16 × 15 mm, hmotnost 2 g; *obr. 3:3*.
XRF: Cu – 33 %; Sn – 30 %; Au – 33 %; Pb – 0,7 %; Ag – 1 %; Hg – 1,2 %
4. Zlacené polokulovité kování s bohatou prolamovanou výzdobou a jedním otvorem pro nýt, který je dochován včetně podložky. Uvnitř kování byl dochován zuhelnatělý organický materiál; rozměry 21 × 10 mm, hmotnost 4 g; *obr. 3:4*.
XRF: Cu – 46 %; Sn – 22 %; Au – 30 %; Ag – 0,7 %
5. Zlomek výdutě keramické nádoby s příměsí grafitu, jeho datace do raného středověku není jistá; rozměry 25 × 30 × 13 mm.

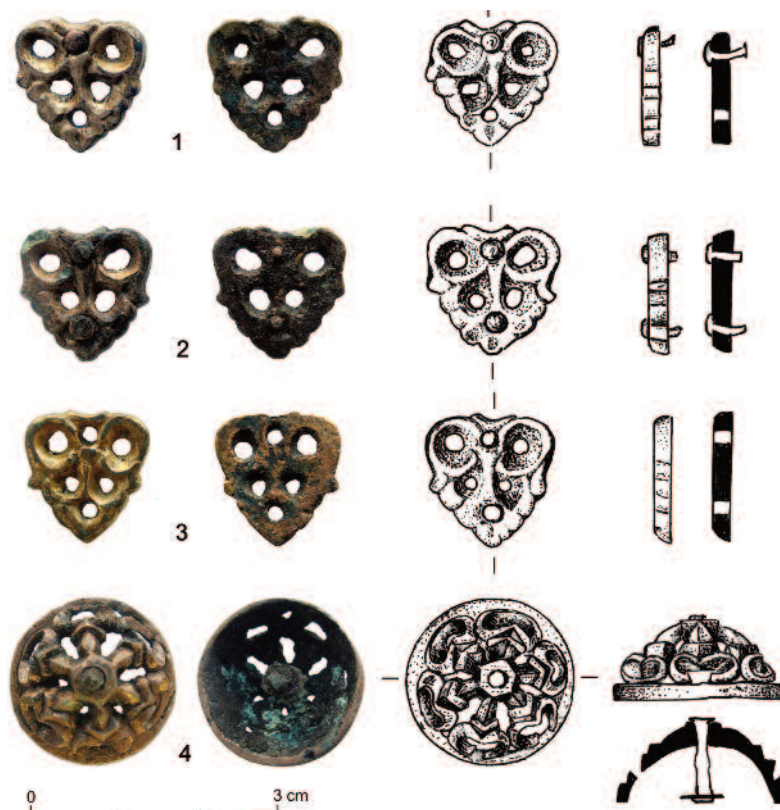
Obr. 2. Vlkov-Daňková. Stínovaný model reliéfu pohřebiště, krok vrstevnic je 10 cm. Zaměření J. John.

¹ Všechna rentgenfluorescenční měření proběhla na neupravených povrchových vrstvách kování pomocí ručního spektrometru Niton XL2 GOLDD s velkoplošným Silikon Drift Detektorem a nízko-výkonovou rentgenovou lampou (45 kV/2W). Vzhledem k povrchovému charakteru měření se tedy nejedná o přesnou kvantitativní analýzu, ale spíše o identifikaci hlavních prvků slitiny, jejichž vzájemné poměry jsou zkráceny povrchovou oxidací. Např. obsahy cínu jsou v důsledku koroze mědi vždy výrazně nadhodnocené.

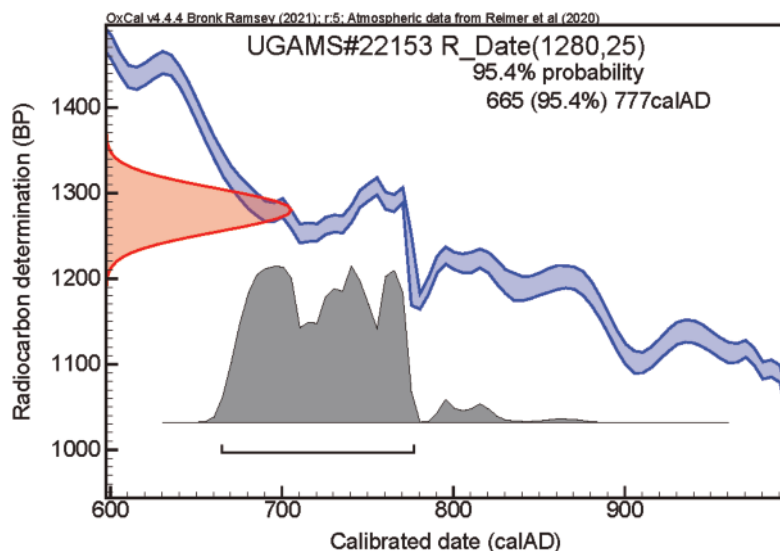
Soubor z mohyly č. 2 obsahuje tři téměř identická zlacená kování srdcovitého tvaru. Kování podobného tvaru můžeme nalézt v publikaci pohřebiště Sommeirein v Dolním Rakousku, kde bylo v kostrovém hrobě č. 133 nalezeno celkem osm obdobných kování z vedlejších řemenů opasku, datovaných do pozdně avarského období, konkrétně do 2. poloviny 8. století (*Daim – Lippert 1984*, 42, 344). Stejně jsou datována i podobná kování z hrobů č. 6 a 7 z Dolních Dunajovic na Moravě (*Galuška 2013*, 71, 86 a 91). Kování z Vlkova tedy můžeme s velkou pravděpodobností interpretovat jako součásti honosného opasku.

Při povrchové XRF analýze kování č. 3 byly identifikovány výraznější stopy rtuti, k pozlacení tedy byla pravděpodobně použita amalgamační metoda. Tato metoda zlacení byla pomocí XRF analýzy zachycena rovněž u několika opaskových kování avarského typu z hradiště v Tismicích (*Profantová et al. 2020*, 222). Kování bylo dále bodově zkoumáno pomocí SEM/EDS.² Na základě měření můžeme konstatovat, že kování jsou vyrobena z cínového bronzu s nízkým obsahem olova a jsou pozlacená slitinou, která kromě zlata obsahuje i malé množství stříbra.

Čtvrtým nálezem ze stejné mohyly je zlacené polokulovité kování. Poměrně přesnou analogii k tomuto exempláři lze nalézt na kresebných tabulích dokumentujících nálezy z pohřebiště Edelstal v rakouském Burgenlandu. Toto kování je však dnes bohužel nezvěstné a neznáme ani jeho nálezový kontext (*Sötér 1886*, 323, XII:7a; *Lobinger 2016*, Taf. 6:7a). Dalšími analogickými předměty jsou také zlacená kování z jez-

Obr. 3. Vlkov-Daňková. Zlacená bronzová kování z povrchu mohyly č. 2. Kresba M. Fábiková, foto J. John.

Obr. 4. Vlkov-Daňková, mohyla č. 2. Kalibrační diagram radiokarbonového data z organického materiálu odebraného z kování č. 4. Kalibrováno pomocí programu OxCal a křivky IntCal 20.

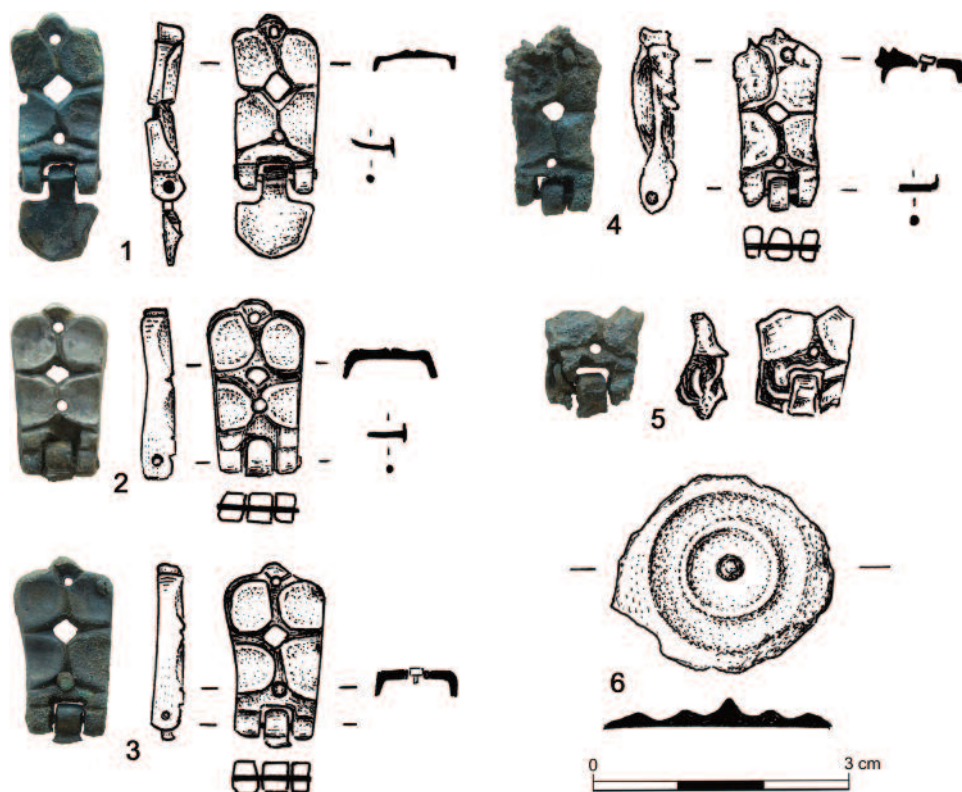
2 Měření proběhlo v laboratořích Geologického ústavu AV ČR s využitím skenovacího elektronového mikroskopu VEGA 3XMU SEM firmy Tescan a energiově disperzního spektrometru Quantax 200 X-Flash 5010 od firmy Bruker.

deckého hrobu č. 121 na pohřebišti Komárno-Schiffswerft, která podle polohy v hrobě sloužila jako ozdoba koňského postroje (Trugly 1993, 56, 265). Stejným způsobem tedy pravděpodobně můžeme interpretovat i kování č. 4 z Vlkova.

Zuhelnatělý organický materiál odebraný z vnitřku polokulovitého kování č. 4 byl využit k radio-karbonovému datování pomocí metody AMS.³ Získané datum po kalibraci zahrnuje s pravděpodobností 2 sigma interval let 665–777 po Kristu (obr. 4). Datovaný materiál nebyl přesněji identifikován, je však pravděpodobné, že mohl obsahovat uhlík ze „starého dřeva“ použitého při kremaci. V zásadě tedy i výsledek absolutního datování odpovídá typologické dataci souboru kování do 2. poloviny 8. století.

Mohyla 3

1. Bronzové kování se závěskem a dvěma otvory pro nýty, tělo zdobené šupinovitým motivem. Dochován jeden nýtek; rozměry 26 × 10 mm, hmotnost 2,6 g; obr. 5:1.
XRF: Cu – 47 %; Sn – 36 %; Pb – 12 %; As – 1 %
2. Bronzové kování se stříbřitým⁴ povrchem a dvěma otvory pro nýty, tělo zdobené šupinovitým motivem. Dochován jeden nýtek, závěsek odlomen; rozměry 20 × 11 mm, hmotnost 2,3 g; obr. 5:2.
XRF: Cu – 47 %; Sn – 36 %; Pb – 11 %; Zn – 2 %; Fe – 1 %
3. Bronzové kování se dvěma otvory pro nýty, tělo zdobené šupinovitým motivem. Dochován jeden nýtek, závěsek odlomen; rozměry 20 × 11 mm, hmotnost 2,3 g; obr. 5:3.
XRF: Cu – 44 %; Sn – 38 %; Pb – 14 %; Zn – 1 %; Ag – 1 %
4. Bronzové kování se dvěma otvory pro nýty, tělo zdobené šupinovitým motivem. Dochován jeden nýtek, závěsek odlomen. Kování je silně deformováno žárem; rozměry 21 × 11 mm, hmotnost 2,1 g; obr. 5:4.
XRF: Cu – 39 %; Sn – 41 %; Pb – 14 %; Zn – 3 %; Fe – 3 %
5. Fragment bronzového kování, tělo zdobené šupinovitým motivem. Závěsek odlomen, kování je silně deformováno žárem; rozměry 12 × 11 mm, hmotnost 1,4 g; obr. 5:5.
XRF: Cu – 33 %; Sn – 34 %; Pb – 23 %; Zn – 2 %; Fe – 6 %

Obr. 5. Vlkov-Daňková. Bronzová kování z povrchu mohyl č. 3 a 4. Kresba M. Fábíková, foto J. John.

3 Měření provedl A. Cherkinsky z Center for Applied Isotope Studies, University of Georgia, USA (1280±25 BP; identifikátor data UGAMS#22153).

4 Podle výsledků SEM/EDS analýzy je stříbřitá vrstvička na povrchu kování z cínového bronzu tvořena převážně olovem. Není však jasné, zda se jedná o záměrné pokovení.

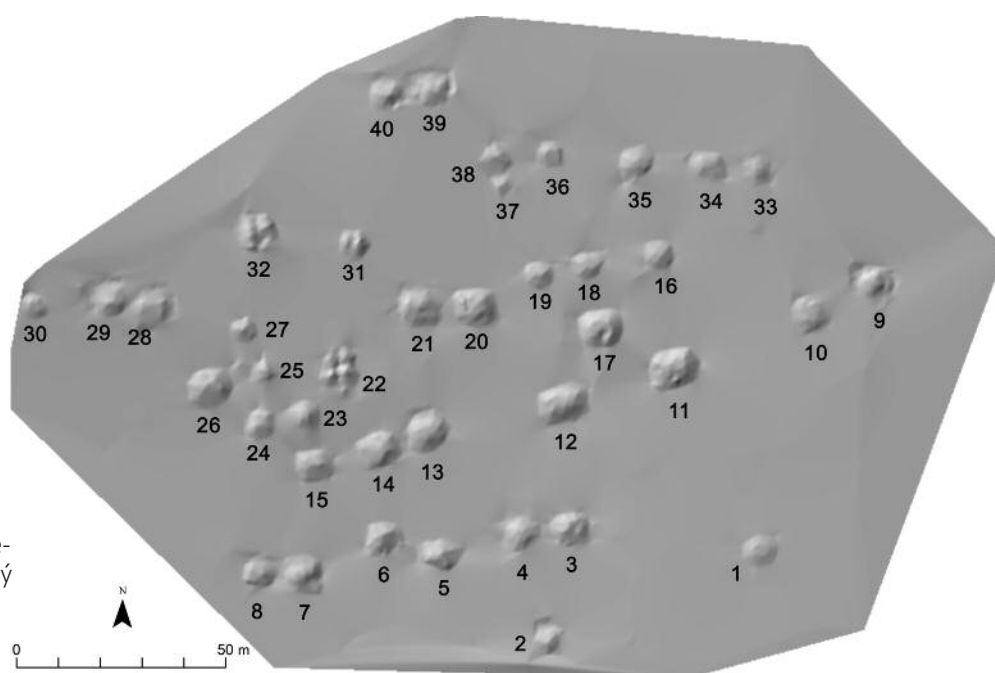
I přes výrazné poškození některých kování z mohyly č. 3 ohněm je evidentní jejich typologická jednota, a nejspíše tedy pocházejí z jednoho opasku. Kování se závěsky na kloubu a s šupinovitým motivem jsou datována do pozdně avarského období, viz např. analogie s odlišným tvarem závěsků z šáreckého hradiště v Praze-Liboci datovaná do horizontu SPA IIIa (*Profantová 1992*, 664, 720, Taf. 6:9). Ještě přesnější analogii můžeme najít v kostrovém hrobě č. 425 z pohřebiště Nové Zámky na Slovensku (*Čilinská 1966*, 82) a podobným šupinovitým motivem jsou zdobena i některá kování z depotu opaskové soupravy nalezeného u Trnavy na Zlínsku, který je datován na přelom 8. a 9. století (*Galuška 2013*, 81).

Mohyla 4

V obvodovém příkopu mohyly č. 4 byl nalezen bronzový terčovitý závěsek (*obr. 5:6*), který můžeme datovat na počátek střední doby bronzové (k nálezům těchto závěsků v jižních Čechách naposledy *Chvojka – John – Šmahelová 2019*). Není bez zajímavosti, že původ těchto předmětů je podobně jako u raně středověkých opaskových kování hledán v Karpatské kotlině. Nelze zcela vyloučit reutilizaci tohoto pravěkého artefaktu v raném středověku, stejně tak se ale může jednat o intruzi, související s možným využíváním okolních pravěkých mohylníků k získávání stavebního materiálu pro budování raně středověkých mohyl (zbytky silně poškozených pravěkých mohyl se nacházejí ve vzdálenosti cca 150 m; cf. *Chvojka et al. 2017*, 120).

2.3. Dobřejovice-Vobůrka (okr. České Budějovice)

Lokalitu uvedl do archeologické literatury Jan Nepomuk Woldřich, který uvádí v této poloze kupodivu jen 15 mohyl, z nichž dvě nechal prokopat. V první nalezl pouze žárový pohřeb bez jakýchkoliv milodarů, ve druhé navíc jen několik zlomků keramiky (*Woldřich 1883*, 20–21). V severozápadní části pohřebiště se nachází několik evidentně prokopaných mohyl (zejména č. 22 a 32), které snad můžeme ztotožnit s Woldřichovými výzkumy, ale většina mohyl se zdá být neporušena, nebo narušena jen menšími zásahy. Zprávy o jiných archeologických výzkumech nebo nálezích z minulosti nemáme, a tak později Rudolf Turek přiřadil mohylník pod označením Vlkov II k lokalitám s nejistou datací do raného středověku (*Turek 1958*, 43). Soupis archeologických nemovitých památek českobudějovického okresu vede tuto lokalitu pod číslem 51 a zmiňuje existenci asi 30 mohyl (*Beneš – Michálek – Zavřel 1999*, 40). V současné době je zde dochováno přibližně 40 dobře patrných mohyl v typickém řadovém uspořádání, v některých případech s patrnými žlaby po obvodu (*obr. 6*). Původně mohl být jejich počet i vyšší, neboť

Obr. 6. Dobřejovice-Vobůrka. Stínovaný reliéf povrchu pohřebiště. Zaměření J. John.

mezi mohylami se vyskytuje řada drobných terénních reliktnů, které kombinují konkávní i konvexní tvary. Může se jednat o doklady starších vývratů stromů, těžby kamene, některé objekty ale mohou být i pozůstatky malých mohyl. Na druhou stranu se zde setkáváme s velkými a dobře dochovanými mohylami obdélníkového tvaru, které jsou situovány zejména v centrální části mohylového pohřebiště.

Detektorový průzkum pohřebiště provedli v dubnu roku 2013 J. Ciglbauer, J. John a T. Šálková. Průzkum přinesl přesvědčivé doklady o raně středověkém původu mohylníku v podobě kovových artefaktů ze čtyř mohylových násypů.

Mohyla 11

1. Výrazně profilované železné nákončí drobného řemení se dvěma otvory pro nýty; rozměry 33 × 15 mm, hmotnost 3,6 g; *obr. 7:1*.
2. Železná průvlečka s vývalky; rozměry 30 × 17 mm, hmotnost 2,9 g; *obr. 7:2*.
3. Železná přezka s rámečkem zdobeným jemným měděným tautzováním; rozměry 25 × 21 mm, hmotnost 4 g; *obr. 7:3*.
4. Železný hrot loveckého šípů s trnem, pravděpodobně vrcholně středověký.
5. Hraněná železná tyčinka se zahnutým koncem, datace a funkce nejasná.

Soubor předmětů č. 1–3 můžeme spolehlivě interpretovat jako raně karolínskou garnituru ostruhy. Tvar průvlečky a zejména nákončí s polokulovitým výběžkem nápadně připomíná zlacená bronzová kování řemení ostruh s ploténkami z bohatého hrobu I/1892 na pohřebišti Biskupija–Crkvina (*Jelovina 1986*, 48, Taf. I/11–14), která z chronologického hlediska reprezentují první vlnu karolínských importů na slovanská území v letech 780/790–820/830 (*Robak 2017*, 146). Analogii má již i v Čechách na výšinné lokalitě/hradišti v Mořince (*Profantová 2017*, 105, fig. 6:11). Součástky řemení ostruh zatím nebyly z jihočeského prostoru známy. Nález z mohyly č. 11 je tedy prvním svého druhu a lze jej bezpochyby spojit s pohřbem jezdce-bojovníka, tedy příslušníka společenské elity (*Profantová 2016*). V této souvislosti je zajímavá absence samotné ostruhy.

Mohyla 12

1. Železné nákončí s polokulovitým výběžkem a dvěma nýty; rozměry 31 × 17 mm, hmotnost 2,6 g; *obr. 7:4*.
2. Železné nákončí řemene s polokulovitým výběžkem a dvěma nýty; rozměry 28 × 15 mm, hmotnost 2,8 g; *obr. 7:5*.
3. Železné nákončí řemene s polokulovitým výběžkem a dvěma nýty; rozměry 31 × 15 mm, hmotnost 3,3 g; *obr. 7:6*.
4. Železné nákončí řemene s polokulovitým výběžkem a třemi nýty; rozměry 29 × 17 mm, hmotnost 5,2 g; *obr. 7:7*.
Kování č. 3 a 4 byla nalezena pohromadě v jednom vrypu společně s železným hřebem⁵ o délce 18 mm. Je však otázkou, zda s kováními opasku nějak souvisí.
5. Bronzové kování ve tvaru trojlístku s bronzovým hřebem; rozměry kování 16 × 16 × 7 mm, hmotnost 7,9 g; *obr. 7:8*.
6. Bronzové kování ve tvaru trojlístku s železným hřebem; rozměry kování 15 × 16 × 7 mm, hmotnost 6,9 g; *obr. 7:9*.
7. Bronzové nákončí řemene s tulejí a jedním nýtem, silně deformované žárem; rozměry 32 × 15 mm, hmotnost 5,7 g; *obr. 7:10*.

Všechna kování byla nalezena na vrcholu mohyly v lesní hrabance, v hloubce 3–10 cm pod současným povrchem. V případě mohyly č. 12 se velmi pravděpodobně jedná o pozůstatek více souprav kování a tedy i více pohřbů v prostoru velké obdélníkové mohyly. Nasvědčuje tomu i prostorová distribuce artefaktů na jejím povrchu, kdy železná (karolínská) kování č. 4–7 byla rozptýlena v její východní části a bronzová (avarská) kování č. 8–10 v části západní (*obr. 8*). Jednoduchá železná kování s polokulovitým výběžkem v karolínském stylu mohou být i lokálními výrobky, naopak pozdně avarské nákončí vedlejšího řemene je spíše importem z Karpatské kotliny. Navzdory silnému poškození ohněm ho můžeme

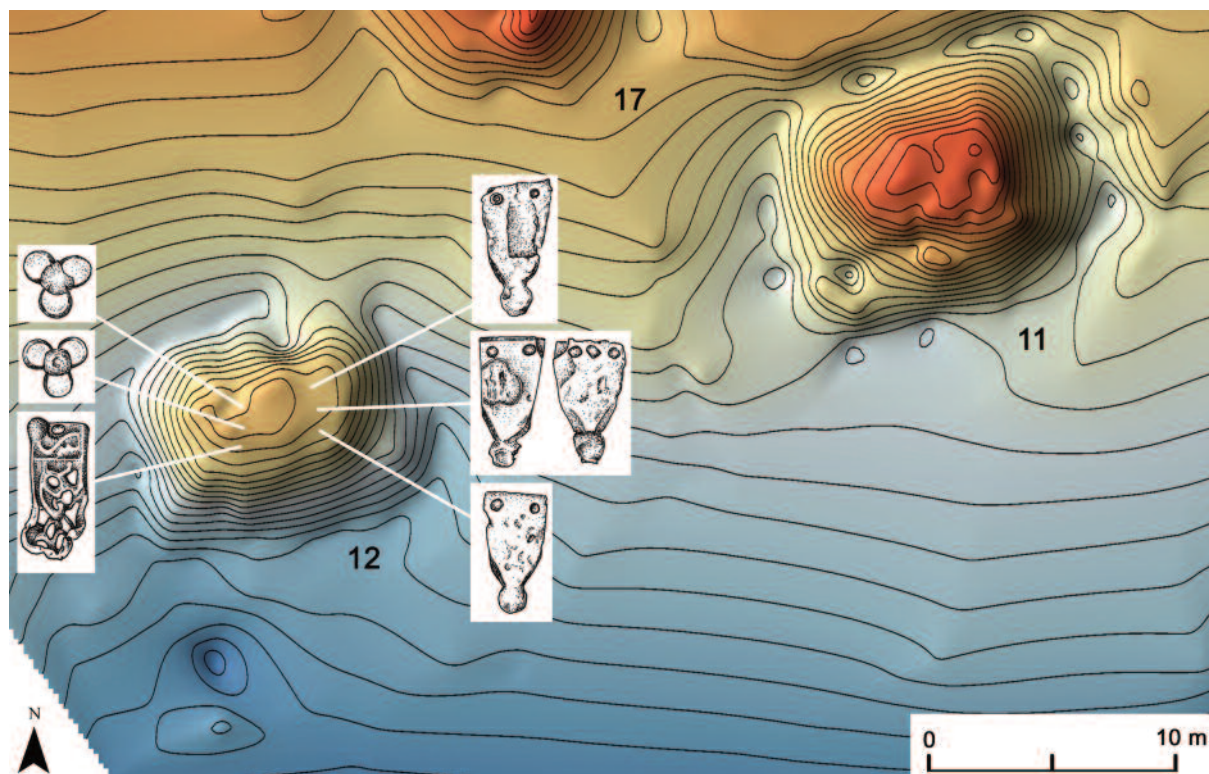
5 Železné hřeby (z podkov?) byly nalezeny rovněž na povrchu mohyl č. 5, 13 a 15.

Obr. 7. Dobřejovice-Vobúrka. Raně středověké kovové artefakty z povrchu jednotlivých mohyl. Kresba M. Fábíková, foto J. John.

přičítat k typu 536 podle seriálního systému Jozefa Zábojníka, který tento tvar řadí do první až druhé fáze pozdně avarského období SS I–II, tedy ještě do 1. poloviny 8. století (Zábojník 1991, 236, 302), vyloučit však nelze ani mladší dataci. Pro naše území je možno uvést nález podobného kování z Hevlína na Moravě (Profantová 1992, 670).

Kování ve tvaru trojlístku (č. 5 a 6) je v tomto případě obtížné funkčně interpretovat, původně byla připevněna pomocí hřebíků, pravděpodobně k nějakému dřevěnému artefaktu. Nahrazení bronzo-
zového hřebíku železným u kování č. 6 ukazuje na pozdější reparaci tohoto předmětu.

Obr. 8. Dobřejovice-Vobúrka. Detail rozmístění nálezů na mohyle č. 12. Zaměření J. John, krok vrstevnic 10 cm.

Mohyla 13

1. Čtyři bronzová kování z koňského postroje ve tvaru čtverce děleného do čtyř segmentů a se středovým nýtem; rozměry 14 × 14 mm, hmotnost 2,8 g; obr. 7:11–14. Na vnitřních stranách kování jsou patrné otisky textilu, související s výrobou voskových modelů pro odlévání.
2. Dva žárem deformované fragmenty kování stejného typu jako č. 1.
3. Bronzové kování štítového tvaru se dvěma otvory pro nýty, jeden z nýtů je dochován; rozměry 15 × 13 mm, hmotnost 1,1 g; obr. 7:15.
4. Bronzové kování štítového tvaru se dvěma otvory pro nýty, oba nýty jsou dochovány; rozměry 14 × 12 mm, hmotnost 1,1 g; obr. 7:16.
5. Fragment artefaktu z tenkého bronzového plechu s nýtem; rozměry 12 × 14 mm, hmotnost 1,1 g; obr. 7:17.

Čtvercová kování č. 1 a 2 (na mohyle č. 13 zachyceno celkem pět kusů) jsou typická pro jezdecké hroby 8. století, obsahující koňské postroje. Jejich rozmístění na ohlávce koně lze rekonstruovat například na základě hrobu č. 46 z pohřebiště Szarvas-75 v Maďarsku (viz Galuška 2013, 136). Jako analogii ze Slovenska možno uvést jezdecký hrob 132 z pohřebiště Šebastovce (Budinský-Krička – Točík 1991, 33). V Čechách jsou ojedinělé nálezy těchto kování známé z Tismic i z dalších lokalit (viz Profantová et al. 2020, 231).

Drobná kování štítového tvaru (č. 3 a 4) se podobají např. exemplářům z objektu S na lokalitě Uherské Hradiště – Mariánské náměstí, kde je tento typ datován do poslední třetiny 8. století (Galuška 2013, 30).

Mohyla 26

1. Bronzové prolamované kování se třemi nýtky, může se jednat o chránič dírky opasku; rozměry 21 × 19 mm, hmotnost 2,3 g; obr. 7:18.
2. Sedm drobných bronzových kování štítového tvaru se dvěma nýtky a středovým otvorem; rozměry 15 × 12 mm, hmotnost 1,2 g; obr. 7:19–25.

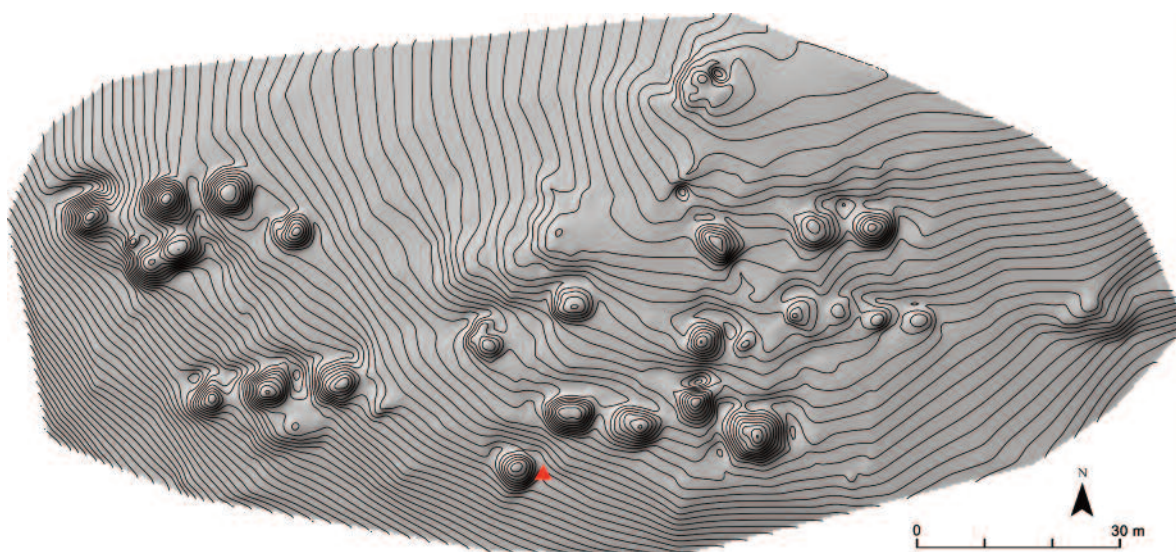
Na všech kováních z povrchu mohyly 26 jsou patrné stopy ohně, zcela jistě tedy souvisejí se žárovým pohřbem. K sedmi téměř identickým kováním štítového tvaru (typ 170/17 podle Zábajník 1991) je velmi

přesnou analogií soubor devíti kování vedlejších řemenů z kostrového hrobu č. 81 na pohřebišti Leobersdorf v Dolním Rakousku. Tento hrob je datován do stupně SPA IIIa, tedy do závěru 8. století (*Daim 1987, 245*). Dále můžeme uvést např. hrob č. 58 z pohřebišť Želovce na Slovensku (*Čilinská 1973, 44*).

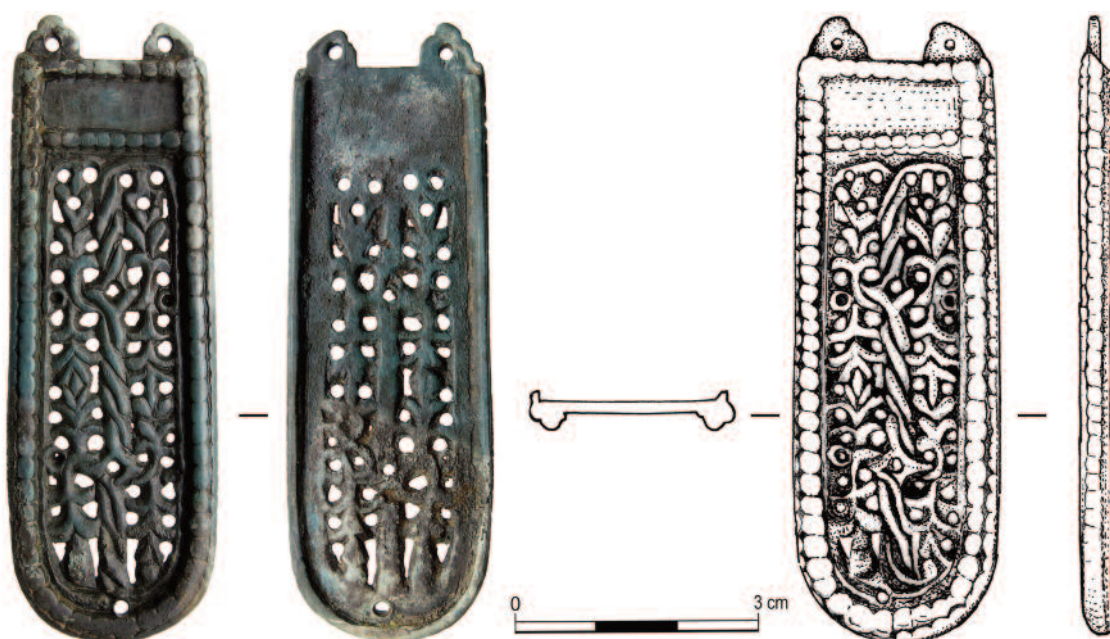
2.4. Líšnice-Beran (okr. České Budějovice)

Zatím nezkoumané mohylové pohřebišťe v poloze Beran registruje seznam archeologických nemovitých památek českobudějovického okresu pod číslem 82 (*Beneš – Michálek – Zavřel 1999, 48*). V rámci mohylníku je dochováno cca 25 jasných mohylových násypů a několik dalších pozůstatků nízkých, snad pravěkých mohyl. Niž popsané kování opasku nalezl J. Ciglbauer v roce 2017 na východním úpatí menší mohyly na jižním okraji pohřebišťe (*obr. 9*).

V roce 2022 byl zjištěn mohutný vývrat, který narušil skupinu mohyl na severozápadním okraji pohřebišťe. Ve vývratu se podařilo nalézt zlomek výdutě raně středověké keramické nádoby zdobené hřebenovou vlnicí.

Obr. 9. Líšnice-Beran. Stínovaný model reliéfu pohřebišťe, krok vrstevnic je 10 cm. Místo nálezů opaskového kování označeno červeným trojúhelníkem. Zaměření J. John.

Obr. 10. Líšnice-Beran. Polovina dvojdielného nákončí hlavního řemene opasku. Kresba M. Fábiková, foto J. John.

I. Bronzové prolamované kování jazykovitého tvaru s výzdobou rostlinným motivem. Nýty nejsou dochovány. Na povrchu je patrné poškození žárem, zejména v distální části kování. Rozměry 76 × 25 mm, hmotnost 23 g; obr. 10.

XRF: Cu – 26 %; Sn – 46 %; Pb – 25 %; Sb – 1 %; Ag – 1 %

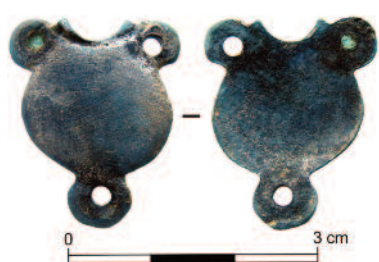
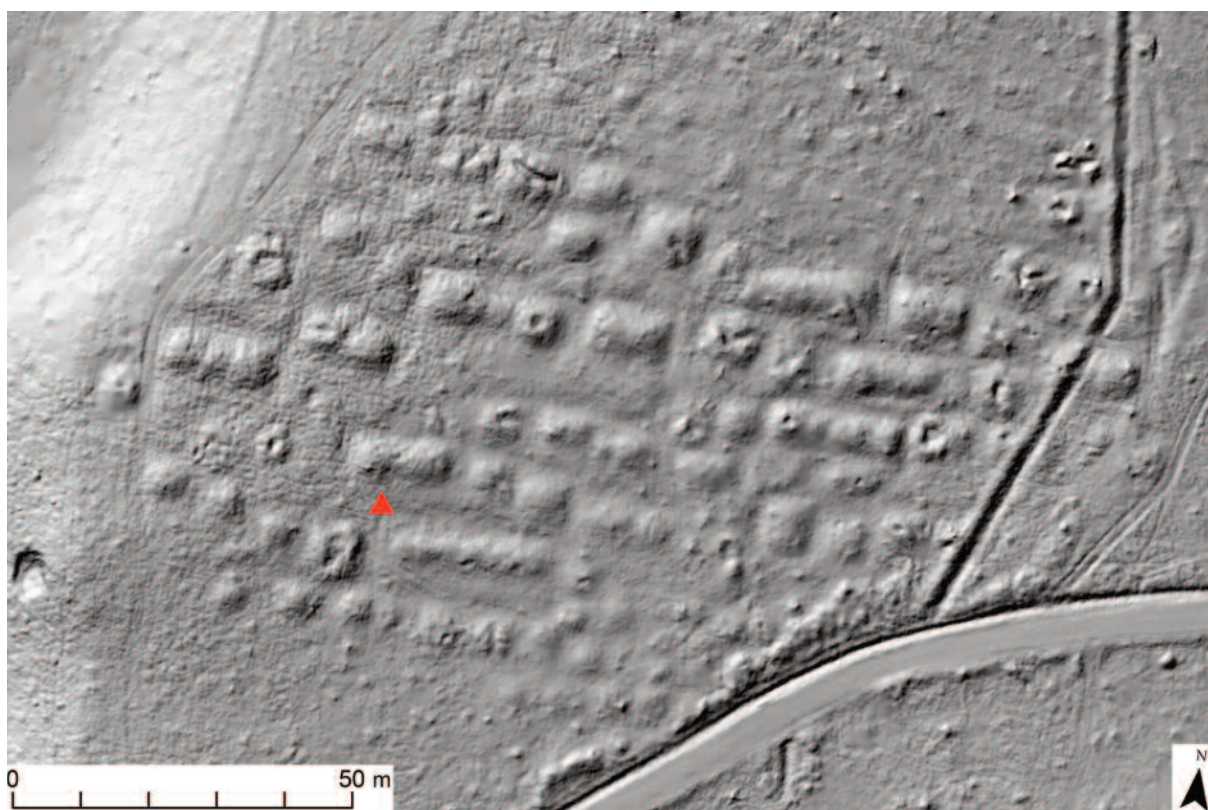
Z typologického hlediska se jedná o polovinu dvojdílného nákončí hlavního řemene opasku. Zdobeno je komplikovaným rostlinným dekorem, který můžeme zařadit mezi tzv. liliovité motivy. Těmto motivům byla v nedávné době věnována detailní pozornost v rámci statistického vyhodnocení výbav z pohřebiště Rákóczifalva v Maďarsku. Dle typologie liliovitých motivů patří kování z Líšnice typu I (varianta I1) a datovat je můžeme do pozdně avarského horizontu SPA III (cf. Schmid 2015).

2.5. Ostrolovský Újezd (okr. České Budějovice)

V souvislosti s novým zaměřením tohoto mohylníku (viz John – Potůčková v tomto svazku) zde provedli omezenou detektorovou prospekci J. John a J. Štěrbík dne 29. 7. 2019. Během této prospekce se podařilo najít jediné opaskové kování v hloubce 20 cm na úpatí jednoho z protáhlých mohylových násypů (obr. 11).

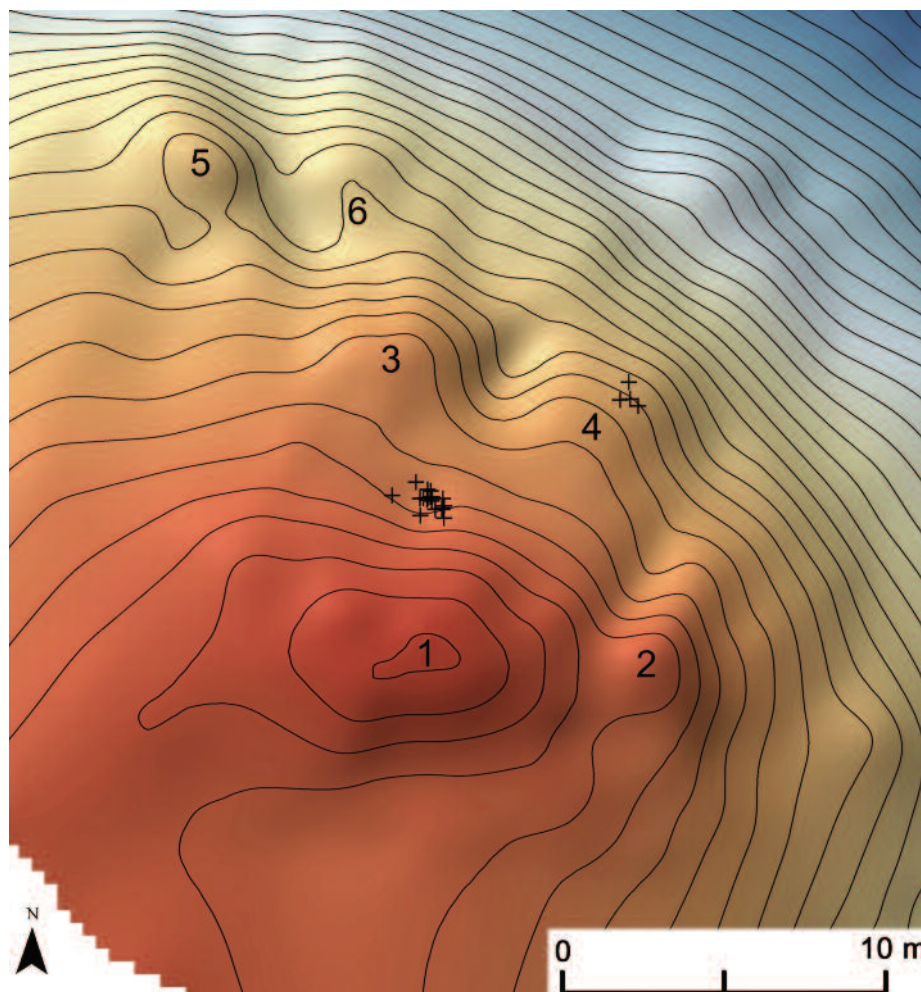
I. Bronzové kování štítového tvaru se třemi otvory pro nýty, v jednom z otvorů jsou dochovány zbytky nýtu. Bez výzdoby, na lící straně výrazné patinované škrábnice; rozměry 25 × 20 mm, hmotnost 1,9 g; obr. 12.

XRF: Cu – 35 %; Sn – 46 %; Pb – 15 %; Ag – 1 %

Obr. 11. Ostrolovský Újezd. Stínovaný model reliéfu pohřebiště. Místo nálezu opaskového kování označeno červeným trojúhelníkem. Zaměření J. John.

Obr. 12. Ostrolovský Újezd. Štítové kování opasku. Foto J. John.

Obr. 13. Závraty. Plán mohylových útvarů a distribuce nálezů bronzových kování (označena křížky). Zaměření J. John, krok vrstevnic 10 cm.

2.6. Závraty (okr. České Budějovice)

Lokalitu objevil J. Štěrbík dne 8. 8. 2019, když během detektorové prospekce náhodně našel shluk pozdně avarských opaskových kování. Nálezy ponechal v zemi a následný průzkum provedli v termínu 14.–18. 8. 2019 J. John, P. Ouško a J. Štěrbík. Detektorovým průzkumem se podařilo zachytit dvě koncentrace kování (*obr. 13*). První z nich se nacházela na severním úpatí oválné „mohyly“ o rozměrech 9 × 7 m a výšce 40–50 cm (souřadnice JTSK: 11 69418/763908). Obsahovala celkem 26 kusů bronzových kování opasku, z nichž některá se nacházela ve shlucích téměř na povrchu terénu v lesní hrabance či v hloubce do 10 cm. Nejhlouběji bylo uloženo velké dvojdílné kování hlavního řemene opasku, a to 15 cm pod povrchem na západním okraji této koncentrace, která svou plochou nepřekračovala dva m². Menší koncentrace byla vzdálena šest metrů severozápadním směrem a obsahovala pět drobných kování (*obr. 14:14,15,18,19,31*) v hloubce 3–12 cm pod povrchem. V bezprostředním okolí opaskových kování bylo identifikováno minimálně šest nepřilíš výrazných konvexních objektů, které můžeme zatím pouze s otazníkem klasifikovat jako pohřební mohyly.

1. Vrtulovité kování opasku s otvorem pro nýt, nýt je dochován včetně podložky; rozměry; 73 × 13 mm, hmotnost 9,9 g; *obr. 14:1*.
2. Dvojdílné nákončí hlavního řemene opasku s výzdobou šupinovitě řazenými úponkami. V horní části kování jsou stylizované ptačí hlavičky, jimiž procházejí dva nýty, jen jeden z nýtů je dochován; rozměry 79 × 20 × 8 mm, hmotnost 35,2 g; *obr. 14:2*.
3. Čtyři dvojdílná nákončí vedlejších řemenů opasku s výzdobou kruholistými úponkami. V horní části kování jsou stylizované ptačí hlavičky, jimiž procházejí dva nýty, ve všech případech dochované; rozměry 29 × 14 × 5 mm, hmotnost 7–8 g; *obr. 14:3–6*.

Obr. 14. Závraty. Bronzová kování opasku. Foto J. John.

4. Nezdobená průvlečka z bronzového plechu se dvěma otvory pro nýty, oba nýty jsou dochovány včetně podložek; rozměry $26 \times 17 \times 11$ mm, hmotnost 5,6 g; obr. 14:7.
5. Sedm štítových kování se dvěma otvory pro nýty a šarnýřem, železnou osičkou je připojen pohyblivý závěsek. Tělo kování i závěsek jsou zdobeny úponkami. Nýty jsou dochovány, často včetně podložek; rozměry 27×17 mm, hmotnost 4,9–5,8 g; obr. 14:8–14.
6. Kování stejného typu jako č. 5, ale stěžečka se závěskem byla odlomena a lom zabroušen; rozměry 16×17 mm, hmotnost 3,5 g; obr. 14:15.

7. Čtyři štítová kování se třemi nýty, které jsou integrální součástí kování; rozměry 19 × 17 mm, hmotnost 3,5–4 g; *obr. 14:16–19*.
8. Dvanáct drobných štítových kování se dvěma nýty, které jsou integrální součástí kování; rozměry 13 × 12 mm, hmotnost 1,1–1,5 g; *obr. 14:20–31*.

K nákončí hlavního řemene s šupinovitým řazením úponek (č. 2) nacházíme velmi přesnou analogii v hrobě č. 369 na avarském pohřebišti Allatyán (*Kovrig 1963*, 36; Tab. 25:33, 61:41). Jedná se o typ výzdoby značně rozšířený v prostoru Karpatské kotliny, A. Kiss uváděl v roce 1996 celkem 26 známých lokalit (*Kiss 1996*, 316). F. Daim tento motiv datuje do stupně SPA IIIa (hroby 81 a 133 na pohřebišti Leobersdorf – *Daim 1987*, 208–209).

Štítová kování hlavního řemene se závěskem (č. 5 – typ 249/4 podle *Zábojník 1991*) se silně podobají např. inventáři hrobu č. 188 na pohřebišti v Obidu na Slovensku, liší se jen provedení závěsku. Hrob je datován do třetí fáze pozdně avarského období (SPA III), tedy do třetí čtvrtiny 8. století (*Zábojník 2019*, 55, 108, 256). Na rozsáhlém pohřebišti v Tiszafüred je tento typ početný v jeho jižní části a řazen do páté (předposlední) fáze, datované po polovině 8. století (*Garam 1995*, 252, 412, Beilage 3). V Maďarsku můžeme garnituru ze Závrat dobře synchronizovat také s předposlední (devátou) fází pohřebiště Kölked, datovanou do SPA II – SPA IIIa (*Hajnal 2012*, 629–631). To samé platí pro nákončí bočních řemínků (č. 3), která můžeme přiřadit k typu 113, datovanému do SPA III, případně přechodu SPA III a IV (*Zábojník 1991*, 239).

Celkem 31 opaskových kování ze Závrat představuje v rámci jihočeského prostoru unikátní soubor, a to nejen svou početností. Pozoruhodný je také stav dochování opaskových součástek. Na rozdíl od většiny ostatních kování z jihočeských mohylníků zde nenalzáme žádné stopy působení ohně a opasek byl evidentně na lokalitě deponován včetně řemení. Kromě zdokumentované distribuce kování to dokládají i zbytky kůže, které se v omezené míře dochovaly na vnitřní straně některých kování se závěskem (*obr. 15*). Vzorek kůže byl použit pro radiokarbonové datování, které ale poskytlo nečekaně pozdní interval let 895–1021 po Kristu (1080±20 BP; UGAMS #48651). Absolutní datace tedy vychází o jedno až dvě století mladší, než datace typologická, a nemůžeme předpokládat, že by se opasek udržel v živé kultuře po tak dlouhé období. Datum je tedy pravděpodobně chybné a může se jednat o podobný typ problému, který vedl k nezdaru při pokusu absolutně datovat zbytky kůže z opasku nalezeného u Domoušic (cf. *Profantová 2021*, 230).

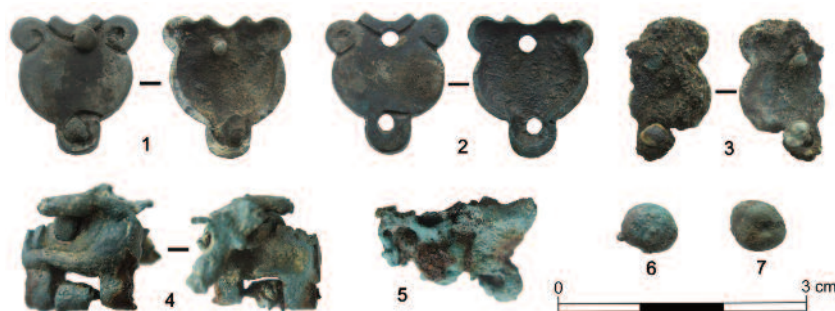
Spektrum kování reprezentuje téměř kompletní garnituru opasku avarského typu se čtyřmi vedlejšími řemeny. Z kovových součástek chybí pouze přezka, a je otázkou, zda nebyla odstraněna z rituálních důvodů během pohřebního rituálu. Její odstranění by z opasku učinilo zcela nefunkční (mrtvý) artefakt. Tato domněnka však předpokládá, že opasek sloužil jako milodar, pravděpodobně zavěšený na pohřební mohyle. Zda můžeme Závraty skutečně interpretovat jako mohylové pohřebiště, však může prokázat jen další výzkum. Připomeňme další dva nálezy celých opaskových garnitur z našeho území, kterými jsou Trnava na Moravě (*Galuška 2013*, 81) a nově honosná zlacená garnitura z Domoušic v severozápadních Čechách (*Profantová 2021*). Oba tyto případy jsou ale interpretovány jako depoty opasků mimo pohřební areály.

Obr. 15. Závraty. Zbytky kůže dochované na vnitřní straně opaskového kování se závěskem.

2.7. Dobřejovice-Baba (okr. České Budějovice)

Mohylové pohřebiště na jižním úpatí vrchu Baba u Vitína zatím nebylo moderně archeologicky zkoumáno, v letech 1972–1973 však došlo k jeho geodetickému zaměření a sondáži nedalekého milířišťe (*Beneš 1975b*). Soupis archeologických nemovitých památek českobudějovického okresu vede mohyl-

Obr. 16. Dobřejovice-Baba. Výběr nálezů z povrchu mohyly č. 11. Foto J. John.

nik pod číslem 25 (*Beneš – Michálek – Zavřel 1999*, 33). Pohřebiště čítalo v době zaměření 14 mohyl,⁶ z toho jednu pravděpodobně pravěkou.

V roce 2022 byla východní část mohylníku vykácena a v této souvislosti provedl J. Ciglbauer v květnu téhož roku jeho detektorový průzkum, při němž našel na vrcholu mohyly č. 11 soubor přepálených bronzových kování. Dodatečný průzkum provedli J. Ciglbauer a J. John 1. 7. 2022. Během této akce byla na vrcholu mohyly nalezena již jen kapka bronzoviny (č. 9).

1. Bronzové kování štítového tvaru se dvěma otvory pro nýty, oba nýty jsou dochovány. Rozměry 16 × 15 mm, hmotnost 1,7 g; *obr. 16:1*.
XRF: Cu – 57 %; Sn – 30 %; Pb – 11 %
2. Bronzové kování štítového tvaru se dvěma otvory pro nýty, nýty nedochovány. Rozměry 16 × 14 mm, hmotnost 1,3 g; *obr. 16:2*.
XRF: Cu – 54 %; Sn – 28 %; Pb – 12 %; Ag – 3 %; Zn – 2 %
3. Fragment bronzového kování štítového tvaru se dvěma otvory pro nýty, oba nýty jsou dochovány. Kování je deformováno žářem; rozměry 17 × 10 mm, hmotnost 1,5 g; *obr. 16:3*.
XRF: Cu – 47 %; Sn – 28 %; Pb – 24 %
4. Fragment kování se stěžejkou a závěskem, dochován jeden nýt. Kování je deformováno žářem; rozměry 13 × 13 mm, hmotnost 3,4 g; *obr. 16:4*.
XRF: Cu – 25 %; Sn – 46 %; Pb – 26 %; Ag – 1 %
5. Fragment kování pravděpodobně stejného typu jako č. 4, silně poškozený žářem; rozměry 13 × 17 mm, hmotnost 2,4 g; *obr. 16:5*.
XRF: Cu – 23 %; Sn – 49 %; Pb – 25 %; Ag – 3 %; Fe – 1 %
6. Drobný fragment okraje kování, pravděpodobně stejný typ jako č. 4, může pocházet ze stejného kusu; rozměry 12 × 14 mm, hmotnost 2,4 g.
XRF: Cu – 22 %; Sn – 53 %; Pb – 23 %
7. Drobný fragment žářem deformovaného bronzového předmětu; rozměry 6 × 10 mm, hmotnost 0,8 g.
XRF: Cu – 26 %; Sn – 48 %; Pb – 22 %; Ag – 2 %; Sb – 2 %
8. Kapka bronzoviny; rozměry 7 × 6 mm, hmotnost 0,7 g; *obr. 16:6*.
XRF: Cu – 24 %; Sn – 50 %; Pb – 26 %
9. Kapka bronzoviny; rozměry 7 × 6 mm, hmotnost 0,7 g; *obr. 16:7*.
XRF: Cu – 39 %; Sn – 46 %; Pb – 11 %

V souboru jsou zastoupeny minimálně dva typy opaskových kování, a to drobná štítová kování (č. 1–3) a kování hlavního řemene se závěskem (č. 4 a 5). Artefakty z této mohyly vykazují největší stupeň poškození žářem, jaký byl zatím na jihočeských mohylníciích registrován. V průběhu kremace evidentně došlo k roztavení některých kování a transformaci jejich materiálu do kapek bronzoviny (č. 8 a 9), čemuž napomohla i přítomnost cínu a olova, snižující teplotu tavení bronzů.

6 Při průzkumu v roce 2022 jsme bohužel zjistili, že mohyla č. 8 byla zřejmě již před delší dobou zničena při rozšiřování lesní cesty a dnes se projevuje jen povrchovou kumulací kamenů.

3. Závěry

Výše popsané nálezy bronzových a železných kování mají značný význam pro studium jak samotného mohylového pohřbívání, tak obecně raně středověkého osídlení v jižních Čechách. Chronologická citlivost těchto artefaktů nám umožňuje zpřesnit dataci jednotlivých mohyl, na jejichž povrch byly deponovány. V naprosté většině se setkáváme s kováními z druhé poloviny či závěru 8. století, jejichž výskyt by neměl výrazněji přesahovat do století devátého. Do 8. či maximálně do počínajícího 9. století můžeme tedy datovat i tyto mohyly, obzvláště jednalo-li se až o dodatečné pohřby na jejich povrchu (což ale není jisté).

Značná část bronzových kování byla více či méně deformována žářem (poškození ohněm není doloženo pouze v souboru Závraty a na ojedinělém kování z Ostrolovského Újezda). Vezmeme-li v úvahu deponování artefaktů na povrchu mohyl a zároveň jejich deformaci vysokou teplotou, s velkou pravděpodobností můžeme předpokládat, že k poškození došlo během žárového pohřbu. V rámci jihočeských mohylníků tedy nálezy takto poškozených kování evidentně dokládají pohřební ritus zahrnující kremaci a následné uložení jejich pozůstatků na povrchu mohyly či nad ní. Je otázkou, zda v některých případech nebyla kování ze zbytků pohřební hranice záměrně vybírána, či zda se jedná o zcela náhodný jev. Nevíme také, kde ke kremaci docházelo a kde jsou ostatní části souprav kování, z nichž na povrchu mohyl nacházíme evidentně jen některé.

V rámci žárovým ritem selektovaných pohřebních výbav evidujeme kovové součástky oděvu a výstroje, které mají převážně jihovýchodní (avarský) původ. Na pohřebišti Dobřejovice-Vobůrka se ale setkáváme také s ozdobami v západním (karolínském) stylu. Na mohyle č. 12 je dokonce doložen jejich společný výskyt, a tedy nejspíše i více povrchových pohřbů – pokud tedy nepředpokládáme kombinaci avarských a karolínských kování v rámci jednoho opasku, což není příliš pravděpodobné.

V případě některých lokalit se zdá, že kovové artefakty jsou vázány především na větší mohyly, a signalizují tedy souvislost pohřbů elity a velikosti mohylových násypů (Dobřejovice-Vobůrka, Vlčkov-Daňková). Kromě opaskových kování se podařilo na těchto dvou pohřebištech identifikovat i předměty související s výbavou jezdce-bojovníka, konkrétně řemení ostruhy a ozdoby postroje. Využíváním ostruh se elitní skupina pohřbívající na mohylníku v Dobřejovicích odlišuje od elit Karpatské kotliny, neboť v prostředí avarského kaganátu se ostruhy a tedy ani související garnitury nevyskytují. Velmi pozoruhodná je přítomnost bronzových kování koňských postrojů v avarském stylu. Jejich registrace naznačuje spalování koní v rámci pohřebního ritu, což by představovalo analogii ke společným kostrovým hrobům jezdců a jejich koní v oblasti avarského kaganátu (viz např. *Zábojník 2009*, 35). Jedná se však zatím jen o hypotézu, koně mohli být v rámci pohřbů zastoupeni jen symbolicky právě svými postroji. Uvedenou hypotézu by v budoucnu mohla potvrdit analýza spálených kostí z těchto mohyl, pokud by byly dochovány. Přítomnost spálených koňských kostí bychom pak mohli považovat za poměrně jasný důkaz. Pohřby koní by přitom nebyly zcela překvapivé, neboť jejich doklady (včetně ozdob postrojů v avarském stylu) jsou doloženy i z elitních mohylových hrobů v Blatnici a Malém Čepčíně na Slovensku, rovněž mimo oblast avarského kaganátu (*Zábojník 2020*, 173).

Velmi neobvyklý je nález téměř kompletní soupravy kování opasku avarského stylu z lokality Závraty. Opasek nebyl poškozen ohněm, a pokud byl skutečně deponován v rámci mohylového pohřebiště, jedná se o pozoruhodnou formu milodaru či obětiny, umístěnou na mohylový násyp nebo na konstrukci nad ním. Pohřební charakter této lokality a typ případného pohřbu by ale mohl potvrdit jen archeologický výzkum odkryvem. V této souvislosti je třeba zmínit, že regulérní archeologický výzkum zatím neproběhl na žádné z výše uvedených lokalit. Nevíme tedy, zda se kovové artefakty vyskytují jen na povrchu, anebo i uvnitř mohylových násypů.

Bronzová kování avarského stylu, která v dobách před využitím detektorů patřila na našem území k velmi sporadickým nálezům, byla dříve považována za vzácné importy, jejichž původní funkce někdy ani nebyla správně pochopena (viz *Turek 1982*, 19). Později se uvažovalo také o jejich využití jako zdroje barevných kovů k dalšímu zpracování (*Zábojník 2011*; cf. *Poláček 2018*, 302). Novými detektorovými nálezy však máme z jihočeských mohyl poprvé v Čechách spolehlivě doloženu přítomnost těchto kování v pohřebním kontextu, a tudíž i nošení opasků avarského typu. Může se to zdát překvapivé,

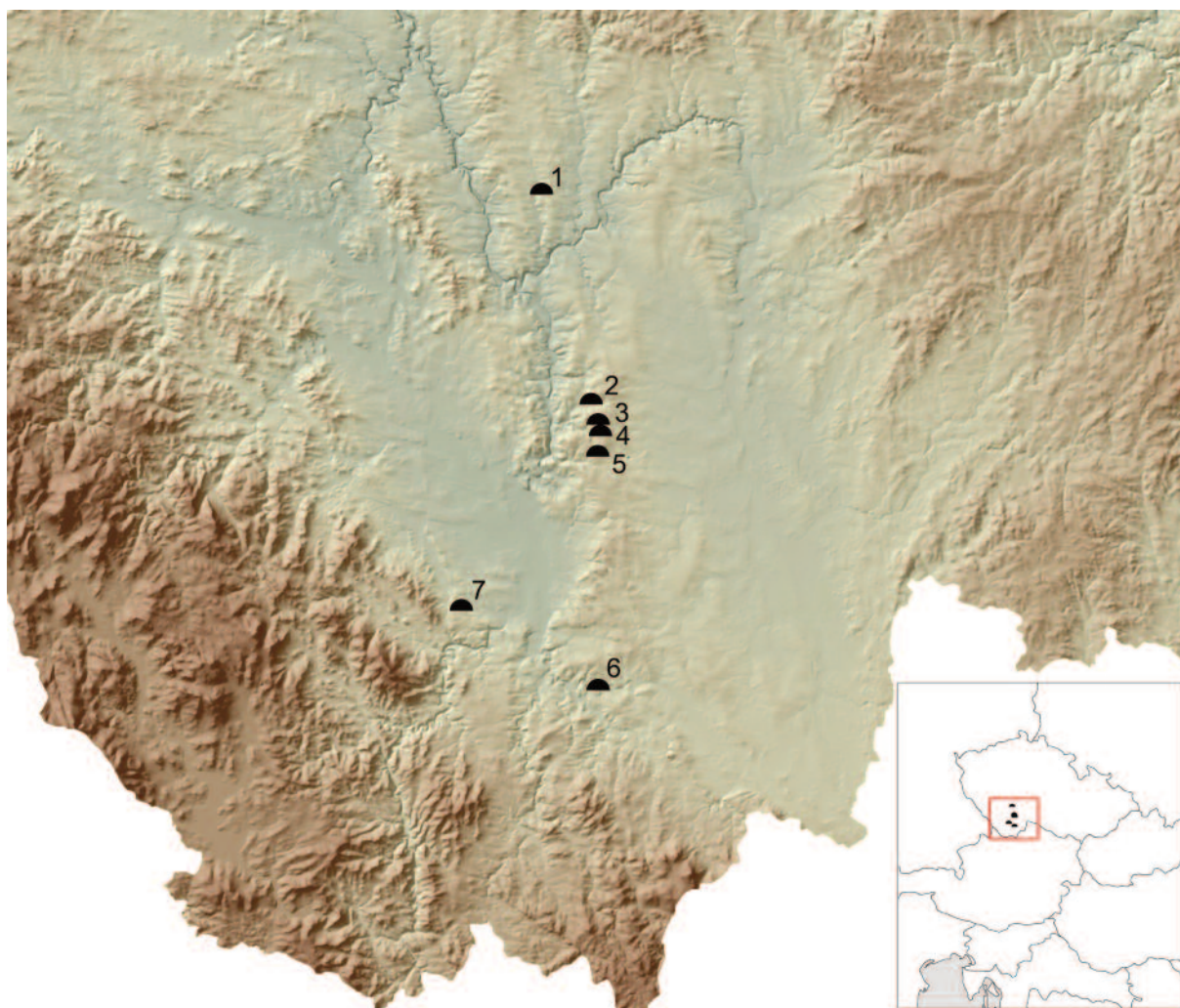
neboť doposud se nálezy avarských opaskových kování v oblasti střední Evropy severně od Dunaje omezovaly téměř výlučně na kontexty sídlišť (včetně opevněných), depoty, ojedinělé nálezy a mladší hroby. Nošení avarských opasků tamními elitami tedy bylo mnohdy považováno za nepravděpodobné (cf. *Zábojník 2020*). Musíme však zároveň vzít v úvahu všeobecně malý počet archeologicky zkoumaných pohřebních komponent z 8. a počátku 9. století v Čechách a na Moravě. Je samozřejmé, že ne všechna kování opasků musíme spojovat s elitami. Pro honosné soupravy (Vlkov, Závraty, Líšnice) a jezdeckou výstroj (Vlkov, Dobřejovice) to však platí. Výsledky detektorových průzkumů jihočeských mohylníků tak přinášejí prakticky první jasné doklady pohřbů elity v Čechách pro období 8., případně počátku 9. století. Přitom ještě v relativně nedávné době byla avarská opasková kování v jižních Čechách známa také jen z ojedinělých nálezů bez kontextu (k nim naposledy *John 2020; Parkman – John – Hlásek 2021; Profantová – Videman – Štěpančík 2022*). Nově se ale ukazuje také jejich poměrně četný výskyt na některých sídlištích (*Hiltscher – Lutovský v tomto svazku*). Stále přibývající ojedinělé nálezy spolu s výskytem v rámci pohřebních areálů nepochybně svědčí o tom, že „avarská móda“ nebyla u jihočeských elit 8. a počínajícího 9. století výjimečným jevem, alespoň co se mužského kroje týče. Na jihočeských pohřebištích zatím postrádáme doklady ženských ozdob, což je ale pochopitelné vzhledem k subtilnosti a počtu těchto kovových artefaktů ve srovnání s výstrojí mužů/bojovníků.

Zatímco používání opasků a postrojů v avarském stylu můžeme pokládat za prokázané, otázkou zůstává, jakým mechanismem se avarská kování do jižních Čech dostávala. Možností je řada, včetně obchodu či válečné kořisti (cf. *Lutovský – Michálek 2014, 393*). Zároveň se však může jednat o doklad spojeneckých kontaktů a darů mezi elitami jižních Čech a Karpatské kotliny. Bohatě zdobené opasky mohly být součástí prestižního distribučního systému (*prestige chain network*), jenž je hypoteticky předpokládán na základě distribuce nálezů v Karpatské kotlině (*Szenthe 2018, 305*). Svou roli zde jistě sehrávala i symbolika vyobrazených motivů; např. lilie (viz kování z Líšnice – *obr. 10*) nejspíše nahrazovala vavřín jako původní antický symbol panovnické moci a vítězství (*Profantová 2020b, 62*).

Značná prostorová i kulturní vzdálenost od Karpatské kotliny evidentně netvořila překážku v přijímání některých kulturních prvků z této oblasti. Pro srovnání připomeňme, že kostrové hroby s pozdně avarskými opaskovými soupravami jsou doložené také v Podunají západně od avarského kaganátu. V hrobě č. 1/1906 na pohřebišti Micheldorf/Kremsdorf v Dolním Rakousku byl odkryt opasek kombinovaný ze součástí odlišného stylu, z nichž nejstarší jsou kování s motivem gryfa (SPA II). Celkově je ale tento opasek datován nejpozději do časně druhé poloviny 8. století, a to i na základě železné zbraně (langsax) západního původu (*Hausmair 2016, 67–68, 79*). Artefakty avarského původu se Podunajím dostávaly i dále na západ do Dolního Bavorska a Horní Falce (*Lobinger 2018*). Výskyt avarských opaskových kování na mohylových pohřebištích je ale neobvyklý v celém středoevropském kontextu, výjimku mimo jihočeský region představuje ojedinělé pozdně avarské nákončí v hrobě č. 36 na mohylovém pohřebišti Wimm v Dolním Rakousku (*Breibert 2005, 406*). Jako doklady kontaktů avarských a slovanských elit jsou interpretovány nálezy avarských kování v raně středověkých žárových pohřbech pod mohylami v severozápadním Rumunsku a Transylvánii (*Cosma 2022*).

Zároveň je však třeba připustit možnost, že ne všechna kování avarského stylu musí nutně pocházet přímo z prostoru Karpatské kotliny. V souvislosti s četným výskytem „avarských“ kování ve „slovanském“ prostředí jsou velmi zajímavé výsledky výzkumu rozsáhlé aglomerace v Lánech na Moravě, kde je doložen nejen výskyt těchto specifických kování, ale i jejich výroba ve „slovanském“ prostředí (*Macháček et al. 2021*). Výroba jednodušších kování je dnes předpokládána i v Čechách (*Profantová 2020a, 34; Profantová et al. 2020*).

Naprostá většina jihočeských nálezů kování v pohřebních komponentách pochází z oblasti Ševětínské vrchoviny severně od Českých Budějovic, kde se setkáváme s neobvykle vysokou koncentrací raně středověkých mohylových pohřebišť, která nemá na území Čech a v okolních regionech obdobu. V rámci relativně malé plochy o výměře 3 × 6 km je aktuálně známo 11 mohylníků, zahrnujících téměř 400 jednotlivých mohyl (cf. *John – Ciglbauer 2018*). Mimo tuto oblast známe jen ojedinělá kování z mohylníků u Radčic a Ostrolovského Újezda, a dále opaskovou garnituru ze Závrat, jejíž vazba na mohylové pohřbívání je sice pravděpodobná, ale zatím neprokázaná (*obr. 17*). Prozatím zůstává otázkou, zda tento stav není způsoben dosavadním zacílením detektorových prospekci především právě do oblasti

Obr. 17. Jihočeská mohylová pohřebiště s nálezy kování opasků a jezdecké výbavy. 1 – Radětice-Změna; 2 – Líšnice-Beran; 3 – Vlkov-Daňková; 4 – Dobřejojovice-Vobůrka; 5 – Dobřejojovice-Baba; 6 – Ostrolovský Újezd; 7 – Závraty.

Ševětínské vrchoviny. Dalším vysvětlením může být koncentrace raně středověkých elit 8. století v tomto regionu, který ale paradoxně zatím nemá doložené žádné opevněné centrum typu hradiště, které bychom mohli považovat za elitní sídlo. V této souvislosti není bez zajímavosti, že z jihočeských raně středověkých hradišť obecně zatím nejsou známy početnější kolekce opaskových kování avarského typu. Menší soubory byly nalezeny jen na hradištích u Skočic (*Profantová – Stolz 2007; Parkman – John – Hlášek 2021*) a Jámy (nepublikováno). Tento stav silně kontrastuje zejména s centrální částí Čech, odkud jsou známy početné kolekce opaskových kování z řady raně středověkých opevněných center (Tismice, Praha-Šárka, Hostim, Svatý Jan pod Skalou). Řešení této otázky může přinést pouze intenzivní průzkum většího vzorku pohřebišť, a to nejen v jižních Čechách. Již dnes je však zřejmé, že povrchu raně středověkých mohyl je třeba při jejich výzkumech věnovat mimořádnou pozornost.

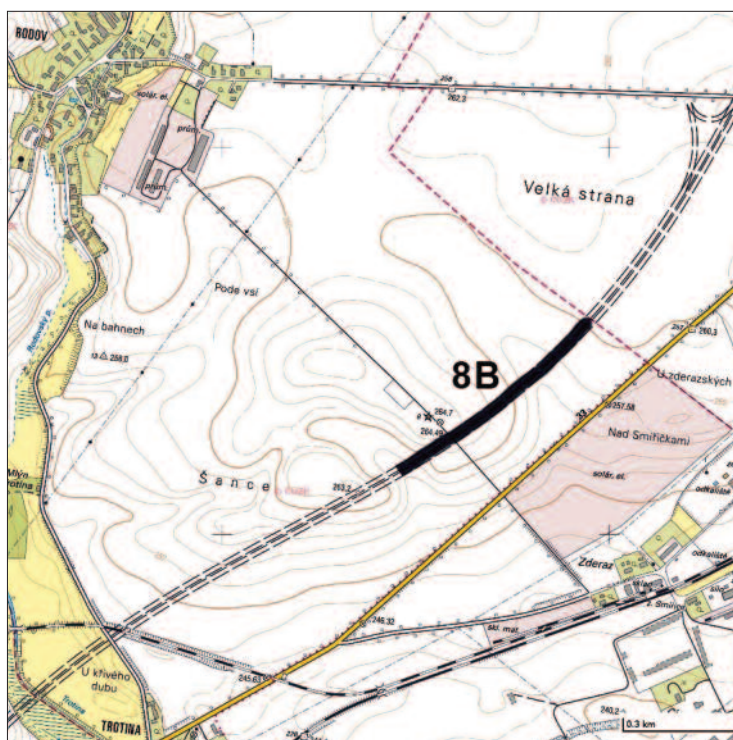
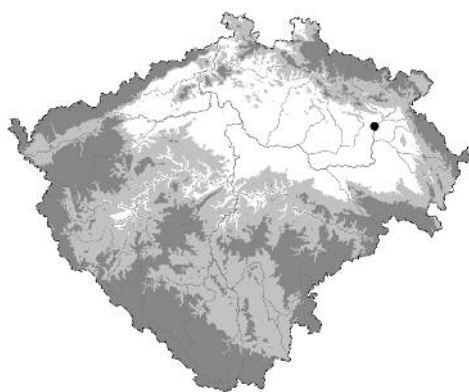

Co zůstane z mohyl: raně středověké pohřebiště v Rodově

Michal Lutovský – Daniel Stolz

1. Úvod

Pozoruhodným jevem, dokumentovaným až v posledních několika letech na rozsáhlých plošných skrývkách ve východních Čechách, jsou pravděpodobné pozůstatky raně středověkých mohylových pohřebišť, na nichž se nedochovaly nadzemní násypy. Charakter mohyl z počátků středověku, kdy jedním ze základních znaků je jen minimální zasahování pod úroveň terénu v ploše budovaného násypu, ovlivňuje i ztíženou možnost identifikace po jejich odstranění. Původní existenci mohyl tak dokládají pouze příkopy/žlaby, z nichž byla exploatována hlína na násyp mohyly a které patrně i rituálně vymezovaly hrobové místo. V těsné blízkosti takto identifikovaných rozoraných mohyl se obvykle nalézají i ploché kostrové hroby, které mohou představovat jak doklad kontinuity mezi mohylovým a plochým pohřbíváním, tak pozůstatky kostrových mohyl, kdy v závěru mohylového pohřbívání jsou již zemřelí pochovávaní do hrobových jam překrytých nižšími mohylami. K lokalitám s nejvýraznějšími, dosud ale podrobně nepublikovanými stopami tohoto druhu pohřbívání, jako jsou Plačice/Stěžery, Hradec Králové – Slezské Předměstí (oboje okr. Hradec Králové) a Dašice na Pardubicku (k lokalitám blíže *Hejhal et al. v tomto svazku a Katalog raně středověkých mohylových pohřebišť v tomto svazku*) lze s velkou pravděpodobností přiřadit i Rodov, okr. Hradec Králové, kde bylo několik stop po odstraněných mohylách zachyceno při archeologickém výzkumu na stavbě dálnice D11 z Hradce Králové do Smiřic. I když jde o pozůstatky nepoměrně skromnějšího charakteru než výše uvedené příklady a areál pohřebiště

Obr. 1. Rodov, okr. Hradec Králové. Vlevo poloha lokality na mapě Čech, vpravo poloha stavby dálničního úseku 8B jihovýchodně od Rodova.

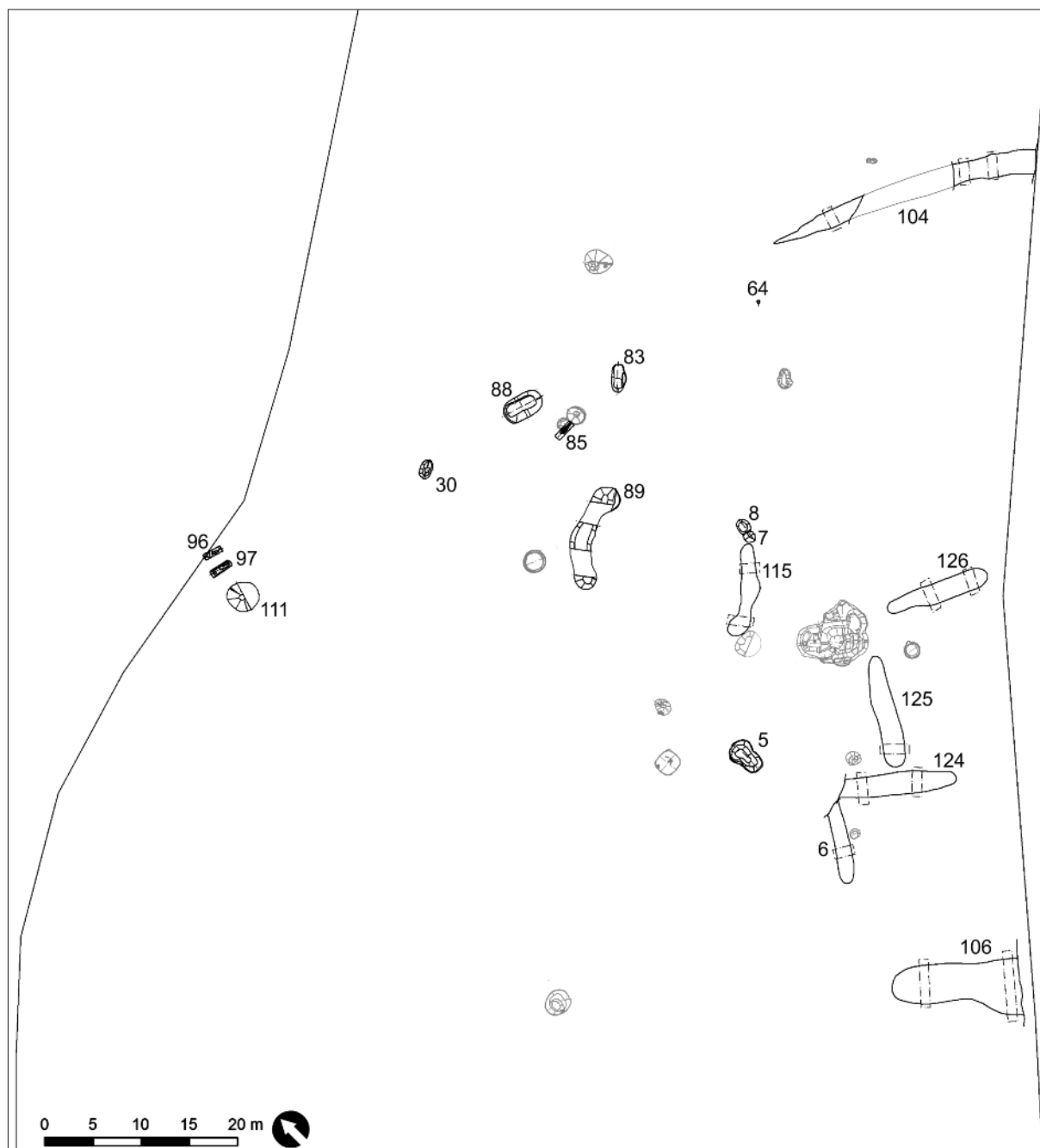
byl skrývkou zasažen jen okrajově, považujeme jeho zveřejnění za důležité zvláště v souvislostech předkládané publikace o raně středověkých mohylách v Čechách. Podrobné zpracování a publikování výše zmíněných rozsáhlejších odkryvů si jistě vyžádá delší čas.

2. Charakteristika výzkumu

Záchranný archeologický výzkum na katastru Rodova byl vyvolán budoucí stavbou dálnice D11-06 Hradec Králové – Smiřice, úseku 8B.¹ Na skryté ploše, ležící zhruba 900–1000 m jihovýchodně od obce Rodov a západně od silnice Hradec Králové – Jaroměř (*obr. 1 a 2*) bylo zachyceno celkem 59 archeologických situací a dalších zhruba 60 vývratů a přírodních útvarů. Datovatelné objekty lze klást do několika období od eneolitu až do novověku, 20 z nich pak můžeme s větší či menší jistotou zařadit do raného středověku. Cílem našeho příspěvku není publikace kompletních výsledků výzkumu tohoto dálničního úseku. V souladu s celkovým zaměřením této knihy podrobně představíme pouze raně středověkou komponentu (*obr. 3*). Ta sestává ze tří plochých kostrových hrobů (obj. 85, 96 a 97), osmi žlabovitých objektů (obj. 6, 89, 104?, 106, 115, 124, 125, 126) a devíti dalších zahloubenin různého charakteru (obj. 5, 7, 8, 28, 30, 64, 83, 88, 111), z nichž možná jedna představuje torzo kostrového hrobu (obj. 64) a dvě mohou být pokračováním jednoho ze žlabů (obj. 7 a 8). Vzhledem k rozmištění objektů a k obdobnému charakteru jejich keramického obsahu je lze všechny – snad vyjma více než 100 m vzdáleného obj. 28 (cf. *obr. 2*) – považovat za součást jednoho raně středověkého pohřebního areálu.

Obr. 2. Rodov. Rozsah skrývky a zjištěné objekty v úseku 8B dálnice D11-06. Červeně vyznačen prostor s koncentrací raně středověkých objektů (viz následující obr.), šipka ukazuje na obj. 28 ležící mimo uvedený výsek. Zelené obdélníky – vývraty, černé útvary – archeologické objekty.

¹ Terénní část výzkumu byla prováděna ve spolupráci firem Archaia, z. ú., a Eurovia, a. s. Skrývky s archeologickým dozorem začaly v květnu 2017 pod vedením Petra Juřiny, vlastní archeologický výzkum trval od února do dubna 2018 a vedl jej Daniel Stolz za pomoci Petra Mudry a Jana Bařinky.

Obr. 3. Rodov. Plán prostoru s koncentrací raně středověkých objektů (s čísly). Šedě bez čísel – pravěké nebo patrně pravěké objekty.

3. Popis raně středověkých objektů a nálezů

Obj. 5 (obr. 5)

Jáma. *Rozměry:* d. 3,72m, š. 2,58 m, hl. 0,52 m. *Vrstvy:* 1 – světle šedohnědá prachová hlína, uhlíky (1 %); 2 – tmavě žlutohnědá prachová hlína, uhlíky (1 %), promíšenina světle šedohnědé prachové hlíny (40 %) a středně žlutohnědé prachové hlíny, tj. podloží (60 %). *Nálezy:* dva drobné atypické zlomky keramiky, patrně raně středověk, dvě drobné hručky vypálené hlíny a zlomek zvířecí kosti. Z vyplavených makrobotanických vzorků byl analyzován jeden uhlík prostřednictvím AMS metody měření ¹⁴C laboratoří Isotopech Zrt v Debrecenu. Radiokarbo-
nová analýza poskytla konvenční datum 1322±29 BP, po kalibraci 652–767 AD s mírou nejistoty 2σ.

Obj. 6 (obr. 6)

Žlab. *Rozměry:* d. 8,6 m, š. 1,6 m, hl. 0,21 m. *Vrstva:* 1 – středně hnědošedá prachová hlína. *Nálezy:* čtyři fragmenty spodní části nádoby, průměr dna 10,5 cm, vně na středu otisk osy o průměru 1,5 cm; barva povrchu hnědá až hnědošedá, jemné písčité ostřívo (obr. 10:1). Zlomek zvířecí kosti.

Obj. 7 (obr. 5)

Jáma (případně pokračování žlabu obj. 115). Nejasné hranice, propojena s obj. 8. *Rozměry:* d. 1,2 m, š. 1,2 m, hl. 0,26 m. *Vrstvy:* 1 – světle šedohnědá prachová hlína; 2 – tmavě žlutohnědá prachová hlína. Bez nálezů.

Obj. 8 (obr. 5)

Jáma (případně pokračování žlabu obj. 115). Propojena s obj. 7. *Rozměry:* d. 1,5 m, š. 1,28 m, hl. 0,22 m. *Vrstvy:* 1 – tmavě šedohnědá prachová hlína; 2 – středně šedohnědá prachová hlína, promíšenina tmavě šedohnědé prachové hlíny (60 %) a středně žlutohnědé prachové hlíny (40 %). *Nálezy:* 36 keramických fragmentů pravděpodobně z jedné hrncovité nádoby, většinou drobné nescelitelné, místy omleté zlomky ze svrchní části nádoby, chybí zlomky ode dna; ven vyhnutý, šikmo seříznutý a lehce prožlabený okraj o rekonstruovaném průměru 20,8 cm, podhrdlí plasticky členěno dvěma širokými žlábkami, na spodní z nich navazuje pás šikmých hřebenových vpichů; na dvou okrajových zlomcích části reparačních otvorů; barva povrchu hnědá, jemné písčité ostřívo, výrazná příměs šupinek slídy (obr. 10:4). Zlomek zvířecí kosti.

Obj. 28 (obr. 5)

Jáma. *Rozměry:* d. 1,16 m, š. 1,08 m, hl. 0,4 m. *Vrstva:* 1 – světle šedohnědá prachová hlína, uhlíky (1 %). *Nálezy:* 3 fragmenty keramiky, jeden s výzdobou hřebenových pásů a vlnic, barva povrchu šedá až hnědošedá, jemné písčité ostřívo, málo výrazná přítomnost slídy (obr. 10:2) + zlomek zvířecí kosti.

Obj. 30 (obr. 5)

Jáma. *Rozměry:* d. 1,98 m, š. 1,22 m, hl. 0,22 m. *Vrstva:* 1 – světle šedohnědá prachová hlína. *Nálezy:* 15 fragmentů pravděpodobně z jedné nádoby (2 fragmenty okraje, jeden zl. ode dna, jinak většinou drobné, nescelitelné zlomky bez výzdoby); ven vyhnutý, vně zesílený a mírně prožlabený okraj o rekonstruovaném průměru 15 cm, podhrdlí plasticky členěno výraznými užšími žlábkami; barva povrchu tmavohnědá až tmavošedá, jemné písčité ostřívo, málo výrazná přítomnost slídy (obr. 10:5).

Obj. 64 (obr. 5)

Nevýrazný zbytek zahroubeného objektu. *Rozměry:* d. 0,42 m, š. 0,32 m, hl. 0,05 m. *Vrstva:* 1 – světle šedohnědá prachová hlína. *Nálezy:* 4 fragmenty keramiky scelitelné do malé části spodku nádoby; barva povrchu světle hnědá, jemné písčité ostřívo (obr. 11:10).

V těsné blízkosti objektu bylo při povrchu nalezeno šest skleněných korálek: 1 – tmavě modrý kotoučkovitý korálek o průměru 9,5 mm a výšce 3 mm (obr. 11:4); 2 – modrý segmentovaný jednodílný korálek, průměr 6,4 mm, výška 4,5 mm (obr. 11:5); 3 – modrý segmentovaný jednodílný korálek, průměr 6 mm, výška 4,9 mm (obr. 11:6); 4 – stříbřitý segmentovaný jednodílný korálek, průměr 6 mm, výška 5,8 mm (obr. 11:7); 5 – zlatistý segmentovaný jednodílný korálek, průměr 5,5 mm, výška 5,8 mm (obr. 11:8); 6 – zlatistý segmentovaný jednodílný korálek, průměr 4,9 mm, výška 5 mm (obr. 11:9).

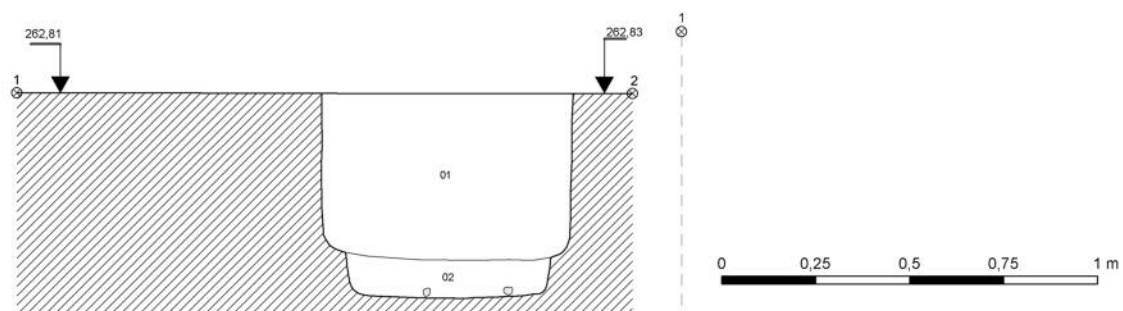
Obj. 83 (obr. 5)

Jáma. *Rozměry:* d. 2,86 m, š. 1,52 m, hl. 0,2 m. Nejasné hranice objektu. *Vrstva:* 1 – středně šedohnědá prachová hlína, středně žlutohnědá prachová hlína (20 %). *Nálezy:* 22 fragmentů patrně náležejících jedné hrncovité nádobě, scelitelná jen větší část obvodu okraje, většina zlomků pochází z těla nádob/y a je bez výzdoby; ven vyhnutý a kolmo seříznutý okraj o rekonstruovaném průměru 14 cm, na podhrdlí užší žlábek, pod ním pás šikmých hřebenových vpichů; dno o rekonstruovaném průměru 7,2 mm má vně mírně vystupující otisk osy o průměru cca 1,8 cm; na dalších dvou fragmentech (z téže nádoby?) zachycena část hřebenové vlnice. Barva povrchu tmavohnědá až hnědá, jemné písčité ostřívo, výraznější přítomnost šupinek slídy (obr. 11:1–3) + 7 fragmentů zvířecích zubů (z koně domácího) a kostí.

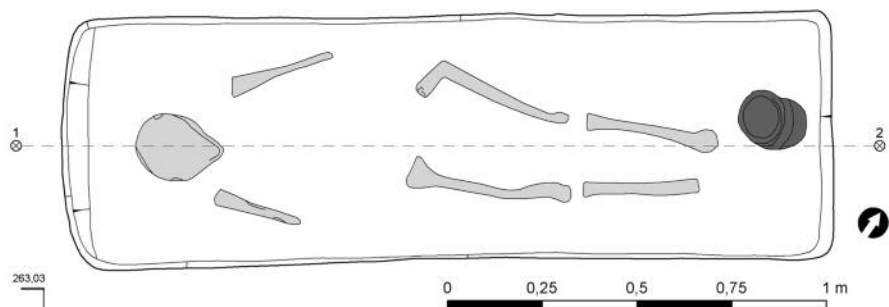
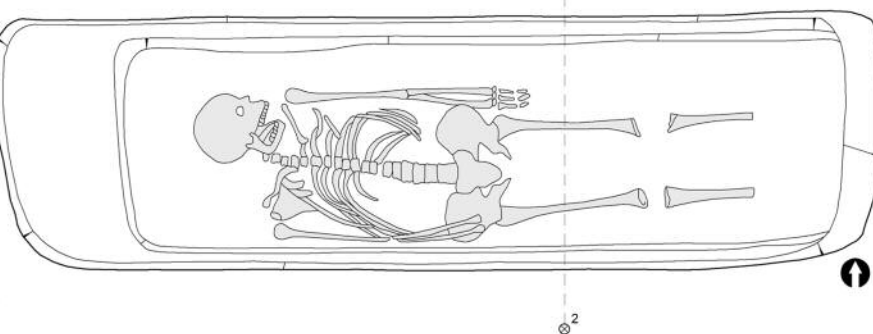
Obj. 85 (obr. 4; 12)

Kostrový hrob. *Rozměry hrobové jámy:* d. 2,35 m, š. 0,67 m, hl. 0,5 m. *Vrstvy:* 1 – světle šedohnědá prachová hlína; promíšenina středně šedohnědé prachové hlíny (50 %) a středně žlutohnědé prachové hlíny (50 %); 2 – středně šedohnědá prachová hlína. Mírně odsazené dno, snad pozůstatek dřevěné úpravy (?). Na dně jámy kostra dospělého muže (30–40 let) v natažené poloze na zádech, hlavou k západu, lebka stočená obličejem k severu, ruce

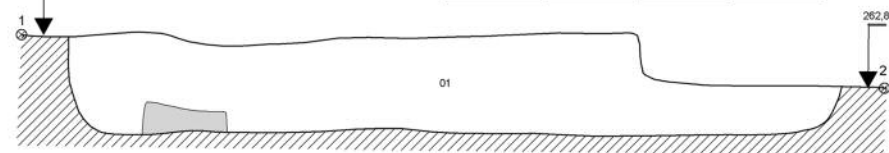
Co zůstane z mohyl: raně středověké pohřebiště v Rodově

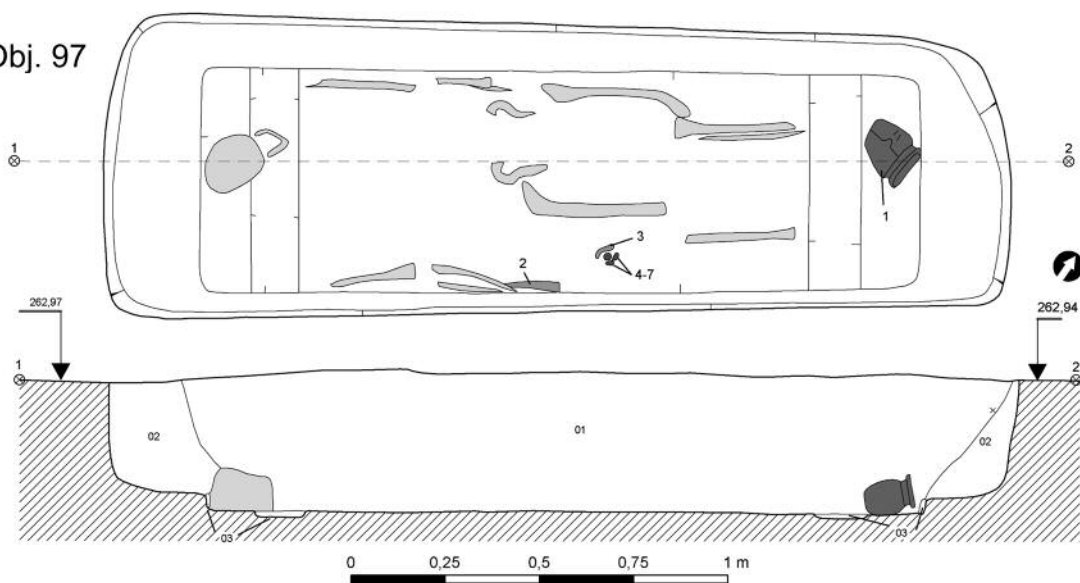
Obj. 85

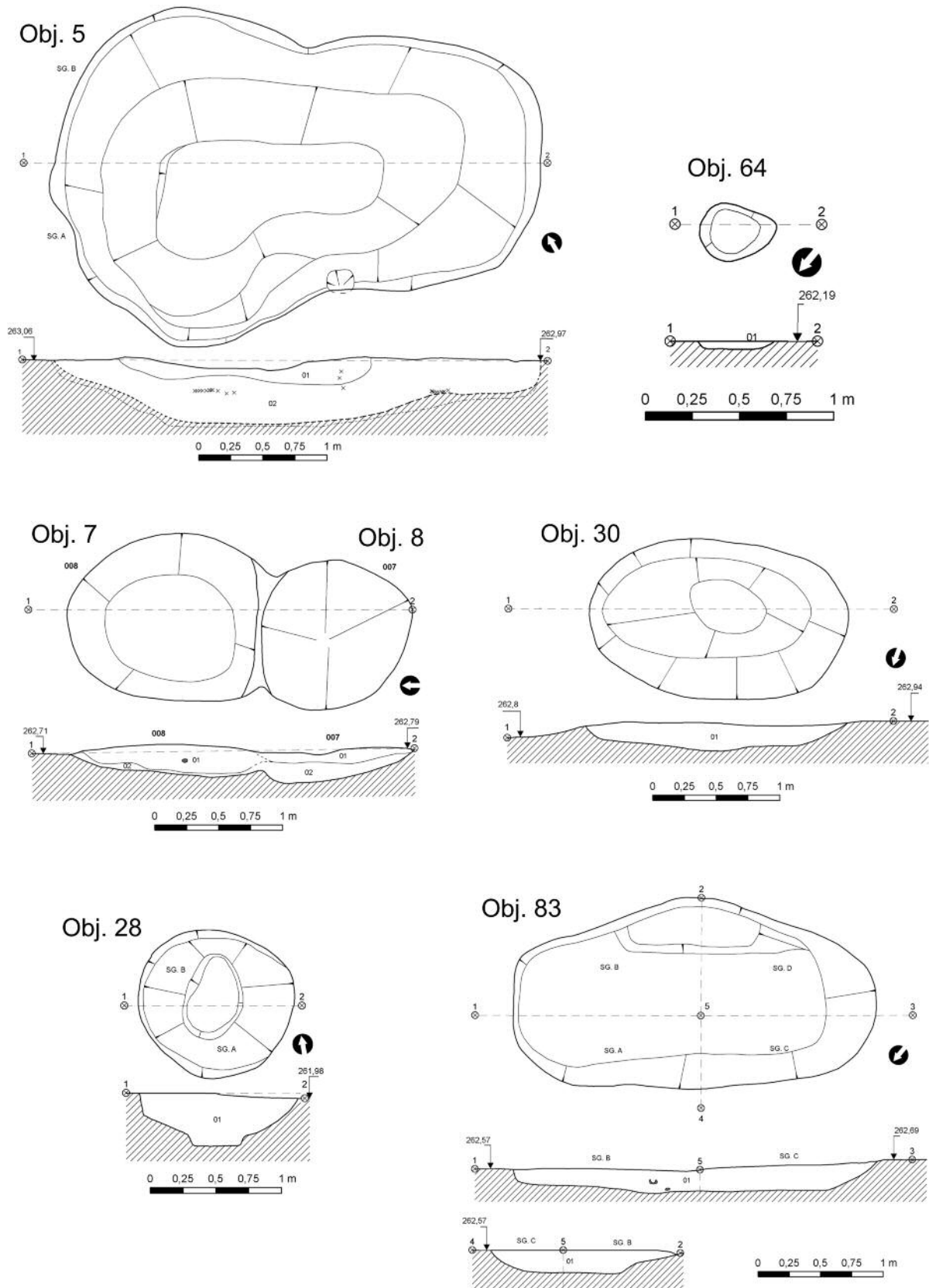
Obj. 96

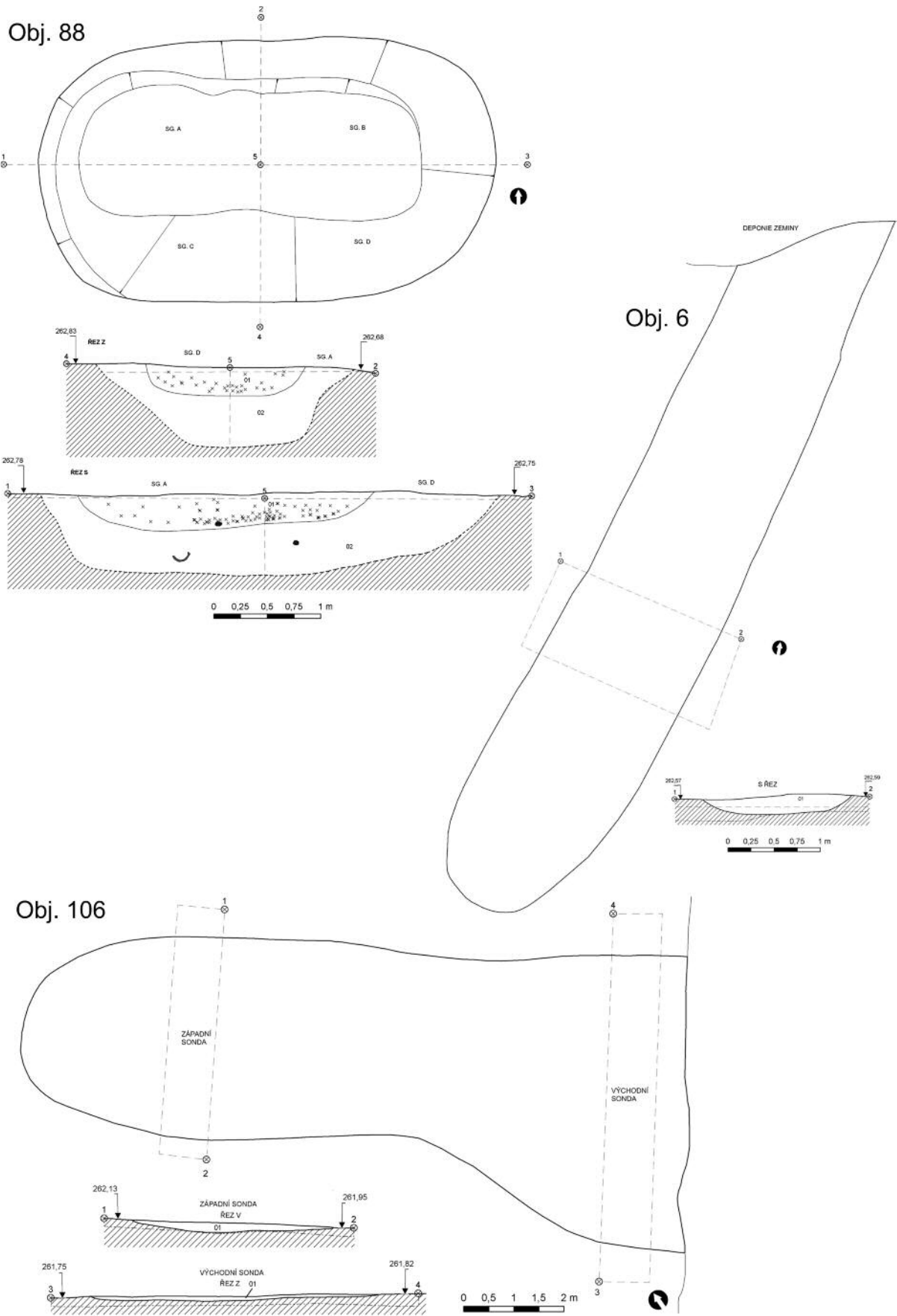
Obj. 97

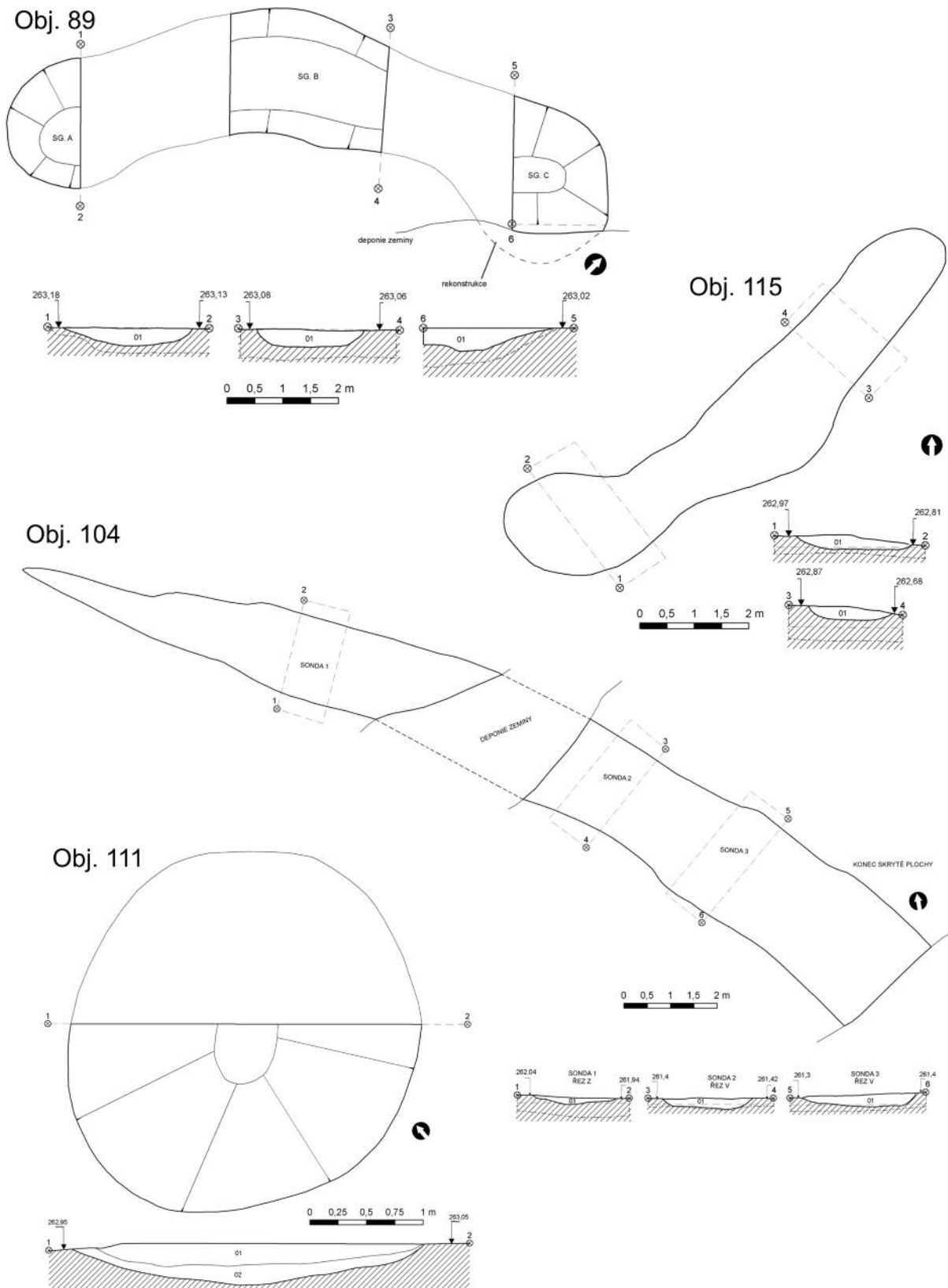
Obr. 4. Rodov. Plány objektů/hrobů 85, 96 a 97.

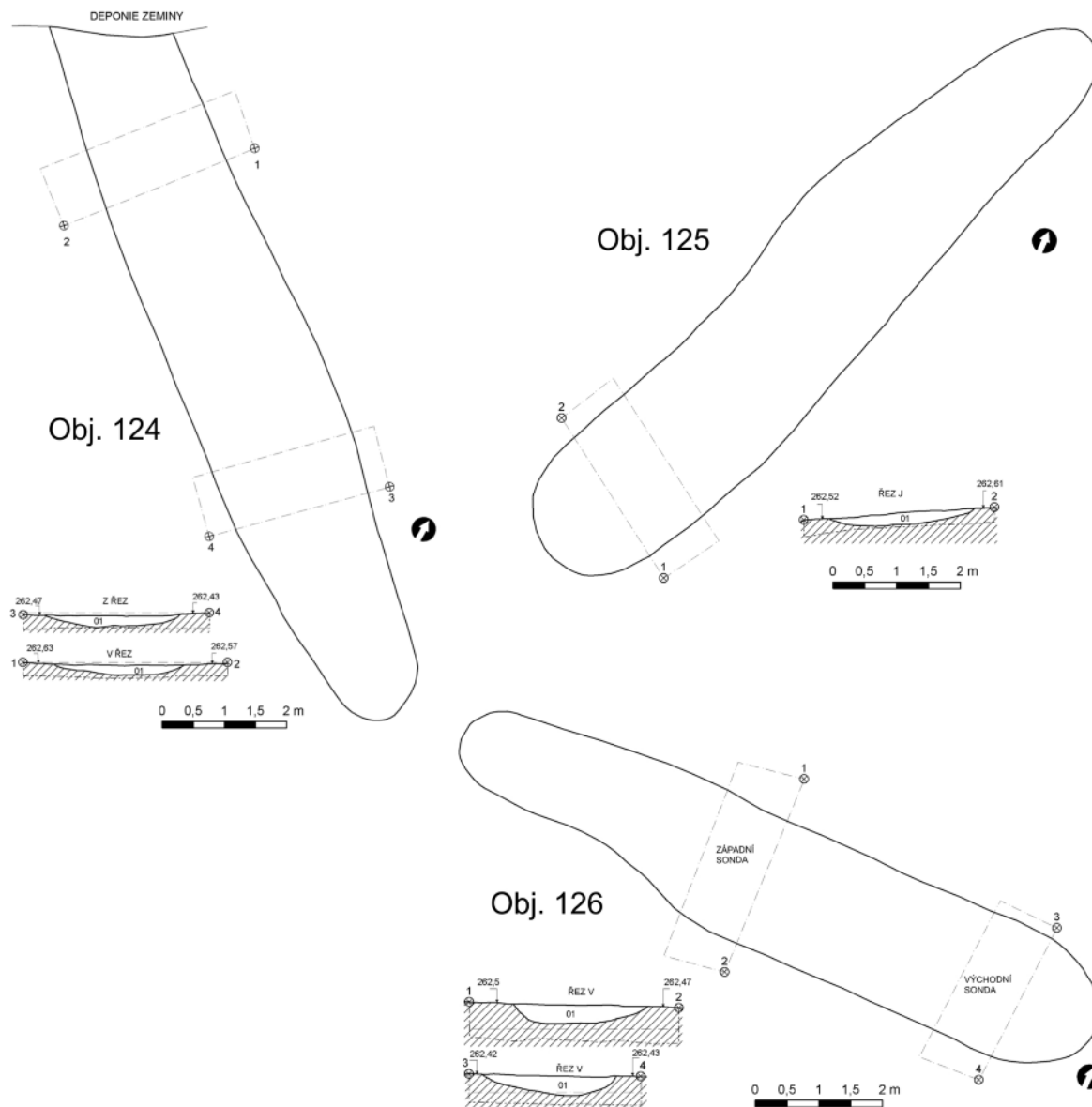
Obr. 5. Rodov. Plány objektů 5, 7, 8, 28, 30, 64 a 83.

Obr. 6. Rodov. Plány objektů 6, 88 a 106.

Obr. 7. Rodov. Plány objektů 89, 104, 111 a 115.

Obr. 8. Rodov. Plány objektů 124, 125 a 126.

podél těla (pravé předloktí položeno na pánvi). Bez výbavy. Z lidské kostry byl odebrán vzorek, který byl analyzován prostřednictvím AMS metody měření ¹⁴C laboratoří Isotoptech Zrt v Debrecenu. Radiokarbonová analýza poskytla konvenční datum 1211±18 BP, po kalibraci 720–890 AD s mírou nejistoty 2σ.

Obj. 88 (obr. 6)

Jáma. *Rozměry:* d. 4,22 m, š. 2,4 m, hl. 0,7 m. *Vrstvy:* 1 – středně šedohnědá prachová hlína, uhlíky (5 %); 2 – středně hnědošedá prachová hlína, středně žlutohnědá prachová hlína (30 %). *Nálezy:* 14 většinou navzájem scelitelných fragmentů z jedné hrncovité nádoby, dochované zhruba ze dvou třetin; ven vyhnutý, kolmo seříznutý a mírně vzhůru vytažený okraj (vně na okraji výrazné stopy obtáčení), podhrdlí plasticky členěno dvěma výraznými žlábkami, na ně na maximální výduti navazuje řada vrypů jednohrotým (trojúhelníkovitým?) rydlem; na dně otisk osy o průměru cca 1,5 cm; barva povrchu světle hnědá, jemně písčité ostřívo; rozměry: průměr okraje 13 cm, rekonstruovaný průměr dna 8,8 cm, výška 11,7 cm (obr. 10:3).

Obj. 89 (obr. 7; 15; 16)

Žlab. *Rozměry:* d. 10,9 m, š. 2,4 m, hl. 0,4 m. *Vrstva:* 1 – středně hnědošedá prachová hlína, uhlíky (5 %). *Nálezy:* fragment dna nádoby o rekonstruovaném průměru 9 cm (není zachován střed), barva povrchu hnědá, písčité ostřívo, málo výrazná přítomnost slídy (obr. 11:11).

Obj. 96 (obr. 4; 13)

Kostrový hrob. Rozměry hrobové jámy: d. 2,04 m, š. 0,65 m, hl. 0,27 m. *Vrstva:* 1 – světle šedohnědá prachová hlína, středně žlutohnědá prachová hlína (50 %). Na dně jámy špatně dochovaná kostra dospělého či dospívajícího jedince v natažené poloze na zádech, hlavou k západu, v nohách hrobu nádoba. *Nález:* keramický hrnec s ven vyhnutým, kolmo seříznutým a v ploše seříznutí prožlabeným okrajem, podhrdlí plasticky členěno trojím odsazením, na max. výduti nenavazující pás hřebenové vlnice; barva povrchu hnědošedá, jemné písčité ostřívo; rozměry: průměr okraje 14,5 mm, průměr dna 8 cm, výška 16 cm (obr. 9:1).

Obj. 97 (obr. 4; 14)

Kostrový hrob. Rozměry hrobové jámy: d. 2,4 m, š. 0,8 m, hl. 0,38 m. *Vrstvy:* 1 – světle šedohnědá prachová hlína, středně žlutohnědá prachová hlína (50 %); 2 – středně žlutohnědá prachová hlína, světle šedohnědá prachová hlína (20 %); 3 – středně šedočerná uhlíkatoprachová hlína. Na dně jámy špatně dochovaná kostra dospělého jedince v natažené poloze na zádech. Pod partií hlavy a (nedochovaných) chodidel příčný pás tmavé hlíny (vrstva 3) jako pozůstatek dřevěné úpravy hrobu. Tělo patrně uloženo i v dřevěné schránce (tmavě se rýsující obdélník vymezující oblast kostry, viz obr. 14). V nohách hrobu ležela překocená keramická nádoba (1), při pravém boku, zhruba v oblasti (nedochované) pravé ruky ležel železný nůž (2), níže pak ocílka (3) a čtyři křesací kameny (4). *Nálezy:* 1 – keramický hrnec, téměř vodorovně vyložený, kolmo seříznutý a v seříznutí mírně prožlabený okraj, dvojím odsazením plasticky členěné podhrdlí, na max. výduti řada jednoduchých vrypů trojúhelníkovitým rydlem; barva povrchu hnědošedá, jemné písčité ostřívo; rozměry: průměr okraje 11,5, průměr dna 6 cm, výška 11,8 cm (obr. 9:2); 2 – dva zlomky železného nože o délce 6,7 a 6,8 cm, z obou stran málo zřetelný žlábek v horní části čepele, u nasazení řapu zbytky dřevěné rukojeti (?) (obr. 9:5); 3 – torzo lyrovité ocílky s trojúhelníkovitým výběžkem na bázi, max. dochov. d. fragmentu 5,7 cm (obr. 9:3); 4 – čtyři silicitové úštěpy o max. rozměrech 3,5, 2,5, 2,2 a 2,1 cm (obr. 9:4).

Obj. 104 (obr. 7)

Žlab. Rozměry: d. 29 m (skrývkou zachyceno jen zčásti), š. 2,5 m, hl. 0,26 m. *Vrstva:* 1 – středně hnědošedá prachová hlína. Bez nálezů, vzhledem k charakteru výplně snad raný středověk.

Obj. 106 (obr. 6)

Žlab. Rozměry: d. 13,3 m (skrývkou zachyceno jen zčásti), š. 5,8 m, hl. 0,18 m. *Vrstva:* 1 – středně hnědošedá prachová hlína. *Nález:* 11 většinou vzájemně scelitelných keramických fragmentů ze spodní části nádoby, dochována necelá čtvrtina dna; barva povrchu hnědá, jemné písčité ostřívo (obr. 11:12).

Obj. 111 (obr. 7)

Jáma. Rozměry: d. 3,12 m, š. 3,06 m, hl. 0,36 m. *Vrstvy:* 1 – středně šedohnědá prachová hlína; 2 – světle šedohnědá prachová hlína, promíšenina středně šedohnědé prachové hlíny (70 %) a středně žlutohnědé prachové hlíny (30 %). *Nález:* 1 drobný nezdobený fragment raně středověké keramiky při začišťování povrchu.

Obj. 115 (obr. 7; 17)

Žlab. Rozměry: d. 9,6 m, š. 2,1 m, hl. 0,26 m. *Vrstva:* 1 – tmavě šedohnědá prachová hlína; středně žlutohnědá prachová hlína (10 %). Bez nálezů, patrně raný středověk.

Obj. 124 (obr. 8)

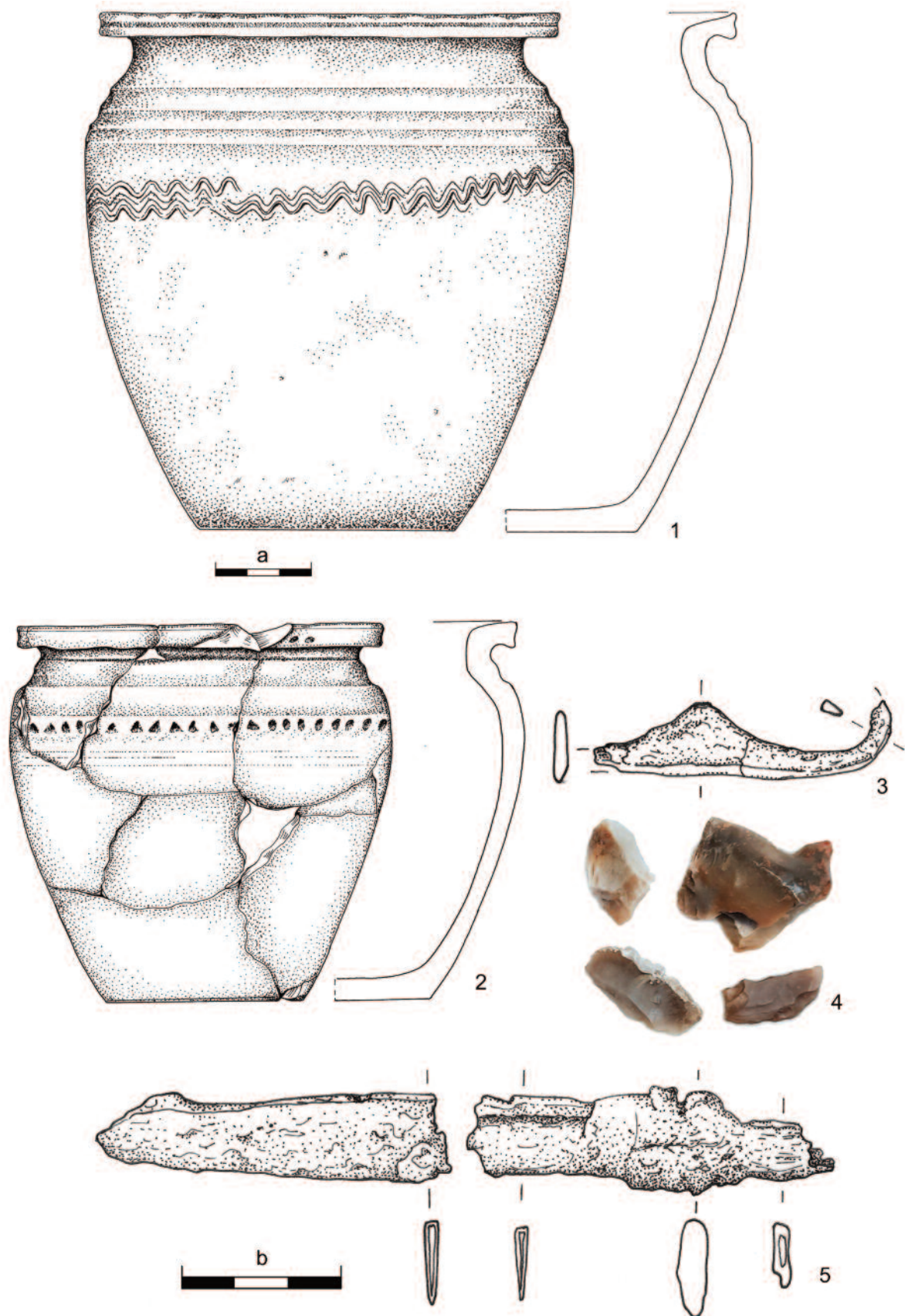
Žlab. Rozměry: d. 12,4 m, š. 2,3 m, hl. 0,18 m. *Vrstva:* 1 – středně hnědošedá prachová hlína. Bez nálezů, patrně raný středověk.

Obj. 125 (obr. 8)

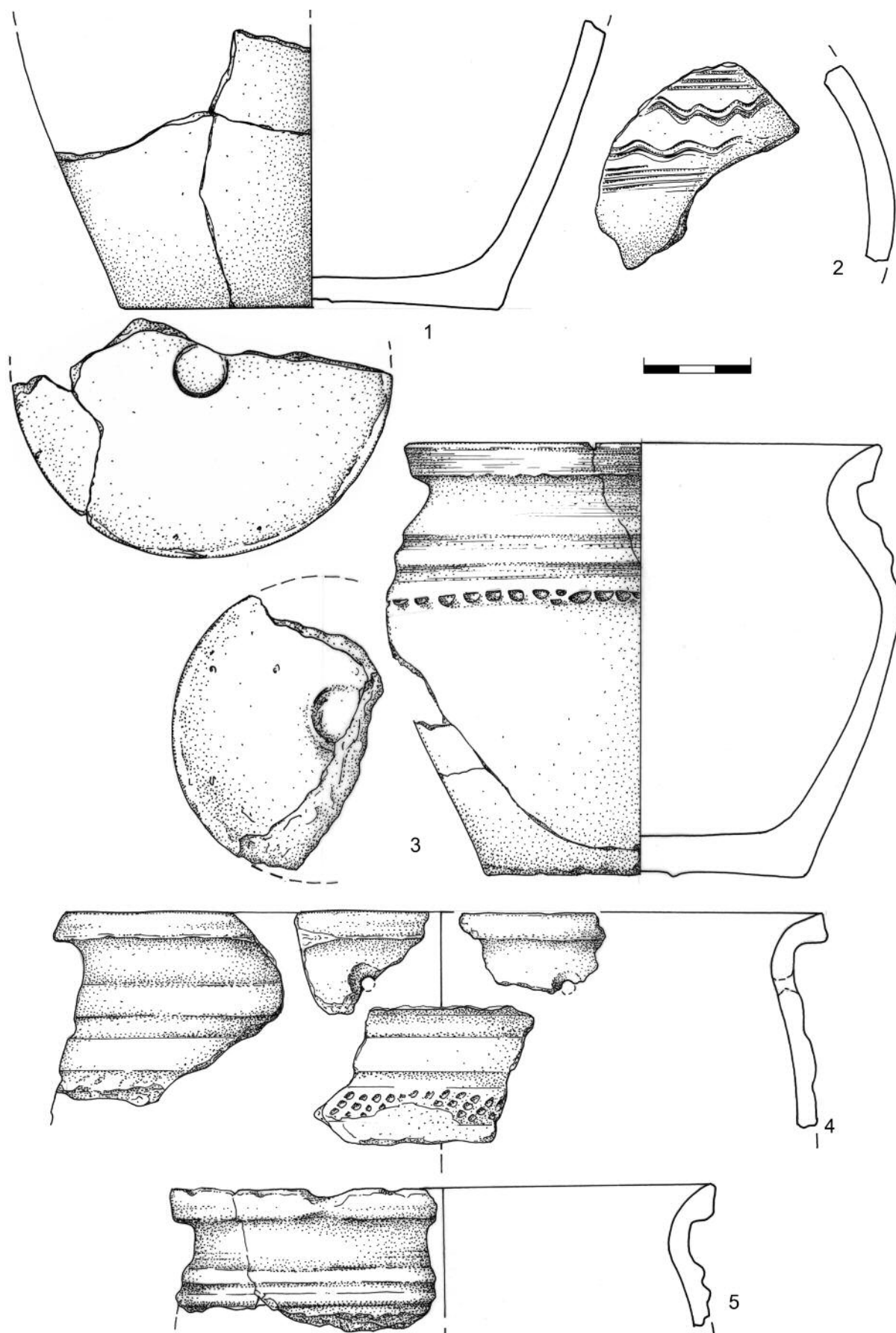
Žlab. Rozměry: d. 11,7 m, š. 2,25 m, hl. 0,18 m. *Vrstva:* 1 – středně hnědošedá prachová hlína. *Nález:* 1 drobný nezdobený fragment keramiky při začišťování povrchu, raný středověk.

Obj. 126 (obr. 8)

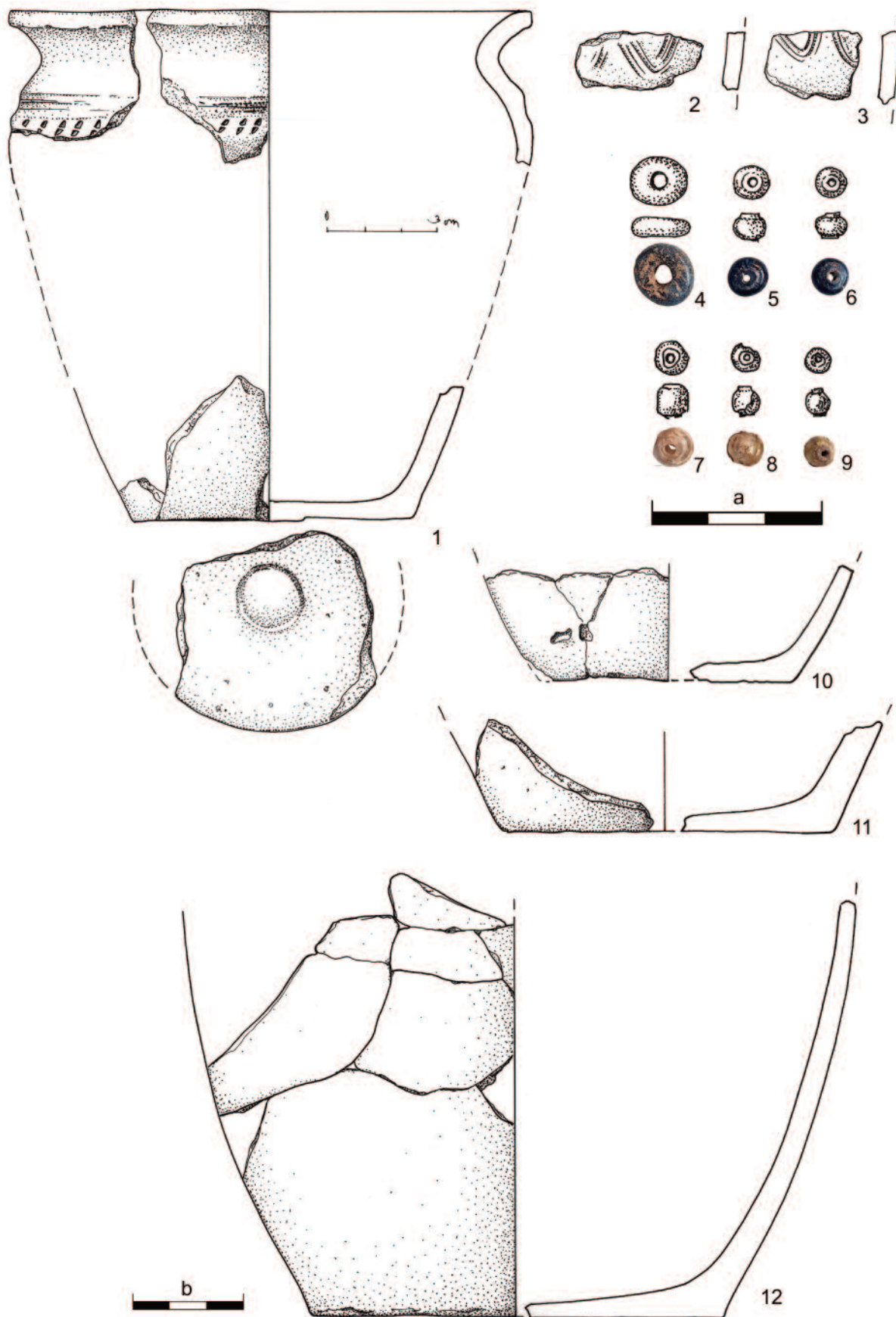
Žlab. Rozměry: d. 11,1 m, š. 2,1 m, hl. 0,28 m. *Vrstva:* 1 – středně hnědošedá prachová hlína; ojediněle uhlíky a kameny (do 2 cm). Bez nálezů, patrně raný středověk.

Obr. 9. Rodov. Nálezy z kostrových hrobů. 1 – obj. 96; 2–5 – obj. 97 (1, 2 keramika, 3, 5 železo, 4 kámen). Měřítko „a“ se vztahuje k č. 1 a 2, měřítko „b“ k ostatním předmětům. Kresby I. Vajglová a A. Waldhauserová.

Obr. 10. Rodov. Nálezy z objektů. 1 – obj. 6; 2 – obj. 28; 3 – obj. 88; 4 – obj. 8; 5 – obj. 30 (1–5 keramika). Kresby I. Vajglová.

Obr. 11. Rodov. Nálezy z objektů. 1-3 – obj. 83; 4-10 – obj. 64 a okolí; 11 – obj. 89; 12 – obj. 106 (1-3, 10-12 – keramika, 4-9 sklo). Kresby I. Vajglová.

Obr. 12. Rodov. Objekt/hrob 85.

Obr. 13. Rodov. Objekt/hrob 96.

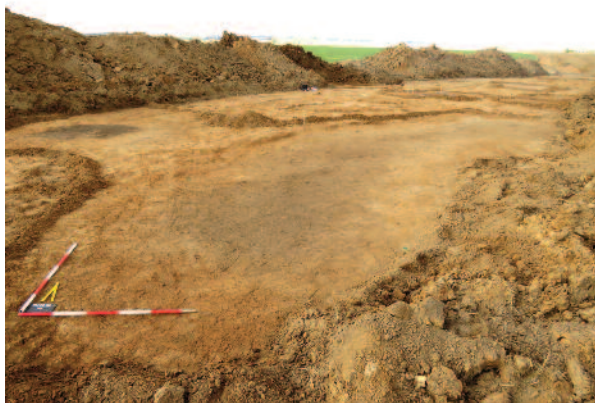
Obr. 14. Rodov. Objekt/hrob 97.

4. Pohřební areál

Již v úvodu jsme naznačili, že – snad vyjma vzdáleného objektu 28 – lze všechny raně středověké objekty považovat za součást jednoho pohřebního areálu, který se ovšem podařilo zachytit pouze v úzkém výseku. Na základě rozmístění objektů je jistě možné předpokládat existenci dalších hrobových nálezů mimo skrytou plochu, a to jak ve směru severozápadním v případě plochých (?) hrobů kostrových, tak ve směru jihovýchodním v případě rozoraných mohyl.

Většina raně středověkých objektů je poměrně mělce zahloubených, nejčastěji kolem 15 až 30 cm od úrovně skrývky, jen o málo výraznější zahloubení zhruba 50 cm bylo zachyceno u kostrového hrobu 85 a dvou jam 5 a 88. Vzhledem k rovinatému terénu není příliš pravděpodobné výraznější oderodování nadložních vrstev, navíc většina zdejších objektů datovaných do eneolitu a doby bronzové je zahloubena mnohem výrazněji – hloubka hliníků a zásobních jam se nejčastěji pohybuje mezi 1,1 až 1,5 m. Téměř metr byl zahlouben i hrob kultury se šňůrovou keramikou. Jednou z charakteristik zdejších raně středověkých objektů je tedy mělké zahloubení, které ovšem zároveň ovlivnilo možnosti jejich archeologické identifikace – k dispozici proto máme nejspíš jen torzo původních situací, kdy při běžné hloubce kolem 20 cm musíme předpokládat existenci dalších, již rozoraných, a tedy zcela odstraněných zahloubenin.

Obě uvedená omezení – malý rozsah odkryté plochy pohřebiště i pravděpodobné odstranění části mělce zahloubených objektů – pochopitelně znesnadňují interpretaci pohřebního prostoru.

Obr. 15. Rodov. Objekt 89 po začišťení v úrovni skrývky.

Obr. 16. Rodov. Řezy objektem 89.

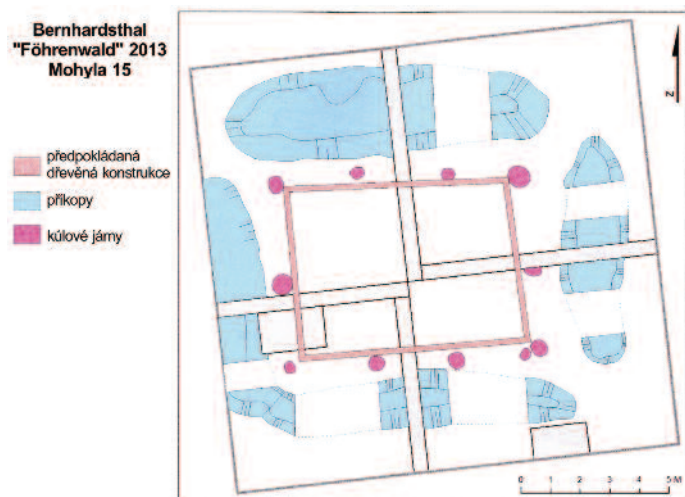

Obr. 17. Rodov. Objekt 115 po začišťení v úrovni skrývky. Obr. 12–17 foto P. Mudra.

4.1. Mohyly

Mělké žlabovité útvary představují s velkou pravděpodobností pozůstatky po jinak bezezbytku odstraněných mohylách. Většina úkonů, které byly v raném středověku spojeny s mohylovým pohřbíváním, se odehrávala na úrovni okolního terénu či – při postupném vršení mohyly – i nad ním (podrobněji *Lutovský 2006b; týž v tomto svazku*). Žárové pohřby nebyly ukládány pod zem, většinou se výrazněji nezahluhovaly ani jiné prvky budovaného hrobu, výjimku mohou tvořit stopy po kůlech, které obvykle při krajích či uprostřed násypu nesly schránku se spálenými ostatky. Rozoraná žárová mohyla, případně mohyla s kostrovým pohřbem na úrovni okolního terénu, nemusí tedy zanechat žádné stopy – určité na rozdíl od některých mohyl pravěkých, kdy i po odstranění nadzemní části zůstanou zřetelné prvky signalizující původní mohylový násyp (např. *Michálek 2022*). Jedinou stopou po raně středověké mohyle tak mohou být v případě jejího odstranění pouze příkopy, z nichž byl exploatován násypový materiál, případně alespoň jeho část.

Na rozdíl od většiny pravěkých násypů patří příkopy či žlaby obklopující mohyly k charakteristickým prvkům tohoto způsobu pohřbívání v raném středověku (k nim naposledy *Milo – Macháček 2019, 98–100*), na základě jejich existence jsou často k raně středověkým monumentům řazeny i dosud nezkoumané mohyly ba i celé lokality. Na druhou stranu ovšem existují i slovanské mohyly s nevýraznými příkopy, případně zcela bez nich. V této souvislosti je nutno konstatovat, že v Čechách se v případě doposud zkoumaných mohyl nepodařilo příkopy detailněji dokumentovat – zčásti je to jistě způsobeno charakterem odkrytí v lesích i reálnými možnostmi starších terénních akcí; poslední výzkumy mohyl u nás proběhly v první polovině 90. let minulého století. Naopak precizně zkoumány a dokumentovány

Obr. 18. Bernhardsthal (Dolní Rakousko). Mohyla 15. Výzkumem zjištěné prvky mohylového pohřbívání – příkopy a kůlové jamky – doplněné předpokládanými dřevěnými stěnami vnitřní stavby. Podle Milo – Macháček 2019, upraveno.

Obr. 19. Döberkitz (Sasko). Graficky zvýrazněné porostové příznaky pozůstatků rozoraných raně středověkých mohyl v podobě pravoúhle uspořádaných příkopů. Podle Heynowski – Schöne 2022.

106 uzavíraly pravoúhloú plochu o max. rozměru téměř 20 m. Žlaby 6 a 106 obsahovaly po jedné, ve fragmentech dochované spodní části raně středověké nádoby. Od severovýchodu se k tomuto seskupení přimykaly dva žlaby, 125 a 126, opět uzavírající pravoúhlý prostor o max. rozměrech asi 17 m, raně středověkou keramiku v podobě drobného fragmentu při povrchu obsahoval pouze obj. 125. Hloubka žlabů se pohybuje mezi 18 a 30 cm, pouze žlab 89 je o 10 cm hlubší, šířku na úrovni skrývky mají 1,6 až 2,3 m, pouze žlab 106 dosahuje v nejširší části téměř 6 m. Příkopy sice neuzavírají vymezené prostory kompletně, jistě lze ale uvažovat o jejich původně větším rozsahu, kdy mělčí okrajové části mohly být odstraněny orbou. Problematičtějším co do vysvětlení se jeví dlouhý, jen mírně obloukovitý žlab 104 na východním okraji pohřebiště; jeho přímé spojení s mohylami – a vzhledem k nejasné dataci i s celým pohřebním areálem – zůstává otevřeno.

byly při nedávném výzkumu příkopy obklopující mohyla 15 v Bernhardsthalu při česko-rakouské hranici v Podyjí (Milo – Macháček – Breibert 2019, 27–38). I když tato mohyla měla poněkud výjimečnou vnitřní konstrukci (obr. 18), lze v příkopech ji obklopujících vidět přesvědčivé analogie k poznatkům z výzkumu v Rodově. Analogické situace můžeme pochopitelně nalézt i ve zjištěních na v úvodu zmiňovaných východočeských lokalitách Plačice/Stěžery, Hradec Králové – Slezské Předměstí a Dašice (Hejhal et al. v tomto svazku), ze vzdálenějších pak kupříkladu ve Waltersdorfu v Braniborsku (Köllner 2012); v těchto případech se ovšem nadzemní části násypů nedochovaly. Z Horní Lužice na východě dnešního Saska byly nově publikovány letecké snímky porostových příznaků pravoúhlých příkopů (jednostranně k jihu otevřených) z lokality Döberkitz, Kr. Bautzen (obr. 19); podstatné se jeví mj. to, že jejich seskupení je vzdáleno jen asi 400 metrů od známého slovanského pohřebiště s dochovanými mohylami u Bloaschütz (Heynowski – Schöne 2022, tam i další analogické příklady).

V Rodově se víceméně jednoznačně rýsují tři seskupení žlabů, které lze interpretovat jako pozůstatky tří mohyl. Mírně obloukovité žlaby 89 a 115 mohly původně obklopovat oválný či kruhový prostor o průměru cca 15 m, vzhledem ke shodné výplni i poloze nelze vyloučit, že ke žlabu 115 patří i navazující objekty 7 a 8. Žlab 89 a obj. 8 obsahovaly zlomky vždy jedné raně středověké nádoby, dochované ovšem jen z malé části. Další dvě seskupení na sebe navazovala. Jižně ležící žlab 6, 124 a patrně k nim patřící žlab

Prostory vymezené žlaby jsou poměrně velké, v zásadě ale odpovídají zjištěním na dalších východočeských lokalitách (*Hejhal et al. v tomto svazku*). Zmiňovaná mohyla 15 v Bernhardsthalu je menší, příkopy tu vymezují prostor asi 10 × 7 m, což lze patrně zčásti vysvětlit rozdílnými vnitřními konstrukcemi. Oproti nezvyklé kúlové stavbě v Bernhardsthalu můžeme snad původně v Rodově předpokládat v Čechách obvyklejší pravoúhlé čtvercové rámce. I ty jsou sice obvykle menší, o straně kolem čtyř metrů, mohyla jimi ale nebyla striktně vymezena, nepředstavují konstrukční prvek, ale spíše symbolickou, ohni podléhající stavbu. Kolem ní, ovšem ještě stále v prostoru vymezeném příkopy mohly probíhat pohřební obřady. Snad díky širšímu prostoru mezi tímto symbolickým – a v průběhu nasypávání obvykle zapalovaným – „domem mrtvých“ a příkopem nemáme v Rodově doloženu přítomnost zbytků spáleného dřeva či alespoň větších uhlíků v příkopech.²

Odlišné půdorysy vymezené rodovskými žlaby odpovídají společné existenci kruhových i pravoúhlých násypů doložených na dochovaných mohylnicích. Jednotlivé aspekty mohylového pohřbívání ovlivňující vnější vzhled i vnitřní skladbu konkrétních mohyl se ostatně z pohledu archeologie jeví jako velmi rozmanité a nejednotné (*Lutovský v tomto svazku*).

4.2. Ploché (?) hroby

Představují-li výše uvedené příkopy spíše hypotetické doklady existence hrobových staveb, s ukládáním lidských pozůstatků lze v Rodově jednoznačně spojit tři raně středověké kostrové hroby. Zhruba 7 m od žlabu 89 jde o objekt/hrob 85, těsně při severním okraji skryté plochy (a tedy více než 30 m od nejbližší „mohyly“) pak blízko sebe ležící objekty/hroby 96 a 97. Ve všech třech případech jde o rituálně v zásadě shodné hroby dospělých jedinců odpovídající obvyklým raně středověkým zvyklostem. Jámy byly vyhloubeny zhruba v západovýchodní orientaci (objekty/hroby 96 a 97 ovšem s odchylkou k JZ–SV), zčásti s dřevěnými prvky. V objektu/hrobě 85 to byla patrně dřevěná schránka, v objektu/hrobě 97 pak zcela jistě dřevěná schránka spočívala na dvou příčně postavených trámčích. Nepříliš zásadní rozdíly v hloubce jam mohou být ovlivněny druhotnými změnami mocnosti nadložních vrstev a jejich následnou skrývkou. Zesnulí byli do jam/schránek uloženi v natažené poloze na zádech, hlavou k západu s rukama podél těla. Z běžných zvyklostí se nevymyká ani hrobová výbava: nádoba v nohách objektů/hrobů 96 a 97, v druhém ze zmíněných hrobů pak ještě nůž a křesací souprava.

V zásadě neřešitelnou zůstává otázka, zda byly i tyto hroby kryty mohylami, či zda představují mladší fázi pohřbívání do plochých hrobů – vyloučit v zásadě nejde ani jednu z možností, kostrové pohřby pod mohylami byly sice záhy po změně ritu ukládány většinou na původní úroveň terénu, stejně tak ale známe i hroby v hlubokých jamách následně krytých mohylami. Obě formy jsou ve východních Čechách doloženy kupříkladu na pohřebišti na Holém vrchu v Prachovských skalách (*Turek 1946a*, 78–113). Společný výskyt kostrových hrobů v jamách a příkopů po odstraněných mohylách byl prokázán na zatím podrobněji nepublikovaném pohřebišti v relativně blízkých Plačicích/Stěžerech (*Hejhal et al. v tomto svazku*). Na základě výzkumů dochovaných mohyl je zřejmé, že mladší násypy budované výlučně pro kostrové pohřby jsou podstatně menší – ani obvodové příkopy jako zdroj násypového materiálu nemusely být tedy nijak výrazné, a vyloučit tak nejde ani jejich postupné a kompletní odstranění orbou.

Zajímavou indicií možné existence velmi mělce – či dokonce přímo na původní úrovni terénu – uloženého kostrového pohřbu přináší rodovský obj. 64. V okolí tohoto marginálního zbytku objektu o hloubce pouhých 5 cm od úrovně skrývky a obsahujícího několik zlomků spodní části nádoby bylo nalezeno šest skleněných, převážně segmentovaných korálků. Přestože se s tímto typem ženské okras, s počátky někde v závěru 9. století, setkáváme kupříkladu i v žárové mohyle v jihočeských Ledenicích (*Poláček 1981*, 10, obr. 13), v úrodném a intenzivně osídleném východočeském Polabí není výrazné přežívání žárového ritu pravděpodobné. Objekt 64 tak může hypoteticky představovat pozůstatek dalšího kostrového hrobu, velmi mělké uložení by pak mohlo reálně ukazovat na překrytí mohylo. Vyloučit samozřejmě nelze ani jiná vysvětlení přítomnosti skleněných korálků v areálu pohřebiště.

2 Z východních Čech ovšem známe i rozsáhlou mohylu s neúplně dochovanou velkou dřevěnou pravoúhlou konstrukcí o rekonstruovatelné velikosti 9 × 9,5 m v Nadslavi u Jičína (*Turek 1956*, 116, 118).

4.3. Ostatní objekty

Existence společného pohřebního areálu s různými stopami rituálních činností se týká i zahloubenin, které nemusejí souviset přímo s ukládáním ostatků ani s budováním pohřebních monumentů. Jejich interpretace je ovšem obtížně uchopitelná. Zajímavé snad je, že obsahují nejen velmi málo nálezů, které bychom mohli označit za sídlištní odpad (jen zcela ojedinělé drobné zvířecí kosti mohou představovat intruze z objektů pravěkých sídlišť), a pokud obsahují keramiku, tak obvykle jde jen o část jedné konkrétní nádoby. Žádný z objektů není na základě nalezené keramiky výrazně starší, a nepředstavuje tak stopu sídliště předcházejícího pohřbívání.³ Poloha objektů mezi mohylami a kostrovými hroby dovoluje odmítnout i jejich sídlištní charakter v době trvání pohřbívání. To, že nejde o běžné sídlištní objekty, může hypoteticky dokládat i jejich mělké zahloubení.

5. Diskuse a závěr

Interpretační možnosti situací zjištěných archeologickým výzkumem v Rodově jsou poměrně omezené, a to jak s ohledem na relativně malý výsek z širších prostorových souvislostí, tak na jen zčásti dochované mělce zahloubené objekty. Pouze s výhradami tak můžeme předpokládat starší fázi pohřbívání v podobě mohyl s povrchovým nebo nadzemním ukládáním žárových či kostrových pohřbů a následné pokračování v pohřbívání v hrobových jamách, ať již pod mohylami či nikoli. Další objekty mezi hroby mohou nejspíše představovat stopy blíže neidentifikovatelných rituálních úkonů, v některých případech ale může jít i o pozůstatky dalších žlabů. Význam objevů mohyl s nedochovanými nadzemními relikty pro úvahy o původním rozmístění raně středověkých mohylových pohřebišť (nejen) ve východních Čechách je samozřejmě neoddiskutovatelný (k tomu *Lutovský v tomto svazku*).

Na základě sporadických artefaktů lze raně středověké objekty odkryté v Rodově zařadit do střední doby hradištní, s počátky v 9. století a koncem snad v první polovině století desátého. Spodní hranice zůstává ovšem otevřená vzhledem k hypoteticky uvažovanému žárovému pohřbívání a s výhradami i k výše uvedenému radiouhlíkovému datování objektu 5. Výbavu kostrových hrobů v podobě ocílky, nože a nádob (případně i korálků od obj. 64) nelze přesně chronologicky vymezit, i když pokročilá 2. polovina 10. století není už příliš pravděpodobná. Kostrový hrob bez výbavy (obj. 85) lze do 9. století klást i díky radiouhlíkovému datování, byť i v tomto případě jde o interval širší (720–890 AD s mírou nejistoty 2 σ).

Zajímavé srovnání poskytuje jen asi 1200 m vzdálené rozsáhlé kostrové pohřebiště u Lochenic (*Sláma 1990*). Jeho výrazné řadové uspořádání víceméně vylučuje původní přítomnost mohylových násypů, byť nelze zcela odmítnout existenci starší fáze pohřebiště v místech v minulosti zničených stavbou silnice spojující Hradec Králové a Jaroměř. Na lochenickém pohřebišti v hrobě 49 (*Sláma 1990*, 112, obr. 51:11, tab. XXXII:6) najdeme i poměrně přesvědčivou analogii k nádobě s plasticky členěným podhrdlím z rodovského objektu 88 (*obr. 10:3*). Hroby v Lochenicích obsahovaly rovněž křesací soupravy či segmentované korálky. Omezené informace o pohřebišti u Rodova nedovolují bohužel přesvědčivější úvahy o koexistenci obou nekropolí, případně o možném přesunu pohřbívání z Rodova do Lochenic. Vzhledem k nálezu denáru knížete Oldřicha (1012–1034) v jednom z lochenických hrobů je chronologie tohoto pohřebiště rozhodně delší. Intenzivně osídlená krajina východočeského Polabí pochopitelně nevyklučuje ani současnou existenci dvou blízkých pohřebišť náležejících dvěma odlišným komunitám.

3 Radiouhlíkové datování objektu 5 posouvá sice počátky zdejšího areálu hluboko do starohradištního období (652–767 AD s mírou nejistoty 2 σ), datum ale pochází z analýzy dřevěných uhlíků a nemusí být zcela přesvědčivé. Archeologické datování objekt v zásadě nedovoluje.

Mohyly na dosah: raně středověké sídliště v Kožlí u Orlíka

Tomáš Hiltcher – Michal Lutovský

1. Úvod

Jedním z podstatných faktorů ovlivňujících založení pohřebiště a jeho další užívání je bezesporu vztah ke světu živých, tedy k sídlišti, ať již jednomu, či snad – i vzhledem k velikosti některých pohřebišť – sídlištím několika. Přestože jde o hledisko prvořadě důležitosti, je identifikace sídlišť s vazbou na mohylová pohřebiště poměrně problematická a zvláště při větší vzdálenosti je vzájemná souvislost jen obtížně prokazatelná (k několika případům z jižních Čech *Lutovský 2012b*; viz též *Lutovský v tomto svazku*). Alespoň formou předběžné zprávy chceme na tomto místě představit starší fázi nově objeveného sídliště v Kožlí u Orlíka, okr. Písek (*obr. 1*), která jednoznačně souvisí s podrobně prozkoumaným menším mohylovým pohřebištěm a poměrně zásadně mění dosavadní poznatky. Objev sídliště, které po chronologické stránce zaujímá kontinuálně většinu raného středověku a jehož existence končí patrně až na počátku 13. století, otevírá samozřejmě i řadu dalších otázek mimo mohylovou problematiku a časem si jistě vyžádá podrobnou publikaci s detailní typologicko-chronologickou analýzou všech získaných artefaktů.

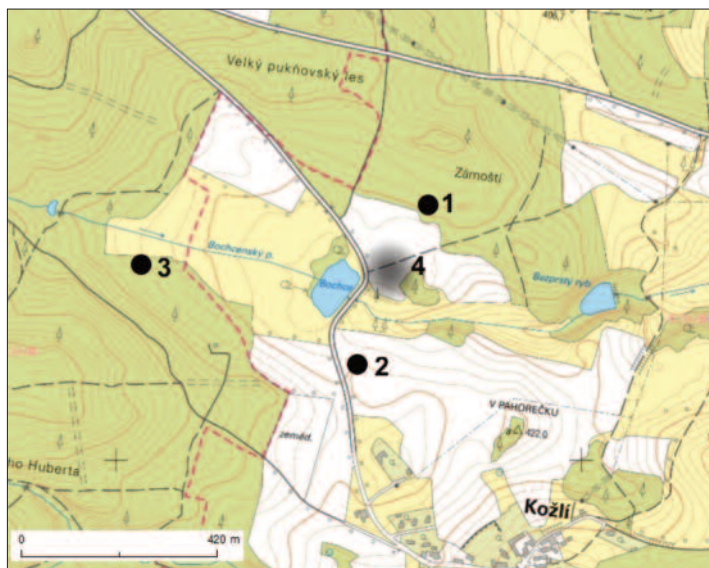
2. Mohylové pohřebiště

Mohylové pohřebiště v Kožlí u Orlíka bylo v kompletnosti prozkoumáno v letech 1986–1991. Vedle několika publikací (především *Lutovský 1996a,c*; *týž 1998a,b*) postupují poznatky z výzkumu jak úvodní studii tohoto svazku, tak je lze nalézt v soupisu mohylových pohřebišť v jeho závěru. Na tomto místě tedy jen letmo připomeňme základní údaje. V době výzkumu sestávalo pohřebiště z 12 mohyl ve dvou skupinách o deseti a dvou násypech; obě skupiny, vzdálené navzájem 60 metrů, přitom obsahovaly i po jedné rozsáhlé mohyle sestávající ze čtyř násypů. Většina mohyl byla navržena v souvislosti

Obr. 1. Kožlí u Orlíka. Poloha lokality.

Obr. 2. Kožlí u Orlická. Schematicky znázorněné rozmístění raně středověkých komponent v okolí mohylového pohřebiště. 1 – mohyly (skupina I); 2–3 – starší povrchové nálezy raně středověké keramiky; 4 – plocha nově identifikovaného sídliště.

s žárovým ritem, poloha spálených kostí na různých místech násypů dovoluje uvažovat o vícenásobném pohřbívání. Mohyly překrývaly dřevěné konstrukce a obsahovaly početné fragmenty keramiky, vzácně i přesleny, u paty jedné z nich byla nalezena žárem poškozená polovina skleněného korálku. Ve čtyřech mohylách se podařilo nalézt pozůstatky nespálených těl, zčásti šlo o dodatečné pohřby do starších žárových mohyl, nejmladší mohyly byly snad nasypány přímo nad nespálenými těly. Výbava kostrových hrobů byla poměrně nevýrazná; jen dva byly doprovázeny nádobou – žena keramickým hrncem a muž vědrem. Počátky pohřebiště leží ve druhé polovině 8. století, nejmladší kostrové hroby patří nejspíš do počátku až první poloviny 10. století.

3. Starší sídlištní nálezy

Pohřebiště (*obr. 2:1*) leží v lese na severním okraji poměrně uzavřeného údolí nevýrazné vodoteče – Bochcenského potoka, ústícího po necelých 2 km do Vltavy (dnes výrazně zvednuté Orlickou přehradou). V době výzkumu byly opakovaně na všech oraných plochách v rámci horní části údolí prováděny povrchové sběry. Z pole sousedícího s mohylami byla získána pouze drobná hrudka surového grafitu (*Lutovský 1998a, 279*), několik fragmentů raně středověké keramiky poskytlo pole na opačném, jižním břehu potoka, místo nálezu leželo asi 400 metrů od mohyl (*obr. 2:2; Lutovský 1998a, 298, obr. 26*). Druhou polohu s výskytem raně středověké keramiky zaznamenal již na počátku sedmdesátých let Jiří Fröhlich v lesní školce na jihozápadním okraji údolí v k. ú. Šerkov (*obr. 2:3*). Od mohyl je místo vzdálené asi 600 metrů (*Fröhlich – Lutovský – Jířík 2008, 222*). V obou případech šlo o vcelku nevýrazné keramické nálezy, dovolující zařazení velmi široce do středohradištního období, v případě prvním spíše do jeho mladších fází. Obě polohy vykazovaly zhruba stejnou nadmořskou výšku jako kraj lesa s mohylami, obě od pohřebiště odděloval tok potoka. Tato zjištění se stala oporou pro předpoklad oddělení zdejšího světa živých a mrtvých vodním tokem (např. *Lutovský 1996a, 108; týž 2012, 90*). Údaj Bedřicha Dubského (*Dubský 1949, 673, pozn. 398*) o mohylách v Kožlí, „blíže nich na poli mladší hrad. osada“, nebyl vzhledem k opakovaným negativním sběrům považován za relevantní.

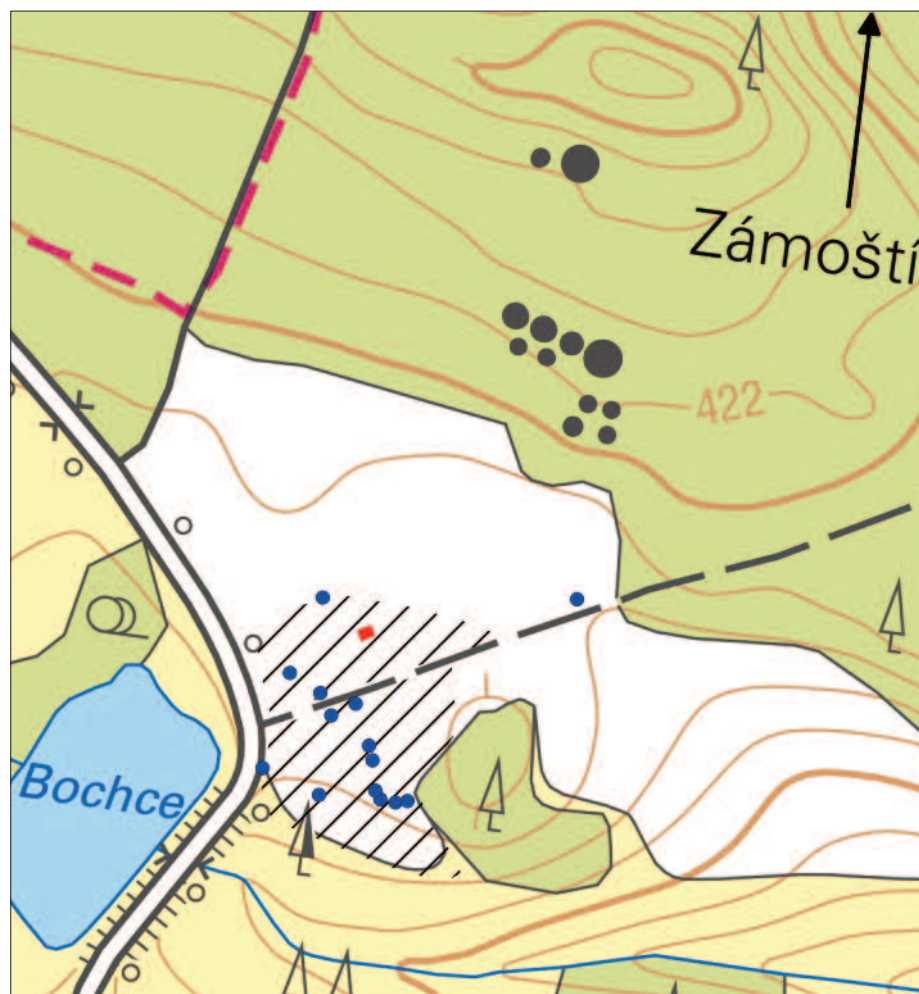
Při namátkové rekognoskaci pracovníky Prácheňského muzea v Písku v říjnu roku 2018 byly po hluboké orbě na poli přímo sousedícím s mohylami (*obr. 2:4*) zjištěny naorané objekty a získány i první kovové artefakty. Opakované povrchové sběry a průzkumy pomocí detektorů kovu pak v následujících letech zcela změnilы výše naznačený obraz.¹

4. Sídlíště

Nálezy z let 2018–2021² pocházejí z plochy o rozměrech zhruba 100 × 130 m, původní osídlený prostor mohl ale jistě zasahovat i jižním směrem k potoku, tedy mimo dnes orané pole (*obr. 3*). Povrchovými

1 Všechny nálezy jsou evidovány v archeologické sbírce Prácheňského muzea v Písku.

2 Prostor je nadále intenzivně sledován a v následujících letech se jistě dají očekávat další nálezy.

Obr. 3. Kožlí u Orlíka. Prostor nově identifikovaného sídliště ve vztahu k mohylovému pohřebišti.

- ▨ plocha povrchových sběrů
- kovové a skleněné artefakty z 8.–10. stol.
- sonda s obj. 1 a 2
- mohyly

25 0 25 50 75 100 m

sběry tu díky hluboké orbě bylo získáno velké množství keramiky datované do širokého intervalu přibližně od konce 8. až do počátku 13. století, s tím, že mladohradištní keramika 11. a 12. století výrazně převažuje. Pomocí detektorů kovu byl získán rovněž značný počet kovových artefaktů pokrývajících celý výše uvedený chronologický rámec, opět spíše s převahou v mladších obdobích; část zvláště fragmentárně dochovaných předmětů je ovšem datovatelná jen s obtížemi. Nalezena byla opasková kování avarského typu, denáry ražené od konce 10. do 12. století, početná kolekce bronzových prstenů a jejich zlomků, přezky, malé i velké esovité záušnice, podkovy, nože, ostruha s prohnutými rameny, motyka, rozličná stavební kování, množství olovených artefaktů a ingotů apod. Zaregistrovány byly také četné pravěké nálezy (kromě keramiky i spony, římská mince apod.). Vedle povrchových sběrů byly sledovány i terénní zásahy při výsadbě stromořadí podél polní cesty procházející napříč lokalitou, kdy se podařilo zachytit kulturní vrstvu a sídlištní objekt-jámu s mladohradištní keramikou. V roce 2020 pak byly pomocí dvou navazujících sond v prostoru naoraného objektu v severní části sledované plochy prozkoumány dva zahluobené objekty – větší (obj. 1) a drobná (obj. 2) jáma oválného půdorysu. Zvláště objekt č. 1 obsahoval mj. velké množství keramiky reprezentující patrně nejstarší fázi zdejšího osídlení.

Vzhledem k tomu, že starší fáze nově objeveného sídliště časově odpovídá době pohřbívání na zdejším mohylníku, přičemž okraje obou komponent jsou vzdáleny jen zhruba 60 m, je jejich vzájemná souvislost mimo jakoukoli pochybnost. Niže proto podrobněji představujeme jak artefaktuální inventář obou prozkoumaných objektů, tak i detektorové nálezy chronologicky srovnatelné s pohřebištem.

4.1. Objekty 1 a 2

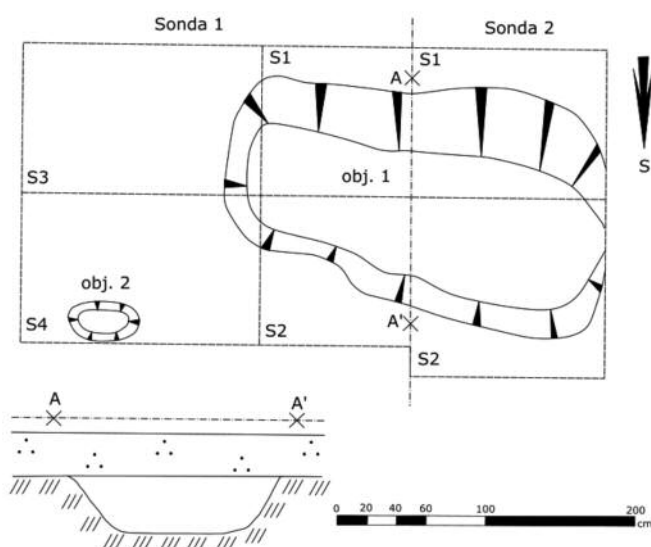
Dvě navazující sondy o rozměrech 260 × 200 a 130 × 220 cm odкрыly především spodní část oválného sídlištního objektu č. 1 s šikmými stěnami a rovným dnem (*obr. 4*). Na úrovni podloží dosahoval délky asi 280 cm a maximální šířky 160 cm, v úrovni dna 250 × 100 cm. Od dnešního povrchu sahalo dno do hloubky 70 cm, zahloubení do podloží pak 40 cm. Výplň tvořila jednolitá tmavě hnědá vrstva s kameny a četnými uhlíky. Původní účel jámy není zřejmý, v závěru existence ale sloužila jako odpadní prostor, byť ani toto vysvětlení není zcela jednoznačné. Keramické nálezy každopádně vykazují natolik vzájemnou shodu vizuální i typologickou, že lze uvažovat o jednorázovém zaplnění. Vedle početných zvířecích kostí a rybích šupin³ bylo vyzvednuto přes 500 fragmentů keramiky (včetně větších kusů nádob) o celkové váze téměř 13 kg. Jde o keramiku, která po typologické stránce odpovídá nálezům z povrchových sběrů na ploše sídliště, respektive jeho starší fázi, proto jsme se rozhodli pro vyobrazení reprezentativního výběru (*obr. 5–8; 9:1,2*). V zásadě jde o fragmenty nádob v různých odstínech hnědé barvy, relativně kvalitního výpalu, s hrubším písčitém ostřivem v keramickém těstě (u masivnějších fragmentů jsou ve hmotě přítomny kamínky o velikosti i přes 5 mm), charakteristická je absence výraznějších zrněk slídy. Ve výzdobě převažuje hřebenová vlnice, vzácně i hřebenový vpich. Jednoduché okraje jsou většinou upraveny seříznutím, dna obvykle nesou středový otisk osy.

V mnohem menší míře byla v objektu zastoupena mazanice (20 zlomků o váze 0,7 kg), navíc zčásti jde patrně o fragmenty pražnice (*obr. 10:6*). Objekt dále obsahoval dva přesleny a kolečko ze střepu (*obr. 9:3–5*), fragment železného plochého kování (*obr. 10:5*) a čtyři nože (*obr. 10:1–4*): dva fragmenty a dva celé, z nichž jeden (*obr. 10:1*) by s délkou čepele 16 cm mohl splňovat i kritéria zbraně. Artefaktuální složku doplňuje ještě brousek z plodové břidlice (*obr. 9:6*).⁴ Objekt č. 1 můžeme na základě keramiky datovat do starších fází střední doby hradištní, případně ještě na sklonek období předcházejícího, uvažovat lze tedy nejspíše (a velmi přibližně) o konci 8. a první polovině 9. století.

Objekt č. 2 představuje malou oválnou jamku o max. rozměrech 50 × 25 cm (*obr. 4*) s tmavě hnědou hlinitou výplní obsahující jen několik keramických fragmentů (zdobené a okrajové zlomky viz *obr. 11*), rámcově shodných s materiálem z obj. č. 1.

Bylo by samozřejmě možné porovnávat keramické nálezy z obou objektů s artefaktuální výbavou přílehlého mohylníku (*Lutovský 1998a*, obr. 20–25) a nalézat často i velmi výrazné shody. Keramika

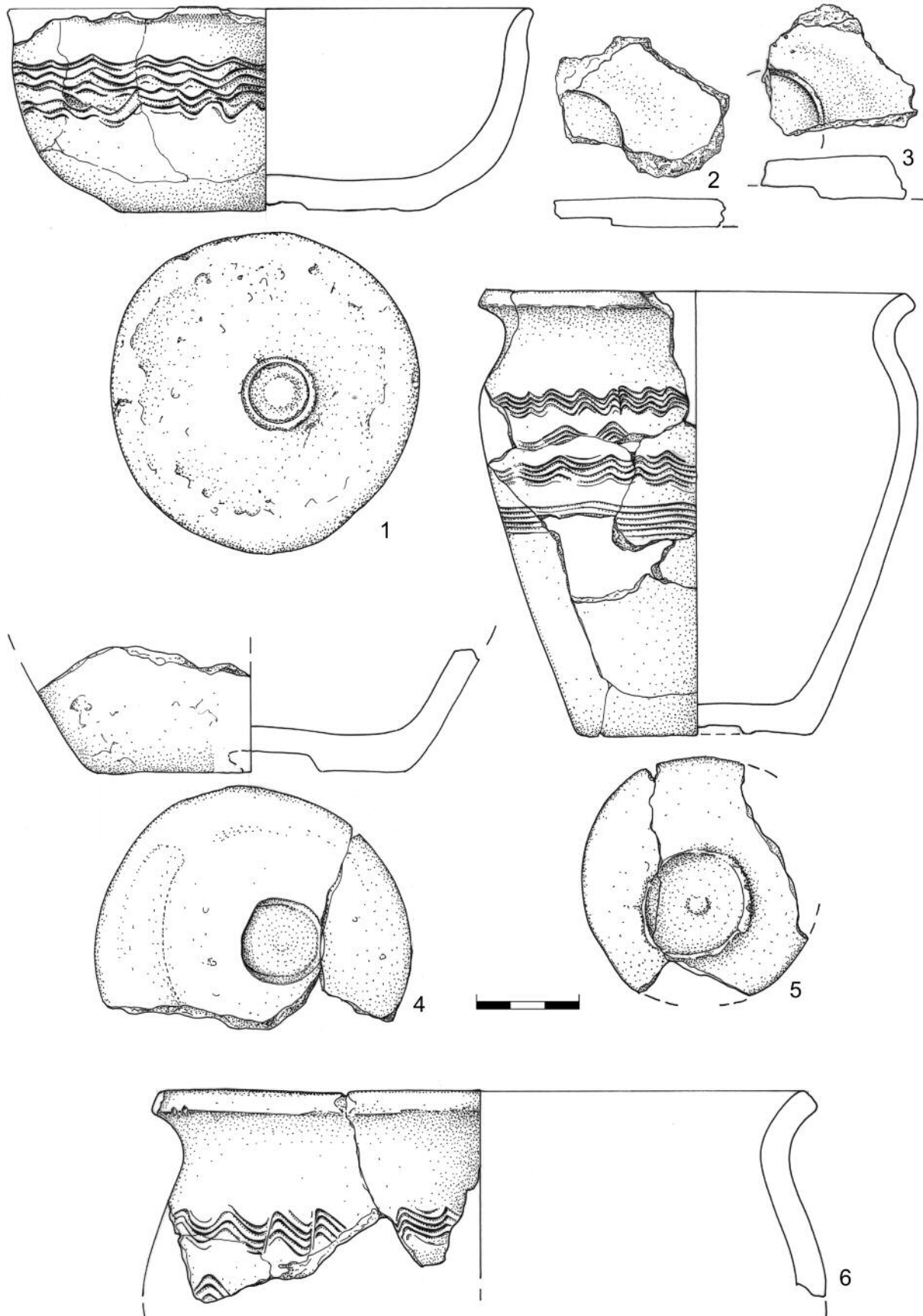
této fáze raného středověku by ale jistě vykazovala podobnost i při srovnání s nálezy z řady jiných soudobých lokalit. Podstatnější se v tomto případě jeví shodné datování se starším horizontem zdejšího pohřbívání v souvislosti s víceméně těsným sousedstvím obou komponent.

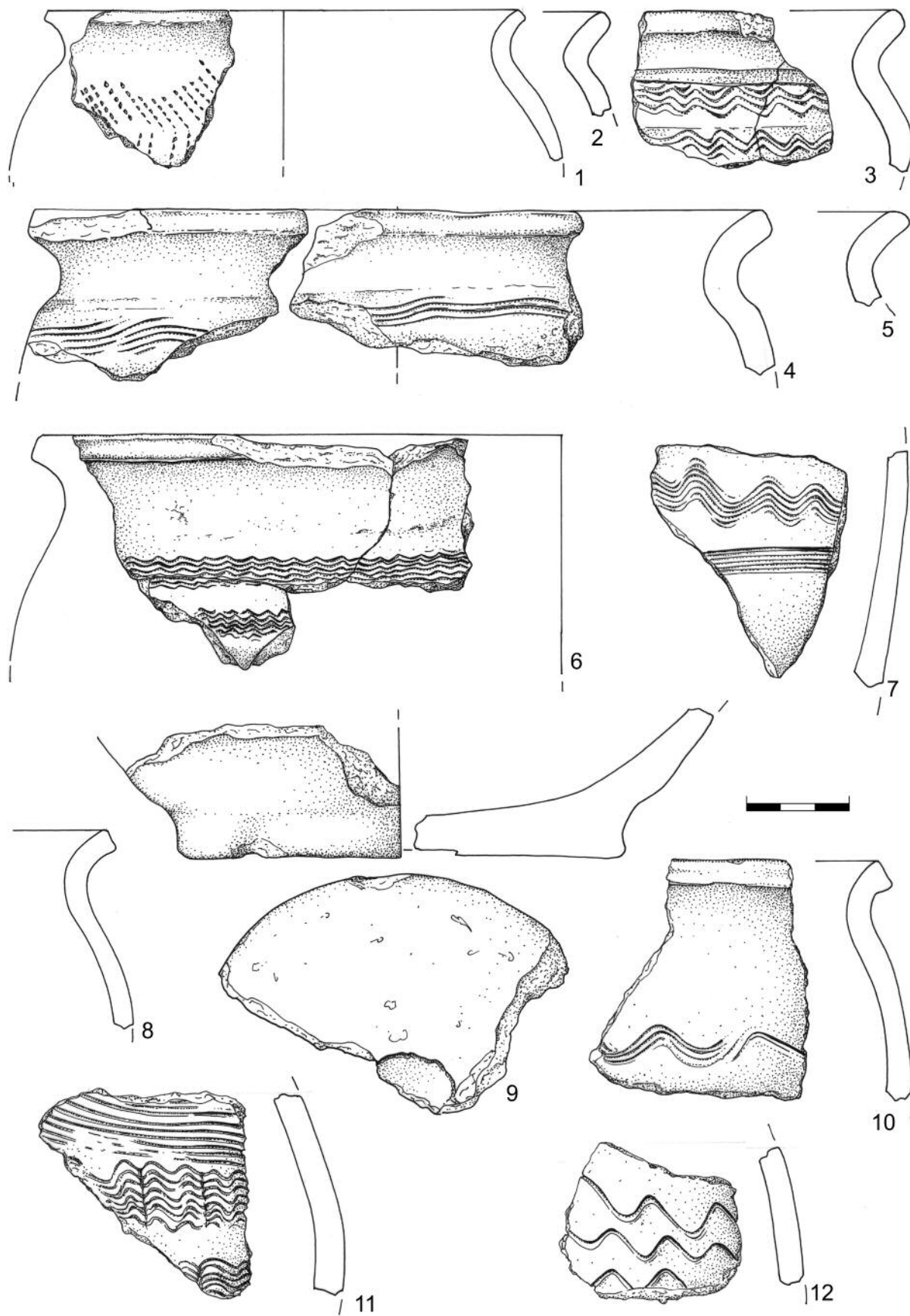
Obr. 4. Kozlí u Orlíka. Objekty 1 a 2.

3 Příslušné přírodovědné analýzy dosud nebyly ukončeny.

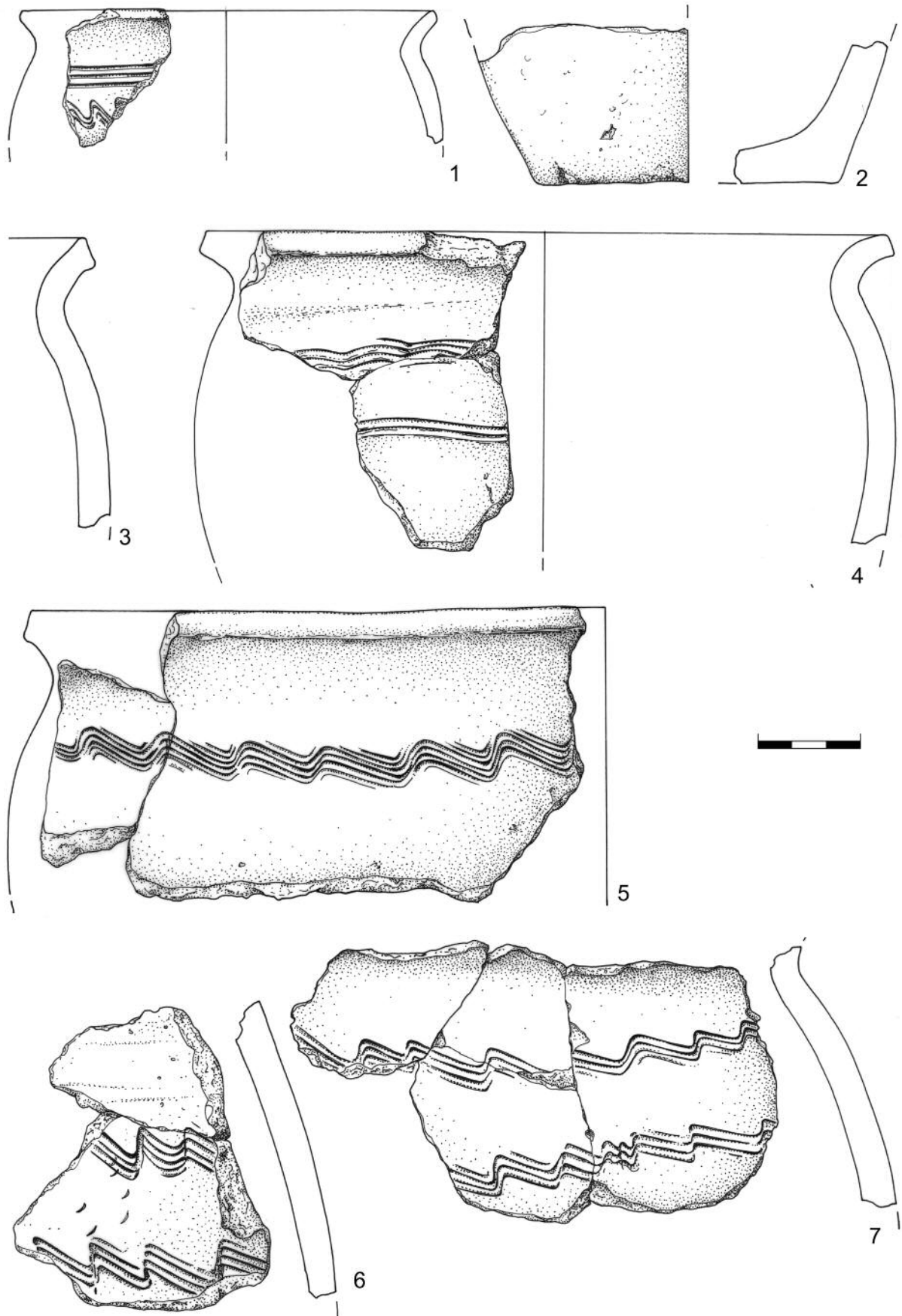
4 Kontaktně metamorfovaná hornina. Jedná se s velkou pravděpodobností o záměrně lomově dobývaný materiál, který se využíval k broušení kvůli vhodným fyzikálním vlastnostem. V případě Kozlí lze zdroj plodové břidlice předpokládat nejbližší u Horosedel, Horních Nerestců či Zalužan. Za určení náleží poděkování Janu Zavřelovi.

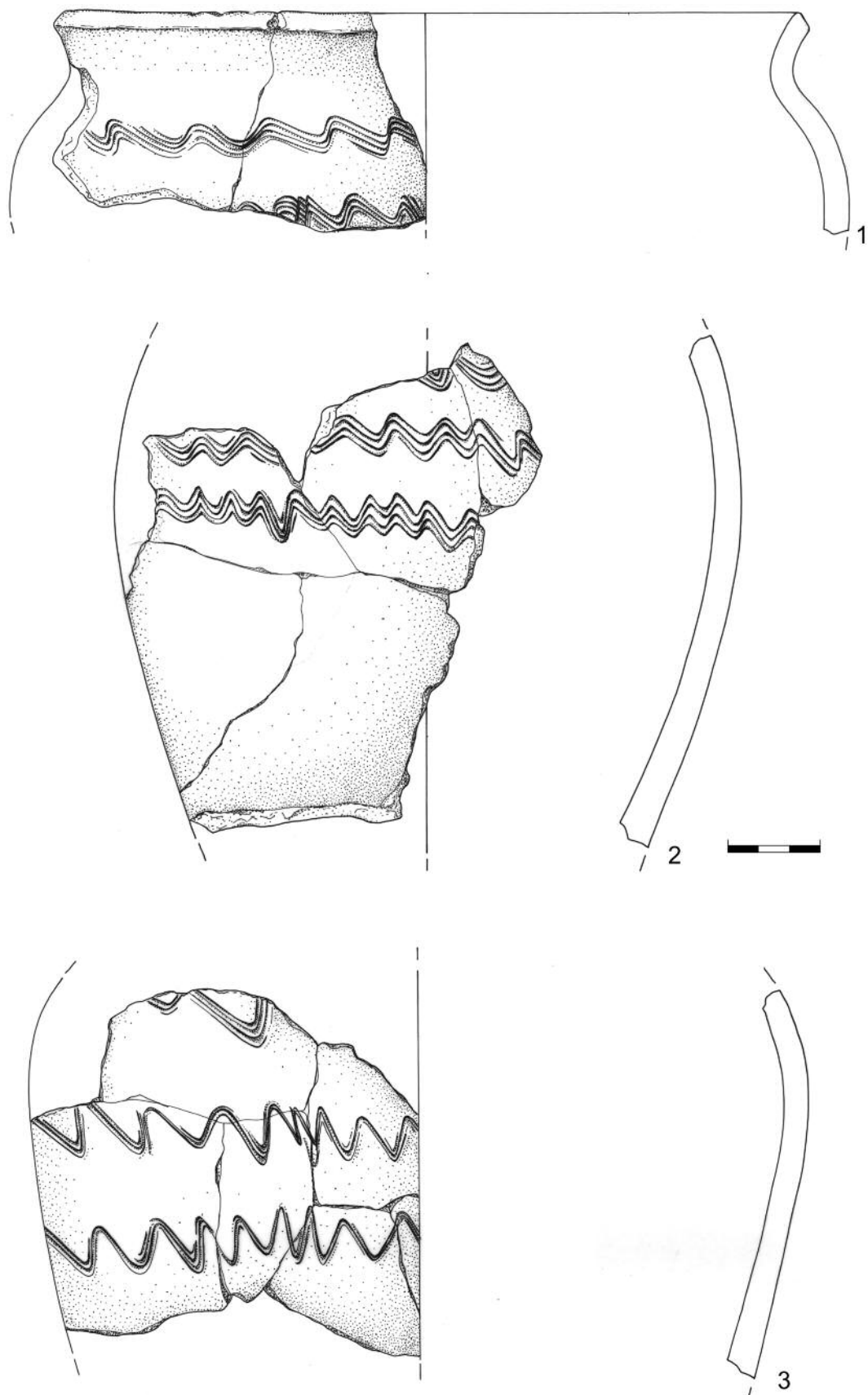
Obr. 5. Kožlí u Orlíka. Objekt 1: keramika.

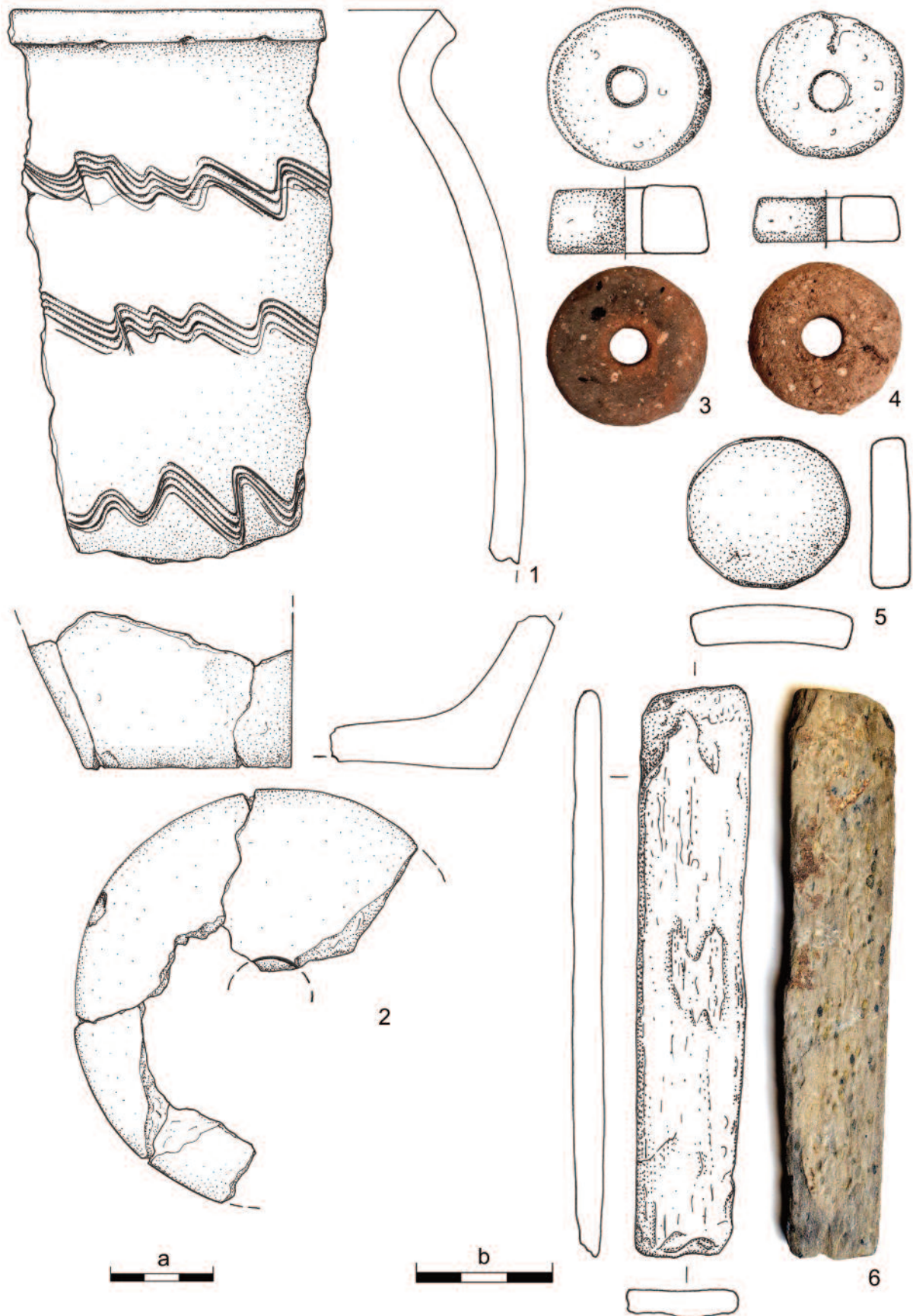
Obr. 6. Kožlí u Orlíka. Objekt 1: keramika.

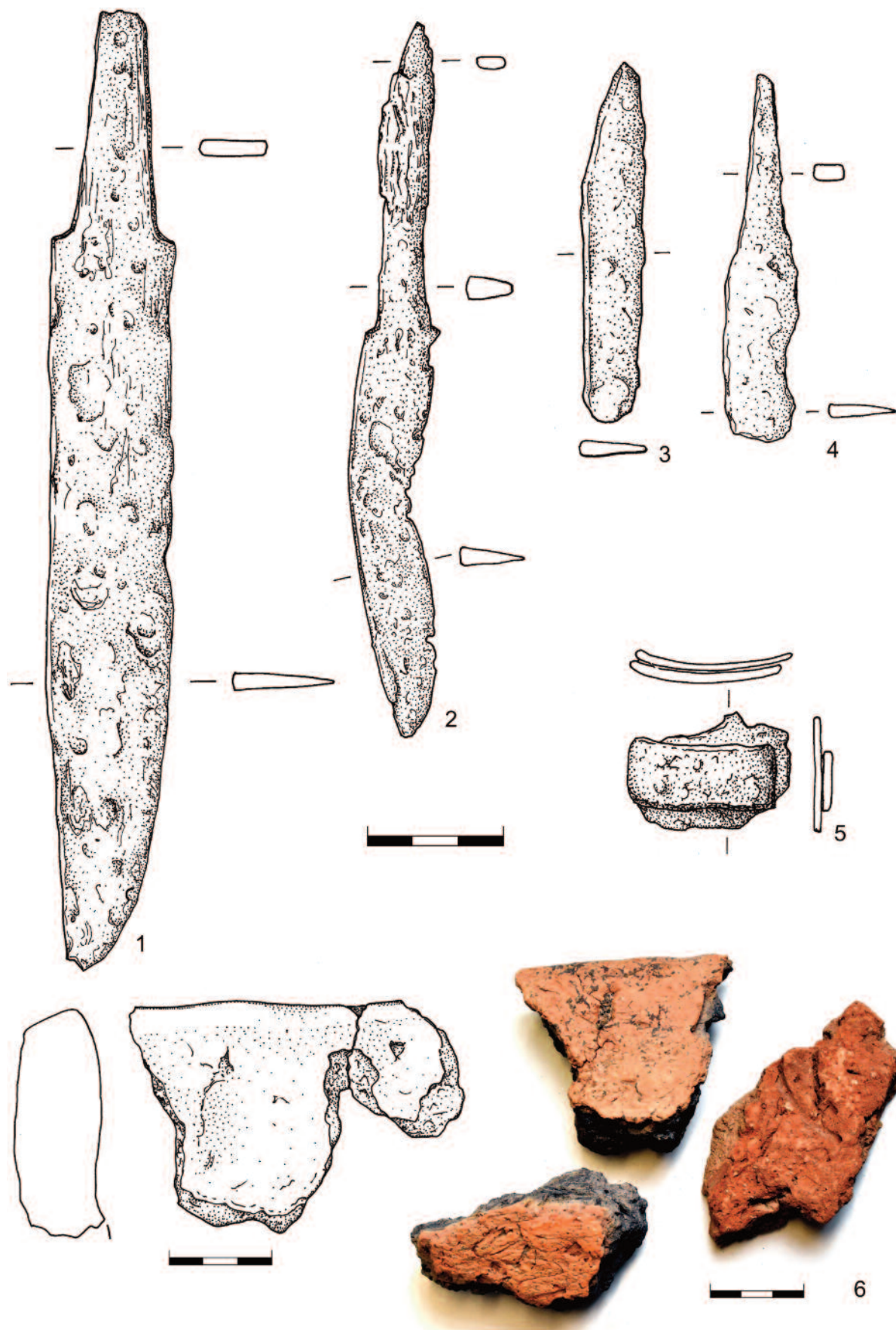
Obr. 7. Kožlí u Orlíka. Objekt 1: keramika.

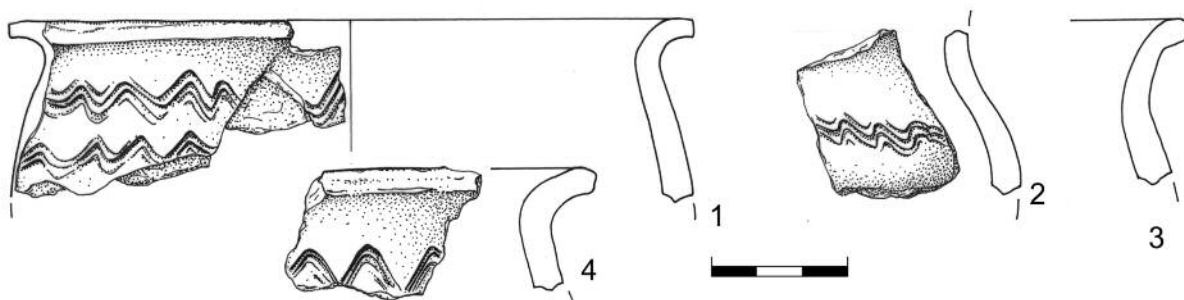
Obr. 8. Kožlí u Orlíka. Objekt 1: keramika.

Obr. 9. Kožlí u Orlíka. Objekt 1: 1-5 – keramika, 6 – kámen. Měřítko a: 1-2; měřítko b: 3-6.

Obr. 10. Kožlí u Orlíka. Objekt 1: 1-4 – železné nože; 5 – železné kování; 6 – zlomky pražnice (?). Horní měřítko patří k č. 1-5.

Obr. 11. Kožlí u Orlíka. Objekt 2: keramika.

4.2. Další artefakty ze staršího raně středověkého horizontu

Pomocí detektorů kovu bylo mimo jiné získáno osm opaskových kování avarského typu (*obr. 12:1–8*) a další předmět, snad součást přezky, který lze k tomuto nejstaršímu horizontu rovněž přiřadit, pro nedostatek známých analogií ovšem s jistými výhradami (*obr. 12:9*). Artefakty byly rozptýleny po celé ploše s výskytem raně středověké keramiky, pouze kování č. 1 bylo nalezeno mimo tuto plochu, blíže k mohylám (cf. *obr. 13*). Na rozdíl od křehké keramiky zůstávají ovšem předměty z barevných kovů v ornici výrazně déle, a jejich přemístění z původního místa je tak mnohem pravděpodobnější. Dvě části prolamovaného kování (č. 9a,b) byly ostatně nalezeny zhruba 25 m od sebe (cf. *obr. 13*).

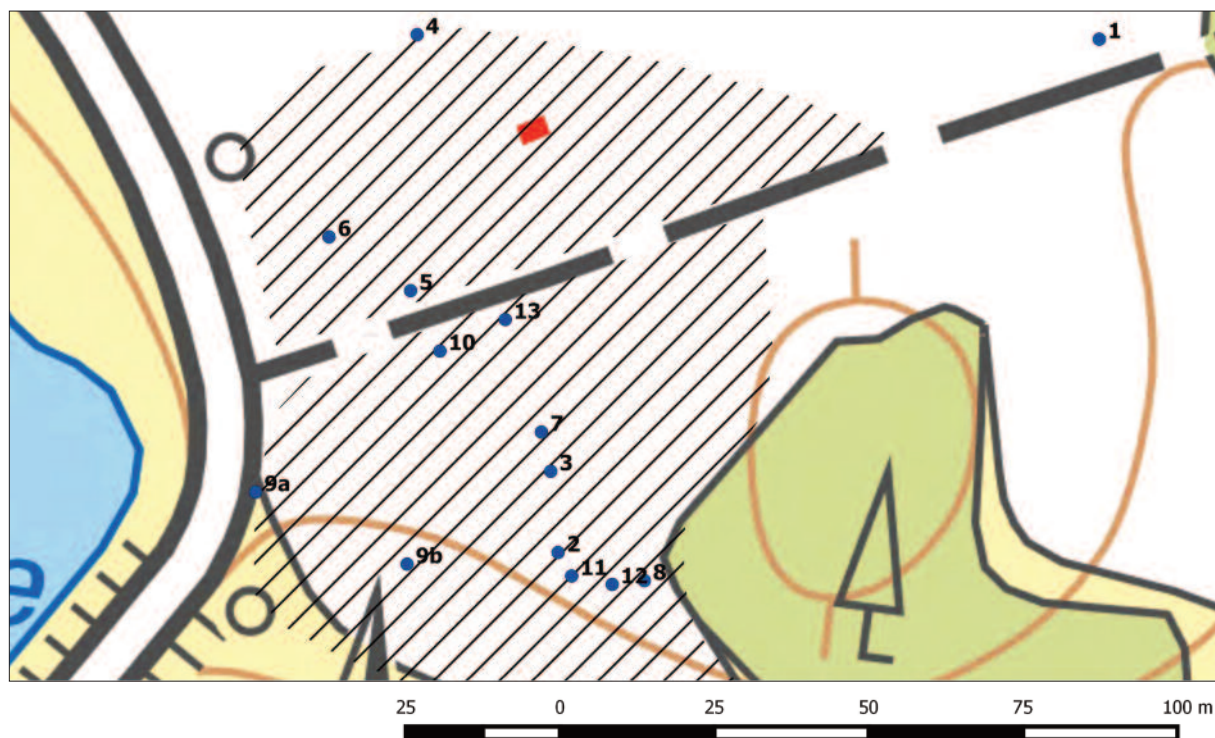
1. Lité bronzové kování se třemi otvory pro nýt a s rytou a vybitou rostlinnou výzdobou zvýrazněnou zlacením (?); rozměry 21,5 × 20,6 mm, hmotnost 1,8 g; *obr. 12:1*.
2. Lité bronzové kování se třemi otvory pro nýt, zdobené pouze linkou po obvodu; rozměry 15,7 × 14 mm, hmotnost 2,2 g; *obr. 12:2*.
3. Lité bronzové kování se třemi otvory pro nýt, výzdoba sestává pouze z vývalků po obvodu; rozměry 14,3 × 11,5 mm, hmotnost 0,8 g; *obr. 12:3*.
4. Lité bronzové kování se dvěma nýty a výrazně plastickou rostlinnou výzdobou; rozměry 17 × 15 mm, hmotnost 1,7 g; *obr. 12:4*.
5. Lité bronzové opaskové kování se dvěma otvory pro nýt (v jednom zůstal nýt zachován) a výběžky pro uchycení stěžečky, zdobené rytou rostlinnou výzdobou na puncovaném pozadí; rozměry 17,3 × 10,5 mm, hmotnost 1,6 g; *obr. 12:5*.
6. Fragment totožného kování, rovněž s jedním dochovaným nýtem; výška 17,8 mm, hmotnost 1,2 g; *obr. 12:6*.
7. Lité bronzové opaskové kování se třemi otvory pro nýt (horní otvor zakrytý patinou, třetí, snad druhotný otvor umístěn mimo svislou osu), dochovanou stěžečkou k uchycení přívěsku a rostlinnou výzdobou v podobě esovitě úponky; rozměry 18,3 × 9,6 mm, hmotnost 2,34 g; *obr. 12:7*.
8. Destička bronzové přezky se třemi otvory pro nýt, patrně nezdobená (?); rozměry 26,1 × 20,5 mm, hmotnost 6 g; *obr. 12:8*.
9. Ploché bronzové prolamované kování se čtyřmi otvory pro nýty (nýty jsou dochované), zdobené vybitým ornamentem a prolomené pěti kruhovými otvory a křížem, patrně součást přezky; nalezeno ve dvou zlomcích 25 m od sebe; rozměry 32,4 × 24,7 mm, hmotnost (dohromady) 6 g; *obr. 12:9*.

Nalezená opasková kování⁵ patřila jak k hlavnímu řemeni (přezka a patrně i kování č. 1), tak upevňovala a zdobila řemínky postranní, část z nich mohla případně sloužit jako chrániče dírek (ke struktuře opasků avarského typu např. *Profantová et al. 2020*, 211–214). Artefakty lze výrobou i výskytem zařadit do pozdní doby avarské III–IV, tedy do 2. poloviny 8. a počátku 9. století, v rámci sídlištního materiálu z Čech je ovšem nutné uvažovat ještě o minimálně celé 1. třetině 9. století (cf. *Profantová et al. 2020*, 208). Zatímco k artefaktům č. 1–8 lze najít početné analogie i v českém prostředí (zvláště v souboru z Tismic: *Profantová et al. 2020*, 217–220), bez přesvědčivých protějšků zatím zůstává část prolamované pravoúhlé destičky se čtyřmi nýty (č. 9).

5 Za konzultaci k tomuto typu předmětů náleží dík Nadě Profantové.

Obr. 12. Kožlí u Orlíka. Detektorové nálezy a povrchový sběr: 1–9, 11–13 – bronz, slitina barevných kovů; 10 – sklo; 14 – stříbro. Obr. 5–12 kresba I. Vajglová, foto M. Lutovský.

Obr. 13. Kožlí u Orlíka. Prostorové rozmístění artefaktů z povrchových průzkumů. Číslování odpovídá číslům předmětů na obr. 12.

Povrchové sběry přinesly vedle keramiky i chronologicky citlivější artefakt, jednoznačně se vztahující k horizontu pohřbívání pod zdejšími mohylami. Jde o fragment skleněného korálku stejného typu, jaký se objevil v ohněm poškozené podobě v jedné z nedalekých žárových mohyl.

10. Fragment skleněného olivovitého korálku s dvěma dochovanými podélnými vývalky, světlezelené sklo; dochované rozměry 13,4 × 8 mm; *obr. 12:10*.

Olivovité korálky patří k nejčastěji se vyskytujícím součástem náhrdelníků středohradištního období (k nim souhrnně *Košta – Tomková 2011*), jejich výskyt lze klást do širokého intervalu zahrnujícího 2. polovinu 9. a minimálně celou první třetinu 10. století.

4.3. Svědkové kontinuity – nálezy z 10. a počátku 11. století

Mezi množstvím artefaktů náležejících mladším fázím koželského sídliště lze identifikovat několik předmětů bezpečně zařaditelných do druhé poloviny 10., případně počátku 11. století, tedy do doby, kdy již skončilo pohřbívání pod zdejšími mohylami. Dokládají kontinuitu sídliště a propojují artefakty z 8. a 9. století s výraznými stopami osídlení z 11. až 12. století. Z již v úvodu připomínaných denárových ražeb jde o ethelredský denár Boleslava II. Cach 128 (*obr. 12:14*)⁶ a o tři menší esovité záušnice následujících charakteristik.

11. Esovitá záušnice, bronz; rozměry 12 × 14 mm, síla drátu 2,3 mm, hmotnost 1,45 g; *obr. 12:11*.

12. Esovitá záušnice s částečně odlomeným zakončením, bronz; rozměry 16,7 × 16,5 mm, síla drátu 3 mm, hmotnost 2,35 g; *obr. 12:12*.

13. Esovitá záušnice s částečně odlomeným zakončením, bronz; rozměry 18,8 × 19,1 mm, síla drátu 4 mm, hmotnost 4,98 g; *obr. 12:13*.

Zvláště první uvedená záušnice spadá jednoznačně do 10. století, druhé dvě lze vzhledem k masivnímu drátu zařadit široce kolem přelomu 10. a 11. století. Ostatní nalezené záušnice svými rozměry přesahujícími 4 cm náleží až do 12. století.

⁶ Další denáry pocházejí až z konce 11. (Vratislav II., Břetislav II.) a z 12. století (Soběslav I., Vladislav II. atd.).

Obr. 14. Kožlí u Orlická. V levé části snímku okraj lesa s mohylami, za stromem vpravo prostor raně středověkého sídlíště. Foto M. Lutovský.

5. Diskuse

Jednoznačné spojení nově identifikovaného sídlíště a mohylníku jsme již výše zmiňovali, vzájemná vzdálenost jiné vysvětlení skutečně nedovoluje. Zmiňované malé soubory povrchových nálezů keramiky, zjištěné v sedmdesátých a devadesátých letech 20. století, představují nejspíše stopu jiných aktivit.

Nejstarší rozpoznatelný horizont osídlení reprezentují opasková kování a keramika z obj. 1 a 2. Interval výskytu obou typů artefaktů se překrývá někde na konci 8. a v první třetině 9. století. Kupodivu ani v početném dalším sběrovém materiálu nenacházíme keramiku, kterou bychom mohli zařadit hlouběji do 8. století; v přilehlých mohylách ji – alespoň vzhledem k četnějšímu výskytu zaoblených okrajů – můžeme snad předpokládat.

Osmdesátých kování avarskeho typu představuje poměrně výrazný soubor, velikostí zdaleka převyšující dosavadní sídlíštní⁷ nálezy z jediné lokality, a to nejen v rámci středního Povltaví, ale i z celých jižních Čech. Na druhou stranu jde ovšem o drobné ztrátové předměty, jejichž počet je zčásti jistě ovlivněn zvýšeným archeologickým zájmem o lokalitu. Za této situace považujeme za neadekvátní případné úvahy o zdejší intenzitě výskytu zdobených opasků a o jejich případném složení. Soubor kování ovšem alespoň částečně mění dosavadní pohled na komunitu pohřbívací v koželských mohylách, v nichž se v podstatě žádný významnější artefakt vyjma fragmentu skleněného korálku nenalezl. Byť tedy byly honosnější předměty jednoznačnou součástí zdejší živé kultury, do mohyl se nedostaly.

Obtížně řešitelná je otázka velikosti sídlíště, které se bezesporu prostorově vyvíjelo několik století. Na menší velikost alespoň starší fáze zdejšího sídlíště ukazuje snad malý rozsah mohylového pohřebiště, na druhou stranu ovšem většina žárových mohyl zcela jistě obsahuje více pohřbů. Nevelkou komunitu může dokládat i malý počet nespálených těl ze závěru zdejšího mohylového pohřbívání. To končí nejpozději v průběhu 1. poloviny 10. století. Poslední žárové pohřby patří zhruba k přelomu 9. a 10. století, do následujícího období náleží pak pouze čtyři pohřby nespálených těl umístěné samostatně v jednotlivých násypech: dvou mužů, jedné ženy (pravděpodobně dodatečný pohřeb do žárové mohyly) a malého dítěte (jednoznačně dodatečný pohřeb do žárové mohyly). Neznáme ovšem délku tohoto období – doklad kontinuálního osídlení dovoluje předpokládat postupný přechod od mohylového

⁷ Větší počty artefaktů tohoto charakteru byly v posledních letech získány z některých mohyl na Českobudějovicku (*John – Ciglbauer v tomto svazku*).

k plochému pohřbívání. To mohlo probíhat v přímé návaznosti na mohyly (podobně jako v nepříliš vzdálených Tušovicích; *Lutovský – Smejtek 1988*), stejně tak lze ovšem uvažovat o diskontinuitě pohřebního prostoru; přesvědčivé doklady pro obě vysvětlení ale zatím chybí. Jedna ze sond položených v rámci výzkumu mohylníku sice prořala terén východně od kostrových mohyl, tedy v místech, kde by bylo teoreticky možné předpokládat první ploché hroby, šlo ale o plošně omezený zásah (8 × 1 m) a jeho negativní výsledek není tudíž zcela prokazatelný. Pohřbívání mimo koželské údolí, a tedy přesun k případnému kostelu (?) nemůžeme předpokládat dříve než někdy ve 12. století.

Poměrně výrazné zastoupení vzácnějších artefaktů v mladší fázi zdejšího osídlení (prsteny, mince, ostruha...) může pak i zpětně ukazovat na význam sídliště, které už od přelomu 8. a 9. století mohlo profitovat z polohy na cestě k některému z vltavských brodů. Obdobné důvody, a to zhruba v době, kdy se v Kožlí přestává pohřbívat pod mohylami, vedly patrně i k založení nedalekého hradiště u Kožáovic (*Buchvaldek – Sláma – Zeman 1978; Fröhlich – Lutovský 1999*).

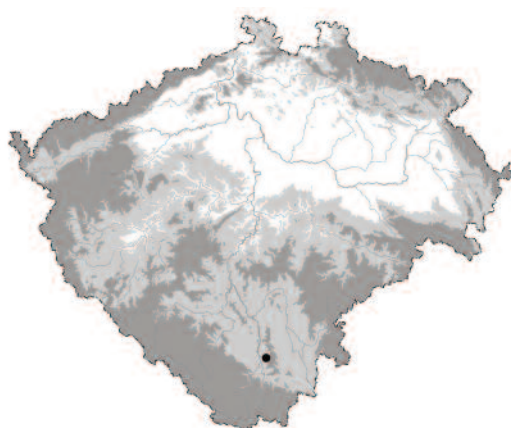
Mohyly na mýtině: fotogrammetrické mapování pohřebiště u Červeného Újezdce pomocí bezpilotního letounu

Jan John – Miroslav Kučera

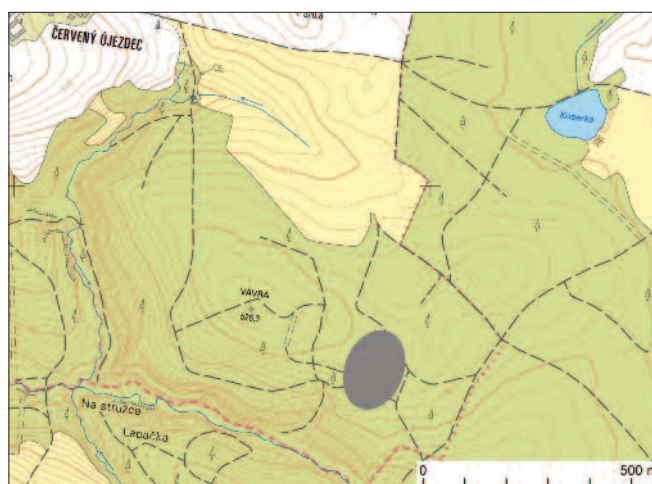
1. Úvod

Je obecně známo, že mohylová pohřebiště jsou v jižních Čechách zachována prakticky výlučně v zalesněných partiích krajiny. V nich přitom v minulosti výrazně převažovaly smrkové porosty, zhruba od roku 2015 decimované kůrovcovou kalamitou a následnou těžbou napadených porostů. Kalamita je sice nyní již na ústupu, s jejími následky se však bude naše krajina potýkat v delším časovém horizontu. Týká se to přirozeně i archeologických památek, raně středověká mohylová pohřebiště nevyjímaje. Jako příklad můžeme uvést poškození mohylníku u Údraže na Písecku, kde využití těžké mechanizace při těžbě dřeva vedlo nově k narušení několika mohylových násypů a vyvolalo nutnost provedení záchranného výzkumu.

Odlesnění některých lokalit ale zároveň vytvořilo vhodné podmínky pro nasazení velmi efektivních metod mapování nemovitých archeologických památek, mezi něž patří i letecká fotogrammetrie (cf. Šmejda 2009, 81), v našem případě využívající fotografické snímky pořízené z bezpilotního letounu. S její pomocí se v roce 2020 podařilo vytvořit trojrozměrný model povrchu mohylového pohřebiště v lese Vávra u Červeného Újezdce (okr. České Budějovice). Přestože tuto nekropoli můžeme zařadit mezi největší a nejlépe dochované raně středověké mohylníky v jižních Čechách a zároveň jde o nemovitou kulturní památku (č. ÚSKP 39534/3-195), mohylník nebyl kupodivu nikdy podrobně geodeticky zaměřen,¹ respektive žádné zaměření není publikováno. Za pomoci výše uvedené metody dálkového archeologického průzkumu jsme se pokusili tuto mezeru v archeologických datech zaplnit.

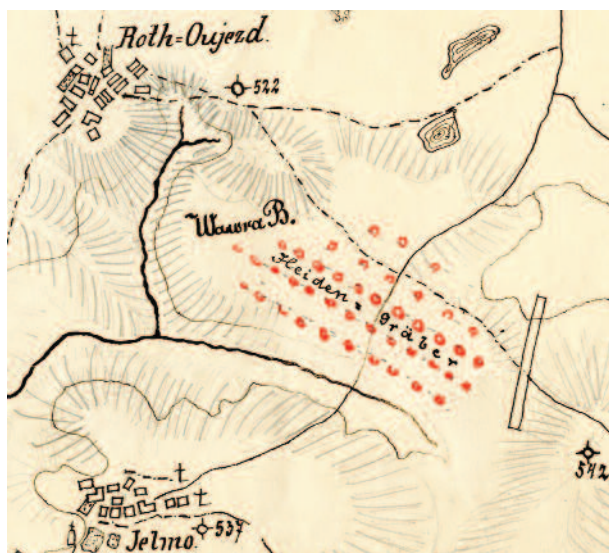
Obr. 1. Červený Újezdec – Vávra. Poloha lokality.

1 Zaměření mohylníku přitom doporučoval již Antonín Knor, který lokalitu navštívil v květnu roku 1948. Stav dochování mohyl na něho silně zapůsobil a ve své zprávě navrhoval vypracování vrstevnicového plánu s výškovým rozlišením 10 cm (archiv Archeologického ústavu AVČR v Praze, č. j. 3243/48 – v Digitálním archivu AMČR kód C-TX-194103611).

2. Mohylové pohřebiště

V okolí Červeného Újezdce je dochováno několik mohylových pohřebišť různého stáří, největším z nich je ale nepochybně raně středověké pohřebiště na vrchu Vávra (objevuje se též označení Vávruv les I - cf. *Beneš 1975a, 27*). V typickém řadovém uspořádání je zde dochováno přibližně 90 mohylových násypů, které zaujaly pozornost regionálních badatelů již koncem 19. století. Historii bádání na této lokalitě v nedávné době shrnul Daniel Kovář, není ji tedy třeba podrobněji rozepisovat. Připomeňme jen, že pět mohyl zde nechal prokopat již roku 1890 ředitel českobudějovického muzea Adolf Lindner, a dále řadu mohyl na přelomu 19. a 20. století destruktivně zkoumali František Čapek, Florian Fencl, Vojtěch

Obr. 2. Červený Újezdec. První schematické mapování mohylníku, vytvořené A. Lindnerem na sklonku 19. století. Archiv Archeologického oddělení Jihočeského muzea v Českých Budějovicích (výřez).

Novotný a před druhou světovou válkou snad i členové profesorského sboru českobudějovického gymnázia (*Kovář 2006*). Adolf Lindner vytvořil také jednoduchý plánec (*obr. 2*), na kterém zaznamenal pět řad mohyl. Jak ale uvidíme dále, mohylové násypy na vrchu Vávra vytvářejí linii podstatně více.

Zvýšená pozornost ze strany regionálních badatelů nepochybně souvisí s poměrně malou vzdáleností od Českých Budějovic, která činí přibližně 9 km vzdušnou čarou. Moderní archeologický výzkum zde však nikdy neproběhl a nedokážeme určit původní počet mohyl, ani přesně lokalizovat průzkumy amatérských archeologů. Skromné nálezy z mohyl (zlomky keramiky) jsou nyní uloženy v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích a soupis archeologických nemovitých památek českobudějovického okresu eviduje tuto lokalitu pod číslem 24 (*Beneš – Michálek – Závřel 1999, 32–33*).

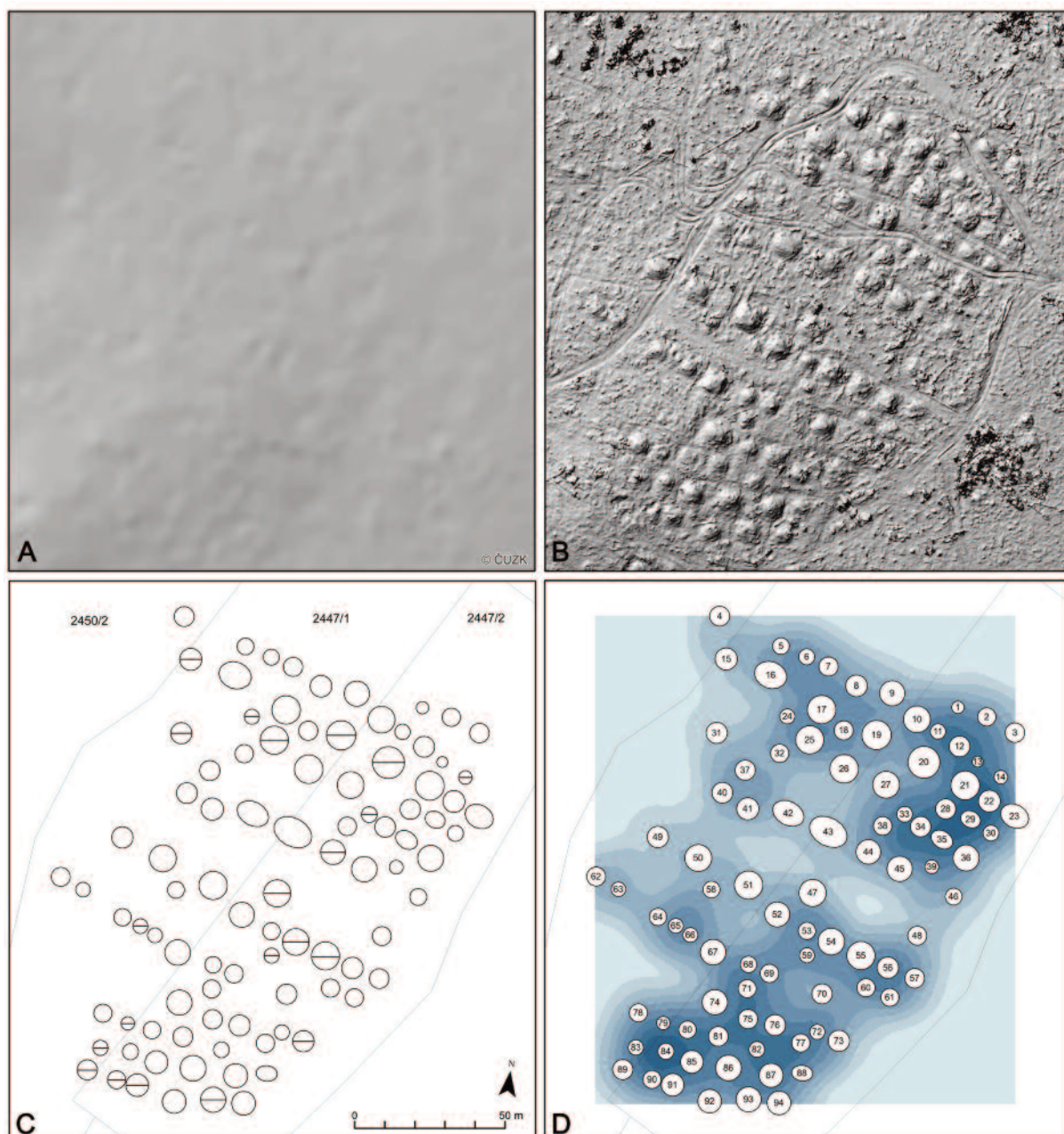
3. Metoda a použité přístrojové vybavení

Pro snímkování lokality jsme využili bezpilotní letoun eBeeX od společnosti SenseFly (*obr. 3*). Jedná se o letoun typu křídlo, vybavený kompaktní fotogrammetrickou kamerou AeriaX s rozlišením 24 Mpx. Současné civilní bezpilotní prostředky jsou v rámci dálkového archeologického průzkumu vhodné spíše pro lokální využití (cf. *Gojda 2021, 14*), letouny typu křídlo ale umožňují snímkování poměrně velkých ploch. V našem případě byla dokumentována oblast o rozloze cca 25 ha, snímkování provedli Miroslav Kučera a Kamil Zimmermann dne 20. 3. 2020. Pořízeno bylo celkem 434 kolmých snímků

z letové hladiny 120 m v detailním geometric-kém rozlišení, kde každý pixel zachycoval přibližně 3 cm terénu. Pro každý snímek byla pomocí navigačních systémů automaticky zaznamenána orientace a poloha kamery v souřadnicovém systému WGS 84. Vzájemný překryv snímků umožnil jejich fotogrammetrické zpracování v programu Pix4D, zahrnující vytvoření celkového ortofota a digitálního modelu povr-

Obr. 3. Bepilotní letoun typu křídlo (eBeeX). Foto M. Kučera.

Obr. 4. Červený Újezdec – Vávra. A – digitální model reliéfu 5. generace (DMR5G, zdroj dat ČÚZK); B – stínovaný model povrchu lokality vytvořený z leteckých snímků; C – generalizovaný plán mohylníku na podkladu katastrální mapy; D – schéma číslování mohyl a jejich jádrová hustota v ploše (kernel density).

chu terénu. Z digitálního modelu terénu pak byl v programu ArcGIS-Pro vyhotoven stínovaný model reliéfu, na kterém jsou mohyly velmi dobře patrné (*obr. 4 B*).

4. Závěry

Využití bezpilotních letounů (dronů) v současné době umožňuje rychle a z hlediska letových nákladů i poměrně levně získávat velké množství leteckých fotografií v kvalitním rozlišení. Zároveň jsou tyto snímky díky satelitním navigačním systémům obvykle georeferencovány (nesou informaci o zeměpisné souřadnici, z níž byly pořízeny), takže je lze využít k vytváření digitálních modelů terénu, ortofot a dalších odvozených vrstev, přímo použitelných pro práci v geografických informačních systémech.

V případě mohylového pohřebiště na vrchu Vávra u Červeného Újezdce můžeme mluvit o úspěšném využití této technologie, neboť se nám díky téměř kompletnímu odlesnění mohylníku podařilo získat relativně detailní 3D model všech mohylových násypů, které jinak nejsou v dnes dostupném digitálním model reliéfu České republiky 5. generace (DMR 5G) vůbec patrné (viz *obr. 4 A a B*). Uvedený postup má samozřejmě i své limity, vyplývající ze stavu lokality v době snímkování. Např. mělké příkopy kolem mohylových násypů byly často zaplněny zbytky dřeva po těžbě (*obr. 5*), takže se ne vždy ve výsledných datech projevují. To samé platí pro středové vkopy v narušených mohylách. Naopak velmi dobře jsou patrná místa poškozená pohybem těžké mechanizace (vyježděné koleje) a díky detailnosti digitálního modelu je v několika případech dobře patrný pravoúhlý tvar násypů, např. u dobře dochovaných mohyl č. 51 a 67. Tři mohyly na JZ okraji pohřebiště jsou prakticky zničené (č. 83, 89 a 90), pravděpodobně jsou to ty samé, jejichž „rozvezení“ konstatoval již Antonín Knor (citace jeho hlášení viz první poznámka pod čarou v této kapitole). Během průzkumu v roce 2020 jsme zároveň zjistili recentní poškození mohyly č. 77 vývratem.

Data získaná dálkovým průzkumem bylo třeba ověřit přímo v terénu, neboť v digitálním modelu je možno pozorovat i řadu konvexních tvarů, které sice připomínají mohyly, ve skutečnosti se ale jedná o pozůstatky těžby dřeva (hromady ořezaných větví). Díky terénnímu ověření můžeme konstatovat, že v současné době lze na pohřebišti identifikovat až 94 mohylových násypů² na ploše přibližně 1,5 ha (*obr. 4 C*). Většina mohyl je v řadovém uspořádání, přičemž je možno pozorovat trend ve změně

orientace jednotlivých řad. Zatímco v severní části lokality jsou orientovány ve směru SZ–JV, v jižní části jsou řady již téměř V–Z. Je to pravděpodobně způsobeno tím, že nejjižnější část pohřebiště se nachází na jižním svahu návrší Vávra a orientace řad mohyl odpovídá jeho vrstevnicím.

Díky novému mapování si také můžeme povšimnout rozdílné koncentrace mohylových násypů v různých částech pohřebiště (*obr. 4D*). Nápadné jsou především poměrně velké „prázdné“ oblasti v centrální části mohylníku, které pohřebiště rozdělují na dvě téměř stejně velké skupiny (mohyly č. 1–46 a 47–94). Příčiny tohoto jevu mohou být různé (chronologické, sociální, pozdější narušení částí lokality) a bez širšího srovnání s dalšími pohřebišti a dalšího výzkumu je nelze jednoznačně interpretovat.

Obr. 5. Červený Újezdec – Vávra, stav mohylového pohřebiště na jaře roku 2022. Foto M. Kučera (nahore) a J. John (dole).

² Jedná se o maximální počet. Nemůžeme zcela vyloučit, že některé malé objekty (např. č. 13) jsou ve skutečnosti pseudomohylami, pozůstatky vývrátů apod.

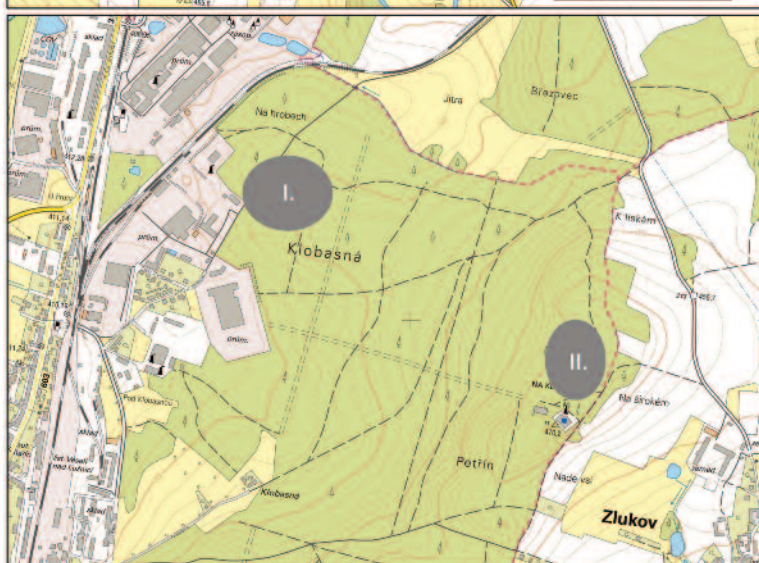
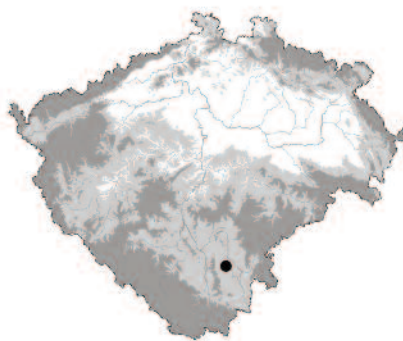
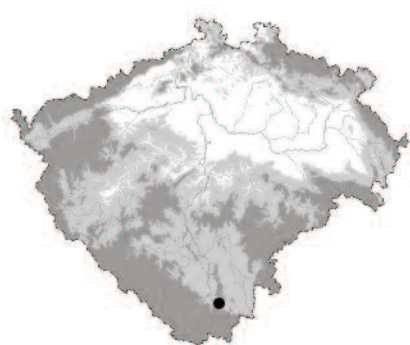

Tři příklady dokumentace raně středověkých mohylových pohřebišť pomocí laserového skenování z bezpilotních letounů

Jan John – Markéta Potůčková

1. Úvod

V zalesněných částech jihočeské krajiny máme sice dochováno několik desítek mohylových pohřebišť z raného středověku, pouze některá z nich jsou však podrobně zmapována pomocí geodetických metod a v řadě případů bohužel postrádáme jakoukoliv moderní plánovou či mapovou dokumentaci. Zároveň není pochyb o tom, že nejefektivnějším nástrojem, který má současná archeologie k dispozici pro do-

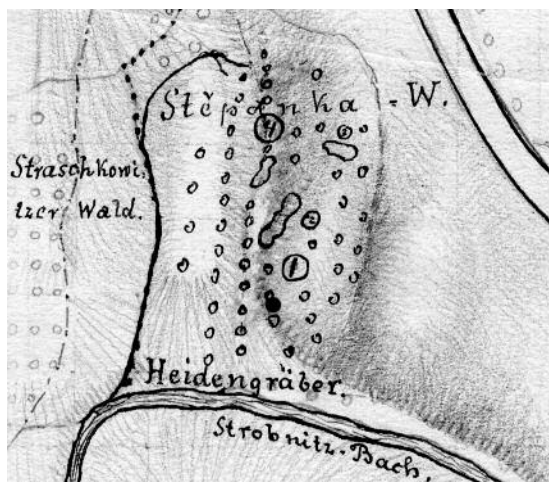
Obr. 1. Polohy lokalit v ZM 1:10 000. Ostrovoňský Újezd (nahore) a Veselí nad Lužnicí I a II (dole).

kumentaci a vyhledávání podobných typů památek v zalesněném prostředí, je letecké laserové skenování (LiDAR), s jehož pomocí můžeme i v oblastech pokrytých vegetací získávat detailní modely reliéfu. V současné době existuje digitální model reliéfu ČR 5. generace (DMR5G) pokrývající celé naše území. Velké množství archeologických památek jihočeského regionu je v něm ale bohužel v důsledku nízké hustoty naskenovaných bodů zachyceno s nedostatečnou podrobností, případně vůbec¹ (cf. *John 2013*).

Ještě donedávna bylo vzhledem k velikosti senzorů využití leteckého skenování omezeno pouze na větší letouny. V posledních letech jsou ale již k dispozici lehké a kompaktní laserové skenery, kterými je možno vybavit i malé dálkově řízené letecké prostředky (drony). V tomto textu chceme představit výsledky dokumentace tří raně středověkých mohylových pohřebišť pomocí technologie bezpilotního leteckého laserového skenování. Konkrétně byly v posledních třech letech zkušebně skenovány mohylniky Ostrolovský Újezd (okr. České Budějovice) a Veselí nad Lužnicí I a II (okr. Tábor).

2. Ostrolovský Újezd

Rozsáhlé mohylové pohřebiště v lese Štěpánka² je v rámci soupisu archeologických nemovitých památek okresu České Budějovice evidováno pod číslem 159 jako Strážkovice-Jedovary (*Beneš – Michálek – Zavřel 1999*, 68). Lokalita je bohužel poměrně silně narušena staršími zásahy. Poprvé byly dle dostupných informací zdejší mohyly zkoumány již v roce 1887, kdy během dvou prázdninových dnů, 9. a 10. srpna, Adolf Lindner, František Vollgruber a Jan Nepomuk Woldřich prokopali celkem čtyři násypy v centrální části pohřebiště (*Woldřich 1889*, 102–103). V Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích je uložen schematický plán mohylníku, jehož autorem je pravděpodobně A. Lindner (*obr. 2*). Na něm jsou tyto čtyři mohyly označeny čísly, dnes je však v terénu není možno jednoznačně identifikovat.³ Další tři mohyly zde prokopali c. k. hejtman Rosenauer a jeho sestra Marie (*Richlý 1904*, 44). Čerstvé narušení tří mohyl zaznamenal Antonín Beneš při návštěvě lokality v roce 1966,⁴ dalších osm mohyl bylo narušeno v 80. letech 20. století (*Lutovský 1989b*).

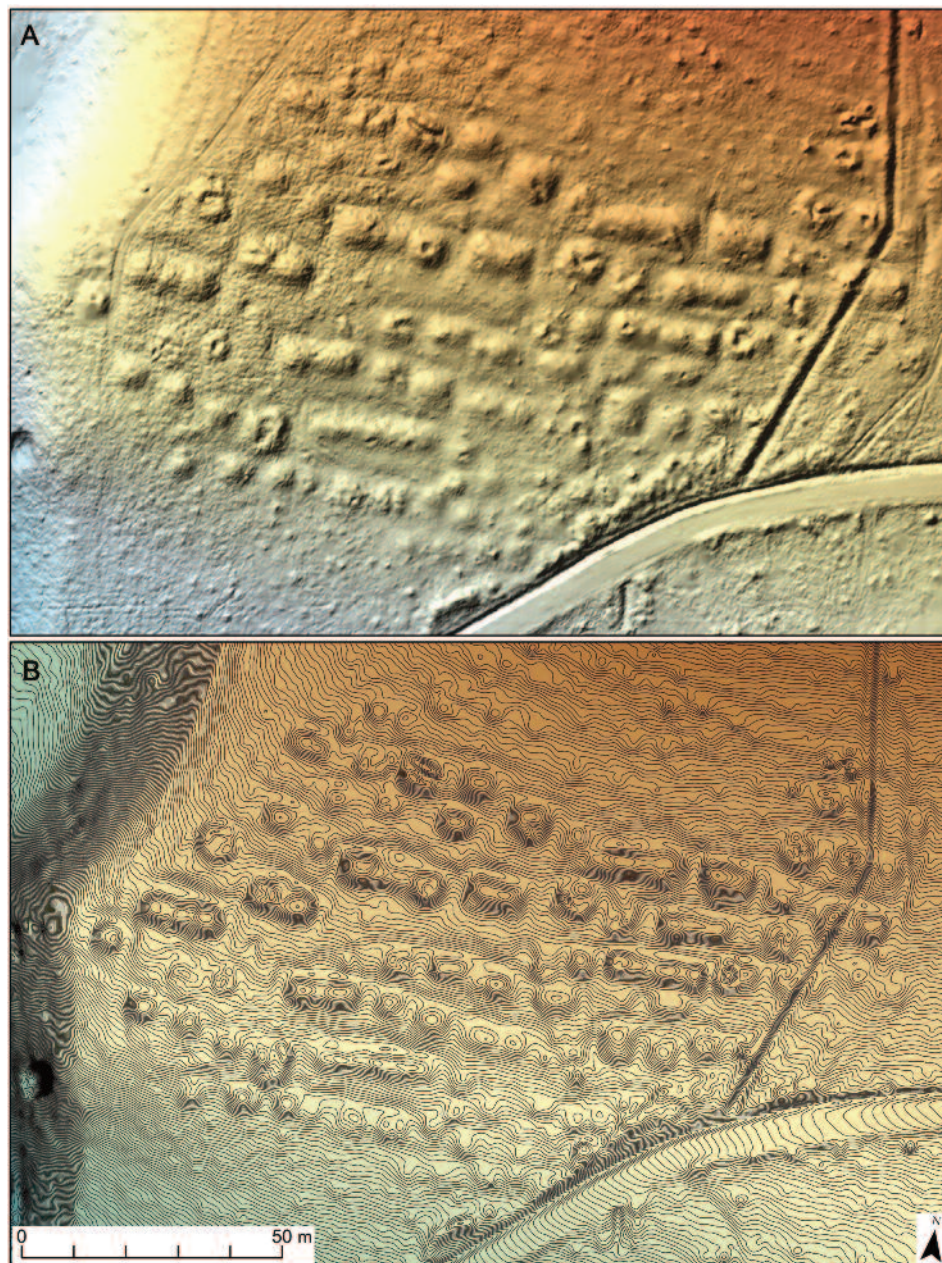

Obr. 2. Ostrolovský Újezd. Schematický náčrt pohřebiště ze sbírek Jihočeského muzea v Českých Budějovicích (bez inventárního čísla).

Obr. 3. Ostrolovský Újezd. Dálkově řízený vrtulník Flying Cam SARAH 4.0 vybavený laserovým skenerem těsně před průzkumem pohřebiště Ostrolovský Újezd. Foto J. John.

- 1 Situace se může v budoucnu zlepšit díky aktualizaci dat DMR5G.
- 2 Další mohylník v lese Štěpánka identifikoval v roce 2022 Jakub Štěrbík cca 500 m SV od zde popisovaného raně středověkého pohřebiště. Jeho datace ale zatím není známa.
- 3 Řady mohyl jsou v plánu omylem orientovány ve směru S–J a správnou orientaci náčrtu neznáme.
- 4 Zpráva uložená v archivu Archeologického ústavu AV ČR v Praze, č. j. 5695/66 (v Digitálním archivu AMČR kód C-TX-196605695).

Obr. 4. Ostrolovský Újezd. A – stínovaný model reliéfu mohylníku vzniklý leteckým laserovým skenováním; B – vrstevnicový plán s krokem 10 cm odvozený z modelu reliéfu.

V roce 2020 rostl ve východní části mohylníku starý a poměrně řídký listnatý les, díky kterému byla tato část pohřebiště dobře přehledná. Naopak západní část lokality pokrýval mladý a těžko přístupný borový les, znemožňující kvalitní zaměření pozemními metodami. To bylo také jedním z důvodů volby leteckého laserového skenování pro dokumentaci této nekropole.

Samotné skenování proběhlo 24. 4. 2020 díky spolupráci se Správou informačních technologií města Plzně (Drony SIT). Použit byl dálkově řízený vrtulník Flying Cam SARAH 4.0 vybavený laserovým skenerem RIEGL VUX-1 UAV (*obr. 3*). Samotné mohylové pohřebiště má rozlohu cca 1 ha, skenována však byla rozsáhlejší plocha cca 5,8 ha. V rámci tohoto polygonu bylo naskenováno přibližně 126 000 000 jednotlivých bodů, z nichž 2 456 410 bylo klasifikováno jako odraz od povrchu země a použito pro výpočet výsledného modelu reliéfu (*obr. 4*). Kromě toho, že mohylník dosud patřil mezi podrobněji nezaměřené památky, je leteckým skenováním získaný model velmi cenný minimálně ze dvou důvodů. Za prvé je tato archeologická lokalita dlouhodobě narušována amatérskými výkopy⁵ (viz výše) a mo-

5 Mohylové pohřebiště bylo v minulosti poškozeno také příkopem, vymežujícím katastrální hranici (východním okrajem mohylník zasahuje za tento příkop na vedlejší k. ú. Jedovary).

derní archeologický výzkum odkryvem zde zatím neproběhl. Podrobný plán je tedy důležitý pro dokumentaci aktuálního stavu lokality a její budoucí památkovou ochranu.⁶ Za druhé pohřebiště obsahuje nejrozsáhlejší a nejvíce reprezentativní soubor raně středověkých kumulativních mohyl v jižních Čechách (ke kumulativním mohylám blíže *Lutovský 1996c*) ve formě protáhlých násypů, pravděpodobně vzniklých propojením více samostatných mohyl během dlouhodobého pohřbívání. Pro budoucí výzkum tohoto fenoménu raně středověkého pohřebního ritu tedy představuje mohylník velmi důležitý pramen. Otázkou např. zůstává, do jaké míry ke vzniku protáhlých mohyl přispívala postupná eroze jednotlivých násypů v malých vzájemných vzdálenostech. Na vrstevnicovém plánu (*obr. 4B*) můžeme u některých násypů identifikovat vrcholky původních mohyl, jindy to možné není.

Protáhlé kumulativní mohyly se sice vyskytují i na jiných lokalitách, nedosahují však takové četnosti a rozměrů. Nejdelší kumulativní mohyla v jižní části nekropole dosahuje délky přes 25 m, což je v rámci našich raně středověkých mohylníků unikátní případ.

3. Veselí nad Lužnicí

V lese Klobasná severovýchodně od Veselí nad Lužnicí jsou dochována dvě raně středověká mohylová pohřebiště. Větší z nich (Veselí nad Lužnicí I) se nachází na západním okraji tohoto lesního komplexu, menší (Veselí nad Lužnicí II) na okraji východním. Obě byla zkoumána již v 19. století (např. *Woldřich 1886, 92*), nejnovější data máme z odkryvu čtyř mohyl, který provedl Rudolf Turek v roce 1951 (*Turek 1952; týž 1958, 41–43*).

Skenování proběhlo 24. 3. 2021 ve spolupráci s Přírodovědeckou fakultou Univerzity Karlovy a společností UpVision. Data byla pořízena skenerem RIEGL miniVUX-1 UAV umístěným na dronu DJI Matrice 600 Pro vybaveným GNSS/IMU senzorem pro přímé georeferencování bodového mračka (*obr. 5*). Vybrané parametry skenování obou lokalit jsou shrnuty v *tab. 1*. Větší výška letu a sklonitost lokality II ve směru letu (skener se pohyboval v konstantní nadmořské výšce, nekopíroval terén) se tak projevila

Obr. 5. Veselí nad Lužnicí II. Dron DJI matrice 600 vybavený skenerem Riegl během průzkumu lokality. Foto J. John.

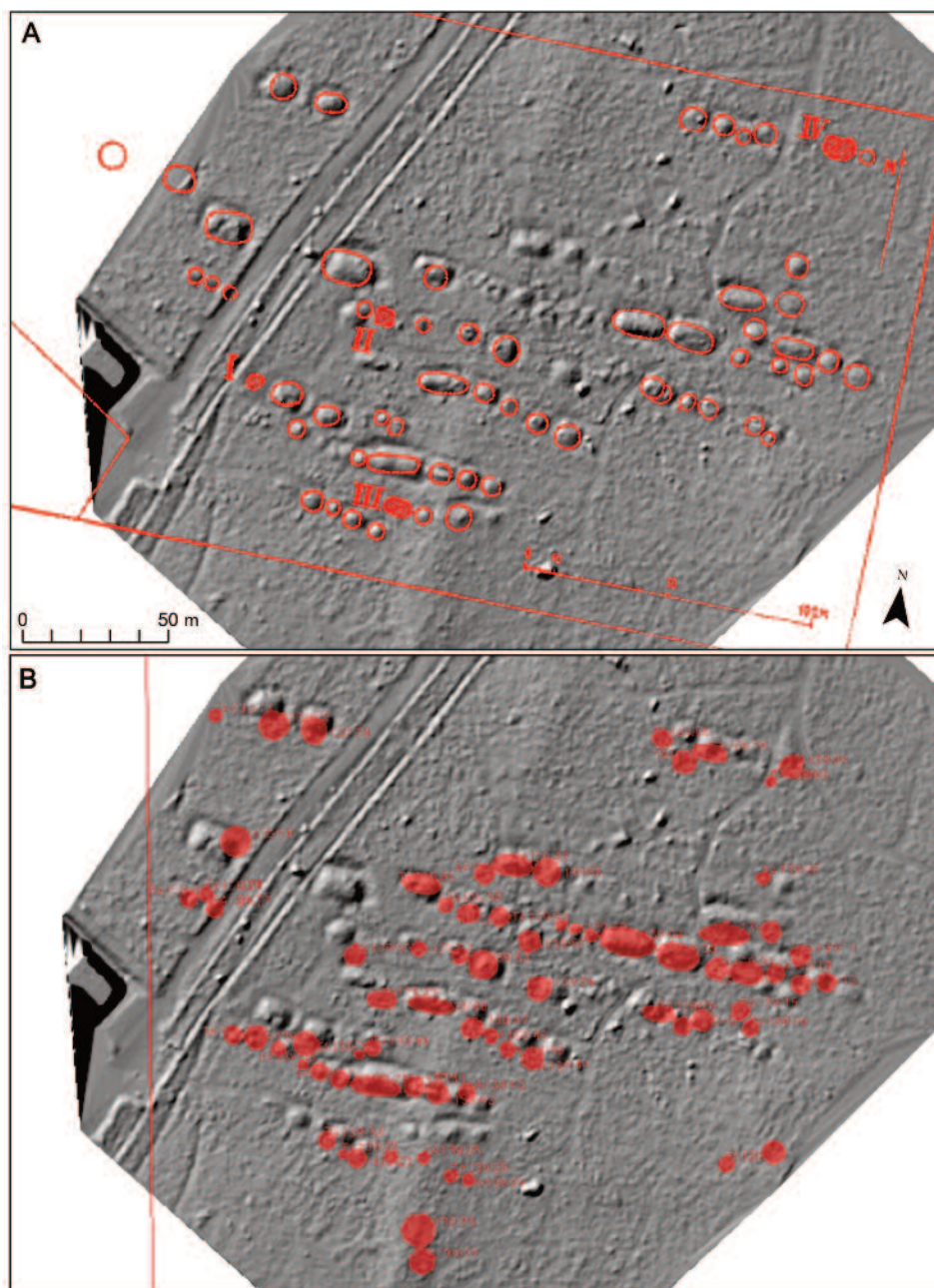
v nižší hustotě bodů původního bodového mračka. Naopak větší podíl zapojené a vyšší vegetace způsobil nižší hustotu bodů digitálního modelu reliéfu (DMR) v lokalitě I. Na mohylníku č. I se v důsledku chybného plánování letu nepodařilo naskenovat jeho západní okraj, což je třeba brát v úvahu při interpretaci výsledků.

Zpracování surových dat do podoby georeferencovaného bodového mračka bylo provedeno v softwarech PosPAC (zpracování trajektorie letu s využitím virtuální referenční GNSS stanice sítě Trimble VRS Now) a Riegl RiProcess (výpočet bodového mračka, vyrovnání skenovaných pásů). Pro filtraci a klasifikaci bodového mračka byl využit software Lastools (funkce *lasnoise*, *lasground* a *lasclassify*). Z bodů klasifikovaných jako reliéf

Lokalita	Rozloha [ha]	Průměrná výška letu nad terénem [m]	Počet skenovaných pásů	Hustota [bodů/m ²]	
				Původní bodové mračko	DMR
I	5,4	50	11	419	75
II	2,3	55	6	350	93

Tab. 1. Parametry UAV LiDARového skenování lokalit Veselí nad Lužnicí I a II.

⁶ V roce 2021 došlo k odlesnění východní části pohřebiště. Dopad pohybu těžké techniky na mohylové násypy zde dosud nebyl vyhodnocen, díky detailnímu modelu reliéfu z roku 2022 by to však bylo možné.

Obr. 6. Veselí nad Lužnicí I. A – překryv stínovaného modelu reliéfu se zaměřením z 50. let 20. století (podle *Turek 1958*, 42, Abb. 6); B – překryv se zaměřením z počátku 21. století (podle *Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 212).

byl vytvořen rastrový DMR, v němž byly následně vizuální interpretací určeny pozice jednotlivých mohyl (*obr. 6 a 7*). Zpracováním dat a jejich ověřením v terénu se v rámci své bakalářské práce zabýval M. Matthes (*Matthes 2021*). Získaná data nám mimo jiné umožňují exaktněji posoudit kvalitu doposud publikovaných plánů obou mohylových pohřebišť.

3.1. Veselí nad Lužnicí I (Klobasná)

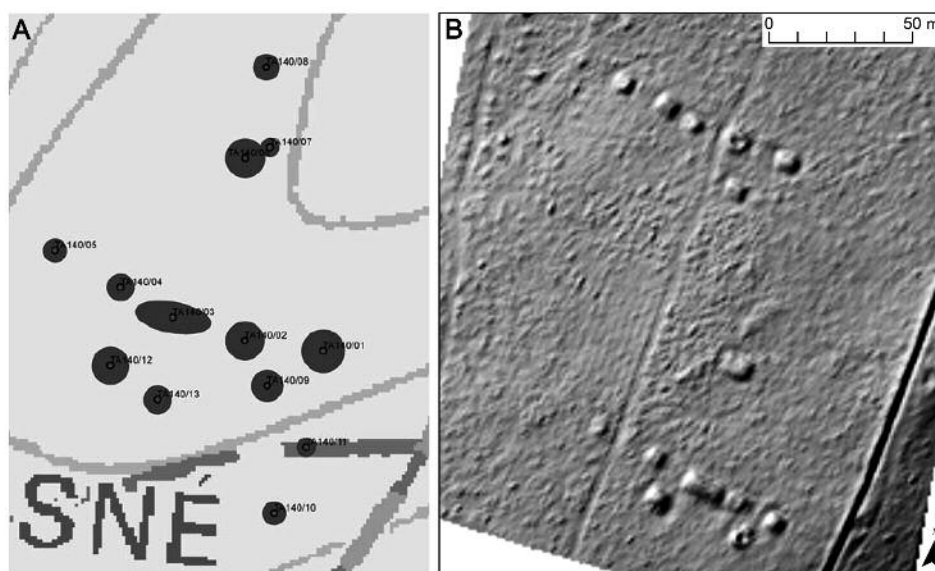
První plán lokality byl publikován Rudolfem Turkem spolu s informací, že západní část mohylníku nebylo možno zaměřit kvůli husté vegetaci (*Turek 1958*, 41–43). Nevíme, jakým způsobem zaměření vzniklo, pokud ho ale porovnáme s nově získaným modelem reliéfu, můžeme konstatovat, že jednotlivé mohyly jsou v plánu z padesátých let zaneseny velmi přesně (*obr. 6A*). Plán tedy evidentně vznikl na základě pozemního měření a nejedná se o pouhý náčrt terénní situace. Na druhou stranu v plánu evidentně řada mohyl chybí, zejména v centrální části pohřebišť. Pravděpodobně je to důsledek problémů s hustou vegetací během průzkumu.

K dalšímu zaměření mohylníku došlo v poměrně nedávné době pomocí turistického přijímače GPS (*Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010, 212*). V tomto plánu je zachyceno podstatně více mohyl (*obr. 6B*), i když ani zde nemůžeme hovořit o kompletním zaměření (chybí mimo jiné i jedna z největších mohyl, nacházející se přímo u silnice protínající pohřebiště). Umístění jednotlivých objektů je v důsledku výkyvů kvality satelitního signálu často nepřesné a v případě některých objektů se nejspíše jedná o omyl (např. dvě velké „mohyly“ na jižním okraji pohřebiště nejsou dohledatelné ani v našem digitálním modelu, ani přímo v terénu).

3.2. Veselí nad Lužnicí II (Na Klobasné)

Lokalita č. II se aktuálně nachází ve vzrostlém a poměrně přehledném lese. První plán toho menšího pohřebiště byl publikován až v posledním soupisu mohylových pohřebišť v okrese Tábor, spolu s informací, že pohřebiště lze rozdělit na dvě skupiny, a to západní čítající deset mohyl a východní o třech mohylách (*Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010, 103, 213*). Tento popis ani plán však neodpovídají realitě. Z modelu reliéfu je patrné, že nekropole obsahuje celkem 14 mohyl se zcela jiným prostorovým rozmištěním. Ve středu skenované plochy je jediná osamělá mohyla a severně od ní skupina šesti mohylových násypů. Naopak jižním směrem vidíme druhou skupinu, v níž je sedm mohyl (z toho jedna protáhla). Ze srovnání plánů (*obr. 7*) vyplývá, že v dříve publikované variantě šest mohyl chybí (severní skupina nebyla vůbec zaměřena) a naopak pět přebývá (smyšlené či chybně umístěné objekty).

Obr. 7. Veselí nad Lužnicí II. A – publikovaný plán mohylníku (podle *Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010, 213*); B – stínovaný model reliéfu získaný bezpilotním skenováním.

4. Závěr

Velmi rychlý technologický pokrok v současné době umožňuje operativní a lokální využití kombinace leteckého laserového skenování a bezpilotních letounů (UAV LiDAR). Přitom ještě před pěti lety (v roce 2017) bylo použití LiDARu na dronech pro potřeby archeologie ve fázi prvních pokusů a běžné využívání považováno spíše za hudbu vzdálené budoucnosti (cf. *Campana 2017*).

Skenování mohylového pohřebiště Ostrolovský Újezd bylo zřejmě prvním využitím UAV LiDARu pro potřeby archeologie na našem území. Podařilo se vytvořit velmi detailní model reliéfu pohřebiště, a to i v oblastech s poměrně hustým vegetačním pokryvem (západní část mohylníku). UAV LiDAR díky nižší výšce letu a zvyšující se frekvenci skenování umožňuje hustší pokrytí terénu naskenovanými body a menší stopu paprsku, čímž lze dosáhnout vyšší podrobnosti mapování zájmového území.

V případě pohřebišť v lese Klobasná bylo možno data využít k posouzení kvality dříve publikovaných plánů mohylníků. Je evidentní, jak obtížné je klasickými metodami povrchového průzkumu zachytit

Tři příklady dokumentace raně středověkých mohylových pohřebišť pomocí laserového skenování...

všechny mohylové násypy, zejména na rozsáhlejších nekropolích s hustým vegetačním krytem. Ani jedno z dříve publikovaných zaměření tohoto stavu nedosáhlo. Lze také konstatovat, že plán pohřebiště Veselí nad Lužnicí II publikovaný v aktuálním soupisu mohylových pohřebišť okresu Tábor (*Mensík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 213) nemůžeme považovat za spolehlivý zdroj informací a nelze doporučit jeho další použití. Do jaké míry je to obecný problém uvedené publikace, ukážou až další průzkumy.

Katalog raně středověkých mohylových pohřebišť v Čechách

Michal Lutovský a kol.¹

Jednotlivá hesla katalogu jsou členěna následujícím způsobem:

1. Přibližná lokalizace
2. Popis mohylníku a mohyl
3. Autor a doba výzkumu
4. Archeologická zjištění
5. Shrnutí, datování, poznámky
6. Základní literatura

V případě nezkoumaných mohylníků s nejistým datováním do raného středověku jsme do katalogu zařadili jen omezený výběr lokalit. Jisté by bylo možné uvažovat o mnoha dalších pohřebištech, která raně středověkému mohylovému pohřbívání odpovídají uspořádáním (např. osm až devět mohyl ve dvou řadách u Albrechtic nad Vltavou, okr. Písek, *Fröhlich 1978a; týž 1997, 8*), vzhledem jednotlivých mohyl (např. Mydlovary, okr. Tachov, *Metlička – Svobodová v tomto svazku*; Líšnice – Na Přísežné, *Beneš – Michálek – Zavřel 1999, 47*), hypotetickým vztahem k blízké raně středověké sídlištní lokalitě (např. mohyly u Dobšína, okr. Mladá Boleslav, v sousedství hradiště Poráň, *Lutovský – Waldhauser 1991*) či relativní blízkostí prokazatelně raně středověkých mohyl (dvě skupiny mohyl u Holešovic vzdálené asi 5 km od mohylníku ve Dvakačovicích, *Frolík – Sigl 1995, 63*). Smyslem předkládaného katalogu je ovšem především stručné shrnutí dosud získaných archeologických poznatků, k čemuž nezkoumané mohylníky přispívají jen okrajově.

Až na několik výjimek představuje katalog shrnutí již dříve publikovaných zjištění, většinou v dobře dostupné odborné literatuře.² Pouze výjimečně je k heslům přiřazena dosud nezveřejněná obrazová dokumentace. Řadu vyobrazení k jednotlivým lokalitám obsahují i studie v této knize. V závěru hesla jsou v takovém případě uvedena čísla příslušných stránek, na nichž lze obrázky nalézt.

Bašnice, okr. Jičín, Královéhradecký kraj

1. Na okraji Bašnického lesa na jihovýchodním svahu, SZZ od obce.
2. Pohřebiště tvoří 8–10 kruhových až oválných mohyl, ve čtyřech případech obklopených příkopy.
3. Na konci 19. století prokopány dvě mohyly (J. L. Píč?).
4. Bez bližších údajů, mohyly nasypané z hlíny, střepy raně středověké keramiky.
5. Raně středověké mohylové pohřebiště, zatím bez možnosti bližšího upřesnění (8. až počátek 10. století).
Při východním okraji Bašnického lesa, přibližně 50 m východně od okraje mohylníku byla v roce 2019 pomocí detektoru kovů nalezena miniaturní sekerka. Artefakt je výjimečný spojením miniaturních rozměrů (10,8 cm) a použitím stříbrné tautie pro výzdobu. Sekerku lze datovat do první třetiny 10. století, vztah k mohylníku je nejasný (*Rokoská v tisku*).
6. *Píč 1909, 25; Turek 1956, 104; Ulrychová 2007, 493.*

TJ–PR

1 **Autoři katalogových hesel:** RB – Radek Bláha, PH – Petr Hejhal, TJ – Tereza Janáková; JJ – Jan John; ML – Michal Lutovský, MM – Milan Metlička, PR – Petra Rokoská.

2 Tam lze nalézt i vyobrazení naprosté většiny dochovaných nálezů.

Bechyňská Smoleč, okr. Tábor, Jihočeský kraj

1. Návrší v poloze Žlutá hora, přibližně 1300 m SV od středu obce.
2. Pohřebiště zaujímá plochu zhruba 180 × 70 m protaženou ve směru SZ–JV a sestává z 55 mohyl uspořádaných přibližně do čtyř řad. Mohyly, navršené z písčité hlíny, mají většinou průměr mezi 6 a 9 metry a výšku 60 až 150 cm, větší násypy se koncentrují v severní řadě. Většinu mohyl lemují obvodové žlaby.
3. Dvě mohyly (I a II) zkoumal na počátku 20. století J. L. Pič, třetí násyp (III) v roce 1933 A. Knor a J. Böhm. Zkoumané mohyly očísloval až R. Turek v souvislosti s publikací z r. 1958.
4. Jedna z mohyl zkoumaných J. L. Pičem obsahovala pouze tři místa s koncentrací popele, jedno z nich na úrovni terénu při okraji mohyly obsahovalo střepy z jedné nádoby, výzkum druhé mohyly patrně výsledky nepřinesl. V roce 1933 byla zkoumána větší oválná mohyla III o rozměrech 9 × 6 m, vysoká 1,3 m, orientovaná Z–V. Na bázi mohyly se nalézala uhlíkatá vrstva, mocná až 10 cm, na níž byla navržena dvě vzájemně oddělená jádra z popelovité hlíny překrytá společným písčitém násypem. Nad úrovní okolního terénu byla obě jádra společně lemována na severu zuhelnatělým trámem, na něj kolmá východní strana dřevěné konstrukce (?) se dochovala jen torzovitě. Pod východním jádrem se nalézala mělká jáma, blíže jižního okraje pak tři kúlové jamky. Na čtyřech místech, většinou při obvodu, se koncentrovaly zlomky keramiky.
5. Nálezy keramiky z mohyly III, včetně velkých částí nádob, vykazují jistý chronologický rozptyl, nejspíše lze ale uvažovat o 9. století. Rekonstruovatelná nádoba nalezená na úpatí mohyly patří bezpochyby druhé polovině 9. století, vyloučit nelze ani období mladší (*Turek 1958*, Tab. XI:1–11). Naproti tomu část nádoby z mohyly I (*Pič 1909*, 13–14; *Turek 1958*, Tab. X:5) by bylo možné zařadit i do 8. století.
6. *Pič 1909*, 30–31 (jako Smoleč); *Turek 1958*, 43–45 (jako Všechlapy); *Maxová – Menšík 2011*.
Obr. zde: str. 27 a 41.

ML

Bělčice, okr. Strakonice, Jihočeský kraj

1. Pohřebiště leželo na zahradě u domu čp. 193 a v jejím blízkém okolí, v západní části intravilánu.
2. Jedna údajná mohyla měla být součástí pohřebiště, z kterého byly prozkoumány ještě čtyři ploché (?) kostrové hroby a několik kumulací spáleného dřeva.
3. Část pohřebiště (včetně mohyly?) byla prokopána majitelem pozemku J. Havlenou, následně zde v roce 1934 prozkoumal další hroby J. Neustupný.
4. Mohyla označená jako hrob 5 představovala vyvýšené místo v zahradě při jehož rozkopávání našel majitel pozemku v hloubce 30 cm od dnešního povrchu malou, v celistvosti dochovanou nádobku ležící na kamenném podkladu. Lidské pozůstatky nalezeny nebyly. Nelze vyloučit, že blíže nespecifikovaný kamenný podklad bylo skalnaté podloží (do něho byly zahloubeny i některé z plochých hrobů s hloubkou 40–60 cm pod úrovní terénu).
5. Může jít jak o pohřebiště dokumentující přechod mezi mohylovým a plochým pohřbíváním, stejně jako o pohřebiště ploché, či o dvě nesouvisející pohřební aktivity. Údaj o mohyle není bohužel příliš konkrétní, také argument v podobě větší vzájemné vzdálenosti kostrových hrobů (*Turek 1958*, 9) není zcela akceptovatelný. Z dochované dokumentace totiž nevyplývá, zda byl terén pohřebiště zkoumán v celé ploše, nebo jen v určitých výsecích. Na vztah k mohylovému pohřbívání by snad, i když jen na úrovni indicie, mohla ukazovat pravděpodobná orientace pohřbů ovlivněná pohlavím, tedy jev známý především z jihočeských raně středověkých mohyl. Mezi nádobou z mohyly, zařaditelnou do starší doby hradištní, a výbavou kostrových hrobů z konce 9. až první poloviny 10. století (vedle keramiky a nože i náušnice s meandrem, drobné esovitě záušnice, olivovité a segmentované korálky) je navíc patrný výrazný chronologický rozdíl.
6. *Turek 1958*, 9; *Michálek – Fröhlich 1979*, 16; *Lutovský 1990b*.

ML

Běstviny, okr. Rychnov nad Kněžnou, Královéhradecký kraj

1. Les Halín, poloha Kuchařová, JZZ od obce.
2. Starší literatura uvádí 70, dokonce i 100 mohyl, dnes je počet patrných mohyl menší. Jsou uspořádány v řadách.

3. První zprávu o existenci mohyl podal J. K. Hraše v roce 1878. J. Duška publikoval v roce 1898 svůj výzkum, při kterém byla prozkoumána jedna mohyla. V roce 1906 prokopal jednu mohylu J. L. Pič a v roce 1937 další tři mohyly J. Böhm.
4. Mohyla zkoumaná J. L. Pičem měla průměr 8 m, v násypu byly nalezeny pouze uhlíky v několika koncentracích. Ze dvou mohyl prozkoumaných J. Böhem pocházejí keramické fragmenty nalezené v kumulaci s uhlíky a spálenými lidskými kostmi v mělkých jamkách ve středu mohyl pod úrovní okolního terénu. Třetí mohyla se odlišovala dlažbou z oblázků na úrovni terénu, na které byly registrovány pouze ojedinělé uhlíky.
5. Raně středověké pohřebiště s doloženým žárovým ritem, zatím bez možnosti přesnější datace. Vedle raně středověké keramiky pocházejí ze zkoumaných mohyl i střepy pravěké; část zdejších mohyl může také k pravěkému osídlení patřit.
6. *Smolík 1878*, 139; *Duška 1898*, 20; *Pič 1906*; *Turek 1956*, 104

TJ

Bezděčín, okr. Tábor, Jihočeský kraj

1. Východní okraj lesa Jitra, 500 m jižně od bývalé hájovny.
2. Asi 25 mohyl různé velikosti (průměr 5–11 m, výška 20–160 cm) v až pěti řadách orientovaných Z–V.
3. Jeden násyp zkoumán v roce 1923 skupinou tábořských učitelů.
4. V kopané mohyle zmíněny pouze uhlíky a spálená země.
5. Negativní výsledky výzkumu a řadové uspořádání dovolují hypotetické zařazení pohřebiště do raného středověku, zatím bez možnosti přesnější datace (8. až počátek 10. století).
6. *Beneš 1981*; *Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 22–23.

ML

Bezdědovice, okr. Strakonice, Jihočeský kraj

1. Lesní poloha U bílých kamenů, cca 1000 m SSZ od Dobšic (skalnatý hřbet západovýchodní orientace) a západně odtud ležící poloha Na staré mýti na JV svahu Hliničného vrchu.
2. Dvě skupiny mohyl, v první uvedené poloze tři mohyly, v druhé minimálně šest nevýrazných mohylových násypů.
3. Nekopáno, nálezy z povrchu mohyl získány jak na počátku 20. století (J. Siblík a A. Stocký), tak i v 70. letech (J. Fröhlich).
4. Na povrchu mohyl nalezeny spálené kůstky, uhlíky i několik zlomků raně středověké keramiky.
5. Raně středověké žárové pohřebiště, zatím bez možnosti přesnější datace, než je interval od 8. do počátku 10. století.
6. *Siblík 1905*, 579–580; *Turek 1958*, 11 (ve starší literatuře jako Dobšice); *Michálek – Fröhlich 1979*, 15; *Fröhlich 1981*; *tjž 2021*, 269.

Obr. zde: str. 10.

ML

Bezemín, okr. Tachov, Plzeňský kraj

1. Předpolí raně středověkého hradiště, zhruba 2,5 km SZ od obce.
2. 52 mohyl v pěti skupinách, násypy mají průměr 5–8 m a výšku od 0,3 po 0,8 m.
3. Jednu mohylu zkoumal v roce 1934 L. Bittner, další čtyři násypy v letech 1949 a 1950 J. Kudrnáč a dvě mohyly v letech 1989 a 1990 H. Svobodová.
4. Všech devět prozkoumaných mohyl bylo žárových, v několika z nich byla zaznamenána výrazná přítomnost kamene, zhruba v polovině mohyl byly zjištěny pozůstatky symbolických dřevěných konstrukcí v podobě zuhelnatělých trámů a propálené hlíny. Vnitřní skladba mohyl je ovšem značně různorodá. Spálené ostatky se obvykle nacházely v celém tělese mohyly, vždy šlo ale jen o malé množství kostí. Pocházely z dospělých jedinců, bližší určení co do počtu pohřbených v konkrétní mohyle možné není. Zlomky keramických nádob se nalézaly stejně jako kosti a uhlíky v celém násypu, často ale při jeho okraji. V jedné z mohyl stálo patrně větší množství nádob již původně při jejím obvodu. Výjimečnými nálezy jsou kamenný brousek a dva železné nože.

5. Raně středověké mohylové pohřebiště, patrně pouze s žárovým ritem. Na základě keramiky lze mohyly datovat do 9. století, spíše do jeho druhé poloviny, s možným přesahem až do první poloviny 10. století. Původ jedné z nalezených nádob je hledán v severozápadních Čechách. Pohřebiště jednoznačně souvisí s nedalekým hradištěm (*Čtverák et al. 2003, 34–36*), první mohyly leží jen asi 120 metrů od hrady.
6. *Kudrnáč 1951, 185–188; Turek 1962; Metlička – Svobodová v tomto svazku.*
Obr. zde: str. 95n. ML–MM

Bojetice, okr. Mladá Boleslav, Středočeský kraj

1. Les Zákoutí, na severním úpatí Chlumu, nedaleko řepovské cihelny.
2. Dvě menší skupiny mohyl, dnes dochováno pouze pět násypů. V západnější skupině prokopána jedna větší, mírně oválná mohyla s delší osou rovnoběžkového směru o velikosti zhruba 9 × 7,5 m a výšce 1,2 m.
3. Oválnou velkou mohylu prozkoumal R. Turek v r. 1936.
4. Autor výzkumu uvažoval o dvou fázích nasypání mohyly, tedy o existenci spodního a svrchního násypu. Svrchní násyp byl ovšem sterilní a maximálně mocný pouze 20 cm. Veškerá další zjištění pocházejí až z původní (?) nižší mohyly s tvrdším povrchem. Na něm byly kromě spálených kostí rozhozených zhruba v západovýchodním směru nalezeny i dva silicitové ústěpy a fragmenty tří nádob. Těsně pod povrchem spodního tělesa při západním okraji mohyly se nalézalo „žárovíště“ s uhlíky a spálenými kůstkami. Několik kůstek a střepů leželo i při původní úrovni terénu.
5. Raně středověké mohylové pohřebiště s doloženým žárovým pohřbíváním (8. až počátek 10. století).
6. *Turek 1940, 6; týž 1956, 106–108.*
Obr. zde: str. 13, 25 a 79. ML

Boletice, okr. Český Krumlov, Jihočeský kraj

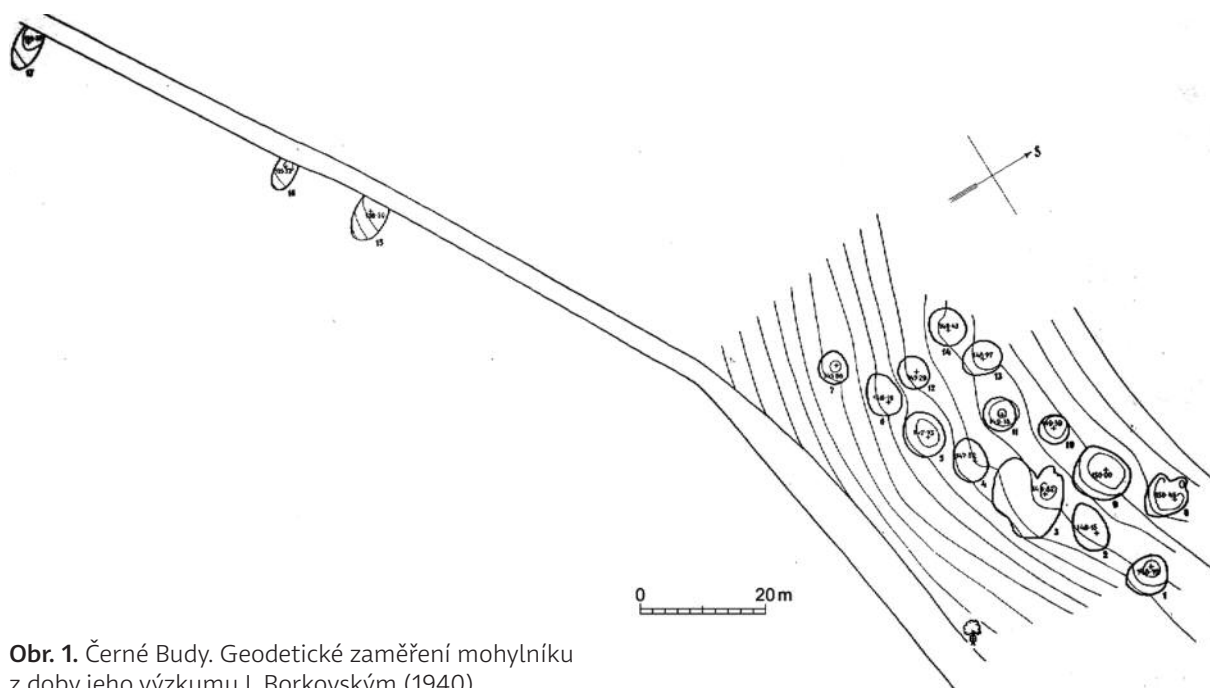
1. Vrch Mravenečník (Ameisberg), Na hrbech, asi 700 m jižně od kostela sv. Mikuláše
2. Identifikovány tři mohyly, z toho dvě porušené.
3. Dvě mohyly zkoumal K. Brdlik ve 20. letech 20. století.
4. V jedné mohyle nádoba ve střepech, jinde popel v mělké jamce.
5. Žárové raně středověké mohyly, patrně 9. století. Na nedaleké Kraví hoře (Kuhberg), asi 1200 m JZ od kostela sv. Mikuláše zjištěno dalších 11 mohyl rozptýlených do několika skupin, většinou porušených, pravděpodobně raný středověk.
6. *Brdlik 1930, 135–136; Turek 1958, 9; Michálek – Zavřel 1996, 38–39.* ML

Budkov, okr. Prachatice, Jihočeský kraj

1. Les V sosních (též V Podlipí), 850 m JJV od kapličky v obci.
2. Pohřebiště tvoří 23 mohyl ve čtyřech řadách orientovaných Z–V. Mohyly dosahují výšky od 0,5 do 1,5 m, na povrch násypů vyčnívají kameny.
3. V roce 1923 zkoumali dvě mohyly B. Dubský a A. Stocký, jednu snad ke konci 19. století J. N. Woldřich.
4. Ve dvou zkoumaných mohylách bylo zaregistrováno větší množství kamene v několika vrstvách, kameny lemovaly i okraj mohyl. Na bázi obou mohyl byl zaznamenán popel, uhlíky a zuhelnatělá březová kůra, spálené kůstky byly jak v násypu, tak na jeho bázi. Nalezeno několik fragmentů raně středověké keramiky.
5. Raně středověké mohylové pohřebiště, zatím bez možnosti přesnější datace (8. až počátek 10. století).
6. *Dubský 1925a; Michálek – Fröhlich 1987, 17–18; Fröhlich – Michálek 1987.* ML

Černé Budy, okr. Benešov, Středočeský kraj

1. Vysoko nad pravým břehem Sázavy při tzv. Čertově brázdě, 700 m JZ od kapličky v obci Mělník.
2. Pohřebiště sestává ze 14 mohyl ve dvou řadách orientovaných ZJZ–VSV, další tři nejisté násypy narušila

Obr. 1. Černé Budy. Geodetické zaměření mohylníku z doby jeho výzkumu I. Borkovským (1940).

cesta 100 až 150 m jihozápadně. Mohyly dosahují průměru 5 až 9 m, výšku od 15 cm po 1 metr. Část nízkých mohyl je dnes jednoznačně identifikovatelná jen díky geodetickému plánu z doby výzkumu.

3. Čtyři mohyly prozkoumal v roce 1940 I. Borkovský.
4. Tři mohyly o průměru kolem 5 metrů, dvě s výrazným zastoupením kamenů v násypu, překrývaly kostrové pohřby uložené v jamách hlubokých až 1 metr. Nad i pod některými kostrami byly zachyceny stopy dřeva, obvody dvou jam byly zvýrazněny kameny. Těla ležela v natažené poloze na zádech, zaznamenána byla nepravidelná orientace (SZ–JV, Z–V a SV–ZV). Z výbavy lze zmínit vědro, ocílku a několik železných fragmentů. Z jedné poloviny byl zkoumán největší násyp o průměru až 9 metrů a z jižní strany vysoký až 1,6 m, vzhledem k absenci kosterních pozůstatků šlo snad o žárovou mohylu.
5. Skrovné nálezy a pravděpodobná biritualita datují mohylník široce kolem přelomu 9. a 10. století. Artefakty jsou dnes považovány za ztracené, snad vyjma železného ucha okovaného vědra. V literatuře je mohylník často uváděn pod lokalitou Mělník; katastrální území Černé Budy sem zasahuje až ze dna sázavského údolí, obec Mělník leží k mohylníku mnohem blíže.
6. *Turek 1956, 114–115; Bubeník 1970, 290–294.*

ML

Černětice, okr. Strakonice, Jihočeský kraj

1. Západní svah vrchu a lesa Bukovec, asi 1400 m JJZ od kapličky v obci.
2. Původně 14 mohyl ve dvou skupinách (devět mohyl pohromadě, dvě vzdálenější), dnes většinou výrazně porušených či zničených, průměr zkoumaných mohyl od 4 do 6,5 m, výška kolem 1 metru.
3. Devět mohyl bylo ve 20. letech 20. století prokopáno A. Stockým, v roce 1931 zkoumal dvě mohyly B. Dubský a zbytek výrazně poškozené mohyly zkoumal v roce 1981 J. Michálek.
4. Z výzkumu A. Stockého jsou k dispozici pouze fragmenty raně středověké keramiky, uhlíky a spálené kosti. B. Dubský popisuje nedopálené kosti přímo při povrchu pod mechem a jehličím u obou mohyl. Obě obsahovaly raně středověkou keramiku, jedna měla uprostřed zhruba 20 cm mocnou vrstvu popela a propálené hlíny nad „žárovištěm“ o rozměrech 2,5 × 2 m, při jeho jižním obvodu zjištěny větší kusy spáleného dřeva, v druhé byl zaznamenán částečný věnec z větších kamenů. Většina mohyly zkoumané v r. 1981 byla odhrnuta buldozerem a obsahovala spálené kosti, uhlíky, zlomky keramiky a bronzovou esovitou záušnici.
5. Keramiku z mohyl lze klást do 9. století, vyloučit nelze ani přesahy do 8. století. Naopak až z 10. století pochází esovitá záušnice, snad původně ležící při obvodu mohyly. Okolnosti jejího nálezu v buldozerem

odhrnuté zemině neumožňují jednoznačné přiřazení k žárovému pohřbu. Možnost dodatečného kostro-
vého pohřbu není vzhledem k absenci nespálených kostí prokazatelná.

6. *Dubský 1932; Turek 1958, 10; Fröhlich – Michálek 1979, 17; Michálek 1985.*

ML

Červený Újezdec, okr. České Budějovice, Jihočeský kraj

1. Vrch Vávra, Vávřův les, zhruba 1 100 m JV od kaple v obci.
2. Asi 90 mohyl uspořádaných minimálně do deseti řad orientovaných SZ–JV až Z–V.
3. Pět mohyl prokopané v roce 1890 A. Lindner, především kolem přelomu 19. a 20. století proběhly i další výkopy.
4. V jedné mohyle nepravidelný kamenný věnec, ve všech spálené vrstvy s popelem a uhlíky, pouze v jedné z prokopaných mohyl nalezena velká část raně středověké nádoby.
5. Raně středověké mohylové pohřebiště, jedno z největších v Čechách, nelze zatím přesněji datovat než do širokého intervalu od 8. do počátku 10. století. Zhruba 500 m JV na k. ú. Jelmo bylo identifikováno raně středověké sídliště obdobně širokého chronologického intervalu (*Militký – Zavřel 1998, 408*).
6. *Woldřich 1893, 27–28; Turek 1958, 11; Militký – Zavřel 1998, 398; Kovář 2006; John – Kučera v tomto svazku.*
Obr. zde: str. 27 a 241n.

ML

Dašice, okr. Pardubice, Pardubický kraj

1. V trase napojení silnice II/322 na dálnici D35 u mimoúrovňové křižovatky.
2. Zaniklý mohylník, z něhož se zachovaly pouze zahloubené prvky. Pohřebiště představují pozůstatky několika desítek původně obvodových mohylových žlabů ve tvaru přerušovaného obdélníku či kruhu, z nichž některé měly ve středu stopy po kúlové konstrukci.
3. Pohřebiště bylo odkryto v roce 2021 v rámci záchranného archeologického výzkumu Východočeského muzea v Pardubicích (T. Zavoral) při obchvatu Dašic.
4. Prozkoumány žlabové útvary, ve kterých (a víceméně pouze v nich) byly nalezeny zlomky keramiky, a sloupové jámy. V západní části zkoumané plochy navazoval mohylník na žárové pohřebiště lužické kultury.
5. Raně středověké mohylové pohřebiště, nejspíše z 9. století.
6. *Zavoral 2022, 9; Hejhal et al. v tomto svazku.*
Obr. zde: str. 77.

PR

Dobronice u Bechyně, okr. Tábor, Jihočeský kraj

1. Les Kukle, poloha U myslivny, U obory, asi 450 m JZ od hájovny Obora.
2. Mohylník sestává z 19 mohyl uspořádaných do tří řad zhruba západovýchodní orientace, jedna mohyla výrazně oválná, průměry násypů od 4 do 12 metrů (nejčastěji kolem 5–7 m), výška od 30 do 170 cm, většina mohyl obklopena příkopy.
3. V roce 1904 zkoumal mohylu Pičův laborant V. Landa.
4. „... při kopání na zkoušku nalezl tu musejní laborant Landa v mohylce popeliště a střepy hradištné.“ (*Pič 1909, 26*).
5. Raně středověké mohylové pohřebiště, zatím bez možnosti přesnější datace (8. až počátek 10. století).
6. *Pič 1909, 26* (jako Dobřejice); *Turek 1958, 9* (jako Dobřejice); *Mensík 2008, 39–40; Mensík – Křišťuf – Chvojka 2010, 30–31.*

ML

Dobřejovice, okr. České Budějovice, Jihočeský kraj

A

1. Jižní úpatí vrchu Baba, těsně u rozhraní s k. ú. Vitín, cca 1200 m SZ od kaple ve Vitíně.
2. 13 mohyl, z toho šest v pravidelné řadě orientované Z–V, průměr 5–11 m, výška nejčastěji kolem 1 m.

3. Pouze detektorový průzkum v roce 2022.
4. Na vrcholu jedné z mohyl nalezen soubor přepálených bronzových kování avarského typu.
5. Řadové uspořádání i nálezy přepálených artefaktů řadí mohylník k raně středověkým žárovým pohřebišťům s počátky nejpozději na konci 8. století. Závěr pohřbívání nelze zatím upřesnit.
6. *Militký – Zavřel 1998*, 399–400; *Beneš – Michálek – Zavřel 1999*, 33; *John – Ciglbauer v tomto svazku*.
Obr. zde: str. 200.

JJ–ML

B

1. Poloha Jindřiška, SV cíp k. ú. Dobřejovice u Hosína.
2. Minimálně 25 mohyl na ploše 0,4 ha, průměr nejčastěji mezi 5 a 8 m, v pěti řadách ve směru Z–V. Kolem některých mohyl mělké obvodové příkopy, jedna z mohyl výrazně protažená (13 × 7 m).
3. Nezkoumáno.
4. –
5. Na základě vnějších znaků lze mohylník zařadit do raného středověku (8. až počátek 10. století).
6. *John – Ciglbauer 2018*.

ML

C

1. Poloha Osiková, zhruba 2000 m JVV od kaple ve Vlkově.
2. 78 mohyl v osmi pravidelných řadách orientovaných Z–V. Průměr násypů 3,5–9 m, většinou kolem 6–7 m, neporušené mohyly jsou nejčastěji vysoké 60–100 cm.
3. Nezkoumáno.
4. –
5. Na základě vnějších znaků lze mohylník zařadit do raného středověku, zatím bez možnosti přesnější datace, než je interval od 8. do počátku 10. století.
6. *Woldřich 1883*, 21 (jako Poněšice); *Militký – Zavřel 1998*, 400; *Beneš – Michálek – Zavřel 1999*, 37.
Obr. zde: str. 28.

ML

D

1. Poloha U Dřevěnkáře (také U myslivny či U Macara), nad myslivnou Nová Obora, cca 1600 m Z od středu obce.
2. 15 mohyl zčásti v řadě orientované ve směru Z–V. Původně údajně až 40 násypů. Průměr dochovaných mohyl od 6 do 10 m.
3. Čtyři mohyly prokopali J. N. Woldřich na konci 19. století.
4. V prokopaných mohylách popel a střepy, jedna mohyla s výrazným zastoupením kamenů.
5. Raně středověké mohylové pohřebiště (8. až počátek 10. století), část mohyl snad i pravěkých.
6. *Woldřich 1886*, 87; *Piř 1909*, 27; *Turek 1958*, 17 (jako Hluboká); *Militký – Zavřel 1998*, 398; *Beneš – Michálek – Zavřel 1999*, 29.

ML

E

1. Poloha Vobúrka, asi 500 m V od kaple ve Vlkově.
2. Zhruba 40 mohyl v několika pravidelných řadách ve směru Z–V. Kolem některých mohyl obvodové žlaby, v centrální části několik velkých mohyl obdélníkového tvaru.
3. Dvě mohyly nechal na konci 19. století prokopat J. N. Woldřich, v roce 2013 zde proběhl detektorový průzkum.
4. Zpráva o Woldřichově výzkumu zmiňuje uhlíky, popel a střepy. Pomocí detektoru kovů byly z povrchu čtyř násypů získány raně středověké kovové artefakty – součásti opasek, jezdecké výstroje i koňských postrojů, a to jak karolínského, tak avarského typu. Většina artefaktů byla zasažena žářem. Nález dvou odlišných souprav kování na dvou místech jedné mohyly nejspíš dokládá i minimálně dva pohřby v jednom násypu.
5. Raně středověké mohylové pohřebiště s žárovými počátky v 8. století. Závěr pohřbívání nelze zatím upřesnit.
6. *Woldřich 1883*, 20–21; *Militký – Zavřel 1998*, 400; *Beneš – Michálek – Zavřel 1999*, 40; *John – Ciglbauer v tomto svazku*.
Obr. zde: str. 191n.

JJ–ML

Dolní Chrášťany, okr. Prachatice, Jihočeský kraj

1. Les Baba, 1 km JJZ od kaple v obci.
2. Skupina 9 až 10 mohyl ve dvou nepravidelných řadách Z–V. Průměr mohyl kolem 5–6 m, výška až 1 m.
3. Nezkoumáno.
4. Z okolí mohyl pochází několik zlomků raně středověké keramiky.
5. Především díky vnějšímu vzhledu lze uvažovat o raně středověkém stáří pohřebiště, zatím bez možnosti bližšího datování, než je interval od 8. do počátku 10. století.
6. *Beneš 1984; Michálek – Fröhlich 1987, 19.*

ML

Domanice, okr. Strakonice, Jihočeský kraj

1. Severní úpatí Ostrého vrchu, jihovýchodně od obce.
2. Osamocená mohyla o průměru 5 m.
3. Patrně prokopaná B. Dubským (poprvé zmiňuje 1928), zaznamenáno ale minimum informací.
4. Snad spálené kosti a střepy při povrchu.
5. Patrně raně středověká žárová mohyla, další dva nejisté násypy registrovány při západním úpatí Ostrého.
6. *Dubský 1928, 15; Turek 1958, 11; Michálek – Fröhlich 1979, 19; Michálek 1981.*

ML

Drahotěšice, okr. České Budějovice, Jihočeský kraj

1. Poloha Kmůny, okraj lesa asi 900 m SSZ od kaple v obci.
2. 24 mohyl, většinou nenarušených. Mohyly jsou uspořádány do tří řad ve směru Z–V. Většina násypů je kruhových, čtyři jsou oválné, protažené ve směru Z–V. Průměr mohyl se pohybuje od 6 do 8 m, výška mezi 0,4 a 1,1 m.
3. Nezkoumáno.
4. –
5. Na raně středověké stáří (8. až počátek 10. století) se usuzuje z výrazně řadového uspořádání násypů v rovnoběžkovém směru.
6. *Beneš – Michálek – Zavřel 1999, 36.*
Obr. zde: str. 28.

ML

Dražičky, okr. Tábor, Jihočeský kraj

1. Poloha V rybníčkách (též Široká alej), cca 1200 m JZ od středu obce.
2. Více než 90 mohyl koncentrovaných na ploše 140 × 75 m, uspořádaných do 8 až 10 řad orientovaných ZSZ–VJV. Průměr většiny mohyl mezi 4 a 6 m a výška 40–80 cm, jsou tu ovšem i mnohem větší násypy. Výrazné rozdíly mezi mohylami ovlivnil jak vývoj raně středověkého pohřbívání, tak existence větších, halštatských mohyl v severní části pohřebiště.
3. Zhruba 12–13 mohyl bylo zkoumáno od počátku 20. století až do 50. let, podstatnější informace přinesl až výzkum tří mohyl vedený A. Benešem v letech 1976 a 1977.
4. Starší výzkumy přinesly omezené informace o střepech, spálených kostech i o patrně dodatečných žárových pohřbech, včetně jejich kamenného obložení. Při nedokumentovaném rozkopání blíže neurčené mohyly na jihovýchodním okraji pohřebiště byla nalezena část dětské lebky a šest malých esovitých záušnic. Moderní výzkum se týkal jedné žárové a dvou kostrových mohyl. Žárová mohyla vykazovala výrazné zvrstvení, včetně zřetelně odděleného spodního násypu. Mírně pod bází byla zahlobena mělká oválná jáma s keramikou, nespálenými zvířecími kostmi a přeslenem, další rituální prostor se shluky střepů, uhliky a tentokrát i spálenými lidskými kostmi se nalézal zhruba v polovině výšky násypu. Spálené lidské i zvířecí kosti a množství fragmentů keramiky prostupovalo porůznu celým násypem, vedle střepů ze dvou slepitelných nádob šlo většinou o izolované zlomky, případně malé části nádob. Do dvou menších mohyl byla uložena nespálená těla dítěte a staršího muže, a to v jamách jen mělce zapuštěných pod úroveň okolního terénu. Oba pohřby byly orientovány hlavou k východu. Zatímco mohyla s dětským

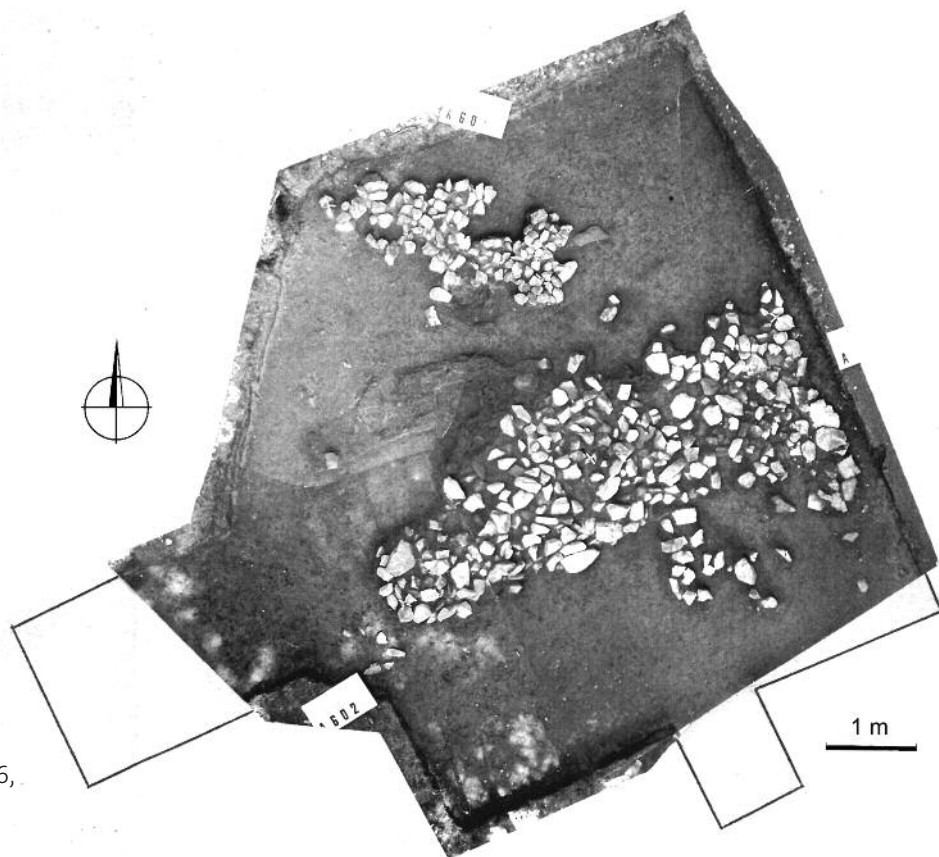
pohřbem obsahovala pouze jeden výraznější fragment keramiky, násyp s dospělým pohřbem obsahoval nádobu v nohách zemřelého a další dvě nádoby rozbité a rozptýlené v mohyle. Mimo hrobovou jámu se našla i železná ocilka a krystal křemene.

5. Jde o pravěké a raně středověké mohylové pohřebišť. Mohyly datované do raného středověku obsahují žárové i kostrové pohřby. Pohřbívání začíná v 8. století, na základě nálezů malých esovitých záušnic končí až v 10. století, nejspíš v jeho první polovině. V okolí bylo registrováno několik raně středověkých lokalit, patrně sídlištního charakteru (*Lutovský 2012b*, 85–86).
6. *Turek 1958*, 11–12; *Beneš 1985a*; *Mensík 2013b*; *Michálek 2017*, 87–91; *Beneš – Lutovský v tomto svazku*. **Obr. zde:** 15, 29, 31 a 153n.

ML

Drunče, okr. Jindřichův Hradec, Jihočeský kraj

1. Okraj lesa asi 750 m severozápadně od středu obce.
2. Asi 14 nízkých mohyl (některé násypy byly nejisté) ve dvou až třech řadách orientovaných Z–V. Už v době výzkumu (1974–1975) byla většina mohyl jen málo zřetelných, o výšce kolem 20 cm, podle poslední re-kognoskace už mohyly nejsou v terénu patrné (*Mensík 2013*, 7).
3. V letech 1974 a 1975 prozkoumal dvě mohyly A. Beneš.
4. Zatímco výzkum jedné z mohyl (č. 5) nepřinesl v podstatě žádné výsledky (mohyla byla výrazně poničená, zjištěna byla jen malá plocha s uhlíky), podstatnější byla zjištění z výzkumu nejvýraznější mohyly č. 6 o výšce 40 cm a průměru 7,5 m. Hlinitopísčité násyp překrýval dvě výrazná kamenná seskupení, v severní a jižní části (celková kubatura 1,9 m³). Při vnitřním obvodu menší, severní kumulace se našla mísovitá jamka s několika přepálenými kameny. Hlavní, jižní kumulace sestávala z několika vrstev kamení a částečně překrývala výraznou zuhelnatělou dřevěnou strukturu sestávající převážně z jedlových trámů, kdy tři dlouhá břevna ležící ve směru SZ–JV překrývala kratší břevna příčná, někdy položená v tupém úhlu. Při jihozápadním úpatí byly nalezeny zlomky nádob. Stopy pohřbu zachyceny nebyly.
5. Raně středověké mohylové pohřebišť. V případě zkoumané mohyly lze i přes absenci lidských ostatků uvažovat o žárové mohyle, díky charakteru nalezené keramiky datovatelné do 8. století. Závěr pohřbívání

Obr. 2. Drunče. Mohyla 6, kameny ve svrchní části násypu.

upřesnit nelze. Několik fragmentů obdobně starobylé keramiky se nalézalo i v jižním sousedství zkoumaných mohyl.

6. *Beneš 1985b; Menšík 2013a*, 7.

Obr. zde: str. 39.

ML

Dvakačovice, okr. Chrudim, Pardubický kraj

1. Východní okraj lesa Obora, cca 1500 m východně od Dvakačovic, v západním sousedství osady Podbor.
2. Deset mohyl tvoří nepravidelnou řadu ve směru Z–V. Až na velkou oválnou mohylu o velikosti 16 × 10 m a výšce 1,3 m dosahovaly zkoumané mohyly průměru mezi 3 a 6 metry a výškou nepřesahovaly 1 m. Některé z mohyl obklopoval žlab.
3. V letech 1943 a 1944 prozkoumal pět mohyl A. Knor.
4. Mohyly byly nasypany obvykle ze dvou vrstev, přičemž spodní byla kompaktnější, ovšem výrazně méně mocná než svrchní. Výraznější konstrukční prvky zaznamenány nebyly. Mohyly obsahovaly drobné uhlíky a spálené kůstky. Zlomky keramiky se nalézaly často při úpatí, kam se patrně dostaly druhotně z vrcholu násypu. Nádoby tak mohly být spolu se spálenými kostmi původně umístěny na povrchu mohyl, případně na kůlech. Ve dvou mohylách byly identifikovány i kůlové jamky.
5. Raně středověké žárové pohřebiště s počátky v 8. století, část keramických nálezů se ale po typologické stránce jeví ještě starší. Závěr pohřbívání lze patrně klást do 9. století. Násypy obsahovaly i zlomky laténské keramiky pocházející ze starších sídlištních vrstev na místě pohřebiště; k tomuto osídlení se nejspíše vztahují i drobné fragmenty železných předmětů nalézané v mohylách. Zhruba 500 severně leží další mohylové pohřebiště o několika desítkách mohyl, z nichž některé dosahují průměru až 12 m a výšky až 2 m. Tento mohylník nebyl zkoumán, a nelze jej tedy zatím chronologicky zařadit.
6. *Turek 1956*, 108; *Turčan 1984; Frolík 1988*.

Obr. zde: str. 57 a 79.

ML–TJ

Hlohovičky, okr. Rokycany, Plzeňský kraj

1. Návrší v sousedství obce, cca 500–600 m JV od kaple v obci.
2. V době výzkumu sestávalo pohřebiště z 21 mohyl (dnes nedochováno). Násypy dosahovaly průměru od 2,5 do 5,5 m (výjimečně i přes 6 m), pokud je uvedena výška, nepřesahovala 0,5 m, uváděno je ovšem i pouhých 17 cm; u většiny násypů nebyla velikost zaznamenána. Pohřebiště nejeví podle publikovaného plánu pravidelné uspořádání, přítomnost výškově i plošně nevýrazných mohyl ukazuje ale na možnost výskytu dalších hrobů s oderodovaným či rozebraným násypem.
3. Pohřebiště bylo kompletně prozkoumáno v roce 1922. Většinu mohyl prozkoumal J. A. Jíra, v době těsně předcházející výzkumu prokopali místní obyvatelé čtyři mohyly.
4. Pouze jediná mohyla byla žárová, rozmístění střepů a spálených kostí dovoluje uvažovat o uložení žárového pohřbu při povrchu násypu. Mohyla obsahovala i dřevěnou pravoúhlou konstrukci. Zbylé mohyly překrývaly pohřby nespálených těl, pod některými násypy bylo pohřbeno i více jedinců (výjimečně až čtyři v jedné mohyle). Těla byla uložena jak na původní úrovni terénu, tak v hrobových jamách. Ostatky sice nebyly zkoumány antropology, přesto nelze na základě hrobové výbavy vyloučit, že se orientace těl řídila pohlavím zemřelých (muži hlavou k východu, ženy k západu). Hrobové jámy i pohřby na úrovni terénu byly poměrně výrazně obloženy či obklopeny kameny, v několika mohylách byly odkryty i stopy po dalších pravoúhlých dřevěných konstrukcích; určení několika vzorků potvrdilo přítomnost dubového dřeva. Výbavu kostrových pohřbů tvořily nože, vědra, keramické nádoby, přeslen, ocílka, hroty šípů, především ale šperky. Kromě bronzových a stříbrných esovitých záušnic jde o dva náhrdelníky sestavené z korálek z polodrahokamů, jantaru a skla, součástí jednoho byla i stříbrná perla s granulací.
5. Raně středověké birituální mohylové pohřebiště. Absolutní převaha kostrového ritu odpovídá relativně pozdnímu datování – interval možného užívání nekropole sahá od konce 9. po celé 10. století. Jde tak o nejmladší dosud zjištěné mohylové pohřebiště v Čechách, dokumentující postupný zánik mohylového pohřbívání a nástup ukládání mrtvých do hrobů zvýrazněných jen nízkými kamenitými rovny.
6. *Turek 1958*, 12–17; *Olmerová 1959*, 236–237, 240; *Lutovský – Tomková 1994*.

Obr. zde: str. 12, 29, 48, 52, 53 a 57.

ML

Hořejany, okr. Příbram, Středočeský kraj

1. Zhruba 800 m jihovýchodně od obce, poloha Hrobice.
2. Dvě velké mohyly vedle sebe v západovýchodním směru.
3. Jedna mohyla možná prokopaná kolem přelomu 19. a 20. století F. J. Hykešem, informace se nedochovaly, druhou zkoumal v r. 1955 R. Turek.
4. Zkoumaná mohyla o rozměrech 9,5 × 6,7 m a výšce 1,25 m, protažená Z–V, sestávala kromě povrchové vrstvy ze dvou násypových vrstev navzájem barevně odlišných. Ve východní části mohyly sporadické (i větší) kameny bez zřetelného uspořádání. V povrchové vrstvě i porůznu v násypu drobné zlomky raně středověké keramiky a uhlíky.
5. Ostatky nenalezeny, přesto jde s velkou pravděpodobností o raně středověké žárové mohyly. Několik fragmentů keramiky bližší datování nedovoluje.
6. *Turek 1958*, 17–18.

ML

Hraběšín, okr. Kutná Hora, Středočeský kraj

1. V lese severně od Hraběšína a jižně od osady Chedrbí.
2. K. Čermák v roce 1883 zaregistroval osm mohyl ve třech nepravidelných řadách orientovaných ve směru JZ–SV. Mohyly dosahovaly průměru od 5 do 9 m a výšky od 0,5 do 1,2 m, výrazně se lišila velká obdélná mohyla s půdorysem 13 × 17 m a výškou 1,5 m, obklopená příkopem o hloubce 30 cm. Při revizi v roce 1988 byly identifikovány jen 2 až 4 násypy.
3. Většinu mohyl prokopával v roce 1883 K. Čermák, drobný revizní výzkum pak v roce 1988 provedli P. Charvát, K. Charvátová a J. Valentová.
4. V jedné z mohyl byl zachycen zuhelnatělý trámec ležící ve směru Z–V, patrně součást dřevěné vnitřní konstrukce. Jinak se v mohylách často vyskytovaly kameny (i se stopami žaru), propálená hlína, pásy uhlíků. Pohřeb v podobě spálených kostí obsahoval pouze jeden násyp, kde zhruba v polovině výšky mohyly bylo odkryto „popeliště“, v němž údajně ležely rozmačkané nádoby, z toho jedna naplněná popelem a kůstkami. Revizní výzkum zjistil do skály vylámaný žlábek, propálenou vrstvu a subtilní kůlovou jamku.
5. Přes jisté pochybnosti o existenci pohřebních násypů lze lokalitu považovat za raně středověký mohylník. Keramiku z mohyl zkoumaných K. Čermákem a publikovanou M. Tomáškem (*Tomášek 1999*, 94–95) lze datovat jak do 8., tak do 9. století.
6. *Čermák 1883*; *Piňč 1909*, 27 (jako Chedrbí); *Turek 1956*, 108–113; *Charvát – Charvátová 1988*; *Tomášek 1999*, 92, 94, 95.

ML–PR

Hradec Králové – Slezské Předměstí, okr. Hradec Králové, Královéhradecký kraj

1. Na Slezském Předměstí mezi silnicí I/11 a železnicí, poblíž zahrádkářské osady Parlament, na velmi mírném západním svahu.
2. Na lokalitě nebyly patrné mohylové násypy, pouze oběžné příkopy ve tvaru písmen L, C nebo G, které ohraničovaly prostory o průměru až 15 metrů. Přibližně 60 objektů vymezovalo místa původních asi 12 až 15 mohyl ve dvou řadách ve směru JZ–SV.
3. Záchranný výzkum provedlo v roce 2014 Muzeum východních Čech v Hradci Králové (R. Bláha).
4. Nalezeny byly zlomky nádob datované do 8.–10. století. V některých příkopech (obj. 7, 14) se nacházela i dlouhá spálená dřeva. Zlomky keramiky nejstaršího horizontu pocházely především z objektu 105, který ležel v západní části mohylníku a svým průměrem kolem 15 m náležel k největším. Relativně mladší keramiku obsahovaly spíše menší objekty na východní straně.
5. Zaniklý mohylník lze datovat pouze rámcově do 8.–10. století. Na rozdíl od lokality obdobného charakteru Plačice/Stěžery, nacházející se na opačné straně Hradce Králové, nebylo zjištěno navazující ploché kostrové pohřebiště.
6. *Bláha – Horník 2015*; *Hejhal et al. v tomto svazku*.
Obr. zde: str. 75, 84, 85 a 86.

RB

Hubenov, okr. Strakonice, Jihočeský kraj

1. Březový vrch severovýchodně od obce, sedlo mezi vrcholy.
2. Šest malých nízkých mohyl.
3. Tři mohyly zkoumal v roce 1932 B. Dubský.
4. Při povrchu zkoumaných mohyl spálené kosti, „na spodině všech tří mohyl popeliště a žároviště s velkými kusy uhlí z měkkého dříví při obvodu“ (Dubský 1932). V jedné mohyle nalezen střep s vlnicí.
5. Raně středověké žárové pohřebiště, zatím bez možnosti bližšího datování, než je interval od 8. do počátku 10. století. Zuhelnatělé dřevo při obvodu mohyl může představovat pozůstatky obvyklé konstrukce v podobě dřevěného rámce.
6. *Dubský 1932* (jako Klínovice); *Michálek – Fröhlich 1979*, 21. ML

Hvožd'any, okr. Tábor, Jihočeský kraj

1. Polesí Hemery, poloha Na blátě (Na blatech), 450 m SV od hájenky Hemera.
2. 44 mohyl v nepravidelných řadách orientovaných ve směru Z–V, průměr mohyl 5–12 m, výška 50–120 cm, některé porušeny staršími výkopy.
3. V letech 1894 a 1895 prokopal větší množství mohyl J. L. Pič.
4. V hlinitých mohylách bez výraznější přítomnosti kamene se nalézaly popelovité vrstvy na původní úrovni terénu, v jednom případě s propálenou hlinou na bázi mohyly. Kromě ojedinělých střepů nalezen železný hrot šípů.
5. Raně středověké žárové pohřebiště, zatím bez možnosti bližšího datování (8. až počátek 10. století). Praveká keramika získaná z některých mohyl se do násypů dostala druhotně jako intruze. Zhruba 900 m jižně leží skupina čtyř nezkoumaných, patrně rovněž raně středověkých mohyl s obvodovými příkopy.
6. *Pič 1896*, 17–18; *týž 1909*, 26; *Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 43–46; *Chvojka – Michálek 2011*, 28–29; *Michálek 2017*, 142–144; *John – Chvojka – Beneš 2018*, 253, 257.
Obr. zde: str. 30. ML

Chlum, okr. Strakonice, Jihočeský kraj

1. Návrší Hora (V hoře) v severním sousedství obce.
2. Skupina sedmi mohyl, zčásti nejistých.
3. Dvě nejvýraznější o výšce 0,5 a 1 m zkoumány před r. 1904 J. Siblíkem.
4. Nižší z mohyl měla kameny při obvodu, téměř pod drnem spálené kosti a drobné zlomky keramiky, níže byla objevena popelovitá vrstva, v ní i rozpadlý železný předmět. Větší z mohyl neobsahovala kameny, střepy a uhlíky byly porůznu v mohyle, kůstky a popel byly nalezeny při bázi. Při povrchu mohyly nalezen rozpadlý železný předmět.
5. Žárové mohylové pohřebiště, na základě keramických zlomků s vlnicí kladeno do raného středověku bez bližšího upřesnění (8. až počátek 10. století). Siblíkův údaj o nálezu sekerky v prostoru lesa mimo mohyly (*Siblík 1905*, 579) je bohužel příliš povšechný, aby bylo možné jej považovat za doklad existence dalších pohřbů (tak má už i *Pič 1909*, 27).
6. *Siblík 1905*, 579; *Pič 1909*, 27; *Turek 1958*, 10; *Michálek – Fröhlich 1979*, 21.
Obr. zde: str. 10. ML

Choťovice, okr. Kolín, Středočeský kraj

A

1. Les Mirkovec (dnes již neexistující), cca 1800 m JVV od Choťovic.
2. Dnes již zničené pohřebiště sestávalo z 32 mohyl rozdělených do dvou skupin po 27 a 5 kruhových i oválných mohylách. Násypy tvořily nepravidelné řady zhruba orientované ve směru Z–V, stejně byly orientovány i protáhlé násypy. Několik mohyl bylo obklopeno příkopem. Násypy se navzájem výrazně odlišovaly velikostí, nejmenší mohyly dosahovaly průměru jen kolem 5 m, největší oválná mohyla č. 4 měla rozměry 19 × 10 m. Výška většinou nepřesahovala 1 m.

3. V roce 1912 zkoumal pět mohyl L. Domečka. Zhruba 25 mohyl bylo pak prokopáno ve 20. letech 20. století, především J. Koudelkou, J. Hellichem a A. Stockým.
4. Přes velký počet prozkoumaných mohyl jsou dochované informace poměrně kusé. Zaznamenána byla kamenná uskupení z oblázků při bázích mohyl, někdy i pravidelná (dlažba, čtverec...). Zhruba polovina mohyl byla žárových (k žárovému pohřbívání lze vztáhnout i mohyly označené jako prázdné), spálené kůstky se obvykle nalézaly spolu s uhlíky a izolovanými střepy jak pod mohylami, tak blízko jejich povrchu. Pohřby nespálených těl byly ukládány obvykle na původní úroveň terénu, v natažené poloze na zádech, časté jsou stopy dřevěného obložení (rakví?), výstavbu tvořily esovitě záušnice, výjimečně i keramická nádoba, železný nůž, okované vědro nebo skleněný korálek. Doloženo je i dodatečné kostrové pohřbívání, a to jak do žárových, tak kostrových mohyl. Nejvýraznější je v tomto ohledu již zmíněná velká oválná mohyla č. 4, která kromě dvou výrazných „žárovišť“ se spálenými kostmi při bázi násypu obsahovala čtyři kostrové pohřby v dřevěném obložení.
5. Raně středověké mohylové pohřebiště se zastoupením obojího ritu. Začátek pohřbívání v době žárového ritu nelze chronologicky upřesnit (8. nebo 9. století), nejmladší (dodatečné?) kostrové pohřby patří do 10. století.
6. *Domečka 1914; Koudelka – Stocký 1923; Hellich 1925; Turek 1956, 113–114; Hejhal 2006; Švejcar – Křišťuf 2011, 944–945.*
Obr. zde: str. 33 a 71. ML–PR

B

1. Východní část Žiželického lesa, cca 2,8 km JV od středu obce Choťovice.
2. V době archeologické registrace (1912) zaznamenáno 15 mohyl, dnes lze identifikovat 12 násypů, většinou oválných, seskupených do dvou řad po šesti mohylách orientovaných zhruba ve směru Z–V. Tutéž orientaci zachovávají i oválné mohyly o délce 16–19 m. Část mohyl obklopují příkopy.
3. V r. 1912 prokopal pět mohyl F. Žaloudek.
4. Z většiny zkoumaných mohyl nebyly získány žádné nálezy, pouze jedna obsahovala malé množství spálených kůstek a popel s uhlíky.
5. Především na základě vnějších znaků, absence nálezů a blízkosti pohřebiště v lese Mirkovci, vzdáleném zhruba 1200 m (viz Choťovice A), lze mohyly klást do raného středověku, zatím bez možnosti bližšího upřesnění (8.–počátek 10. století). V dosavadní literatuře figuruje mohylník pod lokalitou Žiželice.
6. *Domečka 1914, 18; Turek 1956, 138; Švejcar – Křišťuf 2011.* ML–PR

Jerusalem, okr. Příbram, Středočeský kraj

1. Dnes již neexistující mohylové pohřebiště se nacházelo na obecních drahách, na mírném jižním svahu západně od osady Jerusalem.
2. Jednoznačně identifikováno bylo 23 mohyl, z nichž 22 se v terénu rýsovalo zřetelně ještě v době výzkumu, jedna byla zachycena plošným odkryvem, stejným způsobem pak byly zjištěny i některé další skutečnosti (shluky uhlíků, propálená země, koncentrace střepů), které byly označeny jako možné další násypy, erozí či orbou zcela zlikvidované. Je otázkou, zda všechny takto zachycené „násypy“ (často o výšce pouhých 20 cm) skutečně představovaly původní mohyly, kterých údajně mohlo být až 60. Násypy mají poměrně rozmanitou velikost i tvary (včetně výrazně obdélných), spolu se zdánlivě (?) chaotickým upořádáním to ovšem mohlo být výrazně ovlivněno předchozí devastací pohřebiště ležícího mimo lesní porost. Násypy často neměly jasné hranice, obvodové žlaby se zachovaly jen výjimečně.
3. Kompletní výzkum pohřebiště provedli v letech 1933 a 1937 J. Neustupný a B. Svoboda, podnětem pro jeho zahájení byl náhodný objev nespálených lidských kostí a dvou nádob při kopání šterku. Zatímco v první sezóně prozkoumali 22 výraznějších mohyl, cílem druhé fáze výzkumu bylo získání informací i o prostoru mezi mohylami, případně zachycení stop po zničených násypech. Registrovány byly výraznější shluky střepů, uhlíků či spálené hlíny (vedle stop raně středověkých pohřebních rituálů může jít o stopy laténského sídliště, doloženého keramickými fragmenty i kovovými artefakty).
4. Pouze šest mohyl obsahovalo lidské ostatky – ve třech případech spálené, ve třech nespálené. Otázkou je, zda lze vzhledem ke značnému poničení mohyl vyvozovat závěry z uložení spálených kostí; polohou většinou při okrajích násypů ale odpovídají běžnému původnímu uložení na temeni mohyly. Jinak násypy

obvykle obsahovaly skupiny uhlíků, plochy vypálené hlíny a střepy, jednotlivě i v koncentracích, výjimečně i větší kusy spálených dřev. Co se týče uložení nespálených ostatků, lze v jednom případě uvažovat o dodatečném pohřbu do starší žárové mohyly č. VI. Tělo muže tu bylo uloženo v natažené poloze hlavou k východu, ostatky ležely jen asi 10 cm pod dnešním povrchem a byly doprovázeny nádobou v nohách, další nádoba ležela u vnějšího obvodu mohyly spolu se spálenými kostmi. Mohyla sama byla vymezena vystupujícím skalním podložím a nakupenými kameny. Mohylník patří po artefaktuální stránce k poměrně chudým pohřebišťům. V případě keramiky jde asi o dvě desítky zlomků se zachovanou výzdobou či okrajem, dále o fragmenty atypické (zčásti příslušející ovšem laténskému horizontu) a konečně o čtyři více méně kompletní nádoby (dvě z výše uvedené mohyly č. VI, dvě získané náhodně ještě před výzkumem). Železné předměty nepocházejí přímo z mohyl, část jich navíc náleží nesporně do laténského období, část je jen obtížně kulturně zařaditelná. Jednoznačně raně středověkým kovovým artefaktem, navíc jediným nalezeným v dochovaném mohylovém násypu, bylo okované vědro z mohyly č. X. Vzhledem k jeho poloze u výchozu skály uprostřed násypu nešlo nejspíše o výbavu kostrového pohřbu.

5. Raně středověké mohylové pohřebiště s pravděpodobnou převahou žárových mohyl a dodatečným (?) pohřbíváním nespálených těl. Pouze z analogií (Kozlí u Orlíka, Pňovice) lze uvažovat o vývoji od velkých násypů na západě k malým mohylám na východě. Těžiště pohřbívání leží v 9. století, dodatečné kostrové pohřby mohou náležet i do počátku století následujícího. Zhruba do 9. století lze klást i nejbližší doklad raně středověkého osídlení – sídlištní objekt z prostoru vzdáleného cca 1500 m jihovýchodním směrem (Lutovský 1992).
 6. Turek 1940, 7–8; týž 1958, 19–34; Hanáková – Lutovský 1992, 2–4; Lutovský 2006a, 152–159, 166–175 (jako Konětopy-Jerusalem).
- Obr. zde:** str. 29. ML

Kamenný Újezd, okr. České Budějovice, Jihočeský kraj

1. Hamerský les, plošina v okolí kóty 518 m n. m., 3,5 km JJV od středu obce.
 2. Osm mohyl (dnes šest porušených a dvě nejisté).
 3. Čtyři mohyly prokopali J. N. Woldřich v 80. letech 19. století.
 4. Popelovité vrstvy, střepy, některé mohyly bez nálezů.
 5. Raně středověké žárové mohyly, zatím bez možnosti bližší datace (8. až počátek 10. století).
 6. Woldřich 1886, 75–77, 82–83; Turek 1958, 39 (jako Plavnice); Militký – Zavřel 1998, 400; Beneš – Michálek – Zavřel 1999, 65.
- ML

Kocelovice, okr. Strakonice, Jihočeský kraj

1. Návrší Zelená hora, 400 m JV od kostela v obci.
2. Devět mohyl, z toho pět v řadě orientované Z–V. Podle údajů o zkoumaných mohylách šlo jak o násypy výrazné (průměr 8–9 m a výška 1,3 a 1,7 m), tak o mohyly nízké a na povrchu málo znatelné.
3. Čtyři mohyly – dvě velké a dvě menší – zkoumal na počátku 20. století J. Siblík.
4. Násyp první velké mohyly byl hojně prostoupen kameny, střepy a spálené kosti se nalézaly při povrchu (kosti zvláště u vrcholu), střepy také při obvodu. Mimo ojedinělé fragmenty se z nich podařilo slepit čtyři téměř kompletní nádoby, podle autora výzkumu jakoby záměrně rozbité. Na úrovni terénu se nalézala popelovitá vrstva s uhlíky. Kromě keramiky se našly úlomky silicitů a také zlomek čtverhranného bronzového plíšku (patrně recentního původu). V druhé z velkých mohyl s kameny při obvodu bylo keramiky méně, spálené kosti se nalézaly opět při vrcholu, ale tentokrát i v popelovité vrstvě na bázi. Nekeramickým nálezem byla vedle silicitů obloukovitě zahnutá železná tyčinka čtvercového průřezu. Na severní straně byly odkryty nespálené stehenní kosti, snad pozůstatek dodatečného kostrového pohřbu (?). V nízkých mohylách bylo nalezeno opět několik slepitelných nádob, tentokrát ale bez spálených kostí.
5. Raně středověké mohylové pohřebiště s doloženým žárovým ritem a s pravděpodobným dodatečným kostrovým pohřbem. Poměrně hojně keramické nálezy vykazují větší chronologický rozptyl (nálezy z nižší mohyly by snad mohly být mladší), umožňující širší datování do 8. i 9. století. Bez bližších podrobností byla na začátku 20. století zmíněna existence raně středověkého kostrového pohřebiště na

poli těsně na západě sousedícím s návrším s mohylami. Jako milodary jsou odtud uváděna vědra s kovovými obručemi a uchy (*Siblík 1905*, 581–582).

6. *Siblík 1905*, 573–579; *Turek 1958*, 34–35; *Michálek – Fröhlich 1979*, 25–26.

ML

Kožlí u Orlíka, okr. Písek, Jihočeský kraj

1. Severovýchodně od rybníka Bochce na severním okraji mělkého údolí, cca 800 m SSZ od kapličky v obci.
2. 12 mohyl ve dvou skupinách (označeno jako Kožlí I/1–10 a II/1,2), vzájemně vzdálených asi 60 m. Skupina I zaujímá plochu o největším rozměru zhruba 60 m. Čtyři mohyly větších rozměrů (tři o průměru 7–8,5 m a jedna sestávající ze čtyř násypů o celkovém průměru asi 15 m) tvoří řadu orientovanou ve směru ZSZ–VJV, k ní od jihu přiléhaly dvě menší mohyly zachováající ve vzájemném postavení totožnou orientaci. Ostatní, ještě nižší mohyly vytvářely seskupení v jihovýchodní části pohřebiště. Skupinu II tvořily dvě rozměrově značně odlišné mohyly (průměr 6 m a 13 × 12 m), větší z nich byla opět tvořena čtyřmi násypy. Mohyly sestávající z většího počtu násypů byly označeny jako kumulativní.
3. Pohřebiště kompletně prozkoumal M. Lutovský v letech 1986–1991.
4. Některé z mohyl obsahovaly poměrně značné množství kamene, některé byly přisypány ke skalním výchozům, v některých případech tvořily kameny i záměrné konstrukční úpravy. Téměř všechny mohyly překrývaly pravoúhlé dřevěné konstrukce budované převážně z jedle, borovice a dubu, v jednom případě bylo využito výhradně dřevo javoru. Tyto konstrukce o straně 3,5–4 m byly sestavovány jak ze silnějších trámů, tak i z větví. Většina mohyl byla nasypána v souvislosti s žárovým pohřbem/pohřby, spíše symbolické množství spálených kůstek (zčásti i zvířecích) se našlo porůznu v násypech, často ale i na temenech mohyl, kde byly některé pohřby patrně původně umístěny. Žárové mohyly obsahovaly zlomky keramiky, někdy i celá větší torza nádob, vzácně přesleny, u paty jedné z mohyl byla nalezena i část ohněm poškozeného skleněného olivovitého korálku. Doloženo je i záměrné rozbíjení nádob. Ve čtyřech mohylách se podařilo zachytit i pohřby nespálených těl – jednoznačně dodatečný pohřeb představovaly dětské ostatky v jedné z kumulativních mohyl, do menší mohyly s žárovým pohřbem byla patrně rovněž dodatečně (?) pohřbena žena, další dvě mohyly byly snad nasypány přímo nad nespálenými těly dvou mužů. Až na zmíněný dětský pohřeb umístěný v polovině výšky násypu byla nespálená těla ukládána na úroveň okolního terénu, výbavu dvou kostrových hrobů tvořily nádoby – vědro a keramický hrnec. Žena byla pohřbena hlavou k západu, muži v orientaci opačně.
5. Birituální mohylové pohřebiště datované do druhé poloviny 8. až počátku 10. století (takto širokému datování víceméně odpovídají i výsledky radiouhlikové analýzy), s přesvědčivě doloženým vývojem od žárového ke kostrovému ritu a od stavby rozlehlých a vyšších mohyl k menším násypům. Počátky pohřbívání nejspíš reprezentují obě mohyly sestavené ze čtyř násypů, následovaly pak větší mohyly v pravidelné řadě. Až přechod ke kostrovému ritu pravidelnost uspořádání porušil, nejmladší a nejmenší mohyly už řady netvoří. Na poli přímo sousedícím s pohřebištěm bylo nově identifikováno sídliště chronologicky odpovídající době pohřbívání pod mohylami (*Hiltscher – Lutovský v tomto svazku*).
6. *Lutovský 1996a; týž 1996c; týž 1998a; týž 1998b; Dobisíková – Hanáková 1998; Görsdorf 1998; Opravil 1998; Hiltscher – Lutovský v tomto svazku*.

Obr. zde: str. 28, 32, 36–39, 41, 44, 45, 48–50, 56 a 225n.

ML

Krtely, okr. Prachatice, Jihočeský kraj

1. Krtelský les, poloha Na překážce (též Jedlový vršek), cca 1300 m ZSZ od Krtel.
2. Více než 30 mohyl ve dvou skupinách, včetně poměrně rozlehlých nízkých násypů (zkoumané mohyly měly rozměry 10,4 × 8,7, výšku 1,1 m a 18,7 m, výšku 0,4 m).
3. Dvě mohyly prokopal J. N. Woldřich v 80. letech 19. století.
4. V menší ze zkoumaných mohyl bylo zaznamenáno množství kamene, větší nízká mohyla obsahovala uprostřed na úrovni terénu spálené kosti, na severním okraji byla nalezena část lebky se sedmi esovitými záušnicemi malého průměru. Tatáž mohyla obsahovala i raně středověkou nádobu ve střepech.
5. Z mohyl pocházejí jak raně středověké, tak pravěké nálezy. Jde o pohřebiště sestávající nejen z raně středověkých, ale i pravěkých násypů. Kostrový pohřeb se záušnicemi byl nejspíš dodatečně zapuštěn do

starší (raně středověké?) mohyly až v první polovině 10. století. V roce 2017 byl nalezen depot z mladší doby bronzové, zapuštěný do jedné z mohyl na SV okraji pohřebiště. Tato mohyla tedy evidentně pochází z doby bronzové.

6. *Woldřich 1886*, 89–90; *Turek 1958*, 35–36; *Michálek – Fröhlich 1987*, 19; *Michálek 2017*, 180–181.

JJ–ML

Ledenice, okr. České Budějovice, Jihočeský kraj

1. Jihovýchodní svah Vápenického kopce jižně od Ledenic, při rozhraní s katastrálním územím Borovan.
2. 51 mohyl zaujímá plochu výrazně protaženou ve směru SSZ–JVV, čímž v zásadě kopíruje příkopovou zahloubeninu o max. šířce asi 6 m a hloubce do 1 m, procházející zhruba středem mohylníku. Více mohyl se koncentruje v jižní části, kde převládají menší násypy. Větší mohyly tvoří řady podél uvedené zahloubeniny, menší mohyly na jihu jsou rozmístěny méně pravidelně. Průměr mohyl se nejčastěji pohybuje mezi 4 a 8 m, výjimečně až k 10 m, výška od 0,4 po 1 m, výjimečně i 1,2 m. Mohyly se většinou jeví jako kruhové až mírně oválné, dvě z nich, č. 9 a 10, byly spojeny v jeden oválný násyp.
3. V letech 1975–1977 prozkoumal J. Poláček 35 mohyl.
4. Zkoumané mohyly byly tvořeny jednolitou vrstvou hlíny. Zřetelný pozůstatek dřevěné konstrukce v podobě více než 2 m dlouhé zuhelnatělé kulatiny obsahovala pouze jedna mohyla, z nerozpoznaných či nedochovaných symbolických konstrukcí mohou ale pocházet četné shluky uhlíků v dalších mohylách, většinou ostře ohraničené kumulace respektující středy násypů. Výraznější zastoupení kamene bylo zaznamenáno ve třech mohylách – od shluků, přes řady až po souvislou podestu na bázi. Dvě mohyly byly spojeny v jeden oválný násyp, jeho výzkum prokázal dvě navzájem úzkým „hrdlem“ propojené plochy s koncentrací uhlíků (jako u většiny mohyl, chybí i zde opora v kvalitní dokumentaci). Drobné fragmenty spálených kostí byly nalezeny pouze ve čtyřech mohylách, jiné lidské ostatky se nenašly. Nejčastějšími nálezy jsou fragmenty keramiky, včetně několika rekonstruovatelných (a jedné kompletně dochované) nádob. K vzácnějším artefaktům patří dva skleněné korálky (olivovitý a trojdílný segmentovitý), hrot šípu, srp a blíže neidentifikovatelný fragment železa, podle autora výzkumu stupadlo třmene (?). Nálezový inventář doplňují už je drobné slitky bronzoviny.
5. Přestože se spálené ostatky našly jen v malém počtu mohyl, je pohřebiště považováno za výlučně žárované. Možnost nedochování nespálených kostí zůstává ale otevřená, zvláště v jižní části, kde by malé, nepravidelně rozmístěné mohyly mohly (na základě analogií z Kožlí u Orlika nebo Dražiček) překrývat (nedochované?) kostrové pohřby. V jedné z nejmenších mohyl o průměru 2,3 m stála na bázi i kompletně dochovaná nádoba, tedy jev známý převážně z kostrových hrobů. Pohřebiště lze datovat nejspíše do průběhu 9. století, s možnými oboustrannými přesahy. Možnost souvislosti terénního žlabu s mohylami zůstává otevřená.
6. *Poláček 1981*; *Thomová – Thoma 1996*; *Lutovský 1997*.

Obr. zde: str. 28 a 37.

ML

Lékařova Lhota, okr. České Budějovice, Jihočeský kraj

1. Kopec Matky Boží (případně Boží kopec), zhruba 300 m SZ od kaple v obci.
2. Sedm málo výrazných mohyl v nezalesněném terénu. Zdánlivě tvořily dvě oddělené skupiny (5 + 2 mohyly), patrně šlo ale jen o odraz stavu (ne)dochování mohyl, zčásti nivelizovaných erozí, zčásti zničených těžbou šterku. Původní podobu pohřebiště nelze odhadnout, dnes již mohyly dochovány nejsou. Mohyly byly kruhové až oválné, největší měla rozměry 8 × 10 m, výška mohyl se pohybovala kolem 50 cm. Většina mohyl byla zčásti lemována příkopem.
3. Všechny násypy prozkoumal v roce 1942 I. Borkovský pomocí zjišťovacích sond.
4. Jako mohyla I byl označen v podstatě plochý kostrový hrob s ostatky ženy vybavené bronzovými náušnicemi, částí skleněného korálku, vědrem a nožem; jakékoli údaje o případném mohylovém násypu chybějí. Mohyla II obsahovala při okraji kostrový pohřeb s nádobou a náhrdelníkem ze skleněných korálků, jen mírně zahloubený do rostlého terénu. Oválná mohyla III s dalším kostrovým pohřbem, bez výbavy a nad úrovní okolního terénu, překrývala tři jámy se spáleným dřevem a popelem, v jednom případě

i spálenými kostmi. Souvislost s mohylou ovšem zpochybňuje čtvrtá jáma s urnovým hrobem ze starší doby římské, kam lze snad klást i ostatní zahloubeniny. Další čtyři mohyly obsahovaly uhlíky, zlomky mazanice a sporadicky i zlomky pravěké keramiky.

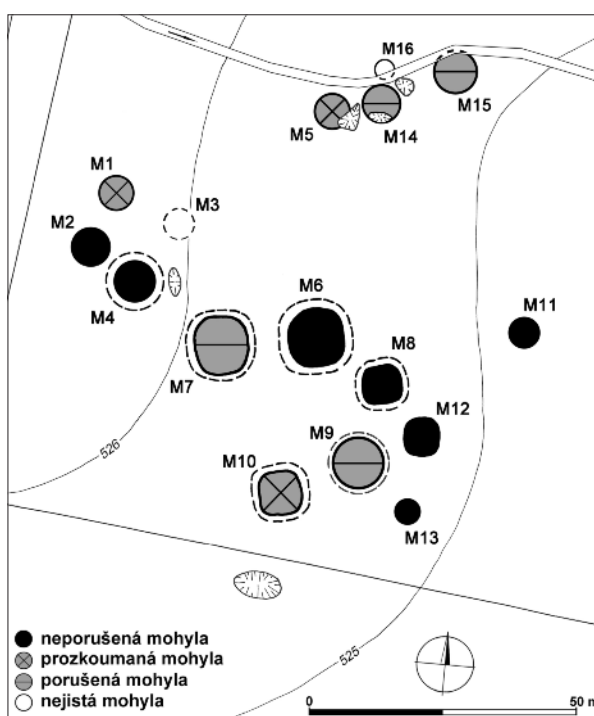
5. Raně středověké mohylové pohřebiště s jednoznačně doloženým kostrovým pohřbíváním. V případě pohřbů nespálených těl jde snad zčásti o dodatečné pohřby do starších (žárových?) mohyl. Tzv. mohyla I ovšem představuje spíše plochý hrob, případně hrob krytý jen velmi nízkým násypem. Na základě dochovaných artefaktů lze kostrové pohřby datovat do závěru 9. a první poloviny 10. století, chronologické zařazení žárové (?) fáze pohřbívání možné není. Vzhledem k tomu, že minimálně jedna z mohyl překryla pohřeb (pohřby) ze starší doby římské, je ale datování mohyl do raného středověku pravděpodobné.
6. *Borkovský 1942; Turek 1958, 36–37; Militký – Zavřel 1998, 402; Lutovský 2006a, 159–163, 176–181.*

Obr. zde: str. 20 a 51.

ML

Lhota u Černošína (k. ú. Černošín), okr. Tachov, Plzeňský kraj

1. Les západně od Dolního lhotského rybníka, též uváděné polohy Harnholz a Na mohylách, 800 m západně od Lhoty.
2. Pohřebiště zaujímá plochu 100 × 80 m a podle nového zaměření v roce 2007 jej tvořilo 16 mohyl (L. Bittner uvádí 13 mohyl, J. Kudrnáč 11 výrazných mohyl a další 4 nejisté kopečky). Mohyly tvoří dvě skupiny, v jižní, čítající 12 mohyl, jsou násypy uspořádány do dvou řad orientovaných JV–SZ, v severní skupině tvoří tři mohyly řadu orientovanou JZZ–SVV. Velikostí jsou mohyly značně rozdílné, s průměrem od 5 (případně 4 m) do 11,5 m a výškou od 0,3 do 1,3 m. V jižní skupině má pět mohyl náznak čtvercového půdorysu a u šesti mohyl je po obvodu patrný nehluboký, 1,5–3 m široký obvodový žlab.
3. Mohylník objevil L. Bittner, který v roce 1935 prozkoumal jednu z mohyl (na plánu z roku 2007 mohyla 3). Druhou mohylu zkoumal v roce 1951 J. Kudrnáč (na plánu z roku 2007 mohyla 1).
4. V mohyle zkoumané v roce 1935 se nacházela popelovitá vrstva s uhlíky. Mohyla byla žárová, z mohyly pochází množství uhlíků, velké spálené kosti a zlomky raně středověké keramiky. Žárový pohřeb obsahovala i mohyla zkoumaná J. Kudrnáčem. Měla plochý vrchol, v horní vrstvě ojedinělé uhlíky, pod ní byla 30 cm mocná propálená vrstva hlíny, jádro kolem středu bylo kamenné. Zlomky keramiky a spálené kosti nebyly nalezeny na původní úrovni ani mezi kameny, ale pouze nad nimi a mimo ně blíže obvodu.

Obr. 3. Lhota u Černošína. Plán mohylového pohřebiště z roku 2007.

5. Raně středověké mohylové pohřebiště s počátky v 8. století, doložen žárový ritus. Závěr pohřbívání nelze zatím upřesnit.
6. *Kudrnáč 1952b; Turek 1962, 131–133.*

Obr. zde: str. 36.

MM

Libčany, okr. Hradec Králové, Královéhradecký kraj

1. Severozápadně od obce, v blízkosti návrší Obec.
2. V jedné poloze se nachází mohyla a ploché kostrové raně středověké pohřebiště, kopané již roku 1847. Nacházely se zde i pravěké mohyly a únětické hroby. Území silně poničila těžba písku, a lokalizace i datování jednotlivých komponent je proto problematické.

3. Roku 1954 provedl výzkum J. Tomský. Bližší okolnosti nejsou známy.
4. V Muzeu východních Čech v Hradci Králové je uloženo několik zlomků raně středověké keramiky pocházejících z mohyly zkoumané J. Tomským.
5. Keramiku lze datovat rámcově do 9. století, kostrové hroby jsou patrně i mladší.
6. *Bláha – Horník – Novák 2016*, 121; ke kostrovým hrobům *Profantová – Lutovský 1996*; *Sklenář 2011*, 153–155.

RB

Lipovice, okr. Prachatice, Jihočeský kraj

1. Jižní okraj lesa V luhu, 600 m Z od kapličky v osadě.
2. Asi 13 mohyl rozptýlených v nepřehledném terénu.
3. Nezkoumáno.
4. Některé rozkopané, podle B. Dubského podobné raně středověkým mohylám u nedalekého Budkova.
5. Snad raně středověké mohylové pohřebiště.
6. *Dubský 1925a*; *Michálek – Fröhlich 1987*, 19–20.

ML

Líšnice, okr. České Budějovice, Jihočeský kraj

A

1. Poloha Beran, případně Na přísežné, 2200 m SV od středu obce.
2. Zhruba 25 výrazných násypů v několika kratších řadách orientovaných ve směru Z–V.
3. Nezkoumáno, detektorová prospekce v roce 2017.
4. Na východním úpatí jedné z menších mohyl byla pomocí detektoru kovů nalezena polovina dvojdílného opaskového nákončí avarského typu. Z vývratu na jiné mohyle pochází i zlomek raně středověké keramiky.
5. Raně středověké mohylové pohřebiště s počátky v 8. století, závěr pohřbívání nelze zatím upřesnit.
6. *Beneš – Michálek – Zavřel 1999*, 48 (jako Líšnice – Na přísežné); *John – Ciglbauer v tomto svazku*.
Obr. zde: str. 195.

JJ

B

1. Poloha u Jedle, 800 m Z od kaple v Radonicích.
2. 25 mohyl ve čtyřech řadách orientovaných ve směru Z–V. Průměr od 3,5 do 10 m (převážně mezi 6 a 8 m), výška od 20 cm po 1,6 m, s převahou kolem 60–90 cm.
3. Nezkoumáno.
4. –
5. Na základě výrazného řadového uspořádání lze pohřebiště zařadit do raného středověku, zatím bez možnosti bližší datace, než je interval od 8. do počátku 10. století.
6. *Beneš – Michálek – Zavřel 1999*, 34.

ML

Lodín, okr. Hradec Králové, Královéhradecký kraj

1. Les Svídník, JZ od obce na okraji katastrálního území.
2. Devět mohyl ve dvou řadách, kolem některých mohyl obvodové žlaby.
3. Dva násypy zkoumal v roce 1924 L. Domečka.
4. Při výzkumu byly zaznamenány popelovité vrstvy, spálené kosti a uhlíky.
5. Vnější znaky pohřebiště i nevýrazná vnitřní skladba mohyl řadí pohřebiště k raně středověkým mohylám, zatím bez možnosti bližšího upřesnění.
6. *Domečka 1925*, 43; *Turek 1956*, 114.

TJ

Malče, okr. Český Krumlov, Jihočeský kraj

1. Poloha Slabošovka, asi 750 m západně od samoty Úchoz.
2. 29 mohyl je uspořádáno do řad ve směru Z–V, některé mají i výrazně protáhlý až obdélný tvar.

3. Pět mohyl zkoumali v roce 1926 A. Stocký a L. Jansová, bez dokumentace, stručně výsledky popsal B. Dubský, který se rovněž výzkumu účastnil.
4. V mohylách při vrcholech spálené kosti a uhlíky (kosti i přímo na povrchu), ve dvou mohylách kameny uprostřed, v jedné jen částečně zkoumané dlouhé mohyle byl v její severovýchodní části zachycen „žárový pohřeb v prostoru $\frac{3}{4}$ m širokém, bez keramiky“ (Dubský 1949, 558–559).
5. Dubský zmiňuje i nález několika raně středověkých střepů. I s přihlédnutím k řadovému uspořádání lze pohřebiště datovat obecně do raného středověku (8. až počátek 10. století).
6. Dubský 1949, 558–559; Turek 1958, 9 (jako Besednice); Michálek – Zavřel 1996, 41; Kovář 2022, 274, 276–277 (jako Besednice).

ML

Mužský, okr. Mladá Boleslav, Středočeský kraj

1. Západně od polohy Hrázka, zhruba 1200 m východně od obce.
2. Sedm mohyl ve dvou skupinách (4 + 3 násypy) vzdálených navzájem asi 100 m. Mohyly mají průměr od 3 do 6 metrů a výšku od 100 do 150 cm.
3. V roce 1953 prozkoumal jednu z mohyl M. Šolle.
4. V násypu byly zjištěny popelovité vrstvy s uhlíky. V písčité vrstvě mělce pod povrchem byly zaregistrovány tři shluky drobných spálených ostatků a vedle nich malá železná přezka. Kůstky byly většinou lidské, v jednom případě šlo i o spálenou kost zvířecí.
5. Patrně raně středověké mohylové pohřebiště s doloženým žárovým ritem, bez možnosti bližšího datování. Železná přezka, která sama o sobě přesnou dataci nedovoluje, nemusí s pohřbem souviset. Vztah k více než 1,5 km vzdáleným hradištím Hrada a Klamorna (k. ú. Dneboh) není pravděpodobný.
6. Šolle 1954; Turek 1956, 115.

ML–PR

Nadslav, okr. Jičín, Královéhradecký kraj

1. Poloha Na vrších (v literatuře též U mohyl, U dubu), jihozápadně od obce, asi 400 m od rybníka Mordýř.
2. R. Turek zaznamenal tři mohyly, dvě velké a jednu malou (Turek 1956, 115).
3. Roku 1936 prozkoumal R. Turek jednu ze dvou větších mohyl.
4. Mohyla byla obdélného tvaru o rozměrech 16,3 × 13,2 m a výšce asi 1,4 m. Na bázi mohyly byla dokumentována horizontální dřevěná struktura o rozměrech cca 9,5 × 9 metrů s výraznými stopami ohně. Na několika místech v násypu byla dokumentována propálená místa a kumulace spálených kostí a uhlíků.
5. Na základě nalezené keramiky lze vznik mohyly datovat do 8. století (?). Keramický fragment nalezený v mohyle byl považován za střep z časné slovanské nádoby pražského typu. Po revizi nálezů byl předatován do mladší doby bronzové a nejspíš souvisí se staršími aktivitami na lokalitě. Interpretaci vnitřní stavby mohyly komplikují nálezy dokládající intenzivní osídlení polohy již v pravěku. Z okolí Nadslavi jsou uváděny mohyly ještě v několika dalších polohách. V poloze Bortovna jde o tři mohyly, jedna z nich byla zkoumána J. L. Pičem (Pič 1888, 353). Mohyla měla kamenné jádro a byla nalezena jedna nedochovaná nádoba neznámé datace (Ulrychová 2007, 502). Další (pravěké?) mohyly na katastrálním území Nadslavi leží v polohách U cesty do Štidel a Starohradský les (Ulrychová 2007, 499–500). Pět nezkoumaných mohyl se nalézá na sousedním katastru Bukvice v poloze Bukvicko (Ulrychová 2007, 493–494). Nelze vyloučit, že jde o mohyly, které v poloze U Bukvice popsal J. L. Pič (Pič 1888, 353). Na katastru Bukvice se nachází také soliterní mohyla oválného/obdélného půdorysu s obvodovým příkopem. Její raně středověké stáří je pravděpodobné (Novák 2015, 82–83).
6. Turek 1940, 4–5; tjž 1956, 115–119; Ulrychová 2007, 499–503.

Obr. zde: str. 14 a 82.

PH–TJ

Nestanice, okr. Strakonice, Jihočeský kraj

1. Jižní svah pod vrcholovým hřbetem návrší Lomec, západně od poutního kostela na Lomci.
2. Pohřebiště sestává z 62 mohyl v nepravidelných řadách zhruba západovýchodního směru. Mohyly jsou

místy rozmístěny i poměrně řídky na ploše asi 1,5 ha. Velikost násypů je značně rozrůzněná, zkoumané mohyly dosahovaly výšky od 35 do 130 cm a průměru od 4 do 10 m.

3. V roce 1885 zkoumal dvě mohyly J. N. Woldřich a v roce 1925 z popudu B. Dubského prozkoumali dalších 10 mohyl A. Stocký, K. Buchtela a L. Jansová.
4. Ze staršího výzkumu dvou žárových mohyl pocházejí dvě keramické nádoby, z toho jedna s výraznou příměsí tuhy byla kompletně dochována a svým uložením při spálených kostech zhruba v polovině výšky násypu nevyklučuje dodatečné uložení. Mohyly zkoumané v r. 1925 obsahovaly zlomky keramiky a spálené kosti většinou dospělých jedinců (v jedné z mohyl i kosti zvířecí), a to jak uvnitř násypů, tak při povrchu, některé ale byly i zcela bez nálezů. V pěti mohylách byly zaznamenány menší kumulace kamenů, z toho ve dvou se podařilo zachytit vždy dvě rovnoběžné řady kamenů, v oválné mohyle VI byly orientovány severojižním směrem, na severní straně ukončené dvěma plochými kameny a v prostoru mezi řadami se nalézaly spálené kůstky a drobné uhlíky. Podobné (ale podle původní publikace „nedbalejší“) uskupení se nalézalo v blízké mohyle VII, kde bylo orientováno Z–V a mezi řadami ležela kostra muže v natažené poloze hlavou k západu. Podle skici byl pohřeb zahlouben jen velmi mírně pod úroveň okolního terénu, obvykle se uvažuje o dodatečném uložení do žárové mohyly – spálené kosti byly nalezeny při povrchu mohyly v té části, která nebyla porušena kostrovým pohřbem. Kromě kumulací uhlíků byl v jedné mohyle (č. I) zachycen i zuhelnatělý trám, jeho poloha při okraji násypu nevyklučuje, že jde o součást nedochované (nerozpoznané) dřevěné pravoúhlé konstrukce.
5. Raně středověké mohylové pohřebiště s doloženým žárovým ritem a pravděpodobně dodatečným kostrovým pohřbíváním. Vzhledem k malému počtu prozkoumaných násypů nelze ovšem vyloučit ani existenci mohyl s intaktními pohřby nespálených těl. Získaná keramika ukazuje nejspíše na 9. století, celé pohřebiště lze klást do širokého intervalu 8. až počátku 10. století.
6. *Woldřich 1886*, 89; *Jansová 1926*; *Dubský 1949*, 628–630; *Turek 1958*, 37–38; *Hanáková – Lutovský 1992*, 5; *Fröhlich 2005*.

Obr. zde: str. 11.

ML

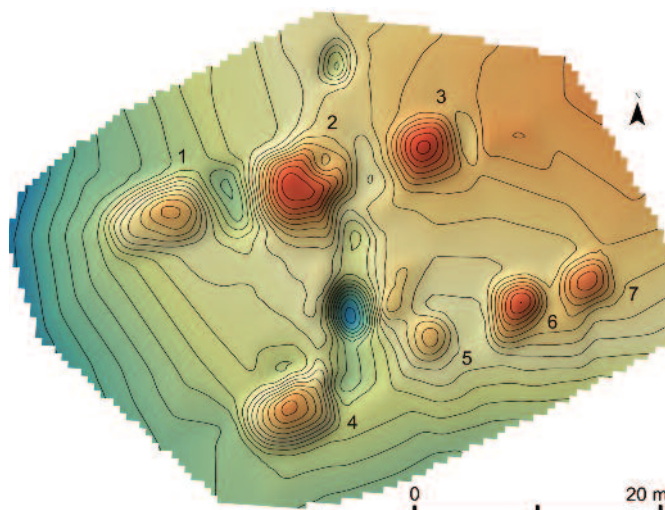
Netolice, okr. Prachatice, Jihočeský kraj

1. Les Na Slouních, 700 m SV od zámku Kratochvíle.
2. 19 mohyl ve čtyřech řadách orientovaných ve směru Z–V, násypy kruhové i oválné, o výšce 50–120 cm.
3. Jedna mohyla prokopána (?) v roce 1913, další informace z ní získal B. Dubský v roce 1920.
4. V rozkopané mohyle na východním okraji pohřebiště byl nalezen žárový pohřeb z raného středověku v podobě nádoby, poblíž níž ležely spálené kosti.
5. Především vzhledem k vnějším znakům náleží pohřebiště pravděpodobně do raného středověku, ovšem u prozkoumané mohyly nelze vyloučit ani pravěké stáří (mohyla obsahovala i zlomky halštatské nádoby) a dodatečný raně středověký pohřeb do ní.
6. *Dubský 1930a*, 92; *Fröhlich 1985*; *Michálek – Fröhlich 1987*, 21; *Michálek 2017*, 247–248.

ML

Nová Ves u Chýnova, okr. Tábor, Jihočeský kraj

1. Západní svah návrší zhruba 1300 m jižně od kapličky v obci.
2. Sedm mohyl ve dvou řadách orientovaných ve směru JZ–SV po třech a čtyřech násypů, z toho dvě mohyly oválné, protažené ve stejném směru. Průměr mohyl zhruba

Obr. 4. Nová Ves u Chýnova. Plán pohřebiště. Vrstevnice po 10 cm. Zaměřili J. John a O. Šťastný v roce 2021.

6 až 8,5 m a výška od 60 po 150 cm; oválné mohyly dosahují rozměrů 7 × 10,2 a 7 × 8,7 m. Okolí mohyl je poškozeno těžebními jámami, původní rozsah mohl být větší.

3. Nezkoumáno

4. –

5. Na základě vnějších znaků lze pohřebiště nejspíš zařadit do raného středověku, zatím jen do širokého intervalu od 8. do počátku 10. století.

6. *Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 54.

JJ–ML

Ostrolovský Újezd, okr. České Budějovice, Jihočeský kraj

1. Les Štěpánka, 500 m západně od samoty Vodák, při rozhraní s katastrálním územím Jedovar.

2. Zhruba 90 mohyl (původní údaj až přes 100 násypů) v 7 až 8 pravidelných řadách orientovaných Z–V. Na základě leteckého laserového skenování je půdorys většiny mohyl obdélný. Výrazné zastoupení zde mají protáhlé mohyly vzniklé spojením většího počtu násypů. Nejdelsí z nich dosahuje výjimečné délky 25 m. Většina mohyl je porušených.

3. Čtyři mohyly prokopali A. Lindner, F. Vollgruber a J. N. Woldřich v roce 1887, další mohyly prokopány bez jakýchkoli údajů. Detektorová prospekce proběhla v r. 2019.

4. Ve zkoumaných mohylách byl zaznamenán větší výskyt kamenů, dále uhlíky, popel a zlomky keramiky. Na úpatí jedné z mohyl bylo pomocí detektoru kovů nalezeno bronzové kování opasku.

5. Raně středověké mohylové pohřebiště s počátky v 8. století. Závěr pohřbívání nelze zatím upřesnit.

6. *Woldřich 1889*, 102; *Pič 1889*, 471; *Turek 1958*, 38; *Militký – Zavřel 1998*, 402; *Beneš – Michálek – Zavřel 1999*, 68 (jako Strážkovice-Jedovary); *John – Ciglbauer v tomto svazku*; *John – Potůčková v tomto svazku*.

Obr. zde: str. 27, 196, 248 a 249.

JJ–ML

Petrovice, okr. Hradec Králové, Královéhradecký kraj

A

1. Farský les, cca 700 m JV od hřbitova v obci.

2. V současné době se na lokalitě nachází asi 30 mohyl ve čtyřech řadách orientovaných ve směru Z–V. Ve východní části lokality jsou dvě větší mohyly s dobře patrnými obvodovými příkopy.

3. Roku 1872 proběhly výkopy, při kterých dělníci našli keramické nádoby, které rozbili a vyhodili, protože v nich marně hledali poklad. Podrobnější informace se týkají až výkopů z roku 1891, kdy tu J. Honza během dvou dnů prokopal 12 mohyl z celkového tehdejšího počtu 44 násypů, mírně protažených, o průměru kolem 4 až 5 metrů.

4. V první mohyle prokopané v roce 1891, s uhlíky v násypu, ležela v hloubce 1,5 metru kostra s denárem Břetislava I. (1035–1055) u levé ruky. Nespálená těla ležela ještě v dalších třech mohylách, ve dvou případech s keramickými nádobami u nohou. Ostatní mohyly byly údajně prázdné.

5. Především na základě orientace mohyl v pravidelných západovýchodních řadách lze pohřebiště klást do raného středověku, s počátky v 8.–9. století. Zachycené kostrové pohřby mohly být jak intaktní, tak do-datečné. Pohřeb s denárem Břetislava I. lze za dodatečný zásah do již existující mohyly považovat s jistotou.

6. *Honza 1892*; *Hejhal – Lutovský 2012*, 520.

PH–ML

B

1. Les Mečník, západně od obce, při severojižní cestě zhruba uprostřed lesa.

2. Roku 1925 L. Domečka zmiňuje čtyři mohyly, z lidarových dat je ale patrné, že se zde nachází cca 20 násypů, které jsou uspořádány do řad ve směru Z–V.

3. Mohyly jsou uváděny jako nezkoumané. Velmi pravděpodobně je ale zčásti prokopal A. Stocký na počátku 20. století, v literatuře jsou ovšem uvedeny pod jménem sousedního katastru Myštěvsi.

4. Při výzkumu A. Stockého byly nalezeny „zbytky dřevěného uhlí“ (-p- 1912, 18).

5. Především s ohledem na uspořádání mohyl lze pohřebiště klást do raného středověku, s počátky v době žárového pohřbívání (8. a 9. století). Dokladem raně středověkých aktivit na lokalitě je i nález stříbrné

perly, která byla nedaleko mohyl zachycena v roce 2016 při detektorovém průzkumu. Lehce deformovanou soudkovitou perlu ze stříbrného plechu, zdobenou třemi řadami pukliček olemovaných granulací, lze datovat od druhé poloviny 9. do první poloviny 10. století.

6. -p- 1912, 17–18; Domečka 1925, 43; Turek 1956, 114 (jako Lodín b/).

TJ–PR

Plačice/Stěžery, okr. Hradec Králové, Královéhradecký kraj

1. Západně od městské části Kukleny, v místě dnešního sjezdu 90 na dálnici D11; přibližně 4,7 km ZJZ od centra Hradce Králové. Přestože je lokalita v poměrně ploché krajině, můžeme hovořit o jejím umístění na lokální dominantě, návrší nad širokým a mělkým údolím Plačického potoka.
2. Mohyly samotné na lokalitě nebyly dochované. Jejich existence byla doložena díky nálezům zahloubených příkopů. Přesný počet mohyl na lokalitě nelze určit, odhadem jich mohlo být 25–30. Minimálně část z nich měla obdélný půdorys s orientací delší strany přibližně Z–V. Zdá se, že i mohyly původně tvořily na lokalitě západovýchodní řady.
3. Lokalita byla zkoumána v letech 2014 a 2015 v rámci záchranného archeologického výzkumu, vyvolaného stavbou dálnice D11. Výzkum provádělo Muzeum východních Čech v Hradci Králové.
4. Na lokalitě byly zachyceny objekty, které byly interpretovány jako obvodové příkopy u mohyl. Nejtypičtějšími (ale ne nejčastějšími) byly objekty o půdorysu ve tvaru písmene L, ostatní příkopy měly půdorys oválný. Typická byla jejich výplň, na základě které je bylo možné odlišit od ostatních objektů na lokalitě (mohylník se nacházel v prostoru sídliště únětické kultury). V příkopech byl nacházen jak pravěký, tak i raně středověký materiál, v naprosté většině fragmenty keramiky. V jednom z příkopů byl zahlouben raně středověký kostrový hrob. Na lokalitě bylo dokumentováno 90 kostrových hrobů. U některých z nich byla jasná prostorová vazba na příkopy, velmi pravděpodobně byly tedy původně kryty mohylou. Až na jednu výjimku byly všechny kostrové hroby na lokalitě orientované Z–V (s drobnými odchylkami) a opět až na jednu výjimku byli mrtví uloženi v natažené poloze na zádech. Hrobovou výbavu tvořily keramické nádoby, nože a šperky. U některých hrobů byla doložena přítomnost rakve.
5. Existence starší, tedy žárové fáze pohřebiště je pravděpodobná, ale není prokázána. Nejstarší kostrové pohřby na lokalitě lze datovat snad již do konce 9., určitě však do 10. století. Nejmladší pohřby na lokalitě byly uloženy v první čtvrtině 11. století. Zdá se, že mladší hroby byly již ploché. „Mohylovou“ fází pohřebiště tedy datujeme do 10. století, snad s přesahem do 9. století – ovšem s poznámkou, že nevíme, zda to byly mohyly budované pro tyto pohřby, nebo zda jde o dodatečné pohřby do mohyl již existujících. Zároveň v této době docházelo paralelně k pohřbívání do plochých hrobů, které se nacházely mezi mohylami.
6. Hejhal 2016, 27; Hejhal et al. v tomto svazku.

Obr. zde: str. 76, 88 a 89.

PH

Pňovice, okr. Příbram, Středočeský kraj

1. Východní část návrší Chocholík jižně od obce, v době výzkumu na obecní pastvině.
2. Čtyři menší mohyly (č. III až VI) o průměru kolem 6 m tvořily řadu zhruba ve směru ZJZ–VSV. Východně od nich ležely dvě větší oválné mohyly (I a II) o maximálním rozměru 14,5 a 11 m. Většina násypů byla v době výzkumu poničena, především staršími výkopy. Starší údaje o menších pahrbcích v okolí mohyl nedovolují vyloučit původní existenci dalších malých mohyl.
3. Všech šest zachovaných mohyl prozkoumal v roce 1939 R. Turek.
4. Největší mohyla (I), vysoká až 1,8 m, obsahovala pět kostrových pohřbů v kamenném obložení a dva větší shluky spálených kostí. Kostrové pohřby byly uloženy nehluboko ve spodním tělese mohyly, vesměs hlavou k západu, oba žárové pohřby ležely o něco výše, na rozhraní spodního a svrchního násypu. Spálené kůstky se nacházely také v zásypech kostrových hrobů. Ty obsahovaly dvě nádoby, náušnice s očkem, drobné bronzové i stříbrné esovité záušnice, jantarové a skleněné korálky, nůž a snad i dvojdílné udidlo nalezené na ploše z kamenů severně od jednoho z kostrových pohřbů. Mohyla obsahovala i fragmenty z dalších keramických nádob. Také druhá z velkých mohyl (II) obsahovala nespálené i spálené ostatky. Na spodku mohyly byly uloženy dva kostrové pohřby, další nespálené tělo (v opačné orientaci V–Z) bylo uloženo do prostoru jednoho z nich, který tímto narušilo. Další, tentokrát dětský kostrový pohřeb ležel

při vrcholu spodního násypu. Výbava kostrových pohřbů byla obdobná jako u mohyly I: nádoba, nůž, drobné bronzové esovité záušnice, jantarové korálky. V zásypech hrobů se opět nalézaly spálené kůstky a v celém násypu větší množství fragmentů různých nádob. Z menších mohyl byla jedna před výzkumem téměř zničena, zbylé tři vykazovaly navzájem odlišný charakter. Zaznamenány byly shluky kamenů, střepy, spálené dřevo – nejvýrazněji v mohyle IV s pravouhloú dřevěnou konstrukcí ze zuhelnatělých trámů, patrně vyšší (sroubenou?), o vnitřním rozměru cca 3 × 3 m. Z nálezů jsou uváděny zlomky keramiky a přeslen. Šlo o žárové mohyly, byť přítomnost spálených kůstek byla výslovně zmíněna jen v jedné z nich.

5. Autor výzkumu uvažoval o faktické biritualitě obou velkých mohyl, tedy o současném užití kremace a inhumace. Z rozložení kostrových pohřbů a s ohledem na přítomnost spálených kůstek v jejich zásypech byly patrně všechny zdejší mohyly navrženy v souvislosti s ukládáním žárových pohřbů a do dvou největších mohyl byla až dodatečně ukládána nespálená těla (tak *Preidel 1964*, 27–28). Ke vztahu velkých a menších mohyl lze snad hledat analogii v asi 16 km vzdáleném Kožlí u Orlika, kde rozlehlé „kumulativní“ násypy představovaly nejspíš prvotní fázi zdejšího pohřbívání. Počátky stavby žárových mohyl v Přivčicích lze na základě fragmentů keramiky klást do širokého intervalu od druhé poloviny 8. do první poloviny 9. století, dodatečným ukládáním nespálených těl zde pohřbívání končí patrně v průběhu první poloviny 10. století.
6. *Turek 1946b; týž 1948; Preidel 1964*, 27–28, 95–98.
Obr. zde: str. 15, 28, 33, 40 a 52.

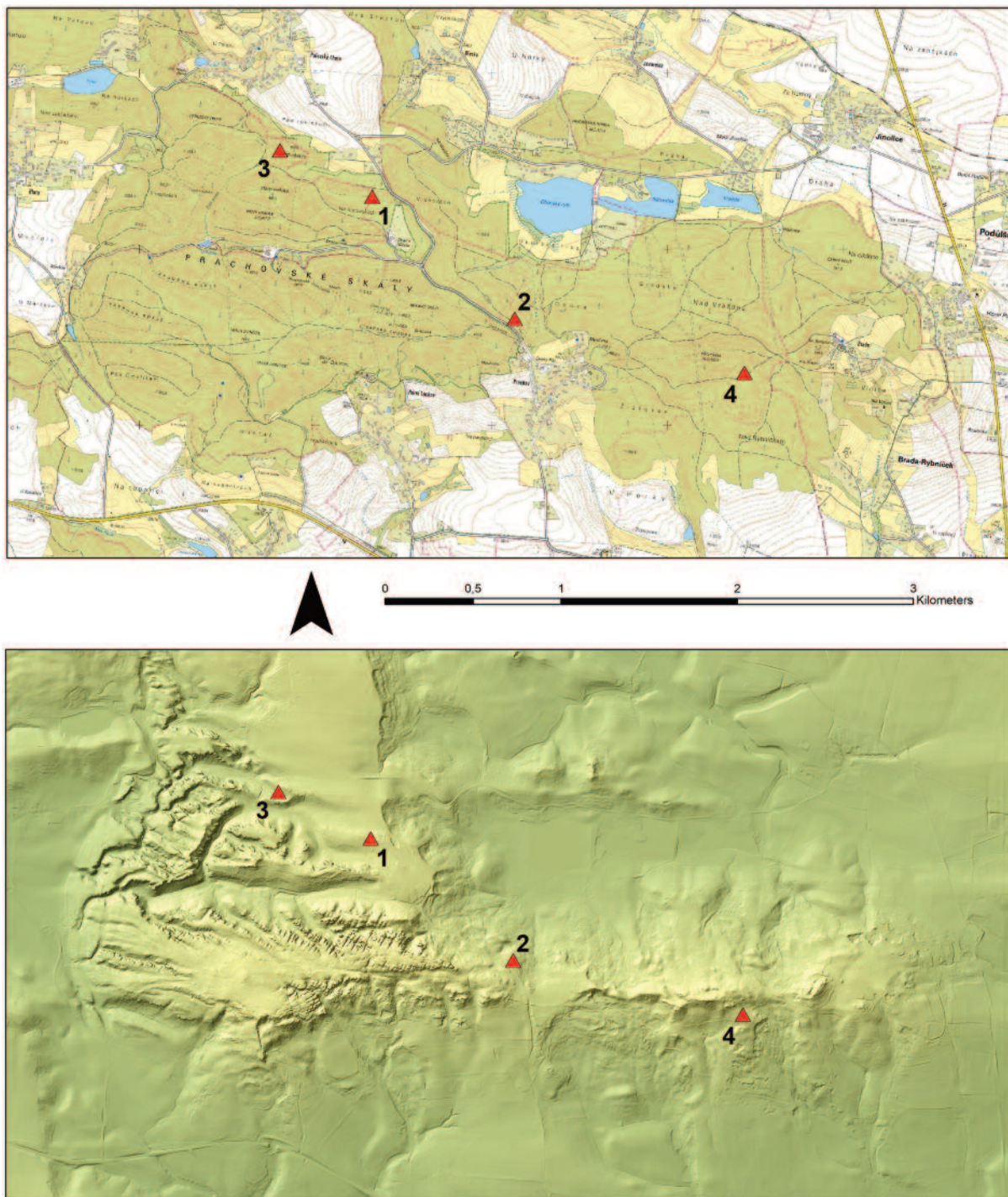
ML

Prachovské skály, okr. Jičín, Královéhradecký kraj

A

1. Holý vrch, k. ú. Zámostí a Pařezská Lhota, cca 350 metrů SZ od hotelu Skalní město, mezi modrou a zelenou turistickou trasou.
2. Celkem 19 mohyl na Holém vrchu tvořilo tři skupiny – východní, střední a západní (jednotlivé skupiny byly cca 60 metrů od sebe). Východní skupina byla tvořena šesti mohylami (původně se uvažovalo o sedmi, ale výzkumem bylo zjištěno, že násyp č. 1 mohyla nejspíš není), prostřední skupinu tvořilo sedm mohyl a západní skupinu pět mohyl. Mezi východní a prostřední skupinou je ještě jedna mohyla. Skupiny mohyl byly v řadě od západu k východu, a mohylník tak zabíral plochu celého protáhlého návrší.
3. V letech 1925, 1935, 1936 a 1941 byly postupně prozkoumány všechny mohyly na lokalitě. Výzkum postupně prováděli J. Haken, J. Böhm, především ale R. Turek.
4. Na Holém vrchu byly zachyceny raně středověké mohyly žárové i mohyly s pohřby nespálených těl. Západní skupina sestávala výlučně ze žárových mohyl, v prostřední skupině byly dvě mohyly žárové a pět mohyl kostrových, ve východní byly výhradně mohyly s kostrovými pohřby. Mohyla mezi střední a východní skupinou byla žárová. V kostrových mohylách byly pohřby uloženy jak na úrovni terénu, tak v hrobové jámě; hroby v jamách obsahovala především východní skupina. V mohyle 15 uprostřed pohřebiště byly uloženy dva ženské pohřby, jeden v hrobové jámě a druhý na úrovni okolního terénu. V této mohyle stejně jako v dalších šesti byly zjištěny spálené pravouhlé dřevěné konstrukce, a to i velmi výrazné a dobře dochované, někdy s vícenásobnými (vyššími?) stěnami. Převažovaly v žárových mohylách, ale v jednom či dvou případech byly tyto konstrukce dokumentovány i v mohylách kostrových. V konstrukci žárových mohyl popisuje R. Turek spodní násypy a žároviště, zaznamenáno bylo využití skalních výchozů. V mohyle 12 byl pohřeb nespáleného těla na úrovni okolního terénu uložen ve výrazném kamenném obložení, patrně nedospělý jedinec tu byl vybaven ostruhami. Z ostatních kostrových hrobů byly vyzvednuty keramické nádoby, okované vědro, nože, náušnice i esovité záušnice a skleněné korálky. Žárové mohyly obsahovaly pouze zlomky keramiky a spálené kosti.
5. Pro dataci raně středověkých žárových pohřbů nejsou k dispozici žádná chronologicky citlivější vodítka, proto je lze klást pouze rámcově do 8.–9. století. Nejstarší kostrové hroby na lokalitě lze datovat převážně na základě ženských šperků do druhé poloviny 9. až počátku 10. století. V některých mohylách byla nalezena keramika z doby bronzové, pravděpodobně ze staršího pohřebiště, jemu mohla patřit i spálená kůstka v mohyle 15 s kostrovými pohřby.
6. *Turek 1946a*, 78–113; *týž 1956*, 121–122; *Hanáková – Lutovský 1992*, 6; *Ulrychová 2007*, 513.
Obr. zde: str. 14, 29, 40, 43, 51, 53, 79, 82, 83 a 87.

PH–TJ

Obr. 5. Prachovské skály. Rozmístění raně středověkých mohylových pohřebišť. 1 – Holý vrch; 2 – Mršinec; 3 – Pod Kozím hřbetem; 4 – Pod Přivýšinou. Sestavil P. Hejhal.

B

1. Pod Kozím hřbetem, k. ú. Zámostí, poblíž Holého vrchu, severně od Starého hrádku, na severním okraji areálu Prachovských skal.
2. Čtyři mohyly byly uspořádány v řadě orientované ve směru Z–V.
3. Dvě mohyly zkoumal v roce 1925 J. Böhm a dvě v letech 1935 a 1936 R. Turek.
4. Všechny zkoumané mohyly byly žárové. Vnitřní stavba mohyl byla variabilní – například mohyla 1 byla tvořena jednotlým násypem přisýpaným k výchozu skály, v mohyle 3 bylo dokumentováno několik po-

pelovitých vrstviček a jedna silná popelovitá vrstva pokrývající téměř celou skalnatou bázi mohyly. V mohylách byly průběžně v násypu nacházeny uhlíky, zlomky keramiky a spálené kůstky.

5. V mohyle 1 byly části nádoby připomínající časně slovanskou keramiku pražského typu. Tentýž násyp ale obsahoval i keramiku 8./9. století. Pokud je zmíněná keramika skutečně pražským typem (což není zcela jisté), mohla se do mohyly dostat z narušeného plochého hrobu. Na lokalitě nelze vyloučit ani existenci pravěkého pohřebiště, v některých mohylách byly nalezeny střepy z doby bronzové.
6. *Turek 1946a*, 114–120; *týž 1956*, 122; *Hanáková – Lutovský 1992*, 6–7; *Ulrychová 2007*, 513; *Lutovský 2010*, 264.

Obr. zde: str. 34.

PH–TJ

C

1. Mršinec, k. ú. Pařezská Lhota, severozápadně od obce Prachov, v lese mezi silnicí a Oborským rybníkem, cca 660 metrů od hotelu Skalní město.
2. Čtyři mohyly v nepravidelném seskupení, údajná pátá byla zničena ještě před výzkumem.
3. Tři mohyly zkoumal v roce 1925 J. Böhm, jednu v roce 1935 R. Turek.
4. Dvě mohyly byly přímo tvořeny navršenými kameny překrytými slabou vrstvou hlíny, mezi kameny se nalézaly uhlíky, spálené kosti a střepy, na úrovni terénu byly zjištěny popelovité vrstvy. Podrobněji dokumentovaná mohyla 4 byla přispána k výrazným výchozům skály, mezi které byla položena svrchní část žernovu, nad ní a v jejím okolí byly rozhozeny uhlíky a spálené kosti, další byly nalézány porůznu v násypu.
5. Mohyly lze datovat pouze obecně na základě užití žárového pohřebního ritu do rozmezí 8 a 9. století.
6. *Turek 1946a*, 121–125; *týž 1956*, 123; *Ulrychová 2007*, 503, 505.

Obr. zde: str. 34 a 83.

PH–TJ

D

1. Pod Přivýšinou, k. ú. Prachov, mezi obcemi Prachov a Brada, cca 400 m východně od vrcholu Přivýšiny.
2. Osamocená mohyla.
3. Zkoumána R. Turkem v roce 1941.
4. Mírně nad původní úroveň terénu byly nalezeny větší části zuhelnatělého dřeva orientované Z–V a poblíž nich tři spálené kůstky. Spálené kosti byly nalezeny i při okraji mohyly, ty ale mohou souviset se zbytkem zde zachycené pravěké kulturní vrstvy.
5. Na základě nálezu fragmentů dřevěné konstrukce a relativní blízkosti několika raně středověkých mohylníků je i tato mohyla datována do raného středověku (8.–9. století).
6. *Turek 1946a*, 126–127; *týž 1956*, 123; *Ulrychová 2007*, 505.

Obr. zde: str. 82.

PH–TJ

Radětice, okr. Tábor, Jihočeský kraj

V Hemerském polesí (viz též hesla Hvoždany a Rataje), v širokém lesním pásu západně od Radětic, se nalézá řada pravěkých i raně středověkých mohylových pohřebišť (uvažuje se až o 20 lokalitách), zčásti i nezkoumaných (*Mensík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 59–72; *Michálek 2017*, 334–342; *John – Chvojka – Beneš 1918*). Následující čtyři mohylníky, ležící na katastrálním území Radětic, patří do raného středověku s jistotou či se značnou pravděpodobností.

A

1. Návrší Jahodinská, při křižovatce lesních cest, cca 600 m SSV od hájovny Soví (podle ní je také toto pohřebiště ve starší literatuře označováno jako Radětice-Soví).
2. Na počátku 20. století uváděno asi 100 mohyl, dnes je jich 58. Pohřebiště zaujímá plochu asi 2 hektary. Mohyly mají průměr od 4 do 10 m (nejčastěji 6–8 m) a výšku 30–160 cm.
3. Minimálně šest mohyl prokopal v 90. letech 19. století J. L. Píč.
4. Hlinité násypy, popelovité vrstvy na úrovni terénu, v násypech sporadicky keramické střepy.
5. Raně středověké mohylové pohřebiště, zatím bez možnosti bližšího datování (8. až počátek 10. století).
6. *Píč 1896*, 18; *týž 1909*, 31; *Turek 1958*, 39–40; *Mensík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 64–67; *John – Chvojka – Beneš 2018*, 253, 256.

Obr. zde: str. 30

ML

B

1. Poloha Změna, zhruba 700 m JZ od hájovny Soví.
2. Devět mohyl s obvodovými žlaby v řadovém uspořádání, průměr 5–8 m, výška 50–100, výjimečně až 120 cm.
3. Pouze detektorová prospekce v roce 2010.
4. Na povrchu jedné z mohyl nalezeno žárem deformované kování avarského typu.
5. Raně středověké mohylové pohřebiště s počátky v době žárového ritu v 8. století.
6. *Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 71; *John – Chvojka – Beneš 2018*, 257; *John – Ciglbauer v tomto svazku*.
Obr. zde: str. 187.

JJ

C

1. Poloha Za humny, asi 1 200 m Z od středu obce.
2. Asi 20 mohyl, většinou pravěkých, čtyři mohyly patrně raně středověké.
3. Obvykle ztotožňováno s lokalitou, kde jednu z mohyl prokopal na konci 19. století J. Richlý.
4. Zkoumaná mohyla byla nasypaná z hlíny, nalezeny zlomky keramiky.
5. V jižní části pravěkého pohřebiště s většími odstupy mezi mohylami se nalézají čtyři mohyly v řadě, snad raně středověké. Ztotožnění tohoto pohřebiště s mohylníkem uváděným J. Richlým a J. L. Pičem není ovšem zcela jednoznačné.
6. *Pič 1909*, 30; *Menšík 2008*, 44–45; *Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 60–62.

ML

D

1. Les Poušť, asi 1 600 m JV od kaple v obci (lokalita není součástí polesí Hemery, leží na opačné straně radětického katastru).
2. 16 až 17 mohyl ve dvou rovnoběžných řadách orientovaných Z–V představuje jen část pohřebiště zničeného zhruba z poloviny přilehlou pískovnou. Mohyly dosahují průměru od 4 do 8 m a výšky od 20 cm po 1 m.
3. Nezkoumáno, pouze nálezy keramiky v porušených mohylách.
4. Z porušených mohyl pochází sporadické zlomky raně středověkých nádob.
5. Uspořádání mohylníku i povrchové nálezy řadí pohřebiště do raného středověku, zatím bez možnosti bližšího upřesnění, než je interval od 8. do počátku 10. století.
6. *Beneš 1975c*; *Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 62–63.

ML

Radošovice, okr. České Budějovice, Jihočeský kraj

1. Severně od kóty vrchu Kamenná (486,8 m), 2800 m JZ od kaple v obci.
2. Přibližně 17 mohyl, většinou nízkých. Dva násypy v centrální části pohřebiště jsou poměrně vysoké, pravoúhlého tvaru s obvodovými žlaby (pravděpodobně raný středověk). Podrobnější zaměření zatím neproběhlo.
3. Nezkoumáno, povrchová prospekce a detektorový průzkum proběhly v roce 2021. Některé mohyly nesou stopy výkopů, informace o starších výzkumech ale nemáme.
4. Součástí povrchového průzkumu byla omezená detektorová prospekce, která přinesla nález zlomku pravěké bronzové sekery a měděného žebra při povrchu velké obdélníkové mohyly v centrální části pohřebiště. Nejspíše se jedná o předměty v druhotné poloze (v raně středověké mohyle).
5. Podle předběžných výsledků povrchového průzkumu můžeme nově objevený mohylník datovat do starší doby bronzové s opětovným využitím v raném středověku.
6. Nepublikováno.

JJ

Radovesnice II, okr. Kolín, Středočeský kraj

1. Poloha Podstáj západně od obce.
2. Tři mohyly, údaj o rozměrech zaznamenan u jedné ze zkoumaných; měla 10 metrů v průměru a 1 m výšky. Další z mohyl měla být snad dvojité nebo trojitá.
3. Všechny mohyly prokopal J. Hellich na konci 19. či počátku 20. století.

4. Podrobněji popsána pouze jedna mohyla, obsahovala kruhové popeliště o průměru cca 80 cm, 10 cm mocné, bez kostí a střepů, keramika zachycena v blízkosti popeliště i v odvrácené části mohyly.
5. Raně středověké mohylové pohřebiště, bez možnosti bližšího upřesnění.
6. *Turek 1956*, 123–125. PR

Rataje, okr. Tábor, Jihočeský kraj

A

1. Poloha Na panských polích (též Na výšinkách), cca 700 m západně od kostela.
2. Mohyly se nedochovaly, v době archeologické evidence v 19. století uváděno asi 12 mohyl.
3. Tři mohyly zkoumal J. K. Hraše v roce 1865.
4. Mohyly obsahovaly uhlíky, spálené kosti a střepy. V mohyle s výrazným kamenným věncem obklopujícím popelovitou vrstvou s množstvím uhlíků a střepů byla odkryta rozbitá nádoba a údajně v ní velká bronzová esovitá záušnice. Z lokality pochází ještě druhá esovitá záušnice, stříbrná a menšího průměru.
5. Poněkud nejasný popis výkopů z roku 1865 nedovoluje jednoznačnou interpretaci. Situace bývá někdy vykládána jako dodatečný kostrový pohřeb do starší, snad raně středověké mohyly. Záušnice o průměru téměř 5 cm ukazuje ovšem na výrazně mladší období, které už nelze s mohylovým pohřbíváním spojovat. Druhá záušnice bez nálezových okolností je starší, snad již z konce 10. či počátku 11. století. Vztah k následující lokalitě je rovněž nejasný.
6. *Hraše 1865*, 221–222; *Piř 1909*, 30; *Turek 1958*, 40; *Militký 1989*; *Mensšik – Křišťuf – Chvojka 2010*, 79. ML

B

1. Poloha Výšinky, asi 800 metrů západně od Rataj.
2. 12 mohyl ve třech řadách orientovaných ve směru Z–V. Průměr 4,5–8 m, dvě oválné mohyly protažené rovněž Z–V (6,2 × 10 a 5 × 9,2 m), výška 25 až 140 cm. Kolem některých mohyl mělké obvodové žlaby.
3. Patrně nezkoumáno.
4. –
5. Vnější vzhled mohylníku i jednotlivých násypů dovoluje zařadit pohřebiště do raného středověku, zatím pouze obecně do 8. až počátku 10. století. Vztah k předchozí lokalitě není zcela zřejmý.
6. *Militký 1989*; *Mensšik – Křišťuf – Chvojka 2010*, 79. ML

Rodov, okr. Hradec Králové, Královéhradecký kraj

1. V trase dálnice D 11, zhruba 900–1000 m JV od obce.
2. Při plošné skrývce byly zachyceny stopy zahloubených obvodových žlabů tří již neexistujících mohyl.
3. Výzkum v roce 2018 vedl D. Stolz.
4. Příkopy indikující původní mohylové násypy vymezovaly jeden oválný a dva pravouhlé prostory o maximálním rozměru až 15 m. Hloubka žlabů se nejčastěji pohybovala od 18 do 30 cm a šířka v rozmezí 1,6–2,3 m. Některé příkopy i další mělké objekty v jejich okolí obsahovaly raně středověkou keramiku. Součástí pohřebního areálu byly také tři kostrové pohřby v hrobových jamách, jejichž výstavbu tvořily keramické nádoby, nůž a ocílka.
5. Zaniklé mohylové pohřebiště s odstraněnými nadzemními částmi mohyl, s předpokládaným žárovým a doloženým kostrovým pohřbíváním. Na základě keramiky lze počátky pohřbívání klást jen rámcově do 9. století. Vztah kostrových hrobů, datovaných zhruba od konce 9. do 10. století, k pozůstatkům mohyl je ale nejistý – mohou představovat i mladší fázi pohřbívání do plochých hrobů. Každopádně skrytá plocha zasáhla jen okrajovou část pohřebního areálu.
6. *Lutovský – Stolz v tomto svazku*.
Obr. zde: str. 205n. ML

Rybova Lhota, okr. Tábor, Jihočeský kraj

1. V okolí křižovatky lesních cest asi 400 m JV od hájovny Vosovice.
2. Asi 55 mohyl, rozměry nejčastěji 6–10 m, výška 0,5–1,5 m, jedna výrazněji protáhlá Z–V (cca 12 × 8 m).

3. V roce 1895 zkoumal čtyři mohyly J. N. Woldřich, další násypy byly v té době rozkopávány i bez zaznamenání údajů.
4. Pod mohylami popelovité vrstvy s uhlíky, někdy i se spálenými kostmi, bez zaznamenaných artefaktů.
5. Prozkoumané mohyly patrně patří do raného středověku (8. až počátek 10. století). Není vyloučeno, že větší násypy koncentrující se uprostřed mohylníku mohou být i pravěkého původu.
6. *Woldřich 1896*, 308–309; *Švehla 1923*, 32–33 (jako Radimov); *Turek 1958*, 40; *Mensík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 80–83.

ML

Řepice, okr. Strakonice, Jihočeský kraj

1. Sedlo mezi vrchy Hradec a Jaslov, okraj lesa při severozápadním úpatí Jaslova. Na vrchu Hradec, ve vzdálenosti asi 500 m západně od mohyl, leží raně středověké hradiště.
2. Pohřebiště dnes sestává ze dvou jistých a jednoho nejistého násypu ležícího jižně od nich. Dvě jisté mohyly dosahují průměru 6 a 8 m, výšky cca 1,2 m. Větší z mohyl má téměř čtvercový půdorys a je z jižní strany výrazně narušena.
3. Jednu mohylu zkoumal před rokem 1928 B. Dubský.
4. Z výzkumu B. Dubského se zachoval se pouze následující stručný popis: „*Na upěchovanou půdu, pokrytou slabou vrstvou popelu, nasypán byl nejdříve kamenný kužel, kolem něho pak nanasena písčitá vrstva, ve které uloženy byly nedbale dva žárové pohřby. Další pohřby zjistil jsem pak až při povrchu, kde patrný byly i stopy dvou kol*“ (*Dubský 1928*, 90). Získány byly zlomky raně středověké keramiky.
5. Prozkoumaná mohyla byla žárová, stavěná s užitím kamene, popisovány jsou i stopy kůlů a několik kumulací spálených kostí, bližší datování, než je doba užívání raně středověkého mohylového ritu (8. až počátek 10. století), možné není, příslušnost k nedalekému hradišti z 9. století (*Čtverák et al. 2003*, 279–280) není prokazatelná.
6. *Dubský 1928*, 66, 89–90; *týž 1949*, 608, 615; *Turek 1958*, 40; *Michálek – Fröhlich 1979*, 37.

ML

Sedlečko, okr. Tábor, Jihočeský kraj

1. Les v poloze Dobrá Voda, asi 250 m východně od samot U Antošů.
2. Dvacet mohyl, průměr nejčastěji 5–8 m, výjimečně i více, výška 15–70 cm, ojediněle i 120 cm. Násypy jsou uspořádány do tří krátkých řad ve směru Z–V.
3. Tři mohyly prokopali J. Švehla v roce 1920.
4. K dispozici pouze skoupé údaje o uhlících, spálené hlíně a několika atypických střípcích.
5. Pravděpodobně raně středověké mohylové pohřebiště, zařaditelné zatím pouze obecně do 8. až počátku 10. století.
6. *Švehla 1923*, 34 (jako Myskovice); *Mensík – Křišťuf – Chvojka 2010*, 90–91.

ML

Sedlice, okr. Strakonice, Jihočeský kraj

1. Asi 1200 m severně od kostela v obci, na mírném severozápadním svahu lesa Kamenice.
2. 22 mohyl (počet se nezměnil od dob první podrobnější publikované informace – *Siblík 1915*, 125) ve třech až čtyřech řadách orientovaných ve směru SZ–JV (tedy po svahu). Mohyly jsou poměrně blízko sebe, řady nejsou jednoznačně identifikovatelné. Násypy dosahují průměru cca 5–9 m a výšky zhruba do 1 m.
3. Několik mohyl narušeno staršími výkopy barona Kollera, jednu mohylu prokopali A. Stocký v r. 1922.
4. Jednoznačné informace o výsledcích nedokumentovaných výkopů a o nálezech chybí, podle Stockého byly v mohyle nalezeny „*dva střípky a na dně vrstvička popele, promíchaného spálenými kůstkami lidskými*“ (*Stocký 1923*, 339).
5. Vzhledem k celkové dispozici a (snad) i starším, neověřitelným zmínkám jde nejspíše o raně středověký mohylník, zařaditelný zatím pouze obecně do 8. až počátku 10. století.
6. *Siblík 1915*, 125; *Stocký 1923*, 339; *Turek 1958*, 40; *Michálek – Fröhlich 1979*, 37; *Fröhlich – Michálek 1981*.

ML

Sedlo, okr. Jindřichův Hradec, Jihočeský kraj

1. Poloha V laz, zhruba 2 km JZ od obce Sedlo (dříve mylně situováno ke Staňkovskému rybníku).
2. Původně registrováno 25 mohyl, podle poslední rekognoskace 31 jistých a jedna nejistá, uspořádáno do nepravidelných řad. Mohyly mají kruhový až výrazně obdélný půdorys s příkopy na třech stranách (většinou chybí na jižní nebo jihozápadní straně), na čtyřech oválných objektech pozorovatelné dva vrcholy. Mohyly dosahují průměru cca od 5 do 15 metrů a výšky od pouhých 20 cm po 1,7 m. Místy viditelné kameny při povrchu.
3. Mohyly patrně kopány už v r. 1819 (*Sklenář 2011*, 214, jako Nový Vojířov), několik (10?) jich prokopál v roce 1877 J. Richlý.
4. V mohylách zkoumaných J. Richlým byl výrazně přítomen kámen. Žulové kameny, i pravidelně seřazené, pokrývaly písčité násyp, mezi nimi spálené kůstky, níže vrstvy písku s popelem, uhlíky a spálenými kostmi, v jedné mohyle nalezen mezi kameny i žernov. Spálené lidské ostatky při povrchu porušených mohyl byly zachyceny i při rekognoskaci v r. 1998.
5. S velkou pravděpodobností raně středověké mohylové pohřebiště, zatím bez bližšího chronologického upřesnění (8. až počátek 10. století).
6. *Richlý 1892*, 35 (jako mohyly Novomlýnské); *Turek 1958*, 11 (jako Dolní Lhota, snad mylně ještě jako Nový Mlýn na s. 38); *Fröhlich 2000*; *Mensík 2013a*, 7–9; *Fröhlich 2021*, 269.

ML

Skočice, okr. Strakonice, Jihočeský kraj

1. Pohřebiště je situováno ve spodní části mírného jihozápadního svahu sedla mezi Růžovým vrchem a Kostelním lesem, asi 700 m JZ od hradiště v poloze Hrad.
2. V době zaměření (1979) sestávalo pohřebiště z 21 mohyl (1 neporušené, 16 porušených a 4 nejistých), uspořádaných ve třech nepravidelných řadách, orientovaných zhruba ve směru SZ–JV. Z většiny dosud nezkoumaných mohyl vyčnívají na povrch kameny (včetně výrazných exemplářů o maximální velikosti přes 50 cm). Jde spíše o menší mohyly, největší z nich dosahovala průměru 7,2 a výšky 0,75 m; tato mohyla byla i jako jediná obklopená příkopem.
3. V roce 1995 bylo pohřebiště poničeno v důsledku těžby dřeva. Záchranný archeologický výzkum vedený v následujícím roce J. Michálkem se soustředil na prozkoumání dvou poškozených mohyl.
4. Z jedné z mohyl byla při rozšiřování cesty odstraněna téměř třetina násypu na jihozápadním obvodu. Před porušením dosahovala mohyla průměru 5 m a maximální výšky 0,63 m. Kromě shluků uhlíků a několika míst s propálenou hlínou a spíše izolovaných kamenů byla na bázi mohyly zachycena konstrukce ze spálených dubových dřev tvořící nepravidelný čtverec o straně zhruba 2,7 až 3 m. Při severní části takto ohraničeného prostoru byly v profilu pozorovány pozůstatky svisle zapuštěného kůlu a severně a západně od něj zlomky menší hrncovité nádoby. Spálené ostatky se nejspíše nacházely v odstraněné části mohyly. Druhá z poškozených mohyl, největší na lokalitě (průměr 7,2 m a max. výška 0,75 m), byla těžkou lesní technikou téměř srovnána s okolním terénem. Výzkum takto zdevastované plochy přinesl informace o výrazném zastoupení kamene, téměř až ve formě jakési nesouvislé „dlažby“, ploše propálené hlíny a menších prohlubních s uhlíky. Stopy zuhelnatělého dřeva svědčí o původně pravouhlém dřevěném rámcu o rozměrech přesahujících 2 × 2 m. Na šesti místech v západní polovině mohyly byly nalezeny ojedinelé lidské spálené kůstky.
5. Raně středověké mohylové pohřebiště, jehož dvě zkoumané mohyly byly žárové. Jediný získaný artefakt v podobě torza nádoby lze datovat spíše do 8., celý mohylník pak pouze do širokého intervalu 8. až počátku 10. století. Nejasný zůstává vztah k raně středověké fázi osídlení nedalekého pravěkého (případně i raně středověkého?) hradiště Hrad (*Parkman – John – Hlásek 2021*).
6. *Michálek – Fröhlich 1979*, 38; *Lutovský – Michálek 1997*.

Obr. zde: str. 41.

ML

Sovětky, okr. Hradec Králové, Královéhradecký kraj

1. Jihovýchodně od obce, na západním svahu návrší Skalka.
2. Deset mohyl seskupených v řadách ve směru Z–V. Po obvodu násypů jsou patrné příkopy.

3. Dvě mohyly zkoumal v roce 1923 L. Domečka. Později byla existence mohyl zpochybněna a lokalita interpretována jako palebná postavení pro děla z prusko-rakouské války 1866 (*Vokolek 1973*). Toto tvrzení bylo později revizí vyvráceno, pravděpodobně jde skutečně o mohylové násypy.
4. Nalezeny byly pouze uhliky a popel.
5. Vnější uspořádání mohylníku a příkopy kolem mohyl dovolují zařadit lokalitu k raně středověkým mohylovým pohřebištím, zatím ovšem bez možnosti bližšího upřesnění.
6. *Domečka 1925*, 43 (jako Sadová); *Turek 1956*, 125 (jako Sadová); *Vokolek 1973*. TJ

Stračovská Lhota/Stračov, okr. Hradec Králové, Královéhradecký kraj

1. Na hranici katastrálních území Stračovské Lhoty a Stračova, na vrcholu vyvýšeniny Stračovský bor, při křižovatce lesních cest.
2. K roku 1933 uvádí L. Domečka asi 20 mohyl. Při zaměření z roku 1994 bylo patrných už jen 9 násypů.
3. Celkem 9 mohyl prokopal L. Domečka v roce 1921.
4. Výzkumem bylo zjištěno, že se pod mohylami, ale patrně bez souvislosti s nimi, nacházejí hroby z doby bronzové. Raně středověké artefakty byly nalezeny ve dvou mohylách – v jedné dva fragmenty keramiky a zlomek srpů, ve svrchní části druhé mohyly šlo o keramickou lahev. Ve čtyřech mohylách byl nalezen pouze „popel beze všech milodarů“ (*Domečka 1925*, 43). Také tyto mohyly jsou pokládány za raně středověké.
5. Raně středověkou fází využívání lokality lze klást pouze rámcově do 8.–9. století, nalezená lahev může ale být i o něco mladší. Asi 300 metrů SSZ od popisované lokality leží druhé mohylové pohřebiště (k. ú. Stračov), dosud nezkoumané. Je zde patrných asi šest mohyl ve dvou řadách orientovaných SZ–JV. Některé mohyly mají po svém obvodu příkopy. Raně středověké stáří lokality je pravděpodobné.
6. *Domečka 1925*; *tůž 1933*, 57; *Turek 1956*, 125–126. PH–TJ

Stráž nad Nežárkou, okr. Jindřichův Hradec, Jihočeský kraj

1. Poloha Na Pískách, zhruba 1900 m SZZ od Stráže nad Nežárkou.
2. Pohřebiště dnes sestává z 26 mohyl (z toho 1 nejistá) ve dvou nepravidelných řadách orientovaných ve směru Z–V. Část mohyl mohla být zničena sousední rozsáhlou pískovnou. Průměr mohyl se pohybuje mezi 5 a 14 m (nejčastěji kolem 6–8 m), a výška od 20 cm po více než 1 m (většinou nižší, do 40 cm), kolem části mohyl je patrný mělký obvodový příkop.
3. První výkopy prováděl J. Richlý v 80. letech 19. století, prokopal patrně pět násypů, další mohyly „otevřel“ J. Šecka v r. 1914. Konečně v r. 1992 zkoumal jednu výrazně porušenou mohyly V. Burian.
4. Zkoumané mohyly byly nasypány z písku, Richlý zmiňuje drobné přepálené kosti a uhliky, Šecka „popel s pískem, kousky uhlí, drobné kousky kamene“ (*Menšík 2013*, 9). Také mohyla zkoumaná v r. 1992 byla nasypána pouze z písku a neobsahovala žádné artefakty; ohniště zjištěné při jejím okraji bylo patrně novodobého původu.
5. Z mohyl se nepodařilo získat datovatelné nálezy, jejich absence spolu s výrazným řadovým uspořádáním násypů dovoluje zařadit pohřebiště jen obecně do intervalu od 8. do počátku 10. století.
6. *Richlý 1892*, 36; *Turek 1958*, 40; *Menšík 2013a*, 9–11. ML

Tušovice, okr. Příbram, Středočeský kraj

1. Asi 500 m JJZ od Tušovic, východní svah Kotovy hory.
2. V době archeologického zájmu na sklonku 19. století sestávalo pohřebiště minimálně z 12 nízkých mohylek a blíže neznámého počtu plochých kostrových hrobů, zčásti zvýrazněných kameny vystupujícími na povrch. Velikost mohyl lze odvozovat jen z rozměrů jediného, údajně největšího změřeného násypu o průměru 5,25 m a výšce 0,75 m.
3. V letech 1897–1899 bylo prozkoumáno více než 20 hrobů. Kopání vedl především V. Landa, v menší míře se podíleli J. Kout, F. Hykeš a J. Siblík. Několik mohyl zkoumal i J. L. Pič. Dochovalo je jen několik schematických kreseb, stručný výčet hrobů s nálezy a početné nálezy samotné.

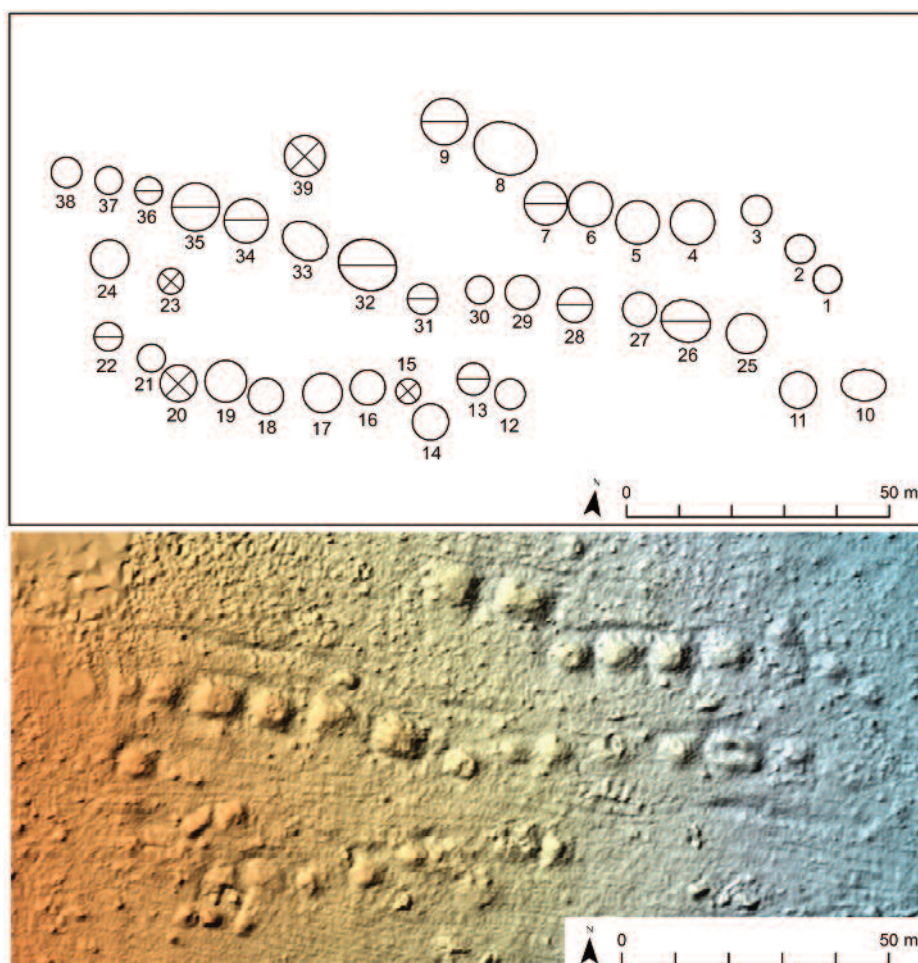
4. V nízkých mohylkách i v okolních plochých hrobech bylo zaznamenáno velké množství kamene, který obklopoval pohřby, překrýval hrobové jámy i vystupoval na povrch. Po skrytí drnu se údajně objevovala popelovitá vrstva. Výlučně kostrové pohřby byly uloženy v natažené poloze na zádech. Pokud je uváděna orientace na světové strany, směřují pohřby s ženskými milodary hlavou k západu, ostatní jsou orientovány opačně. Poměrně bohatou výbavu tvořily keramické nádoby, vědra, nože, ocílky, ale i četné šperky: náušnice s očky, esovité záušnice, jantarové i skleněné korálky.
5. Jedno z nejmladších mohylových pohřebišť v Čechách, datované zhruba od konce 9. do 10. století, na němž je patrně doložen přechod od mohylového k plochému pohřbívání. Podle rozložení milodarů lze snad usuzovat, že orientace těl v hrobech byla ovlivněna pohlavím pohřbených.
6. *Hykeš – Landa 1913; Lutovský – Smejtek 1988.*

Obr. zde: str. 11 a 58.

ML

Údraž, okr. Písek, Jihočeský kraj

1. Poloha Pačice, zhruba 3000 m SZ od kaple v obci.
2. Původně cca 39 mohyl, většina z nich seskupených do tří nepravidelných řad ve směru Z–V. Nejméně výrazné jsou mohyly v jižní řadě, která byla nově postížena nešetrou těžbou dřeva. Většina mohyl má dochovány obvodové příkopy.
3. V roce 1881 bezvýsledně prokopával jednu z mohyl ve středu pohřebiště J. E. Chadt, tři mohyly prozkoumal J. N. Woldřich v roce 1896. Další tři mohyly „škrabací metodou“ podrobně prozkoumal B. Dubský v roce 1928. Od roku 2021 s přestávkami probíhá odkryv mohyly č. 20 na JZ okraji pohřebiště pod vedením T. Hiltšchera a M. Ptáka z Prácheňského muzea v Písku.
4. Ze starších výzkumů jsme podrobněji informováni o výsledcích sondáží B. Dubského v roce 1928. V první mohyle (v plánu č. 23) registroval rozptýlené spálené kosti, zlomky keramiky a vrstvy uhlíků. V kontextu

Obr. 6. Údraž. Orientační plán mohylového pohřebiště (nahore) a stínovaný model reliéfu mohylníku vzniklý leteckým laserovým skenováním z dronu (data poskytl M. Kučera). Na automaticky klasifikovaných lidarových datech jsou patrné stopy probíhajícího odkryvu mohyly č. 20. Seřadil J. John.

jednoho z „popelišť“ na SV okraji mohyly našel také olivovitý korálek z modrého skla. Druhá mohyla (v plánu č. 15) neobsahovala keramiku, pouze kosti a uhlíky. Její konstrukce byla více než z poloviny tvořena kameny a její věnec sestával ze sedmi kamenů vysokých až 1 m. Třetí mohyla (č. 39) obsahovala pouze kosti a postrádala kameny v násypu.

- Mohyly mají variabilní konstrukci, některé obsahují větší množství kamene, u jiných je zmiňováno navršení pouze z písčité hlíny. Zatím zde byl doložen pouze žárový pohřební ritus, spálené kůstky se vyskytují i na vrcholech nezkoumaných mohyl. Jediným chronologicky citlivějším artefaktem je skleněný olivovitý korálek z mohyly č. 23, umožňující zařazení do druhé poloviny 9., případně až do 10. století, nelze samozřejmě vyloučit počátky pohřbívání už v 8. století. První orientační plánek mohylníku vytvořil J. Fröhlich v roce 1974, v současné době došlo k jeho upřesnění.

6. *Dubský 1930b; týž 1949, 671–672; Turek 1958, 41; Fröhlich – Lutovský – Jiřík 2008, 223; Fröhlich 2021, 276.*

JJ

Velešice, okr. Jičín, Královéhradecký kraj

- Východně od obce, v nejzápadnějším cípu Veselského lesa, poloha Na Kákovcích.
- Asi šest mohyl, z toho čtyři výrazné násypy mírně oválného půdorysu, velikost 11 × 12 až 18 × 12 m. Uskupení protaženo ve směru SZ–JV.
- Několik mohyl prokopal J. Koudelka v roce 1908.
- Informace o výkopech chybí, dochoval se jeden fragment raně středověké nádoby.
- Pravděpodobně raně středověké pohřebiště, zatím bez bližšího upřesnění. Nejasný je vztah k raně středověkému výšinnému sídlišti v intravilánu obce. Ve stejném lesním komplexu se na katastrech sousedních obcí (Vysoké Veselí, Chotělice, Smidary) nacházejí další dosud nezkoumané mohylníky.
- Turek 1956, 126; Ulrychová 2007, 508.*

TJ–RB

Veselí nad Lužnicí, okr. Tábor, Jihočeský kraj

A

- Les Klobasná na severovýchodním okraji města, cca 950 m SSV od vlakové stanice Veselí n. L.
 - Více než 70 mohyl na ploše cca 2 hektary, uspořádaných do 8 až 10 řad orientovaných ve směru Z–V, výrazně jsou zastoupeny oválné, západovýchodně protažené násypy o délce až 18 m. Většina mohyl je obklopena žlaby.
 - Dvě mohyly kopal v 80. letech 19. století J. N. Woldřich, další dvě v 90. letech J. Richlý, čtyři násypy (z toho jeden čtvercový a jeden oválný) prozkoumal v roce 1951 R. Turek.
 - Ze starších výzkumů zaznamenána jen slabá popelovitá vrstva při bázi a kamenný věnec v jedné z mohyl. Výzkumy R. Turka přinesly informace především o zvrstvení násypů a tedy existenci tzv. spodních těles, jejichž úpravy (např. pokrytí kameny) se navzájem lišily. Pod bázi mohyl byly registrovány mělké zahloubeniny, jedna z mohyl obsahovala snad i část dřevěné konstrukce v podobě koncentrovaného pásu uhlíků. Spálené kosti doprovázené četnými uhlíky se vyskytovaly na různých místech – při obvodu, na spodních násypech i při vrcholu mohyl. Oválná mohyla III o délce téměř 10 m obsahovala spálené kosti jak v povrchové vrstvě v celé délce násypu, tak na několika místech na bázi mohyly. Spolu se stratigrafickým vývojem násypu bylo toto zjištění interpretováno jako odraz postupného budování mohyly v západovýchodním směru a přidávání dalších pohřbů. Podle dodatečného antropologického rozboru jde o ostatky dospělého jedince promíšené se spálenými kostmi zvířecími. Ze zkoumaných mohyl pochází jen několik nevýrazných zlomků raně středověké keramiky.
 - Raně středověké mohylové pohřebiště. Dosavadní sporadické nálezy nedovolují přesnější zařazení, než je interval od 8. do počátku 10. století. Z prostoru těsně na jihozápadě sousedícího s pohřebištěm pochází malý soubor keramiky, s jistotou datovatelný již do 8. století (*Turek 1952, 412–413; Lutovský 1993b, 6, tab. 13:6–9*). Absence údajů nedovoluje jednoznačnou interpretaci (sídliště?). Rovněž do 8. až počátku 9. století náleží vzdálenější sídlištní lokalita – 1500 m vzdálené sídliště u Žišova (*Krajčic 2021*).
 - Woldřich 1886, 92; Pič 1909, 27–28; Turek 1952; týž 1958, 41–42; Hanáková – Lutovský 1992, 7; Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010, 100–103; John – Potůčková v tomto svazku.*
- Obr. zde:** str. 24, 31, 39, 55, 247 a 251 (jako Veselí nad Lužnicí I).

ML

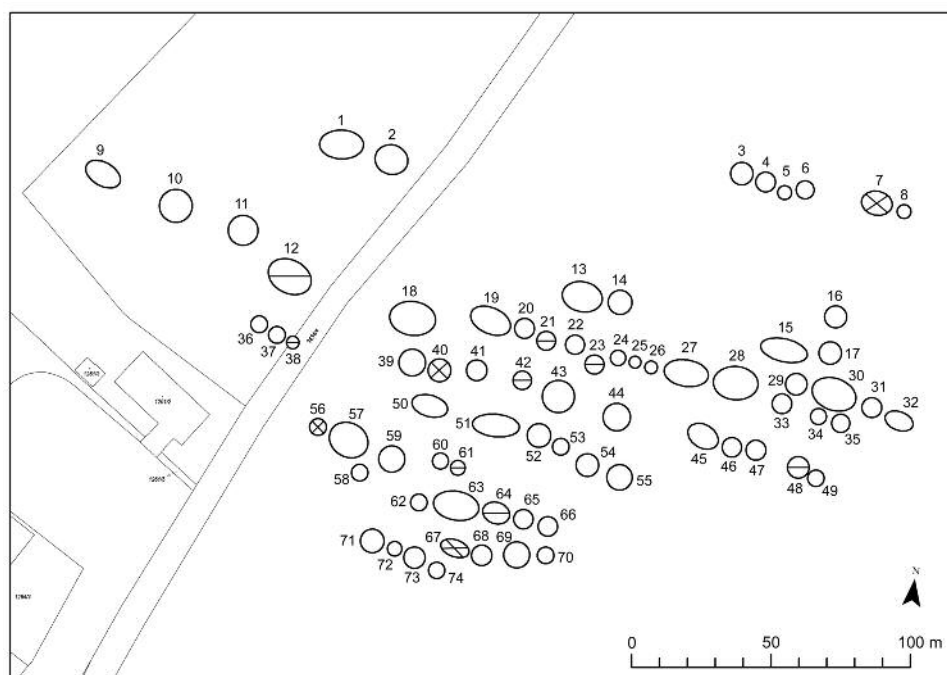
B

1. Poloha Na Klobasné, v západní části stejného lesního komplexu jako lokalita A, zhruba 700 m SZ od kaple ve Zlukově.
2. Celkem 14 mohyl, ve dvou skupinách vzdálených od sebe cca 100 m, kde 6 a 7 mohyl tvoří výrazné západovýchodní řady, mezi oběma skupinami se nalézá ještě jedna osamělá mohyla.
3. Jednu z mohyl prokopal v 80. letech 19. století J. N. Woldřich.
4. Ve zkoumané mohyle byl výrazně zastoupen kámen, registrována byla popelovitá vrstva na bázi a nález přelenu při okraji mohyly.
5. Především vzhledem k vnější podobě mohylníku lze lokalitu řadit k raně středověkým pohřebišťům, zatím bez bližšího chronologického upřesnění, než je interval od 8. do počátku 10. století.
6. *Woldřich 1886, 92; Pič 1909, 27–28; Turek 1958, 42–43; Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010, 103–104; John – Potůčková v tomto svazku.*

Obr. zde: str. 247 a 252 (jako Veselí nad Lužnicí II).

JJ–ML

Obr. 7. Veselí nad Lužnicí A. Mohylové pohřebiště v poloze Klobasná. Plán sestavený na základě leteckého laserového skenování. Sestavil J. John.

Obr. 8. Veselí nad Lužnicí B. Mohylové pohřebiště v poloze Na Klobasné. Plán sestavený na základě leteckého laserového skenování. Sestavil J. John.

Vinařice, okr. Mladá Boleslav, Středočeský kraj

1. Táhlé návrší Chlum, les Velký a Malý Kněžský, dále pak směrem na východ polohy Bukovina, Velký Studený a Malý Studený.
2. V celkové délce asi 1,5 km je rozmístěno několik skupin mohyl. Největší leží na západě v lese Velkém Kněžském a sestává zhruba z 20 mohyl v nepravidelném uspořádání. Vedle menších násypů jsou zde i oválné velké mohyly, největší až o délce 15 m. Ve východní části sousedního Malého Kněžského je osamocená mohyla obklopená příkopem. Následují dvě mohyly v Bukovině a osm mohyl ve Velkém Studeném. V nejvýchodnější skupině ležící v tzv. Malém Studeném jsou pak čtyři menší mohyly.
3. J. L. Píč prokopal na přelomu 19. a 20. století několik mohyl v poloze Bukovina a Velký Studený, sedm násypů prozkoumal ve 30. letech 20. století R. Turek: dvě v Kněžském, jednu v Bukovině a čtyři ve Studeném.
4. Mohyly měly nevýraznou vnitřní strukturu, u většiny byl zaznamenán tzv. spodní násyp s tvrdším povrchem, interpretovaným R. Turkem jako důsledek udusání. Poměrně sporadické nálezy v podobě izolovaných střepů a uhlíků se obvykle nacházely na povrchu těchto spodních těles. Tamtéž se někdy vyskytovaly i drobné spálené kůstky. Pod mohylami, často ale nad úrovní okolního terénu ležela „žárovíště“ – tj. menší oválný až nepravidelný útvar tvořený spálenou hlinou a uhlíky, jen výjimečně se spálenou kůstkou. Pouze největší ze zkoumaných násypů, mohyla 7 ve Velkém Studeném, se odlišoval nejen absencí spodního násypu, ale i větším počtem zlomků keramiky, kdy se z kumulace fragmentů při obvodu podařilo sestavit velkou lahev. Výjimečným nálezem je žárem poškozený skleněný korálek v mohyle 5. Ve většině mohyl, včetně uvedených mohyl 7, nebyly zachyceny lidské ostatky, v ostatních případech šlo jen o několik drobných spálených kůstek.
5. Zkoumané mohyly náleží do raného středověku a byly nasypány v souvislosti se žárovým pohřbem. Počátky pohřbívání lze snad klást již do 8. století, těžiště stavby mohyl leží patrně ve století devátém. Spíše než o 1,5 km dlouhé pohřebiště, zmiňované ve starší literatuře, jde o několik izolovaných skupin mohyl, možná samostatných pohřebišť. O hypotetickém vztahu k blízkému raně středověkému hradišti v poloze Švédské šance (k. ú. Chloumek; *Čtverák et al. 2003*, 108–110) lze hypoteticky uvažovat pouze u nejzápadnější skupiny mohyl ve Velkém Kněžském.
6. *Píč 1909*, 27; *Turek 1940*, 5–6; *týž 1956*, 126–136.

Obr. zde: str. 25, 29 a 79.

ML–PR

Vitějovice, okr. Prachatice, Jihočeský kraj

1. Sedlo návrší v poloze V Kluzí, zhruba 1600 m jihozápadně od kostela ve Vitějovicích.
2. Mohylník zaujímá plochu cca 100 × 50 m protaženou západovýchodním směrem. Čtrnáct mohyl je upořádáno do dvou až tří řad v orientaci JZ–SV, průměr mohyl se pohybuje mezi 5 a 10 m, výška od 0,7 do 1,5 m, mohutné násypy uprostřed pohřebiště obklopují příkopy o šířce až 1 m a hloubce dosahující téměř 80 cm. V blízkosti této poměrně kompaktní skupiny mohyl je ještě několik nízkých terénních útvarů, které mohou evokovat existenci dalších porušených či částečně oderodovaných násypů.
3. První výkopy jsou datovány k r. 1906, přinesly obvyklé uhlíky a spálené kůstky, ty ostatně při svém vizuálním průzkumu v r. 1927 našel i B. Dubský. V roce 1995 prozkoumali jednu čerstvě porušenou mohylu M. Lutovský, M. Parkman a J. Beneš.
4. Mohyla o průměru 7 m a odhadované výšce 80 cm (porušeno středovým vkopem) obsahovala dřevěnou pravouhlou konstrukci o vnitřních rozměrech 2,5 × 2,5 m, tvořenou dvěma až čtyřmi pásy zuhelnatělého dřeva (výlučně borovice), případně dočervena propálenou hlinou, jejíž mocnost dosahovala místy až 20 cm. Břevna byla možná původně umístěna na sobě. Mohyla obsahovala i výrazné množství kamenů, zčásti těsně obklopovaly vně dřevěný rámec, zčásti tvořily nekompaktní „věnc“ lemující patrně původní obvod mohyly. Zhruba na úrovni zuhelnatělého dřeva (vně i uvnitř rámce, stejně jako mezi břevny) v jižní polovině mohyly byly nalezeny spálené kůstky (72 zlomků na 25 místech) náležející dítěti (dětém?) staršímu dvou let. Celá mohyla poskytla jen několik nevýrazných zlomků raně středověké keramiky.
5. Drobné zlomky nádob, většinou bez charakteristických znaků, nedovolují bližší datování mohyly ani celého pohřebiště, než je interval od 8. do počátku 10. století. Ve vzdálenosti asi 800 m bylo identifikováno soudobé sídliště (*Beneš – Lutovský – Parkman 2007*, 373–374).
6. *Turek 1958*, 43; *Parkman 2003*, 130; *Lutovský 1995*; *Beneš – Lutovský – Parkman 2007*.

Obr. zde: str. 37 a 39.

ML

Vitín, okr. České Budějovice, Jihočeský kraj

1. Návrší Baba, mírný východní svah, asi 1 100 m severozápadně od kaple v obci.
2. Pohřebiště sestává z 69 mohyl. Násypy jsou uspořádány do pěti až šesti poměrně výrazných řad západovýchodního směru. V severní části sestávají řady spíše z větších mohyl, na jihu se kumulují mohyly menších rozměrů. Na východě je mohylník uzavřen rozlehlou mohyloou o průměru asi 16 m, ještě větší mohyla (o průměru asi 20 m) leží na severu. Průměr většiny mohyl se pohybuje mezi 5 a 8 m, jejich výška od 0,5 do 1,5 m. Mohyly mají kruhový či mírně oválný tvar, výjimečně i obdélný.
3. Tři mohyly kopal I. Wodiczka už v roce 1927, bližší informace se nedochovaly. Moderní výzkum se dotkl pouze jednoho násypu – záchranný výzkum porušené mohyly č. 5 provedl v roce 1983 P. Zavřel.
4. Mohyla 5, porušená těžbou dřeva, měla průměr 5,4 m a výšku 80 cm nad podloží. Asi z jedné třetiny byla zničena při těžbě dřeva. Byla navržena ze dvou jasně identifikovatelných hlinitých vrstev (svrchní šedohnědé písčité a spodní žlutohnědé jílovité) bez užití kamene. Zjištěna byla tři místa s kumulacemi uhlíků – na úrovni podloží, nad ním i v jamce pod jeho úrovní. V poslední zmíněné kumulaci ležela bronzová záušnice s meandrem. V násypu byly nalezeny dva zlomky raně středověké keramiky, stopy pohřbu zachyceny nebyly.
5. Mohylník na Babě patří k nejlépe zachovaným velkým mohylovým pohřebišťům v Čechách, archeologicky je však málo známý. Jediná moderně zkoumaná mohyla byla patrně žárová, bez zachycené vnitřní konstrukce, datovat ji lze do 9. století, spíše do jeho druhé poloviny. Přesnější datování celého pohřebiště, než je interval od 8. do počátku 10. století, možné zatím není.
6. *Turek 1958, 43; Zavřel 1986; Militký – Zavřel 1998, 402; Beneš – Michálek – Zavřel 1999, 41.*
Obr. zde: str. 30.

ML

Vlkov, okr. České Budějovice, Jihočeský kraj

A

1. Poloha Daňková, zhruba 1200 m SSV od kaple v obci.
2. Čtyři mohyly v řadě Z–V.
3. Pouze detektorový průzkum v roce 2013.
4. Na povrchu tři mohyl, případně v jejich obvodových příkopech nalezeny části opaskových garnitur avarského typu, zčásti poškozených žárem.
5. Raně středověké žárové pohřebiště, získané artefakty je řadí do 2. poloviny 8. až počátku 9. století.
6. *Beneš – Michálek – Zavřel 1999, 42; John – Ciglbauer v tomto svazku.*
Obr. zde: str. 188–190.

JJ

B

1. Poloha U hřebenské cesty, zhruba 2600 m Z od kaple v obci.
2. 64 mohyl v 6 až 7 pravidelných řadách západovýchodní orientace. Část mohyl obklopena žlaby.
3. Nezkoumáno.
4. –
5. Uspořádání mohylníku jej jednoznačně řadí k raně středověkým pohřebišťům. Přesnější datování, než je interval od 8. do počátku 10. století, možné zatím není.
6. *Beneš – Michálek – Zavřel 1999, 36.*

JJ

Vršce, okr. Jičín, Královéhradecký kraj

1. Poloha Podháj při severním okraji obce.
2. V době archeologické registrace (1948) 22 mohyl, dnes asi 13 mohyl, další patrně zaniklé na přilehlém poli.
3. Dvě mohyly prozkoumal v roce 1948 M. Šolle.
4. Obě zkoumané mohyly měly na bázi tenkou vrstvu s uhlíky a střepy, v jednom případě i se spálenými kostmi a překrytou vrstvou oblázků.
5. Raně středověké mohylové pohřebiště s žárovým ritem, nevýrazné keramické nálezy nedovolují přesnější

zařazení, než je interval 8. až počátek 10. století. V témže lesním komplexu se nachází několik dalších skupin mohyl, které nebyly zkoumány, a nelze je tudíž chronologicky zařadit.

6. *Turek 1956*, 136–137; *Ulrychová 2007*, 510–512.

TJ–ML

Vysoký Újezd nad Dědinou, okr. Hradec Králové, Královéhradecký kraj

1. V obci Vysoký Újezd poblíž zdi zdejšího hřbitova.
2. Na lokalitě se údajně nacházelo osm mohylových násypů, v současné době není patrný žádný.
3. Jednu z mohyl prozkoumal J. K. Hraše v 70. letech 19. století.
4. Šachtovitým průkopem byla zachycena část kostrového pohřbu – lebka ozdobená dvanácti velkými esovitými záušnicemi. Poblíž lebky se nalézala vrstva popela a uhlíků.
5. Kostrový pohřeb lze vzhledem k průměru záušnic (41–52 mm) datovat zhruba do 12. století. Patrně se jedná o dodatečný pohřeb do starší žárové (?) mohyly. V okolí byly zachyceny i ploché hroby.
6. *Turek 1956*, 138; *Hejhal – Lutovský 2012*, 521.

TJ

Závišín, okr. Strakonice, Jihočeský kraj

1. Zalesněné návrší Hliničný vrch, asi 1600 m JJV od železniční stanice Závišín.
2. Čtyři nízké mohyly o průměru 3–4 m a výšce max. 40 cm.
3. Většinu zkoumal J. Siblík ve 20. letech 20. století.
4. Jedna z mohyl s výrazným zastoupením kamene (včetně kamenného kruhu?), v ní spálené kosti v hloubce asi 20 cm spolu s fragmenty dvou nádob, v další mohyle kosti a střepy při povrchu.
5. Raně středověké žárové pohřebiště, bližší datace není zatím možná (8. až počátek 10. století).
6. *Siblík 1927*, 72; *Turek 1958*, 45–46; *Michálek – Fröhlich 1979*, 47–48.

ML

Závraty, okr. České Budějovice, Jihočeský kraj

1. Zhruba 800 m ZJZ od středu obce.
 2. Šest málo výrazných vyvýšenin, s výhradami snad mohyl.
 3. Pouze detektorové průzkumy v roce 2019.
 4. Při úpatí dvou násypů (?) nalezeny detektorem kumulace opaskových kování avarského typu.
 5. Části bronzových garnitur lze datovat do druhé poloviny 8. století, jejich výskyt v živé kultuře v Čechách může zahrnovat i počátek 9. století. Garnitury byly patrně původně umístěny na povrchu mohyl (?), případně zavěšeny nad nimi. Vzhledem k nepoškození ohněm nebyly součástí pohřební hranice.
 6. *John – Ciglbauer v tomto svazku*.
- Obr. zde:** str. 197–199.

JJ

Zběšice, okr. Písek, Jihočeský kraj

1. Les Lipovec, poloha Na skalce, cca 800 m SSZ od středu obce.
2. Skupina asi 20 pravděpodobně raně středověkých mohyl, která na severu navazuje na větší pravěké mohylové pohřebiště.
3. Raně středověké mohyly nezkoumány, pouze nedokumentované výkopy (1917 a 1957).
4. Z raně středověkých (?) mohyl pocházejí dvě keramické nádoby, jedna byla údajně vyplněná popelem.
5. Keramiku lze datovat zhruba do 9. století. Vzhledem k nálezům celých nádob nelze vyloučit vysvětlení v podobě dodatečných žárových pohřbů do starších mohyl.
6. *Fröhlich 1978b*; *týž 1998*, 225–226; *Chvojka a kol. 2011*, 221–223; *Chvojka – Michálek 2011*, 63–64.

ML

Želeč, okr. Tábor, Jihočeský kraj

1. Poloha Vrchy jižně od obce.

2. Asi 12 mohyl ve třech nepravidelných řadách, průměr nejčastěji kolem 5–7 m, výška od 40 po 160 cm.
3. Dvě mohyly zkoumal J. N. Woldřich v roce 1895.
4. Ve větší zkoumané mohyle uprostřed popelovitá vrstva, při okraji na úrovni terénu nalezeny dva střepy a zlomek obloukovitě zahnuté železné tyčinky. Menší mohyla měla uprostřed kameny a pod nimi opět uhlíkatou vrstvu, tentokrát se zlomkem spálené kosti.
5. Pravděpodobně raně středověké pohřebiště, zatím bez možnosti bližšího datování (8. až počátek 10. století). Asi 150 m severně leží další skupina mohyl (7 jistých násypů a 4 nejisté), uspořádaných do řad v orientaci Z–V. Nezkoumáno, patrně rovněž raný středověk.
6. *Woldřich 1896*, 309–310; *Švehla 1923*, 33–34; *Turek 1958*, 46; *Menšík – Křišťuf – Cjhvojka 2010*, 104–106.

ML

Želénky, okr. Teplice, Ústecký kraj

1. Mírný svah v jihozápadním sousedství obce. Terén dnes změněn povrchovým dolováním a vybudováním železniční trati (snad přímo v místech někdejší mohyly).
 2. Jedna velká mohyla (výrazná okrouhlá výšina o průměru 40 m a výšce 2,5–3 m s vlastním místním jménem – Fuchshübel).
 3. Mohyly (respektive hrobovou komoru) prokopal K. Frost v roce 1850.
 4. Mohyla o průměru asi 40 m byla obklopena příkopem o hloubce necelý 1 m. Uprostřed mohyly (kam se Frost prokopal svislou šachtou) se nalézala obdélná komora o rozměrech 2,5 × 1,9 m, zahloubená asi metr pod úroveň okolního terénu. Čtyři dubové (?) kůly v rozích nesly patrně původně dřevěný strop. V podlaze komory se nalézalo šest obdélných jam: tři prázdné, tři obsahovaly po lidské kostře. Bohatě vybavený hrob, umístěný v západním čele hrobové komory, patřil podle milodarů ženě. Obsahoval šperky (dva zlaté gombíky, tři zlaté hrozníčkovité náušnice, řetízek se zlatým medailonem se vsazenou antickou kamejí, oboustrannou stříbrnou pozlacenou plaketu/kaptorgu? s loveckou scénou) a další, dnes již ztracené předměty – kříž ze stříbrného plechu, slonovinové (?) obložení rukojeti nože a vědro s prolamovaným a vybijeným kováním. Na rozdíl od západovýchodní orientace tohoto hrobu, ležely zbylé dvě kostry (bez zachycené hrobové výbavy) hlavou k jihu. Hrobová jáma jednoho z nich přiléhala jakoby k nohám ústředního, bohatého hrobu.
 5. S ohledem na honosnou výbavu jednoho z kostrových hrobů v hrobové komoře i k samotné velikosti násypu je mohyla interpretována jako knížecí hrob, datovaný do druhé poloviny 9. století s pravděpodobným vztahem k nedalekému hradišti u Zabušan (k němu *Čtverák 2003*, 351–352). Výbavou i velikostí se výrazně odlišuje od ostatních raně středověkých mohyl v Čechách. V severním sousedství mohyly se nalézaly ploché kostrové hroby, ty byly ovšem s velkou pravděpodobností o něco mladší a s nasypáním mohyly nemusejí přímo souviset.
 6. *Schránil 1925*, 170–175; *Sklenář 1985*; *tůž 2011*, 387–390; *Tomková – Hlava – Soukup 2013*, 195–202.
- Obr. zde:** str. 19.

ML

Obr. 9. Bechyňská Smoleč.

Obr. 10. Bezemín.

Obr. 11. Dobřejovice-Osiková.

Obr. 12. Dobřejovice-Osíková.

Obr. 13. Údraž.

Obr. 14. Veselí nad Lužnicí – Klobasná.

Obr. 15. Vitín-Baba.

Obr. 16. Vitín-Baba.

Obr. 17. Vitín-Baba.

Obr. 18. Vitín-Baba.

Obr. 19. Vitín-Baba.

Obr. 20. Vitín-Baba.
Obr. 9–20 foto M. Lutovský.

Early medieval barrows in Bohemia

Introduction

Michal Lutovský
(p. 7)

The latest period of European history, when the barrow became the ultimate outcome of funerary rites, is represented by the broad chronological period from the 6th to the 13th centuries. At that time, the custom of marking the grave with a mound appeared in various places within medieval Europe – often clearly independently of each other. Barrows were built by Germanic and Slavic tribes, as well as by the nomads of Central Asia, often with understandable differences in the purpose, meaning, origin and nature of this specific burial rite. Barrows thus also represent one of the basic characteristics of the cultural circle associated with the Slavic population of central-eastern Europe. Their occurrence in Bohemia during the 8th to 10th centuries AD can be characterized as one of the most significant concentrations of this burial practice.

The aim of the presented book is to provide a basic summary of the available findings about barrows as a significant phenomenon of the archaeology of the Early Middle Ages in Bohemia and to present the results of earlier field excavations that have not been published in more detail. The other included contributions then provide a closer look at some recent findings. The conclusion then consists of a catalogue of early medieval barrow cemeteries in Bohemia.

Burying under barrows in early medieval Bohemia

Michal Lutovský
(pp. 9–65)

Introduction

The contribution sums up basic knowledge about early medieval barrows in the territory of Bohemia, under which the Slavs buried their dead from the 8th to the 10th centuries. The individual chapters contain both an overview of the most recent field excavations and research into the individual aspects of burying under barrows.

History of research

Until the 1920s, early medieval barrows in Bohemia were investigated quite often, but such excavations were documented either insufficiently or not at all. The reason for this was also the absence of more spectacular artefacts. Only brief written records (*Fig. 1*) or schematic drawings (*Figs. 2, 3*) have survived. An exception was the precisely documented but unpublished excavation by J. A. Jíra which took place at Hlohovičky in 1922 (*Figs. 4, 5; Lutovský – Tomková 1994*). A new approach to the investigations of early medieval barrows came to the fore thanks to R. Turek in the late 1930s (*Fig. 6; Turek 1946a,b*). The goal of his research was to record the specific locations of artefacts, human remains and traces of fire. The excavations led by Turek (*Fig. 7–9*) became a point of departure for other findings and a significant support for basic monographies (*Turek 1956; 1958*). Another change in the sphere of field research happened in the 1970s and was influenced by works by Polish archaeologist H. Zoll-Adamikowa (*Zoll-Adamikowa 1976*). Detailed spatial surveys of both artefacts and ecofacts, which enable archaeologists to speculate about the construction of barrows and ritual acts, were first applied by A. Beneš in Bohemia (*Fig. 10*), especially during his excavations of the barrows at Dražičky in 1976 and 1977 (*Beneš – Lutovský, in this volume*) and Drunče (1974–1975). Other excavations followed (1975–1977 Ledenice; 1981 Černětice; 1983 Vitín). In 1986–1991, the cemetery at Kožlí u Orlika was completely excavated (*Lutovský*

1996a,c; 1998a,b), which so far has yielded the most detailed information about Slavic burial practices in Bohemia. In the 1990s, other excavation projects took place, during which barrows damaged by forest works or illegal digs were investigated (1995 Vitějovice; 1996 Skočice). The results of all above mentioned excavations were published. Interesting findings were also made during the excavations of barrows at Bezemín in 1989 and 1990 (*Metlička – Svobodová, in this volume*). The last mentioned site lies in West Bohemia, all the other newly excavated cemeteries in South Bohemia. No excavations of barrows have taken place in eastern Bohemia since the 1950s, but over the previous decade, archaeologists have managed to investigate several sites where only the ring-ditches of removed barrows have survived (*Hejhal et al., in this volume; Lutovský – Stolz, in this volume*). In addition to inventories of archaeological immovable monuments in several South Bohemian districts, which was the merit of A. Beneš, along with J. Fröhlich and J. Michálek (*Fig. 11*), newly re-evaluated information on the localization and current state of barrow cemeteries has also gradually been made public. A number of studies devoted to the phenomenon of early medieval barrows in Bohemia have also been published.

Geographical distribution

The approximately 100 preserved early medieval barrow cemeteries in Bohemia are unevenly distributed (*Fig. 12*). Most cemeteries are located in South Bohemia (*Turek 1958; Lutovský 2011b*). In the southeast, it can be speculated about their possible link to relatively numerous early medieval barrow cemeteries in the adjacent part of Lower Austria (*Justová 1990, 109–112; Breibert 2019*). In a less concentrated form, barrow cemeteries are also known from the northeastern quadrant of the Bohemian Basin (*Turek 1956; Hejhal et al., in this volume*). The last grouping of barrow cemeteries can be found in the west of Bohemia, however, it only forms a small concentration in the vicinity of the town of Stříbro (*Metlička – Menšík 2020*). Barrows in neighbouring northeastern Bavaria, which are also partially attributed to Slavic peoples, show slightly different signs, irrespective of their great geographical distance (*Losert 2020*).

Unambiguously identified early medieval barrows are missing in most of Central and in the whole of northwestern Bohemia, i.e. in the agriculturally most favourable and most densely populated regions during prehistory and the Early Middle Ages. An exception is the large ‚princely‘ barrow at Želénky in northwestern Bohemia dating back to the second half of the 9th century. It significantly differed from all other early medieval barrows in Bohemia, due to its diameter of about 40m, and a large grave chamber containing several grave pits (*Fig. 13*) and a female burial furnished, among others, with luxurious gold jewellery pieces. In this case, the barrow form of the grave was used to denote the high rank of the deceased woman.

The territorially limited occurrence of barrows in Bohemia can be both a reflection of the original early medieval situation and a state caused by later changes in the landscape. The funerary ritual in cremation and in the majority of inhumation early medieval barrows took place at the level of the surrounding terrain or possibly in the mound above it. Therefore, a ploughed out cremation barrow or possibly a barrow containing an inhumation at the level of the original terrain did not leave any archaeologically identifiable traces; an exception may perhaps be just the remains of ditch-shaped depressions interpreted as perimeter ditches enclosing unpreserved barrows. Nevertheless, such findings are only known from large areal excavations in eastern Bohemia.

Sporadic finds prove that flat urn graves were also occasionally used in Bohemia during the 7th and 8th centuries. In addition to barrows and such urn graves, other types of burial can also be considered, which are not detectable by archaeology.

Also, in regions where the occurrence of barrows is strong, barrow cemeteries are not distributed evenly. Although there are also dense concentrations of barrow cemeteries, these are usually thinly distributed in the landscape. From a viewpoint of concentration/absence of barrows, the territorially and numerically limited presence of early medieval barrows in West Bohemia can be mentioned, which sharply contrasts with the prominent representation of prehistoric barrow cemeteries there.

With regard to the low number of preserved burial grounds and their uneven distribution, also within the ‚barrow regions,‘ it can be speculated about a broader spread of barrow burials, perhaps in

most of the populated part of Bohemia at that time, but this custom was probably not employed by all of its inhabitants, whose part (majority?) probably buried their dead in a different way. It can also be presumed that the dwellings of bearers of the barrow rite were not distributed evenly in the Bohemian Basin, they probably mainly concentrated in South Bohemia.

The placement of barrows in the landscape and their relationship to settlements

A link between a barrow cemetery and a rural settlement is unambiguously proven only in the case of Kožlí u Orlika (*Hiltscher – Lutovský, in this volume*). Other considered cases are not so clear – there is usually only one known settlement at a distance of less than 1500m from the cemetery, but the existence of another settlement site in the close vicinity cannot be ruled out (*Fig. 17*). A specific issue is the link between barrow cemeteries and fortified settlements. Although small barrow cemeteries are sometimes situated relatively close to hillforts (*Fig. 18*), an unambiguous link between them remains hypothetical. This is especially true for small cemeteries whose sizes do not seem to correspond to the intense occupation of fortified sites. The situation at the extensive cemetery in the forefield of the hillfort of Bezemín was probably different (*Metlička – Svobodová, in this volume*). The period of cremation burials, usually without the presence of more remarkable artefacts, does not make it possible to monitor social differences (provided these are not indicated by the size or existence of the barrow itself), neither the differences between the inhabitants of fortified and unfortified settlements. In this context, also the newly discovered parts of belt sets and horse harness of both late Avar and western types from a large concentration of barrow cemeteries north of České Budějovice, i.e. in an area of contact with contemporaneous hillforts, are worth mentioning (*John – Ciglbauer, in this volume*).

External appearance of barrows and barrow cemeteries

Size and arrangement of barrow cemeteries

The sizes of cemeteries vary from a few to 90 barrows. Barrows are usually arranged in rows (*Figs. 19–22*), mostly running west-east. In the case of smaller cemeteries, the layout is less regular (*Figs. 23; 24:1,2*). Later barrows containing uncremated bodies in particular brought a change to the regular arrangement of burial grounds. In the case of the latest barrows containing uncremated bodies, this otherwise characteristic phenomenon was completely abandoned (*Fig. 24:3*). At some sites, we estimate the direction of the construction of the barrow cemetery from west to east based on several investigated mounds (*Fig. 25*). This was clearly proven at the cemetery of Prachovské skály, where the cremation rite is present in the western group, both rites are represented within the central group and inhumation burials can be found in the eastern group (*Fig. 26*).

Size and arrangement of individual barrows

Today's diameters of barrows range from three meters to more than 15 meters, their heights from 20cm to almost 2m. These differences were partially influenced secondarily, partially also by the barrows' internal composition. At the same time, however, the size of barrows also reflected the development of burial practices, while the earlier horizon is rather represented by larger mounds. The gradual reduction in size may reflect social changes, such as the number of people participating in the construction of a barrow, or the number of dead corpses buried in one barrow. Generally speaking, barrows intended for burials of uncremated bodies are also smaller.

Barrow mounds are currently usually round or slightly oval in plan, but rectangular mounds can also be encountered (*Figs. 27–29*). The rectangular shape can probably mainly be linked to the course of the ditches surrounding the barrows which contain an internal rectangular (usually wooden) structure.

The linear arrangement of spatially more compact barrow cemeteries partially resulted in the interconnection of originally separate barrows, however, individual mounds are still clearly distinguishable today (*Fig. 31*). It is still questionable whether prominent elongated barrows whose length sometimes exceeds 20m (*Fig. 30*) also emerged in this way. The tops of possible barrows are less discernible in most cases. The interconnection of several barrows into one formation is also evidenced by archaeological research (*Figs. 32–34; Lutovský 1996c*).

Some large barrows became the venue of additional depositions of uncremated remains at the very close of the period of barrow burials (*Figs. 35, 36*). A practical reason for additional burials in such places was perhaps the larger area taken up by such barrows which enabled the deposition of a larger number of inhumation burials, sometimes even placed at different height levels.

Internal structure of barrow mounds

Barrows are not a display of unified and strictly observed mortuary customs, but the striking variability of the rite may also be partially influenced secondarily, by the chosen excavation method. Early medieval barrows emerged as a form of a cremation grave, and only during the second phase of their existence, they also became places for the deposition of uncremated remains and thus they gradually changed their nature and size.

Terrain modifications prior to the erection of a barrow

At the time of cremation burials, modifications in the area of the barrow did usually not reach under the ground. The only essential intervention reaching under the ground was the delimiting of the area of the future barrow in the form of a ditch which was a source for part of the mound material but it also ritually delimited the area. Possible levelling of the ground can be deduced from the horizontal placement of wooden structures, even in cases when the local bedrock strongly slopes. Partial removal of rock outcrops and similar modifications have been proven (*Figs. 37, 38*). Smaller post holes under barrows are known from various sites (*Fig. 39*), but this phenomenon is rarely documented. These could be perhaps traces of vertical posts.

Stone structures

Barrows were built from local materials, but in some cases, the more prominent representation of stones or their absence could have been an intentional element. Structures which are regularly laid out of stones are not very common (*Figs. 34, 40, 41, 43–45, 46:3*). An exception are the stone ‚stelae’ found in a cremation and inhumation barrow at Kožlí u Orlika (*Figs. 42, 59*) – they were erected inside the mound and did not reach above the surface.

Wooden structures

One of the essential elements associated with the modifications of the cemetery space was the construction of a rectangular wooden structure (*Fig. 46*). This is, however, usually not a structural element in the real sense of this word. When trying to determine whether the purpose of such wooden structures was ritual or practical, traces of fire on parts or on the whole structure should be taken into consideration (*Fig. 47*). The purpose of wooden rectangular structures is usually sought in ritual contexts and designated as the ‚house of the dead,’ which is consumed by fire, along with the dead corpse. In the case of rectangular frameworks, differences can be observed both in the degree of preservation and in the way of construction. The sides of the framework could have been formed by round logs, roughly shaped beams (*Fig. 49*) but also by thicker branches. Besides structures made of one woody plant, also relatively colourful compositions are known. It seems that the basic square shape (dwelling, house?) was more important than the details of this symbolic building. The frameworks were sometimes built somewhat taller, perhaps even of logs (*Figs. 50, 51, 66*).

Vertically placed wooden structures in the form of post holes can possibly be associated with the placement of the burial on a post sticking out of the barrow (*Figs. 52; 53*). Such post holes can be found both in the centre of the barrow and close to its edges (*Fig. 54*).

Cremation burials and traces of rituals

Fragments of earthenware vessels represent the remains of containers for cremated human remains, bear evidence of rituals taking place during the construction of the barrow and also represent a type of grave goods. Pottery can be found in barrows in several variants corresponding to the way of its deposition. The first variant is associated with the deposition of cremated human remains on the surface, either on a post sunken into the barrow or possibly just on the mound’s top. When the remains were

placed in an urn, pottery fragments can be found on the slopes, but especially at the mound's foot, when the pottery fragments gradually slid down.

Another variant of the presence of pottery fragments is their distribution in various places within the barrow – these can be the traces of several different rituals which we are unable to decipher or differentiate from each other. Our knowledge is strongly limited by the preservation of only one source type, which was basically only used as a casing, not as a grave good. Excavations accompanied by more detailed documentation enable us to speculate, among others, about an intentional destruction of the vessels (*Fig. 57*). The pottery that ended up in barrows was not part of the items placed on the cremation pyre – the vessels were not damaged by fire.

Incomplete vessels placed near wooden structures have also been documented. In cases of vessels with partially preserved walls, it is perhaps possible to speculate about containers for food offerings (*Fig. 58*). Some of the cremated bones were also placed in an area containing broken vessels and a wooden structure – sometimes separately, sometimes in indistinct clusters. There were so few cremation remains in the barrows that it was often not possible to determine whether the bones present at different places represent the remains of several individuals or a single burial scattered in several places. The relatively frequent presence of cremated animal bones among human bones proves that human bodies were cremated on the pyre together with animal offerings (food?). The cremation took place outside the barrow.

Barrow mounds associated with cremation burials are artefactually rather poor. In addition to fragmentarily preserved pottery, they also occasionally contain other individual items, such as spindle whorls, knives, glass beads, bronze earrings. However, on the surface or at the feet of some large South Bohemian barrows, bronze and iron fittings of Avar or Carolingian types, often damaged by fire, have recently been recovered with the help of a metal detector (*John – Ciglbauer, in this volume*). Still, the deposition of this artefact type cannot be expected at all barrow cemeteries. Although belt ornaments were also used by communities burying their dead under barrows, such artefacts did not always end up in them.

Witnesses of a change: biritual and inhumation graves

The earliest burials of uncremated bodies are known from Central Bohemia and date back as early as the mid-9th century. This change in the rite was, however, a longer process which originally only pertained to the highest elite. One of the most richly equipped inhumation graves in early medieval Bohemia was placed under a barrow. It has already been mentioned above that the large barrow at Želénky significantly differed from common contemporaneous barrows and probably represented a reflection of a different cultural tradition.

The inhumation rite started to penetrate peripheral regions with barrows as late as the late 9th century. Moreover, it is easily imaginable that both rites co-existed over a longer period. The transition to inhumation burials did not bring about any profound change in respect to the barrow design at the beginning. The ritual did not reach under the ground even in the earliest inhumation barrows, the body was laid to rest on a terrain which had been modified in the same way as in the case of cremation barrows (*Figs. 44, 59*). Attributes, which normally accompany cremation burials, can be encountered in these mounds – such as wooden structures, partially destroyed by fire (*Fig. 60*), or deliberately broken earthenware vessels. In some cases, these might be originally cremation barrows containing additional inhumation burials (*Figs. 61, 62*). The graves are basically the same as those in contemporaneous flat cemeteries. The dead lay stretched on their backs and their bodies were oriented along the parallels. Also, the grave goods are comparable to the contents of contemporaneous flat cemeteries, i.e. especially vessels, knives, glass or amber beads and hair embellishments in female graves. The barrows rarely contain stone structures in the form of partial or complete cladding of the skeleton (*Figs. 2, 3, 64, 65*). Inhumation burials deposited in deep grave pits under low barrows are quite rare in the conditions of Bohemia (*Figs. 66, 67*). Most Bohemian barrow cemeteries did not reach the stage of inhumation burials in pits under barrows and the space of early cemeteries was probably abandoned prior to it.

Additional burials in prehistoric barrows

Additional early medieval burials in contemporaneous barrows mostly prove the continuity of burials within the family or wider community. A partially different phenomenon may be represented by burials in prehistoric barrows. These were certainly considered by the early medieval population as funerary monuments. It cannot be ruled out that the Slavs considered all barrows in a certain territory to be the graves of their ancestors. However, this is not very likely in the case of inhumation graves dating back to the late 11th to 12th centuries (*Hejhal – Lutovský 2012*). The only additional early medieval burial in a prehistoric barrow investigated in a modern way is the inhumation grave of a child at Rovná in the Strakonice region. The bones of a newborn child, which were radiocarbon dated to 882–989 AD, rested in a box made of stones from the mantle of a great Hallstatt period barrow (*Fig. 68; Chytráček 2021, 103–104*).

Notes on chronology

Radiocarbon data related to the construction of barrows in the territory of Bohemia is only available from Kožlí u Orlika (*Fig. 69*). However, analysis of samples from this site took place as early as the 1990s, so its possibilities were significantly limited compared to today's situation (*Görsdorf 1998*). The obtained chronological intervals should therefore be accepted with caution.

No barrow burials were probably carried out during the early Slavic period of the 6th and 7th centuries. With the exception of the newly identified metal parts of belt sets whose production roughly falls in the second half of the 8th to the early 9th centuries (*John – Ciglbauer, in this volume*), we can only rely on pottery fragments which do not enable a more precise classification in the case of cremation barrows. The basic chronological interval for the construction of cremation barrows in early medieval Bohemia is the 8th and 9th centuries, where also the majority of still unexcavated barrows probably fall. Some of the latest barrows built for burials of uncremated bodies certainly exceed this time frame. As a result of social and ideological changes, the cremation rite was abandoned at the beginning of the 10th century at the latest. Traces of ritual in barrow mounds gradually disappeared and the barrow became just a more prominent mound erected above uncremated human remains – its importance as an external marker gradually prevailed over its ritual importance. Due to the advancing Christianization and the advent of flat linear cemeteries, barrow burials disappeared, predominantly during the first, and in exceptional cases during the second half of the 10th century. Hlohovičky (*Lutovský – Tomková 1994*) is the latest barrow cemetery in Bohemia, with its latest inhumation burials dating back to the end of the 10th century (*Fig. 71*). This late dating also applies to the cemetery at Tušovice (*Fig. 72*), where a continuous transition from barrows to flat graves was documented. The additional burials discovered in some eastern Bohemian barrows date back to the late 11th to the 12th centuries, but no longer show continuity with the barrow rite (*Hejhal – Lutovský 2012*).

List of early medieval barrow cemeteries in Bohemia

The list also contains some so far unexcavated cemeteries whose classification as early medieval is only based on external signs (linear arrangement, ditches surrounding barrows).

- Fig. 1. Report on an excavation of barrows from 1912.
- Fig. 2. Tušovice. Drawings from excavations of barrows in 1897–1899.
- Fig. 3. Nestanice. Plan of barrows excavated in 1925. Bottom right – barrow with a possible additional burial.
- Fig. 4. Hlohovičky. Barrows during excavation in 1922.
- Fig. 5. Hlohovičky. Field documentation by J. A. Jíra from the excavation of 1922.
- Fig. 6. Rudolf Turek during excavation of a barrow at Bojetice in 1935.
- Fig. 7. Prachovské skály – Holý vrch, barrow with a wooden rectangular structure.
- Fig. 8. Nadslav. Barrow with a partially preserved wooden structure (black).
- Fig. 9. Pňovice. Barrow with additional inhumation burials.

- Fig. 10.** Antonín Beneš (sitting in the middle) during excavation of a barrow at Dražičky in 1976.
- Fig. 11.** Jan Michálek (left) and Jiří Fröhlich in 2010.
- Fig. 12.** Distribution of early medieval barrow cemeteries in Bohemia. Cemetery sizes or a possible larger number of barrow cemeteries in one cadastral area are not differentiated. For identification of sites, see Fig. 73.
- Fig. 13.** Želénky. Field sketches from the excavation of the ‚princely‘ barrow in 1850.
- Fig. 14.** Lékařova Lhota. Barrows at the time of excavation in 1942.
- Fig. 15.** Stradonice. Two groups of barrows forming part of an undated barrow cemetery.
- Fig. 16.** Tursko. Sketch of a large prehistoric barrow from 1856.
- Fig. 17.** Veselí nad Lužnicí. 1 – barrow cemetery; 2 – isolated find of early medieval pottery; 3 – large settlement site.
- Fig. 18.** Chlum Hill near Mladá Boleslav. H – hillfort of Švédské šance; 1–5 – group of barrows in the cadastral areas of Vinařice and Bojetice.
- Fig. 19.** Červený Újezdec. Situation plan of a barrow cemetery (middle) created in 1890.
- Fig. 20.** Bechyňská Smoleč. The deviation in orientation of rows of barrows from the west-east direction was influenced by terrain configuration.
- Fig. 21.** Dobřejovice-Osiková. The linear arrangement of barrows enables to regard the cemetery as dating from the early Middle Ages, although it has not been excavated yet.
- Fig. 22.** Ledenice. Plan of the barrow cemetery. The excavated barrows are marked in grey.
- Fig. 23.** Plans of smaller barrow cemeteries.
- Fig. 24.** Plans of barrow cemeteries with irregular arrangement.
- Fig. 25.** Dražičky. Black – cremation barrows documented by archaeological excavation, grey – inhumation barrows documented by archaeological excavation.
- Fig. 26.** Prachovské skály – Holý vrch. Black – cremation barrows, grey – inhumation and biritual barrows.
- Fig. 27.** Vitín. The course of the arms of a rectangular ditch is marked out.
- Fig. 28.** Radětice and Hvoždany. Rectangular mounds in outputs from airborne laser scanning.
- Fig. 29.** Veselí nad Lužnicí. The rectangular shape of the mound does not conform to the fragmentarily preserved wooden structure.
- Fig. 30.** Veselí nad Lužnicí. Prominent ditch along an elongated barrow.
- Fig. 31.** Dražičky. The tops of individual barrows are also discernible in continuous lines.
- Fig. 32.** Kožlí u Orlika. The tops of four parts of a ‚cumulative‘ barrow are marked in red.
- Fig. 33.** Kožlí u Orlika. One of possible reconstructions of the gradual emergence of a cumulative barrow.
- Fig. 34.** Kožlí u Orlika. Strongly stony southwest part of a cumulative barrow.
- Fig. 35.** Přovice. Barrow prior to its excavation in 1930.
- Fig. 36.** Choťovice. Distribution of inhumation burials in an earlier cremation barrow.
- Fig. 37.** Prachovské skály – Mršinec. Barrow with a quern-stone which was erected next to a rock outcrop.
- Fig. 38.** Prachovské skály – pod Kozím hřbetem. An ashy layer under the barrow is marked by hatching.
- Fig. 39.** Veselí nad Lužnicí. Pit under a barrow, excavation of 1951.
- Fig. 40.** Kožlí u Orlika. Stones lining a wooden structure.
- Fig. 41.** Lhota. Stone ‚core‘ in a cremation barrow.
- Fig. 42.** Kožlí u Orlika. Stone ‚stela‘ inside the barrow.
- Fig. 43.** Ledenice. Rows of stones under a barrow.
- Fig. 44.** Kožlí u Orlika. Stones around an inhumation burial deposited at the level of surrounding terrain.
- Fig. 45.** Vitějovice. Non-compact stone ring.
- Fig. 46.** Kožlí u Orlika. Stone and wooden structures under cremation barrows. Different levels of burned ground around charred wood are differentiated by hatching and dotting.

- Fig. 47.** Vitějovice. The shades of grey indicate different levels of burned ground around charred pieces of wood.
- Fig. 48.** Drunče. Wooden structure.
- Fig. 49.** Kožlí u Orlika. Charred beam under a barrow.
- Fig. 50.** Prachovské skály – Holý vrch. Wooden structure under a barrow.
- Fig. 51.** Pňovice. Wooden structure.
- Fig. 52.** Skočice. Barrow with a wooden structure and remains of a vertical sunken post.
- Fig. 53.** Kožlí u Orlika. Stone lining of a post with a burial (?).
- Fig. 54.** Bechyňská Smoleč. Double barrow with traces of posts (B, C, D).
- Fig. 55.** Veselí nad Lužnicí. Bottom part of a barrow. Excavation of 1951.
- Fig. 56.** Prachovské skály. Barrows with a concentration of finds near the surface of so-called lower mounds.
- Fig. 57.** Kožlí u Orlika. Marks indicating the distribution of potsherds from particular vessels.
- Fig. 58.** Kožlí u Orlika. Vessels standing at the base of a barrow.
- Fig. 59.** Kožlí u Orlika. Barrow containing an inhumation burial at the level of the surrounding terrain.
- Fig. 60.** Hlohovičky. Wooden rectangular structures in inhumation barrows detected during excavation in 1922.
- Fig. 61.** Kožlí u Orlika. Barrow containing both an inhumation and a cremation burial. Top: plan showing stones, a wooden structure and pottery fragments near the mound's edge which are marked with black symbols. In order to make the image clearer, only human remains – a female skeleton with a vessel at its feet (see also the following Fig.) and cremated human and animal bones are depicted in the lower plan, in addition to wood.
- Fig. 62.** Kožlí u Orlika. The female inhumation burial could have been either intentional or additional.
- Fig. 63.** Lékařova Lhota. An early medieval inhumation grave was sunken into an early medieval cremation barrow which covered flat pit graves dating from the early Roman period (nos. 1–4).
- Fig. 64.** Prachovské skály – Holý vrch. Barrow containing a burial furnished with spurs.
- Fig. 65.** Hlohovičky (excavation of 1922) and Pňovice (excavation of 1939). Stone cladding of an inhumation burial at the level of the surrounding terrain.
- Fig. 66.** Prachovské skály – Holý vrch. Barrow with two inhumation burials.
- Fig. 67.** Hlohovičky. Inhumation grave in a pit under a barrow.
- Fig. 68.** Rovná. Stone box containing an early medieval child burial in the mantle of a large Hallstatt barrow.
- Fig. 69.** Kožlí u Orlika. Radiocarbon dating of wooden structures in barrows. Smaller rectangles – probability of 68.2%, grey rectangles – probability of 95.4%.
- Fig. 70.** Dvakačovice. Typologically earliest pottery find from early medieval barrows in Bohemia.
- Fig. 71.** Hlohovičky. Jewellery pieces and ornaments from the latest inhumation barrows.
- Fig. 72.** Tušovice. Part of grave goods found in 10th century inhumation graves.
- Fig. 73.** Early medieval barrow cemeteries on a map of Bohemia. The numbers correspond to the list of cemeteries.

Early medieval barrows in eastern Bohemia

Petr Hejhal – Radek Bláha – Tereza Janáková – Petra Rokoská
(pp. 67–93)

The so far last comprehensive summary of the issue of barrow burials in the Early Middle Ages in eastern Bohemia is the study ‚Mohyly českých Charvátů [Barrows of the Bohemian Croats]’, which was published in the journal *Slavia Antiqua* in 1956 (*Turek 1956*). The eastern Bohemian barrow area (*Lutovský 1989a*, 61) includes not only eastern Bohemia, but extends also westward to the Mladá Boleslav region and southward to the town of Čáslav and Sázava river. Since the 1950s, no field investigations of surviving barrows have basically taken place there, but an important phenomenon is the investigations of the remains of already vanished barrows, which have been identified in the form of perimeter troughs during large-scale excavations (*Figs. 5–8, 17*; Plačice/Stěžery, Dašice, Hradec Králové – Slezské Předměstí, Rodov). Archaeological investigations of these former barrows indicate that barrow burials were more widespread than previously thought. Within the eastern Bohemian barrow area, the early medieval component has already been proven at 28 barrow sites (*Fig. 18*).

Both various types of landscape landmarks and geomorphologically unremarkable locations were used in eastern Bohemia for burying under barrows during the Early Middle Ages. The arrangement of barrows in west-east rows is common, however, such an arrangement may not automatically indicate an early medieval date for the barrow cemetery. On the other hand, not all barrow cemeteries seem to respect this kind of arrangement. Among other things, it may also be due to the fact that not all barrows on a site date from the same period. Some early medieval barrows have also been documented in prehistoric burial grounds. Early medieval barrows often have oval ground plans (the longer axis is often oriented along the west-east line), but as recent excavations of ditches around ploughed out barrows suggest, the original ground plan might have been rectangular in shape. The ditches were dug both around the barrow’s entire perimeter and around just some parts of it.

The method of depositing the remains is quite variable in the eastern Bohemian barrow group, even within one site. In the case of cremation barrows, cremated remains could have been deposited within an ash layer at the base of the barrow or slightly below it, burials were also documented in pits under barrows. There are also indications that cremation burials were deposited in the upper part of the barrow or directly on it. A very small amount of cremated bones is usually found, sometimes even no cremated bones at all were found in the barrow, and just a layer containing charcoal, burned clay, or possibly potsherds is mentioned as evidence of burial. When the cremation was placed in the barrow’s body, it always lay loose, not in a container. However, the remains might have been placed in a container at Dvakačovice, where the find situation allows us to believe that the burial might have been placed in the mound’s upper part, directly on the barrow, or perhaps on a post protruding from the surface. In the case of burials of uncremated bodies, their placements within the barrow mound, at original ground level or below ground level were documented. These variants were also documented within one site and a situation where one burial was placed at ground level and another one in a grave pit within one barrow is known from Prachovské skály [Prachov Rocks]. The vast majority of burials were oriented west-east. In some cases, the skeletons were placed in coffins (Plačice/Stěžery, Choťovice–Mirkovec). It was noted at the site of Černé Budy that the dead were buried under a board. The lower bodies of barrows, which differ from the rest of the mound due to their greater compactness, are sometimes mentioned as a specific feature of the eastern Bohemian barrow area (*Fig. 9*). Rudolf Turek interpreted these mounds as a result of ritual behavior (trampling, dancing) within the framework of funeral ceremonies (*Turek 1956*, 145–146). However, based on analysis of the find situations, the existence of these lower compacted mounds seems to be quite problematic. Horizontal wooden structures were observed both in both cremation and inhumation barrows (*Fig. 10*). Such structures are also known from other parts of the Slavic world and are often interpreted as symbolic ‚houses of the dead’. They all bore traces of fire (including wooden structures within inhumation barrows). The wooden structures were built at the original ground level. The discovered ground plans were square or slightly rectangular, the side lengths of these structures are mostly around 3 meters. In the case of the large

barrow at Nadslav, the structure reached a size of 9 × 9.5m. The dimensions of these structures correlate with the overall size of the barrow – the larger the barrow, the larger the ‘house of the dead’. According to the situation in barrow 15 on the Holý vrch hill, such a wooden structure could have consisted of up to three levels of logs (?). At the site of Hradec Králové – Slezské Předměstí, wooden beams were found in the perimeter ditch of an unpreserved barrow (Fig. 12). The existence of vertical wooden structures, i.e. posts that would have supported an urn containing the cremation ashes, is conceivable at Dvakačovice, where pottery fragments were also found near a post hole on the barrow’s edge. Stone structures were documented in barrows at several sites. Such structures are known both from cremation and inhumation barrows. These included layers or enclosures consisting of pebbles at ground level, stone mounds or the use of natural rock outcrops. A rectangular stone chamber was built in barrow no. 12 on the Holý vrch hill at Prachovské skály, in which a burial of an individual with spurs was deposited (Fig. 11:2).

We place the beginnings of the construction of cremation barrows in the 8th century. The earliest so far known inhumation barrows in the eastern Bohemian barrow area were discovered on the Holý vrch hill in Prachovské skály. They can be dated to a broader chronological period from the second half/last third of the 9th century to the first third of the 10th century. Also, sometime around the mid-10th century, the active building of barrows finishes. The latest additional burials in already existing barrows can be dated to the 11th–12th centuries. At the site of Plačice/Stěžery (in addition to burials under barrows, whether primary or additional), also the use of barrow cemeteries for the placement of flat graves among barrows has been documented for as early as the first third of the 11th century. The words of the *Chronica Boemorum* by Cosmas of Prague probably refer to such activities – it is written in its entries for the years 1039 (chapter II.4) and 1092 (chapter III.1) that burials in fields or forests had to be prohibited (Hejhal – Lutovský 2012). Along with the sites of Hradec Králové – Slezské Předměstí, Dašice and Rodov, these entries also draw our attention to the above mentioned fact – the original area of early medieval barrows was larger than it seems judging from their current degree of preservation in the field.

Fig. 1. Two period views of the excavation of barrows near Nový Bydžov, early 20th century.

Fig. 2. Excavation of one of the barrows near Choťovice in 1912.

Fig. 3. Schematic plan of a barrow cemetery in the forest of Mirkovec near Choťovice.

Fig. 4. The book by Rudolf Turek, published in 1946, contains detailed results of excavations of the hillfort and barrow cemeteries within Prachovské skály.

Fig. 5. Hradec Králové – Slezské Předměstí. Exposed surface of the perimeter ditch around barrow 105, viewed from the north.

Fig. 6. Plačice/Stěžery, perimeter ditches 535

Fig. 7. Plačice/Stěžery, perimeter ditches 554.

Fig. 8. Dašice, perimeter ditches around barrows.

Fig. 9. Selection of so-called compacted lower bodies in barrows of the eastern Bohemian barrow area.

Fig. 10. Wooden structures in barrows of the eastern Bohemian barrow group.

Fig. 11. Selected stone structures from eastern Bohemian barrows.

Fig. 12. Hradec Králové – Slezské Předměstí. Pieces of wood at the bottom of the perimeter trough of barrow 7.

Fig. 13.–14. Hradec Králové – Slezské Předměstí. Selected finds from perimeter troughs of ploughed out barrows.

Fig. 15. Prachovské skály – Holý vrch hill. Selected finds from barrow 15.

Fig. 16. Plačice/Stěžery. Finds from inhumation graves.

Fig. 17. Plačice/Stěžery, plan of the cemetery. Graves are marked in red, perimeter ditches imitating the barrow in green, and probable perimeter ditches in black.

Fig. 18. East Bohemian barrow area. Sites with a proven early medieval component (state as of 2022).

The early medieval cemetery in the foreground of the hillfort near Bezemín

Milan Metlička – Hana Svobodová
(pp. 95–150)

The barrow cemetery is located in the foreground of an early medieval hillfort (cadastral area of Bezemín, Tachov district, Pilsen Region) and consists of 52 barrows (*Figs. 1, 2*). It is the largest early medieval barrow cemetery in southwestern Bohemia. The barrows are relatively small with a diameter of around 5–8m and a height of 0.3 to 0.8m (*Table 1*). One barrow (XXII) was excavated by L. Bittner in 1934 (*Turek 1962*), four more barrows (A–D) then by J. Kudrnáč in 1949 and 1950 (*Kudrnáč 1951*). The most recent, so far unpublished excavation of four barrows (I–IV), damaged during logging operations, was conducted by H. Svobodová in 1989 and 1990. The contribution summarizes the findings of all these excavations.

Excavations of barrows in 1934, 1949 and 1950

Barrow XXII was markedly stony, its perimeter was sparsely lined with vertical flat stones (*Fig. 3*). Cremated bones and charcoal pieces were mainly scattered in several ashy layers, some of them were located outside the barrow's perimeter, where fragments of a vessel along with other cremated bones were also found (*Fig. 4:1*). All the remains probably represented one adult individual.

The characteristics of barrows A–D are apparent in plans shown in *Figs. 5, 6, 9* and *10*. Barrows A, B and D contained a great quantity of stone (mostly local slate), barrows A, B and C contained larger pieces of charred wood. Only oak wood was present in barrow A, however, the wood composition was more varied in the other barrows. In barrows A and C, the existence of a rectangular symbolic structure should probably be considered which is otherwise known from a number of other sites. Cremated bones together with charcoal fragments were scattered in various places within the barrows, sometimes even in small clusters, but their overall low number does not allow for further clarification. The barrows predominantly contained isolated pottery fragments (*Figs. 7, 8, 11, 12*). The only non-ceramic finds were a piece of sandstone with grinding grooves discovered in barrow B (*Fig. 8:15*) and an iron knife found in barrow D (*Fig. 11:8*).

Excavations of barrows I–IV in 1989 and 1990

Barrows I and II stood close to each other (*Figs. 13–22*). With regard to the common occurrence of fragments from three vessels, it seems that they were probably constructed at the same time. The mound of **barrow I** consisted of earth mixed with smaller stones. Pottery fragments were mainly concentrated at its perimeter (*Fig. 23*), cremated bones were found throughout the barrow's body, but mostly at its top. Charcoal fragments were also scattered throughout the whole body of the barrow, they sometimes formed smaller clusters, but continuous bands, which would indicate the existence of a structure, were not identified. At the barrow's base, a charcoal layer containing cremated bones and pottery fragments was noted. A similar situation was also observed in adjacent **barrow II**, where, however, stone was significantly represented, especially in the form of a continuous layer covering part of the barrow (*Figs. 24* and *25*). Although cremated bones, charcoal fragments and potsherds were scattered throughout the whole body, it was still possible to observe their conspicuous concentrations. The bones, which were relatively few, were mainly found on the top or near it, under the mound's surface. On the other hand, charcoal occurred mainly at a depth of 40cm and below and mainly indicated the course of several continuous bands, probably the remains of a symbolic wooden structure (*Fig. 17*). Charcoal fragments also formed the fill of two post holes which were sunk into the bedrock near the barrow's centre. Fragments of at least 30 vessels were deposited in barrows I and II (*Figs. 27–29, 34*), the finds were mainly concentrated along the perimeter, where some of the vessels were originally placed or broken into pieces (*Fig. 13*).

The lower body consisting of compacted earth was identified in **barrow III**. A fire was burning in its center, as evidenced by a layer of charcoal and red-fired clay which was approx. 10–15cm thick.

The cremation ground was then covered by additional layers forming the mound. Charcoal pieces were scattered throughout the barrow's entire body, in several cases together with cremated bones. Only a few pottery fragments were discovered and an iron knife was found at the barrow's foot (*Fig. 34:3–5,8*).

Barrow IV consisted of loose to powder-like earth containing small stones (*Figs. 32 and 33*). In several cases, charred wood remains formed small, continuous sections. Scanty bones and potsherds were found around the barrow's perimeter. It was possible to reconstruct a part of a vessel from the discovered pottery fragments (*Fig. 34:6*).

Final summary

All nine excavated barrows were used for cremation burials. A considerable presence of stones was noted in some of them, and the remains of symbolic wooden structures were identified in roughly half of the barrows. The cremated bones came from adults, a more precise determination of the number of those interred in a particular barrow is unfortunately not possible. Fragments of earthenware vessels, similarly to bones, were found throughout the mound, but very often near its edge. This is particularly remarkable in barrow II, where it can be concluded from the size and condition of the fragments that the vessels lay at ground level for a longer time.

The diversity of barrow mound designs has been confirmed by all excavations conducted so far. The barrow builders probably brought material from various places and gradually piled it up. In this way, clusters of cremated bones, charcoal and pottery fragments could have naturally formed in the otherwise predominantly sterile mound. The construction of an early medieval barrow probably did not have any fixed rules, funerary rituals were perhaps mainly connected with the actual cremation of the dead. However, the find situation of barrows I and II also seems to point to rituals performed after the barrow was built, when additional offerings were brought, perhaps in the vessels found in a fragmented state around the perimeter of both barrows.

When it comes to artefacts, the barrows contained mainly pottery fragments – a stone sharpener and two iron knives are rather exceptional finds. Based on the potsherds, the barrows can be dated to the 9th century, probably to its second half, with a possible overlap into the first half of the 10th century. The origin of one of the vessels (*Fig. 28:11*) can be sought in northwestern Bohemia; it is a bottle of the so-called Zabrušany type, originating from a pottery-making area consisting of northwestern Bohemia and adjacent parts of Saxony which was active in the 10th century (cf. *Váňa 1961; Meduna 2015*).

The cemetery is clearly related to the nearby hillfort (*Fig. 1b*), but other early medieval sites dating from the 8th to the 11th centuries are also known from its vicinity, including several other barrow cemeteries.

Fig. 1. Bezemín. Location of the early medieval barrow cemetery with individual groups marked.

1 – barrow cemetery; 2 – early medieval hillfort of Bezemín; 3 – early medieval hillfort of Šipín.

Fig. 2. Bezemín. Plan of the barrow cemetery according to the 2022 survey. The numbers of barrows respect the original numbering by L. Bittner and J. Kudrnáč. Legend: A – excavated barrow;

B – undamaged; C – excavated or seriously damaged; D – uncertain; E – not identified during the

2022 survey; F – little hill (little barrow) without finds; G – little hill with pottery; H – square barrow.

Fig. 3. Bezemín. Original survey of the barrow cemetery and hillfort conducted by L. Bittner in 1934.

Bottom left: plan of excavated barrow XXII.

Fig. 4. Bezemín. Finds from barrow XXII.

Fig. 5.–12. Bezemín. Barrows A–D. Ground plans and profiles, finds from barrows excavated in 1949 and 1950.

Fig. 13. Bezemín. Barrows I and II excavated in 1989–90, findspots of pottery fragments are marked. Finds of fragments of individual reconstructed vessels are marked with different colours.

Fig. 14. Bezemín. Barrows I and II, profiles.

Figs. 15.–22. Bezemín. Barrows I and II, individual preparation layers. Findspots of pottery fragments are marked with black squares, finds of fragments of individual reconstructed vessels are marked with

different colours (see Fig. 13). Legend for ground plans of barrows: A – pottery fragments; B – accumulations of cremated bones; C – individual cremated bones; D – charcoal pieces, beams; E – individual charcoal pieces; F – layer containing charcoal; G – red and brown layer; H – black coloured gravel layer; I – recent asphalt surface; J – disintegrated rocky bedrock; K – stumps, roots; L – boundaries of the barrow mound; M – boundaries of the barrow mound in a particular layer; N – extent of the stony mound.

Figs. 23.–26. Bezemín. Barrows I and II. Photo documentation of the excavation.

Figs. 27.–29. Bezemín. Finds from barrows I and II.

Fig. 30. Bezemín. Barrow III. Plan and profiles.

Fig. 31. Bezemín. Barrow III. Photo documentation of the excavation (slate bedrock at the barrow's base).

Fig. 32. Bezemín. Barrow IV. Plan and profiles.

Fig. 33. Bezemín. Barrow IV. Photo documentation of the excavation.

Fig. 34. Bezemín. Finds from barrows II, III and IV.

Fig. 35. Early medieval finds made in the vicinity of the barrow cemetery near Bezemín. Legend: A – hillfort; B – hilltop settlement; C – isolated find; D – barrow cemetery; E – coin hoard.

Fig. 36. Lomničky. Probable early medieval barrow cemetery.

Fig. 37. Mydlovary. Probable early medieval barrow cemetery.

The barrow cemetery at Dražičky near Tábor and the results of rescue excavations in 1976–1977

† Antonín Beneš – Michal Lutovský
(pp. 153–185)

In the 1970s, the barrow cemetery at Dražičky, Tábor District (*Fig. 1a-c; 2*) was one of the barrow cemeteries most endangered by recent illegal interventions. In 1976 and 1977, fresh damage to several barrows resulted in a rescue excavation, during which Antonín Beneš thoroughly excavated three barrows. The results of this field excavation, exceptionally well conducted considering period standards, were only preliminarily published (*Beneš 1985a*) and their detailed publication is only made available now. This burial ground was one of the most extensive early medieval barrow cemeteries in Bohemia, regardless of the fact that some of the barrows date back to the Hallstatt and early La Tène periods. During a geodetic survey in 1976, 91 barrows were registered. In 2010, 78 distinct barrows were still discernible (*Menšík – Křišťuf – Chvojka 2010, 34–37*). The barrows are arranged in several rows which are oriented WNW-ESE. In the first half of the 20th century, several excavation campaigns took place at the cemetery, however, these were usually not documented, so it is not clear which particular barrows were excavated. Some 12 to 13 barrows might have been 'investigated' in such a way, whereas prehistoric barrows seem to mainly concentrate in the cemetery's northern part. Scanty finds of early medieval pottery fragments from earlier excavations have already been published (*Turek 1958, tab. XII:5–9*) and they seem to chronologically correspond to finds from the 1976 and 1977 excavation seasons. Objects important for the dating of the latest phase of local burials include bronze S-shaped temple rings (*Fig. 21*) which were recovered during an amateur excavation of a barrow at the cemetery's southeast edge. They were allegedly found next to a child's skull.

The archaeological excavation of 1976 and 1977

Barrow 74 (excavation season of 1976). The barrow had a slightly oval ground plan of 6.8 × 6m and a height of 70–90cm, the barrow's centre was damaged (*Fig. 4*). The barrow's mound was gradually removed and visually documented, whereas all pottery fragments, burnt bones, charcoal and scarce lumps of fired clay were plotted in the drawings of individual levels. The barrow consisted of three main, stratigraphically distinguishable parts (*Figs. 5–8*): the upper mound (layers 1 and 2), the more

compact lower mound (layers 3–6) and a pit under the barrow (layer 7). A total of 360 pottery fragments were recovered. It was possible to glue together two almost complete vessels, the remaining fragments could not be put together (Fig. 9–12). Human and animal bones, often in just one or two pieces, were recorded in 45 places (see Attachments 1 and 2), charcoal was present in 14 places (see Attachment 3).

Barrows 16 and 9 (excavation season of 1977). Two barrows, closely adjacent to each other (nos. 16 and 9), were excavated in the cemetery's southeastern part. They were investigated by digging one continuous trench (Fig. 13–16). Barrow 16 had a diameter of 3.6–3.95m and an irregular height of 22–50cm. The first phase of the removal process (Fig. 14) exposed wide-spaced stones in the barrow's centre which delimited an irregular shallow pit underneath (Fig. 16b). In the upper layer, there was a child's inhumation burial (infans II, 4–6 years) which was lined by two rows of smaller stones. The skeleton's head was oriented towards the east. Close to the head, to the southeast of it, a slightly askew post hole with a diameter of 16cm and a depth of 30cm was observed (Fig. 16a). In addition to one larger potsherd (Fig. 17:1), only a few tiny atypical fragments were recovered.

Barrow 9 had a diameter of 4–4.8m and a height of 60cm. Wide-spaced stones, discontinuously lining the central space with the grave pit, were observed in the mound. Next to its northwestern and northeastern feet, two clusters of potsherds from two vessels were documented (Fig. 19:1,2; 22). On the northeastern side, at a depth of about 20cm, an iron fire striker and a quartz crystal were found (Fig. 18:1,2). In the barrow's southern half, three bands of charcoal with a length of up to 60cm were observed. They originated from continuous pieces of oak wood placed in the N-S direction. There was a grave in the centre of the barrow (Fig. 16b). It contained the skeleton of an elderly man (senilis, older than 60 years) stretched on his back, his head towards the east. There was an earthenware bowl at his feet (Fig. 20) and bird bones were found next to it (*Gallus gallus f. domestica*).

The burial rite

In comparison with other barrows investigated in a modern way, barrow 74 featured a strongly layered mound and, at the same time, it lacked a timber structure, which is otherwise a rather characteristic element of early medieval barrows in Bohemia. A manifestation of the primary ritual act in place of the future barrow is an oval, slightly sunken area, which contained several dozen small-sized pottery fragments, a half of a spindle whorl, and animal bones, especially the uncremated ones. This is probably a reflection of certain rituals which were not directly linked to the deposition of human remains (ritual preparation of the space?, funerary feast?). The really shallow sinking which more or less respected the level of surrounding terrain corresponds to a basic feature of the early medieval barrow cremation rite, which is not to reach deep under the ground. In addition to potsherds, subsequent layers contained burnt human bones and also a small quantity of burnt animal bones. According to anthropological analysis, these were the remains of several individuals. The small quantity of bones corresponds to general findings about Slavic cremation barrows.

Barrows 9 and 16, which are approximately 50m distant, represent different mortuary practices. These are smaller and lower barrows with individual inhumation graves. Barrow 16 with a child's burial did not cover a classic grave pit prepared for the deposition of the body, but an irregular shallow depression. In barrow 9, a grave containing the remains of an adult man buried with his head towards the east, reached somewhat deeper under the ground level. The orientation of male bodies with the head towards the east is one of the typical features of inhumation burials under barrows in South Bohemia (*Lutovský – Tomková 1994, 98*); it is thus different from the usual orientation of the dead with their heads towards the west. The above-mentioned barrow 9 probably contained a burial of a boy. Barrow 16 also contained the remains of a wooden structure. A significant ritual element, which can rather be associated with the earlier cremation rite, are the artefacts placed in the barrow's mound. These were two smashed vessels whose potsherds were scattered in two places within the barrow (Fig. 22). A fire striker and a quartz crystal were found at the barrow's northeastern edge. The use of a crystal as a luxurious and, with regard to the absence of more distinct traces of striking, rather a symbolic fire-making tool is possible, however, both objects were found 30cm apart, and, moreover, outside the grave pit.

The dating and the development of burial practices

Barrow 74 contained pottery fragments which can, similarly to earlier finds (e.g. *Fig. 23*), be dated to a broad chronological range from the mid-8th century to the mid-9th centuries AD. Barrows 9 and 16 with inhumation burials represent the later phase of burials, which probably corresponds to the second half of the 9th to the first half of the 10th century. Chronologically more interesting early medieval artefacts were recovered from an illegal excavation of an undisclosed barrow. These are small bronze S-shaped temple rings with a diameter of 12 to 15cm, which is the smallest form of this jewellery type, whose beginnings in Bohemia can generally be dated to the first decades of the 10th century.

The cremation burials at Dražičky began during the 8th century and the burial practices ended during the 10th century, perhaps during its first half. The existence of prehistoric barrows in the cemetery's northern part, regular rows of barrows, the position of cremation burial 74 and inhumation mounds 9 and 16 and the S-shaped temple rings from a barrow at the cemetery's southeastern edge may be indicative of the basic trend of expanding a cemetery from north to south and west to east. The later phase of local burials, lasting approximately from the mid-9th century onwards, was characterized by a transition to inhumation. Along with the deposition of uncremated bodies, the mounds gradually grew smaller. A cluster of small barrows in the cemetery's eastern part does not feature a distinct linear arrangement. The very end of burial practices at Dražičky is represented by a barrow containing a child's burial with temple rings, which probably date back to the mid-10th century.

Fig. 1. Dražičky. Location of the site.

Fig. 2. Dražičky. Plan of the cemetery with indicated barrows excavated by A. Beneš in 1976 and 1977.

Fig. 3. Dražičky. Barrows arranged in rows and interconnected to make almost continuous formations.

Fig. 4. Dražičky. Barrow 74, partially documented profile during excavation.

Fig. 5. Dražičky. Barrow 74, north-south profile.

Fig. 6.–8. Dražičky. Barrow 74, individual excavation phases.

Fig. 9.–12. Dražičky. Finds from barrow 74.

Fig. 13. Dražičky. Barrows 9 and 16, west-east profile.

Fig. 14.–16. Dražičky. Barrows 9 and 16. Individual excavation phases (16a: post hole behind the head of a child's burial in barrow 16).

Fig. 17. Dražičky. Finds from barrow 16.

Fig. 18. Dražičky. Finds from barrow 9 (a fire striker and a quartz crystal).

Fig. 19. Dražičky. Reconstructed vessels scattered in the mound of barrow 9.

Fig. 20. Dražičky. Vessel placed at the feet of the burial in barrow 9.

Fig. 21. Dražičky. S-shaped temple rings from a destroyed barrow on the cemetery's southeastern edge.

Fig. 22. Dražičky. Barrow 9. Schematically depicted distribution of potsherds from vessels II (black) and III (red).

Fig. 23. Dražičky. Pottery fragments from barrows excavated in 1940.

Fig. 24. Dražičky. Plan of the barrow cemetery (1976).

Barrows and elites: metal artefacts from the surfaces of South Bohemian barrow cemeteries

Jan John – Jan Ciglbauer
(pp. 187–203)

Early medieval barrow cemeteries are traditionally perceived in Bohemia as relatively unattractive archaeological monuments, containing just a few artefacts, predominantly pottery fragments. However, the apparent poverty is undoubtedly the result of a specific burial rite, the remains of which may remain preserved, among other things, on the surfaces of barrow mounds in the form of small metal artefacts. In this chapter, we describe several finds of metal artefacts from seven sites, which are arranged chronologically according to the date of discovery or survey. All these metal objects were identified with the help of a metal detector, often practically on the barrow's surface or at a depth of up to 20 cm under it. Belt fittings predominate among these finds, but some parts of equestrian equipment are represented as well. At the same time, both categories can be associated with the elites of early medieval society in South Bohemia.

A considerable part of the bronze fittings are more or less deformed by heat. Finds of fittings damaged in this way apparently demonstrate a burial rite involving cremation and the subsequent deposition of the remains on or above the barrow's surface. As part of these grave goods, metal parts of clothing and gear were documented, which are mainly of southeastern (Avar) origin. At the cemetery of Dobřejovice-Vobůrka, however, we also encounter ornaments fashioned in the Western (Carolingian) style. The co-occurrence of objects of both provenances is even documented on barrow no. 12, which means that there were probably several surface burials there (*Fig. 8*).

In the case of some sites, it seems that metal artefacts are primarily linked to larger barrows and therefore indicate a connection between elite burials and the size of barrow mounds (Dobřejovice-Vobůrka, Vlkov-Daňková). In addition to belt fittings, objects associated with horseman-warrior's gear were also identified in these two burials, namely a Carolingian-style spur strap fitting and bronze harness ornaments made in the Avar style.

The discovery of an almost complete Avar-style belt fitting set made at the site of Závraty is very unusual (*Fig. 14*). The belt was not damaged by fire and if it was really deposited within the burial ground, it must have been a remarkable form of grave good or offering, which was placed on the barrow mound or on a structure above it. However, the funerary nature of this site and the type of a possible burial could only be confirmed by archaeological excavation. In this context, it should be noted that regular archaeological excavations have not yet been carried out at any of the above sites. Therefore, it is not known whether metal artefacts can only be found on the surface, or also inside the barrow mounds.

Before the use of metal detectors became common practice, Avar-style bronze fittings were very unique and rare finds in the territory of Bohemia. With the new metal detector finds, we have, for the first time in Bohemia, reliably documented the presence of such fittings in the funerary contexts of South Bohemian barrows, and therefore also the wearing of Avar-type belts. It is obvious that not all belt fittings need to be associated with elites. However, this certainly pertains to luxurious sets (Vlkov, Závraty, Líšnice) and equestrian equipment (Vlkov, Dobřejovice). The results of metal detector surveys of South Bohemian barrow cemeteries thus provide practically the first clear evidence of elite burials in Bohemia during the 8th and early 9th centuries.

While the use of Avar-style belts and harnesses can be considered proven, the question remains as to how such Avar fittings reached South Bohemia. Many possible ways must be considered, including trade or spoils of war. But they may also bear evidence of friendly contacts and gifts exchanged between the elites of South Bohemia and the Carpathian Basin. Such richly decorated belts could have been part of a prestige chain network, which is hypothetically assumed based on the distribution of finds within the Carpathian Basin (*Szente 2018, 305*). At the same time, however, it is necessary to admit the possibility that not all Avar-style fittings necessarily originate from the area of the Carpathian

basin, the manufacture of fittings has also been documented among Slavic peoples (*Macháček et al. 2021; Profantová et al. 2020*).

The vast majority of South Bohemian finds of fittings in barrows come from the area of the Ševětín highlands, north of the city of České Budějovice, where an unusually high concentration of early medieval barrow cemeteries can be found, which is unparalleled both in Bohemia and the neighbouring regions. Within a relatively small area of 3 × 6km, 11 barrow cemeteries are currently known, consisting of almost 400 barrows (*John – Ciglbauer 2018*). Outside of this area, only several isolated fittings from barrows at Radětice and Ostrolovský Újezd are known, along with a belt set from Závraty, whose link to barrow burials is likely, but still not proven. For the time being, the question remains open as to whether this situation is caused by the current focus of metal detector survey on the area of the Ševětín highlands. Another explanation may be the concentration of early medieval elites of the 8th to early 9th centuries in this region, from where, paradoxically, no fortified settlement of the hillfort type is currently known, which could be considered as an elite residence.

- Fig. 1. Radětice-Změna. Bronze fitting deformed by fire.
- Fig. 2. Vlkov-Daňková. Shaded relief model of the cemetery.
- Fig. 3. Vlkov-Daňková. Gilded bronze fittings from the surface of barrow no. 2.
- Fig. 4. Vlkov-Daňková, barrow no. 2. Calibration diagram for the radiocarbon date from organic material sampled from fitting no. 4.
- Fig. 5. Vlkov-Daňková. Bronze fittings from the surface of barrows nos. 3 and 4.
- Fig. 6. Dobřejovice-Vobúrka. Shaded relief model of the cemetery.
- Fig. 7. Dobřejovice-Vobúrka. Early medieval metal artefacts from the surfaces of individual barrows.
- Fig. 8. Dobřejovice-Vobúrka. Detail of the distribution of finds on mound no. 12.
- Fig. 9. Líšnice-Beran. Shaded relief model of the cemetery. The findspot of the belt fitting is marked.
- Fig. 10. Líšnice-Beran. Half of a two-pieces strap end originating from the main belt strap.
- Fig. 11. Ostrolovský Újezd. Shaded relief model of the cemetery. The findspot of the belt fitting is marked.
- Fig. 12. Ostrolovský Újezd. Shield-shaped belt fitting.
- Fig. 13. Závraty. Plan showing barrow-shaped formations and the distribution of finds of bronze fittings (marked with crosses).
- Fig. 14. Závraty. Bronze belt fittings.
- Fig. 15. Závraty. Remains of leather preserved on the inner side of a belt fitting.
- Fig. 16. Dobřejovice-Baba. Selected finds from the surface of barrow no. 11.
- Fig. 17. South Bohemian barrow cemeteries with documented finds of belt parts and equestrian equipment.

What remains of barrows: the early medieval cemetery at Rodov

Michal Lutovský – Daniel Stolz
(pp. 205–222)

A remarkable phenomenon, documented over the recent years in Eastern Bohemia during extensive soil stripping operations, are the remains of early medieval barrow cemeteries, where no above-ground mounds have survived to this day. The original existence of barrows is proven by ditches/troughs from which earth was removed in building the barrow mounds. In the vicinity of ploughed out barrows identified in this way, flat inhumation graves are also usually found. They may represent evidence of continuity of barrow and flat cemeteries or be the remnants of inhumation barrows, when at the close of the practice of barrow burials, the deceased were buried in grave pits covered by lower barrows.

During an excavation associated with the construction of Motorway D11, a total of 59 archaeological situations dating from the Aeneolithic period to the modern era were identified at Rodov, Hradec Králové District (*Figs. 1, 2*). Twenty of them may date back to the Early Middle Ages (*Fig. 3–8*): these include 3 flat inhumation graves, eight trough-shaped features and nine more depressions of various nature. With regard to the distribution of the features (*Fig. 3*) and a similar nature of the find material (*Fig. 9–11*), they all can be considered as part of one early medieval burial ground which was, however, only identified in a small segment. In contrast to prehistoric features, local early medieval features are significantly shallower, which also influenced the possibilities of their archaeological identification.

Barrows

Ditches or troughs surrounding the barrow belong to characteristic elements of this type of burial in the Early Middle Ages. At Rodov, there seem to be three clusters of troughs which can be interpreted as remains of barrows. The slightly arching troughs nos. 89 and 115 (*Figs. 15–17*) might have originally enclosed an oval area with a diameter of ca. 15m. Given the identical fill and location, it cannot be ruled out that adjacent features 7 and 8 also belonged to trough 115. Trough 89 and feature 8 contained fragments of one early medieval vessel of which only a small part has survived. Troughs 6, 124 and 106 enclosed a rectangular area, whereas troughs 6 and 106 always contained one fragmentarily preserved bottom part of an early medieval vessel. Troughs 125 and 126 again enclosed a rectangular area, but only feature 125 contained a small piece of early medieval pottery.

Flat (?) graves

Three inhumation graves of adult individuals (*Figs. 4, 12–14*) conforming to common early medieval funerary practices. The grave pits were oriented west-east and partly equipped with timber elements. The deceased lay stretched on their backs, with their head towards the west and their arms along their bodies. The grave goods also seem to respect common period practices – earthenware vessels, a knife and a fire-making kit. These graves might also have been originally covered with barrows. Barrows constructed over inhumation graves are usually smaller and circumference ditches thus did not have to be so prominent. Six glass beads (*Fig. 11:4–9*) were found in the vicinity of marginal remains of feature 64 containing several fragments of the bottom part of a vessel. Thus, the feature may hypothetically represent remains of yet another inhumation grave and its very shallow deposition may be indicative of the fact that it was originally covered by a barrow.

Other features

The existence of a common burial ground with various traces of ritual activities also pertains to depressions which are not directly linked to the deposition of bodily remains or the establishment of funerary monuments. They contain very few finds which could be designated as settlement waste and if they contain pottery fragments, these are usually just parts of a particular vessel. Judging from the discovered pottery fragments, none of the features is significantly older, so this is not a trace of a settlement preceding the existence of burial practices. The location of the features among barrows containing inhumation graves enables us to reject speculations about their settlement nature at the time of burials.

Discussion

The interpretative possibilities of the situations determined by archaeological excavations at Rodov are relatively limited, both with regard to the small segment of broader spatial relationships and to the only partially preserved, shallow sunken features. It can be presumed that there was at first an earlier burial phase in the form of barrows with surface or above-ground deposition of cremation or inhumation burials and a subsequent continuation of burials in grave pits, either covered with barrows and not. The other features situated among graves most probably represent traces of unidentifiable ritual practices. The early medieval features unearthed at Rodov may date back to the 9th to the first half of the 10th century. A large inhumation cemetery at Lochenice (*Sláma 1990*), which lies at a dis-

tance of mere 1200m, provides us with interesting comparison material. Its distinct linear arrangement rules out the possibility that barrows were originally erected above the graves. It is therefore possible to speculate about both a transfer of burials from Rodov to Lochenice and an at least partial co-existence of both cemeteries. With regard to a denier struck under Duke Oldřich († 1034) and found in one of the Lochenice graves, the chronology of this cemetery definitely seems to be longer.

Fig. 1. Rodov. Location of the site.

Fig. 2. Rodov. Extent of soil stripping and identified features. The area with a concentration of early medieval features is marked in red (see the following Fig.), the arrow points at feature 28 lying outside the above-mentioned segment.

Fig. 3. Rodov. Plan of the area with a concentration of early medieval features (numbered). Features marked in grey without numbers – prehistoric features.

Fig. 4.–8. Rodov. Plans of features.

Fig. 9. Rodov. Finds from inhumation graves.

Fig. 10., 11. Rodov. Finds from other features.

Fig. 12.–14. Rodov. Inhumation graves 85, 96 and 97.

Fig. 15.–17. Rodov. Features/troughs 89 and 115.

Fig. 18. Bernhardsthal (Lower Austria). Barrow 15. A close analogy to the ditches/troughs from Rodov.

Fig. 19. Döberkitz (Saxony). Graphically highlighted crop marks identifying the remains of ploughed out early medieval barrows.

Barrows within reach: the early medieval settlement at Kožlí u Orlíka

Tomáš Hiltcher – Michal Lutovský
(pp. 225–239)

One of the crucial factors influencing the establishment of a burial ground and its further use is its relationship to the world of the living, i.e. to the settlement. This article presents the earlier phase of a newly discovered settlement at Kožlí u Orlíka, Písek District (*Fig. 1*), which is without doubt linked to the thoroughly investigated barrow cemetery dating from the late 8th to early 10th century. The chronological classification of the settlement is even broader – it survived until the early 13th century.

The barrow cemetery was excavated in 1986–1991 (*Lutovský 1996a,c; idem 1998a,b*). At the time of its excavation, it consisted of 12 barrows arranged in two groups. These were predominantly cremation barrows with timber structures. The barrows contained numerous pottery fragments and rarely also spindle whorls. At the foot of one of them, a scorched half of a glass bead was found. Remains of uncremated bodies were discovered in four barrows – these were partially additional burials in earlier cremation barrows, the latest barrows were perhaps piled up directly above uncremated bodily remains. The grave goods in inhumation graves were quite unremarkable; only two of them contained a vessel – a woman was accompanied by an earthenware pot and a man by a bucket.

Earlier settlement finds

The cemetery (*Fig. 2:1*) lies on the outskirts of the valley of a small brook which, after less than 2km, empties itself into the Vltava River. At the time of excavation, fieldwalking was repeatedly carried out on all ploughed up surfaces in the valley's upper part. Several fragments of early medieval pottery were also found on the opposite, southern bank of the brook (*Fig. 2:2; Lutovský 1998a, 298*). Another find was made on the valley's southwestern edge (*Fig. 2:3; Fröhlich – Lutovský – Jiřík 2008, 222*). The pottery can, in both cases, be roughly dated to the 9th century. Both locations have approximately the same altitude as the barrow cemetery and they both are separated from it by the brook. These findings provided

support for speculations about the separation of the then worlds of the living and the dead by a water course (Lutovský 2012, 90).

The newly discovered settlement

In 2018, after deep tillage, features disturbed by ploughing and the first metal artefacts were discovered in a field directly adjacent to the barrows (Fig. 2:4). Over the following years, repeated fieldwalking and metal detector surveys completely changed the picture outlined above. Finds made in 2018–2021 come from an area with dimensions of ca. 100 × 130m (Fig. 3). Fieldwalking yielded a large amount of pottery fragments dated to a broad chronological interval from the 8th to the early 13th centuries. A fragment of a glass bead resembling another piece damaged by fire and found in one of the nearby cremation barrows was also discovered. A large number of metal artefacts, covering the whole chronological span, were recovered with the help of a metal detector: Avar-type belt fittings, deniers struck from the late 10th to the 12th centuries, a rich assemblage of bronze rings and their fragments, buckles, both small and large S-shaped temple rings, horseshoes, knives, a spur, a hoe, construction fittings, lead artefacts, etc.

In 2020, two sunken-floored features were investigated (Fig. 4). Feature no. 1 in particular contained a large amount of pottery fragments representing the earliest phase of local settlement, i.e. the late 8th and the first half of the 9th centuries. In addition to numerous animal bones and fish scales, more than 500 potsherds with a total weight of almost 13kg (Fig. 5–8; 9:1,2) as well as iron knives, fragments of baking trays, spindle whorls, a sharpening stone, etc., were recovered (Fig. 9:3–6; 10).

With the help of a metal detector, eight Avar-type belt fittings (Fig. 12:1–8) were recovered, among others. Another metal object, resembling part of a buckle, can also be included in this group (Fig. 12:9). The artefacts were scattered over the whole area with occurrence of early medieval pottery fragments, only fitting no. 1 was found outside the area, closer to the barrows (Fig. 13). Based on its production features and occurrence, the fitting can be classified as dating from the late Avar period III–IV, i.e. from the second half of the 8th to the early 9th centuries. When taking into consideration material from settlements in Bohemia, it is also necessary to include at least the first third of the 9th century.

Several objects which are unambiguously classifiable as originating from the second half of the 10th to the early 11th centuries can be identified among artefacts from later settlement phases, i.e. from the time when the custom of burying under the local barrows already ended. They prove the settlement's continuity and link 8th-9th-century artefacts to distinct traces of settlement from the 11th and 12th centuries. These include a denier struck under Duke Boleslaus II (972–999; Fig. 12:14) and three smaller S-shaped temple rings (Fig. 12:11–14).

Discussion

The earliest settlement phase is represented by belt fittings and pottery fragments from features 1 and 2. The interval of occurrence of both types of artefacts overlaps at the end of the 8th and in the first third of the 9th centuries. The assemblage of fittings has changed our current understanding of the community burying their dead in the local barrows, in which practically no object of greater value was found. Thus, even though more luxurious objects were undoubtedly part of the living material culture of that time, they did not end up in barrows. With regard to the fact that the earlier phase of the newly discovered settlement chronologically corresponds to the time of use of the local barrow cemetery and that the edges of both components are just 60m apart, their mutual interconnection is undeniable. The above-mentioned small assemblages of pottery fragments recovered earlier through fieldwalking probably represent a trace of some other activities.

Fig. 1. Kožlí u Orlika. Location of the site.

Fig. 2. Kožlí u Orlika. Distribution of early medieval components in the vicinity of the barrow cemetery. 1 – barrows; 2–3 – earlier surface finds of early medieval pottery; 4 – area of the newly identified settlement.

Fig. 3. Kožlí u Orlika. Area of the newly identified settlement in relation to the barrow cemetery.

Fig. 4. Kožlí u Orlika. Features 1 and 2.

Fig. 5.–10. Kožlí u Orlika. Finds from feature 1.

Fig. 11. Kožlí u Orlika. Finds from feature 2.

Fig. 12. Kožlí u Orlika. Finds from metal detector surveys and fieldwalking.

Fig. 13. Kožlí u Orlika. Spatial distribution of artefacts from fieldwalking. The numbering corresponds to the numbers of objects depicted in Fig. 12.

Fig. 14. Kožlí u Orlika. Left – barrows, right – settlement.

Barrows in a clearing: photogrammetric mapping of the cemetery near Červený Újezdec using a drone

Jan John – Miroslav Kučera
(pp. 241–244)

South Bohemian barrow cemeteries have mainly survived in forests. Spruce stands used to significantly predominate in them, however, these have recently been decimated by the bark beetle calamity and the subsequent harvesting of affected trees. Although the calamity is currently receding, the landscape will have to cope with its consequences for a long time. This also applies to archaeological monuments that are at risk of damage during intensive logging operations and repeated afforestation. However, the deforestation of certain sites also created suitable conditions for the employment of effective methods of mapping immovable archaeological monuments, including aerial photogrammetry. In 2020, it was possible with its help to create a three-dimensional model of the surface of the barrow cemetery in the forest of Vávra near Červený Újezdec (*Figs. 1, 2*). Although this cemetery can be classified as one of the largest and best-preserved early medieval barrow cemeteries in South Bohemia (up to 90 barrows in an area of 1.5 ha), it has never been geodetically surveyed in detail. With the help of the above-mentioned method of remote archaeological survey, we have tried to fill this gap in the archaeological record.

An eBeeX drone by SenseFly was used to photograph the site (*Fig. 3*). It was equipped with an AeriaX compact photogrammetric camera with a resolution of 24 Mpx. A total of 434 vertical images were taken in detailed resolution from a flight level of 120m. For each image, the orientation and position of the camera in the WGS 84 coordinate system was automatically recorded using navigation systems. The overlapping of the images enabled their photogrammetric processing in the Pix4D programme, including the creation of an overall orthophoto and a digital model of the terrain surface. Based on this, a shaded relief model was created in the ArcGIS-Pro programme, on which the barrows are very clearly visible (*Fig. 4:B*).

Thanks to an almost complete deforestation of the barrow cemetery, it was possible to obtain a relatively detailed 3D model of all barrow mounds, which are otherwise not visible on the currently available 5th generation digital relief model of the Czech Republic (DMR 5G; compare *Fig. 4:A and B*). The above procedure naturally has its limits stemming from the site's state at the time of image-taking. For example, shallow ditches around the barrows were often filled with wood residues after felling (*Fig. 5*), so they are not always apparent in the outcome data. On the contrary, thanks to the level of detailedness of the digital model, the rectangular shape of the mounds is clearly visible in several cases (e.g. barrows 51 and 67).

The data obtained by remote sensing had to be verified directly in the field, thanks to which up to 94 barrow mounds are identifiable in the cemetery today (*Fig. 4:C*). Most of the barrows are arranged in rows, while it is possible to notice that the orientation of individual rows was changing. In the northern part of the site, they are oriented in the NW-SE direction, but in its southern part, the rows run almost E-W. This was probably due to the fact that the southernmost part of the cemetery is located on a southern slope, so the orientation of the rows seems to respect contour lines. Thanks to

the new mapping project, it is also possible to notice the differing degrees of concentration of barrow mounds in various parts of the cemetery (*Fig. 4:D*).

Fig. 1. Červený Újezdec. Location of the site.

Fig. 2. Červený Újezdec. First schematic mapping of the barrow cemetery, carried out by A. Lindner at the close of the 19th century.

Fig. 3. Fixed-wing drone (eBeeX).

Fig. 4. Červený Újezdec. A – 5th generation digital relief model (DMR5G); B – shaded model of the site's surface based on aerial images; C – generalized plan of the barrow cemetery on the background of a cadastral map; D – scheme of numbering the barrows and their kernel density in area.

Fig. 5. Červený Újezdec. State of the barrow cemetery as of the spring of 2022.

Three examples of documentation of early medieval barrow cemeteries using drone laser scanning

Jan John – Markéta Potůčková
(pp. 247–253)

The most effective tool available to contemporary archaeology for the documentation and identification of monuments in forested environments is aerial laser scanning (LiDAR). At the time being, this kind of data can be obtained for the whole territory of Bohemia, but a large number of archaeological monuments are only depicted with insufficient detail, or not at all. Over recent years, light and compact laser scanners have become available, which can also be mounted on small unmanned aerial vehicles (drones). In this chapter, the authors present the documentation of three early medieval barrow cemeteries (*Fig. 1*) using the technology of unmanned aerial laser scanning.

The large cemetery near Ostrolovský Újezd (České Budějovice district) has not been surveyed in detail yet. Its model obtained using aerial scanning (*Fig. 4*) is important for at least two reasons. On the one hand, this archaeological site was being disturbed by amateur excavations for a long time, and a detailed plan is therefore important for the documentation of its current state and its monument protection. On the other hand, the cemetery also contains the largest and most representative collection of early medieval accumulative barrows in South Bohemia (cf. *Lutovský 1996c*) in the form of elongated mounds, which probably emerged due to the interconnection of several originally separate mounds. The longest barrow reaches a length of over 25m, which is quite exceptional among early medieval barrow cemeteries in Bohemia.

Near Veselí nad Lužnicí (Tábor district), there are preserved two early medieval barrow cemeteries (Veselí nad Lužnicí I and II). The data could be used to assess the quality of previously published plans. It is apparent how difficult it is to identify all barrow mounds with classical surface survey methods, especially in the case of larger necropolises with dense vegetation cover. The survey of site I, which was published in 1958 (*Turek 1958*, 42; cf. *Fig. 6A*), appears to be very accurate, although a number of barrows are missing, probably due to problems with dense vegetation cover. Recent surveys of cemeteries I and II using a GPS receiver for tourists (*Figs. 6B, 7A*) are imprecise and cannot be considered a reliable source of information.

Fig. 1. Locations of sites – Ostrolovský Újezd (top) and Veselí nad Lužnicí I a II (bottom).

Fig. 2. Ostrolovský Újezd. Schematic sketch of the cemetery dating back to the 19th century.

Fig. 3. Remote-controlled helicopter Flying Cam SARA 4.0 equipped with a laser scanner.

Fig. 4. Ostrolovský Újezd. A – shaded relief model based on aerial laser scanning, B – contour-line plan derived from the relief model.

Fig. 5. Veselí nad Lužnicí II. DJI Matrice 600 drone equipped with a Riegl scanner.

Fig. 6. Veselí nad Lužnicí I. A – overlap of the shaded relief model and the 1950s survey; B – overlap with the survey carried out at the beginning of the 21st century.

Fig. 7. Veselí nad Lužnicí II. A – plan of the barrow cemetery based on data from a GPS receiver; B – shaded relief model based on aerial drone scanning.

A catalogue of early medieval barrow cemeteries in Bohemia

Michal Lutovský et al.
(pp. 255–295)

The catalogue sums up information on 99 barrow cemeteries located in 83 cadastral areas. Catalogue entries are divided in the following fashion:

1. Approximate localization
2. Description of the cemetery and its barrows
3. Author and time of excavation
4. Archaeological findings
5. Summary, dating, notes
6. Essential literature

Fig. 1. Černé Budy. Plan of the barrow cemetery (1940).

Fig. 2. Drunče. Barrow 6, stone structure.

Fig. 3. Lhota. Plan of the barrow cemetery (2007).

Fig. 4. Nová Ves. Plan of the barrow cemetery (2021).

Fig. 5. Prachovské skály. 1–4 – group of barrows.

Fig. 6. Údraž. Plan and shaded relief model of the barrow cemetery.

Fig. 7.–8. Veselí na Lužnicí. Plans of barrow cemeteries A and B.

Fig. 9.–20. Photographic documentation of barrow cemeteries.

ARCHEOLOGICKÉ NEMOVITÉ PAMÁTKY V OKRESE PRACHATICE

ARTUMSKUNDE MITTELEUROPA'S IM 10. JAHRHUNDERT

A VĚSTNÍK JIŽNÍCH ČECH 2013

Bedřich Dubský
Pravěk Jižních Čech

CHOCHOVSKÉ SKÁLY
ÚSVITĚ DĚJIN

Čechy za dob...
Část archaeologická

ARCHEOLOGICKÉ NEMOVITÉ PAMÁTKY V OKRESE STRAKONICE
JAN MICHALĚK
JIMÍ PRŮHLÝCH

SLAVNSKÉ MOHYLY
V PROSTORU LEDENICE - BORO VANY
JOSEF POLÁČEK

RUDOLF TUREK
POSVÁTNY HÁJ NA CHOCHOLÍKU U PŇOVIC

ARCHEOLOGICKÉ NEMOVITÉ PAMÁTKY V OKRESE Č...
Jan Michálek

SLOVANSKÉ MOHYLY V JIŽNÍCH ČECH
SLAWISCHE HÜGELGRÄBER IN SÜDBÖHMEN
SLABYNSKIE KURHANY W JÓRNOR CZECH
MUSEUM NATIONALE PRAGUE
FONDES ARCHEOLOGICI PRAGENSES
PRAGAE 1938

Jan Michálek
MOHYLOVÁ POHŘEBIŠTĚ V JIŽNÍCH ČECHÁCH
DOBY HALSTATSKÉ (Ha C - D) A ČASNĚ LATĚNSKÉ (Lt A)

ARCHEOLOGICKÉ NEMOVITÉ PAMÁTKY V JIŽNÍCH ČECHÁCH
Jubilijní sborník k 80. narozeninám
PUD. Jana Mikolajčíka

ENCYKLOPEDIJE SLOVANSKÉ ARCHEOLOGIE V ČECHÁCH

ARCHEOLOGICKÉ NEMOVITÉ PAMÁTKY V OKRESE BUDĚJOVICE

ARCHEOLOGICKÉ NEMOVITÉ PAMÁTKY V OKRESE BUDĚJOVICE

ČESKÉ MUZEUM V PRAZE
SÜDBÖHMEN IN DEN MUSEUMS IN PRAG

Prameny a literatura

- Anonym 1903*: Rozsáhlé pohřebiště pohanské. *Ratibor* 19, č. 36, 5. 9. 1903, 550.
- Anonym 1921*: Předhistorické pohřebiště. *Kraj Královéhradecký* 12, č. 86, 27. 10. 1921, 6.
- Anonym 1933*: Vzácný archeologický nález u Petrovic na Královéhradecku. *Kraj Královéhradecký* 24, č. 2, 7. 1. 1933, 1.
- Anonym 1969*: Dražičky, o. Tábor. *Bulletin záchranného oddělení* 6/1968, 30.
- Balatka, B. 1979*: Regionální členění reliéfu Západočeského kraje. Plzeň.
- Baštová, D. 1984*: Šipín a Všeruby – nové hradištní nálezy z Plzeňska. *Archeologické rozhledy* 36, 498–504.
- Baštová, D. 1986*: Pravěké osídlení povodí Úterského potoka. *Archeologické rozhledy* 38, 15–16.
- Beneš, A. 1975a*: Červený Újezdec, okr. České Budějovice. *Výzkumy v Čechách* 1972, 27–28.
- Beneš, A. 1975b*: Dobřejovice, okr. České Budějovice. *Výzkumy v Čechách* 1972, 32.
- Beneš, A. 1975c*: Radětice, o. Tábor. *Výzkumy v Čechách* 1971, 125.
- Beneš, A. 1981*: Bezděčín, o. Želeč, okr. Tábor. *Výzkumy v Čechách* 1976–1977, 10.
- Beneš, A. 1984*: Dolní Chrástřany, o. Horní Chrástřany, okr. Prachatice. *Výzkumy v Čechách* 1980–1981, 24.
- Beneš, A. 1985a*: Dražičky, r-n Tábor. In: *Archeologičeskíe izučenia pamjatnikov 6–15 vekov v Čechii 1975–1985 gg.* Praga, 115–120.
- Beneš, A. 1985b*: Drunče, r-n Jindřichův Hradec. In: *Archeologičeskíe izučenia pamjatnikov 6–15 vekov v Čechii 1975–1985 gg.* Praga, 123–126.
- Beneš, A. – Michálek, J. – Šimana, M. 1974*: Základní mapa ČSSR 1 : 50000 – list 22-44. Soupis mohylových pohřebišť a hradišť na základě průzkumu a měřičských prací v letech 1971–1973. Praha.
- Beneš, A. – Michálek, J. – Zavřel, P. 1999*: Archeologické nemovitě památky okresu České Budějovice. Díl I. Soupis a studie. Díl II. Atlas. Praha.
- Beneš, J. – Lutovský, M. – Parkman, M. 2007*: Výzkum raně středověké mohyly u Vitějovic na Prachaticku. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 20, 367–383.
- Benešová, J. 1995*: Příspěvek ke slovanskému osídlení východních a severovýchodních Čech. *Pojizerský sborník* 2, 110–141.
- Beranová, M. – Lutovský, M. 2009*: Slované v Čechách. *Archeologie* 6.–12. století. Praha.
- Bittner, L. 1935*: Bezemín. Nálezová zpráva čj. 79/35 v archivu nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR Praha.
- Bláha, R. – Horník, P. 2015*: Výzkum pozůstatků slovanského mohylníku na Slezském Předměstí v Hradci Králové. *Zprávy České archeologické společnosti – Supplément* 97, 40.
- Bláha, R. – Horník, P. – Novák, M. 2016*: Přírůstky archeologické sbírky AO MVČ v roce 2016. *Archeologie východních Čech* 12, 113–133.
- Borkovský, I. 1942*: Ein neues germanisches Urnengrab der Großromstedter Kultur aus Südböhmen. *Nachrichtenblatt für deutsche Vorzeit* 18, 257–261.
- Borkovský, I. 1946*: Hrob bojovníka z doby knížecí na Pražském hradě. *Památky archeologické* 42, 122–132.
- Braníš, J. 1900*: Archeologické vycházky do okolí česko-budějovického. Šestnáctá roční zpráva c. k. české státní reálky v Č. Budějovicích za školní rok 1900. České Budějovice, 3–28.
- Brdlík, K. 1930*: Funde im Böhmerwald. *Sudeta* 6, 132–137.

- Breibert, W. 2005:* Das karolingerzeitliche Hügelgräberfeld von Wimm, MG Maria Taferl, VB Melk, Niederösterreich. Untersuchungen zur Problematik frühmittelalterlicher Bestattungssitten im niederösterreichischen Donauraum. *Arheološki vestnik* 56, 391–433.
- Breibert, W. 2019:* Bemerkungen zu frühmittelalterlichen Hügelgräberfeldern in Niederösterreich im Kontext der Neuentdeckung von Bernhardsthal. In: Macháček, J. – Milo, P., Das frühmittelalterliche Hügelgräberfeld von Bernhardsthal. Mit Beiträgen von W. Breibert, P. Dresler, S. Eichert, A. Pankowská und F. Stratjel. *Archäologische Forschungen in Niederösterreich. Neue Folge Band 7.* Krems, 116–125.
- Břicháček, P. – Čechura, M. 2021:* Nález denárů Liutpoldovců z Bezemína (okr. Tachov). *Numismatický sborník* 35/1, 22–33.
- Břicháček, P. – Metlička, M. 2020:* Plochý žárový hrob z doby halštatské z Lomničky (okr. Tachov). *Archeologie západních Čech* 11, č. 1–2, 34–43.
- Bubeník, J. 1970:* Příspěvek k poznání hradištního osídlení Posázaví. *Archeologické rozhledy* 22, 286–306.
- Bubeník, J. – Pleinerová, I. – Profantová, N. 1998:* Od počátků hradišť k počátkům přemyslovského státu. *Památky archeologické* 89, 104–145.
- Budinský-Krička, V. – Točík, A. 1991:* Šebastovce. Gräberfeld aus der Zeit des awarischen Reiches. Nitra.
- Buchvaldek, M. – Sláma, J. – Zeman, J. 1978:* Slovanské hradiště u Kozárovic. *Praehistorica* 6. Praha.
- Campana, S. 2017:* Drones in Archaeology. State-of-the-art and Future Perspectives. *Archaeological Prospection* 24/4, 275–296.
- Cosma, C. 2022:* Avar Artifacts in Slavic Barrow Cremation Cemeteries From Transylvania and Northwestern Romania. In: Papeša, A. R. – Dugonjić, A. (eds.), *Avars and Slavs. To sides of a belt strap end – Avars on the north and the south of the Khaganate.* *Musei Archaeologici Zagrabienensis – Collectanea Archaeologica* 5. Zagreb, 344–355.
- Čermák, K. 1883:* Mohyly u Chedrbi. *Památky archeologické* 12, 358–365.
- Černý, J. V. 1878:* O starožitnostech z Libáňska. *Památky archeologické* 10, 822–823.
- Čilinská, Z. 1966:* Slawisch-awarisches Gräberfeld in Nové Zámky. Bratislava.
- Čilinská, Z. 1973:* Frühmittelalterliches Gräberfeld in Želovce. Bratislava.
- Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L. 2003:* Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha.
- Čtverák, V. – Ulrychová, E. 2001:* Komplex Česov (okr. Jičín) – fenomén v české archeologii? *Archeologie ve středních Čechách* 5, 365–404.
- Daim, F. 1987:* Das awarische Gräberfeld von Leobersdorf, Niederösterreich. *Studien zur Archäologie der Awaren* 3 – Veröffentlichung der Kommission für Frühmittelalterforschung 10 – Denkschriften der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, phil.-hist. Klasse 194. Band 1. Wien.
- Daim, F. – Lippert, A. 1984:* Das awarische Gräberfeld von Sommerein am Leithagebirge, NÖ. *Studien zur Archäologie der Awaren* I. Wien.
- Demek, J. ed. a kol. 1987:* Hory a nížiny. *Zeměpisný lexikon ČSR.* Praha.
- Dobeš, M. – Fikrle, M. – Popelka, M. – Špaček, J. 2019:* K moravským vlivům v české šňůrové keramice. Pohřebiště v Zelenči, okr. Praha-východ. *Archeologie ve středních Čechách* 23, 157–172.
- Dobisíková, M. – Hanáková, H. 1998:* Antropologické zhodnocení mohylového pohřebiště v Kozlí u Orlika. *Archeologie ve středních Čechách* 2, 335–336.
- Domański, G. 2002:* Ślęza w pradziejach i średniowieczu. Wrocław.
- Domečka, L. 1904:* Předhistorické nálezy v severo-východních Čechách. *Památky archeologické* 21, 249–262.
- Domečka, L. 1913:* Archeologický výzkum J. L. Piče v Hradeckém kraji. *Hradecký kraj* 8, 1–5.
- Domečka, L. 1914:* Praehistorické nálezy ze Žiželic. *Obzor praehistorický (Příloha Časopisu Společnosti přátel starožitností českých)* 5, 16–20.

- Domečka, L. 1925:* Žárové hroby hradištní u Stěblové, Lhoty Stračovské, Sadové a Lodína. Hradištní hroby v Hradci Král. a okolí. *Obzor prehistorický* 4, 42–47.
- Domečka, L. 1933:* Mohyly u Lhoty Stračovské. *Památky archeologické* 39, 57.
- Doubová, M. 1990:* Příspěvek k počátkům slovanského osídlení Plzeňska. In: Sklenář, K. (red.), *Příspěvky k archeologii západních Čech. Zprávy Československé společnosti archeologické – Supplément* 11. Praha, 28–31.
- Dresler, P. – Macháček, J. – Milo, P. 2019:* Die Entdeckung und Prospektion des Gräberfeldes. In: Macháček, J. – Milo, P., *Das frühmittelalterliche Hügelgräberfeld von Bernhardsthal. Mit Beiträgen von W. Breibert, P. Dresler, S. Eichert, A. Pankowská und F. Stratjel. Archäologische Forschungen in Niederösterreich. Neue Folge Band 7.* Krems, 10–25.
- Dubský, B. 1925a:* Mohyly z pozdní doby pohanské u Vl. Březi. *Památky archeologické* 34, 214–215.
- Dubský, B. 1925b:* Pohřebiště z prvé doby křesťanské u Droužetic na Strakonicku. *Památky archeologické* 34, 210.
- Dubský, B. 1928:* Slovanský kmen na střední Otavě. *Řepice*.
- Dubský, B. 1930a:* Slovanský žárový pohřeb v hallstattské mohyle. *Památky archeologické* 36, 91–92.
- Dubský, B. 1930b:* Mohyly z poslední doby pohanské u Údraže na Písecku. *Památky archeologické* 36, 92–93.
- Dubský, B. 1932:* Slovanské žárové mohyly na Strakonicku. *Památky archeologické* 38, 66.
- Dubský, B. 1949:* Pravěk jižních Čech. *Blatná*.
- Duška, J. 1886:* Obraz krajiny naší v dobách předhistorických. *Ratibor* 3, č. 41, 346–347.
- Duška, J. 1898:* Nálezy předhistorické v kraji královéhradeckém. *Hradec Králové*.
- Duška, J. 1900:* Památky po našich pohanských předcích v kraji královéhradeckém. *Jaroměř*.
- Dvořák, F. – Filip, J. 1946:* Slovanské nálezy na Kolínsku. *Památky archeologické* 42, 70–94.
- Flégl, J. 2005:* Dobruška v pravěku ve světle archeologických sbírek. 2. díl. *Dobruška*.
- Friesinger, H. – Szameit, E. – Stadler, P. 1984:* Das slawische Gräberfeld von Wimm, Gem. Maria Taferl, Niederösterreich. Ein Katalog. *Archaeologia Austriaca* 68, 203–277.
- Fröhlich, J. 1978a:* Albrechtice nad Vltavou, okr. Písek. *Výzkumy v Čechách* 1975, 9.
- Fröhlich, J. 1978b:* Zběšice. o. Bernartice, okr. Písek. *Výzkumy v Čechách* 1975, 105.
- Fröhlich, J. 1981:* Bezdědovice, okr. Strakonice. *Výzkumy v Čechách* 1976–1977, 10.
- Fröhlich, J. 1985:* Slovanské mohyly Na slouních u Netolic. *Výběr* 22, 301–302.
- Fröhlich, J. 1997:* Písecko v zrcadle archeologie. *Písek*.
- Fröhlich, J. 2000:* Sedlo, o. Číměř, okr. Jindřichův Hradec. *Výzkumy v Čechách* 1998, 191.
- Fröhlich, J. 2005:* Raně středověké pohřebiště na Lomci. In: *300 let poutního kostela Jména Panny Marie na Lomci. Vodňany*, 9–12.
- Fröhlich, J. 2021:* Varia z jihočeského raného středověku. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 34, 267–277.
- Fröhlich, J. – Lutovský, M. 1999:* Nové nálezy z hradiště u Kozárovic, okr. Příbram. *Archeologie ve středních Čechách* 3, 385–406.
- Fröhlich, J. – Lutovský, M. – Jiřík, J. 2008:* Raně středověké osídlení podél středního toku Vltavy. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 21, 219–246.
- Fröhlich, J. – Lutovský, M. – Michálek, J. 2004:* Raně středověké osídlení v povodí Blanice na Vodňansku a Protivínku. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 17, 207–229.
- Fröhlich, J. – Michálek, J. 1978:* Archeologické nemovité památky v okrese Písek. *Zprávy Československé společnosti archeologické* 20, 85–129.
- Fröhlich, J. – Michálek, J. 1981:* Sedlice, okr. Strakonice. *Výzkumy v Čechách* 1976–1977, 130.
- Fröhlich, J. – Michálek, J. 1987:* Budkov, o. Vlachovo Březí, okr. Prachatice. *Výzkumy v Čechách* 1984–1985, 24.

- Fröhlich, J. – Michálek, J. 2009:* Katalog mohylových pohřebišť v okrese Písek. In: Chvojka, O. – Křišťuf, P. – Rytíř, L., Mohylová pohřebišťe na okrese Písek. I. díl. Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 6. České Budějovice, 31–67.
- Frolík, J. 1988:* Archeologický materiál ze slovanských mohyl u Dvakačovic (okr. Chrudim). Zpravodaj Krajského muzea východních Čech v Hradci Králové 15/1, 80–94.
- Frolík, J. – Sigl, J. 1995:* Chrudimsko v raném středověku. Vývoj osídlení a jeho proměny. Hradec Králové.
- Galuška, L. 2013:* Hledání původu. Od avarských bronzů ke zlatu Velké Moravy. Brno.
- Garam, É. 1995:* Das awarenzeitliche Gräberfeld von Tiszafüred. Cemeteries of the Avar period (567–829) in Hungary. Vol. 3. Budapest.
- Gojda, M. 2021:* Dálkový průzkum a jeho proměny v oblasti detekce a mapování archeologického dědictví. *Studia Archaeologica Brunensia* 26/2, 5–28.
- Görsdorf, J. 1998:* Kožlí u Orlíka – Ergebnisse der ¹⁴C-Alterbestimmung. *Archeologie ve středních Čechách* 2, 329–334.
- Hajnal, Z. 2012:* A Kölked-feketekapui, A' és B' temetők együttes értékelése. In: Tivadar, V. (ed.), *Thesaurus Avarorum. Régészeti tanulmányok Garam Éva tiszteletére*. Budapest, 607–644.
- Hanáková, H. 1991:* Antropologický posudek o žárových pozůstatcích z Bezemína, Kyšic a Lhoty. *Archiv odd. prehistorie Západočeského muzea v Plzni*.
- Hanáková, H. – Lutovský, M. 1992:* Antropologický materiál ze starších archeologických výzkumů raně středověkých mohyl v Čechách – analýza a komentář. *Časopis Národního muzea, řada přírodovědná* 160, 1–9.
- Hanuliak, M. 2001:* K problematike včasnostredovekého mohylového rítu na území Slovenska. *Slovenská archeológia* 49, 277–299.
- Hausmair, B. 2016:* Micheldorf/Kremsdorf: Frühmittelalter zwischen Baiuvaria und Karantanien. In: Leskovar, J. (ed.), *Frühmittelalter in Oberösterreich: Inventare aus den archäologischen Sammlungen des Oberösterreichischen Landesmuseums*. Linz, 11–189.
- Hejhal, P. 2000:* Mohylová pohřebišťe raného středověku na území Čech se zvláštním zřetelem k východočeské oblasti. Diplomová práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Brno.
- Hejhal, P. 2005:* Stav poznání raně středověkých mohyl v severovýchodních Čechách. In: Metlička, M. (ed.), *Archeologie doby hradištní v Čechách*. Plzeň, 88–92.
- Hejhal, P. 2006:* Několik poznámek k raně středověkým birituálním mohylníkům východočeské mohylové oblasti. In: *Vita archaeologica. Sborník Víta Vokolka*. Hradec Králové – Pardubice, 95–106.
- Hejhal, P. 2016:* Záchraný archeologický výzkum v trase dálnice D11 v roce 2015 – raně středověké pohřebišťe. *Zprávy České archeologické společnosti – Supplément* 101, 27.
- Hejhal, P. – Lutovský, M. 2012:* In agris sive in silvis... Secondary medieval burials in ancient barrows in Bohemia. In: Salamon, M. – Wołoszyn, M. – Musin, A. – Špehar, P. (eds.), *Rome, Constantinople and Newly-Converted Europe. Archaeological and Historical Evidence*. Vol. I. Kraków – Leipzig – Rzeszów – Warszawa, 517–524.
- Hejhal, P. – Novák, M. 2016:* Záchraný archeologický výzkum na stavbě: Dálnice D11 – stavba 1105-2 Osičky – Hradec Králové na k. ú. Plačice a Stěžery (okr. Hradec Králové). Plošný výzkum hlavní trasy dálnice a MUK Kukleny – mimoúrovňového křížení s I/11. Naleziště 25A, 25B a 26, sezóna 2014–2015. Nepublikovaná nálezozá zpráva. Uloženo v Muzeu východních Čech v Hradci Králové.
- Hellich, J. 1925:* Ještě slovo k mohylnám na Mírkovci. *Památky archeologické* 34, 442–443.
- Heynowski, R. – Schöne, S. 2022:* Mittelslawische Hügelgräber im Luftbild. *Ausgrabungen in Sachsen* 8 (Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege, Beiheft 36), 300–307.
- Hiltscher, T. – Jířek, J. 2021:* Ojedinelé nálezy kovových raně středověkých artefaktů z okresu Písek mezi léty 2012–2020. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 34, 227–238.
- Hlava, M. 2022:* K počátkům Státního archeologického ústavu: Addenda et corrigenda. *Archeologie ve středních Čechách* 26, 49–68.

- Honza, J. 1892:* Kosterné hroby praehistorické doby nejmladší. Památky archeologické 15, 623–628.
- Hraše, J. K. 1865:* Pohanské pohřebiště nad Smutnou u Rataj. Památky archeologické 6, 220–224.
- Hykeš, F. – Landa, V. 1913:* Kostrové hroby z doby hradištné u Tušovic. Památky archeologické 25, 164.
- Charvát, P. – Charvátová, K. 1988:* Hraběšín, okr. Kutná Hora. Nálezová zpráva čj. 3040/88 v archivu nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR Praha.
- Chvojka, O. 2009:* Analýza a chronologické zařazení mohylových pohřebišť na Písecku. In: Chvojka, O. – Křišťuf, P. – Rytíř, L., Mohylová pohřebiště na okrese Písek. I. díl. Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 6. České Budějovice, 81–155.
- Chvojka, O. a kol. 2011:* Osídlení z doby bronzové v povodí říčky Smutné v jižních Čechách. Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 8. České Budějovice.
- Chvojka, O. – Fröhlich, J. – John, J. – Jiřík, J. – Král, V. – Menšík, P. – Michálek, J. – Pták, M. 2017:* Ojedinelé nálezy kovových předmětů z doby bronzové, dokumentované v jižních Čechách v letech 2013–2016. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 30, 97–157.
- Chvojka, O. – John, J. – Šmahelová, L. 2019:* Dva hromadné nálezy bronzových výrobků ze střední doby bronzové od Kájova (okr. Český Krumlov). Archeologické výzkumy v jižních Čechách 32, 77–91.
- Chvojka, O. – Michálek, J. 2011:* Výzkumy Josefa Ladislava Piče na mohylových pohřebištích doby bronzové a halštatské v jižních Čechách. Fontes Archaeologici Pragenses 35. Pragae.
- Chytráček, M. 2021:* Datierung der Funde aus dem Steinmantel des Grabhügels und aus den in den Grabkammerboden eingetieften Befunden. In: Chytráček, M. (Hrsg.), Fürstengrabhügel der Hallstattzeit bei Rovná in Südböhmen. Manifestationen der sozialen Eliten der Eisenzeit im Böhmischem Becken. Mainz, 93–104.
- Chytráček, M. – Chvojka, O. – Egg, M. – John, J. – Michálek, J. – Kyselý, R. – Stránská, P. 2021:* Proměny pohřebních zvyklostí starší a mladší doby železné ve střední Evropě. Archeologické rozhledy 73, 578–623.
- Jansová, L. 1926:* Slovanské žárové mohyly na Lomci u Libějovic. Památky archeologické 35, 224–227.
- Jansová, L. 1932:* Prehistorické nálezy v roce 1930 a 1931. Památky archeologické 38, 92–98.
- Jelovina, D. 1986:* Mačevi i ostruge karoliskog obilježja u Muzeju Hrvatskih Arheoloških Spomenika. Split.
- Jílková, E. 1958:* Nejstarší a nejmladší horizont západočeské mohylové keramiky na pohřebišti v Plzni – Nové Hospodě. Památky archeologické 49, 312–347.
- Jireček, H. 1859:* O některých starožitnostech v Chrudimsku. Památky archeologické 3, 366–369.
- John, J. 2011:* Letecké laserové skenování (LLS) jako nástroj vyhledávání a mapování mohylových pohřebišť v Hemerském polesí. In: Chvojka, O. a kol., Osídlení z doby bronzové v povodí říčky Smutné v jižních Čechách. Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 8. České Budějovice, 245–248.
- John, J. 2013:* K možnostem využití lidarových dat DMR5G pro dokumentaci a identifikaci mohylových pohřebišť – případ dvou jihočeských lokalit. In: Chvojka, O. (ed.), Archeologické prospekce a nedestruktivní archeologie v Jihočeském kraji, kraji Vysočina, Jihomoravském kraji a v Dolním Rakousku. Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 9. České Budějovice, 155–185.
- John, J. 2020:* Tři ojedinelé nálezy pozdně avarských opaskových kování z jižních Čech. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 33, 179–187.
- John, J. – Ciglbauer, J. 2018:* Dobřejevica u Hosína – Jindřiška, nově identifikované raně středověké mohylové pohřebiště. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 31, 241–246.
- John, J. – Chvojka, O. 2012:* Airborne laser scanning (ALS) as a tool for searching and mapping of burial mounds in the area of Hemera forest (Czech Republic). In: Morintz, A. S. – Kogalniceanu, R. (eds.), Survey in Archaeology, often a neglected Science. Archaeological Debates 2, 187–197.
- John, J. – Chvojka, O. – Beneš, J. 2018:* Kurhany z lasu Hemera (południowe Czechy): uwagi na temat prospekcji, badań i chronologii. In: Gojda, M. – Kobyliński, Z. (red.), Lotnicze skanowanie laserowe jako narzędzie archeologii. Archaeologica Hereditas 11. Warszawa, 251–259.

- John, J. – Michálek, J. 2021:* Raně středověká sekerka z halštatské mohyly u Hanova na Pisecku. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 34, 217–225.
- Justová, J. 1990:* Dolnorakouské Podunají v raném středověku. Slovanská archeologie k jeho osídlení v 6.–11. století. Praha.
- Kabát, J. 1950:* Slovanské nálezy na Příbramsku. Archeologické rozhledy 2, 75–76.
- Kiss, A. 1996:* Das awarenzeitlich gepidische Gräberfeld von Kölked-Feketekapu A. Monographien zur Frühgeschichte und Mittelalterarchäologie 2 – Studien zur Archäologie der Awaren 5. Innsbruck.
- Kočárová, R. 2023:* Bezemín (okr. Plzeň sever). Zpráva o antrakologické analýze č. 1/23. Archiv odd. prehistorie Západočeského muzea v Plzni.
- Köllner, A. 2012:* Grabhügel und Flachgräber. Der Bestattungsort Waltersdorf 22, Lkr. Dahme-Spreewald. Archäologie in Berlin und Brandenburg 2010, 89–91.
- Košta, J. – Lutovský, M. 2014:* Raně středověký knížecí hrob z Kolína. Fontes Archaeologici Pragenses – Volumen 41. Pragae.
- Košta, J. – Tomková, K. 2011:* Olivovité korálky v raně středověkých Čechách a jejich postavení ve středoevropském kontextu. Památky archeologické 102, 307–354.
- Koudelka, J. – Stocký, A. 1923:* Mohyly na Mirkovečku. Památky archeologické 33, 326–328.
- Kouřil, P. – Tymonová, M. 2013:* Slovanský kostrový mohylník ve Stěbořicích. Spisy archeologického ústavu AV ČR Brno 34. Brno.
- Kovář, D. 2006:* Z dějin výzkumu mohylových pohřebišť u Červeného Újezdce na Českobudějovicku. Ke stému výročí úmrtí Adolfa Lindnera. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 19, 183–190.
- Kovář, D. 2022:* Antonín Dubský (1887–1972), učitel a spolupracovník jihočeské archeologie. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 35, 271–280.
- Kovrig, I. 1963:* Das awarenzeitliche Gräberfeld von Alattyán. Archaeologia Hungarica – Series Nova 40. Budapest.
- Krajíc, R. 1984:* Muzeum husitského revolučního hnutí v Táboře. Katalog pravěké sbírky. Zprávy Československé společnosti archeologické 27. Praha.
- Krajíc, R. 2021:* Žišov: raně středověké sídliště (8.–9. století). In: Chvojka, O. – Krajíc, R. – Gruber, H. (eds.), Co přinesla dálnice. Archeologické výzkumy v trase dálnice D3 v jižních Čechách a S10 v Horním Rakousku. České Budějovice, 36–38.
- Král, J. 1959:* Slovanský mohylník ve Vysočanech nad Dyjí. Památky archeologické 50, 197–226.
- Krumphanzlová, Z. 1974:* Chronologie pohřebního inventáře vesnických hřbitovů 9.–11. věku v Čechách. Památky archeologické 65, 34–110.
- Kudrnáč, J. 1950:* Bezemín. Nálezová zpráva čj. 261/550 v archivu nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR Praha.
- Kudrnáč, J. 1951:* Slované v západních Čechách, Archeologické rozhledy 3, 185–190, 198–200, 217.
- Kudrnáč, J. 1952a:* Bezemín. Nálezová zpráva čj. 4706/52 v archivu nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR Praha.
- Kudrnáč, J. 1952b:* Slovanské mohyly při horním toku Mže. Archeologické rozhledy 4, 487–490, 502.
- Kuchařík, M. 1997:* Revize mohylového pohřebiště ve Stračovské Lhotě, okr. Hradec Králové. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 23, 65–76.
- Kuna, M. – Hajnalová, M. – Kovačiková, L. – Lisá, L. – Novák, J. – Bureš, M. – Čílek, V. – Hošek, J. – Kočár, P. – Majer, A. – Makowiecki, D. – Scott Cummings, L. – Sůvová, Z. – Světlík, I. – Vandenberghe, D. – Van Nieuland, J. – Yost, Ch. L. – Zabilska-Kunek, M. 2013:* Raně středověký areál v Roztokách z pohledu ekofaktů. Památky archeologické 104, 59–147.
- Kuna, M. – Profantová, N. a kol. 2005:* Počátky raného středověku v Čechách. Archeologický výzkum sídlištní aglomerace kultury pražského typu v Roztokách. Praha.

- Kyselý, R. – Světlík, I. 2021:* Radiokarbondatierung der Menschen- und Tierknochen. In: Chytráček, M. (Hrsg.), Fürstengrabhügel der Hallstattzeit bei Rovná in Südböhmen. Manifestationen der sozialen Eliten der Eisenzeit im Böhmischem Becken. Mainz, 165–166.
- Later, Ch. 2020:* Frühmittelalterliche Grabhügel in Altbayern – ein vielgestaltiges Phänomen. *Fines Transire* 29, 139–184.
- Lerch, F. 1936:* Unsere Heimat. Eine Heimatskunde des Weseritzer Gerichtsbezirkes und seiner Randgebiete. Komotau.
- Lobinger, Ch. 2018:* Waffen, Reitzubehör, Gürtel und Schmuck – Awarische Funde aus ostbayerischen Gräbern der Merowingerzeit. *Fines Transire* 27, 253–263.
- Losert, H. 2020:* Slawische Hügelgräber in Nordostbayern. *Fines Transire* 29, 185–207.
- Lüssner, M. 1868:* Zbytky hradů a tvrzí v Holicích, ve Velini, v Ředicích a v Chvojenci. *Památky archeologické* 7, 287–290.
- Lutovský, M. 1987a:* Hodnotová kritéria slovanských mohyl (ke kritice archeologického pramene). *Zprávy Československé společnosti archeologické* 32, 3–14.
- Lutovský, M. 1987b:* Perspektivy poznání a stav výzkumu slovanských mohyl v Čechách. *Muzejní a vlastivědná práce* 25, 91–98.
- Lutovský, M. 1989a:* Územní rozšíření slovanských mohyl ve střední Evropě. K problému mohylových oblastí. *Archeologické rozhledy* 41, 59–74.
- Lutovský, M. 1989b:* Jedovary, okr. České Budějovice. *Výzkumy v Čechách 1986–87*, 67–68.
- Lutovský, M. 1990a:* K některým problémům vypovídacích schopností raně středověkých mohyl. *Archeologické rozhledy* 42, 353–361.
- Lutovský, M. 1990b:* Slovanské pohřebiště v Bělčicích, okr. Strakonice. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 7, 77–82.
- Lutovský, M. 1992:* Sídlištní objekt u Konětop (okr. Příbram). Příspěvek k raně středověkému osídlení středního Povltaví. *Sborník Západočeského muzea v Plzni, Historie* 8, 162–170.
- Lutovský, M. 1993a:* K některým rituálním praktikám na slovanských mohylových pohřebištích. In: Krekovič, E. (ed.), *Kultové a sociálne aspekty pohrebného ritu od najstarších čias po súčasnosť*. Bratislava, 49–54.
- Lutovský, M. 1993b:* Raně středověké nálezy z jižních Čech ve sbírkách Národního muzea v Praze. *Zprávy České archeologické společnosti – Supplément* 21. Praha.
- Lutovský, M. 1994:* Bustum Tyri. K topografii mohylových hrobů v okolí Turska. *Muzejní a vlastivědná práce* 32 (*Časopis Společnosti přátel starožitností* 102), 233–240.
- Lutovský, M. 1995:* K datování mohylníku u Vitějovic. *Výběr* 32, 134–136.
- Lutovský, M. 1996a:* Hroby předků. Sonda do života a smrti dávných Slovanů. Praha.
- Lutovský, M. 1996b:* K chronologii raně středověkých mohyl. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 9, 41–47.
- Lutovský, M. 1996c:* Kumulativní mohyla. K problematice raně středověkého pohřbívání. *Archeologické rozhledy* 48, 113–125.
- Lutovský, M. 1996d:* Between Suttun Hoo and Chernaya Mogila: barrows in eastern and western early medieval Europe. *Antiquity* Vol. 70, Number 269, 671–676.
- Lutovský, M. 1997:* Několik poznámek k mohylovému pohřebišti u Ledenic, okr. České Budějovice. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 10, 24–25.
- Lutovský, M. 1998a:* Mohylové pohřebiště v Kožlí u Orlíka, okr. Písek. K poznání raně středověkých mohyl ve středním Povltaví. *Archeologie ve středních Čechách* 2, 277–327.
- Lutovský, M. 1998b:* Das frühmittelalterliche Hügelgräberfeld in Kožlí bei Orlik, Bez. Písek (Südböhmen). *Saarbrücker Studien und Materialien zur Altertumskunde* 6/7, 1997/1998, 255–306.

- Lutovský, M. 1998c:* Dvacet džbánů medoviny a bezbožné kratochvíle. O pohřbívání trochu jinak. *Archeologické rozhledy* 50, 790–800.
- Lutovský, M. 1999a:* Frühmittelalterliche Hügelgräber in Südböhmen. In: *Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen. 8. Treffen, 17. bis 20. Juni 1998 in Běšiny bei Klatovy. Rahden/Westf.*, 173–182.
- Lutovský, M. 1999b:* Starohradištní nález z Dneboha, okr. Mladá Boleslav. Na okraj diskuse o pohřbívání v raně středověkých Čechách. *Archeologie ve středních Čechách* 3, 531–534.
- Lutovský, M. 2001:* Encyklopedie slovanské archeologie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha.
- Lutovský, M. 2006a:* Prameny poznání slovanských mohylových pohřebišť v Konětotech-Jerusalemě a Lékařově Lhotě. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 19, 151–181.
- Lutovský, M. 2006b:* Úprava prostoru pod raně středověkými mohylami (na příkladu Čech a Moravy). *Študijné zvesti AÚ SAV* 39, 69–76.
- Lutovský, M. 2010:* O počátcích raně středověkých mohyl v Čechách. In: *Fridrichová-Sýkorová, I. (ed.), Ecce Homo. In memoriam Jan Fridrich. Praha*, 263–271.
- Lutovský, M. 2011a:* Slovanské mohyly v Čechách a změny v raně středověkém pohřbívání. In: *Cygan, S. – Glinianowicz, M. – Kotowicz, P. N. (eds.), „In silvis, campis... et urbe.“ Średniowieczny obrządek pogrzebowy na pograniczu polsko-ruskim. Collectio Archaeologica Ressoviensis 14. Rzeszów – Sanok*, 467–482.
- Lutovský, M. 2011b:* Jižní Čechy v raném středověku. Slovanské osídlení mezi Práchní a Chýnovem. *České Budějovice*.
- Lutovský, M. 2012a:* Rudolf Turek a slovanské mohyly v Čechách. *Sborník Národního muzea v Praze, řada A-Historie* 66, 19–24.
- Lutovský, M. 2012b:* Dražičky a Dražice. Poznámky ke vztahu raně středověkých mohylových pohřebišť a sídlišť. *Archeologie západních Čech* 3, 84–91.
- Lutovský, M. 2013:* Raně středověké mohyly v Čechách. *Archeologie západních Čech* 5, 63–81.
- Lutovský, M. – Michálek, J. 1997:* Záchraný archeologický výzkum slovanských mohyl u Skočic, okr. Strakonice, v roce 1996. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 10, 7–23.
- Lutovský, M. – Michálek, J. 2014:* Nález raně středověkého opaskového kování z Heřmaně, okr. Písek. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 27, 389–395.
- Lutovský, M. – Smejtek, L. 1988:* Výzkum slovanského pohřebiště u Tušovic v roce 1897 ve světle původních zpráv. *Časopis Národního muzea* 157, 149–158.
- Lutovský, M. – Tomková, K. 1994:* K problematice nejmladších raně středověkých mohyl v Čechách – pohřebiště u Hlohoviček. In: *Mediaevalia archaeologica Bohemica 1993. Památky archeologické – Supplementum 2. Praha*, 86–106.
- Lutovský, M. – Waldhauser, J. 1991:* Mohylové pohřebiště v mikroareálu hradiště Poráň ve středním Pojizeří. *Archeologické rozhledy* 43, 133–137.
- Macháček, J. 2019:* Auswertung der keramischen Funde. In: *Macháček, J. – Milo, P., Das frühmittelalterliche Hügelgräberfeld von Bernhardsthal. Mit Beiträgen von W. Breibert, P. Dresler, S. Eichert, A. Pankowská und F. Stratjel. Archäologische Forschungen in Niederösterreich. Neue Folge Band 7. Krems*, 54–69.
- Macháček, J. – Eichert, S. – Balcárková, A. – Dresler, P. – Měchura, R. – Milo, P. – Mehofer, M. 2021:* Lány – ein Produktionsort gegossener Bronzen der Spätawarenzeit in der awarisch-slawischen Kontaktzone des unteren Thaytals. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 72/2, 365–416.
- Macháček, J. – Milo, P. 2019:* Die Radiokarbondatierung der Brandgräber. In: *Macháček, J. – Milo, P., Das frühmittelalterliche Hügelgräberfeld von Bernhardsthal. Mit Beiträgen von W. Breibert, P. Dresler, S. Eichert, A. Pankowská und F. Stratjel. Archäologische Forschungen in Niederösterreich. Neue Folge Band 7. Krems*, 70–72.
- Machová, B. – John, J. et al. 2020:* The potential of LiDAR data for the identification of burial mounds in the area of Hluboká nad Vltavou. *Fines Transire* 29, 97–107.

- Matthess, M. 2021:* Detekce archeologických nalezišť z dat ULS/ALS. Bakalářská práce. Katedra aplikované geoinformatiky a kartografie, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy. Praha.
- Maxová, E. – Menšík, P. 2011:* Dokumentace raně středověkého mohylového pohřebiště u Bechyňské Smolče. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 24, 191–207.
- Meduna, P. 2015:* Zabrušanská keramika v dnešním Sasku jako historická otázka. Archeologie ve středních Čechách 19, 327–350.
- Menšík, P. 2008:* Mohylová pohřebiště na Táborsku. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 21, 33–58.
- Menšík, P. 2013a:* Mohylová pohřebiště a tzv. mohylové útvary na Jindřichohradecku. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 26, 5–24.
- Menšík, P. 2013b:* Příspěvek k nálezové situaci při výzkumu mohylníku v Dražičkách v letech 1939–1941. Výběr 50, 5–20.
- Menšík, P. – Křišťuf, P. – Chvojka, O. 2010:* Mohylová pohřebiště na okrese Tábor. Plzeň.
- Metlička, M. 2008:* Pravěká a raně středověká hradiště v západních Čechách. Diplomová práce. Katedra pro archeologii, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. Praha.
- Metlička, M. – Menšík, P. 2020:* Frühmittelalterliche Grabhügelfelder in Südwestböhmen. Fines Transire 29, 131–138.
- Metlička, M. – Orna, J. – Zelenka, A. 2008:* Záchranný archeologický výzkum na hradě Krasíkov (Švamberk). Sborník Západočeského muzea v Plzni, Historie 19, 132–156.
- Michálek, J. 1981:* Domanice, o. Radomyšl, okr. Strakonice. Výzkumy v Čechách 1976–1977, 29–30.
- Michálek, J. 1985:* Slovanské mohyly u Černětic, o. Strakonice. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 2, 127–130.
- Michálek, J. 2017:* Mohylová pohřebiště doby halštatské (Ha C–D) a časně laténské (LT A) v jižních Čechách. 1/1, 2. Komentovaný katalog, 1/3. Tabulky. Praha.
- Michálek, J. 2022:* Mohylové pohřebiště a sídliště ze starší doby bronzové u Vodňan a Radčic, okres Strakonice (Archeologické výzkumy na stavbě silnic I/20 a I/22 v letech 1994–1996). Archeologie západních Čech, v tisku.
- Michálek, J. – Fröhlich, J. 1979:* Archeologické nemovité památky v okrese Strakonice. České Budějovice – Strakonice.
- Michálek, J. – Fröhlich, J. 1987:* Archeologické nemovité památky v okrese Prachatice. Prachatice.
- Michálek, J. – Zavřel, P. 1996:* Archeologické nemovité památky v okrese Český Krumlov. České Budějovice – Český Krumlov.
- Mikyška, R. 1972:* Geobotanická mapa ČSSR. 1. České země. Praha.
- Militký, J. 1989:* Rataje, okr. Tábor. Výzkumy v Čechách 1986–1987, 167–168.
- Militký, J. – Zavřel, P. 1998:* Raně středověké osídlení v okolí Českých Budějovic, Archeologické rozhledy 50, 397–432, 488–489.
- Milo, P. – Macháček, J. 2019:* Interpretation der Grabungsergebnisse. In: Macháček, J. – Milo, P., Das frühmittelalterliche Hügelgräberfeld von Bernhardsthal. Mit Beiträgen von W. Breibert, P. Dresler, S. Eichert, A. Pankowská und F. Stratjel. Archäologische Forschungen in Niederösterreich. Neue Folge Band 7. Krems, 84–106.
- Milo, P. – Macháček, J. – Breibert, W. 2019:* Ausgrabung des Gräberfeldes. In: Macháček, J. – Milo, P., Das frühmittelalterliche Hügelgräberfeld von Bernhardsthal. Mit Beiträgen von W. Breibert, P. Dresler, S. Eichert, A. Pankowská und F. Stratjel. Archäologische Forschungen in Niederösterreich. Neue Folge Band 7. Krems, 26–53.
- Nálezová kniha II–IV:* Domečka, L. – Žaloudek, F., Nálezová kniha II, III, IV. Rukopisy uloženy v archivu archeologického oddělení Muzea východních Čech v Hradci Králové.
- Neuhäuslová, Z. a kol. 2001:* Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky. Praha.
- Novák, R. 2015:* Raný středověk – Slované. In: Kracíková, J. (ed.), O Bukvici a Křelině. Bukvice, 81–85.

- Novotný, B. 1972:* Slovanský mohylník v Uherčicích (okr. Znojmo). Přehled výzkumů 1971, 91–93.
- Olmerová, H. 1959:* Slovanské pohřebiště v Raděticích, okr. Příbram. Památky archeologické 50, 227–245.
- Opravil, E. 1993:* Zpráva o určení zuhelnatělého dřeva z lokality Bezemín. Archiv oddělení prehistorie Západočeského muzea v Plzni.
- Opravil, E. 1998:* Rekonstrukce vegetace v Kožlí u Orlíka. Archeologie ve středních Čechách 2, 337–339.
- p- / Prokop, K. / 1912:* Zprávy z „Praehistorického odboru Sp. př. st. č.“. Obzor praehistorický (Příloha Časopisu Společnosti přátel starožitností českých) 3, 16–21.
- Parkman, M. 2003:* Osídlení Prachaticka v raném středověku. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 16, 129–194.
- Parkman, M. – John, J. – Hlásek, D. 2021:* Nové nálezy raně středověkých kovových předmětů z hradiště Hrad u Skočic na Strakonicku. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 34, 239–253.
- Píč, J. L. 1888:* Mužský a jeho okolí v ohledu archaeologickém. Památky archeologické 14, 329–362.
- Píč, J. L. 1889:* Na Doudlebsku. Památky archeologické 14, 469–471.
- Píč, J. L. 1896:* Mohyly Bechyňské. Památky archeologické 17, 1–18.
- Píč, J. L. 1906:* Mohyly z poslední doby pohanské. Památky archeologické 22, 212–213.
- Píč, J. L. 1909:* Starožitnosti země České III. Čechy za doby knížecí. Svazek 1. Část archaeologická. Praha.
- Poláček, J. 1981:* Slovanské mohyly v prostoru Ledenice–Borovany. České Budějovice.
- Poláček, L. 2018:* Neue Funde awarischer Provenienz aus Mikulčice. In: Drauschke, J. – Kislinger, E. – Kühtreiber, K. – Kühtreiber, T. – Scharrer-Liška, G. – Vida, T. (eds.), Lebenswelten zwischen Archäologie und Geschichte. Festschrift für Falko Daim zu seinem 65. Geburtstag. Monographien des RGZM 150. Mainz, 301–310.
- Preidel, H. 1964:* Slawische Altertumskunde des östlichen Mitteleuropas im 9. und 10. Jahrhundert. Teil II. Gräfelting bei München.
- Profantová, N. 1992:* Awarische Funde aus den Gebieten nördlich der awarischen Siedlungsgrenzen. In: Daim, F. (ed.), Awarenforschungen II. Wien, 605–778.
- Profantová, N. 2006:* Pohřebiště elity ve Staré Kouřimi. In: Sommer, P. (ed.), České země v raném středověku. Praha, 232–243.
- Profantová, N. 2016:* Ostruhy jako doklady přítomnosti elity v 8. a 9. století v Čechách. Archaeologia historica 41/2, 7–40.
- Profantová, N. 2017:* New data about the earliest of Early Medieval hill-forts and hill-sites in the central Bohemia (8th and first half of 9th century). In: Fusek, G. (ed.), Archäologische Studien zum frühen Mittelalter. Nitra, 99–114.
- Profantová, N. 2020a:* Ozdoby koňského postroje doby avarské ze severozápadních Čech v souvislosti s nálezem ze Žerotína, okr. Louny. In: Tomková, K. – Venclová, N. (eds.), Krajinou archeologie, krajinou skla. Studie věnované PhDr. Evě Černé. Praha – Most, 23–36.
- Profantová, N. 2020b:* Prestíž a moc v předpřemyslovských Čechách. Knížata a jejich archeologický obraz na přelomu 8. a 9. století. In: Chocholáč, B. – Mališ, J. – Reitinger, L. – Wihoda, M. (eds.), Pro pana profesora Libora Jana k životnímu jubileu. Brno, 61–70.
- Profantová, N. 2021:* Luxus aus dem Süden. Das depot aus Domoušice, Bez. Louny, und die Fernkontakte Böhmens im 8. Jahrhundert. In: Daim, F. – Meller, H. – Pohl, W. (Hrsg.), Von den Hunnen zu den Türken – Reiterkrieger in Europa und Zentralasien. Tagungen des Landesmuseums für Vorgeschichte Halle Band 23. Halle (Saale), 215–237.
- Profantová, N. – Křivánek, R. – Fikrle, M. – Zavřel, J. 2020:* Tismice jako produkční a nadregionální centrum Čech 8. a 9. století. Památky archeologické 111, 193–271.
- Profantová, N. – Lutovský, M. 1996:* K nálezům z raně středověkého pohřebiště u Libčan, okr. Hradec Králové. Archeologické rozhledy 48, 141–143.

- Profantová, N. – Videman, J. – Štěpančík, Z. 2020:* Dálkové kontakty Netolicka v raném středověku. Svědectví mincí a ozdob. Numismatické listy 75, 30–46.
- Psohlavcová, M. – Stránská, P. 2018:* Hrob s parohovou schránkou z Dobrovíze (okr. Praha-západ). In: Kapustka, K. (ed.), Profil archeologie středověku. Studie věnované Janu Frolíkovi. Praha, 177–189.
- Quitt, E. 1971:* Klimatické oblasti Československa. Studia geographica 16. Brno.
- Rejchová, R. 2022:* Antropologická zpráva. Bezemín, okr. Tachov, mohyla XXII. Archiv oddělení prehistorie Západočeského muzea v Plzni.
- Richlý, J. 1892:* Příspěvky ku poznání prvotního osídlení jiho-východní části hvozdu pomezního v Čechách. Jindřichův Hradec.
- Richlý, J. 1904:* Neuenddeckte Funde aus dem südlichen Böhmen. Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien 34, 41–44.
- Robak, Z. 2017:* The Origins and the Collapse of the Blatnica-Mikulčice Paradigm. Slovenská archeológia 55, 99–162.
- Rokoská, P. v tisku:* An early Medieval bearded axe decorated with leitmotif of little birds from Bašnice. Acta Militaria Mediaevalia 18.
- Rusó, A. 1991:* Příspěvek k poznání slovanského hradiště v Zabušanech. Teplice.
- Sedov, V. V. 1974:* Dlinnyje kurgany Krivičej. Archeologia SSSR. Svod archeologičeskich istočnikov. Moskva.
- Sehnoutková, P. 2021:* Ludvík Domečka (1861–1937) – průkopník východočeské archeologie. In: Pokorná, M. – Charvát, P. (eds.), Archeologie v národním obrození – národní obrození v archeologii. Praha, 95–103.
- Schmid, M. M. E. 2015:* Das Gräberfeld von Rákóczipfalva in Zentralungarn und die Chronologie des spätaawarenzeitlichen Fundmaterials. Bonn.
- Schránil, J. 1925:* Několik příspěvků k poznání kulturních proudů v zemích českých v X. a XI. věku. Obzor prehistorický 4, 160–194.
- Siblík, J. 1905:* Pozdní mohyly žárové na Blatensku. Památky archeologické 21, 573–582.
- Siblík, J. 1915:* Pravěk na Blatensku. In: Blatensko a Březnicko. Blatná, 108–129.
- Siblík, J. 1927:* Nejmladší mohyly žárové v Hlinišťanech za Dobšicí na Blatensku. Obzor prehistorický 5, 72.
- Sigl, J. 1973:* Běstviny, okr. Rychnov nad Kněžnou. Výzkumy v Čechách 1970, 9–10.
- Sklenář, K. 1985:* Původní zpráva o výzkumu slovanské knížecí mohyly u Želének v roce 1850. Časopis Národního muzea 154, 61–81.
- Sklenář, K. 1992:* Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870. Prehistorie a protohistorie. Praha.
- Sklenář, K. 1996:* Archeologické lokality plzeňského kraje v tzv. Eichlerově sbírce. Sborník Západočeského muzea v Plzni, Historie 13, 160–164.
- Sklenář, K. 2000:* K lokalizaci a datování mohyl u Blevic, okr. Kladno. Archeologie ve středních Čechách 4, 97–104.
- Sklenář, K. 2011:* Pravěké a raně středověké nálezy v Čechách do roku 1870. Pramenná základna romantického období české archeologie. Fontes Archaeologici Pragenses – Volumen 36. Pragae.
- Sklenář, K. 2013:* Ve stínu oppida: mohyly u Stradonic. Archeologie ve středních Čechách 17, 161–177.
- Sklenář, K. 2018:* Počátky archeologie v Čechách. Od prvních kronik na práh období romantismu (12.–18. století). Fontes Archaeologici Pragenses – Volumen 45. Pragae.
- Sláma, J. 1977:* Mittelböhmen im frühen Mittelalter I. Katalog der Grabfunde. Praehistorica 5. Praha.
- Sláma, J. 1990:* Slovanské pohřebiště. In: Buchvaldek, M. – Zeman, J. (red.), Lochenice. Z archeologických výzkumů na katastru obce. Praehistorica 16. Praha, 103–134.
- Śledzik-Kamieńska, H. 1979:* Wstępne wyniki badań wykopaliskowych na wczesnośredniowiecznych cmentarzyskach kurhanowych w Będkowicach k. Sobótki, woj. wrocławskie i Białogórze k. Zgorzelca, woj. jeleniogórskie uzyskane w 1977 r. Śląskie sprawozdania archeologiczne 20, 74–78.

- Smolík, J. 1878:* Archaeologický Sbor Musea král. Českého. Památky archeologické 11, 135–140.
- Sokol, P. – Kasl, F. 2016:* Mohylové hroby a předpolí hradiště Bezemín (okr. Tachov). Výsledky povrchového průzkumu s využitím leteckého laserového skenování. Archeologie západních Čech 11, 141–150.
- Sommer, P. 2009:* Druhá vlna christianizace české společnosti. In: Sommer, P. – Třeštík, D. – Žemlička, J. (eds.), Přemyslovci. Budování českého státu. Praha, 398–417.
- Sötér, Á. 1886:* Mosonymegyei ásátások. Archaeologiai Értesítő 6, 321–335.
- Stocký, A. 1923:* Zpráva o výkopech praehist. oddělení Nár. musea r. 1922 a význačné přírůstky praeh. sbírky. Památky archeologické 33, 338–339.
- Svobodová, H. 1992:* Bezemín, okr. Tachov. Výzkumy v Čechách 1988–1989, 15.
- Svobodová, H. 1995:* Bezemín, okr. Tachov. Výzkumy v Čechách 1990–1992, 19–20.
- Szenthe, G. 2018:* Material culture patterning as the source of the Avar power network, 8th century AD. In: Gulyás, B. – Koncz, I. – Rácz, Z. (eds.), „Hadak útján“ – 26th Conference of Young Scholars on the Migration Period, Economy – Trade – Craftsmanship. Dissertationes Archaeologicae ex Instituto Archaeologico Universitatis de Rolando Eötvös nominatae. Supplementum 2, 291–314.
- Šaldová, V. 1967:* Pravěk Stříbrska. Stříbro.
- Šaldová, V. 1975:* Mohylová pohřebiště na Stříbrsku. Výzkumy v Čechách 1971, 202–213, tab. 53–61.
- Šaldová, V. 1981:* Westböhmen in der späten Bronzezeit. Praha.
- Šmejda, L. 2009:* Mapování archeologického potenciálu pomocí leteckých snímků. Plzeň.
- Šnajdr, L. 1891:* Počátkové předhistorického místopisu země České a některé úvahy odtud vycházející. Pardubice.
- Šolle, M. 1954:* Nová skupina slovanských mohyl. Archeologické rozhledy 6, 784, 793–796.
- Šolle, M. 1966:* Stará Kouřim a projevy velkomoravské hmotné kultury v Čechách. Praha.
- Šolle, M. 1985:* Žárová mohyla pražského typu v Zákolanech, okr. Kladno. Archeologické rozhledy 37, 343–345.
- Štefan, I. 2007:* Změna pohřebního ritu v raném středověku jako archeologický a kulturně-antropologický problém. Archeologické rozhledy 59, 805–836.
- Švehla, J. 1923:* Tábořsko v pravěku. Tábor.
- Švejcar, O. – Křišťuf, P. 2011:* Mohylové pohřebiště v Žiželickém lese (k. ú. Žiželice, okr. Kolín). Zaměření a chronologické zařazení. Archeologie ve středních Čechách 15, 941–946.
- Thomová, Z. – Thoma, J. 1996:* Slovanské mohyly v prostoru Ledenice–Borovany. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 9, 49–68.
- Tomášek, M. 1999:* Hraběšín na Čáslavsku, Archaeologia historica 24, 91–100.
- Tomášek, M. 2000:* Půdy České republiky. Praha.
- Tomková, K. 2020:* Ocílky a štípaná industrie z pohledu analýzy. In: Tomková, K. a kol., Levý Hradec v zrcadle archeologických výzkumů. Pohřebiště. Díl II. Praha, 315–339.
- Tomková, K. – Hlava, M. – Soukup, M. B. 2017:* Dva žalovské omyly aneb Ještě jednou o dvou zlatých špercích z Jírovy sbírky. Archeologie ve středních Čechách 17, 185–205.
- Trugly, A. 1993:* Gräberfeld aus der Zeit des awarischen Reiches bei der Schiffswerft in Komárno II. Slovenská archeológia 41, 191–307.
- Tůma, J. 2007:* Archeologické výzkumy Jana Karla Hrašeho, Náchodsko od minulosti k dnešku 5, 45–114.
- Turčan, V. 1984:* Slovanské mohyly v Dvakačoviach. Archeologické rozhledy 36, 49–58.
- Turek, R. 1940:* K pohřebnímu ritu slovanských mohyl. Časopis Národního muzea 114, 1–16 (zvláštní otisk).
- Turek, R. 1946a:* Prachovské skály na úsvitě dějin. Výzkum hradiště a pohřebišt z VI.–X. věku. Praha.
- Turek, R. 1946b:* Slovanské mohyly u Pňovic. Památky archeologické 42, 105–122.

- Turek, R. 1946c:* Rozšíření slovanských žárových mohyl v Čechách. Časopis Společnosti přátel starožitností 51–53, 1943–1945, 25–37.
- Turek, R. 1948:* Posvátný háj na Chocholiku u Pňovic. Březnická knihovnička sv. 14. Praha.
- Turek, R. 1952:* Slovanské mohyly u Veselí nad Lužnicí. Archeologické rozhledy 4, 399–400, 409–413, 477–478.
- Turek, R. 1956:* Mohyly českých Charvatů. Slavia Antiqua 5, 103–157.
- Turek, R. 1958:* Slawische Hügelgräber in Südböhmen. Fontes Archaeologici Pragenses – Volumen 1. Pragae.
- Turek, R. 1962:* K západočeské větvi jihočeských slovanských mohyl. Časopis Národního muzea 131, 127–134.
- Turek, R. 1963:* Velkomoravský horizont v českých mohylách. Památky archeologické 54, 224–233.
- Turek, R. 1965:* Problémy slovanských mohyl v Čechách. Slavia Antiqua 12, 57–81.
- Turek, R. 1967:* Slovanské mohyly na Tachovsku. Sborník muzea Českého lesa v Tachově. Tachov, 21–30.
- Turek, R. 1982:* Čechy v raném středověku. Praha.
- Ulrychová, E. 2007:* Soupis mohylových pohřebišť na Jičínsku. Archeologie ve středních Čechách 11, 491–517.
- Vlček, E. 1948:* Anthropologie pňovického nálezu. In: Turek, R., Posvátný háj na Chocholiku u Pňovic. Březnická knihovnička sv. 14. Praha, 52–62.
- Váňa, Z. 1956:* Lahvovité tvary v záposlovanské keramice. Památky archeologické 47, 105–150.
- Váňa, Z. 1961:* Slovanská keramika zabrušanského typu v severozápadních Čechách. Památky archeologické 52, 465–476.
- Vokolek, V. 1973:* Sovětice. Výzkumy v Čechách 1970, 143–144.
- Vokolek, V. 1997:* Nálezy časně slovanské keramiky ve východních Čechách. In: Kubková-Maříková, J. – Klápště, J. – Ježek, M. – Meduna, P. (eds.), Život v archeologii středověku. Praha, 654–658.
- Wetzel, G. 1979:* Slawische Hügelgräber bei Gahro, Kreis Finsterwalde. Veröffentlichungen des Museums für Ur- und Frühgeschichte Potsdam 12, 129–158.
- Woldřich, J. N. 1883:* Beiträge zur Urgeschichte Böhmens. Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien 13, 1–40.
- Woldřich, J. N. 1886:* Beiträge zur Urgeschichte Böhmens, 3. Theil. Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien 16, 72–96.
- Woldřich, J. N. 1889:* Beiträge zur Urgeschichte Böhmens, 4. Theil, Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien 19, 71–106.
- Woldřich, J. N. 1893:* Beiträge zur Urgeschichte Böhmens, 5. Theil, Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien 23, 1–38.
- Woldřich, J. N. 1896:* Předhistorické výzkumy v jihovýchodních Čechách z r. 1895. Památky archeologické 17, 159–176, 308–324.
- Zábojník, J. 1991:* Seriation von Gürtelbeschlaggarnituren aus dem Gebiet der Slowakei und Österreiches (Beitrag zur Chronologie der Zeit des awarischen Kaganats). In: Čilinská, Z. (ed.), K problematike osídlenia stredodunajskej oblasti vo včasnóm stredoveku. Nitra, 219–321.
- Zábojník, J. 2009:* Slovensko a avarský kaganát. Studia archaeologica et mediaevalia 9. Bratislava.
- Zábojník, J. 2011:* Zum Vorkommen von Gegenständen „awarischer“ Provenienz auf den slawischen Burgwällen nördlich der Donau. In: Macháček, J. – Ungerman, Š. (eds.), Frühgeschichtliche Zentralorte in Mitteleuropa. Studien zur Archäologie Europas 14. Bonn, 203–216.
- Zábojník, J. 2019:* Pohrebisko z obdobia avarského kaganátu v Obide. Bratislava – Nitra.
- Zábojník, J. 2020:* Zur Problematik der Ausrüstung der slawischen Nobilität in vorgroßmährischer Zeit. In: Diesinger, M. – Eichert, S. – Winckler, K. (eds.), Der Ostalpenraum im Frühmittelalter – Herrschaftsstrukturen, Raumorganisation und archäologisch-historischer Vergleich. Forschungen zur Geschichte des Mittelalters 23. Wien, 171–176.

- Zábojník, J. – Mitáš, V. – Štubňa, J. 2017:* Krištáľový mnohosten z Čataja. *Slovenská archeológia* 65, 343–373.
- Zavoral, T. 2022:* Záchranné výzkumy v trasách budoucích liniových staveb v okr. Pardubice v letech 2020–2021. *Zprávy České archeologické společnosti – Supplément* 122, 9–11.
- Zavřel, P. 1986:* Záchranný výzkum slovanské mohyly u Vitína, okres České Budějovice. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 3, 153–158.
- Zoll-Adamikowa, H. 1968:* Czworokątne konstrukcje drewniane w kurhanach ciałopalnych z Kornatki, pow. Myślenice. *Acta Archaeologica Carpathica* 10, 141–155.
- Zoll-Adamikowa, H. 1975:* Wczesnośredniowieczne cmentarzyska ciałopalne na terenie Polski. Cz. I. Źródła. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.
- Zoll-Adamikowa, H. 1976:* Uwagi o sposobach badania wczesnośredniowiecznych kurhanów ciałopalnych. *Archeologia Polski* 21, 281–318.
- Zoll-Adamikowa, H. 1977:* Typy konstrukcji drewnianych w słowiańskich kurganach ciałopalnych. *Acta Archaeologica Carpathica* 17, 73–119.
- Zoll-Adamikowa, H. 1979:* Wczesnośredniowieczne cmentarzyska ciałopalne na terenie Polski. Cz. II. Analiza. Wnioski. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.
- Zoll-Adamikowa, H. 1982:* Die Überreste der Kremationseinrichtungen auf den frühmittelalterlichen slawischen Gräberfeldern. *Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege. Beiheft 17. Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte* 2, 87–96.
- Zoll-Adamikowa, H. 1983:* Die oberirdischen Brandbestattungen bei den Slawen im Lichte der schriftlichen und archäologischen Quellen. *Archaeologia Polona* 21–22, 223–232.
- Zouzal, T. 1909:* Památky z doby hradištné na Jaroměřsku. *Hradecký kraj* 6, 145–151.

Seznam autorů

PhDr. Michal Lutovský

Ústav archeologické památkové péče středních Čech
Nad Olšínami 448/3, 100 00 Praha 10
E-mail: *michal.lutovsky@uappsc.cz*

PhDr. Antonín Beneš, CSc. (†)

Mgr. Radek Bláha

Muzeum východních Čech v Hradci Králové
Eliščino nábřeží 465, 500 03 Hradec Králové
E-mail: *r.blaha@muzeumhk.cz*

Jan Ciglbauer

Pražská 62, 373 67 Borek
E-mail: *ciglbauer@seznam.cz*

Mgr. Petr Hejhal, Ph.D.

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta, Katedra archeologie
Rokitanského 62, 500 03 Hradec Králové
E-mail: *petr.hejhal@uhk.cz*

Ing. Tomáš Hiltšcher

Prácheňské muzeum
Velké náměstí 114, 397 24 Písek
E-mail: *hiltšcher@prachenskemuzeum.cz*

Mgr. Tereza Janáková

Univerzita Hradec Králové,
Filozofická fakulta, Katedra archeologie
Rokitanského 62, 500 03 Hradec Králové
E-mail: *tereza.janakova@uhk.cz*

PhDr. Jan John, Ph.D.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Filozofická fakulta, Archeologický ústav
Branišovská 31a, 370 05 České Budějovice
E-mail: *jjohn@jcu.cz*

Ing. Miroslav Kučera

Krajský úřad Jihočeského kraje
Odbor životního prostředí, zemědělství a lesnictví
U Zimního stadionu 1952/2, 370 76 České Budějovice
E-mail: *kucera2@kraj-jihocesky.cz*

Mgr. Milan Metlička

Západočeské muzeum v Plzni
Oddělení prehistorie
Zborovská 40, 301 00 Plzeň
E-mail: *mmetlicka@zcm.cz*

Ing. Markéta Potůčková, Ph.D.

Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta
Katedra aplikované geoinformatiky a kartografie
Albertov 6, 128 43 Praha 2
E-mail: *marketa.potuckova@natur.cuni.cz*

Mgr. Bc. Petra Rokoská

Muzeum východních Čech v Hradci Králové
Eliščino nábřeží 465, 500 03 Hradec Králové
E-mail: *p.rokoska@muzeumhk.cz*

PhDr. Daniel Stolz, Ph.D.

Archaia, z. ú.
Vratislavova 20, 128 00 Praha 2
E-mail: *stolz@archaia.cz*

PhDr. Hana Svobodová

Nádražní 1285, 753 01 Hranice
E-mail: *hana@e-svoboda.cz*

Michal Lutovský a kol.

Raně středověké mohyly v Čechách

Michal Lutovský, Antonín Beneš (†), Radek Bláha, Jan Ciglbauer, Petr Hejhal,
Tomáš Hiltcher, Tereza Janáková, Jan John, Miroslav Kučera, Milan Metlička,
Markéta Potůčková, Petra Rokoská, Daniel Stolz, Hana Svobodová

Archeologie ve středních Čechách – Supplementum 2

Redakce: Michal Lutovský

Grafická úprava, sazba, zlom, obálka: Michal Lutovský

Tisk: Powerprint, s. r. o., Brandejsovo nám. 1219/1, 165 00 Praha 6

Vydal: Ústav archeologické památkové péče středních Čech, p. o., Nad Olšinami 448/3, 100 00 Praha 10

Vydání první, Praha 2023

ISBN 978-80-86756-24-0